ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਪੰਡਿਤ ਤਾਰਾਹਰਿ ਨਰੋਤਮ

ਰਚਿਤ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਤੀਰਥ ਸੰਗ੍ਰਹਿ

- ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ -

ਸ੍ਰੀ ਨਿਰਮਲ ਪੰਚਾਇਤੀ ਅਖਾੜਾ

ਕਨਖਲ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

मेहा में :

डा. मान सिंघ की
निर्वाणी

मास्टर समरपिउ।

३१।१०।77

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

339

ਸਭ ਹੱਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਦੇ ਰਾਖਵੇਂ ਹਨ

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਭਾਰਾ ਹਰਿ ਨਰੋਤਮ

ਰਚਿਤ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੀਰਥ ਸੰਗ੍ਰਹਿ

339 (N)
Sec. No.
Govt. Museum & Art Gallery

— ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ —

ਸ੍ਰੀ ਨਿਰਮਲ ਪੰਚਾਇਤੀ ਅਖਾੜਾ

ਕਨਖਲ

ਸੰਨ ੧੯੭੫ ਕੁਲ ਪੰਨੇ ਦਸਤੇ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

- ਕੁੰਟਾ -

ਉਨ੍ਹਾਂ ਰੂਹ ਪਿਆਰਿਆਂ, ਗੁਰਮੁਖਾਂ,
ਸ੍ਰਧਾਲੂਆਂ ਤੇ ਤੀਰਥ ਯਾਤ੍ਰਾ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਪ੍ਰਤਿ
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ
ਗੁਰੂ ਦਰ ਦੀ ਧੂੜੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ
ਜਨਮ ਸਫਲ ਕਰਣ ਦੀ
ਸ਼ਰਧਾ ਹੈ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੀਰਥ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੇ

ਲੇਖਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਤੀਰਥ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ	ੳ
ਸ੍ਰੀ ਭਾਈ ਹਰਿ ਨਰੋਤਮ ਦੀ ਜੀਵਨੀ	੩
ਸਥਾਨਾਂ ਕਾ ਵੇਰਵਾ	੩
ਤੀਰਥ ਯਾਤ੍ਰਾ ਕਾ ਲਾਭ	੪
ਪ੍ਰਸਤੁਕ ਕੇ ਮੈਂ ਰੇਤ	੫
ਸੇਵਾ ਕਾ ਫਲ	੬
ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਬਣਨ ਦੇ ਕਾਰਣ	੮
ਗੁਰ ਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਇਲਾਕੇ	੯
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ	੧੨
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ	੩੦
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ	੩੪
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ	੩੯
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ	੪੨
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ	੫੩
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਜੀ	੭੪
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ	੮੩
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ	੮੭

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ	੧੨੭
ਹੇਮ ਕੁੰਟ ਸਪਤ ਸ੍ਰਿੰਗ ਪਰਬਤ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ	
ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਓਂ ਕੇ ਜਨਮ ਸਥਾਨਾਦਿ	੨੦੯
ਸ੍ਰੀ ਮਤ ਮਹਲੋਂ ਕੇ ਜਨਮ ਥਾਨਾਦਿ	੨੩੭
ਨਾਮੀ ਸੇਵਕੋਂ ਕੇ ਜਨਮ ਥਾਨਾਦਿ	੨੭੧
ਬਾਲਾ ਜੀ	੨੭੧
ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ	੨੭੧
ਬੁੱਢਾ ਜੀ	੨੭੨
ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ	੨੭੩
ਹੰਦਾਲ ਜੀ	੨੭੫
ਭਾਈ ਸਾਲੋ ਜੀ	੨੭੬
ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ	੨੭੬
ਭਾਈ ਬੰਨੋ ਜੀ	੨੭੭
ਭਾਈ ਬਹਲੋ	੨੭੭
ਭਾਈ ਭਗਤੂ	੨੭੭
ਗੰਗਾ ਰਾਮ ਬ੍ਰਾਹਮਣ	੨੭੮
ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਜੀ	੨੭੮
ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਕੇ ਸੇਵਕ	੨੭੮
ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਜੀ ਕੇ ਸੇਵਕ	੨੭੯
ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਕੇ ਸੇਵਕ	੨੭੯
ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਕੇ ਸੇਵਕ	੨੭੯

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ - ਦਯਾ ਸਿੰਘ, ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ, ਮੋਹਕਮ ਸਿੰਘ, ਧਰਮ ਸਿੰਘ,ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ, ੨੮੦
ਚਾਲੀ ਮੁਕਤੇ ੨੮੧
ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਚਾਰ ਭੇਦ ੨੮੫
ਸ਼ਹੀਦ ਰੀਜ ੨੮੬
ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਬਚਨ, ਸ਼ਸਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ੨੮੮
ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ੨੯੫
ਬਾਰਾਂ ਮਿਸਲਾਂ ੩੦੩
ਗੁਰ ਤੀਰਥ ਯਾਤ੍ਰਾ ਕੀ ਬਿਧਿ ੩੧੦

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਤੀਰਥ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ

ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਪੰਡਿਤ ਤਾਰਾ ਹਰਿ ਨਰੋਤਮ ਰਚਿਤ "ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਤੀਰਥ ਸੰਗ੍ਰਹਿ" ਗ੍ਰੰਥ, ਜਿੱਥੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸ੍ਰਧਾਲੁਆਂ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ, ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਅਦਭੁਤ ਪੁਸਤਕ ਹੈ, ਓਥੇ ਖੋਜੀਆਂ, ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਵਾਸਤੇ ਭੀ ਇਹ ਚਾਨਣ ਮੀਨਾਰ ਹੈ।

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਦਸੋਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਅਸਥਾਨਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਜ਼ਿਲਾ, ਤਹਿਸੀਲ, ਰਿਆਸਤ, ਇਲਾਕਾ, ਕੋਣ, ਦਿਸ਼ਾ, ਦੂਰੀ ਤੇ ਨਿਕਟ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸ਼ਹਿਰ, ਟਿਕਾਣੇ ਆਦਿ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਪਤਾ ਥੋਹ ਦੱਸ ਕੇ, ਦਰਸ਼ਨ ਅਭਿਲਾਖੀਆਂ ਵਾਸਤ ਮਹਾਨ ਸੁਖੈਨਤਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਹੇਮ ਕੁੰਟ ਵਿਤ ਸਪਤਸ੍ਰਿੰਗ ਪਰਬਤ ਦੀ ਖੋਜ ਵਾਸਤੇ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਨੇ ਜੰਗਲਾਂ, ਪਹਾੜਾਂ, ਘਾਟੀਆਂ, ਉਤਰਾਈਆਂ, ਚੜ੍ਹਾਈਆਂ, ਨਦੀਆਂ, ਨਾਲਿਆਂ ਤੇ ਬਰਫਾਨੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦਾ ਕਠਨ ਸਫਰ ਕਰ ਕੇ ਸਹੀ ਪਤਾ ਟਿਕਾਣਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਅਰ ਆਪਣੇ ਕਥਨ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਜੋ ਮਹਾਂ ਭਾਰਤ ਤੇ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਕੇ ਪਏ ਹੋਏ ਭੁਲੇਖੇ ਨੂੰ ਨਿਵਿਰਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਹ ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਗੌਰਵਤਾ ਭਰਪੂਰ ਉੱਦਮ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਸਿੱਖ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਪੰਥ ਦੇ ਖੋਜੀ ਵਿਦਵਾਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸ੍ਰੀ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਨੇ ਕੇਵਲ ਗੁਰ ਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਣ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰੀਸ਼੍ਰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸਗੋਂ ਹਰੇਕ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਪਿਤਾਮਾ, ਅਵਤਾਰ ਦਿਹਾੜੇ, ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ, ਪ੍ਰਸੱਧ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਾਰਨਾਮੇ ਅਰ ਬ੍ਰਹਮ ਲੀਨਤਾ ਦੀਆਂ ਸਹੀ ਸਹੀ ਤਾਰੀਖਾਂ ਤਥਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਹਿਲਾਂ ਅਰ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦਾ ਪੂਰਨ ਵੇਰਵਾ ਦੇ ਕੇ ਮਾਨੋਂ ਇਹ ਇੱਕ 'ਗੁਰੂ ਬੰਸਾਵਲੀ' ਦਰਸਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੰਥ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਬੜੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਅਪਣਾਇਆ ਹੈ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਵੇਲੇ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਰਿਹਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤਾਰੀਖਾਂ ਅਰ ਰਾਜ ਭਾਗ ਦਾ ਸਮਾਂ ਤਥਾ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੀਆਂ ਬਾਰਾਂ ਮਿਸਲਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਅਰ ਅੱਗੇ ਪਰੰਪਰਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਉਥਾਨ ਤੇ ਪਤਨ ਹੋਣ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਦੱਸ ਕੇ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰਾਂ ਵਾਸਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੁਗਮਤਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਵਿਆਖਿਆ ਤੋਂ ਇਨਾਂ ਕਿਧਰੇ ਸੰਖੇਪ ਟੂਕਾਂ ਤੇ ਕਿਧਰੇ ਲੰਬੇ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਕੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਘੋਰ ਨਿੰਦ੍ਰਾ ਤੋਂ ਸਾਵਧਾਨ ਕਰਣ ਦਾ ਜੋ ਮਹਾਨ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਦੇਣ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਕਦੇ ਭੀ ਭੁੱਲ ਨਹੀਂ ਸਕੇਗਾ।

ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮ੍ਰਯਾਦਾ ਦੇ 'ਨਿਸਚਤ' ਕਰਣ ਲਈ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਜੋ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅਭਿਪ੍ਰਾਯ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਹ ਦੂਰ ਅੰਦੇਸ਼ੀ ਭਰਿਆ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ :-

ਜਬ ਲਗ ਰਹੈ ਖਾਲਸਾ ਨਿਆਰੋ ॥
ਤਬ ਲਗ ਤੇਜ ਦੀਓ ਮੈ ਸਾਰੋ ॥

ਦੇ ਅਸਲ ਭਾਵ ਨੂੰ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨੂੰ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਪੂਰਣ ਦੇਖਣ ਦੀ ਤੀਬਰ ਇੱਛਾ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਨਰੋਤਮ ਜੀ ਦੀ ਸੂਝ ਬੂਝ ਤਥਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਢੰਗ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਸੰਬੰਧੀ ਜੋ ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਦ ਨਿਸ਼ਕਾਮ, ਅਥਾਹ ਤੇ ਕਠਨ ਕਾਰਜ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀਆਂ ਰੂਪ ਮੁਕਤ ਮਾਲ ਦੀ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਵਿੱਚ ਸਦੀਵੀ ਸੁਗੰਧੜਾ ਪਸਰੀ ਰਹੇਗੀ।

ਵਿਦਵਾਨਾ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਧੂੜੀ ਦਾ ਇੱਛਕ :-

ਗਿਆਨੀ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ 'ਰਤਨ'
(ਸ: ਬੁਧ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੈਸ ਵਾਲੇ)

ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਮਈ ੧੯੭੫

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੧ ਓ

ਸ਼੍ਰੀ ੧੦੮ ਸ਼੍ਰੀ ਮਹੰਤ ਸਾਹਿਬ ਪੰ: ਤਾਰਾ ਹਰਿ ਨਰੋਤਮ ਜੀ
ਨਿਰਮਲ ਪੰਚੌਤੀ ਅਖਾੜਾ ਕਨਖਲ (ਹਰਿਦੁਆਰ)
ਲੇਖਕ 'ਗੁਰ ਤੀਰਥ ਸੰਗ੍ਰਹਿ'

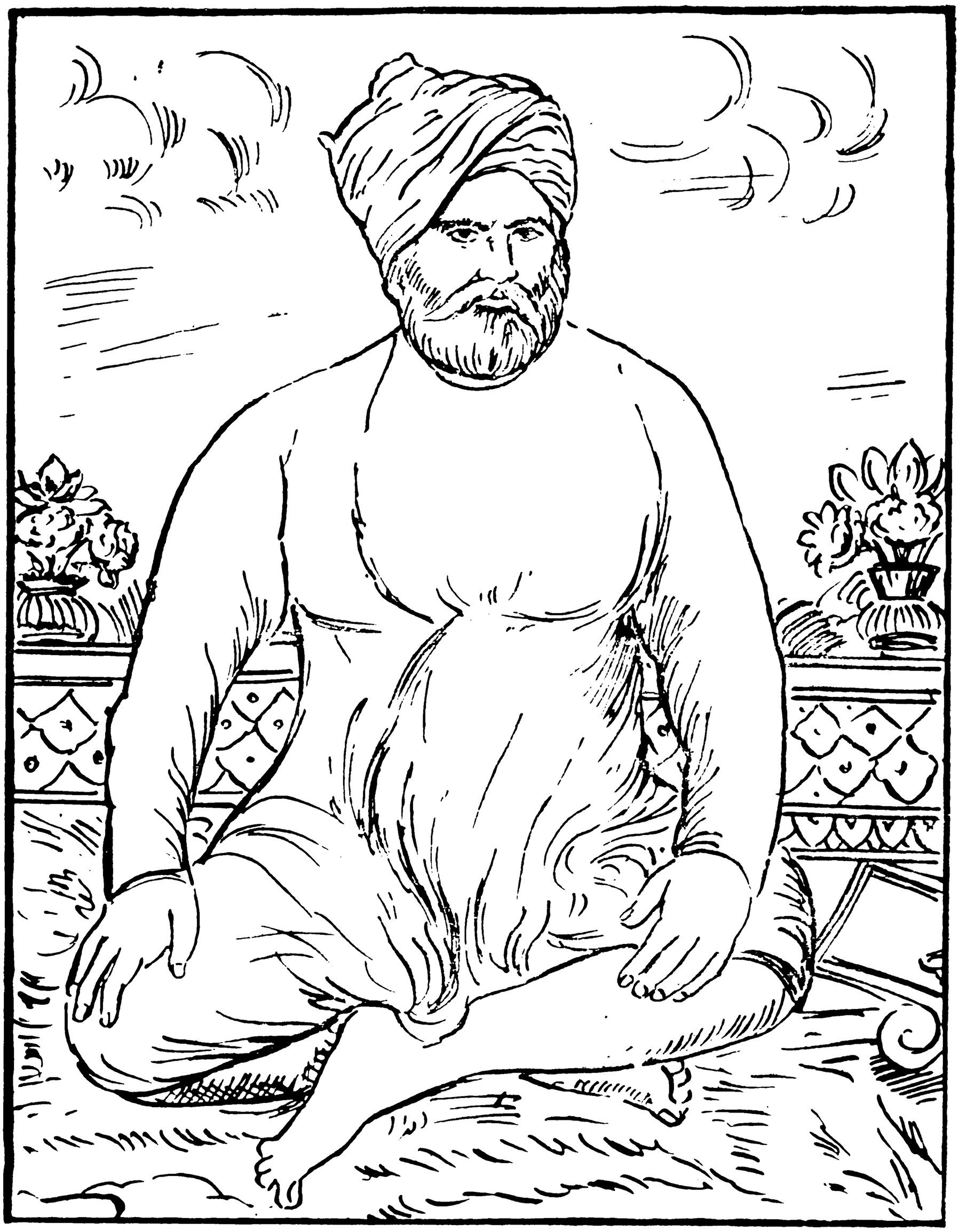

ਜੋ ਭੇਖ ਕੀ ਸੰਮਤੀ ਸੇ ਸ਼੍ਰੀ ਮਹੰਤ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ
ਜਾ ਨਸ਼ੀਨ ਬਣੇ ਅਤੇ ਆਪ ਪਟਿਆਲਾ ਨਰੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ
ਰਾਜ ਪੰਡਿਤ ਸਨ ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

१६७६
५७
१६ 22

१६३२
१६७६
४३

१६३२
४७
१६ 74

੧ੳ

ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਪੰਡਿਤ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਰੋਤਮ ਦੀ ਸੰਖੇਪ ਜੀਵਨੀ

ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਨਗਰ, 'ਕਾਲਮਾ' ਜ਼ਿਲਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਵਿਚ ਸੰਮਤ ੧੮੭੯ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਕਾਲਮਾ ਨਗਰ ਕਾਦੀਆਂ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਦੋ ਮੀਲਾਂ ਦੀ ਦੂਰੀ ਤੇ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਭੀ ਸਾਧੂ ਸੰਗਤ ਦਾ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮ ਸੀ। ਇਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਦਕੇ ਜਦੋਂ ਵੀਹਾਂ ਕੁ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਹੋਏ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਮਹਾਤਮਾ ਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਪਾਸ ਜਾ ਕੇ ਪਰਮੇਸ਼੍ਵਰ ਸੰਬੰਧੀ ਕਥਾ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ।

"ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਤੇ ਭਗਤਿ ਕਮਾਈ।
ਤਬ ਇਹ ਮਾਨੁਸ ਦੇਹੀ ਪਾਈ।"

ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿਸ ਮਨੁਖ ਜਨਮ ਨੂੰ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਭੀ ਲੋਚਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਨੂੰ ਸਫਲ ਕਰਨੇ ਦੇ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਖੇਤ ਜਾਣ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਘਰੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਭੋਟਾ ਵਾਲੇ ਪਤਣ ਤੋਂ ਬਿਆਸਾ ਦਰਿਆ ਪਾਰ ਕਰ ਕੁਰਾਲੇ ਪਿੰਡ ਜ਼ਿਲਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਪੁਰ ਗਿਰਵੜੀ ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਜਿਥੇ ਸੌ ਡੇਢ ਸੌ ਦੇ ਲਗਪਗ ਮਹਾਤਮਾ ਸੁੰਦਰ ਆਸ਼੍ਰਮ ਵਿਚ ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਨਾਮ ਦੇ ਰਸੀਏ ਪੰ: ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਿਜ ਮੰਡਲੀ ਸਹਿਤ ਨਿਵਾਸ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਉਹਨਾ ਅਗੇ ਜਾ ਸਿਰ ਝੁਕਾਇਆ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਵ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਦਿਨ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਵੈਰਾਗ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਨੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਆਨ ਨਿਵਾਸ ਕੀਤਾ।

ਨਿਰਮਲ ਸਾਧੂ ਭੇਖ ਅਤੇ ਦੀਖਸ਼ਾ

"ਸਚਿ ਰਤੇ ਸੇ ਨਿਰਮਲੇ"

ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਸੁਭਾਵ ਬਹੁਤ ਗੰਭੀਰ ਸੀ। ਵੈਰਾਗ ਅਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਨੇ ਸੋਨੇ ਵਿਚ ਸੁਗੰਧੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਵ ਨਾਲ ਮਨੁਖ ਜਨਮ ਨੂੰ ਸਫਲ ਕਰਨ ਹਿਤ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਗੁਰੂ ਮੰਤ੍ਰ ਲੈ ਸ਼ਿਸ਼ਜ ਭਾਵ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਤਤਪਰ ਹੋ ਗਏ।

"ਸਾ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਸਫਲ ਹੈ ਜਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਾ ਮਨੁ ਮੰਨੇ॥"

ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਅਤੇ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਲੈ ਪ੍ਰਥਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆ ਕੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਨੂੰ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਚੇਤੀ ਤਰਾਂ ਵਿਚਾਰਿਆ।

ਵਿਦਿਆ ਪਠਨ ਪਾਠਨ

ਉਪਰੰਤ ਸ਼ਿਵ ਨਗਰੀ ਕਾਸ਼ੀ ਪੁਰੀ ਜੀ ਜਾ ਕੇ ਵੇਦ, ਵੇਦਾਂਗ, ਖਟ ਦਰਸ਼ਨ ਤੇ ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਵੇਦਾਂਤ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦੇ, ਚਿਤ ਸੁਖੀ, ਅਦ੍ਵੈਤਸਿਧਿ, ਖੰਡਨ ਖੰਡ ਖਾਦਜਾਦਿਕ ਉਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਵੇਦਾਂਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਅਧਯੈਨ ਕਰ ਕਾਸ਼ੀ ਤੋਂ ਸੰਮਤ ੧੯੧੮ ਨੂੰ ਹਰਿਦਵਾਰ ਦੀ ਅਰਧ ਕੁੰਭੀ ਤੇ ਆਏ। ਵਿਦ੍ਵਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਸਿਖ ਰਿਆਸਤ ਦੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਨਰੇਂਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਟਿਆਲਾ ਤਰ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਜਸ ਫੈਲ ਗਿਆ। ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ ਹਿਤੈਸ਼ੀ ਅਤੇ ਗੁਰੁ ਘਰ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਨੂੰ ਪਰਮ ਸਤਕਾਰ ਸਹਿਤ ਅਹਿਲਕਾਰਾਂ ਦ੍ਵਾਰਾ ਹਾਥੀ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਪੁਰ ਲਿਆ ਕੇ "ਧਰਮ ਗੜ" ਕੋਠੀ ਵਿਚ ਉਤਾਰਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਨਰੇਂਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪੰਡਿਤ ਤਾਰਾ ਹਰਿ ਨਰੋਤਮ ਜੀ ਲਿਖਿਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿਤੀ।

ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦੇ ਗਰੰਥ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ

(੧) ਸੋਧਸ਼ ਪੰਥ ਕ੍ਰਿਤ ਪੰਡਤ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਜੀ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਇਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਸੁਖੈਨ ਟੀਕਾ ਸੰਮਤ ੧੯੩੨ ਮਘਰ ਵਿਚ ਕੀਤੀ।

(੨) ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤਰੁ ਕੋਸ਼।

(੩) ਗੁਰਮਤ ਨਿਰਣਯ ਸਾਗਰ।

(੪) ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦਾਰਥ।

(੫) ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ।

(੬) ਗੁਰੂ ਵੰਸ਼ ਦਰਪਣ।

(੭) ਪ੍ਰੀਖਿਜਆ ਪ੍ਰਕਰਣ।

(੮) ਸ੍ਰੀ ਜਪੁਜੀ, ਰਹਿਰਾਸ, ਕੀਰਤਨ ਸੋਹਿਲਾ ਅਤੇ ਹਜ਼ਾਰੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਟੀਕਾ।

(੯) ਸ੍ਰੀ ਰਾਗ ਅਤੇ ਗਉੜੀ ਰਾਗ ਦੀ ਵਿਸਤਾਰ ਸਹਿਤ ਟੀਕਾ।

(੧੦) ਟੀਕਾ ਭਗਤ ਬਾਣੀ।

(੧੧) ਗੁਰ ਤੀਰਥ ਸੰਗ੍ਰਹਿ।

(੧੨) ਗੁਰੂ ਗਿਰਾਰਥ ਕੋਸ਼ ਇਤਯਾਦਿਕ ਰਚਨਾ ਦੇ ਹੋਰ ਭੀ ਅਨੇਕਾਂ ਗ੍ਰੰਥ ਹਨ।

ਸ੍ਰੀ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਭਾ ਨੇ ਇਹ ਗਲ ਬੜੇ ਫਖਰ ਨਾਲ ਮੰਨੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਭੀ ਪੰਡਿਤ ਤਾਰਾ ਹਰਿ ਨਰੋਤਮ ਜੀ ਦੇ ਕੋਸ਼ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਉਕਤ ਸਭ ਰਚਨਾਵਾਂ ਸੰਮਤ ੧੯੩੨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ੧੯੪੯ ਤਕ ਦੀਆਂ ਹਨ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸ੍ਰੀ ਮਹੰਤ ਬਣੇ

ਸੰਮਤ ੧੯੩੨ ਵਿਚ ਸਰਬ ਭੇਖ ਦੀ ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਕੁਬੇਰੀਏ ਸ੍ਰੀ ਮਹੰਤ ਸਾਹਿਬ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜਾ ਨਸ਼ੀਨ ਪੰਡਤ ਤਾਰਾ ਹਰਿ ਨਰੋਤਮ ਜੀ ਨੂੰ ਥਾਪ ਦਿਤਾ। ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਸਰੀਰ ਪਰਮ ਪੁਰਸ਼ਾਰਥੀ ਸੀ। ਅਖਾੜੇ ਦੀ ਦੇਖ ਰੇਖ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਭੀ ਉਪ੍ਰੋਕਤ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਹੀ ਰੁਚੀ ਰਖਦੇ ਸਨ। ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਰਤਾ 'ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਆਪਜੀ ਦੇ ਹੀ ਵਿਦਯਾਰਥੀ ਸਨ ਅਤੇ ਪੰਡਿਤ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਿਰਮਲ ਸੰਪ੍ਰਦਾਯ ਬਰਨਾਲੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ਿਸ਼ਯ ਅਰਥਾਤ (ਚੇਲੇ) ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਪੰਡਿਤ ਤਾਰਾ ਹਰਿ ਨਰੋਤਮ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਦਿਯਾ ਗੁਰੂ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਿਰਮਲ ਭੇਖ ਨੂੰ ਖਟ ਦਰਸ਼ਨੀ ਭੇਖ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆ ਬਲ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਿਧ ਕਰਕੇ, ਨਿਰਮਲ ਭੇਖ ਦਾ ਮਾਰਤੰਡ (ਸੂਰਜ) ਪੰਚ ਭੌਤਿਕ ਸ਼ਰੀਰ ਤਿਆਗ ਪੂਰੇ ਸੋਲ੍ਹਾਂ ਵਰਸ਼ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ੧੯੪੯ ਸੰਮਤ ਦੇ ਕੁੰਭ ਤੋਂ ਬਾਦ ਪਟਿਆਲੇ ਹੀ ਅਸਤ ਹੋ ਗਿਆ।

ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਨੜੋਏ ਦਾ ਭਾਰੀ ਸ਼ੋਕ

ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਨੜੋਏ ਦਾ ਪੂਰੇ ਸਤਿਕਾਰ ਤੇ ਮਾਤਮੀ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਢੰਗ ਨਾਲ ਜਲੂਸ ਕਢਿਆ ਗਿਆ। ਸਭ ਸਰਕਾਰੀ ਦਫਤਰ ਬੰਦ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਚ ਦੁਕਾਨਾਂ ਸ਼ੋਕ ਵਜੋਂ ਬੰਦ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਫੌਜੀ ਸੈਨਿਕ ਕਾਲੇ ਬਿਲੇ ਲਗਾ ਬੰਦੂਕਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਨੀਵੇਂ ਕਰਕੇ ਤੇ ਅਪਣੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾਕੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਚੁਪ ਚੁਪੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਹ ਨਿਰਮਲ ਭੇਖ ਦੇ ਅਦ੍ਵਿਤੀਯ ਵਿਦਵਾਨ, ਨਿਰਮਲ ਭੇਖ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਪੰਚ ਭੌਤਿਕ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਸਦਾ ਵਿਛੋੜਾ ਦੇ ਗਏ ਪਰ ਉਕਤ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਦੀ ਆਤਮਾ ਗ੍ਰੰਥ ਰਚਨਾ ਦਵਾਰਾ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਅਮਰ ਹੀ ਹੈ। ਓਹਨਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾਂ ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਗ੍ਰੰਥ ਤੀਰਥ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਸਭ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਰਚਨਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਤੀਰਥ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਗ੍ਰੰਥ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਸਿਖ ਪੰਥ ਨੂੰ ਗੁਰਦਵਾਰਿਆਂ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰਨੀ ਬਹੁਤ ਕਠਨ ਹੁੰਦੀ।

ਨਿਰਮਲ ਭੇਖ

'ਨਿਰਮਲ ਭੇਖ ਅਪਾਰ ਤਾਸ ਬਿਨ ਅਵਰ ਨ ਕੋਈ' ਤੋਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਿਰਮਲ ਭੇਖ ਭੀ, ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੰਸਾਰ ਅਨਾਦੀ ਹੈ ਉਸੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅਨਾਦੀ ਹੈ ਤੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਜੀ ਤੋਂ ਹੀ ਚਲਿਆ ਆਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਕੋਈ ਵਸਤੂ ਮਧਮ ਜਾਂ ਤੇਜ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰਾਂ ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਨਿਰਮਲ ਭੇਖ ਭੀ ਲੁਪਤ ਪ੍ਰਾਯ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਸੁਣ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਰੂਪ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਧਾਰ ਜਗਤ ਦੇ ਕਲਿਆਣ ਹੇਤ, ਨਿਰਮਲ ਭੇਖ ਨੂੰ ਫਿਰ ਜਾਗ੍ਰਤ ਕੀਤਾ।

ਮਾਰਿਆ ਸਿਕਾ ਜਗਤ ਵਿਚ
ਨਾਨਕ 'ਨਿਰਮਲ ਪੰਥ' ਚਲਾਇਆ ॥

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਿਰਮਲ ਭੇਖ ਦੇ ਬੜੇ ਬੜੇ ਧੁਰੰਧਰ ਵਿਦਵਾਨ ਸਾਧੂ ਅਧਿਆਤਮ ਵਿਦਿਆ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਅਤੇ ਭਗਤਿ ਭਾਵ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਮਹੰਤ ਗਣੇਸ਼ਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਿਰਚਿਤ, ਨਿਰਮਲ ਭੂਸ਼ਣ, ਅਰਥਾਤ ਇਤਿਹਾਸ ਨਿਰਮਲ ਭੇਖ ਵਿਚੋਂ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਇਹ ਤੀਰਥ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਗ੍ਰੰਥ ਭਗਤਿ ਭਾਵ ਉਤਪੰਨ ਕਰ ਮੁਕਤੀ ਮਾਰਗ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੈ। ਜਗਜਾਸੂ ਜਨ ਲਾਭ ਉਠੰਣ। ਪ੍ਰਸਤੁਤ ਗ੍ਰੰਥ ਸ੍ਰੀ ਮਹੰਤ ਸਾਹਿਬ ਪੰ: ਸੁਚਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਿਰਮਲ ਪੰਚਾਇਤੀ ਅਖਾੜਾ ਕਨਖਲ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਆਸ਼ਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਮਹੰਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਉਕਤ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਦੇ ਹੋਰ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਪ੍ਰੈਸ ਦਵਾਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਰਨਗੇ।

ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦਾ ਦਾਸ
ਸੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ
ਖੁੱਡਾ ਨਿਵਾਸੀ, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ।
ਹਾਲ — ਡੇਰਾ ਅੰਤਰਜਾਮੀ, ਸਾਨ ਗਾਲੀ,
ਚੌਂਕ ਮੋਨੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਛਾਪਕ:-
ਸ: ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਐਮ ਏ,
ਮੈਨੇਜਰ, ਗੁਰਸਿਖ ਪ੍ਰੈਸ,
ਗੁਰਬਾਣੀ ਬਿਲਡਿੰਗ
ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸਭ ਹੱਕ ਨਿਰਮਲ ਪੰਚਾਇਤੀ ਅਖਾੜੇ ਦੇ ਰਾਖਵੇਂ ਹਨ।

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

- ਪੁਸਤਕ -

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ - ਤੀਰਥ ਸੰਗ੍ਰਹਿ

ਰਚਿਤ

ਸ੍ਰੀ ਮਤਿ ਪੰਡਿਤ ਤਾਰਾ ਹਰਿ ਨਰੋਤਮ ਸੁਧੀ

ਸੰਮਤ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਸ਼ਾਹੀ ੪੧੫, ਸੰਮਤ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ੧੯੪੧,
ਸੰਨ ਈਸਵੀ ੧੮੮੪

— ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ —

ਸ੍ਰੀ ਮਹੰਤ ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਨਿਰਮਲ ਪੰਚਾਇਤੀ ਅਖਾੜਾ, ਹਰਿਦਵਾਰ (ਕਨਖਲ)

— ਸੰਸ਼ੋਧਕ —

ਸੀ ਮਾਨ ਮਹੰਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਮੁਖੀਆ ਮਹੰਤ, ਨਿਰਮਲ ਪੰਚਾਇਤੀ ਅਖਾੜਾ,
ਹਰਿਦਵਾਰ (ਕਨਖਲ)
ਹਾਲ ਡੇਰਾ ਅੰਤਰਯਾਮੀਆਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

ਪਹਿਲੀ ਵੇਰ ੧੮੮੪ ਈਸਵੀ। ਦੂਜੀ ਵੇਰ ੧੯੭੫ ਈਸਵੀ
ਕਾਪੀ ੧੦੦੦

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੧ ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਦੋਹਿਰਾ -

ਭਵ ਤਾਰਣ ਕੋ ਤਰਣਿ ਵਰ, ਤਰਣ ਅੰਧ ਤਮ ਹਾਨ ।
ਦਸ ਗੁਰ ਦਸ ਦਿਸ ਦਿਪਤ ਯਸ,ਪਗ ਪੰਕਜ ਨਮ ਠਾਨ॥੧॥
ਗੁਰ ਤੀਰਥ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਸੁਭਗ, ਸਭ ਦੇਸਨ ਤੇ ਭਾਲ ।
ਭਲੋ ਰਟੈ ਜਨ ਰਟਨ ਹਿਤ, ਕਰੋ ਸੁ ਸੁਖਦ ਬਸਾਲ ॥੨॥
ਤੀਰਥ ਸੇਵਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ, ਮੁਖ ਸੇ ਭਾਖੀ ਆਪ ।
"ਨਾ ਹਰਿ ਭਜਿਓ ਨ ਤੀਰਥ ਸੇਵਿਓ"
ਕੈਸੇ ਹਤਿ ਹੈ ਪਾਪ ॥੩॥
ਤੀਰਥ ਸੇਵਾ ਰੀਤਿ ਸ਼ੁਭ, ਲਿਖੀ ਪੁਰਾਨਨ ਮਾਹਿ ।
ਸਭ ਇੰਦ੍ਰਯ ਬਸ ਚਾਹੀਏ, ਜੋ ਜਨ ਤੀਰਥ ਜਾਹਿ ॥੪॥
ਉਠ ਪ੍ਰਭਾਤ ਗੁਰ ਵਾਕ ਕੋ, ਪੜ੍ਹੁ ਕਰੇ ਸੁ ਗੌਨ ।
ਬਜਰਥ ਬਾਤ ਕੇ ਬਕਨ ਸੇ, ਮੁਖ ਮੈਂ ਰਾਖੈ ਮੌਨ ॥੫॥
ਕਥਾ ਕੀਰਤ ਗੁਰਬਚਨ ਕੇ, ਅਰਥਨ ਚਰਚਾ ਨੀਤ ।
ਕਰੇ ਭਲੀ ਬਿਧਿ ਜਹ ਬਸੈ, ਨਾਮ ਦਾਨ ਸਪ੍ਰੀਤ ॥੬॥
ਦਾਨ ਨ ਲੇਵੈ ਇਸ਼ਟ ਕੋ, ਮੰਤ੍ਰ ਜਪੇ ਚਿਤ ਲਾਇ ।
ਬਾਹਰ ਅੰਦਰ ਇੰਦ੍ਰੀਅਨ, ਜਯ ਮੋ ਰਾਖੇ ਚਾਇ ॥੭॥
ਨਾ ਖਾਵੈ ਮਦ ਮਾਸ ਲੇ, ਬ੍ਰਤ ਰਾਖੇ ਕਰ ਪ੍ਰੇਮ ।
ਬ੍ਰਹਮਚਰਜ, ਭ੍ਰਵ ਸ਼ਜਨ ਕੋ, ਸਦਾ ਕਰੇ ਸ਼ੁਭ ਨੇਮ ॥੮॥
ਕਰੈ ਸਵਾਰੀ ਬੈਲ ਨਹਿ, ਯਾਤ੍ਰਾ ਨਿਸਫਲ ਹੋਇ ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਜੋ ਨ ਸਕੇ ਚਲ ਭਗਤ ਜਨ, ਕਰੇ ਸਵਾਰੀ ਸੋਇ ॥੯॥
ਤੀਰਥ ਮੋ ਵਸ ਪਾਪ ਕੀ, ਨੀਤ ਨ ਰਾਖੇ ਰੰਚ।
ਪਨ ਠੱਗੀ ਕਪਟਾਦਿ ਲੌ, ਕਰੇ ਨ ਰੰਚ ਪ੍ਰਪੰਚ ॥੧੦॥
ਅਉਰ ਥਾਨ ਕੇ ਪਾਪ ਕੀ, ਤੀਰਥ ਮੋ ਹੁਇ ਨਾਸ।
ਤੀਰਥ ਬਸ ਕਿਯ ਪਾਪ ਕਾ,ਕਤਹੂੰ ਨਾਹਿ ਬਿਨਾਸ ॥੧੧॥
ਯਾਹੀ ਤੇ ਗੁਰਦਾਸ ਕੇ, ਬਚ ਮੱਾਂ ਲਿਖਿਓ ਪ੍ਰਸੰਗ।
ਬੱਜ੍ਰ ਪਾਪ ਨਾ ਉਤਰਨੀ, ਜੋ ਜਾ ਕੀਚੇ ਗੰਗ ॥੧੨॥
ਯਾਤੇ ਮਾਤਾ ਬਹਿਨ ਮੱਾਂ, ਜਿਉ ਸ਼ੁਭ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਸੁੱਧ।
ਰਾਖੇ ਰਖਣੀ ਚਾਹੀਏ, ਤੀਰਥ ਮੋ ਤਸ ਬੁੱਧ ॥੧੩॥

ਤੀਰਥ ਗੁਰੂ, ਰਿਖੀ ਲੋਗੋਂ ਕੇ ਸੇਵਨ ਕਰੇ ਜਲ ਕਾ, ਅਵਤਾਰੋਂ ਕੇ ਜਨਮ ਆਦਿ ਸਥਾਨੋਂ ਕਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਯਾਤੇ ਨਿਜ ਮਤ ਸਭ ਲੋਗ ਜਾਣ ਲੇਵੇਂ।

ਸਥਾਨੋਂ ਕਾ ਵੇਰਵਾ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸੇ ਲੇਕਰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪ੍ਰਯੰਤ ਦਸ ਗੁਰੋਂ ਨੇ ਜਹਾਂ ਜਹਾਂ ਜਨਮ ਧਾਰੇ ਹੈਂ, ਜਹਾਂ ਜਹਾਂ ਸਿੰਘਾਸਨੋ ਪੈ ਭਾਵ ਗਰਿਆਈ ਕੇ ਤਖਤੋਂ ਪਰ ਬੈਠੇ ਹੈਂ, ਜਹਾਂ ਜਹਾਂ ਔਰ ਕੋਈ ਬਿਵਾਹ ਆਦਿ ਕੀਏ ਹੈਂ, ਜਹਾਂ ਜਹਾਂ ਉਪਦੇਸ਼, ਬਰ, ਸ੍ਰਾਪ, ਯੁਧਾਦਿ ਕ੍ਰਿਤ ਸੇ ਭੂਮੀ ਪਾਵਨ ਕਰੀ ਹੈ ਔਰ ਦੇਹ ਤਿਆਗ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਏ ਹੈਂ, ਉਨ ਸਥਾਨੋਂ ਮੇ ਕਹੀਂ ਕਹੀਂ ਮੰਦਰ, ਕੂਪ, ਬਾਵਲੀ ਆਦਿਕੋਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਕੀ ਰਚਨਾ ਜਗਤ ਕੀ ਕਲਿਆਣ ਹੇਤ ਗੁਰੋਂ ਨੇ ਆਪ ਕਰਾਈ ਹੈ ਔਰ ਸਥਾਨੋ ਮੇਂ ਸਿਖੋਂ ਨੇ ਕਰਵਾਈ ਹੈ। ਨਾਮ ਗੁਰ ਮੰਦਰੋਂ ਕਾ 'ਗੁਰਦੁਆਰੇ' ਹੈ, ਨਾਮ ਤਲਾਬੋਂ ਕਾ 'ਸਰ' ਹੈ। ਜੈਸੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਸੰਤੋਖਸਰ, ਰਾਮ ਸਰ, ਬਿਬੇਕ ਸਰ ਹੈ। ਨਾਮ ਕੂਓਂ ਕੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਕੂੰਏ ਹੈਂ ਜੈਸੇ ਗੁਰੂ ਕਾ ਗੰਗਸਰ ਕੂੰਆਂ। ਛੇਹਰਟਾ ਕੂੰਆਂ, ਅਕਾਲਸਰ ਕੂੰਆਂ। ਨਾਮ ਬਾਉਲੀਓਂ ਕਾ ਗੁਰੂ ਕੀ ਬਾਉਲੀਆਂ ਹੈਂ। ਜੈਸੇ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਕੀ ਬਾਉਲੀ, ਜਗੰਨਾਥ ਕੀ ਬਾਉਲੀ।

ਤੀਰਥ ਯਾਤ੍ਰਾ ਕਾ ਲਾਭ

ਇਨ ਤੀਰਥੋਂ ਕੀ ਯਾਤ੍ਰਾ ਸਕਾਮੀ ਪੁਰਖੋਂ ਕੋ ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ ਪਦਾਰਥ ਦੇਤੀ ਹੈ। ਕਾਮਨਾ ਹੀਨੋਂ ਕੋ ਮੁਕਤੀ ਦੇਤੀ ਹੈ। ਯਾਹੀ ਭਾਵ ਸੇ ਤੀਰਥ ਯਾਤ੍ਰਾ ਗਿਆਨ ਕੀ ਪਹਿਲੀ ਭੂਮਕਾ ਕਹੀ ਹੈ। ਤੀਰਥ ਮੇ ਜਾਕਰ ਕਬੀ ਕਿਸੀ ਕੋ ਨਾਂ ਦੇਨੇ ਵਾਲਾ ਭੀ ਦੇਖਾ ਦੇਖੀ ਕੁਛ ਦੇਤਾ ਹੈ ਅਰ ਤੀਰਥ ਯਾਤ੍ਰਾ ਕਰ ਬਿਦੇਸ਼ ਗਮਨ ਕੇ ਦੁਖ ਦੇਖ ਆਏ ਬਦੇਸ਼ੀ ਕਾ ਆਦਰ ਕਰਤਾ ਹੈ। ਤੀਰਥ ਮੋ ਅਨੇਕ ਉੱਤਮ ਲੋਕੋਂ ਕਾ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਤਾ ਹੈ, ਜਿਨ ਕਾ ਦਰਸ਼ਨ ਮੁਕਤੀ ਕਾ ਸਾਧਨ ਹੈ। ਯਾਹੀ ਭਾਵ ਸੇ ਕਹਾਵਤ ਹੈ –

'ਉਠ ਫਰੀਦਾ ਗਮਨ ਕਰ, ਦੁਨੀਆਂ ਦੇਖਣ ਜਾਉ।
ਮਤ ਕੋਈ ਬਖਸ਼ਿਆ ਮੈਂ ਮਿਲੈ, ਮੈਂ ਭੀ ਬਖਸ਼ਿਆ ਜਾਉ।'

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਤੀਰਥ ਯਾਤ੍ਰਾ ਕਰ ਠੱਗ਼ ਚੋਰ ਸੇ ਬਸਤ ਬਚਾਵਨੇ ਕੀ ਬੁੱਧੀ ਹੋਤੀ ਹੈ। ਨਾਨ੍ਹਾ ਤਰਾਂ ਕੀ ਭੂਮੀ, ਬ੍ਰਿਛ, ਨਦੀ, ਨਾਲੇ, ਪਰਬਤ, ਪੁਲ ਦੇਖ ਚਿੱਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਐਸੇ ਔਰ ਭੀ ਅਨੇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੇ ਲਾਭ ਹੋਤੇ ਹੈਂ।

ਪੁਸਤਕ ਕੇ ਸੰਕੇਤ

ਤੀਰਥੋਂ ਮੇ ਭੀ ਮੁਖ ਤੀਰਥ **ਨਿਜ ਇਸ਼ਟ** ਕੇ ਸਥਾਨ ਹੋਤੇ ਹੈਂ ਯਾਂਤੇ ਇਸ਼ਟ ਕੇ ਤੀਰਥੋਂ ਮੇਂ ਜੋ ਪੁਰਖ ਯਾਤ੍ਰਾ ਕਰਣੀ ਚਾਹੇ ਉਨਕੋ ਸੁਗਮਤਾ ਸੇ ਗੁਰ ਤੀਰਥੋਂ ਕੇ ਜਾਨਣੇ ਵਾਸਤੇ ਜਿਸ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਜ਼ਿਲੇ ਵਾ ਰਾਜਸੀ ਕੇ ਪ੍ਰਸਿਧ ਸ਼ਹਿਰ ਵਾ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇ ਹੈ ਵੋਹ ਸ਼ਹਿਰ ਔਰ ਗ੍ਰਾਮ ਉਸ ਸ਼ਹਿਰ ਗ੍ਰਾਮ ਸੇ ਜਿਸ ਦਿਸ਼ਾ ਕੋਣ ਮੇ ਹੈ ਅਰ ਜੇਤੇ ਕੋਸ ਹੈ ਵੁਹ ਦਿਸ਼ਾ ਕੋਣ, ਕੋਸ ਪਹਿਲਾ(੧) ਥਾਨ ਮੇਂ ਲਿਖੇਂਗੇ।

ਜਹਾਂ ਏਕ ਸ਼ਹਿਰ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇ ਹੀ ਏਕ ਗੁਰੂ ਕੇ ਬਹੁਤ ਹੋਵੇਂਗੇ ਤਹਾਂ ਏਕ ਥਾਨ ਮੇਂ ਸ਼ਹਿਰ ਕਾ ਯਾ ਗ੍ਰਾਮ ਕਾ ਨਾਮ ਔਰ ਥਾਨੋਂ ਮੇਂ **ਬਿੰਦੀ** ਹੋਵੇਗੀ ਔਰ ਐਸੇ ਹੀ ਜਹਾਂ ਪਜਾਰੀ ਜ਼ਿਲਾ ਏਕ ਹੋਗਾ ਤਹਾਂ ਭੀ ਬਿੰਦੀ ਹੋਗੀ।

ਆਗਾ ਪੀਛਾ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਬਣਨੇ ਕਾ ਸੰਬਤੋਂ ਸੇ ਤੁਥਾ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀ ਕਥਾ ਸੇ ਪੁਨਾ ਗੁਰਦੁਆਰੀ ਲੋਗੋਂ ਸੇ ਜੋ ਜਾਨਾ ਸੋ ਲਿਖਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਗਰ ਵਾਸੀ ਭੀ ਦੂਰ ਦੂਰ ਦੇਸ ਕੇ ਛੋਟੇ ਗ੍ਰਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਕਾ ਪਤਾ ਯਾਤ੍ਰਾ ਵਾਲੇ ਕੋ ਬਤਾ ਨਹੀਂ ਸਕਤੇ,ਇਸ ਲੀਏ ਕਹੀਂ ਕਹੀਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਗਰ ਸੇ ਆਗੇ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਵਾਲੇ ਗ੍ਰਾਮ ਸੇ ਹੀ ਅਗਲੇ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਵਾਲੇ ਗ੍ਰਾਮ ਕੇ ਕੋਸ, ਦਿਸ਼ਾ ਭੀ ਪਹਿਲੇ ਥਾਨ ਮੇਂ ਲਿਖੇ ਜਾਵੇਂਗੇ ਅਰ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਕਾ ਨਾਮ, ਮੇਲੇ ਕਾ ਸਮਾ ਦੂਸਰੇ ਮੇ ਲਿਖਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਜੋ ਉਹਾਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ, ਉਦਾਸੀ, ਨਿਰਮਲਾ,ਨਿਹੰਗ, ਸੁਥਰਾ, ਦਿਵਾਨਾ ਯਾ ਔਰ ਕੋਈ ਪੁਜਾਰੀ ਹੋਗਾ ਸੋ ਤੀਸਰੇ ਥਾਨ ਮੇਂ ਲਿਖਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਔਰ ਜੋ ਉਹਾਂ ਗੁਰੂ ਸਥਾਨ ਬਣਨੇ ਕਾ, ਜਨਮ ਆਦਿ ਲੇਨੇ ਕਾ ਕਾਰਨ ਹੈਂ ਅਰ ਜੋ ਤਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਪੋਥੀ, ਮਾਲਾ, ਬਸਤਰ, ਸ਼ਸਤਰ, ਹੁਕਮਨਾਮਾ, ਆਸੇ, ਜੋੜੇ ਆਦਿਕ ਵਸਤੂ ਹੈਂ,ਅਰ ਜੋ ਕਿਛ ਜਿਸ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਾ ਫਲ ਹੈ ਤਥਾ ਜੋ ਕੁਛ ਉਹਾਂ ਯੁੱਧ, ਵਰ, ਸਰਾਪ, ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਹੁਏ ਯੇਹ ਸਭ ਚੱਜੇ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਕੇ ਥਾਨ ਮੇਂ ਲਿਖੇ ਜਾਵੇਂਗੇ।

ਸੇਵਾ ਕਾ ਫਲ

ਕਾਰਨ ਔਰ ਫਲ ਸਭ ਕੇ ਏਕ ਥਾਨ ਮੇਂ ਹੀ ਲਿਖ ਦੇਤੇ ਹੈਂ ਸੋਈ ਸਰਬੱਤ੍ਰ ਸਮਝ ਲੇਨੇ। ਜੈਸੇ :-

ਜੋ ਗੁਰੋਂ ਕੇ ਜਨਨੀ ਕੇ ਉਦਰ ਮੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਲੇਨੇ ਕੇ ਗਰਭਾਸਥਾਨ ਹੈਂ ਜੈਸਾ ਪ੍ਰਾਗਰਾਜ ਕਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਹੈ ਜਹਾਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਲਿਖਤੇ ਹੈਂ –

"ਤਹੀਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹਮਾਰਾ ਭਯੋ" ਤਿਨ ਕੀ ਸੇਵਾ ਸੇ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕਾ ਲਾਭ ਹੋਣਾ ਫਲ ਹੈ।

ਜਹਾਂ ਗੁਰੋਂ ਕੇ ਬਿਵਾਹ ਆਦਿਕ ਹੁਏ ਹੈਂ ਤਹਾਂ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਾ ਬਿਵਾਹ ਆਦਿ ਮੰਗਲ ਹੋਣਾ ਫਲ ਹੈ।

ਜਹਾਂ ਤਖਤੋਂ ਪੈ ਬਿਰਾਜੇ ਹੈਂਤਹਾਂ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਾ ਉੱਤਮ ਦਰਜਾ ਮਿਲਣਾ ਫਲ ਹੈ।

ਜਹਾਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਏ ਉਨ ਸਥਾਨੋਂ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਾ ਉੱਤਮ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਾ ਲਾਭ ਹੋਣਾ ਫਲ ਹੈ। ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਯਾਤ੍ਰੂ ਭੀ ਊਹਾਂ ਪਹੁੰਚ ਉਸੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੋ ਯਾਦ ਕਰੇ।

ਜਿਨ ਮਕਾਨੋਂ ਮੇਂ ਥੋਹੜੀ ਦੇਰ ਠਹਿਰ ਕਰ ਅਰਾਮ ਕੀਆ ਹੈ, ਉਨ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਾ ਚਿੱਤ ਕੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਫਲ ਹੈ।

ਜਿਨ ਸਥਾਨੋਂ ਕੇ ਫਲ ਗੁਰੋਂ ਨੇ ਆਪ ਕਹੇ ਹੈਂ, ਉਨ ਕੇ ਵਹੀ ਫਲ ਹੈਂ ਜੈਸੇ ਬਾਉਲੀ ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਾ ਚਉਰਾਸੀ ਕੇ ਨਾਸ ਹੋਣਾ ਫਲ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਾ ਫਲ ਕਹਿਆ ਹੈ –

'ਹਰਿਹਾਂ ਨਾਨਕ ਕਸਮਲ ਜਾਹਿ
ਨਾਇਐ ਰਾਮ ਦਾਸ ਸਰ ॥'

ਤਥਾ - ਰਾਮ ਦਾਸ ਸਰੋਵਰ ਨਾਤੇ ॥ ਸਭ ਉਤਰੇ ਪਾਪ ਕਮਾਤੇ ॥
ਸੰਤਹੁ ਰਾਮਦਾਸ ਸਰੋਵਰ ਨੀਕਾ।
ਜੋ ਨਾਵੈ ਸੋ ਕੁਲੁ ਤਰਾਵੈ ਉਧਾਰੁ ਹੋਆ ਹੈ ਜੀ ਕਾ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

"ਨਿਤ ਉਠ ਮਜਨ ਰਾਮ ਸਰ ਕੀਜੈ।"

ਇਤਿਆਦੀ ਬਚਨੋਂ ਸੇ ਨਿਖਲ ਪਾਪੋਂ ਕਾ ਨਾਸ ਹੋਣਾ, ਔਰ ਕੁਲ ਕਾ ਤਰਾਵਣਾ ਆਦਿ ਫਲ ਲਿਖੇ ਹੈਂ, ਸੋਈ ਫਲ ਹੈ।

ਜਹਾਂ ਦੁਸ਼ਟ ਜੀਵ ਮੰਦ ਜੂਨੋ ਸੇ ਛੁਡਾਏ ਹੈਂ, ਤਹਾਂ ਕੀ ਸੇਵਾ ਸੇ ਦੋਖੋਂ ਕਾ ਨਾਸ ਹੋਣਾ ਫਲ ਹੈ।

ਜਹਾਂ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਏ ਹੈਂ ਤਹਾਂ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਾ ਅਪਨੀ ਮ੍ਰਿਤੂ ਕੋ ਯਾਦ ਰਖਨੇ ਕਾ ਫਲ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰ ਪੁਰਖ ਸੇ ਕੋਈ ਪਾਪ ਹੀ ਨਾਂ ਹੋ ਸਕੇ। ਅਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਪਰਮ ਪ੍ਰੇਮ ਭੀ ਅਪਨੇ ਸੇਵਕੋਂ ਸੇ ਨਿਖਲ ਪਾਪ ਛੁਡਾਇ ਸੁੱਧ ਮਨ ਸੇ ਭਗਤੀ ਕਰਾਵਨੇ ਮੇਂ ਹੈ। ਇਸੀ ਵਾਸਤੇ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਅੰਤ ਮੇਂ ਨੌਵੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਕੇ ਸਲੋਕ ਰੱਖੇ ਹੈਂ। ਜਿਨ ਕੀ ਸਮਾਪਤੀ ਸਮੀਪ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ :—

"ਜੋ ਉਪਜਿਓ ਸੋ ਬਿਨਸਿ ਹੈ ਪਰੋ ਆਜ ਕੇ ਕਾਲ ॥
ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਗੁਨ ਗਾਇ ਲੈ ਛਾਡਿ ਸਗਲ ਜੰਜਾਲ ॥

ਐਸੇ ਸਰਬ ਥਾਨੋਂ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕੋ ਫਲ ਏਕ ਥਾਨ ਮੇ ਹੀ ਕਹੇ ਜਾਨ ਲੇਨੇ।

ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਬਣਨ ਦੇ ਕਾਰਨ

ਕਾਰਨ ਭੀ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਬਣਨੇ ਕੇ ਏਕ ਥਾਨ ਮੇਂ ਹੀ ਬਤਾਏ ਜਾਤੇ ਹੈਂ। ਸੰਖੇਪ ਸੇ ਏਕ ਥਾਨ ਮੇ ਹੀ ਲਿਖੇ ਬਿਸਥਾਰ ਸੇ ਆਗੇ ਜਾਨ ਲੇਨੇ। ਸੋ ਕਾਰਨ ਕਹੀਂ ਗੁਰੋਂ ਕੇ ਜਨਮ ਹੈਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਜੈਸੇ ਨਨਕਾਣਾ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਾ ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਪਟਨਾ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਸਮ ਕਾ ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਕਹੀਂ ਲੀਲ੍ਹਾ ਹੈ ਜੈਸੇ ਨਨਕਾਣੇ ਮੇਂ ਨਾਨਕ ਸਰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਲੀਲ੍ਹਾ ਕਾ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਪਟਣੇ ਮੇਂ ਮੈਣੀ ਸੰਗਤ ਬਾਲ ਲੀਲ੍ਹਾ ਕਾ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਕਹੀਂ ਕਹੀਂ ਸਥਾਨ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਕਾ ਦਿਖਾਵਨਾ ਹੈ ਜੈਸੇ ਨਨਕਾਣੇ ਮੇ 'ਕਿਆਰਾ ਸਾਹਿਬ' ਜਹਾਂ ਮਹਖੀਓਂ (ਗਊਆਂ ਮੱਝਾਂ) ਕਾ ਖਾਇਆ ਖੇਤ ਹਰਾ ਕੀਆ ਹੈ। ਕਹੀਂ ਤਪ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜੈਸੇ ਰਾਵੀ ਕਿਨਾਰੇ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਮੇਂ ਰੋੜਾਂ ਕਾ ਬਿਸਤਰ ਕਰ ਤਪ ਕੀਆ। ਕਹੀਂ 'ਬਿਵਾਹ' ਹੈ ਜੈਸੇ ਬਟਾਲੇ ਮੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਾ ਬਿਵਾਹ ਥਾਨ ਹੈ। ਕਹੀਂ 'ਗੋਸ਼ਟ' ਹੈ ਜੈਸੇ ਅਚਲ ਮੇਂ ਸਿੱਧਾਂ ਸਾਥ ਗੋਸ਼ਟ ਹੁਈ। ਐਸੇ ਔਰ ਭੀ ਕਾਰਨ ਹੈਂ ਸੋ ਸਭ ਤੀਸਰੇ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਕੇ ਥਾਨ ਮੇਂ ਜਾਨ ਲੇਨੇ, ਉਹਾਂ ਲਿਖੇ ਜਾਵੇਂਗੇ।

ਗੁਰ ਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਇਲਾਕੇ

ਜੱਦਪਿ ਜਿਸ ਅਹਾਤੇ ਮੇਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ, ਵੋਹ ਅਹਾਤਾ ਔਰ ਉਸ ਅਹਾਤੇ ਕੇ ਜ਼ਿਲੇ ਮੇਂ ਤਹਿਸੀਲ, ਥਾਨਾ, ਰੇਲ ਕੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਆਦਿਕ ਭੀ ਸੁਗਮਤਾ ਹੇਤ ਲਿਖਨੇ ਯੋਗਜ ਹੈਂ ਤੋ ਭੀ ਬਹੁਤ ਕਰ ਗੁਰੂ ਥਾਨ ਬੰਗਾਲ, ਪੰਜਾਬ ਮੇ ਹੀ ਹੈਂ।

ਮੰਦਰਾਜ ਅਹਾਤੇ ਮੇ ਏਕ 'ਤਿਲ ਰੰਜੀ' ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ। ਬੰਬਈ ਅਹਾਤੇ ਮੇ ਬਿਦਰ ਸ਼ਹਿਰ ਮੇ 'ਨਾਨਕ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਝੇਰਾ' – ਨਾਦੇੜ ਮੇ 'ਅਬਚਲ ਨਗਰ' ਜੀ ਮੇ ਲੇ ਪੰਜ ਮਕਾਨ, ਬੁਰਹਾਨ ਪੁਰ ਮੇ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ, ਔਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਕੇ ਬੜੋਚ ਮੇ ਗਰਦਆਰਾ 'ਗਿਰਨਾਰ' ਮੇ 'ਚਰਨ ਪਾਦਕਾ' ਏਤੇ ਹੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ।

ਦਿਹਲੀ ਮੇ ਪੱਛਮ ਕਰਾਚੀ, ਕਾਬਲ, ਕਸ਼ਮੀਰ ਤੱਕ ਪੰਜਾਬ ਮੇਂ ਜਾਨ ਲੇਨੇ। ਦਿਹਲੀ ਸੇ ਪੂਰਬ ਕਮਖਜਾ ਸੇ ਜਗੰਨਾਥ ਤੱਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈਂ ਸੋ ਬੰਗਾਲ ਮੇ ਜਾਨ ਲੇਨੇ। ਇਸ ਲੀਏ ਅਹਾਤਾ ਲਿਖਨੇ ਕੀ ਆਵਸ਼ਕਤਾ ਨਹੀਂ। ਕੇਵਲ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਜ਼ਿਲੇ, ਤਹਿਸੀਲ ਵਾ ਰਾਜਸੀਓਂ ਕੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਗਰੋਂ ਸੇ ਹੀ ਪਤਾ ਸਮਝਨਾ ਚਾਹੀਏ। ਯੇਹ ਬਾਤ ਇਸ ਕੋ ਦੇਖਨੇ ਵਾਲੇ ਯਾਦ ਰੱਖੇਂ।

ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਭੀ ਈਹਾਂ ਜਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਗਏ ਯਾ ਉਨ ਕੇ ਜਾਨੇ ਕਾ ਸੰਭਵ ਹੈ ਵਹੀ ਲਿਖੇ ਜਾਵੇਂਗੇ। ਜੋ ਆਜੀਵਕਾਰਥੀਓਂ (ਰੋਜ਼ੀ ਕਮਾਉਣ ਵਾਲੋਂ) ਨੇ ਅਬ ਯਾ ਪੀਛੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਏ ਹੈਂ ਸੋ ਨਹੀਂ ਲਿਖੇਂਗੇ। ਜੈਸੇ ਨਾਭੇ ਕੇ ਸਮੀਪ 'ਬਾਉੜਹਾ' ਔਰ ਪਟਿਆਲੇ ਸੇ ਪਛਮ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੇਜੀ ਕੀ ਛੰਨਾ ਪਾਸ ਸਿਆਲ ਗਾਉਂ ਮੇ 'ਇੱਟ ਸਾਹਿਬ' ਹੈ।

ਜੋ ਧਰਮ ਜੁਧ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿਖ ਸੂਰਬੀਰ ਜੂਝੇ ਹੈਂ, ਤਿਨ ਕੇ ਸਮਾਧੋਂ ਕੇ ਥਾਨ 'ਸ਼ਹੀਦ ਗੰਜ' ਭੀ ਲਿਖੇ ਜਾਵੇਂਗੇ। ਵੋਹ ਭੀ ਜੈਸੇ ਸੂਰਬੀਰ ਪਾਂਡਵੋਂ ਕੇ ਥਾਨ ਤੀਰਥ ਕਹਾਤੇ ਹੈਂ, ਵੈਸੇ ਤੀਰਥ ਹੈਂ ਅਰ ਜੋ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਜੈਸੇ ਸਮੀਪੀ ਸੇਵਕ ਹੈਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਤਿਨ ਕੇ ਥਾਨ ਭੀ ਲਿਖੇ ਜਾਵੇਂਗੇ ।

ਵਾਸਤਵ ਸੇ ਜੈਸੇ ਜਹਾਂ ਸਾਲਗ੍ਰਾਮ ਨਰਬਦੇਸੁਰ ਥਾਪਨ ਕੀਏ ਜਾਤੇ ਹੈਂ ਤਹਾਂ ਸ਼ਿਵਾਲਯ, ਠਾਕੁਰਦੁਆਰੇ ਵਤ ਜਹਾਂ ਗ੍ਰੰਥਸਾਹਿਬ ਥਾਪਨ ਕੀਏ ਜਾਵੇਂ ਵਹੁ ਸਭੀ ਧਰਮ ਸਾਲਾ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਹੈਂ । ਇਸ ਮੋਂ ਯੇਹ ਨਮਿਤ ਹੈ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰਗਟ ਗੁਰੋਂ ਕੀ ਦੇਹ (ਕਾ ਉਪਦੇਸ਼) ਹੈ, ਯਾਂਤੇ ਜਹਾਂ ਗੁਰੂ ਕੀ ਦੇਹ ਰਹੇ, ਤਹਾਂ ਹੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਸੋ ਸਭ ਲਿਖੇ ਨਹੀਂ ਜਾਤੇ, ਯਾਂਤੇ ਬਿਦਜਮਾਨ ਦਸ਼ਾ ਮੈਂ ਜਹਾਂ ਆਪ ਬਿਰਾਜੇ ਹੈਂ ਸੋ ਲਿਖੇ ਜਾਵੇਂ ਗੇ। ਜੋ ਆਗੇ ਕੋ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਵੇਂਗੇ, ਉਨ ਕੋ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਤੀਰਥ ਵੇਤਾ ਸਾਥ ਮਿਲਾ ਲੇਵੇਗਾ।

ਚਾਹੀਏ ਤੋ ਗੁਰੂ ਸਥਾਨ ਸਰਬਤ੍ਰ ਜੈਸੇ ਆਗੇ ਰਿਖੀ, ਅਵਤਾਰੋਂ ਕੇ ਥਾਨ ਸਰਬ ਦਿਸ਼ਾਨ ਮੋਂ ਭੁਗਤ ਲੋਗੋਂ ਨੇ ਬਨਾਏ ਹੁਏ ਹੈਂ, ਯਾਹੀ ਤੇ ਜਹਾਂ ਨਹੀਂ ਗਏ ਤਹਾਂ ਭੀ ਕਾਂਗੜੇ ਜੈਸੇ ਥਾਨੋ ਮੈਂ ਸੀਤਾ ਕੁੰਡ, ਰਾਮ ਕੁੰਡ, ਭੀਮ ਗੁਫਾ ਇਤਿਆਦਿ ਨਾਮ ਸੁਨੇ ਜਾਤੇ ਹੈਂ।

ਕਹੀਂ ਕਹੀਂ ਗੁਰਸਥਾਨੋ ਕੇ ਨਾਮੋ ਕੇ ਅਰਥ ਭੀ ਲਿਖੇ ਜਾਵੇਂਗੇ ਜੈਸੇ ਸਭ ਸੇ ਪਹਿਲੇ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਹੈ ਇਸ ਨਾਮ ਮੇ ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਨਾਮ ਹੈ ਆਣ ਤਿਨਕੇ ਐਨ ਕਾ ਭਾਵ ਘਰ ਕਾ ਨਾਮ ਹੈ। 'ਅਜਨ' ਸੇ ਬਿਗੜ ਕੇ ਬਨਾ ਜਾਣ ਪੜਤਾ ਹੈ। ਸੋ ਥਾਨ ਕਹੀਂ 'ਜਨਮ ਸਥਾਨ' ਹੈ। ਜੈਸੇ 'ਤਲਵੰਡੀ ਰਾਇ ਭੋਇ ਕੀ' ਕਹੀਂ ਔਰ ਹੈ, ਜੈਸੇ ਆਗੇ ਗ੍ਰਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਮੋਂ ਤਥਾ ਸੰਗਰੂਰੋਂ ਕੇ ਸਮੀਪ।

'ਸਾਹਿਬ' ਪਦ ਅਦਬ ਕੇ ਵਾਸਤੇ ਸਭ ਗੁਰਦੁਆਰੋਂ ਕੇ ਪੀਛੇ ਕਹਿਆ ਜਾਤਾ ਹੈ, ਸੋ ਫਾਰਸੀ ਕੀ ਰੀਤਿ ਸੇ ਹੈ। ਹਿੰਦੀ ਮੋਂ ਸਤਿਕਾਰ ਹੇਤ 'ਜੀ' ਪਦ ਹੈ। ਜੈਸੇ — ਜੁਵਾਲਾ ਜੀ, ਕਾਂਸ਼ੀ ਜੀ, ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ, ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਜੀ। ਵਾਸਤਵ ਸੇ ਜੇਤਾ ਬਨ ਪੜੇ ਬੋਲਨੇ ਮੇ ਸਿਵਾਇ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਮੇ ਲਿਖੇ ਪਦੋਂ ਸੇ ਫਾਰਸੀ ਪਦੋਂ ਕਾ ਬੋਲਨੇ ਮੇ ਤਿਆਗ ਚਾਹੀਏ। ਆਦਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ 'ਖੜ੍ਹੀਆ ਤ ਧਰਮ ਛੋਡਿਆ ਮਲੇਛ ਭਾਖਿਆ ਗਹੀ' ਕਹਿਨੇ ਸੇ ਧਰਮਸਥਾਨੋਂ ਮੇਂ ਧਰਮਕਾਮੋਂ ਮੇਂ ਬੋਲਣ ਕਾ ਤਿਆਗ ਸੂਚਨ ਕੀਆ ਹੈ, ਯਾਂਤੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਬੋਲਣਾ ਚਾਹੀਏ।

ਇਸ ਗੁਰੂ ਤੀਰਥ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਕੋ ਦੇਖਣੇ ਵਾਲੇ ਉੱਤਮ ਲੋਗਨ ਕੋ ਪੜ੍ਹਨ ਕੀ ਸੁਗਮਤਾ ਹੇਤ ਅਲਪ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖਾ ਹੈ ਅਬ ਆਗੇ ਸਰਬ ਗੁਰਦੁਆਰੋਂ ਕੇ ਪਰਮ ਮੂਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੇ ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਸੇ ਲੇਕਰ ਗੁਰੂ ਦਸਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਕੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਵਨ ਕੇ ਸਥਾਨ ਸ੍ਰੀ ਅਬਿਚਲ ਨਗਰ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰਯੰਤ ਸਭ ਲਿਖੇ ਜਾਤੇ ਹੈਂ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ

(੧) ਤਲਵੰਡੀ ਗ੍ਰਾਮ - ਲਾਹੌਰ ਸੇ ਤੀਸ ਕੋਸ, ਪੱਛਮ ੧, ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ, ਮੇਲੇ ਦੋ, ਕਾਤਕੀ ਪੂੰਨਿਆਂ, ਨਿਰਜਲਾ ਇਕਾਦਸੀ ੨, ਪੁਜਾਰੀ ਉਦਾਸੀ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੩ ਮਾਤਾ ਤ੍ਰਿਪਤਾ ਪਿਤਾ ਕਾਲੂ ਜੀ ਕੇ ਘਰ, ਬੇਦੀ ਬੰਸ ਮੱਂ, ਸੰਮਤ ੧੫੨੬ ਮੇਂ, ਕਾਤਕ ਸੁਦੀ ਪੂੰਨਿਆਂ, ਕਾਤੁਕ ਪੂ੍ਵਿਸ਼ਟ ਤੇਰਾਂ, ਗੁਰਵਾਰ, ਆਧੀ ਰਾਤ ਕੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਾ ਅਵਤਾਰ ਹੂਆ। ਪਿਤਾ ਨੇ ਸਾਤ ਬਰਸ ਕੀ ਅਵਸ੍ਥਾ ਮੇ ਪਾਧੇ ਪਾਸ ਬੈਠਾਏ। ਉਸਕੋ 'ਜਾਲਿ ਮੋਹ ਘਸੁ ਮਸ ਕਰਿ' ਇਤਿ-ਆਦਿਕ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਆ। ਕਾਜ਼ੀ ਪਾਸ ਬੈਠਾਏ ਤਿਸ ਕੋ 'ਯਕ ਅਰਜ਼' ਇਤਿਆਦਿ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਸਿਖਾਈ। ਵੈਦ ਕੋ "ਵੈਦਾ ਵੈਦ ਸੁ ਵੈਦ ਤੂੰ' ਇਤਿਆਦ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਆ। ਸਿਆਣਾ ਮੰਗਵਾ-ਇਆ ਤਿਸ ਕੋ "ਕੋਈ ਆਖੈ ਭੂਤਨਾ" ਇਤਿਆਦ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਆ। ਜਨੇਊ ਸਮੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕੋ "ਦਇਆ ਕਪਾਹ" ਇਤਿ-ਆਦਿ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਆ। ਅਵਤਾਰ ਹੋਨੇ ਕਾ ਅਧਿਕ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਅੰਤ ਕੋ ਲਿਖੇਂਗੇ। ੪।

(੨) ੦, ੧ – ਨਾਨਕ ਸਰ ੨, ਸਿਖ ੩ – ਇਸ ਤਾਲਾਬ ਮੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਾਲ ਅਵਸਥਾ ਮੇ ਬਾਲਕੋਂ ਸਾਥ ਮਿਲ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਤੇ। ਤਲਾਬ ਪੱਕਾ ਹੈ। ਤੀਰੇ ਪੈ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਹੈ। ਜਨਮਸਥਾਨ ਸੈਂ ਚਾਰ ਸੈ ਕਦਮ ਅਗਨ ਕੋਣ ਮੇ ਹੈ। ੪

(੩) ੦, ੧ – ਕਿਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਈਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮਹਖੀਓਂ ਕਾ ਖਾਇਆ ਖੇਤ ਵੈਸਾ ਹੀ ਹਰਾ ਕੀਆ ਥਾ।੪।

(੪) ੦, ੧ – ਮਾਲ ਸਾਹਿਬ੨, ਉਦਾਸੀ ੩ - ਈਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਮੁਖ ਪੈ ਸਰਪ ਨੇ ਛਾਇਆ ਕਰੀ ਥੀ। ਯੇਹ ਮਾਲ ਸਾਹਿਬ ਜਨਮਸਥਾਨ ਸੇ ਕੱਚਾ ਕੋਸ, ਈਸਾਨ ਕੋਣ ਮੇਂ ਹੈ।੪।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

(੫) ੦, ੧ – ਤੰਬੂ ਸਾਹਿਬ ੨, ਨਿਹੰਗ ੩ - ਬਨ ਕੇ ਬ੍ਰਿਛ ਕਾ ਨਾਮ ਤੰਬੂ ਸਾਹਿਬ ਹੈ। ਈਹਾਂ ਗੁਰੂ 'ਖਰਾ ਸੌਦਾ' ਕਰ ਚੂਹੜਕਾਣੇ ਸੇ ਆਇ ਕੇ ਬਾਹਰ ਬੈਠ ਰਹੇ। ਬਾਬਾ ਕਾਲੂ ਵਹਾਂ ਪਹੰਚ ਮਾਰਤਾ ਪੀਟਤਾ ਘਰ ਲੇ ਆਇਆ। ਅਬ ਉਸ ਬਨ ਕਾ ਬਿਸਥਾਰ ਪਚਵੰਜਾ ਕਦਮ ਘੇਰ ਕਾ ਹੈ। ਜੇਹ ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਸੇ ਪਾਂਚ ਸੈ ਕਦਮ, ਈਸਾਨ ਕੋਣ ਮੇ ਹੈ। ੪।

(੬) ਚੂਹੜਕਾਣਾ ਗ੍ਰਾਮ – ਨਨਕਾਣੇ ਸੇ ੧੨ ਕੋਸ ਉੱਤਰ ੧, ਖਰਾ ਸੌਦਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਪੰਦ੍ਰਾਂ ਬਰਸ ਕੀ ਕੀ ਅਵਸਥਾ ਮੇਂ ਬੀਸ ਰੁਪਏ ਪੂੰਜੀ ਦੇ ਸਾਥ ਬਾਲੇ ਕੋ ਦੇ ਕਰ ਪਿਤਾ ਨੇ ਕਹਾ ਖਰਾ ਸੌਦਾ ਕਰਨਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੰਤ ਰੇਣ ਬੈਰਾਗੀ ਕੀ ਜਮਾਤ ਕੋ ਭੋਜਨ ਖੁਲਾਇਆ। ਜੇਹ ਖਰਾ ਸੌਦਾ ਕੀਆ। ੪।

(੭) ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ - ਸ਼ਹਿਰ ਕਪੂਰਥਲੇ ਸੇ ੧੫ ਕੋਸ ਪੱਛਮ ੧, ਹੱਟੀ ਸਾਹਿਬ ਸ਼ਹਿਰ ਕੇ ਦੱਖਣ ਪਾਸੇ ੨, ਸਿੱਖ ੩- ਅਪਨੇ ਬਹਿਨੋਈ ਜੈਰਾਮ ਪਾਸ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਪਹੁੰਚ ਸੋਲਾਂ ਬਰਸ ਕੀ ਅਵਸਥਾ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦੌਲਤ ਖਾਨ ਲੋਦੀ ਪਠਾਣ ਕਾ ਮੋਦੀ ਖਾਨਾ ਕੀਆ। ਈਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਤੋਲਨੇ ਕੇ ਵੱਟੇ ਰੱਖੇ ਹੈਂ। ਰਾਜ ਕਪੂਰਥਲਾ ਜ਼ਿਲਾ ਜਲੰਧਰ ਹੈ। ੪।

(੮) ੦, ੧ - ਬੇਰ ਸਾਹਿਬ ੨, ਸਿੱਖ ਉਦਾਸੀ ਦੋਨੋ ੩- ਬੇਰ ਕੀ ਦਾਤਨ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਵੇਈਂ ਨਦੀ ਕੇ ਕਿਨਾਰੇ ਗਾਡੀ, ਉਸ ਕਾ ਬਡਾ ਬ੍ਰਿੱਛ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਬੇਰ ਸਾਹਿਬ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸ਼ਹਿਰ ਸੇ ਚਾਰ ਸੈ ਕਦਮ ਪੱਛਮ ਹੈ। ੪।

(੯) ਉੱਦੋ ਕੇ ਗ੍ਰਾਮ- ਵਟਾਲੇ ਸੇ ਪਾਂਚ ਕੋਸਦੱਖਣ ੧, ਕੋਠਾ ਸਾਹਿਬ ਮੇਂ ਮੇਲਾ ਸਾਧੋਂ ਕੀ ਦਸਮੀ ੨, ਸਿੱਖ ੩ - ਇਸ ਗ੍ਰਾਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਿਵਾਹ ਕੇ ਸਮੇ ਜੰਡ ਕੀ ਡਾਲੀ ਕਾਟੀ। ਬਿਵਾਹ ਸਮੇ ਜੰਡੀ ਕਾਟਨੇ ਕੀ ਰੀਤਿ ਹੈ। ੪।

(੧੦) ਵਟਾਲਾ ਸ਼ਹਿਰ ਜ਼ਿਲਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ੧, ਬਿਵਾਹ ਸਥਾਨ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਸੰਮਤ ੧੫੪੪ ਮੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਬਿਵਾਹ ਹੁਆ। ਜੇਠ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਟੇ ੨੪ ਮੇਂ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਅਵਸਥਾ ਅਠਾਰਾਂ ਬਰਸ ਕੀ ਥੀ। ੪।

(੧੧) ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰ ੧, ਸੰਤ ਘਾਟ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਬਿਸ਼ਨੂ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਅਪਨੇ ਸਮੀਪ ਬੁਲਾਇਆ। ਵੇਈਂ ਨਦੀ ਮੇਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨੇ ਗਏ। ਦੂਜੀ ਮਾਰ ਤੀਸਰੇ ਦਿਨ ਜਹਾਂ ਨਿਕਸੇ ਉਸ ਕਾ ਨਾਮ 'ਸੰਤ ਘਾਟ' ਹੈ। ਏਹਾਂ ਸੇ ਨਿਕਸ ਕੇ ਦੁਕਾਨ ਛੋਡ ਸੰਮਤ ੧੫੫੩ ਮੇ ਸਤਾਈ ਬਰਸ ਕੀ ਅਵਸਥਾ ਸੇ ਲੈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਃ ੧੫੮੩ ਪ੍ਰਯੰਤ ਤੀਸ ਬਰਸ ਨਾਨ੍ਹਾ ਦੇਸੋਂ ਮੇ ਸਤਿਨਾਮ ਕਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਤੇ ਬਿਚਰੇ।

ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ੍ ਜੀ ਕਾ ਜਨਮ ਸੰਮਤ ੧੫੫੧ ਮੇ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰ ਰਹਿਤੇ ਹੁਆ। ਲੱਖਮੀ ਦਾਸ ਜੀ ਕਾ ਜਨਮ ਤਹਾਂ ਹੀ ਸੰਮਤ ੧੫੫੩ ਕੇ ਫਾਗਨ ਮੇ ਪੀਛੇ ਸੇ ਹੁਆ। 'ਸੰਤ ਘਾਟ' ਬੇਰ ਸੇ ਪੱਚੀ ਕਦਮ ਪੱਛਮ ਹੈ। ੪।

(੧੨) ਏਮਨਾਬਾਦ ਸ਼ਹਿਰ ਲਾਹੌਰ ਸੇ ਬੀਸ ਕੋਸ,

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਵਾਯੁ ਕੋਣ ੧, ਰੋੜੀ ਸਾਹਿਬ ਮੇਲਾ ਸ੍ਰਾਧੋਂ ਕੀ ਦਸਮੀ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩ - ਗੁਰੂ ਜੀ ਮਰਦਾਨੇ ਕੋ ਸਾਥ ਲੇਕਰ ਸੁਲਤਾਨ ਪਰ ਸੇ ਚੱਲ ਪਹਿਲੇ ਏਮਨਾਬਾਦ ਗਏ। ਰੋੜਾਂ ਕੇ ਬਿਸਤਰੇ ਪੈ ਤੁਪ ਕਰਤੇ ਰਹੇ। ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੇਵਾ ਕਰਤਾ ਥਾ। ਈਹਾਂ ਸੇ ਮਰਦਾਨਾ ਆਪਨੇ ਘਰ ਮਿਲਨੇ ਹੇਤ ਤਲਵੰਡੀ ਗਿਆ। ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਨੇ ਬੁਲਾਇ ਕਰ ਕਹਾ ਕਿ ਹਮ ਕੋ ਭੀ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਓ। ਮਰਦਾਨੇ ਨੇ ਕਹਾ ਕਿ ਬਾਲੇ ਕੋ ਭੇਜੋ। ਸੋ ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਜਾ ਕਰ ਲਿਆਯਾ। ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਕਰ ਫੇਰ ਏਮਨਾਬਾਦ ਪਹੁੰਚ ਪੂਰਬ ਕੋ ਤੀਨੋ ਚਲੇ। ੪।

(੧੩) ਢਾਕਾ ਸ਼ਹਿਰ – ਬੰਗਾਲੇ ਦੇਸ ਮੇ ਕਲਕੱਤੇ ਸੇ ਨੱਬੇ ਕੋਸ ਈਸਾਨ ਮੇ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਰਛਾ ਸਾਹਿਬ ੨, ਪੁਜ਼ਾਰੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ੩ – ਏਮਨਾਬਾਦ ਸੇ ਚਲ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਨੇ ਸਨੇ ਪੂਰਬ ਦੇਸ ਮੇ ਬਿਚਰਤੇ ਬੰਗਾਲੇ ਦੇਸ ਕੇ ਨਾਮੀ ਸ਼ਹਿਰ ਢਾਕਾ ਸੇ ਉਤਰ, ਤੀਨ ਕੋਸ ਬਾਹਰ ਬੈਠੇ। ਬਰਛਾ ਮਾਰ ਕੇ ਜਲ ਨਿਕਾਸਾ। ਸਮੁੰਦ੍ ਕੀ ਖਾੜੀ ਢਾਕੇ ਸੇ ਤੀਨ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ਓਰ ਹੈ। ਬਾਲੂਵਾ ਕੁੰਡ ਸਾਠ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ਹੈ। ਜਹਾਂ ਪਾਣੀ ਔਰ ਆਗ ਇਕੱਠੇ ਨਿਕਸਤੇ ਹੈਂ। ੪।

(੧੪) ੦, ੧ – ਚਰਨ ਪਾਦਕਾ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩ – ਮਰਦਾਨਾ ਸ਼ਹਿਰ ਗਿਆ, ਇਸਤ੍ਰੀਓਂ ਨੇ ਮੀਢਾ ਬਣਾਇ ਲੀਆ। ਗੁਰੂਜੀ ਨੇ ਜਾਇ ਕੇ ਸਭ ਕੇ ਮੰਤ੍ਰੋਂ ਕੀ ਸ਼ਕਤਿ ਰੋਕੀ। ਮਰਦਾਨਾ ਆਦਮੀ ਬਣਾਇਆ। ਈਹਾਂ ਸੇ ਚਲ ਸਿੰਗਲਾਦੀਪ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਅਰ ਮੱਕੇ ਕੀ ਯਾਤ੍ਰਾ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੇਰ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਆਏ। ਯੇਹ 'ਚਰਨ ਪਾਦਕਾ' ਸ਼ਹਿਰ ਕੇ ਉੱਤਰ ਪਾਸੇ ਸਮੀਪ ਹੀ ਹੈ ੪।

(੧੫) ਕੀਰਤਪੁਰ – ਸ਼ਹਿਰ ਜ਼ਿਲਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ, ਆਨੰਦਪੁਰ ਸੇ ਪਾਂਚ ਕੋਸ ਅਗਨ ਕੋਣ ਮੇ ੧, ਚਰਨ ਕਵਲ ਮੇਲਾ ਹੋਲੇ ਕਾ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩ – ਸੁਮੇਰ ਯਾਤ੍ਰਾ ਕਰਨ ਸਮੇ ਪਹਿਲੇ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਸੇ ਚੱਲ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਈਹਾਂ ਆਏ ੪।

(੧੬) ੦, ੧, ਤਕੀਆ ਬੁੱਢਣ ਸ਼ਾਹ ੨, ਮੁਸਲਮਾਨ ਫਕੀਰ ੩ – ਬੁੱਢਣ ਸ਼ਾਹ ਫਕੀਰ ਕੋ ਮਿਲੇ। ਉਸਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਦੂਧ ਦੀਆ ਸੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸੀ ਪਾਸ ਛੋਡ ਗਏ। ਬਾਬੇ ਗੁਰਦਿਤੇ ਨੇ ਲੀਆ ੪।

(੧੭) ਪੰਜੌਰ – ਪਟਿਆਲੇ ਸੇ ਛੱਤੀ ਕੋਸ ਈਸਾਨ ਮੇ ੧, ਮੇਲਾ ਅਖਯ ਤੀਜ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩ – ਈਹਾਂ ਗੁਰੂ-ਦੁਆਰੇ ਸਮੀਪ ਨਾਮੀ ਜਗਾ 'ਧਾਰਾ ਤੀਰਥ' ਹੈ। ਏਕ ਸਰਕਾਰ ਪਟਿਆਲਾ ਕਾ ਬੜਾ ਅਦਭੁਤ ਬਾਗ ਹੈਂ ੪।

(੧੮) ਜੋਹੜ ਸਾਹਿਬ – ਪੰਜੌਰ ਸੇ ਪੰਦਰਾਂ ਕੋਸ ਈਸਾਨ ਮੇਂ ੧, ਗੁਰੂਦੁਆਰਾ ੨, ਪੁਜਾਰੀ ਜੁਵਾਹਰ ਸਿੰਘ ਕੀ ਕੁਲ ਕੇ ਖੱਤ੍ਰੀ ਸਿੱਖ ੩ – ਯੇਹ ਜੋਹੜ ਭਿਗਸਾਈ ਕੀ ਛਾਉਨੀ ਸੇ ਤੀਸ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ਓਰ ਹੈ। ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ ਕਾ ਜੋਹੜ ਸਪਾਟੂ ਕੀ ਛਾਉਨੀ ਸਮੀਪ ਹਰੀਪੁਰ ਪਟੇ ਪਾਸ ਹੈ। ਜਵਾਹਰ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸਿੰਘ ਗੰਗੂ ਸ਼ਾਹ ਕੀ ਕੁਲ ਮੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੂਆ ੪।

(੧੯) ਸ੍ਰੀ ਨਗਰ - ਜ਼ਿਲਾ ਪੌੜੀ ੧, ਚਰਨ ਪਾਦਕਾ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩, ਇਸ ਪੌੜੀ ਜ਼ਿਲੇ ਮੇ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਨਗਰ ਸੇ ਸਾਠ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ਪਾਸੇ 'ਬੱਦ੍ਰੀ ਨਾਰਾਇਣ' ਅਰ 'ਕੇਦਾਰ ਨਾਥ' ਕੇ ਮੰਦਰ ਹੈਂ। ਸ੍ਰੀ ਨਗਰ ਸੇ ਚੱਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬੈਕੁੰਠ ਮੇਂ ਭਗਵਾਨ ਕਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਫੇਰ ਭਾਰਤ ਖੰਡ ਮੇ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਆਏ ੪।

(੨੦)ਲਾਹੌਰਸ਼ਹਿਰ੧,ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜੁਵਾਹਰ ਮਲ ਕੇ ਚੌਬੱਟੇ ਮੇਂ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਈਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬੜਾ ਕਸਾਈ ਵਾੜਾ ਦੇਖ ਕੇ ਬਚਨ ਕੀਆ 'ਲਾਹੌਰ ਸਹਰ ਜਹਰ ਕਹਰ ਸਵਾ ਪਹਰ।' ਦੁਨੀ ਚੰਦ ਖੱਤ੍ਰੀ ਕੇ ਬਾਪ ਕਾ ਬਖਿਆੜ ਜੂਨੀ ਸੇ ਉਧਾਰ ਕੀਆ। ਈਹਾਂ ਸੇ ਨਨਕਾਣੇ ਪਹੁੰਚ ਪਿਤਾ ਕੋ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀਆ ੪।

(੨੧) ਥਨੇਸਰ ਸ਼ਹਿਰ - ਜ਼ਿਲਾ ਅੰਬਾਲਾ ੧, ਸਿੱਧ ਬਟੀ ੨, ਸਿਖ ੩ - ਈਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮਾਸ ਖਾਣੇ ਕਾ ਨਖੇਧ ਕਰਤੇ ਪੰਡਿਤੋਂ ਕੋ "ਮਾਸਹੁ ਜੰਮੇ ਮਾਸਹੁ ਨਿੰਮੇਂ ਇਤਿਆਦ ਸ਼ਬਦ ਸੇ ਜਜ ਕੀਆ ੪।

(੨੨) ਕਰਨਾਲ ਸ਼ਹਿਰ ਖਾਸ, ਜ਼ਿਲਾ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩ — ਥਨੇਸਰ ਸੇ ਚਲ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਈਹਾਂ ਰਹੇ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਜ਼ਾਰ ਮੇਂ ਹੈ ੪।

(੨੩) ਨਿਜ਼ਾਮਾਵਾਦ ਸ਼ਹਿਰ — ਜ਼ਿਲਾ ਆਜਮ ਗਾਢ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਤਮਸਾ ਨਦੀ ਕੇ ਕਿਨਾਰੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਥਾਨ ਹੈ। ਈਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਰਣ ਮੇਂ ਮਰੇ ਰਾਮ ਨਿਵਾਜ ਕਾਇਥ ਕੋ ਉਸ ਕੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਸੁਣ ਜੀਵਾਇਆ ੪।

(੨੪) ਰਾਜ ਗਿਰੀ - ਜ਼ਿਲਾ ਪਟਣਾ, ਗਯਾ ਸੇ ੧੨ ਕੋਸ ੧, ਸੀਤਲ ਕੁੰਡ ਮੇਲਾ ਮਲ ਮਾਸ ਕਾ੨, ਪੁਜਾਰੀ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸੰਤ ੩, ਅਵਰ ਸਭ ਕੁੰਡੋਂ ਮੇਂ ਗਰਮ ਜਲ ਨਿਕਸਤਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਕੁੰਡ ਮੇਂ ਸੀਤਲ ਜਲ ਨਿਕਸਤਾ ਹੈ। ਜਰਾਸਿੰਧ ਕੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਕੀ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ ੪।

(੨੫) ਜਗੰਨਾਥ ਪੁਰੀ — ਜ਼ਿਲਾ ਕਟਕ ੧, ਬਾਉਲੀ ਸਾਹਿਬ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩, ਈਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ 'ਗਗਨ ਮੈ ਥਾਲ' ਆਰਤੀ ਕਾ ਸ਼ਬਦ ਰਚਿਆ ੪।

(੨੬) ਸਿਲਟ ਸ਼ਹਿਰ — ਢਾਕੇ ਸੇ ਸੱਤ੍ਰ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩ — ਜਗੰਨਾਥ ਸੇ ਚਲ ਤੀਸਰੀ ਯਾਤ੍ਰਾ ਮੇਂ ਭੁਟੰਤ ਹੋ ਕਾਸ਼ਮੀਰ, ਪੰਜੇ, ਕਾਬਲ ਓਰ ਜਾਣੇ ਸਮੇ ਈਹਾਂ ਗਏ ੪।

(੨੭) ਹਸਨ ਅਬਦਾਲ ਕਸਬਾ - ਜਿਲ੍ਹਾ ਰਾਵਲ ਪਿੰਡੀ ਸੇ ਅਠਾਰਾਂ ਕੋਸ ਪੈ ੧, ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ ੨, ਸਿੱਖ ੩ - ਈਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਵਲੀ ਕੰਧਾਰੀ ਕਾ ਫੈਂਕਿਆ ਪਰਬਤ ਪੰਜੇ ਸੇ ਰੋਕਾ। ਅਬ ਤਕ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਪੰਜਾ ਲਗਾ ਹੁਆ ਹੈ। ਈਹਾਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸੇ ਚਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਰੂਮ ਮੇਂ ਗਏ ੪।

(੨੮) ਜਲਾਲਾਬਾਦ – ਰਾਜ ਕਾਬਲ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚੋਹਾ ਸਾਹਿਬ ੨, ਭੱਲੇ ਬਾਵੇ ੩ – ਪੰਜੇ ਸੇ ਹੋ ਕਰ ਆਗੇ ਕਾਬਲ ਓਰ ਜਾਤੇ ਗਏ ੪।

(੨੯) ਜੂਨਾਗੜ ਗਿਰਨਾਰ ਪਰਬਤ ਕੇ ਸਮੀਪ ਰਾਜਧਾਨੀ ਹੈ ੧, ਚਰਨ ਪਾਦਕਾ ੨, ਪੁਜਾਰੀ ਸੁਥਰੇ ੩ – ਗਿਰਨਾਰ ਪਰਬਤ ਪ੍ਰਭਾਸ ਤੀਰਥ ਮੇਂ ਦੁਵਾਰਕਾ ਸੇ ਸਾਠ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ਹੈ। ਰੂਮ ਓਰ ਸੇ ਹਟ ਈਹਾਂ ਆਏ ੪।

(੩੦) ਬਡੋਚ ਸ਼ਹਿਰ - ਸਮੁੰਦਰ ਕੇ ਕਿਨਾਰੇ ਗੁਜਰਾਤ ਦੇਸ ਮੇਂ ਹੈ ੧, ਗੁਰੂਦੁਆਰਾ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩ - ਇਸ ਕੇ ਸਮੀਪ ਨਰਬਦਾ ਨਦੀ ਸਮੁੰਦਰ ਮੇਂ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਈਹਾਂ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਪੰਜਾ ਲਗਤਾ ਭੀ ਸੁਣਾ ਹੈ ੪।

(੩੧) ਪੁਲੀਅਮ ਕੋਟਾ - ਰਾਮੇਸ਼ਰ ਸੇ ਚਾਲੀ ਕੋਸ ਉੱਤਰ ਹੈ ੧, ਤ੍ਰਿਲਚੀਜੀ ਸਾਹਿਬ ੨, ਪੁਜਾਰੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ੩- ਸਿੰਗਲਾ ਦੀਪ ਸੇ ਹੋ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਈਹਾਂ ਆਏ। ਏਕ ਪਰਬਤ ਮੇਂ ਸਿੱਧੋਂ ਸੇ ਚਰਚਾ ਹੁਈ। ਥੋੜੀ ਚੀਜ਼ ਭੀ ਵੰਡ ਛਕਣੀ ਚਾਹੀਏ। ਸੁਣ ਕਰ ਸਿੱਧੋਂ ਨੇ ਤ੍ਰਿਲ ਰੱਖਾ। ਗੁਰੋਂ ਨੇ ਰਗੜ ਕਰ ਪਾਣੀ ਮੇਂ ਮੇਲ ਸਭ ਕੋ ਵਰਤਾਇਆ। ਉਸ ਦੇਸ ਮੇਂ ਇਸ ਕਾ ਨਾਮ ਕੁੰਡੀ ਕੁਤਾਲਮ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ ੪।

(੩੨) ਬਿਦਰ ਸ਼ਹਿਰ – ਅਬਿਚਲ ਨਗਰ ਸੇ ਚਾਲੀ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਕੇ ਰਾਜ ਮੇਂ ੧, ਨਾਨਕ ਝੀਰਾ ੨,

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਮੁਸਲਮਾਨ ਫਕੀਰ ੩ - ਤਿਲ ਗੰਜੀ ਸੇ ਚਲ ਸਿੱਧ ਨਾਨਕ ਮਤੇ ਆਏ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਨਕ ਮਤੇ ਬਿਦਰ ਮੇਂ ਠਹਿਰ ਕਰ ਆਏ ੪।

(੩੩) ਨਾਨਕ ਮਤਾ - ਜ਼ਿਲਾ ਨੈਨੀਤਾਲ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਾਨਕ ਮਤਾ ਮੇਲਾ ਦੀਪਮਾਲਾ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩- ਪੀਲੀਭੀਤ ਸ਼ਹਿਰ ਸੇ ਬੀਸ ਕੋਸ ਉੱਤਰ ਹੈ। ਏਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਸਿੱਧਾਂ ਸਾਥ ਚਰਚਾ ਹੁਈ। ਜਿਸ ਪੀਪਲ ਕੇ ਤਲੇ ਬੈਠੇ ਥੇ ਵੋਹ ਅਬ ਤਕ ਵਹਾਂ ਲਗਾ ਰਹਾ ਹੈ ੪।

(੩੪) ਬਨ – ਜ਼ਿਲਾ ਨੈਨੀਤਾਲ ਪਰਬਤ ਮੇਂ ੧, ਰੀਠਾ ਸਾਹਿਬ ਬ੍ਰਿਛ ੨, ਪੁਜਾਰੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ੩- ਸਿੱਧ ਨਾਨਕ ਮਤੇ ਸੇ ਆਗੇ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਭੀ ਤਹਾਂ ਗਏ। ਮਰਦਾਨੇ ਕੋ ਭੂਖ ਲਗੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਰੀਠੇ ਕੇ ਫਲ ਖੁਲਾਏ। ਯੇਹ ਰੀਠਾ ਨਾਨਕ ਮਤੇ ਸੇ ਤੀਸ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ਤਰਫ ਜੰਗਲ ਮੇਂ ਹੈ। ਫਲ ਮੀਠੇ ਲਗਤੇ ਹੈਂ ੪।

(੩੫) ਕੋਟ ਦ੍ਵਾਰ ਸ਼ਹਿਰ – ਜ਼ਿਲਾ ਪੌੜੀ ਨਜੀਮਾ ਵਾਦ ਸੇ ਬਾਰਾਂ ਕੋਸ ੧, ਚਰਨ ਪਾਦਕਾ ੨,ਉਦਾਸੀ ੩ - ਰੀਠੇ ਸੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਏਹਾਂ ਆਏ ੪।

(੩੬) ਦਿੱਲੀ ਸ਼ਹਿਰ ਲਾਹੌਰੀ ਦਰਵਾਜਾ ੧, ਬੜਾ ਸਾਹਿਬ ਸੁਣਾ ਹੈ ੨, ੦, ੩- ਇਸ ਮਕਾਨ ਕੇ ਸਮੀਪ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮਹਾਵਤੋਂ ਕੀ ਅਰਜ਼ ਸੁਣ ਕਰ ਮਰਾ ਹੁਆ ਹਾਥੀ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਜੀਵਾਇਆ ੪ ।

(੩੭) ਪਰੁ (ਪਿਆਊ) – ਦਿੱਲੀ ਸੇ ਚਾਰ ਕੋਸ ਪੱਛਮ ਪਾਸੇ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩ – ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਨਾਮ ਕਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਲੋਗੱਂ ਕੋ ਕੀਆ ੪ ।

(੩੮) ਸਰਸਾ ਸ਼ਹਿਰ – ਖਾਸ ਜ਼ਿਲਾ ੧, ਗੁਰੂ ਥਾਨ ੨, ਸਾਈਂ ਫਕੀਰ ੩ - ਗੁਰੂ ਦਸਮ ਜੀ ਕੇ ਸਥਾਨ ਸੇ ਤੀਨ ਮੈ ਕਦਮ ਪੱਛਮ ਪੰਜ ਪੀਰਾਂ ਕਾ ਮਕਾਨ ਹੈ। ਉਸ ਕੇ ਪਾਸ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ ੪ ।

(੩੯) ਸੰਗਰੂਰ – ਜੀਂਦ ਕੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ੧, ਨਨ-ਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਸਤਿਨਾਮ ਕਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਜਨੋ ਕੋ ੪ ।

(੪੦) ਮਨਸੂਰਪੁਰ – ਸ਼ਹਿਰ ਨਾਭੇ ਸੇ ਪਾਂਚ ਕੋਸ ਪੱਛਮ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚੁਬਾਰਾ ਸਾਹਿਬ ੨, ਪੁਰ ਵਾਸੀ ੩ - ਨਗਰ ਕੇ ਲੋਗ ਇਸ ਚੁਬਾਰੇ ਕੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ ਅਰ ਧੂਪ ਦੀਪ ਕਰਤੇ ਹੈਂ । ਜਾਲੇ ਖੱਤ੍ਰੀਓਂ ਕੀ ਹਵੇਲੀ ਪਰ ਚੁਬਾਰਾ ਹੈ ੪ ।

(੪੧) ਤਖਤੂਪੁਰ ਗਾਉਂ – ਜ਼ਿਲਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਭਦੌੜ ਸੇ ਚਾਰ ਕੋਸ ਪੱਛਮ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮੇਲਾ ਵੈਸਾਖੀ ੨, ਸਿੱਖ ੩ - ਹਰਿਨਾਮ ਕਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਆ ੪ ।

(੪੨) ਨਾਗੇ ਕੀ ਸਰਾਇ – ਮੁਕਤਸਰ ਜੀ ਸੇ ਸਾਤ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਕੋਸ ਈਸਾਨ ਮੈਂ ਗ੍ਰਾਮ ਸੇ ਉੱਤਰ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮੇਲਾ ਵੈਸਾਖੀ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩ — ਪਹਿਲੇ ਇਸ ਗ੍ਰਾਮ ਕਾ ਨਾਮ 'ਮੱਤੇ ਕੀ ਸਰਾਇ' ਥਾ। ਇਸੀ ਨਗਰ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਾ ਜਨਮ ਹੁਆ ੪ ।

(੪੩) ਖਾਲੜੇ ਗ੍ਰਾਮ — ਲਾਹੌਰ ਸੇ ਚੌਦਾਂ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਇਸ ਨਗਰ ਮੈਂ ਮਹਾਜਨੋਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਹਾਸੀ ਕਰੀ ਥੀ ਇਸ ਲੀਏ ਉਸ ਕੋ ਸ੍ਰਾਪ ਦੀਆ "ਵਸੋ ਰਸੋ ਖਾਲੜਾ ਮਰੇ ਮਹਾਜਨ ਨੰਗ" ਜੋ ਮਹਾਜਨ ਉਹਾਂ ਬ੍ਰਸਤਾ ਹੈ ਉਸ ਕਾ ਦਿਵਾਲਾ ਨਿਕਸ ਜਾਤਾ ਹੈ ੪।

(੪੪) ਘਵਿੰਡੀ - ਘਵਿੰਡ ਗ੍ਰਾਮ ਖਾਲੜੇ ਸੇ ਏਕ ਕੋਸ ਪਛਮ ੧, ਲਹੂੜੇ ਸਾਹਿਬ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਲਹੂੜੇ ਕੇ ਇੰਮਲੀ ਜੈਸੇ ਪੱਤੇ ਹੋਤੇ ਹੈਂ ਜੰਗਲ ਮੈਂ ਰਹੂੜਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਗੁਰੋਂ ਨੇ ਦਾਤਨ ਕਰ ਗੱਡੀ ਥੀ, ਉਸ ਕਾ ਬ੍ਰਿਛ ਹੋ ਗਿਆ ੪ ।

(੪੫) ਚਾਹਲ ਗ੍ਰਾਮ - ਲਾਹੌਰ ਸੇ ਸਾਤ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ੧, ਦੇਹਰਾ ੨, ਸਿਖ ੩- ਗੋਬਿੰਦ ਨਾਮ ਕੇ ਜਾਪ ਕਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਆ ੪ ।

(੪੬) ਮਾਂਗਾ ਗ੍ਰਾਮ - ਲਾਹੌਰ ਸੇ ਬੀਸ ਕੋਸ ਨੈਰਤ ਕੋਣ ਮੈਂ ੧, ਛੋਟਾ ਨਨਕਾਣਾ ਮੇਲਾ ਬੈਸਾਖੀ ੨, ਨਿਰਮਲੇ ੩- ਏਹਾਂ ਜੰਗਲ ਮੈਂ ਕੁਛ ਦਿਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਵਾਸ ਕੀਆ ੪ ।

(੪੭) ਅਲਪੇ ਗ੍ਰਾਮ - ਮਾਂਗੇ ਸੇ ਅਠਾਰਾਂ ਕੋਸ ਪੱਛਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੧, ਯੇਹ ਭੀ ਛੱਟਾ ਨਨਕਾਣਾ ਹੈ ੨, ਸਿੱਖ ੩ - ਭਜਨ ਕਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਆ ੪ ।

(੪੮) ਕੰਗਣ ਪੁਰ ਗ੍ਰਾਮ ਚੂਹਣੀ ਸ਼ਹਿਰ ਸੇ ਬਾਰਾਂ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ਜ਼ਿਲਾ ਲਾਹੌਰ ੧, ਗੁਰੂ ਥਾਨ ੨, ਸਿੱਖ ੩- ਈਹਾਂ ਕੇ ਲੋਗੋਂ ਸੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਕੁਛ ਸੇਵਾ ਨਾਂ ਬਨ ਪੜੀ। ਇਸ ਲੀਏ ਸ੍ਰਾਪ ਦੀਆ "ਤੁਮ ਈਹਾਂ ਹੀ ਬਸੋ, ਕੋਈ ਔਰ ਜਗ੍ਹਾ ਮਤ ਬਿਗਾੜੋ" ੪ ।

(੪੯) ਭੀਲਾ ਗ੍ਰਾਮ – ਕੰਗਣ ਪੁਰ ਸੇ ਪਾਂਚ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਈਹਾਂ ਕੇ ਲੋਕੋਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸੇਵਾ ਕਰੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਨ ਕੋ ਬਰ ਦੀਆ – "ਜਹਾਂ ਕਹਾਂ ਬਸੋ ਤੁਮ ਸੇ ਸਭ ਥਾਨੋਂ ਮੇਂ ਭਲਾ ਹੋਗਾ" ੪ ।

(੫੦) ਸਤੁਘਰਾ – ਸ਼ਹਿਰ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਇਸ ਨਗਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਏਕ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਕੋ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਆ ਜੋ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਮੇਂ "ਸਹੰਸ੍ਰ ਦਾਨ ਦੇ ਇੰਦ੍ਰ ਰੋਆਇਆ" ਲਿਖਾ ਹੈ ੪ ।

(੫੧) ਏਮਨਾਬਾਦ – ੧, ਰੋੜੀ ਸਾਹਿਬ ੨,ਸਿੱਖ ੩- ਸਤ ਘਰੇ ਸੇ ਚਲ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਏਮਨਾਬਾਦ ਆਏ। ਪਠਾਣੋਂ ਕੀ ਕੁਚਾਲ ਦੇਖ ਕਰ "ਜੈਸੀ ਮੈ ਆਵੈ ਖਸਮ ਕੀ ਬਾਣੀ" ਸ਼ਬਦ ਕਹਾ। ਅਗਲੇ ਰੋਜ਼ ਇਸ ਨਗਰ ਮੇਂ ਬਾਬਰ ਮਿਲਾ ੪ ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

(੫੨) ਪੱਖੋ ਕੇ ਗ੍ਰਾਮ – ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੇ ਦੇਹਰੇ ਸੇ ਤੀਨ ਕੋਸ ਰਾਵੀ ਕੇ ਪਰਲੇ ਤੀਰ ਵਾਯੁ ਕੋਣ ੧, ਗੁਰ-ਦੁਆਰਾ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩ – ਇਸ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇ ਆਏ, ਅਜਿਤੇ ਰੰਧਾਵੇ ਚੌਧਰੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸੇਵਾ ਕਰੀ। ਸਾਸ ਸਸੁਰਾ ਭੀ ਈਹਾਂ ਰਹਿਤੇ ਥੇ, ਉਨ ਕੋ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਆ। ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ, ਲਖਮੀ ਦਾਸ ਅਰ ਉਨ ਕੀ ਮਾਤਾ ਕੋ ਆਗਜਾ ਦਈ ਹਮਾਰੇ ਪਾਸ ਰਹੋ ੪।

(੫੩) ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਗ੍ਰਾਮ – ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸੇ ਇਕੀਸ ਕੋਸ, ਉੱਤਰ ਰਾਵੀ ਕੇ ਪਰਲੇ ਤੀਰ ੧, ਧਰਮਸਾਲ ਮੇਲਾ ਬੈਸਾਖੀ, ਹੋਲੀ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩ – ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਨਗਰ ਬਸਾਇਆ, ਬੀਚ ਧਰਮਸਾਲ ਬਣਵਾਈ। ਸਭ ਕੁਟੰਬ ਈਹਾਂ ਬਸਾਇਆ। ਦੇਹਰਾ ਭੀ ਪਹਿਲੇ ਈਹਾਂ ਹੀ ਬਣਾ ਥਾ। ਜਬ ਰਾਵੀ ਨੇ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਬਹਾਇਆ ਤਬ ਸੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਚਿਤਾ ਕੀ ਭਸਮ ਵਾਲੀ ਗਾਗਰ ਤਲੇ ਰਖੀ। ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਕੇ ਸਮੇਂ ਮੇਂ ਉਰਲੇ ਪਾਰ ਬਣਾ ੪।

(੫੪) ਸਿਆਲਕੋਟ ਸ਼ਹਿਰ – ਖਾਸ ਜ਼ਿਲਾ ੧, ਬੇਰ ਸਾਹਿਬ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਨਗਰ ਸੇ ਬਾਹਰ ਬੇਰ ਕੇ ਤਲੇ ਬੈਠ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮਰਦਾਨੇ ਕੋ ਸਚ ਝੂਠ ਕਾ ਸੌਦਾ ਖ੍ਰੀਦਨੇ ਭੇਜਾ। ਮੂਲੇ ਕਿਰਾੜ ਨੇ ਯੇਹ ਸੌਦਾ ਦੀਆ। "ਮਰਨਾ ਸਚ ਜੀਵਣਾ ਝੂਠ" ਮੂਲੇ ਕੋ ਸਾਥ ਲੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਚਲ ਦੀਏ ੪।

(੫੫) ਸਾਹੋਵਾਲ ਗ੍ਰਾਮ – ਸਿਆਲ ਕੋਟੋਂ ਚਾਰ ਕੋਸ ਪੱਛਮ ੧, ਗੁਰੂ ਥਾਨ ਬੇਰ ਚਿਨਾਰ ਦੋ ਬ੍ਰਿਛ ਹੈਂ ਮੇਲਾ ਬੈਸਾਖੀ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੨, ਉਦਾਸੀ ੩ — ਈਹਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬੇਰ ਔਰ ਚਿਨਾਰ ਕੇ ਤੁਲੇ ਬੈਠੇ ੪।

(੫੬) ਉੱਚ ਗ੍ਰਾਮ — ਜ਼ਿਲਾ ਮੁਲਤਾਨ ੧, ੦ ੨, ੦ ੩ — ਈਹਾਂ ਇਸ ਗ੍ਰਾਮ ਕੇ ਪੀਰੋਂ ਸੇ ਚਰਚਾ ਹੁਈ। ਇਸ ਗ੍ਰਾਮ ਕੇ ਪੀਰ ਬੜੇ ਨਾਮੀ ਹੈਂ। ਇਸੀ ਲੀਏ ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਚ ਗ੍ਰਾਮ ਕੇ ਪੀਰ ਬਣੇ ਥੇ। ਈਹਾਂ ਸੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਮੂਲੇ ਕਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਮੇਂ ਸਨੇਹ ਦੇਖ ਮੂਲਾ ਸਿਆਲ ਕੋਟ ਭੇਜਾ ਅਰ ਆਪ ਪਾਕਪਟਨ ਗਏ ੪।

(੫੭) ਪਾਕਪਟਨ ਸ਼ਹਿਰ — ਜ਼ਿਲਾ ਮਿੰਟਗੁਮਰੀ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਈਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸ਼ੇਖ ਬ੍ਰਹਮ ਸੇ ਗੋਸ਼ਟ ਕਰ ਬਗਦਾਦ ਗਏ। ਹਟਤੀ ਦਫਾ ਰਸਤੇ ਮੇਂ ਮਰਦਾਨਾ ਗੁਜ਼ਰਾ। ਕੁਰਮ ਸ਼ਹਿਰ ਮੇਂ ਉਸਕੀ ਦਾਹ ਕ੍ਰਿਯਾ ਕਰੀ ੪।

(੫੮) ਅਚਲ ਵਟਾਲੇ ਸ਼ਹਿਰ ਸੇ ਦੋ ਕੋਸ ਦਖਣ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮੇਲਾ ਸ਼ਿਵ ਰਾਤ੍ਰੀ ਕਾ ਫਾਗਨ ਮੇਂ ੨, ਨਿਰਮਲੇ ੩ — ਅਚਲ ਮਹਾਂਦੇਵ ਕਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਇਸਕਾ ਸ਼ਿਵਾਲਾ ਤੁਲਾਬ ਕੇ ਬੀਚ ਬਣਾ ਹੈ। ਤੁਲਾਬ ਪੱਕਾ ਹੈ। ਤੁਲਾਬ ਕੇ ਪੱਛਮ ਪਾਸੇ ਸਿੱਧਾਂ ਸਾਥ ਚਰਚਾ ਕਰ ਗੁਰੋਂ ਨੇ 'ਸਿਧ ਗੋਸ਼ਟ' ਬਾਣੀ ਬਣਾਈ। ਈਹਾਂ ਸੇ ਚਲ ਤਲਵੰਡੀ ਸੇ ਮਰਦਾਨੇ ਕੇ ਬੇਟੇ ਕੋ ਲੇਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ 'ਕੁਰਮ' ਪਹੁੰਚਾਇਆ ੪।

(੫੯) ਮੁਲਤਾਨ ਸ਼ਹਿਰ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪੀਰੋਂ ਕੇ ਮਕਾਨੋਂ ਮੇਂ ੨, ਪੁਜਾਰੀ ਮੁਜਾਵਰ ੩ — ਕੁਰਮ ਸੇ ਹੋ ਕਰ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਗੁਰੂ ਜੀ ਮੁਲਤਾਨ ਆਏ। ਤਬ ਪੀਰੋਂ ਨੇ ਮੁਲਤਾਨ ਕੋ ਪੀਰੀ ਪੁਰ ਜਿਤਾਵਨੇ ਹੇਤ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਦੂਧ ਕਾ ਪਿਆਲਾ ਭਰ ਕੇ ਭੇਜਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬੀਚ ਫੂਲ ਰਖੇ ਜੋ ਭਰੇ ਮੇਂ ਹੀ ਹਮ ਐਸੇ ਸਮਾਇ ਜਾਵੇਂਗੇ ੪।

(੬੦) ਟਿੱਲਾ ਬਾਲ ਗੁਦਾਈ - ਜਿਹਲਮ ਸੇ ਬਾਰਾਂ ਕੋਸ ਪੱਛਮ ੧, ਗੁਰੂ ਥਾਨ ੨, ਨਾਥ ੩ — ਈਹਾਂ ਬਾਲ ਗੁਦਾਈ ਸਿੱਧ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਪ੍ਰੇਮ ਸੇ ਮਿਲਾ। ਦੋ ਰੋਜ਼ ਅਪਨੇ ਮਕਾਨ ਮੇਂ ਰਖੇ, ਬਹੁਤ ਸੇਵਾ ਕਰੀ ੪।

(੬੧) ਰੁਹਤਾਸ ਕਸਬਾ — ਜਿਹਲਮ ਸੇ ਪਾਂਚ ਕੋਸ ਪੱਛਮ ੧, ਚੋਹਾ ਸਾਹਿਬ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਈਹਾਂ ਕਿਲੇ ਮੇਂ ਜਲ ਥਾ ਸੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਾਹਰ ਖੈਂਚ ਲੀਆ ੪।

(੬੨) ਕੇਰ ਭਾਈ ਭਾਗਵਾਲੀ — ਮਾਂਗਟ ਸੇ ਚਾਰ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ੧, ਕੇਰ ਸਾਹਿਬ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩ — ਰੁਹਤਾਸ ਸੇ ਚਲ ਈਹਾਂ ਆਏ ੪।

(੬੩) ਸਿਆਲ ਕੋਟ ੧, ਬਾਵਲੀ ਸਾਹਿਬ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਕੇਰ ਸੇ ਚਲ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੇਰ ਸਿਆਲਕੋਟ ਮੂਲੇ ਕੇ ਘਰ ਆਏ। ਔਰਤ ਕੋ ਪੂਛਾ। ਉਸ ਨੇ ਕਹਾ ਘਰ ਨਹੀਂ! ਸੁਣ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਰੰਜ ਹੋ ਕਰ 'ਨਾਲ ਕਿਰਾੜਾ ਦੋਸਤੀ' ਇਤਿਆਦ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿ ਕਰ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਕੋ ਚਲੇ ਆਏ। ਮੂਲੇ ਕੇ ਘਰ ਕੀ ਜਗ੍ਹਾ ਬਾਵਲੀ ਹੈ ੪।

(੬੪) ਦੋਹਰਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ — ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਸੇ ਤੀਨ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਕੋਸ ਰਾਵੀ ਕੇ ਉਰਲੇ ਪਾਰ ੧, ਦੇਹਰਾ ਸਾਹਿਬ ਸਮਾਧ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩ — ਸੰਮਤ ੧੫੯੬ ਅਸੁ ਵਦੀ ੧੦ ਭਾਵ ਸ਼ਰਾਧੋਂ ਕੀ ਦਸਮੀ ਕੋ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਏ। ਪਹਿਲੇ ਦੇਹਰਾ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਮੇਂ ਬਣਾ ਥਾ। ਪੀਛੇ ਸੇ ਜਬ ਰਾਵੀ ਕੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਮੇਂ ਵਹੁ ਥਾਨ ਵਹਿਨੇ ਲਗਾ ਤਬ ਉਹਾਂ ਸੇ ਚਿਤਾ ਭੁਸਮ ਕੀ ਗਾਗਰ ਨਿਕਾਸ ਰਾਵੀ ਕੇ ਉਰਲੇ ਪਾਰ ਥਾਪਨ ਕਰ ਦੇਹਰਾ ਬਣਾਇਆ। ਈਹਾਂ ਲਖਮੀ ਚੰਦ ਜੀ ਕੀ ਸੰਤਾਨ ਕਾ ਵਾਸ ਹੁਆ। ਈਹਾਂ ਸੇ ਹੀ ਜਹਾਂ ਕਹਾਂ ਬੇਦੀ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਫੈਲੇ। ਇਸ ਦੇਹਰੇ ਕੇ ਸਮੀਪ 'ਸਰਜੀ' ਨਾਮ ਵਾਲਾ ਕੂੰਆਂ ਹੈ। ਇਸ ਕਾ ਜਲ ਗਰਮ ਕਰੇ ਕਿਰਮ ਚਲ ਪੜਤੇ ਸਣੇ ਹੈਂ ੪।

ਸੰਖਿਪਤ ਕਥਾ ਸਮੱਗ੍ਰ ਅਵਸਥਾ ਕੀ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਲ ਅਵਸਥਾ ਮੇਂ ਪਾਂਧੇ, ਕਾਜ਼ੀ ਸੇ ਆਜੀਵਕਾ ਕੀ ਵਿਦਜਾ ਨਾਂ ਸੀਖੇ। ਫੇਰ ਪਿਤਾ ਨੇ ਖੇਤੀ, ਬਨਜ ਕੀ ਓਰ ਲਗਾਏ। ਜਬ ਉਧਰ ਭੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਂ ਦਈ, ਤਬ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰ ਭੇਜੇ। ਤਹਾਂ ਅਪਨੀ ਇੱਛਾ ਸੇ ਕੁਛ ਦਿਨ ਨਵਾਬ ਕਾ ਮੋਦੀ ਖਾਨਾ ਕਰਤੇ ਰਹੇ। ਬਿਵਾਹੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੁਏ। ਪੀਛੇ ਸਤਾਈ ਬਰਸ ਕੀ ਅਵਸਥਾ ਮੇਂ ਸਾਧ ਭੇਸ ਕਰ ਏਮਨਾਬਾਦ ਹੋਤੇ ਪਹਿਲੀ ਯਾਤ੍ਰਾ ਸਮੇਂ ਢਾਕੇ ਸ਼ਹਿਰ, ਸੰਗਲਾਦੀਪ ਹੋ, ਮੱਕੇ ਹੋਤੇ ਬੀਬੀ ਨਾਨਕੀ ਕੇ ਯਾਦ ਕੀਏ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰ ਆਏ। ੧।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਦੂਸਰੀ ਸੁਮੇਰ ਯਾਤ੍ਰਾ ਸਮੇਂ ਕੀਰਤ ਪੁਰ, ਜੋਹੜ ਆਦਿ ਥਾਨੰ ਮੇਂ ਹੋਤੇ ਬੈਕੁੰਠ ਹੋ ਕਰ ਫੇਰ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰ ਆਏ ੨।

ਤੀਸਰੀ ਪੂਰਬ ਯਾਤ੍ਰਾ ਮੇਂ ਜਗੰਨਾਥ ਸੇ ਭੂਟੰਤ ਹੋਤੇ ਕਾਸ਼ਮੀਰ, ਪੰਜੇ, ਕਾਬਲ ਹੋ, ਰੂਮ ਮੇਂ ਪਹੁੰਚ ਫੇਰ ਸਮੁੰਦ੍ ਕਿਨਾਰੇ ਗਿਰਨਾਰ, ਮਲੇਵਾਰ ਹੋਤੇ ਨਾਨਕ ਮਤੇ ਸੇ ਸਨੇ ਸਨੇ ਸਤਘਰੇ ਪਹੁੰਚ ਏਮਨਾਬਾਦ ਆਇ ਬਾਬਰ ਕੋ ਮਿਲ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਨਗਰ ਬਸਾਇਆ। ੩।

ਚੌਥੀ ਯਾਤ੍ਰਾ ਸਮੇਂ ਫੇਰ ਮੂਲੇ ਕੇ ਘਰ ਹੋਤੇ ਬਗਦਾਦ ਗਏ। ਆਤੀ ਵੇਰ ਮਰਦਾਨਾ ਗੁਜਰਾ। ਏਕ ਵਾਰ ਉਸ ਕੇ ਬੇਟੇ ਕੋ ਲੇ ਕਰ ਫੇਰ ਕਾਬਲ ਸਮੀਪ ਕੁਰਮ ਮੇਂ ਪਹੁੰਚਾਇ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਆਏ। ਏਹਾਂ ਹੀ ਰਹੇ ਔਰ ਸਮਾਏ ੪।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਮਤ ਗੁਰ ਤੀਰਥ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਤਾਰਾ ਹਰਿ ਨਰੋਤਮ ਰਚਿਤੇ ਪ੍ਰਿਥਮ ਗੁਰੂਨਾਨਕ ਤੀਰਥ ਰਚਨੰ ਸਮਾਪਤੰ ੧।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ

(੧) ਨਾਗੇ ਕੀ ਸਰਾਇ ਗ੍ਰਾਮ — ਮੁਕਤਸਰ ਸੇ ਸਾਤ ਕੌਸ ਈਸਾਨ ਮੇਂ ੧, ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜਨਮ ਸਥਾਨ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩ — ਸੰਮਤ ੧੫੬੧ ਵੈਸਾਖ ਵਦੀ ਇਕਾਦਸੀ ਕੇ ਚਾਰ ਘੜੀ ਰਾਤ ਰਹੀ ਮਾਤ ਸਭਰਾਈ, ਪਿਤਾ ਫੇਰੂ ਜੀ ਕੇ ਘਰ ਤੇਹਣ ਕੁਲ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਕਾ ਜਨਮ ਹੁਆ ॥

ਇਸ ਗ੍ਰਾਮ ਕਾ ਨਾਮ ਪਹਿਲੇ 'ਮੱਤੇ ਕੀ ਸਰਾਇ' ਥਾ, ਸੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਸਮੇਂ ਮੇਂ ਉਜੜ ਗਿਆ, ਇਸ ਲੀਏ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਅਪਨੇ ਸਸੁਰਾਲ ਮੇਂ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਆਇ ਰਹੇ ਥੇ। ਸਿੱਖਾਂ ਕਾ ਰਾਜ ਹੁਏ ਨਾਂਗੇ ਸਾਧ ਨੇ ਫੇਰ ਬਸਾਇਆ ਤਬ ਸੇ ਨਾਮ 'ਨਾਂਗੇ ਕੀ ਸਰਾਇ' ਰੱਖਾ।

ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਕਾ ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਗ੍ਰਾਮ ਸੇ ਚਾਰ ਸੌ ਕਦਮ ਪੂਰਬ 'ਮੱਤੇ ਕੀ ਸਰਾਇ ਕੇ ਥੇਹ ਪੈ ਹੈ ੪।

(੨) ਕਰਤਾਰਪੁਰ ੧ — ਗਦੀ ਕਾ ਥਾਨ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩ — ਖਡੂਰ ਮੇਂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਕੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਬਾਣੀ ਸੁਣ ਦਰਸ਼ਨ ਕਾ ਪ੍ਰੇਮ ਹੁਆ। ਸੰਮਤ ੧੫੯੫ ਮੇਂ ਬੈਸ਼ਨੋ ਦੇਵੀ ਕੋ ਜਾਤੇ ਤਾਵੀ ਲਖ (ਲੰਘ), ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਪਹੁੰਚ ਸੇਵਾ ਕਰਤੇ ਰਹੇ। ਸੰਮਤ ੧੫੯੬ ਮੇਂ ੩੫ ਬਰਸ, ੪ ਮਹੀਨੇ, ੨੯

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਦਿਨ ਕੀ ਉਮਰ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਿਆਈ ਕੇ ਤਖਤ ਬੈਠਾਇ ਲਹਣਾ ਜੀ ਕਾ 'ਅੰਗਦ' ਨਾਮ ਰਖ ਖਡੂਰ ਭੇਜੇ। ਕਹੀਂ ਸੇਵਾ ਮੇਂ ਜਾਣਾ ੧੫੮੩ ਮੇਂ ਲਿਖਾ ਹੈ ੪।

(੩) ਖਡੂਰ ਗ੍ਰਾਮ – ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਸੇ ਚਾਰ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ੧, ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਮੰਜੀ ਮੇਲਾ ਸਾਧਾਂ ਕੀ ਚੌਥ ਕਾ ੨, ਤੇਹਣ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ੩ – ਗੁਰਿਆਈ ਲੇਕਰ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਖਡੂਰ ਅਪਣੇ ਘਰ ਏਕ ਕੋਠੜੀ ਮੇਂ ਬੈਠ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਵਣੇ ਪੀਛੇ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਨੇ ਆਇ ਕਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਏ। ਤਬ ਸੇ ਸਭ ਕੋ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਤੇ ਰਹੇ। ਇਸ ਮਕਾਨ ਮੇਂ ਕਥਾ, ਕੀਰਤਨ ਲੰਗਰ ਜਾਰੀ ਰਹਾ। ਇਸੀ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਹਮਾਯੂ ਮਿਲਾ। ਇਸੀ ਮਕਾਨ ਮੇਂ ਸ੍ਰੀ ਅਮਰ ਜੀ ਨੇ ਸੇਵਾ ਕਰ ਤਖਤ ਪਾਇਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਸਮੇਂ ਕਾ ਏਹਾਂ ਕਰੀਰ ਕਾ ਪੇੜ ਲਗ ਰਹਾ ਹੈ ੪।

(੪) ੦, ੧, ਤਪਿਆਣਾ ਸਾਹਿਬ – ਦਰਬਾਰ ਸੇ ਪਾਉ (ਚੌਥਾ ਹਿੱਸਾ) ਕੋਸ ੨, ਤੇਹਣ ੩ – ਤਪਿਆਣੇ ਸਾਹਿਬ ਪੈ ਬੈਠ ਉਸੀ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਰੋੜਾਂ ਕਾ ਬਿਸਤਰ ਕਰ ਤਪ ਕਰਤੇ ਰਹੇ। ਲੰਗਰ ਮੇਂ ਮਾਸ ਨਹੀਂ ਪੜਤਾ ਥਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਪਹਿਲੇ ਬੰਸ਼ਨੋ ਦੇਵੀ ਕੇ ਸੇਵਕ ਥੇ, ਜਿਸ ਕੋ ਕੜਾਹ ਕਾ ਭੋਗ ਲਗਤਾ ਹੈ। ਪੀਛੇ "ਜੇ ਰਤ ਲਗੈ ਕਪੜੈ" ਇਤਿਆਦਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਣਾ। ਯਾਂਤੇ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮੇਂ ਇਨ ਕੇ ਲੰਗਰ ਮੇਂ ਮਾਸ ਪੜਨਾ ਐਸੇ ਭੂਲ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸੇ ਲਿਖਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੈਸੇ ਮੋਤੀ ਆਦਿਕ ਭੇਟਾ ਕਹਿਣੀ ਛੋਡ ਬਿਆਸਾ ਕਿਨਾਰੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ, ਅਮਰ ਦੋਨੋਂ ਆਗੇ ਧਰਣ ਕੀ ਮੱਛੀ ਭੇਟਾ ਧਰੀ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਲੰਗਰ ਮੇਂ ਮਾਸ ਪੜਤਾ ਤਬ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕੇ ਜਨੇਊ ਸਮੇਂ ਬੱਕਰੇ ਮਾਰਤੇ ਖੱਤ੍ਰੀ ਕੋ ਤਾੜਨਾ ਨਾ ਕਰਤੇ, ਔ ਕਰੀ ਹੈ। ਯਾਂਤੇ ਨਿਸਚੇ ਕਰੋ ਮਾਸ ਨਹੀਂ ਪੜਤਾ ਥਾ। ਤਪਿਆਣਾ ਸਰੋਵਰ ਪੱਕਾ ਹੈ, ਕਿਨਾਰੇ ਪੈ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਕੀ ਮੰਜੀ ਹੈ ੪।

(੫) ਖਾਨ ਰਜਾਦਾ — ਖਡੂਰ ਸੇ ਤੇਹ ਕੋਸ ਪੱਛਮ ੧, ੦ ੨, ੦੩ — ਚੌਮਾਸੇ ਕੇ ਦਿਨੋ ਮੇਂ ਬਰਖਾ ਨਾ ਹੋਤੀ ਦੇਖ ਕਰ ਗ੍ਰਾਮ ਕੇ ਲੋਰਾਂ ਨੇ ਤਪਸੀ ਕੋ ਪੂਛਾ ਕਿ ਬਤਾਵੋ ਬਰਖਾ ਕਬ ਹੋਵੈਗੀ? ਉਸਨੇ ਕਹਾ ਤੁਮ ਇਸ ਗੁਰੂ ਕਹਾਵਤੇ ਖੱਤ੍ਰੀ ਕੋ ਗ੍ਰਾਮ ਸੇ ਨਿਕਾਸੋ ਫੇਰ ਹੋ ਜਾਵੈਗੀ। ਮੂਰਖੋਂ ਨੇ ਸੁਣ ਕਰ ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਿਕਾਸ ਦੀਏ ਪਰ ਬਰਖਾ ਨਾ ਹੂਈ। ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸੇ ਆਇ ਅਮਰ ਜੀ ਨੇ ਪੂਛਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਾਂ ਹੈਂ? ਲੋਰਾਂ ਨੇ ਬਤਾਇਆ ਤਪਸੀ ਨੇ ਨਿਕਸਵਾਇ ਦੀਏ। ਅਮਰ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਆ ਜੇ ਬਰਖਾ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤਬ ਤਪਸੀ ਕੀ ਲਾਤੋਂ ਮੇਂ ਰੱਸਾ ਪਾਇ ਖੇਤੋਂ ਮੇਂ ਖਿਚਵਾਓ। ਇਹ ਸੁਣ ਕਰ ਰਾਹਕੋਂ ਨੇ ਵੈਸੇ ਹੀ ਕੀਆ। ਅਰ ਬਰਖਾ ਹੂਈ। ਜ਼ਿਮੀਦਾਰ ਕੁਛ ਦਿਨ ਪੀਛੇ ਫੇਰ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਕੋ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਲੇ ਆਏ ੪।

(੬) ਗੋਇੰਦਵਾਲ — ਖਡੂਰੋਂ ਤੀਨ ਕੋਸ ਅਗਨਿ ਕੋਣ ਮੇਂ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚਾਹੀਏ ੨, ੦, ੩ — ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਜੀ ਕੋ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣੇ ਆਇਆ ਕਰਤੇ ਥੇ ੪ ।

(੭) ਖਡੂਰ ੧, ਸਮਾਧ ਖਡੂਰੋਂ ਪਾਉ ਕੋਸ ਪੱਛਮ ਹੈ ੨, ਤੇਹਣ ੩ – ਸੰਮਤ ੧੬੦੯ ਮੇਂ ਚੇਤ ਸੁਦੀ ਚੌਥ ਕੋ ੧੨ ਬਰਸ, ੬ ਮਹੀਨੇ, ੯ ਦਿਨ ਗੁਰਿਆਈ ਕਰ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਏ ੪ ।

– ਸੰਖਿਪਤ ਕਥਾ ਸਮੱਗ੍ਰ ਅਵਸਥਾ ਕੀ –

ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਮਾਲਵੇ ਜਨਮ, ਖਡੂਰ ਸਹੁਰੇ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਵਾਸ ਕਰਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਮਹਿਮਾਂ ਸੁਣ ਵੈਸ਼ਨੋ ਦੇਵੀ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਜਾਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੋ ਮਿਲੇ । ਉਸੀ ਸਮੇਂ ਏਕ ਬਾਰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਮੇਂ ਹੋ ਕਰ ਗੁਰੋਂ ਕੀ ਸੇਵਾ ਮੇਂ ਲਗ ਗੁਰਿਆਈ ਲੇ, ਖਡੂਰ ਮੇਂ ਹੀ ਰਹੇ ਔਰ ਸਮਾਏ ।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਮਤ ਗੁਰੁ ਤੀਰਥ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਤਾਰਾ ਹਰਿ ਨਰੋਤਮ ਰਚਿਤੇ ਦ੍ਵਿਤੀਯ ਗੁਰੂ ਤੀਰਥ ਰਚਨਾ ਸਮਾਪਤ ॥੨॥

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੧ ੐ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ

(੧) ਬਾਸਰਕੇ ਗ੍ਰਾਮ – ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸੇ ਤੀਨ ਕੋਸ ਪੱਛਮ ੧, ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ੨, ਪੁਜਾਰੀ ਨਿਰਮਲੇ ੩ – ਸੰਮਤ ੧੫੩੬ ਬੈਸਾਖ ਸੁਦੀ ੧੪, ਬੈਸਾਖ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਟੇ ੨੦ ਕੋ ਸ਼ੁੱਕਰਵਾਰ ਪਹਿਰ ਰਾਤ ਰਹੇ ਮਾਤਾ ਲੱਛਮੀ, ਪਿਤਾ ਤੇਜੋ ਜੀ ਕੇ ਘਰ ਭੱਲੇ ਬੰਸ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਕਾ ਜਨਮ ਹੁਆ ੪।

(੨) ਖਡੂਰ ੧ – ਬੜਾ ਸਾਹਿਬ ੨, ਭੱਲੇ ੩ – ਅਪਨੇ ਦਰਬਾਰ ਕੇ ਸਮੀਪ ਬੈਠਾਇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਨੇ ੭੨ ਬਰਸ, ੧੦ ਮਹੀਨੇ, ੨ ਦਿਨ ਕੀ ਅਵਸਥਾ ਮੇਂ ਸੰਮਤ ੧੬੦੯ ਮੇਂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਕੋ ਗੱਦੀ ਦਈ, ਉਸ ਕਾ ਨਾਮ ਬੜਾ ਸਾਹਿਬ ਹੈ ੪।

(੩) ਪਿੰਡੀਆਂ ਗ੍ਰਾਮ – ਖਡੂਰ ਜੀ ਸੇ ਦੋ ਕੋਸ ਅਗਨਿ ਕੋਣ ਮੇਂ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦਮਦਮਾ ੨, ਭੱਲੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ੩- ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਕਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਕੋ ਆਵਤੇ ਵਾ ਬਿਆਸਾ ਕਾ ਜਲ ਲੇਨੇ ਆਵਤੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਈਹਾਂ ਸੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਆਗੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿ ਕਰ ਚਲਤੇ। ਈਹਾਂ ਪ੍ਰਯੰਤ ਪਾਛਲਾ ਪਾਉਂ ਆਵਤੇ ਥੇ। ਕੁਛ ਦੇਰ ਠਹਿਰ ਦਮ ਲੇਨੇ ਸੇ ਥਾਨ ਕਾ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਨਾਮ ਦਮਦਮਾ ਹੈ। ਐਸੇ ਹੀ ਆਗੇ ਜਾਣ ਲੇਨਾ। ਕਹੀਂ ਕਹੀਂ ਊਚੇ ਥਾਨੋਂ ਕਾ ਨਾਮ ਭੀ ਹੈ। ਜੈਸੇ ਬ੍ਰਹਮ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕਾ ਦਮਦਮਾ ੪।

(੪) ਗੋਇੰਦਵਾਲ – ਸ਼ਹਿਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਸੇ ਪੰਦ੍ਰਾਂ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ਬਿਆਸਾ ਤੀਰੇ ੧, ਚੁਬਾਰਾ ਸਾਹਿਬ ਮੇਲਾ ਭਾਦੋਂ ਕੀ ਪੂੰਨਿਆਂ ਕੋ ਪਹਿਲੇ ਸ੍ਰਾਧ ਕਾ ੨, ਭੱਲੇ ਬਾਵੇ ੩ – ਗੁਰਿਆਈ ਲੇ ਈਹਾਂ ਪਹੁੰਚ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਚੁਬਾਰੇ ਮੇਂ ਸਮਾਧਿ ਲਗਾਇ ਕਰ ਬੈਠ ਗਏ। ਇਸ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਗਾਦੀ ਬਿਛੀ ਰਹਿਤੀ ਹੈ ਅਰ ਇਸ ਚੁਬਾਰੇ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਕੰਧ ਮੇਂ ਹੀ 'ਕੀਲੀ ਸਾਹਿਬ' ਹੈ। ਬਹੁਤ ਬੂਢੇ ਭਏ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਕੋ ਪਕੜ ਕਰ ਤਪ ਕਰਤੇ ਥੇ ੪।

(੫) ੦, ੧ – ਵੱਡਾ ਦਰਬਾਰ - ਸਭਾ ਥਾਨ ੨, ਭੱਲੇ ੩ – ਜਬ ਕਈ ਦਿਨ ਸਮਾਧ ਮੇਂ ਰਹੇ ਤਬ ਬਾਬੇ ਬੁੱਢੇ ਆਦਿਕ ਸਭ ਸੇਵਕੋਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕਰ 'ਬਲ੍ਹੂ' ਨਾਮੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਕੇ ਸੇਵਕ ਸੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਦਰਸ਼ਨ ਅਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਚਾਹਤੇ ਹੈਂ। ਸੁਣ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਚੌਬਾਰੇ ਸੇ ਉਤਰ ਤਲੇ ਸਭਾ ਮੇਂ ਆਏ। ਇਸੀ ਹਵੇਲੀ ਮੇਂ ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਜੀ ਕੀ ਚੁਲ੍ਹੇ। ਔਰ ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਜੀ ਕੀ ਕੋਠੜੀ, ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਜੀ ਕਾ ਥੰਭ, ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਕਾ ਗਾਦੀ ਸਥਾਨ, ਤੋਈਏ ਵਾਲੀ ਕੋਠੜੀ, ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਜੀ ਕੇ ਜਨਮ ਕੀਕੋਠੜੀ, ਚੁਬੱਚਾ ਹੈ ੪।

(੬) ਬਾਸਰਕੇ ਗ੍ਰਾਮ ੧, ਕੋਠਾ ਸਾਹਿਬ ਪਾਉ ਕੋਸ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਮੇਲਾ ਵਿਸਾਖੀ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਜਬ ਖਡੂਰ ਸੇ ਆਇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਕੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਦਾਤੂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਜੀ ਕੀ ਦੇਹ ਮੇਂ ਲੱਤ ਮਾਰੀ ਅਰ ਕਹਾ ਈਹਾਂ ਸੇ ਨਿਕਸ ਜਾਵੋ ਤਬ ਗੁਰੂ ਜੀ ਗ੍ਰਾਮ ਸੇ ਬਾਹਰ ਗੁਆਲੋਂ ਕੇ ਕੋਠੇ ਕਾ ਮੁਖ ਬੰਦ ਕਰਾਇ ਅਰ 'ਜੋ ਹਮਾਰਾ ਸਿੱਖ ਹੋਗਾ ਸੋ ਮੁਖ ਨਹੀਂ ਖੋਲੇਗਾ' ਐਸੇ ਦਰਵੱਜੇ ਪੈ ਅੱਖਰ ਲਿਖਾਇ ਭੀਤਰ ਬੈਠ ਗਏ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢੇ ਨੇ ਕੋਠੇ ਕੇ ਪੀਛੇ ਸੰਨ ਦਿਵਾਇ ਦੇਖ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਫੇਰ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਲਿਆਂਦੇ। ਦਾਤੂ ਕੀ ਲੱਤ ਸੁਕ ਗਈ ੪।

(੭) ਥਾਨੇਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਾਭੀ ਤੀਰਥ ਪੈ ੨, ਸਿੱਖ੩-ਅਕਬਰ ਕੇ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਜੀ ਨੇ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਮੇਂ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਕਾ ਮੇਲ ਕੀਆ। ਖੱਤ੍ਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੋ ਨੇ ਫਰਿਆਦ ਕਰੀ ਕਿ ਪੁਰਾਣੇ ਤੀਰਥੰ ਕੇ ਮੇਲੇ ਛੋਡ ਕਰ ਗੁਰੂ ਨਈ ਚਾਲ ਕਰਤੇ ਹੈਂ, ਸੁਣ ਕਰ ਅਕਬਰ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਭੇਜੀ ਕਿ ਆਪ ਇਨ ਕੋ ਭੀ ਰਾਜ਼ੀ ਰੱਖੇਂ ਔਰ ਕਭੀ ਤੀਰਥ ਯਾਤ੍ਰਾ ਭੀ ਜਾਵੇਂ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਸੰਮਤ ੧੬੧੩ ਮੇਂ ਤੀਰਥ ਯਾਤ੍ਰਾ ਜਾਤੇ ਗੁਰੂ ਪਹਿਲੇ ਕੁਰਖੇਤ੍ਰ ਮੇਂ ਆਏ। ਈਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਪੰਡਤੋਂ ਨੇ ਕਹਾ ਆਪ ਨੇ ਬੇਦ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਸੇ ਨਈ ਔਰ ਬਾਣੀ ਕਿਉਂ ਰਚੀ ? ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ 'ਜੈਸੇ ਧਰਤੀ ਊਪਰ ਮੇਘੁਲਾ ਬਰਸਤ ਹੈ ਕਿਆ ਧਰਤੀ ਮਧੇ ਪਾਣੀ ਨਾਹੀ ॥' ਯੇਹ ਪੰਡਤੋਂ ਕੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉੱਤਰ ਕਾ ਸ਼ਬਦ ਕਹਾ ੪।

(੮) ਕਨਖਲ – ਤੀਰਥ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨,

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਨਿਰਮਲੇ ੩ — ਕਨਖਲ ਨਿਰਮਲਿਓਂ ਕੇ ਮਕਾਨ ਮੇਂ ਗੁਰ-ਦੁਆਰਾ ਹੈ ੪ ।

(੯) ਗੋਇੰਦਵਾਲ ੧, ਬਾਵਲੀ ਸਾਹਿਬ ੨, ਭੱਲੇ ਬਾਵੇ ੩ — ਸੰਮਤ ੧੬੧੬ ਮਾਘ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਟੇ ੨੧, ਮੰਗਲ ਵਾਰ, ੫ ਘੜੀ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੈ ਬਾਵਲੀ ਜੀ ਕਾ ਆਰੰਭ ਕੀਆ ਇਸ ਕਾ ਕੜਾ ਟੂਟਨੇ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਬਰ ਸੇ ਅਕਬਰ ਨੇ ਚਿਤੌੜ ਕਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਫਤੇ ਕੀਆ ਲਾਹੌਰ ਓਰ ਜਾਤੇ ਅਕਬਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਲੰਗਰ ਹੇਤ ਝੁਬਾਲ ਕਾ ਤੱਲਕਾ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ੪ ।

(੧੦) ਭਾਈ ਬਹਲੋਲ ਗ੍ਰਾਮ — ਕਸੂਰ ਸੇ ਤੀਨ ਕੋਸ ਉੱਤਰ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩ — ਈਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਮਿਲਨੇ ਆਏ ਕਸੂਰ ਕੇ ਖੱਤ੍ਰੀ ਬਰਾਬਰ ਬੈਠਨੇ ਹੇਤ ਕੁਰਸੀਆਂ ਮੁੜ੍ਹੁ ਉਠਵਾਇ ਲਿਆਏ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅਹੰਕਾਰੀ ਜਾਣ ਸ੍ਰਾਪ ਦੀਆ ਕਿ ਸਦਾ ਦੁਖੀ ਰਹੋ ਗੇ ੪ ।

(੧੧) ੦, ੧, ਕੋਠੜੀ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਵਣ ਕੀ ੨, ਭੱਲੇ ੩– ਸੰਮਤ ੧੬੩੧ ਭਾਦੋਂ ਸੁਦੀ ਪੂਰਣਮਾ ਕੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਏ । ਇਨ ਕੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਵਣ ਕਾ ਥਾਨ ਉਸੀ ਹਵੇਲੀ ਮੇਂ ਹੈ ਜਿਸ ਪੈ ਚੁਬਾਰਾ ਸਾਹਿਬ ਹੈ ੪ ।

— ਸੰਖਿਪਤ ਕਥਾ ਸਮੱਗਰ ਅਵਸਥਾ ਕੀ —

ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਬਾਸਰਕੇ ਗਾਉਂ ਸੇ ਖਡੂਰ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਪਹੁੰਚ, ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰ, ਗਾਦੀ ਪਾਇ, ਗੋਇੰਦ ਵਾਲ ਵੱਸ, ਏਕ ਬਾਰ ਤੀਰਥ ਯਾਤ੍ਰਾ ਕਰ ਫੇਰ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਮੇਂ ਹੀ ਰਹੇ ਔਰ ਸਮਾਏ।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਮਤ ਗੁਰੁ ਤੀਰਥ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਤਾਰਾ ਹਰਿ ਨਰੋਤਮ ਰਚਿਤੇ ਤ੍ਰਿਤੀਯ ਗੁਰੁ ਤੀਰਥ ਰਚਨਾ ਸਮਾਪਤ ॥ ੩ ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ

(੧) ਲਾਹੌਰ ਸ਼ਹਿਰ, ਚੂਨਾ ਮੰਡੀ ੧, ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਚੁਬੱਚਾ ਸਾਹਿਬ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਮਾਤਾ ਦਇਆ ਕੌਰ, ਪਿਤਾ ਹਰਿਦਾਸ ਜੀ ਕੇ ਘਰ ਸੋਢੀ ਬੰਸ ਮੇਂ ਸੰਮਤ ੧੫੮੭ ਕਾਤਕ ਵਦੀ ਦੂਜ, ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਟੇ ਬੀਸ ਕੋ ਚਾਰ ਘੜੀ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਕਾ ਜਨਮ ਹੁਆ ੪।

(੨) ੦, ੧, ਧਰਮਸਾਲਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਦਾਸ ਜੀ ਕੀ ਧਰਮਸਾਲਾ ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਕੇ ਸਮੀਪ ਯਹੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਜੀ ਕਾ ਦਿਵਾਨ ਖਾਨਾ ਕਹਿਆ ਜਾਤਾ ਹੈ ੪।

(੩) ਗੋਇੰਦਵਾਲ ੧, ਗੱਦੀ ਥਾਨ ਹਵੇਲੀ ਮੇਂ ੨, ਕੁੱਲੇ ਬਾਵੇ ੩ — ਬਹੁਤ ਦਿਨ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਜੀ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਸੰਮਤ ੧੬੩੧ ਮੇਂ ੪੩ ਬਰਸ, ੧੦ ਮਹੀਨੇ, ੨੬ ਦਿਨ ਕੀ ਉਮਰ ਮੇਂ ਰਾਮ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਿਆਈ ਕਾ ਤਖਤ ਪਾਇਆ ੪।

(੪) ੦, ੧, ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਦਾਸ ਜੀ ਕਾ ਕੂਆ ੨, ੦, ੩ — ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਜੀ ਕੀ ਹਵੇਲੀ ਕੇ ਸਮੀਪ ਹੈ ੪।

(੫) ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ — ਖਾਸ ਜ਼ਿਲਾ ੧, ਗੁਰੂ ਕੇ ਮਹਲ, ਮੇਲਾ ਦੀਪ ਮਾਲਾ, ਬੈਸਾਖੀ ੨, ਨਿਰਮਲੇ ੩ —

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਜੀ ਕੀ ਆਗਜਾ ਸੇ ਸੰਮਤ ੧੬੨੦ ਮੇਂ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰੋਵਰ ਕਾ ਟੱਕ ਲਗਾਇ ਚੋੜਾ ਖਨਵਾਇ ਕੇ ਰਹਿਣੇ ਦੀਆ। ਫੇਰ ਸੰਮਤ ੧੬੩੪ ਮੇਂ ਮਾਘ ਮਹੀਨੇ 'ਰਾਮਦਾਸ ਪੁਰ' ਤਥਾ 'ਰਾਮਦਾਸ ਚੱਕ' ਨਾਮ ਰਖ ਨਗਰ ਬਸਾਇਆ, ਮਹਲ ਬਣਾਏ, ਗੁਰੂ ਕਾ ਬਜ਼ਾਰ ਬਣਵਾਇਆ, ਕੱਚਾ ਸੁਧਾਸਰ ਖੁਦਵਾਇਆ ੪।

(੬) ੦, ੧, ਦੁਖਭੰਜਨੀ ਬੇਰ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਜਹਾਂ ਦੁਖਭੰਜਨੀ ਬੇਰੀ ਹੈ ਈਹਾਂ ਛਪੜੀ ਥੀ, ਉਸ ਮੇਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਕੁਸ਼ਟੀ ਪੁਰਖ ਕਾ ਕੁਸ਼ਟ ਦੂਰ ਹੁਆ। ਇਸ ਲੀਏ ਦੁਖ ਕਾ ਭੰਜਣ ਕਰਣੇ ਵਾਲੇ ਸਥਾਨ ਕੀ ਬੇਰੀ ਕਾ ਨਾਮ 'ਦੁਖਭੰਜਨੀ' ਹੈ ੪।

(੭) ੦, ੧, ਸੰਤੋਖ ਸਰ ੨, ਸਿੱਖ ੩ - ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਜੀ ਨੇ ਟਾਲੀ ਕੇ ਬ੍ਰਿਛ ਕਾ ਪਤਾ ਦੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਸੇ ਤੀਰਥ ਬਣਵਾਇਆ ਨਾਮ 'ਸੰਤੋਖ ਸਰ' ਰਖਵਾਇਆ। ਈਹਾਂ ਇਨ ਹੀ ਕੇ ਸਮੇਂ ਮੇਂ ਜੋਗੀ ਨਿਕਸਾ ਥਾ ੪।

(੮) ੦, ੧, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ - ਸੁਧਾਸਰ ਤੀਰਥ ੨, ੦੩ — ਸੰਤੋਖ ਸਰ ਸੇ ਪੀਛੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤੀਰਥ ਕੇ ਬਨਵਾਣੇ ਕੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਕੋ ਆਗਜਾ ਦੇ ਨਾਮ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ' ਰਖਾਇਆ। ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ 'ਸਤਿਗੁਰ ਕਾ ਜੋ ਸਿਖ ਅਖਾਵੈ' ਇਤਿਆਦ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਮੇਂ ਇਸ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਾ ਮਹਾਤਮ ਕਹਿਆ ਹੈ ੪।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

(੯) ਗੋਇੰਦਵਾਲ ੧, ਦੇਹਰਾ ਬਿਆਸਾ ਤੀਰ ੨, ਭੱਲੇ ਬਾਵੇ ੩ – ੬ ਬਰਸ,੧੧ ਮਹੀਨੇ,੧੮ ਦਿਨ ਗੁਰਿਆਈ ਕਰਕੇ ਸੰਮਤ ੧੬੩੮ ਮੇਂ ਭਾਦੋਂ ਸੁਦੀ ਤੀਜ ਕੋ ਚਲਾਣਾ ਕੀਆ। ਏਹਾਂ ਹੀ ਇਨ ਕੇ ਮਹਿਲ ਭਾਨੀ ਜੀ ਕਾ ਚਲਾਣਾ ਹੁਆ। ਦੇਹਰੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਜੀ ਕੇ ਦੇਹਰੇ ਪਾਸ ਥੇ ਸੋ ਸਭੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਕੇ ਬਚਨ ਸੇ ਬਿਆਸਾ ਜੀ ਕੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਮੇਂ ਲਜ ਹੁਏ ੪।

– ਸੰਖਿਪਤ ਕਥਾ ਸਮਗ੍ਰ ਅਵਸਥਾ ਕੀ –

ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਲਾਹੌਰ ਜਨਮ ਲੇ, ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਪਹੁੰਚ, ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਜੀ ਕੀ ਟਹਿਲ ਕਰ, ਗੱਦੀ ਲੇ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਬਸਾਇ, ਤੀਰਥ ਰਚ, ਫੇਰ ਕੁਛ ਦਿਨ ਗੋਇੰਦ-ਵਾਲ ਨਿਵਾਸ ਕਰ, ਪੀਛੇ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨਿਵਾਸ ਕਰਤੇ, ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਜਾ ਸਮਾਏ ॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਮਤ ਗੁਰੂ ਤੀਰਥ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਤਾਰਾ ਹਰਿ ਨਰੋਤਮ ਰਚਿਤ ਚਤੁਰਥ ਗੁਰੁ ਤੀਰਥ ਰਚਨਾ ਸਮਾਪਤ ॥ ੪ ॥

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੧ ੐ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ

(੧) ਗੋਇੰਦਵਾਲ ੧, ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਚੁਬੱਚਾ ਸਾਹਿਬ ੨, ਭੱਲੇ ਬਾਵੇ ੩ – ਸੰਮਤ ੧੬੧੦ ਬੈਸਾਖ ਵਦ ਸੱਤੇਂ, ਅਠਾਰਾਂ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਟੇ, ਮੰਗਲਵਾਰ, ਦੋ ਪਹਿਰ ਰਾਤ ਗਈ ਮਾਤਾ ਭਾਨੀ ਜੀ, ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਕੇ ਘਰ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਜੀ ਕਾ ਜਨਮ ਹੁਆ ੪ ।

(੨) ੦, ੧, ਥੰਭ ਸਾਹਿਬ ੨, ੦, ੩ – ਜਿਸ ਥੰਭ ਕੋ ਪਕੜ ਕੇ ਅਤੀ ਬਾਲ ਅਵਸਥਾ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਜੀ ਖੜੇ ਹੋਤੇ ਥੇ ੪ ।

(੩) ਮਉ ਗ੍ਰਾਮ – ਫਲੌਰ ਸੇ ਪਾਂਚ ਕੋਸ ਪੱਛਮ ਜ਼ਿਲਾ ਜਲੰਧਰ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਨਿਹੰਗ ੩ – ਸੰਮਤ ੧੬੨੨ ਹਾੜ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਟੇ ੨੨ ਕੋ ਗੰਗਾ ਦੇਵੀ ਜੀ ਸੇ ਬਿਵਾਹ ਹੁਆ । ਈਹਾਂ ਬਿਵਾਹ ਸਮੇਂ ਲੋਗੋਂ ਨੇ ਹਾਸੀ ਕਰੀ ਥੀ, ਇਸ ਲੀਏ ਉਨ ਕੋ ਸ੍ਰਾਪ ਦੀਆ ''ਮਉ ਮਾਰੀ ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਮਉ ਵੱਸਦੇ ਝੁਠੇ ॥ ਉੱਪਰ ਜਿਨਾਂ ਗੋਦੜੇ ਅਰ ਹੱਥੀਂ ਠੂਠੇ'' ੪ ।

(੪) ਲਾਹੌਰ ੧, ਦੀਵਾਨ ਖਾਨਾ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਕੀ ਧਰਮਸਾਲਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਆਪਣੇ ਤਾਏ ਕੇ ਬੇਟੇ ਕੇ ਬਿਵਾਹ ਮੇਂ ਗਏ । ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਜੀ ਈਹਾਂ ਦੋ ਬਰਸ ਰਹੇ ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਦੋ ਬਰਸ ਪੀਛੇ "ਮੇਰਾ ਮਨੁ ਲੋਚੈ ਗੁਰਦਰਸਨ ਤਾਈ" ਐਸੇ ਮਾਝ ਕਾ ਸ਼ਬਦ ਤੀਨ ਪਉੜੀ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਭੇਜੀਆਂ। ਉਸ ਕੋ ਵਾਚ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬੁਲਾਏ ੪।

(੫) ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ੧, ਗੁਰੂ ਕੇ ਮਹਲ ਗਾਦੀ ਸਥਾਨ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਅਠਾਈ ਬਰਸ, ਦੋ ਮਹੀਨੇ, ਯਾਰਾਂ ਦਿਨ ਕੀ ਉਮਰ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਕੀ ਆਗਜਾ ਸੇ ਬਾਬੇ ਬੁੱਢੇ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਜੀ ਕੋ ਸਿੰਘਾਸਨ ਬੈਠਾਇ ਮਸਤਕ ਪੈ ਤਿਲਕ ਕੀਆ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ "ਭਾਗ ਹੋਇਆ ਗੁਰ ਸੰਤ ਮਿਲਾਇਆ" ਚੌਥੀ ਪਉੜੀ ਕਹੀ ੪।

(੬) ੦, ੧, ਸੰਤੋਖ ਸਰ ਟਾਹਲੀ ਸਾਹਿਬ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਯੇਹ ਤੀਰਥ ਥੋੜਾ ਸਾ ਖੁਦਵਾਇਆ ਥਾ। ਸੰਮਤ ੧੬੪੫ ਫਾਗਨ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਟੇ ੧ ਕੋ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਜੀ ਨੇ ਕੀਆ। ਟਾਹਲੀ ਕੇ ਬ੍ਰਿਛ ਤਲੇ ਬੈਠ ਕੇ ਖੁਦਵਾਇਆ ਕਰਤੇ ਥੇ। ਕੋਈ ਜੋਗੀ ਕਾ ਨਿਕਸਨਾ ਇਨ ਕੇ ਸਮੇਂ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ ੪।

(੭) ੦, ੧, ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸੁਧਾਸਰ ੨, ੦, ੩ — ਸੰਮਤ ੧੬੨੦ ਮੇਂ ਸ੍ਰੀ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਥੋੜਾ ਖੁਦਵਾਇਆ ਗਿਆ ਥਾ। ਫੇਰ ਸੰਮਤ ੧੬੩੪ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਕੱਚਾ ਸਮੱਗ੍ਰ ਖੁਦਵਾਇਆ, ਨਗਰ ਬਸਾਇਆ। ਸੰਮਤ ੧੬੪੫ ਮੇਂ ਮਾਘ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਟੇ ਏਕ, ਵੀਰਵਾਰ ਸੇ ਆਰੰਭ ਕਰ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਪੱਕਾ ਬਣਵਾਇਆ। ਦਰਬਾਰ ਰਚਾ,

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਨੀਂਵ ਸਮੇਂ ਈਂਟ ਰੱਖੀ, ਕਾਰੀਗਰ ਨੇ ਬਦਲ ਦਈ, ਇਸ ਲੀਏ ਬਚਨ ਕੀਆ ਏਕ ਵਾਰ ਫੇਰ ਨੀਂਵ ਰਖੀ ਜਾਏਗੀ ਸੋ ਸੰਮਤ ੧੮੧੮ ਕੇ ਚੇਤ ਮਹੀਨੇ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਿਅਦਬੀ ਕਰੀ ਤਬ ੧੮੨੦ ਕੀ ਵੈਸਾਖ ਸੁਦੀ ੧੦ ਵੀਰਵਾਰ ਕੋ ਬੁੱਢੇ ਦਲ ਕੇ ਦੀਵਾਨ ਦੇਸਰਾਜ ਨੇ ਫੇਰ ਸੇਵਾ ਕਰੀ ਪੀਛੇ ੧੮੬੦ ਮੇਂ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਪਨਾ ਦਖਲ ਕਰ ਦਰਬਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਸੇ ਬਣਵਾਇਆ ੪।

(੮) ੦, ੧, ਥੜਾ ਸਾਹਿਬ - ਅਠ ਸਠ ਤੀਰਥ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਦੁਖਭੰਜਨੀ ਕੇ ਪਾਸ ਥੜੇ ਸਾਹਿਬ ਪੈ ਬੈਠਕੇ ਗੁਰੂ ਅੰਮਿਤਸਰ ਜੀ ਕੀ ਕਾਰ ਕਰਾਵਤੇ, ਈਹਾਂ ਹੀ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੋ ਬੀੜ ਸਮੇਂ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸੇ ਪਾਲਕੀ ਮੇਂ ਰੱਖ ਬਾਣੀ ਕੀ ਪੋਥੀਆਂ ਲਿਆਇ ਕਰ ਅਸਥਾਪਨ ਕਰੀ ਥੀਂ। ਥੜੇ ਕੇ ਸਮੀਪ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨੇ ਸੇ ਅਠਾਹਠ ਤੀਰਥੋਂ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਾ ਫਲ ਕਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਲੀਏ ਉਸ ਕਾ ਨਾਮ ਅਠਸਠ ਤੀਰਥ ਹੈ ੪।

(੯) ੦, ੧, ਥੜਾ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਕੇ ਬਾਗ ਮੇਂ ੨, ਪੁਜਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਵਾਲੇ ੩ – ਇਸ ਥੜੇ ਪੈ ਬੈਠ ਕੇ ਤੀਸਰੇ ਪਹਿਰ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਜੀ ਸਿੱਖੋਂ ਕੋ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਤੇ ਥੇ ੪।

(੧੦) ੦, ੧, ਲਾਇਚੀ ਬੇਰ ਦਰਸ਼ਨੀ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਪਾਸ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਏਕ ਰੋਜ਼ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਜੀ ਪੱਛਮ ਪਾਸੇ ਬੇਰ ਤਲੇ ਬੈਠ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਕੀ ਕਾਰ ਕਰਾਵਤੇ ਥੇ, ਦੇਖੇ ਤੋ ਮਛ, ਕੱਛ, ਬਰਾਹ, ਨਰਸਿੰਘਾਦਿ ਵੇਸ ਧਾਰਨੇ ਵਾਲੇ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਵੇਸ ਧਾਰ ਕੇ ਥੋਹੜੀ ਦੇਰ ਮੇਂ ਬਹੁਤ ਮਿੱਟੀ ਨਿਕਾਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜਾਣ ਲੀਆ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ। ਉਸ ਸਮੇਂ "ਸੰਤੋ ਕੇ ਕਾਰਜ ਆਪ ਖਲੋਇਆ" ਐਸੇ ਸੁਹੀ ਰਾਗ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਮੇਂ ਉਸਤਤ ਕੀ ੪।

(੧੧) ੦ - ੧, ਹਰਿਮੰਦਰ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਹਰਿ ਕੀ ਪੌੜੀ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਆਪਣਾ ਜਸ ਸੁਣ ਔਰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਆਗਜਾ ਦਈ ਜਹਾਂ ਸੇ ਹਮ ਕੋ ਮਜ਼ੂਰ ਵੇਸ ਮੇਂ ਦੇਖਾ ਤਹਾਂ ਦਰਸ਼ਨੀ ਦਰਵਾਜਾ ਬਣਾਓ। ਜਿਸ ਰਸਤੇ ਟੋਕਰੀਆਂ ਲੇ ਜਾਤੇ ਰਹੇ ਤਹਾਂ ਪੁਲ ਬਣਾਓ। ਜਹਾਂ ਸੇ ਮਿੱਟੀ ਖੋਦੀ ਤਹਾਂ ਹਰਿ ਕੀ ਪੌੜੀ ਬਣਾਓ। ਜਹਾਂ ਬੈਠ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀਆ ਤਹਾਂ ਹਰਿਮੰਦਰ ਦਰਬਾਰ ਬਣਾਓ। ਬੀਚ ਮੇਂ ਹਮਾਰੇ ਨਾਮ ਕੀ ਸੇਤ ਬਾਣੀ ਕਾ ਗ੍ਰੰਥ ਟਿਕਾਓ। ਸੁਣ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਭ ਕਾਮ ਵੈਸੇ ਹੀ ਕੀਏ ੪।

(੧੨) ਜੰਬਰ ਗ੍ਰਾਮ ਲਾਹੌਰ ਸੇ ਪੱਛੀ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਇਸ ਨਗਰ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਜੀ ਕੇ ਦੋ ਬੰਮ ਹੈਂ, ਦੁਖ ਨਿਵਾਰਨ ਉਨ ਕਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਉਨ ਸਾਥ ਮਿਲਨੇ ਕਰ ਕਸ਼ਟ ਸੇ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋਨੇ ਕਾ ਵਰ ਹੈ। ਇਸ ਨਗਰ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਜੀ ਕਾ ਆਸਾ ਅਰ ਜੋੜਾ ਭੀ ਥਾ, ਸੋ ਮੱਦ੍ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਗਿਆ। ਉਸ ਜੋੜੇ ਕੋ ਗਲ ਸਾਥ ਲਗਾਵਨੇ ਸੇ ਅੰਜੀਰ (ਹਜੀਰਾਂ) ਰੋਗ ਦੂਰ ਹੋਣ ਦਾ ਵਰ ਹੈ ੪।

(੧੩) ਸਰਹਾਲੀ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ —

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਕੇ ਵਿਰੋਧ ਸੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਸੰਕਲਪ ਹੁਆ ਕਹੀਂ ਔਰ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਵਾਸ ਕਰੇਂ। ਤਬ ਸਰਹਾਲੀ ਮੇਂ ਪਹੁੰਚ ਲੋਗੋਂ ਸੇ ਥਾਨ ਲੀਆ। ਉਸੀ ਸਮੇਂ ਉਨ ਲੋਗੋਂ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੋਗੀ ਨੇ ਕਹਾ ਕਿ ਯੇਹ ਜਹਾਂਗੀਰ ਕੇ ਨਿਕਾਸੇ ਹੁਏ ਹੈਂ, ਤੁਮ ਜਗ੍ਹਾ ਮਤ ਦੇਵੋ। ਸੁਣਕੇ ਲੋਗ ਮੁੱਕਰ ਪੜੇ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਰੰਜ ਹੋ ਈਂਟ ਕੇ ਚਾਰ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਚੱਲ ਦੀਏ। ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਨੇ ਤੀਨ ਟੁਕੜੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਮੇਲੇ। ਸੋ ਤੀਨ ਪਾਸੇ ਅੱਛੇ ਔਰ ਚੌਥੇ ਕੱਲਰ ਪੜਾ ਹੈ ੪।

(੧੪) ਛਾਪਰੀ ਗ੍ਰਾਮ — ਸਰਹਾਲੀ ਸੇ ਏਕ ਕੋਸ ਉੱਤਰ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਹੋਮੇ ਭਗਤ ਕੀ ਟੂਟੀ ਜੈਸੀ ਛਪਰੀ ਮੇਂ ਗਏ। ਭਗਤ ਨੇ ਤਲੇ ਕੰਬਲੀ ਬਿਛਾਈ, ਔਰ ਪ੍ਰੇਮ ਸੇ ਭੋਜਨ ਕਰਾਇਆ। ਉਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ "ਭਲੀ ਸੁਹਾਵੀ ਛਾਪਰੀ" ਸ਼ਬਦ ਕਹਾ ੪।

(੧੫) ਚੋਲਾ ਗ੍ਰਾਮ — ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਛਾਪਰੀ ਸੇ ਉਠ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਭੈਣੀ ਆਏ। ਨੰਬਰਦਾਰ ਨੇ ਖਾਤਰ ਸੇ ਬਿਠਾਏ, ਉਸ ਕੀ ਔਰਤ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਾਸਤੇ ਚੋਲ੍ਹਾ ਬਣਾ ਕਰ ਲਿਆਈ। ਭੋਜਨ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਵਰ ਦੀਆ "ਚੋਲਾ, ਗੁਰੂ ਕਾ ਓਲਾ" ਤਬ ਸੇ ਗ੍ਰਾਮ ਕਾ ਨਾਮ 'ਚੋਲ੍ਹਾ' ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ। (ਨੋਟ) ਔਰਤਾਂ ਜੋ ਘਰ ਕੇ ਲੋਗੋਂ ਸੇ ਚੋਰੀ ਖਾਣੇ ਕੀ ਅੱਛੀ ਚੀਜ ਬਨਾਤੀ ਹੈਂ ਉਸਕਾ ਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਮੇਂ ਚੋਲ੍ਹਾ ਹੈ ੪।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

(੧੬) ਵਡਾਲੀ ਗ੍ਰਾਮ – ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸੇ ਤੀਨ ਕੋਸ ਪੱਛਮ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿਖ ੩ – ਪ੍ਰਿਥੀਆ ਸੁਲਹੀ ਕੋ ਲਿਆਯਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਛੋਡ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਚਲੇ ਗਏ। ਵਹਾਂ ਮਕਾਨ ਬਣਾਇਕੇ ਨੌ ਮਹੀਨੇ ਰਹੇ ੪।

(੧੭) ੦, ੧ – ਛੇਹਰਟਾ ਸਾਹਿਬ – ਕੂੰਆਂ, ਮੇਲਾ ਬਸੰਤ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਲੋਗੋਂ ਕੀ ਕਲਿਆਣ ਹੇਤ ਏਕ ਕੂੰਆਂ ਲਗਾਇਆ, ਉਸ ਮੇਂ ਛੀ ਹਰਟ ਚੱਲ ਸਕਤੇ ਹੈਂ, ਇਸ ਲੀਏ ਨਾਮ 'ਛੇਹਰਟਾ ਸਾਹਿਬ' ਹੈ ੪।

(੧੮) ਤਰਨ ਤਾਰਨ ੧, ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਸਾਹਿਬ ਤੀਰਥ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਸੰਮਤ ੧੬੪੭ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਭਾਦ੍ਰੋਂ ਕੀ ਸੋਮਾਵਤੀ ਅਮਾਵਸ ਕਾ ਜਗਤ ਕੇ ਤਾਰਨ ਹੇਤ ਤਰਨਿ ਨਉਕਾ ਭਾਵ ਜਹਾਜ਼ ਰੂਪ ਤੀਰਥ ਕਾ ਆਰੰਭ ਕਰ ਖੁਦਵਾਇ ਕੇ ਸੰਮਤ ੧੬੫੩ ਮੇਂ ਪੱਕਾ ਬਣਾਵਨੇ ਕਾ ਆਰੰਭ ਕੀਆ। ਕੁਛਕ ਤੀਰਥ ਬਨੇ ਪੀਛੇ ਪੰਜਾਵਿਓਂ ਕੀ ਇਟਾਂ ਨੂਰ ਦੀ ਸਰਾਇ ਵਾਲੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਲੈ ਗਏ। ਉਸ ਸਮੇਂ "ਇਸੀ ਸਰਾਇ ਕੋ ਗਿਰਾਇ ਕੇ ਹਮਾਰੇ ਸਿਖ ਤੀਰਥ ਤਿਆਰ ਕਰੇਂਗੇ" ਗੁਰੂ ਜੀ ਐਸੇ ਸਰਾਪ ਦੇ ਕਰ ਹਟ ਗਏ ੪।

(੧੯) ੦, ੧, ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਜੀ ਕੇ ਕਿਨਾਰੇ ਅਗਨ ਕੋਣ ਮੇਂ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਮਕਾਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਾ ਦਰਬਾਰ ਹੈ। ਜਹਾਂ ਸਦਾ ਭਜਨ ਕੀਰਤਨ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਰਬਾਰ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਅਰ ਤੀਰਥ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਸੇ ਕੁਸ਼ਟੀਓਂ ਕੇ ਕੁਸ਼ਟ ਦੂਰ ਹੋਤੇ ਹੈਂ। ਇਸੀ ਲੀਏ "ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਦੁਖ ਨਿਵਾਰਨ" ਕਹੇ ਜਾਤੇ ਹੈਂ ੪।

(੨੦) ੦, ੧, ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਬੜੇ ਦਰਬਾਰ ਸੇ ਤੀਸ ਕਦਮ ਉੱਤਰ ਪੂਰਬ ਕੀ ਕੋਣ ਮੇ ਮੰਜੀ ਹੈ। ਏਹਾਂ ਭੀ ਕਬੀ ਕਬੀ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਤੀਰਥ ਕੀ ਕਾਰ ਦੇਖਨੇ ਬੈਠਤੇ ਥੇ ੪।

(੨੧) ੦, ੧, ਕੂੰਆਂ ਸਾਹਿਬ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਯੇਹ ਕੂੰਆਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਆਪ ਲਗਵਾਇਆ। ਇਸੀ ਲੀਏ ਇਸ ਕੇ ਜਲ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਪਾਨ ਕਾ ਬੜਾ ਮਹਾਤਮ ਹੈ। ਚਾਰ ਸੈ ਕਦਮ ਪੱਛਮ ਕੀ ਤਰਫ ਹੈ ੪।

(੨੨) ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ — ਜ਼ਿਲਾ ਜਲੰਧਰ ੧, ਥੰਮ ਸਾਹਿਬ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩ — ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ੧੬੫੩ ਮੇਂ ਸ਼ਹਿਰ ਕੀ ਨੀਂਵ ਰੱਖੀ। ਮਹਲ ਮੇਂ ਸ਼ਤੀਰ ਤਲੇ ਦੇਨੇ ਹੇਤ ਕਾਹੂੰ ਦੇਵ ਥਾਨ ਕੀ ਟਾਲੀ ਕਾ ਥੰਮ ਮੰਗਵਾਇਆ, ਪੰਤੂ ਵੋਹ ਛੋਟਾ ਨਿਕਸਾ। ਆਗਜਾ ਕਰੀ "ਜੈਸੇ ਅਪਨੀ ਮਰਜ਼ੀ ਸੇ ਜੰਗਲ ਮੇਂ ਬਢਾ ਹੈ ਤੈਸੇ ਏਹਾਂ ਹਮਾਰੇ ਕਹਿਣੇ ਸੇ ਬਢ" ਸੋ ਬਢ ਗਿਆ। ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਕੇ ਵਕਤ ਮੇਂ ਯਵਨ ਬੇਅਦਬੀ ਕਰਨੇ ਲਗੇ ਤਬ ਵੋਹ ਕਾਂਸ਼ੀ ਕੇ ਬਿਸ਼੍ਵੇਸ਼ਰ ਕੀ ਤਰਾਂ ਲੋਪ ਹੋ ਗਿਆ। ਤਬ ਸੇ ਈਟ ਚੂਨੇ ਕਾ ਬਣਾ ਹੈ ੪।

(੨੩) ੦, ੧, ਗੰਗਸਰ ੨, ਪੁਜਾਰੀ ਸੋਢੀ ੩ —

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਮੇਂ ਨਗਰ ਕੇ ਪੂਰਬ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੰਮਤ ੧੬੫੬ ਮੇਂ ਗੰਗਾ ਜੀ ਜੈਸੇ ਮਹਾਤਮ ਵਾਲਾ 'ਗੰਗਾਸਰ' ਨਾਮਾ ਕੂੰਆਂ ਬਣਵਾਇਆ। ਇਸਕਾ ਨਾਮ 'ਸ਼ਕਰ ਗੰਗ' ਭੀ ਹੈ। ਵੈਸਾਖੀ ਕੇ ਸਮੀਪ ਏਕ ਸਿਖ ਗੰਗਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਜਾਣਾ ਚਾਹਤਾ ਥਾ। ਉਸ ਕੋ ਪੰਚਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਹਾ "ਈਹਾਂ ਬੈਠੋ, ਨਾਮ ਜਪੋ ਔਰ ਇਸ ਕੂੰਏਂ ਮੇਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੋ। ਗੰਗਾ ਜੈਸਾ ਮਹਾਤਮ ਮਿਲੇਗਾ।" ਸਿਖ ਨੇ ਕਿਹਾ ਮੇਰਾ ਮਨ ਗੰਗਾ ਹੀ ਜਾਣਾ ਚਾਹਤਾ ਹੈ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਕੋ ਏਕ ਗੜਵਾ ਦੀਆ ਗੰਗਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨੇ ਲਗੇ ਸੋ ਪ੍ਰਵਾਹ ਮੇਂ ਰੁੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਜਬ ਆਇਆ ਤਬ ਈਹਾਂ ਸੇ ਨਿਕਾਸ ਕਰ ਦਿਖਾਇਆ ਜੋ ਗੰਗਾ ਜੀ ਕਾ ਵਾਸ ਇਸੀ ਮੇਂ ਹੈ। 'ਸ਼ਕਰ ਗੰਗ' ਕਾ ਅਰਥ ਸ਼ੱਕਰ ਜੈਸਾ ਮੀਠਾ, ਗੰਗਾ ਜੈਸਾ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਮਕਾਨ ਕਾ ਨਾਮ 'ਸ਼ੱਕਰ ਗੰਜ' ਥਾ ੪।

(੨੪) ਗੋਇੰਦਵਾਲ ੧, ਮੋਹਨ ਜੀ ਕੇ ਚੁਬਾਰੇ ਸਮੀਪ ਗਲੀ ਮੇਂ ਬੜਾ ੨, ਭੱਲੇ ੩ – "ਮੋਹਨ ਤੇਰੇ ਊਚੇ ਮੰਦਰ ਮਹਲ ਅਪਾਰਾ" ਐਸੇ ਮੋਹਨ ਜੀ ਕੀ ਉਸਤਤ ਕਰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਕੀ ਰਚਨਾ ਹੇਤ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ, ਅੰਗਦ, ਅਮਰ ਜੀ ਕੀ ਬਾਣੀ ਕੀ ਪੋਥੀਆਂ ਲਿਆਏ ੪।

(੨੫) ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ੧, ਰਾਮ ਗੜ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਸੰਮਤ ੧੬੬੧ ਮੇਂ ਭਾਦੋਂ ਸੁਦੀ ਏਕਮ ਕੋ ਜਹਾਂ ਨਿਵਾਸ ਕਰ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਰਚ ਕੇ ਸਮਾਪਤਿ ਕੀਏ ਅਰ

337 (N)

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸਮਾਪਤ ਕਰ ਉਸੀ ਸਮੇਂ ਹਰਿਮੰਦਰ ਮੇਂ ਸਥਾਪਨ ਕੀਏ ੪।

(੨੬) ੦, ੧, ਰਾਮਸਰ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਰਾਮਗੜ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਕੇ ਸਮੀਪ ਜਗਤ ਕੀ ਕਲਿਆਣ ਹੇਤ ੧੬੬੦ ਹਾੜ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਟੇ ੧ ਇੱਕ, ਬੁਧਵਾਰ ਕੋ ਰਾਮਸਰ ਕਾ ਟੱਕ ਲਗਵਾਇ ਖੁਦਵਾਇਆ। ਉਸੀ ਸਮੇਂ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਕੇ ਲਿਖਣੇ ਕਾ ਆਰੰਭ ਕੀਆ। ਅਰ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਮੇਂ 'ਨਿਤ ਉਠ ਮਜਨ ਰਾਮਸਰ ਕੀਜੈ' ਇਹ ਰਾਮਸਰ ਕੇ ਮਹਾਤਮ ਕਾ ਸ਼ਬਦ ਕਹਾ ੪।

(੨੭) ੦, ੧, ਬੜਾ ਸੁਖਮਨੀ ਵਾਲਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਰਾਮਸਰ ਈਸਾਨ ਕੋਣ ਮੇਂ ਬੈਠ ਕੇ ਸੁਖਮਨੀ ਕੀ ੧੬ ਅਸ਼ਟ-ਪਦੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ। ਉਸ ਥਾਨ ਕਾ ਨਾਮ ਸੁਖਮਨੀ ਵਾਲਾ ਬੜਾ ਹੈ ੪।

(੨੮) ਚੱਕ ਰਾਮਦਾਸ — ਗੁਜਰਾਂ ਵਾਲੇ ਸੇ ੮ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩ — ਭਾਈ ਪਿਰਾਣਾ ਰਮਦਾਸ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਪ੍ਰੇਮ ਸੇ ਲੇ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਈਹਾਂ ਬਹੁਤ ਦਿਨ ਰਹੇ। ਰਮਦਾਸ ਰਾਮ ਕੇ ਦਾਸ ਕਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਯੇਹੀ ਬੁੱਢੇ ਰਮਦਾਸ ਕਾ ਅਰਥ ਹੈ ੪।

(੨੯) ਬਾਰਠ ਗ੍ਰਾਮ — ਜ਼ਿਲਾ ਗੁਰਦਾਸ ਪੁਰ ਦੇਹਰੇ ਸੇ ਉੱਨੀ ਕੋਸ ਈਸਾਨ ਮੇਂ ੧, ਗੁਰੂ ਕਾ ਬਾਗ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩- ਸੁਖਮਨੀ ਕੀ ਸੋਲਾਂ ਅਸ਼ਟਪਦੀਆਂ ਰਚ ਕਰ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ੍ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੋ ਗਏ। ਉਨਹੋਂ ਨੇ ਸੋਲਾਂ ਅਸ਼ਟਪਦੀਆਂ ਸੁਣ ਕੇ ਕਹਾ ਕਿ ਆਠ ਇਸ ਮੇਂ ਔਰ ਮਿਲਾਓ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਆਠ ਮਿਲਾ ਕਰ ਚੌਵੀ ਕਰੀਂ ੪ ।

(੩੦) ਸਹੰਸਰਾ ਗ੍ਰਾਮ — ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸੇ ਉੱਤਰ ਆਠ ਕੋਸ ੧, ਗੁਰੂ ਕਾ ਬਾਗ ਰੌੜ ਸਾਹਿਬ ਮੇਲਾ ਹਰ ਅਮਾਵਸ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩ — ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇਹਰੇ ਸਾਹਿਬ ਜਾਤੇ ਈਹਾਂ ਗਏ । ਉਨ ਕੇ ਸਮੇਂ ਕਾ ਈਹਾਂ ਏਕ ਪਲਾਸ ਕਾ ਬਿਰਛ ਹੈ । (ਰੌੜ ਮੱਦ੍ ਦੇਸ ਮੇਂ ਜਿਸ ਮੇਂ ਘਾਸ ਫੂਸ ਕੁਛ ਨਾਂ ਜੰਮ ਸਕੇ, ਉਸ ਊਖਰ ਭੂਮੀ ਕਾ ਨਾਮ ਹੈ) ੪ ।

(੩੧) ਲਾਹੌਰ ਸ਼ਹਿਰ ੧, ਬਾਵਲੀ ਸਾਹਿਬ ੨, ਕਰਤਾਰ ਪੁਰੀਏ ਸੋਢੀ ੩ — ਯੇਹ ਬਾਉਲੀ ਸਰਕਾਰ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਾਜ਼ੀ ਕਾ ਘਰ ਢਾਹ ਕੇ ਤਲੇ ਸੇ ਬਣੀ ਹੁਈ ਨਿਕਸਵਾਈ ਥੀ ੪ ।

(੩੨) ੦, ੧, ਲਾਲ ਕੂੰਆਂ — ਕਿਲੇ ਸੇ ਦੋ ਸੌ ਕਦਮ ਦੱਖਣ ੨, ਨਿਰਮਲੇ ੩ — ਈਹਾਂ ਕੂੰਏਂ ਕੇ ਪਾਸ ਜਹਾਂਗੀਰ ਕੇ ਦੀਵਾਨ ਚੰਦੂ ਖੱਤ੍ਰੀ ਕਾ ਘਰ ਥਾ । ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਕੀ ਸਗਾਈ ਛੋਡਨੇ ਬਾਬਤ ਉਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਜੀ ਕੋ ਅਪਣੇ ਘਰ ਬੁਲਾਇ ਕੇ ਬਹੁਤ ਕਲੇਸ਼ ਦੀਆ । ਇਸੇ ਕਲੇਸ਼ ਮੇਂ ਲਾਹੌਰ ਮੇਂ ਪਰਲੋਕ ਪਧਾਰਨਾ ਹੁਆ ੪ ।

(੩੩) ੦, ੧, — ਦੇਹਰਾ ਸਾਹਿਬ — ਮੇਲਾ ਜੇਠ ਸੁਦੀ ਚੌਥ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਈਹਾਂ ਰਾਵੀ ਮੇਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੰਮਤ ੧੬੬੩ ਮੇਂ ਜੇਠ ਸੁਦੀ ਚੌਥ ਕੋ ਪਰਮ ਧਾਮ ਪਿਆਨਾ ਕੀਆ ੪ ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

– ਸੰਖਿਪਤ ਕਥਾ ਸਮਗ੍ਰ ਅਵਸਥਾ ਕੀ –

ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਜੀ ਨੇ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਜਨਮ ਲੀਆ। ਆਗ੍ਯਾ ਮਾਨ ਲਾਹੌਰ ਬਸ,ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਗਾਦੀ ਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਬਸਾਇਆ। ਇਧਰ ਉਧਰ ਗ੍ਰਾਮੋਂ ਮੇਂ ਯਾਤ੍ਰਾ ਕਰ ਤਰਨ ਤਾਰਨ, ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਬਸਾਇਆ। ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਕੀ ਬੀੜ ਬਾਂਧ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਕੀ ਸਗਾਈ ਕੇ ਬਿਬਾਦ ਮੇਂ ਲਾਹੌਰ ਪਹੁੰਚ ਊਹਾਂ ਹੀ ਸਮਾਏ।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਮਤ ਗੁਰੂ ਤੀਰਥ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਤਾਰਾ ਹਰਿ ਨਰੋਤਮ ਰਚਿਤ ਪੰਚਮ ਗੁਰੂ ਤੀਰਥ ਰਚਨਾ ਸਮਾਪਤ ॥ ੫।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ

(੧) ਵਡਾਲੀ ਗ੍ਰਾਮ ੧, ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਮੇਲਾ ਬਸੰਤ ਪੰਚਮੀ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਜੀ, ਮਾਤਾ ਗੰਗਾ ਜੀ ਕੇ ਘਰ ਮੇਂ ਸੰਮਤ ੧੬੫੨ ਹਾੜ ਸੁਦੀ ਤੀਜ ਕੋ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਕਾ ਜਨਮ ਹੁਆ। ਜਿਸ ਕੇ ਪਰਥਾਇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਜੀ ਕਾ ਆਸਾ ਰਾਗ ਮੇਂ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਮੇਂ ਸ਼ਬਦ ਹੈ "ਸਤਿਗੁਰ ਸਾਚੇ ਦੀਆ ਭੇਜ" ਤਥਾ ਬਿਲਾਵਲ ਮੇਂ ਸ਼ਬਦ ਹੈ- 'ਸਗਲ ਅਨੰਦ ਕੀਆ ਪਰਮੇਸਰ' ਇਤਿਆਦਿ ੪।

(੨) ਡੱਲਾ ਗ੍ਰਾਮ – ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰ ਸੇ ਤੀਨ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ੧, ਬਿਵਾਹ ਥਾਨ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਸੰਮਤ ੧੬੬੧ ਮੇਂ ਭਾਦੋਂ ਕੇ ੨੨ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਟੇ ਦਮੋਦਰੀ ਜੀ ਸਾਥ ਬਿਵਾਹ ਹੁਆ। ਦਮੋਦਰੀ ਨਾਰਾਇਨ ਦਾਸ ਸੂਹੜੀ ਖੱਤ੍ਰੀ ਕੀ ਬੇਟੀ ਥੀ ੪।

(੩) ੦, ੧, ਬਾਵਲੀ ਸਾਹਿਬ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਗ੍ਰਾਮ ਕੇ ਸਮੀਪ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਟੱਕ ਲਗਾਵਾ ਕੇ ਬਾਉਲੀ ਬਣਵਾਈ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਕੇ ਬਿਵਾਹ ਸਮੇਂ ੪।

(੪) ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ੧, ਅਕਾਲ ਬੁੰਗਾ ੨, ਸਿੱਖ ਨਿਹੰਗ ੩ – ਲਾਹੌਰ ਮੇਂ ਗੁ਼ਰੂ ਅਰਜਨ ਜੀ ਕਾ ਪਰਲੋਕ ਹੋਣੇ ਪੀਛੇ ਸੰਮਤ ੧੬੬੩ ਹਾੜ ਸੁਦੀ ਦਸਮੀਂ, ਐਤਵਾਰ,

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਪੁੱਖ ਨਛੱਤ੍ਰ ਮੇਂ ਅਕਾਲ ਬੁੰਗੇ ਕਾ ਆਰੰਭ ਕਰ ਬਣਵਾਇਆ। ੧੦ ਬਰਸ, ੧ ਮਹੀਨਾ, ੧੧ ਦਿਨ ਕੀ ਉਮਰ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਿਛਲਾ ਸੇਲੀ ਟੋਪੀ ਕਾ ਵੇਸ ਛੋਡ ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਕੀ ਤੇਗਾਂ ਪਹਿਰ ਗੱਦੀ ਬੈਠੇ। ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਔਰ ਘੋੜੇ ਕੀ ਭੇਟਾ ਕਾ ਹੁਕਮ ਦੀਆ। ਸੰਮਤ ੧੬੬੪ ਨਿਰਜਲਾ ਇਕਾਦਸ਼ੀ ਕੋ ਚਾਰ ਘੜੀ ਰਾਤ ਗਏ ਪੁਕਰਮਾਂ ਮੇਂ ਨਿਤਾ ਪ੍ਰਤਿ ਹੇਤ ਬਡੀ ਚੌਕੀ ਚੜ੍ਹਾਏ ਕਾ ਆਰੰਭ ਕੀਆ ੪।

(੫) ਦਿੱਲੀ ਸ਼ਹਿਰ ੧, ਮਜਨੂ ਟਿੱਲਾ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩ — ਜਹਾਂਗੀਰ ਪਾਸ ਚੁਗਲੀ ਕਰ ਦੀਵਾਨ ਚੰਦੂ ਕੇ ਬੁਲਵਾਏ ਵਜ਼ੀਰਖਾਨ ਕੇ ਸਾਥ ਦਿੱਲੀ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਮੇਂ ਸ਼ੇਰ ਮਾਰਾ ਦੇਖ ਕਰ ਜਹਾਂਗੀਰ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੁਆ ੪।

(੬) ਮਥਰਾ ਸ਼ਹਿਰ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚੌਬੇ ਕੇ ਘਰ ਮੇਂ ਥੜਾ ਬਣਾ ਹੈ ੨, ਪੁਜਾਰੀ ਚੌਬੇ ੩ — ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਗਰੇ ਜਾਤੇ ਹੁਏ ਉਹਾਂ ਰਹੇ ੪।

(੭) ਆਗਰਾ ਸ਼ਹਿਰ — ਮਥਰਾ ਸੇ ਅਠਾਰਾਂ ਕੋਸ ਅਗਨਿ ਕੋਣ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮਾਈ ਥਾਨ ਮਹੱਲੇ ਮੇਂ ੨, ਨਿਰਮਲੇ ੩ — ਜਹਾਂਗੀਰ ਆਗਰੇ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਸਾਥ ਲੇ ਗਿਆ। ਦੀਵਾਨ ਚੰਦੂ ਨੇ ਨਜੂਮੀ ਸੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਕੇ ਚਿੱਤ ਮੇਂ ਖੋਟੀ ਗ੍ਰਹਿ ਦਸ਼ਾ ਕਾ ਵਹਿਮ ਕਰਾਇ ਕੇ ਗੁਆਲੀਅਰ ਕੇ ਕਿਲੇ ਮੇਂ 'ਬਰਣੀ' ਕਰਨੇ ਹੇਤ ਗੁਰੂ ਜੀ ਚਾਲ੍ਹੀ ਦਿਨ ਕੋ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਵਾਸਤੇ ਪਹੁੰਚਾਏ ੪।

(੮) ਗੁਵਾਲੀਅਰ ਸ਼ਹਿਰ – ਆਗਰੇ ਸੇ ਛੱਤੀ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ਮਰਹੱਟੇ ਸਿੰਧੀਆਂ ਕੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ੧, ਕਿਲੇ ਮੇਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੋਗਾ ੨, ੦, ੩ – ਚਾਲੀ ਦਿਨ ਲਖੇ ਪੀਛੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨੇ ਬਹੁਤ ਭੇ ਖਾਇ ਕਰ ਬੁਲਵਾਇ ਦਿੱਲੀ ਮੇਂ ਆਇ ਮਿਲੇ। ਹਾਥ ਮੇਂ ਕਪੂਰੋਂ ਕਾ ਸਿਮਰਨਾ ਥਾ। ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸੁਵਾਲ ਕੀਆ ਇਸ ਕਾ ਏਕ ਦਾਣਾ ਹਮ ਕੋ ਮਿਲੇ ਤਸਬੀ ਮੇਂ ਰਖੇਂਗੇ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦੀਆ ਅਰ ਕਹਾ ਇਸ ਕੇ ਮੇਲ ਕੇ ਬਹਤ ਮਣਕੇ ਦੀਵਾਨ ਚੰਦੂ ਕੇ ਘਰ ਮੇਂ ਛੋਡ ਕੇ ਗੁਰੂ ਪਿਤਾ ਪਰਲੋਕ ਪਧਾਰੇ। ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨੇ ਦੀਵਾਨ ਕੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖੂਨ ਕਰਤਾ ਜਾਣ ਕੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਕੇ ਸਪੁਰਦ ਕੀਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਜ਼ਾ ਦਿਵਾਇ ਚੰਦੂ ਕੋ ਲਾਹੌਰ ਮੇਂ ਲਿਆ ਕਰ ਮਰਵਾਇਆ ੪।

(੯) ਪਿਪਲੀ ਜੀ – ਵਡਾਲੀ ਤੋਂ ਪਾਉ ਕੋਸ ਨੈਰਤ ਕੋਣ ਮੇਂ ੧, ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਏਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਾਬੇ ਬੁੱਢੇ ਕੇ ਸ੍ਰਾਪ ਸੇ ਸੂਕਰ ਜੋਨ ਮੇਂ ਪੜੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਕਾ ਉਧਾਰ ਕਰ ਕੁਛ ਦੇਰ ਬੈਠ ਦਮ ਲੀਆ ੪।

(੧੦) ਚੱਬਾ ਗ੍ਰਾਮ – ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸੇ ਢਾਈ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੰਗ੍ਰਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਇਸ ਗ੍ਰਾਮ ਕੇ ਸਮੀਪ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕੋ ਜਾਤੇ ਥੇ ਸੁਲੱਖਣੀ ਜੱਟੀ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ, ਉਸ ਕੋ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕਾ ਵਰ ਹੁਆ ੪।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

(੧੧) ਗਗੋ ਬੂਹਾ ਗ੍ਰਾਮ — ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਟ ਜੀ ਸੇ ਦਸ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਈਹਾਂ ਭੀ ਕਭੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਲਣੇ ਗਏ ਗੁਰੂ ਉਤਰੇ। ਭਾਈ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨਿਰਮਲਾ ਜੋ ਲਾਹੌਰ ਕੇ ਰਾਜ ਮੇਂ ਨਾਮੀ ਹੁਆ। ਜਿਸ ਕੇ ਚੇਲੇ ਖੁਦਾ ਸਿੰਘ ਅਰ ਮਹਾਰਾਜ ਸਿੰਘ ਬਡੇ ਨਾਮੀ ਹੁਏ, ਵੋਹ ਇਸੀ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਪੈਦਾ ਹੁਆ ੪।

(੧੨) ਗਲੋਟੀਆਂ ਗ੍ਰਾਮ — ਵਜ਼ੀਰਾਬਾਦ ਸੇ ਦਸ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਕਸ਼ਮੀਰ ਕੋ ਜਾਤੇ ਹੁਏ ਗਏ ੪।

(੧੩) ਰਣਜੀਤ ਗੜ੍ਹ — ਕਿਲਾ ਸਿਆਲਕੋਟ ਸੇ ਚਾਰ ਕੋਸ ਉੱਤਰ ੧, ਗੁਰੂ ਸਰ ੨, ਨਿਹੰਗ ੩ — ਈਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਰਛਾ ਮਾਰ ਕੇ ਕੂੰਏਂ ਸੇ ਜਲ ਨਿਕਾਸਾ ੪।

(੧੪) ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇਸ — ਸ਼ਹਿਰ ਸ੍ਰੀ ਨਗਰ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹਰੀ ਪਰਬਤ ਕੇ ਸਮੀਪ ੨, ਨਿਰਮਲੇ ੩ — ਕਸ਼ਮੀਰ ਮੇਂ ਏਕ ਮਾਈ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਾਸਤੇ ਪੁਸ਼ਾਕ ਤਿਆਰ ਕਰ ਯਾਦ ਕੀਏ 'ਹੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ! ਮੇਰਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇਖ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ ਕੇ ਈਹਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਵੋ'' ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਗਏ ੪।

(੧੫) ਮੁਜ਼ਫਰਾਬਾਦ — ਕਸ਼ਮੀਰ ਸੇ ਅੱਸੀ ਕੋਸ ਪੱਛਮ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਗੰਗਾ ਕੇ ਤੀਰ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਕਸ਼ਮੀਰ ਸੇ ਚਲ ਗੁਜਰਾਤ ਓਰ ਆਵਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਮੁਜ਼ਫਰਾਬਾਦ ਸ਼ਹਿਰ ਮੇਂ ਕਿਸ਼ਨ ਗੰਗਾ ਕੇ ਤੀਰੇ ਉਤਰੇ। ਸਿੱਖਾਂ ਕੀ ਵਹਾਂ ਦਸ ਪਾਂਚ ਘਰ ਕੀ ਵਸਤੀ ਹੈ ੪।

(੧੬) ਗੁਜਰਾਤ ਸ਼ਹਿਰ – ਵਜ਼ੀਰਾ ਬਾਦ ਸੇ ਸਾਤ ਕੋਸ ਵਾਯੁ ਕੋਣ ਮੇਂ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਜਬ ਗੁਰੂ ਗੁਜਰਾਤ ਮੇਂ ਆਏ ਬਾਜ਼ਾਰ ਕੇ ਲੋਗੋਂ ਨੇ 'ਵਾਹ ਕਲਗੀ, ਵਾਹ ਬਾਜ਼' ਐਸੇ ਮਸ਼ਕਰੀ ਕਰੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਾਹਰ ਉਤਰੇ। ਫਕੀਰ ਸ਼ਾਹ ਦੌਲਾ ਨੇ ਝਟ ਪਟ ਆਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਨਜ਼ਰ ਦੀ ਅਰ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਏਹਾਂ ਮੈ ਵਸਤਾ ਹੂੰ, ਲੋਗੋਂ ਕੋ ਸ੍ਰਾਪ ਨਾ ਦੇਨਾ। ਇਹ ਸਣ ਕਰ ਗਰੋਂ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਆ "ਸ਼ਾਹ ਦੌਲਾ ਫਕੀਰ। ਗੁਜਰਾਤ ਮਸ਼ਕਰੀਆਂ ਦੀ" ਇਸ ਫਕੀਰ ਕੇ ਮਕਾਨ ਮੇਂ ਗੁੰਗੇ, ਬੋਲੇ, ਛੋਟੇ ਸਿਰੋਂ ਵਾਲੇ ਆਦਮੀ ਰਹਿਤੇ ਹੈਂ। ਨਾਮ ਉਨ ਕਾ ਲੋਗ "ਸ਼ਾਹ ਦੌਲਾ ਕੇ ਚੂਹੇ" ਬੋਲਤੇ ਹੈਂ ੪।

(੧੭) ਵਜ਼ੀਰਾ ਬਾਦ -- ਸ਼ਹਿਰ ਗੁਜਰਾਤ ਸੇ ਸਾਤ ਕੋਸ ਅਗਨਿ ਕੋਣ ਮੇਂ ੧, ਕੋਠਾ ਸਾਹਿਬ ੨, ਸਿੱਖ ੩ - ਗੁਜਰਾਤ ਸੇ ਚਲ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਜ਼ੀਰਾ ਬਾਂਦ ਆਏ। ਖੇਮ ਚੰਦ ਪੁਰ ਧਨੀ ਖੱਤ੍ਰੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਘਰ ਚੜ੍ਹਾ-ਇਆ। ਉਸ ਸਮੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਆ "ਵਜ਼ੀਰਾ ਬਾਦ ਗੁਰੂ ਕਾ ਕੋਠਾ" ਜੋ ਪਹਿਲੇ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਲੇ ਕਰ ਹਮਾਰੀ ਪੂਜਾ ਕਰੇਗਾ ਬਾਂਛਤ ਫਲ ਪਾਵੇਗਾ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਮੇਂ ਹੀ ਖੇਮ ਚੰਦ ਕੀ ਸਮਾਧ ਹੈ, ਉਸ ਪੈ ਦੀਵੇ ਬਹੁਤ ਜਗਤੇ ਹੈਂ ੪।

(੧੮) ਹਾਫਜ਼ਾਬਾਦ – ਵਜ਼ੀਰਾਬਾਦ ਸੇ ਬੀਸ ਕੋਸ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਪੱਛਮ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩- ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਜ਼ੀਰਾਬਾਦ ਮੇ ਚਲ ਕਰ ਏਹਾਂ ਆਏ ੪।

(੧੯) ਭਾਈ ਕੇ ਮਟੂ ਗ੍ਰਾਮ – ਹਾਫਜ਼ਾਬਾਦ ਸੇ ੧੨ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ੧,ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਹਾਫਜ਼ਾਬਾਦ ਸੇ ਚਲ਼ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਏਹਾਂ ਆਏ ੪।

(੨੦) ਨਨਕਾਣਾ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਕਾ ਸਥਾਨ ਨਨਕਾਣੇ ਤੰਬੂ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਕੇ ਸਮੀਪ ਹੈ। ਕੱਚੀ ਮੰਜੀ ਹੈ, ਪੱਕਾ ਨਹੀਂ ਬਣਾ ਨਿਰਜਲਾ ਕੋ ਆਏ ਥੇ, ਉਸੀ ਦਿਨ ਕਾ ਨਾਨਕਾਣੇ ਕਾ ਮੇਲਾ ਠਹਿਰਾਇ ਆਏ। ਕਾਤੁਕੀ ਪੂੰਨਜਾ ਕਾ ਮੇਲਾ ਕੁਛ ਦਿਨੋਂ ਸੇ ਸਿਖੋਂ ਨੇ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਆਗੇ ਚਿਠੀ ਪਾ ਕੇ ਕੀਆ ਹੈ ੪।

(੨੧) ਮੱਦ ਗ੍ਰਾਮ – ਨਨਕਾਣੇ ਸੇ ੧੪ ਕੋਸ ਅਗਨਿ ਕੋਣ ਮੇਂ ੧, ੦,੨,ਸਿੱਖ੩ – ਨਨਕਾਣੇ ਸੇ ਚਲ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਏਹਾਂ ਉਤਰੇ। ਗ੍ਰਾਮ ਕੇ ਲੋਕੋਂ ਨੇ ਕਿਹਾ – ਏਹਾਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਣ ਜੀ ਕਾ 'ਜੋੜਾ' ਅਰ 'ਆਸਾ' ਹੈ। ਪੂਛਾ ਕੈਸੇ ਰਹਿਆ? ਕਹਿਆ ਕਿ ਕਿਦਾਰੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੇ ਗਲ ਕੀ ਅੰਜੀਰੋਂ (ਹਜੀਰਾਂ) ਪੈ ਜੋੜਾ ਛੁਹਾਇਆ ਅਰ ਅੰਜੀਰ ਦੂਰ ਹੁਈ। ਤਿਸ ਕੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਹਾ ਸਭ ਕਾ ਰੋਗ ਦੂਰ ਕਰੇਗਾ, ਤੁਮ ਪਾਸ ਰੱਖੋ ੪।

(੨੨) ਮਾਂਗਾ ਗ੍ਰਾਮ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਨਿਰਮਲੇ ੩ – ਏਹਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਕੇ ਸਥਾਨ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਏ ੪।

(੨੩) ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ੧, ਅਕਾਲ ਸਰ ੨, ੦, ੩ –

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸੰਮਤ ੧੬੬੯ ਕੇ ਹਾੜ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਨੇ ਕੂਆਂ ਲਗਵਾਇਆ ੪।

(੨੪) ੦, ੧, ਮਹਲ ਗੁਰੂ ਕੇ ੨, ਨਿਰਮਲੇ ੩ — ਕਸ਼ਮੀਰ ਸੇ ਈਹਾਂ ਆਇ ਕਰ ਸੰਮਤ ੧੬੭੦ ਵੈਸਾਖ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਟੇ ੧ ਮੇਂ ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ ਕੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹਰੀ ਚੰਦ ਲੰਬ ਖਤ੍ਰੀ ਕੀ ਬੇਟੀ ਨਾਨਕੀ ਬਿਵਾਹੀ ੪।

(੨੫) ਡਰੌਲੀ ਗ੍ਰਾਮ — ਜ਼ਿਲਾ ਫੀਰੋਜ਼ਪੁਰ ਸੇ ਬੀਸ ਕੋਸ ਡਗਰੁ ਕੇ ਪੜਾਉ ਸਮੀਪ ਹੈ, ਪੂਰਬ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ੧੬੭੦ ਸਾਲ ਮੇਂ ਮਾਲਵੇ ਦੇਸ ਡਰੌਲੀ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਬੜੇ ਬੇਟੇ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿਤਾ ਕਾ ਜਨਮ ਹੁਆ। ਈਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਨੇ ਸਾਂਢੂ ਸਾਈਂਦਾਸ ਕੇ ਘਰ ਮੇਂ ਆਏ ਥੇ। ਇਸੀ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਵੋਹ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਹੈ ਜਿਸ ਕੋ ਗੁਰੂ ਦਸਮ ਜੀ ਕਾ ਦੀਵਾਨ ਨੰਦ ਚੰਦ ਲੇ ਗਿਆ, ਅਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰਾਪ ਦੀਆ 'ਜੋ ਤੇਰੀ ਕੁਲ ਕਾ ਪੜ੍ਹੇਗਾ ਸੋ ਅੰਧਾ ਹੋਗਾ' ੪।

(੨੬) ਮੱਦੋ ਕੇ — ਡਰੌਲੀ ਸੇ ੧੧ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਨਾਨਕ ਮਤੇ ਜਾਣੇ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਡਰੌਲੀ ਸੇ ਚਲ ਕਰ ਇਸ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਆਏ ੪।

(੨੭) ਲੋਪੋ ਗ੍ਰਾਮ — ਮੱਦੋ ਸੇ ਛੀ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਮੱਦੋ ਸੇ ਚਲ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਈਹਾਂ ਆਏ ੪।

(੨੮) ਸਿੱਧਵ — ਲੋਪੋ ਸੇ ੧੨ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ੧, ਦੇਹਰਾ ਸਾਹਿਬ ੨, ਸਿੱਖ ਦਮਦਮੀਆਂ ੩ — ਇਹ 'ਸਿੱਧਵ ਢਾਹੇ' ਕੇ ਬੋਲੇ ਜਾਤੇ ਹੈਂ। ਜਗਰਾਵਾਂ ਸੇ ਤੀਨ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ਹੈ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਨਦੀ ਕਿਨਾਰੇ ਕਾ ਨਾਮ 'ਢਾਹਾ' ਹੈ।

(੨੯) ਸਿਧਾਰ ਗ੍ਰਾਮ – ਸਿੱਧਵ ਸੇ ਤੀਨ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਈਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਏਕ ਪੈਮੀ ਸੇਵਕ ਕੋ ਆਪਣਾ ਜੋੜਾ ਬਖਸ਼ਿਆ ਥਾ ੪।

(੩੦) ਗੁੱਜਰ ਵਾਲ ਗ੍ਰਾਮ – ਲੁਧਿਆਣੇ ਸੇ ੧੦ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਜਬ ਗੁਰੂ ਜੀ ਈਹਾਂ ਆਏ ਬਾਜ ਨੇ ਡੱਰ ਨਿਗਲ ਲਈ ੪।

(੩੧) ਰਾੜਾ ਗ੍ਰਾਮ – ਗੁੱਜਰਵਾਲ ਸੇ ੪ ਕੋਸ ਦੱਖਣ, ਰਾਜ ਪਟਿਆਲਾ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ - ਸੰਗਤ ਕੋ ਸਤਿਨਾਮ ਕਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀਆ ੪।

(੩੨) ਘੁੜਾਣੀ - ਰਾੜੇ ਤੋਂ ਡੇਢ ਕੋਸ ਉੱਤਰ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸੋਢੀ ਆਨੰਦ ਪੁਰੀਏ ੩ - ਇਸ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਹੁਤ ਦਿਨ ਰਹੇ ੪।

(੩੩) ਜੰਡਾਲੀ – ਘੁੜਾਣੀ ਸੇ ੩ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਨਿਹੰਗ ੩ – ਇਸ ਮਕਾਨ ਮੇਂ ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੇ ਕੂੰਆਂ ਲਗਵਾਇਆ ੪।

(੩੪) ਸੌਂਟੀ ਗ੍ਰਾਮ – ਘੁੜਾਣੀ ਸੇ ੧੧ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ਰਾਜ ਨਾਭਾ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਨਿਹੰਗ ੩ – ਜੰਡਾਲੀ ਸੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਈਹਾਂ ਆਏ, ਨਾਮ ਕਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਆ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਹੁਤ ਅੱਛਾ ਬਣਾ ਹੈ ੪।

(੩੫) ਅਕੋਈ ਗ੍ਰਾਮ – ਸੰਗਰੂਰ ਸੇ ੨ ਕੋਸ ਉੱਤਰ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਨਿਹੰਗ ੩ – ਸੌਂਟੀ ਸੇ ਚਲ ਕਰ ਗੁਰੂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਜੀ ਏਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸੇ ਈਹਾਂ ਗਏ। ਯਹਾਂ ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ ਬਛੁੱਖਿਆਂ ਵਾਲੇ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਪੱਕਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਣਵਾਇਆ ਹੈ ੪।

(੩੬) ਖੁਰਾਣੀ ਗ੍ਰਾਮ – ਸੰਗਰੂਰ ਸੇ ੪ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਅਕੋਈ ਸੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਈਹਾਂ ਆਏ ੪।

(੩੭) ਘਨੌੜ ਗ੍ਰਾਮ – ਖੁਰਾਣੀ ਸੇ ੭ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩- ਈਹਾਂ ਲੋਗੋਂ ਕੋ ਗੋਬਿੰਦ ਨਾਮ ਕਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਆ ੪।

(੩੮) ਕਮਾਲਪੁਰ ਗ੍ਰਾਮ – ਘਨੌੜ ਸੇ ੫ ਕੋਸ ਅਗਨਿ ਮੇਂ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਉਦਾਸੀ ਨਿਰਮਲੇ ੩ – ਈਹਾਂ ਭਗਤੀ ਕਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਆ ੪।

(੩੯) ਕਰੁ ਗ੍ਰਾਮ – ਪਹੋਏ ਸੇ ੫ ਕੋਸ ਪੱਛਮ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਕਮਾਲਪੁਰ ਸੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਈਹਾਂ ਆਏ ਔਰ ਏਕ ਅੰਧਾ ਪਿੰਗਲਾ ਰਾਜ਼ੀ ਕੀਆ ੪।

(੪੦) ਥਨੇਸਰ ਸ਼ਹਿਰ – ਸਨੇਤ ਤੀਰਥ ਪਰ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩- ਕੁਰਖੇਤਰ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਆ ੪।

(੪੧) ਨਾਨਕ ਮਤਾ – ਜ਼ਿਲਾ ਨੈਨੀਤਾਲ ਪੀਲੀ ਭੀਤ ਸੇ ੨੦ ਕੋਸ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਾਨਕਮਤਾ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩ – ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿਤਾ ਕਾ ਚੇਲਾ ਅਲਮਸਤ ਤੀਰਥ ਯਾਤ੍ਰਾ ਕਰਤਾ ਹੁਆ 'ਨਾਨਕ ਮਤੇ' ਪਹੁੰਚਾ। ਦੇਖੇ ਤੋ ਕੰਨ ਪਾਟੇ ਜੋਗੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਪੀਪਲ ਕੀ ਬਹੁਤ ਬੇ ਅਦਬੀ ਕਰਤੇ ਹੈਂ। ਅਲਮਸਤ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਉਹਾਂ ਠਹਿਰ ਕੇ ਧੂਪ ਦੀਪ ਕਰਨੇ ਲਗਾ। ਜੋਗੀਓਂ ਨੇ ਪੀਪਲ ਕੇ ਗਿਰਦ ਆਗ ਜਲਾਈ। ਅਲਮਸਤ ਨੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਕੋ ਯਾਦ ਕੀਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਈਹਾਂ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਚੰਦਨ ਕਾ ਛੀਂਟਾ ਦੀਆ ਅਰ ਪੀਪਲ ਹਰਾ ਹੁਆ। ਜੋਗੀਓਂ ਕੋ ਉਹਾਂ ਸੇ ਨਿਕਾਸਾ। ਅਜ ਤੱਕ ਉਸ ਪੀਪਲ ਕਾ ਪੱਤਾ ਚੰਦਨ ਕੇ ਛੀਟੇਂ ਵਾਲਾ ਰਹਿਤਾ ਹੈ ੪।

(੪੨) ਵੱਡਾ ਘਰ ਗ੍ਰਾਮ — ਡਰੌਲੀ ਸੇ ੫ ਕੋਸ ਨੈਰਤ ਮੇਂ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਨਾਨਕ ਮਤੇ ਸੇ ਡਰੌਲੀ ਹੋਤੇ ਹੁਏ ਗੁਰੂ ਜੀ ਈਹਾਂ ਆਏ ੪।

(੪੩) ਦਿਆਲ ਪੁਰਾ ਗ੍ਰਾਮ — ਰਾਜ ਨਾਭੇ ਕਾ ਬਠਿੰਡੇ ਸੇ ੧੭ ਕੋਸ ਈਸਾਨ ਮੇਂ ੧, ਜੰਡ ਸਾਹਿਬ ੨, ਨਿਰਮਲੇ ੩ — ਭਾਈ ਰੂਪੇ ਅਰ ਤਿਸ ਕੇ ਪਿਤਾ ਸਾਧੂ ਨੇ ਜੇਠ ਮਹੀਨੇ ਬਨ ਮੇਂ ਲੱਕੜੀ ਕਾਟਨੇ ਸਮੇਂ ਜੰਡ ਕੇ ਬ੍ਰਿਛ ਸਾਥ ਜਲ ਕਾ ਪਾਤ੍ਰ ਲਟਕਾਇਆ। ਪਵਨ ਲਗ ਕੇ ਜਲ ਬਹੁਤ ਸੀਤਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਤ੍ਰਿਖਾ ਲਗੇ ਪੀਣੇ ਆਏ ਤੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਲਾਇਕ ਜਾਣ ਕੇ ਦੋਨੋਂ ਨੇ ਨਾਂ ਪੀਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਯਾਦ ਕੀਆ। ਡਰੌਲੀ ਸੇ ਚਢ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਨ ਕੇ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚੇ। ਜਲ ਛਕ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਅਪਨੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਬਖਸ਼ੇ। ਤ੍ਰਖਾਣ ਕਾਰ ਛੁਡਾਇ ਕੇ ਲੰਗਰ ਬਾਂਟਨੇ ਕਾ ਹੁਕਮ ਦੀਆ। ਜੋ ਦਿਆਲ ਪੁਰ ਮਿਰਜ਼ੇ ਕਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ। ਗ੍ਰਾਮ ਸੇ ਏਕ ਕੋਸ ਗੁਮਟੀ ਤਰਫ ਗੁਰੂ ਕਾ ਥਾਨ ਹੈ ੪।

(੪੪) ਮੱਲ ਗ੍ਰਾਮ — ਜੰਡ ਸਾਹਿਬ ਸੇ ਪੱਛਮ ੧,

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਚੌਤਰਾ ਸਾਹਿਬ ੨, ਨਿਹੰਗ ੩ – ਲੋਗੋਂ ਕੋ ਹਰੀ ਨਾਮ ਕਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਆ ੪ ।

(੪੫) ਭਗਤਾ ਗ੍ਰਾਮ – ਦਿਆਲ ਪੁਰੇ ਸੇ ਤੀਨ ਕੋਸ ਵਾਯੁ ਕੋਣ ਮੇਂ ੧, ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਭਾਈ ਬਹਿਲੋ ਕੇ ਬੇਟੇ ਭਗਤੇ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਯਾਦ ਕੀਆ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਭਗਤੇ ਗਏ ੪ ।

(੪੬) ਕਾਂਗੜ ਗ੍ਰਾਮ – ਦੀਨੇ ਸੇ ਡੇਢ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਮਿਆਣੇ ੩ – ਇਸ ਨਗਰ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਗਏ, ਜੋਧ ਰਾਇ ਕੋ ਮਿਲੇ । ਜੋਧ ਰਾਇ ਮਹਰ ਮਿੱਠੇ ਕਾ ਪੋਤਾ ਥਾ, ਇਨ ਕੇ ਘਰੋਂ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਕੀ ਮੰਜੀ ਹੈ। ਇਨ ਕੋ ਮੀਏਂ ਮਿਆਣੇ ਬੋਲਤੇ ਹੈਂ ੪ ।

(੪੭) ਮੰਡਿਆਲੀ ਗ੍ਰਾਮ – ਰਾਵੀ ਕਿਨਾਰੇ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਇਸ ਨਗਰ ਮੇਂ ਇਕ ਮਰਵਾਹਾ ਖੱਤ੍ਰੀ ਦਇਆ ਰਾਮ ਰਹਿਤਾ ਥਾ । ਉਸ ਨੇ ਸੰਮਤ ੧੬੭੨ ਮੇਂ ਅਪਨੀ ਬੇਟੀ ਮਹਾਂ ਦੇਵੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਬਿਵਾਹੀ । ਮਰਵਾਹੇ ਕੀ ਬੇਟੀ ਹੋਨੇ ਸੇ ਇਸ ਕੋ ਮਰਵਾਹੀ ਭੀ ਬੋਲਤੇ ਹੈਂ । ਯੇਹ ਬਿਵਾਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਨਾਨਕ ਮਤੇ ਕੀ ਯਾਤ੍ਰਾ ਪੀਛੇ ਜੰਗਲ ਦੇਸ ਸੇ ਆਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਪਹੁੰਚ ਕਰ ਕੀਆ ੪ ।

(੪੮) ਡੱਲਾ ਗ੍ਰਾਮ – ਲਾਹੌਰ ਸੇ ਚੌਦਾਂ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਂਨ ਕੇ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਲਾਹੌਰ ਜਾਤੇ ਈਹਾਂ ਗਏ ੪ ।

(੪੯) ਭੜਾਣਾ ਗ੍ਰਾਮ - ਲਾਹੌਰ ਸੇ ਤੇਰਾਂ ਕੋਸ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਪੂਰਬ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ - ਭੱਲੇ ਸੇ ਚਲ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਈਹਾਂ ਰਹੇ ੪।

(੫੦) ਸਤਲਾਣੀ – ਲਾਹੌਰ ਸੇ ਬਾਰਾਂ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਨਿਰਮਲੇ ਪੁਰਾਤਨ ਕੂੰਮਾ ਸਿੰਘੀਏ ੩ – ਭੜਾਣੇ ਸੇ ਚਲ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਈਹਾਂ ਰਹੇ। ਭਾਂਗ ਕੇ ਖਰਚ ਕੀ ਸਭ ਗੁਰਦੁਆਰਿਓਂ ਸੇ ਬਢ ਮਾਨੋ ਇਸੀ ਸੇ ਮਹੰਤੀ ਹੈ ੪।

(੫੧) ਮੁਜੰਗ ਗ੍ਰਾਮ- ਲਾਹੌਰ ਸੇ ਏਕ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮੇਲਾ ਬਸੰਤ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਲਾਹੌਰ ਸਮੀਪ ਪਹੁੰਚ ਇਸ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਾ ਡੇਰਾ ਹੁਆ। ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਘੋੜਾ ਲਿਆਵਣ ਕਾ ਹੁਕਮ ਸੁਣ ਏਕ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਾਸਤੇ ਅੱਛਾ ਘੋੜਾ ਲੇ ਕਰ ਕਾਬਲੋਂ ਚਲ ਲਾਹੌਰ ਪਹੁੰਚਾ। ਸੁੰਦਰ ਘੋੜਾ ਦੇਖ ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਂ ਨੇ ਛੀਨ ਲੀਆ। ਘੋੜੇ ਨੇ ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਛੋਡਾ, ਤਬ ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਂ ਨੇ ਕਾਜ਼ੀ ਕੋ ਦੇ ਦੀਆ। ਕਾਜ਼ੀ ਸੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਖ੍ਰੀਦ ਲੀਆ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਰੁਪਯਾ ਦੇਣਾ ਕਹਾ ਥਾ ਉਸ ਦਿਨ ਕਾਜ਼ੀ ਆਇਆ। ਤਬ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਨੇ ਕਹਾ ਆਜ ਰੁਪਯਾ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਦੋ ਚਾਰ ਰੋਜ਼ ਔਰ ਠਹਿਰੋ। ਇਹ ਸੁਣ ਕਰ ਕਾਜ਼ੀ ਨੇ ਕਹਾ ਮੈਂ ਦਾਮਾਦ ਬਣ ਕਰ ਰੁਪਯਾ ਲੇਵੋਂਗਾ। ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਨੇ ਕਹਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇਰੇ ਦਾਮਾਦ ਬਣੇਗੇ ੪।

(੫੨) ਲਾਹੌਰ ਸ਼ਹਿਰ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਭਾਟੀ ਦਰਵਜ਼ੇ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਗੁਰੂ ਜੀ ਸ਼ਹਿਰ ਮੇਂ ਭਾਟੀ ਦਰਵਜ਼ੇ ਜਾਤੇ ਕਾਜ਼ੀ ਕੀ ਲੜਕੀ ਇਨ ਕੀ ਓਰ ਦੇਖਾ ਕਰਤੀ ਥੀ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਚਲਤੇ ਦਫੇ ਜੈਸੇ ਮਾਤਾ ਕਾ ਬਚਨ ਸੱਚਾ ਕਰਨੇ ਹੇਤ ਪਾਂਚ ਪਾਂਡਵੋਂ ਨੇ ਏਕ ਦਰੋਪਤੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਬਰੀ ਥੀ ਤੈਸੇ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਕਾ ਬਚਨ ਸੱਚਾ ਕਰਨੇ ਹੇਤ ਇਨੋਂ ਨੇ ਸੰਮਤ ੧੬੭੮ ਜੇਠ ਸੁਦੀ ਤੀਜ ਕੋ ਕੌਲਾਂ ਆਪਣੇ ਸਾਥ ਲਈ ੪।

(੫੩) ਗੁਰੂ ਮਾਂਗਟ – ਲਾਹੌਰ ਸੇ ਚਾਰ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਲਾਹੌਰ ਸੇ ਕੌਲਾਂ ਕੋ ਲੈ ਮੁਜੰਗ ਸੇ ਚਲ ਕਰ ਈਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਥੋਹੜੀ ਦੇਰ ਠਹਿਰ ਜਲ ਪੀਆ ੪।

(੫੪) ਝੱਲੀ ਗ੍ਰਾਮ – ਲਾਹੌਰ ਸੇ ਯਾਰਾਂ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਈਹਾਂ ਮਾਂਗਟ ਸੇ ਚਲ ਥੋਹੜੀ ਦੇਰ ਠਹਿਰੇ।

(੫੫) ਹੁਡਿਆਰਾ – ਲਾਹੌਰ ਸੇ ਬਾਰਾਂ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਈਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਰਾਤ ਰਹੇ ਇਸ ਕੇ ਸਮੀਪ ਰਾਮਪੁਰੇ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਭੀ ਗੁਰੂਦੁਆਰਾ ਸੁਣਾ ਹੈ ੪।

(੫੬) ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ੧, ਕੌਲਾਪਤਿ ਕਾ ਥਾਨ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੌਲਾਂ ਕੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਲਿਆ ਕਰ ਕੌਲਸਰ ਕੇ ਥਾਨ ਤੰਬੁ ਲਗਵਾ ਕੌਲਾਂ ਕਾ ਡੇਰਾ ਕਰਾਇਆ ੪।

(੫੭) ੦, ੧, ਕੌਲਸਰ ੨, ੦, ੩ – ਕੁਛ ਦਿਨੋਂ ਪੀਛੇ ਕੌਲਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰੀ 'ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਰਹੇ।' ਸੁਣ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇਂ ਤਿਸਕੇ ਨਾਮ ਹੇਤ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕੀ ਜਗ੍ਹਾ ੧੬੭੮ ਮੇਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਮਾਘ ਸੁਦੀ ਪੰਚਮੀ ਕੋ ਕੌਲ ਸਰ ਤੀਰਥ ਕਾ ਆਰੰਭ ਕੀਆ ੪।

(੫੮) ਬਕਾਲਾ ਗ੍ਰਾਮ - ਬਿਆਸਾ ਕੇ ਪਾਰਲੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਸੇ ਢਾਈ ਕੋਸ ਉੱਤਰ ੧, ਮਾਤਾ ਗੰਗਾ ਕੀ ਸਮਾਧ ੨, ਸਿੱਖ ੩ - ਲਾਹੌਰ ਸੇ ਆਵਤੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਮਾਤਾ ਗੰਗਾ ਸਮੇਤ ਬਕਾਲੇ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਹੇਤ ਬੁਲਾਏ। ਈਹਾਂ ਪਹੁੰਚਤੇ ਹੀ ਸੰਮਤ ੧੬੭੮ ਜੇਠ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਟੇ ਉਨੀ ਕੋ ਮਾਤਾ ਗੰਗਾ ਜੀ ਕਾ ਚਲਾਣਾ ਹੁਆ। ਦੇਹ ਮਾਤਾ ਕੀ ਆਗਜਾ ਸੇ ਬਿਆਸਾ ਮੇਂ ਪ੍ਰਵਾਹੀ ੪।

(੫੯) ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ੧, ਬਿਬੇਕ ਸਰ ੨, ਨਿਹੰਗ ੩- ਸੰਮਤ ੧੬੭੯ ਮੇਂ ਵੈਸਾਖ ਸੁਦੀ ਪੰਚਮੀ, ਐਤਵਾਰ ਕੋ ਬਿਬੇਕਸਰ ਕਾ ਟੱਕ ਲਗਵਾ ਬਣਾਵਣ ਕਾ ਆਰੰਭ ਕੀਆ। ਈਹਾਂ ਬੈਠ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੱਚੀ ਪੱਕੀ ਬਾਣੀ ਕਾ ਬਿਬੇਕ ਕੀਆ, ਇਸ ਲੀਏ ਨਾਮ ਬਿਬੇਕ ਸਰ ਹੈ।ਕੋਈ ਮਹਾਤਮਾਂ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ ਕੌਲਾਂ ਨੇ ਕੌਲਸਰ ਬਣਵਾਇਆ ਪੁੱਤ੍ਰ ਵਾਸ਼ਨਾ ਸੇ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਆਵਣ ਸਮੇਂ ਮਕਤੀ ਹੇਤ ਬਿਬੇਕ ਚਾਹਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਈਹਾਂ ਬੈਠ ਉਸ ਕੋ ਬਿਬੇਕ ਕਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਆ। ਖਾਲਸਾ ਜੀ 'ਬਿਬੇਕ' ਤਨਖਾਹ ਕੋ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ ਜਾਂਤੇ ਕੌਲਾਂ ਕੋ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਨੇ ਨਮਿੱਤ ਬਾਬੇ ਬੁੱਢੇ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਈਹਾਂ ਬਿਬੇਕ ਲਗਾਇਆ ਇਸ ਲੀਏ ਨਾਮ ਬਿਬੇਕ ਸਰ ਹੈ। ਕੋਈ ਐਸੇ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ ੪।

(੬੦) ੦, ੧, ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ - ਈਹਾਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਬੈਠ ਪੀਛੇ ਕਹਿਆ ਬਿਬੇਕ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਆ ੪ ।

(੬੧) ੦, ੧, ਚੁਰਸਤੀ ਅਟਾਰੀ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਸੰਮਤ ੧੬੭੯ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਬਾਜਦਾਰ, ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ ਕਾ ਉਡ ਕਰ ਜੰਗਲ ਮੇਂ ਫਿਰਤਾ ਬਾਜ ਪਕੜ ਲਿਆਏ। ਦੁਸ਼ਮਨੋਂ ਨੇ ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ ਪਾਸ ਚੁਗਲੀ ਕਰੀ। 'ਆਗੇ ਕਾਜ਼ੀ ਕੀ ਬੇਟੀ ਲੇ ਗਏ, ਅਬ ਆਪ ਕਾ ਬਾਜ਼ ਲੀਆ, ਕੋਈ ਦਿਨੋਂ ਮੇਂ ਦੇਸ ਰੋਕੇਂਗੇ । ਆਪ ਉਨ ਕਾ ਬੰਦੋਬਸਤ ਕਰਾਓ'। ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਮੁਗਲ ਖਾਂ ਕੋ ਸਾਤ ਹਜ਼ਾਰ ਫੌਜ ਦੇ ਕਰ ਬੰਦੋਬਸਤ ਵਾਸਤੇ ਭੇਜਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਲੋਹਗੜ ਸੇ ਬਾਹਰ ਚੁਰਸਤੀ ਅਟਾਰੀ ਮੇਂ ਲੜਾਈ ਕਰੀ ੪ ।

(੬੨) ੦, ੧, ਲੋਹਗੜ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩- ਪੀਛੇ ਸੇ ਅਧਿਕ ਜ਼ੋਰ ਪੜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਲੋਹਗੜ ਮੇਂ ਕਾਠ ਕੀ ਤੋਪਾਂ ਬਣਵਾਇ ਸਭ ਮੁਗਲੋਂ ਕੀ ਫੌਜ ਮਾਰੀ। ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ ਬਹੁਤ ਰੌਲਾ ਪੜਨੇ ਸੇ ਫੌਜ ਮਾਰੀ ਸੁਣ ਕੇ ਭੀ ਚੁਪ ਰਿਹਾ। ਫੇਰ ਫੌਜ ਨਾਂ ਭੇਜੀ ੪ ।

(੬੩) ਝੁਬਾਲ ਗ੍ਰਾਮ — ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸੇ ਛੇ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ੧, ਮਾਣਕ ਚੌਂਕ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮੇਲਾ ਜੇਠ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਟੇ ਛੱਬੀ ਕੋ ੨, ਸਿੱਖ ੩ - ਜੰਗ ਸੇ ਪਹਿਲੇ ਬੀਬੀ ਵੀਰੋ ਕੇ ਬਿਵਾਹ ਹੇਤ ਸੀਰਨੀ ਬਣੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ ਆਏ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹੋਂ ਵਾਸਤੇ ਮੰਗਵਾਈ। ਭੀਤਰ ਸੇ ਕਹਿ ਭੇਜਾ ਜੇਹ ਬਿਵਾਹ ਕੀ ਸੀਰਨੀ ਪਰਾਹੁਣੇ ਖਾਵੇਂਗੇ । ਪਹਿਲੇ ਸਿੱਖੋਂ ਕੋ ਨਹੀਂ ਦਈ ਜਾਤੀ ਸੁਣ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਹਾ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

"ਸੀਰਨੀ ਤੁਰਕ ਖਾਏਂਗੇ।" 'ਲਕੜੀਓਂ ਮੇਂ ਮੁਰਦੇ ਜਲੇਂ ਗੇ' ਸੋ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਵੈਸਾ ਹੀ ਹੁਆ। ਬੀਬੀ ਕਾ ਬਿਵਾਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੋਂ ਚੱਲ ਭੁਬਾਲ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਆਇਕੇ ਸੰਮਤ ੧੬੭੬ ਜੇਠ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਟੇ ੨੬ ਕੋ ਕੀਆ। ਇਨ ਹੀ ਦਿਨੋ ਮੇਂ ਕੌਲਾਂ ਕੋ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਮੇਂ ਭੇਜਾ। ਮੇਲਾ ਈਹਾਂ ਸੰਮਤ ੧੮੬੧ ਮੇਂ ਜਾਰੀ ਹੁਆ ੪।

(੬੪) ਕਰਤਾਰਪੁਰ – ਜ਼ਿਲਾ ਜਲੰਧਰ ੧, ਗੁਰੂ ਕੇ ਮਹਲ ੨, ਸੋਢੀ ੩ – ਕੌਲਾਂ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਮੇਂ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਬੀਮਾਰ ਹੁਈ। ਸਦਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਧਿਆਨ ਕਰੇ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀਆ। ਸੰਮਤ ੧੬੭੬ ਹਾੜ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਟੇ ੧ ਕੋ ਕੌਲਾਂ ਸਮਾਪਤ ਹੁਈ। ਸਮਾਧ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਹੈ ੪।

(੬੫) ੦, ੧, ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ੨, ਨਿਰਮਲੇ ੩ – ਤੁਖਾਣਾ ਕੇ ਮਹੱਲੇ ਭਾਈ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀ ਧਰਮਸਾਲਾ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਥਾਨ ਹੈ। ਈਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਧਿਆਨ ਮੇਂ ਬੈਠਤੇ ਥੇ ੪।

(੬੬) ਝਿੰਗੜ ਗ੍ਰਾਮ – ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਸੇ ਅਠਾਰਾਂ ਕੋਸ ਬਿਆਸਾ ਤੀਰ ਵਾਯੁ ਕੋਣ ੧, ਗਰਨਾ ਸਾਹਿਬ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਸੇ ਚਲ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਈਹਾਂ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਲਨੇ ਗਏ। ਗਰਨੇ ਕੇ ਬ੍ਰਿਛ ਸਾਥ ਜਾਮੇ ਕਾ ਪੱਲਾ ਅਟਕਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਹਾ "ਈਹਾਂ ਰੱਖੇ ਚਾਹਤਾ ਹੈਂ, ਤੇਰੀ ਭੀ ਪੂਜਾ ਹੋਗੀ" ਅਬ ਉਸ ਕੀ ਪੂਜਾ ਹੋਤੀ ਹੈ ੪।

(੬੭) ਹੰਰ ਗੋਬਿੰਦ ਪੁਰ – ਸ਼ਹਿਰ ਜ਼ਿਲਾ ਗੁਰ-

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਦਾਸ ਪੁਰ ੧, ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਮੇਲਾ ਵੈਸਾਖੀ ੨, ਸਿੱਖ ੩- ਕਰਤਾਰ ਪਰ ਸੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਲਣੇ ਗਏ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਿਆਸਾ ਪਾਰ ਲਖ ਕੇ ਡੇਰਾ ਕੀਆ। ਉਸ ਮਕਾਨ ਕੇ ਮਾਲਕ ਭਗਵਾਨ ਦਾਸ ਘੇਰੜ ਖੱਤ੍ਰੀ ਨੇ ਆ ਕਰ ਦੁਰਬਚਨ ਕਹੇ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਆ 'ਕੱਲ ਰੋਜ਼ ਈਹਾਂ ਨਗਰ ਬਸਾਵੇਂ ਗੇ' ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਮਹੂਰਤ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਉਸ ਨੇ ਫੇਰ ਵੈਸੇ ਹੀ ਦੁਰਬਚਨ ਕਹੇ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਗਜਾ ਦਈ "ਈਹਾਂ ਇਸ ਕਰਾੜ ਕੋ ਬਲੀਦਾਨ ਕਰੋ" ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਮਾਰ ਦੀਆ। ਪੀਛੇ ਸੇ ਤਿਸ ਕੇ ਬੇਟੇ ਰਤਨ ਚੰਦ ਨੇ ਚੰਦੂ ਕੇ ਬੇਟੇ ਰਤਨ ਚੰਦ ਸਾਥ ਸਲਾਹ ਕਰੀ ਕਿ ਹਮ ਦੋਨੋ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸੇ ਅਪਨੇ ਬਾਪੋਂ ਕਾ ਬਦਲਾ ਲੇਵੇਂ ਤਬ ਹੀ ਠੀਕ ਹੈ।

ਯੇਹ ਸਲਾਹ ਕਰ ਅਪਨੇ ਦੋਸਤ ਜਲੰਧਰ ਕੇ ਸੂਬੇ ਅਬਦੁਲ ਖਾਨ ਪਾਸ ਗਏ। ਵੋਹ ਸੂਬਾ ਚਢਾ ਔਰ ਜੰਗ ਹੁਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਭੀ ਮਾਰੇ। ਸੰਮਤ ੧੬੭੯ ਸਾਵਣ ਮਹੀਨੇ ਮੇਂ ਹਰਿ ਗੋਬਿਦ ਪੁਰ ਨਗਰ ਬਸਾਇਆ। ਈਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਏਕ ਮਸਜਦ ਸਮਰਾਈ ਥੀ, ਉਸ ਕਾ ਭੀ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ਼ਹਿਰ ਸੇ ਆਧ ਕੋਸ ਪੱਛਮ ਕੀ ਤਰਫ ਹੈ ੪।

(੬੮) ੦, ੧, ਗੁਰੂ ਕੇ ਮਹਿਲ ਸ਼ਹਿਰ ਮੇਂ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਪੁਰ ਮੇਂ ਬਿਸਵੇਦਾਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਕੇ ਸੋਢੀਓਂ ਕੀ ਹੈ ੪।

(੬੯) ਕੀਰਤ ਪੁਰ – ਸ਼ਹਿਰ ਅਨੰਦ ਪੁਰ ਜੀ ਸੇ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਪਾਂਚ ਕੋਸ ਅਗਨਿ ਕੋਣ ਮੇਂ ੧, ਬਾਬਾ ਕੇ ਮਹਲ ੨, ਸੋਢੀ ਪੁਜਾਰੀ ੩ — ਜਹਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬੁੱਢਣ ਸ਼ਾਹ ਕੋ ਮਿਲੇ ਥੇ ਤਹਾਂ ਨਗਰ ਬਸਾਵਣੇ ਕੀ ਇੱਛਾ ਕਰ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਅਪਣੇ ਪੁਤ੍ਰ ਗੁਰਦਿਤਾ ਜੀ ਕੋ ਭੇਜਿਆ ਅਰ ਆਗਜ਼ਾ ਦਈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਉਨ ਸੇ ਦੂਧ ਭੀ ਲੇਨਾ। ਗੁਰੁਦਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਸੰਮਤ ੧੬੯੬ ਮੇਂ ਅਸਾੜ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਟੇ ਦੂਸਰੇ ਕੀਰਤ ਪੁਰ ਕੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ ਅਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਦੂਧ ਲੀਆ। ਇਸੀ ਸਾਲ ਮੇਂ ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਟੱਲ ਜੀ ਕਾ ਪਰਲੋਕ ਹੁਆ। ਸੰਮਤ ੧੬੯੮ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੇਰ ਜੰਗਲ ਦੇਸ ਮੇਂ ਡਰੌਲੀ ਗਏ। ਇਸੀ ਸਮੇਂ ਦਮੋਦਰੀ ਜੀ ਕਾ ਪ੍ਰਲੋਕ ਗਮਨ ਹੁਆ ੪।

(੭੦) ਕਾਂਗੜ੧, ੦,੨,੦, ੩ — ਡਰੌਲੀ ਸੇ ਮਹਰ ਮਿਠੇ ਕੇ ਪੋਤੇ ਜਧ ਰਾਇ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਰਸ਼ਨ ਹੇਤ ਆਪਣੇ ਨਗਰ ਮੇਂ ਬੁਲਾਏ। ਇਸੀ ਨਗਰ ਮੇਂਕਾਬਲ ਸੇ ਚਲੀ ਸੰਗਤ ਦਰਸ਼ਨ ਕੋ ਆਈ। ਸੰਗਤ ਕੇ ਲੋਗੋਂ ਨੇ ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ ਕੇ ਦਿਲਬਾਗ, ਗੁਲਬਾਗ ਦੋਨੋਂ ਘੋੜਿਓਂ ਕੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਸਿਫਤ ਕਰੀ ਅਰ ਕਹਾ ਕਿ ਆਪਕੇ ਲਾਇਕ ਹੈਂ। ਯੇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਕੋ ਆਗਜਾ ਦਈ ਵੋਹ ਕੁਛ ਦਿਨੋ ਮੇਂ ਉਨ ਮੇਂਸੇ ਏਕ ਘੋੜਾ ਲੇ ਆਇਆ ੪।

(੭੧) ਮਰਾਝ — ਲਹਿਰੇ ਗ੍ਰਾਮੋ ਕੇ ਮੱਧ, ਬਠਿੰਡੇ ਸੇ ਚੌਦਾਂ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ੧, ਗੁਰੂ ਸਰ ੨, ਪੁਰਾਤਨ ਨਿਰਮਲੇ ਸਿੱਖ ੩ — ਦੂਸਰਾ ਘੋੜਾ ਲੇਕਰ ਲਾਹੌਰ ਮੇਂ ਖਬਰ ਕਰ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਆਇਆ ਕਿ ਘੋੜੇ ਜੰਗਲ ਦੇਸ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਨੇ ਮੰਗਵਾਏ ਹੈਂ। ਸੁਣ ਕਰ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਲੜਾਈ ਵਾਸਤੇ ਬਾਈ ਹਜ਼ਾਰ ਫੌਜ ਭੇਜੀ। ਫੌਜ ਆਈ ਸੁਣ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਰਾਇ ਜੋਧ ਕੋ ਪੂਛਾ ਕਿ ਜੰਗ ਕਹਾਂ ਕਰੇਂ? ਉਸਨੇ ਕਹਾ ਨਥਾਣੇ ਕੇ ਸਮੀਪ ਤਾਲਾਬ ਹੈ ਉਹਾਂ ਕਰੋ। ਸੋ ਉਸੀ ਜਗ੍ਹਾ ਜੰਗ ਜੀਤ ਕੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰੀ।

ਕੀਰਤਪੁਰ ਸੇ ਗੁਰਦਿਤਾ ਜੀ ਕੋ ਬੁਲਾਇ ਕੇ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਤਥਾ ਔਰ ਸਮਾਜ ਦੇ ਕਰ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਭੇਜਾ। ਪੀਛੇ ਸੰਮਤ ੧੬੯੯ ਮੇਂ ਮਾਘ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਟੇ ਸੋਲਾਂ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜੰਗ ਕਰ ਸਭੀ ਫੌਜ ਮਾਰੀ। ਪੀਛੇ ਡਰੌਲੀ ਹੋਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਆਏ। ਏਹਾਂ ਮੀਰ ਸ਼ਿਕਾਰ ਸੇ ਉਡ ਕਰ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਕਾ ਬਾਜ ਪੈਂਡੇ ਖਾਂ ਪਠਾਨ ਕੇ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਉਹਾਂ ਉਸਕੇ ਜੁਵਾਈ ਨੇ ਛੁਪਾ ਲੀਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜਬ ਪੂਛਾ ਤਬ ਪੈਂਡੇ ਖਾਂ ਮੁੱਕਰ ਪੜਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਕੋ ਪਾਸ ਬੈਠਾਇ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਭੇਜਿਆ ਸੋ ਬਾਜ ਲੈ ਆਇਆ। ਦੇਖ ਕਰ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੁਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਗਜਾ ਕਰੀ ਇਸ ਕੋ ਮਾਰ ਲੂਟ ਕਰ ਨਿਕਾਸ ਦੇਵੋ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਵੈਸੇ ਹੀ ਕੀਆ।

ਪੈਂਡੇ ਖਾਂ ਨੇ ਰੰਜ ਹੋ ਕਰ ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ ਪਾਸ ਜਾਇ ਪੁਕਾਰ ਕਰੀ। ਔਰ ਕਹਾ ਕਿ ਪੀਛੇ ਮੇਰੀ ਮੱਦਦ ਸੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਆਪ ਕੇ ਬਹੁਤ ਸਰਦਾਰ ਮਾਰੇ, ਅਬ ਮੈਂ ਉਨ ਕਾ ਸਾਥ ਛੋਡ ਦੀਆ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਮੁਝ ਕੋ ਫੌਜ ਮਿਲੇ ਤੋ ਮੈਂ ਪਕੜ ਕਰ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਲਿਆ ਦੇਵੇਂਗਾ। ਯੇਹ ਬਾਤ ਸੁਣ ਕਰ ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਂ ਨੇ ਮੁਗਲ ਖਾਂ ਕਾ ਭਾਈ ਕਾਬਲ ਕਾ ਸੂਬਾ ਕਾਲੇ ਖਾਂ ਭੇਜਾ ਔਰ ਸਾਥ ਬਹੁਤ ਫੌਜ ਦੀ। ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਜੰਗ ਹੁਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਭੀ ਮਾਰ ਦੀਏ। ਪੈਂਡੇ ਖਾਂ ਕੀ ਕਬਰ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਮੇਂ ਹੈ੪।

(੭੨) ਡੁਮੇਲੀ ਗ੍ਰਾਮ– ਜਿਲਾ ਜਲੰਧਰ, ਦਸ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ੧, ਬੰਮ ਜੀ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩–ਸੰਮਤ ੧੬੮੬ ਮੇਂ ਗੁਰਦਿਤਾ ਜੀ ਕੇ ਬਡੇ ਬੇਟੇ ਧੀਰਮਲ ਤੇ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਛੋਡ ਗੁਰਦਿਤਾ ਜੀ ਕਾ ਬਾਂਧਾ ਨਗਰ ਦੇਖਣੇ ਹੇਤ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਭ ਕੁਟੰਬ ਕੋ ਸਾਥ ਲੇਕਰ ਕੀਰਤਪੁਰ ਜਾਤੇ ਈਹਾਂ ਰਹੇ ੪।

(੭੩) ਜੀਂਦਵਾਲ ਗ੍ਰਾਮ–ਬੰਗਿਆਂ ਸੇ ਏਕ ਕੋਸ੧, ਚਰਨ ਕਮਲ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩–ਈਹਾਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੀ ਸੁਵਾਰੀ ਕਾ ਸੁਹੇਲਾ ਘੋੜਾ ਬੀਮਾਰ ਹੁਆ। ਬੰਗਾ ਸ਼ਹਿਰ ਜਿਲਾ ਜਲੰਧਰ ਮੇਂ ਹੈ ੪।

(੭੪) ਸੋਤ੍ਰ ਗ੍ਰਾਮ – ਬੰਗਿਆਂ ਸੇ ਆਧ ਕੋਸ ਉੱਤਰ ੧, ਗੁਰੂ ਪਲਾਹ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਈਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਮਹਲ ਟਿਕੇ ਥੇ। ਕੋਈ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ ਈਹਾਂ ਪਾਂਚਵੇਂ ਗੁਰੂ ਆਏ, ਸੋ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ੪।

(੭੫) ਦੁਰਗਾਪੁਰ ਗ੍ਰਾਮ – ਨਵੇਂ ਸ਼ਹਿਰ ਸੇ ਏਕ ਕੋਸ ਉੱਤਰ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਪੁਜਾਰੀ ਕੂਕੇ ਸਿੱਖ ੩ – ਈਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀਰਤਪੁਰ ਜਾਤੇ ਹੁਏ ਰਹੇ ੪।

(੭੬) ਪਾਇਲ ਗ੍ਰਾਮ – ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਸੇ ਦੋ ਕੋਸ ਪੱਛਮ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਈਹਾਂ ਪਹੁੰਚ ਕਰ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਸੁਹੇਲਾ ਘੋੜਾ ਗੁਜ਼ਰ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਏਕ ਕੂੰਆਂ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਇਆ ੪।

(੭੭) ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਸੇ ਢਾਈ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ੧, ਕੂੰਆਂ ਸਾਹਿਬ ੨, ਨਿਹੰਗ ੩ – ਯੇਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਾ ਲਗਵਾਇਆ ਹੁਆ ਹੈ ੪।

(੭੮) ਕੀਰਤ ਪੁਰ ੧, ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਸੰਮਤ ੧੬੯੯ ਮੇਂ ਸਭ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਸਮੇਤ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੀਰਤ ਪੁਰ ਪਹੁੰਚ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਵਣ ਪ੍ਰਯੰਤ ਈਹਾਂ ਹੀ ਵਾਸ ਕੀਆ। ਗੁਰਦਿਤਾ ਜੀ ਸੰਮਤ ੧੬੯੬ ਮੇਂ ਚੌਥੀ ਬਰਸ ਕੀ ਉਮਰ ਮੇਂ ਕੀਰਤ ਪੁਰ ਗੁਰੋਂ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਗੁਜਰੇ। ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਕੇ ਚਲਾਣੇ ਕੇ ਪਾਠ ਵਾਸਤੇ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰੋਂ ਮੰਗਵਾਇਆ। ਸੋ ਧੀਰਮਲ ਪੋਤੇ ਨੇ ਦੀਆ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲੀਏ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਕੇ ਛੋਟੇ ਬੇਟੇ ਹਰਿ ਰਾਇ ਜੀ ਕੋ ਸਭ ਸੰਗਤ ਕੀ ਸਲਾਹ ਸੇ ਸੰਮਤ ੧੬੯੯ ਮੇਂ ਆਪਣੇ ਚਲਾਣੇ ਸੇ ਤੀਨ ਬਰਸ ਪਹਿਲੇ ਗਾਦੀ ਦਈ ੪।

(੭੯) ੦, ੧, ਦੇਹਰਾ ਪਾਤਾਲ ਪੁਰੀ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩ – ਸੈਂਤੀ ਬਰਸ, ਦਸ ਮਹੀਨੇ, ਏਕ ਦਿਨ ਗੁਰਿਆਈ ਕਰ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਅਠਤਾਲੀ ਬਰਸ, ਨੌ ਮਹੀਨੇ, ਦੋ ਦਿਨ ਕੀ ਅਵਸਥਾ ਮੇਂ ਸੰਮਤ ੧੭੦੧ ਚੇਤ ਸੁਦੀ ਪੰਚਮੀ ਕੋ ਸਤਲੁਜ ਕੇ ਤਟ ਜੋਤੀ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਜੋਤ ਸਮਾਏ ੪।

— ਸੰਖਿਪਤ ਕਥਾ ਸਮਗ੍ਰ ਅਵਸਥਾ ਕੀ —

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਵਡਾਲੀ ਜਨਮ ਲੈ, ਅਕਾਲ ਬੁਰੇ ਗਾਦੀ ਬੈਠ, ਦਿੱਲੀ ਓਰ ਪਹੁੰਚ, ਚੰਦੂ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਕੋ ਮਾਰ ਕੇ ਮਾਲਵੇ ਪਹੁੰਚ, ਨਾਨਕ ਮੜੇ ਯਾਤ੍ਰਾ ਕਰ, ਅਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਏ। ਕੌਲਾਂ ਔਰ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਬਾਜ ਬਦਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੰਗ ਕਰ, ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਪਹੁੰਚ, ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਪੁਰਾ ਬਸਾਇ, ਦੂਸਰਾ ਜੰਗ ਕਰ, ਜੰਗਲ ਪਹੁੰਚ, ਘੋੜਿਓਂ ਹੇਤ ਤੀਸਰਾ ਜੰਗ ਕਰ, ਕਰਤਾਰ ਪੁਰੇ ਚੌਥਾ ਜੰਗ ਕਰ, ਕੀਰਤੁਪਰ ਵਸ ਰਹੇ ਪੋਤੇ ਕੋ ਗਾਦੀ ਦੇ ਪਰਮ ਧਾਮ ਪਧਾਰੇ।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਮਤ ਗੁਰ ਤੀਰਥ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਤਾਰਾ ਹਰਿ ਨਰੋਤਮ ਰਚਿਤੇ ਖਸ਼ਟਮ ਗੁਰੂ ਤੀਰਥ ਰਚਨਾ ਸਮਾਪਤ ॥

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ

(੧) ਕੀਰਤ ਪੁਰ ੧, ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਹਰਿਮੰਦਰ ਜੀ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਮਾਤਾ ਨਿਹਾਲ ਕੌਰ, ਪਿਤਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਕੇ ਘਰ ਸੰਮਤ ੧੬੮੬, ਮਾਘ ਸੁਦੀ ਦੂਜ ਕੋ ਹਰਿ ਰਾਇ ਜੀ ਨੇ ਜਨਮ ਲੀਆ ਕੀਰਤ ਪੁਰ ੪।

(੨) ੦, ੧, ਸ਼ੀਸ਼ ਮਹਲ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਕੀਰਤ ਪੁਰ ਮੇਂ ਹੀ ਅਨੂਪ ਸ਼ਹਿਰ ਕੇ ਖੱਤ੍ਰੀ ਨੇ ਇਨ ਕੋ ਅਪਣੀ ਚਾਰ ਲੜਕੀਆਂ ਬਿਵਾਹੀ। ਸੰਗ ਮੇਂ ਚਾਰ ਦਾਸੀਆਂ ਦਈ। ਕਹੀਂ ਯੇਹ ਬਿਵਾਹ ਅਨੂਪ ਸ਼ਹਿਰ ਪਹੁੰਚ ਕਰ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਕੀਆ ਲਿਖਾ ਹੈ ੪।

(੩) ੦, ੧, ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ੨, ਸੋਢੀ ੩ – ਚੌਦਾਂ ਬ੍ਰਸ, ਦੋ ਮਹੀਨੇ, ਤੀਨ ਦਿਨ ਕੀ ਉਮਰ ਮੇਂ ਸੰਮਤ ੧੬੯੯ ਮੇਂ ਗੱਦੀ ਬੈਠਾਏ। ਸੰਮਤ ੧੭੦੧ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਚਲਾਣੇ ਪੀਛੇ ਯੇਹ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਗੁਰੂ ਭਏ ੪।

(੪) ੦, ੧, ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ੨, ਪੁਜਾਰੀ ਧੁੱਸੇ ਖੱਤ੍ਰੀ ਸਿੱਖ ੩-ਸੁਣਨੇ ਮੇਂ ਆਇਆ ਹੈ ਰੂਪ ਕੌਰ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਜੀ ਕੀ ਬੇਟੀ ਥੀ, ਸੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਸਰੂਰ ਕੇ ਵਾਸੀ ਖੇਮ ਕਰਨ ਨਾਮੇ ਧੁੱਸੇ ਖੱਤ੍ਰੀ ਕੋ ਬਿਵਾਹੀ। ਤਿਸ ਕੇ ਘਰ ਬੇਟਾ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਭਇਆ। ਉਸ ਕੀ ਸੰਤਾਨ ਕੇ ਲੋਗੋਂ ਪਾਸ ਮੰਜੀ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸਾਹਿਬ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ। ਬਨੂੜ ਸਮੀਪ, ਦਿਆਲ ਪੁਰਾ ਇਨ ਕੀ ਜਾਗੀਰ ਹੈ। ਅਨਜਾਣ ਲੋਗ ਇਨ ਕੋ ਭੀ ਸੋਢੀ ਬੋਲਤੇ ਹੈਂ ਪੰਤੂ ਹੈਂ ਜੇਹ ਧੁੱਸੇ ਗੋਤ ਵਾਲੇ ਖੱਤ੍ਰੀ। ਹਰਿ ਰਾਇ ਜੀ ਕੀ ਮੰਜੀ ਮੇਂ ਟੋਪੀ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੈਂ। ਟੋਪੀ ਹਾਥ ਭਰ ਕੀ ਲੰਬੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੇ ਬੁੱਢਣ ਕੀ ਦੂਧ ਲੇਨੇ ਹੇਤ ਗਏ ਬਾਬਾ ਕੋ ਮਿਲੀ ਸੋ ਈਹਾਂ ਥਾਪਨ ਕਰੀ ਹੁਈ ਹੈ ੪।

(੫) ੦, ੧, ਦੂਜੀ ਮੰਜੀ ਦਮਦਮਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩- ਇਸ ਮੰਜੀ ਮੇਂ ਹਰਿ ਮੰਦਰ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਪੁਜਾਰੀ ਹੈਂ ਅਰ ਯੇਹ ਭੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਜੀ ਕੀ ਮੰਜੀ ਸੁਣੀ ਹੈ ੪।

(੬) ਬਡੀ ਲਹਲੀ - ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਪੁਰ ਸੇ ਸਾਤ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਦਿੱਲੀ ਸੇ ਚਲ, ਕੀਰਤ ਪੁਰ ਪਹੁੰਚ, ਦਰਵੇਸ਼ ਦੋਸਤ ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਸਾਥ ਲੇ ਦੁਆਬੇ ਓਰ ਆਇਆ, ਤਬ ਗੁਰੂ ਜੀ ਈਹਾਂ ਆਏ ੪।

(੭) ਹਰੀਆਂ ਵੇਲਾਂ ਗ੍ਰਾਮ — ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਪੁਰ ਸੇ ਪਾਂਚ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਲਹਿਲੀ ਸੇ ਈਹਾਂ ਆਏ ੪।

(੮) ਕੁੰਗਰਨੀ — ਫਗਵਾੜੇ ਸੇ ਆਠ ਕੋਸ ਉੱਤਰ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਪਿਛਲੇ ਗ੍ਰਾਮ ਸੇ ਚਲ ਈਹਾਂ ਸੇਵਕੋਂ ਕੋ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਆ ੪।

(੯) ਬੰਬੇਲੀ - ਜ਼ਿਲਾ ਜਲੰਧਰ, ਨੌ ਕੋਸ ਈਸਾਨ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਮੇਂ ੧, ਚੌਂਤਾ ਜੀ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩ — ਈਹਾਂ ਹਰੀ ਭਗਤੀ ਕਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਤੇ ਹੁਏ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਪਹੁੰਚੇ ੪।

(੧੦) ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ਼ਹਿਰ ਸੇ ਪੌਣਾ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ੨, ਸੋਢੀ ੩ — ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਜੀ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਮੇਂ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਵਾਸ ਕਰਤੇ। ਭਾਈ ਭਗਤੂ ਕੋ ਕਬੀ ਕਬੀ ਹਾਸੀ ਸੇ ਬਚਨ ਕਰਤੇ 'ਭਾਈ ਭਗਤੂ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰਾ ਲੇ' ਏਕ ਵਾਰ ਭਾਈ ਭਗਤੂ ਨੇ ਮਾਲਵੇ ਸੇ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਕੋ ਆਵਤੇ ਖੇਤ ਮੇਂ ਏਕ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰ ਕੀ ਲੜਕੀ ਕੇ ਚਾਰੋਂ ਓਰ ਫਿਰ ਕੇ ਕਹਿਆ ਤੇਰੇ ਸਾਥ ਮੇਰਾ ਬਿਵਾਹ ਹੁਆ। ਮ੍ਰਿਗ, ਪੰਛੀ ਗੁਵਾਹ ਹੈ। ਉਸ ਲੜਕੀ ਨੇ ਫਿਰ ਔਰ ਸਾਥ ਸ਼ਾਦੀ ਨਾਂ ਕਰਾਈ। ਭਗਤੂ ਜੀ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਪਹੁੰਚਤੇ ਹੀ ਦੇਵ ਲੋਕ ਪਧਾਰ ਗਏ। ਭਗਤੂ ਕੀ ਸਮਾਧ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਮੇਂ ਹੈ ੪।

(੧੧) ਨੂਰ ਮਹਿਲ — ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਸੇ ਅਠਾਰਾਂ ਕੋਸ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਗ ਮੇਂ ੨, ਸੁਥਰੇ ੩ — ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਸੇ ਜੰਗਲ ਓਰ ਆਵਤੇ ਈਹਾਂ ਆਏ ੪।

(੧੨) ਖੁਆਧੜੇ ਗ੍ਰਾਮ — ਨੂਰ ਮਹਲ ਸੇ ਤੀਨ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩ — ਨੂਰ ਮਹਲ ਸੇ ਚਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਈਹਾਂ ਆਏ ੪।

(੧੩) ਗਹਲ ਗ੍ਰਾਮ — ਭਦੌੜ ਸੇ ਦਸ ਕੋਸ ਉੱਤਰ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਸੇ ਚਲ ਮਰਾਝ ਓਰ ਜਾਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਈਹਾਂ ਰਹੇ। ਈਹਾਂ ਸੇ ਜੰਗਲ ਦੇਸ ਮੇਂ ਪਹੁੰਚ ਜੈਦ ਪਿਰਾਣੇ ਸੇ ਫੂਲ ਬੰਸ ਕੇ ਲੋਰੋਂ ਕੀ ਫਤਹ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਕਰਾਇ, ਰਾਜ ਕਾ ਬਰ ਦੇ ਕਰ ਗੁਰੂ ਸਰ ਕੇ ਸਮੀਪ 'ਲਹਰਾ' ਅਰ 'ਮਰਾੜ' ਗਾਉਂ ਬਸਵਾਇ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਫੇਰ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਆਵਤੇ ਭਰੌਲੀ ਆਏ ੪।

(੧੪) ਭਰੌਲੀ ੧, ਕੂੰਆਂ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਭਰੌਲੀ ਮੇਂ ਪਹੁੰਚ, ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਜੀ ਨੇ ਕੂੰਆਂ ਲਗਵਾਇਆ ੪।

ਭਰੌਲੀ ਸੇ ਆਵਤੇ ਜਲੰਧਰ ਸਮੀਪ ਪਹੁੰਚੇ। ਤਬ ਮੁਗਲ ਖਾਂ ਕੇ ਪੋਤੇ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਮਹਲੋਂ ਕਾ ਸਮਾਨ ਲੂਟਨੇ ਕੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰੀ। ਉਹਾਂ ਭਾਈ ਭਗਤੂ ਕੇ ਬੇਟੇ ਗੌਰੇ ਨੇ ਵੋਹ ਜੰਗ ਮੇਂ ਭਗਾਇਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬੜੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗੌਰੇ ਕੇ ਬੰਸ ਮੇਂ ਰਾਜ ਕਾ ਬਰ ਦੀਆ, ਸੋ ਕੈਂਥਲ ਕੇ ਰਾਜਾ ਹੂਏ। ਬਰ ਦੇ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਪਹੁੰਚੇ। ਪਹਿਲੇ ਗੌਰੇ ਕੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਸ੍ਰਾਪ ਥਾ, ਜਿਸ ਕੋ ਬਖਸ਼ਾਵਨੇ ਹੇਤ ਸਾਥ ਫਿਰਤਾ ਰਹਾ। ਕ੍ਯੋਂਕਿ ਗੌਰੇ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਟਹਿਲ ਵਾਲੇ ਕਾ ਸਿਰ ਕਾਟਾ ਥਾ ਜਬ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਕੋ ਹਾਸੀ ਮੇਂ ਕਹਾ "ਗੌਰਾ ! ਜਿਸ ਕੋ ਭਾਈ ਭਗਤੂ ਖੇਤ ਮੇਂ ਬਿਆਹ ਕਰ ਛੋਡ ਆਇਆ ਵੋਹ ਅਪਨੀ ਜੁਵਾਨ ਮਾਤਾ ਮੁਝ ਜੁਵਾਨ ਕੋ ਕਰਾ ਦੇਹ"। ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਸੇ ਚਲ ਕੀਰਤ ਪੁਰ ਜਾਤੇ ਪਲਾਹੀ ਆਏ ੪।

(੧੫) ਪਲਾਹੀ—ਫਗਵਾੜੇ ਸੇ ਦੋ ਕੋਸ ਉੱਤਰ ਇਲਾਕੇ ਕਪੂਰਥਲੇ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਨਿਰਮਲੇ ੩—ਸੰਗਤ ਕੋ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਕਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀਆ ੪।

(੧੬) ਫਗਵਾੜੇ ਸੇ ਦੋ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ੧, ਗੁਰੂ ਪਲਾਹ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੨, ਉਦਾਸੀ ੩– ਸਤਿਨਾਮ ਕੇ ਜਾਪ ਕਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੇਵਕੋਂ ਕੋ ਦੀਆ ੪।

(੧੭) ਫਰਾਲਾ ਸੰਧਵਾਂ ਗ੍ਰਾਮ– ਫਗਵਾੜੇ ਸੇ ਪਾਂਚ ਕੋਸ ਉੱਤਰ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩–ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਭਗਤੀ ਕਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਆ ੪।

(੧੮) ਦੁਸਾਂਝ ਮਸੰਦਾਂ ਕੇ–ਫਗਵਾੜੇ ਸੇ ਚਾਰ ਕੋਸ ਅਗਨਿ ਕੋਣ ਮੇ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩–ਸੰਤੋਂ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਜਨੋਂ ਕੋ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀਆ ੪।

(੧੯) ਹਕੀਮਪੁਰ–ਮੁਕੰਦਪੁਰ ਗ੍ਰਾਮੋ ਕੇ ਮੱਧਜਾ, ਫਗਵਾੜੇ ਸੇ ਦਸ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ੧, ਨਾਨਕਸਰ ੨, ਪੁਜਾਰੀ ਨਿਹੰਗ ੩– ਧਰਮ ਕੀ ਕਮਾਈ ਕਰ ਵੰਡ ਖਾਣੇ ਕਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਆ। ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਕੇ ਸਮੀਪ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਘੋੜਿਓਂ ਕੀ ਪਛਾੜੀਆਂ ਬਾਂਧਨੇ ਕੇ ਕੀਲਿਓਂ ਕੇ ਥ੍ਹਿ ਹੋ ਰਹੇ ਹੈਂ ੪।

(੨੦) ਚੰਦਪੁਰ ਗ੍ਰਾਮ–ਅਨੰਦਪੁਰ ਸੇ ਤੀਨ ਕੋਸ, ਨੈਰਤ ਕੋਣ ਮੇਂ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ੩-- ਈਹਾਂ ਭੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀਰਤਪੁਰ ਆਵਤੇ ਹੁਏ ਰਹੇ ੪।

(੨੧) ਦੌਲੋਵਾਲ ਗ੍ਰਾਮ–ਆਨੰਦਪੁਰ ਸੇ ਦੋ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਨਿਹੰਗ ੩– ਈਹਾਂ ਸੇ ਚਲ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀਰਤਪੁਰ ਪਹੁੰਚੇ। ਇਨਹੀ ਦਿਨੋ ਮੇਂ ਦਾਰਾ ਸ਼ਕੋਹ ਕੋ ਮਾਰ ਕਰ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਕਾਂਸੀ ਮਥਰਾ ਆਦਿ ਸਭ ਤੀਰਥੋਂ ਮੇਂ ਮੰਦਰ ਬਿਗਾੜੇ। ਦਾਰਾਸ਼ਕੋਹ ਕੋ ਸੱਚਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਬਤਾਣੇ ਵਾਲਾ ਸਿਰਮਦ ਫਕੀਰ ਮਰਵਾਇਆ। ਗੁਰੂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹਰਿਰਾਇ ਜੀ ਸੇ ਕਰਾਮਾਤ ਲੈਣੇ ਵਾਸਤੇ ਇਨ ਕੋ ਭੀ ਦਿੱਲੀ ਬੁਲਵਾਇਆ ਅਰ ਦਾਰਾ ਸ਼ਕੋਹ ਸਾਥ ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਣ ਅਕਬਰ ਸ਼ਾਹ ਦਾਦੇ ਕਾ ਦੀਆ ਝੁਬਾਲ ਕਾ ਪਰਗਨਾ ਛੀਨ ਲੀਆ।

ਇਧਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੁਲ ਘਾਤੀ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਪਾਸ ਅਪਣਾ ਜਾਣਾ ਉਚਿਤ ਨਾਂ ਜਾਣ ਕੇ ਸਭ ਸੰਗਤ ਕੀ ਸਲਾਹ ਸੇ ਅਪਨਾ ਬਡਾ ਬੇਟਾ ਰਾਮ ਰਾਇ ਦਿੱਲੀ ਭੇਜਾ ਅਰ ਰਾਮ ਰਾਇ ਕੋ ਬਰ ਦੀਆ ਕਿ "ਤੇਰੇ ਮੁਖ ਮੇਂ ਹਮ ਵਾਸ ਕਰੇਂਗੇ, ਜੋ ਕਹੋਗੇ ਸੋ ਪੂਰਾ ਹੋਗਾ।"

ਰਾਮ ਰਾਇ ਜੀ ਨੇ ਜਾ ਕਰ ਬਹੱਤਰ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਦਈਆਂ। ਅੰਤ ਕੋ ਭਾਵੀ ਕੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੇ "ਮਿਟੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕੀ" ਪਾਠ ਕੇ ਠਿਕਾਨੇ 'ਮਿਟੀ ਬੇਈਮਾਨ ਕੀ' ਪਾਠ ਸੁਣਾਇਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਬਾਤ ਕੀ ਖਬਰ ਸੁਣ ਆਗਜਾ ਦਈ 'ਰਾਮ ਰਾਇ ਹਮਾਰੇ ਮਾਂਚੇ ਨਾ ਲਗੇਂ'। ਰਾਮ ਰਾਇ ਦਿੱਲੀ ਸੇ ਕੀਰਤ ਪੁਰ ਕੋ ਆਇਆ। ਬਾਰਾਂ ਕੋਸ ਕਿਨਾਰੇ ਠਹਿਰ ਸਿੱਖ ਭੇਜਾ। ਸਿੱਖ ਕੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਗਜਾ ਦਈ "ਰਾਮ ਰਾਇ ਕੋ ਕਹੋ ਹਮਾਰੇ ਮੁਖ ਨਾਂ ਲੱਗੇ। ਜਿਧਰ ਮੁਖ ਹੈ ਉਧਰ ਜਾਵੇ।"

ਸਿੱਖ ਪਹੁੰਚਾ ਔਰ ਖਬਰ ਦਈ। ਉਸ ਵਕਤ ਮੁਖ ਲਾਹੌਰ ਓਰ ਥਾ। ਸੋ ਲਾਹੌਰ ਕੋ ਗਏ। ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਪਾਸ ਠਹਿਰੇ। ਰਾਮ ਰਾਇ ਕੇ ਲਾਹੌਰ ਪਹੁੰਚਣੇ ਪਹਿਲੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫੇਰ ਆਗਜਾ ਭੇਜੀ 'ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਰਾਮ ਰਾਇ ਕੀ ਕੌਡੀ ਪੈਸਾ ਪੂਜਾ ਨਾਂ ਕਰੇ' ਲਾਹੌਰੀਓਂ ਨੇ ਰੁਪਏ ਮੋਹਰਾਂ ਪੂਜਾ ਕਰੀ ਸੁਣ ਕੇ ਗੁਰੋਂ ਨੇ ਸ੍ਰਾਪ ਦੀਆ 'ਮੂੰਹ ਕੇ ਮਿੱਠੇ ਮਨ ਕੇ ਖਾਰੇ'

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਕੁਝ ਦਿਨ ਈਹਾਂ ਵਾਸ ਕਰਕੇ ਰਾਮਰਾਇ ਦਿੱਲੀ ਗਏ। ਉਹਾਂ ਸੇ ਦੇਹਰੇ ਦੂਣ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਪੂਰਬ ਗੁਰੋਂ ਵਤ ਤੀਰਥ ਯਾਤ੍ਰਾ ਕੋ ਤਿਆਰ ਹੋ ਬੁੰਗੇ ਗਏ ੪।

(੨੨) ਬੁੰਗਾ ਗ੍ਰਾਮ—ਕੀਰਤਪੁਰ ਸੇ ਚਾਰ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩— ਕੀਰਤਪੁਰ ਸੇ ਚਲ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਈਹਾਂ ਉਤਰੇ। ਇਸ ਗ੍ਰਾਮ ਕੀ ਜਗਾ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੇ ਘੋੜਿਓਂ ਕਾ ਤਬੇਲਾ ਬਣਾ ਥਾ, ਦਾਣਾ ਭਿੱਜਣੇ ਕਾ ਚੁਬੱਚਾ ਔਰ ਏਕ ਕੂੰਆਂ ਭੀ ਹੈ ੪।

(੨੩) ਲੰਬੇ ਗ੍ਰਾਮ— ਮਨੀ ਮਾਜਰੇ ਸੇ ਚਾਰ ਕੋਸ ਪੱਛਮ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਾਕਰੂ ਕਾ ਅੰਬ ੨, ਨਿਹੰਗ੩—ਈਹਾਂ ਉਦਾਸੀਓਂ ਕਾ ਮਕਾਨ ਹੈ, ਨਾਮ ਉਸਕਾ ਕਹੀੜ ਹੈ ੪।

(੨੪) ਪਹੋਆ ੧—ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩— ਸਰਸੁਤੀ ਕੇ ਬੇਟ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਈਸਾਨ ਕੋਣ ਮੇਂ ਸ਼ਹਿਰ ਸੇ ਸੌ ਕਦਮ ਹੋਗਾ ੪।

(੨੫) ਥਨੇਸਰ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩— ਥਨੇਸਰ ਸੰਧੇ ਵਾਲੀਆਂ ਕੀ ਹਵੇਲੀ ਮੇਂ ਸਾਤਵੇਂ ਗੁਰੂ ਕਾ ਥਾਨ ਹੈ। ਗੰਗਾ ਜੀ ਮੇਂ ਇਨ ਕਾ ਭੀ ਥਾਨ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਹੀਂ। ਯਾਤ੍ਰਾ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀਰਤਪੁਰ ਆਏ। ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਕੋ ਤਖਤ ਬੈਠਾਣੇ ਕੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰੀ। ਤਬ ਬਡੇ ਭਾਈ ਧੀਰਮਲ ਨੇ ਅਪਨੀ ਮਾਤਾ ਸੇ ਕਹਾਇਆ ਕਿ ਬਡੇ ਬੇਟੇ ਰਾਮਰਾਇ ਕੇ ਹੋਤੇ ਛੋਟੇ ਕੋ ਗਾਦੀ ਨਾ ਦੇਵੋ। ਸੁਣ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਤਰ ਦੀਆ "ਗੁਰੂ ਘਰ ਮੇ ਵਸਤੂ ਲਾਇਕ ਕੋ ਮਿਲਤੀ ਹੈ ਬਡੇ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਛੋਟੇ ਕਾ ਅਰ ਅਪਨੇ ਪਰਾਏ ਕਾ ਕੁਛ ਬਿਚਾਰ ਨਹੀਂ'' ਇਸ ਲੀਏ ਛੋਟੇ ਕੋ ਦੇਵੇਂਗੇ। ਯੇਹ ਕਹਿ ਕਰ ਗੁਰੁ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਤਖਤੁ ਪਰ ਬੈਠਾਏ ੪।

(੨੬) ਕੀਰਤ ਪੁਰ ੧, ਦੇਹਰਾ ਪਾਤਾਲ ਪੁਰੀ ੨, ਸੋਢੀ ੩ – ਸੰਮਤ ੧੭੧੮ ਮੇਂ ਕਾਤਕ ਵਦੀ ਨੌਮੀ ਕੋ ਛੈ ਘੜੀ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇ ਇਕੱਤੀ ਸਾਲ, ਦੋ ਮਹੀਨੇ, ਬਾਈ ਰੋਜ਼ ਗੁਰਿਆਈ ਕਰ ਗੁਰੁ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਪਰਲੋਕ ਪਧਾਰੇ ੪।

– ਸੰਖਿਪਤ ਕਥਾ ਸਮਗ੍ਰ ਅਵਸਥਾ ਕੀ –

ਗੁਰੁ ਹਰਿ ਰਾਇ ਜੀ ਕੀਰਤਪੁਰ ਜਨਮ ਲੇ, ਤਹਾਂ ਹੀ ਤਖਤ ਬੈਠ, ਦਾਰਾ ਸ਼ਕੋਹ ਕੀ ਸਹਾਇਤਾ ਹੇਤ ਦੁਆਬੇ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਯਾਤ੍ਰਾ ਕਰ, ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਸੇ ਜੰਗਲ ਦੇਸ ਪਹੁੰਚ, ਫੂਲ ਬੰਸ ਕੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰ, ਮਰਾਝ, ਲਹਰਾ ਗਾਉਂ ਬਸਵਾਇ, ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਹੋਤੇ ਕੀਰਤ ਪੁਰ ਪਹੁੰਚ ਛੋਟੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕੋ ਗੱਦੀ ਬੈਠਾਇ, ਕੀਰਤਪੁਰ ਹੀ ਸਮਾਏ।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਮਤ ਗੁਰੁ ਤੀਰਥ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਤਾਰਾ ਹਰਿ ਨਰੋਤਮ ਰਚਿਤੇ ਸਪਤਮ ਗੁਰ ਤੀਰਥ ਰਚਨਾ ਸਮਾਪਤ। ੭।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ

(੧) ਕੀਰਤਪੁਰ ੧, ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਹਰਿਮੰਦਰ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਮਾਤਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੌਰ, ਪਿਤਾ ਹਰਿ ਰਾਇ ਜੀ ਕੇ ਘਰ ਸੰਮਤ ੧੭੧੩ ਮੇਂ ਸਾਵਨ ਵਦੀ ਦਸਮੀ ਕੋ ਪਹਿਰ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਜਨਮ ਲੀਆ ੪।

(੨) ੦, ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ੨, ਸੋਢੀ ੩– ਸੰਮਤ ੧੭੧੮ ਮੇਂ ਦਸਹਿਰੇ ਕੇ ਦਿਨ ਪਾਂਚ ਬਰਸ, ਦੋ ਮਹੀਨੇ, ਸੋਲਾਂ ਦਿਨ ਕੀ ਉਮਰ ਮੇਂ ਅਪਨੇ ਚਲਾਣੇ ਸੇ ਚੌਦਾਂ ਦਿਨ ਪਹਿਲੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਤਖਤ ਬੈਠਾਏ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਵਣਾ ਅਰ ਇਨ ਕੋ ਗੱਦੀ ਹੂਈ ਸੁਣ ਰਾਮ ਰਾਇ ਜੀ ਨੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਸੇ ਕਹਿ ਕਰ ਦਿੱਲੀ ਮੰਗਵਾਏ ੪।

(੩) ਪੰਜੋਖਰਾ ਗ੍ਰਾਮ – ਅੰਬਾਲੇ ਸੇ ਦੋ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਪੰਜੋਖਰੇ ਮੇਂ ਏਕ ਪੰਡਿਤ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਸਮੀਪ ਆਇ ਕਰ ਕਹਾ ਕਿ ਆਪ ਅਵਤਾਰ ਕਹਾਤੇ ਹੋ ਅਰ ਨਾਮ ਭੀ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੀ ਬਨਾਈ ਗੀਤਾ ਕੇ ਅਰਥ ਤੋ ਸੁਣਾਓ। ਯੇਹ ਸੁਣ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜਾਣਿਆਂ ਕਿ ਜੇਕਰ ਹਮ ਆਪ ਸੁਣਾਵੇਂਗੇ ਤੋ ਕਹੇਂਗੇ ਕਿ ਸੁਣਾ ਹੂਆ ਸੁਣਾ ਦੀਆ ਹੈ। ਇਸ ਕੇ ਚਿੱਤ ਮੇਂ ਐਸੇ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਔਰ ਤਰਕ ਫੁਰੇਗੀ। ਇਸ ਲੀਏ ਪੰਡਿਤ ਕੋ ਕਹਾ ਤੂੰ ਹੀ ਜਿਸ ਸੇ ਸੁਣਨਾ ਚਾਹੇਂ ਕਾਹੂ ਪੁਰਖ ਕੋ ਲੇ ਆਓ। ਪੰਡਿਤ ਪ੍ਰੀਖਜਾ ਹੇਤ ਏਕ ਮਹਾਂ ਮੂਰਖ ਝੀਵਰ ਕੋ ਬੁਲਾ ਲਿਆਇਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਓਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਰੀ, ਉਸਨੇ ਖੂਬ ਅਰਥ ਸੁਣਾਏ। ਸੁਣ ਕਰ ਪੰਡਿਤ ਸੇਵਕ ਹੁਆ। ਨਾਮ ਲਾਲ ਜੀ ਥਾ ੪।

(੪) ਦਿੱਲੀ ੧, ਬੰਗਲਾ ਸਾਹਿਬ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਜਬ ਦਿੱਲੀ ਸਮੀਪ ਗੁਰੂ ਜੀ ਗਏ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਕਾ ਭੇਜਾ ਰਾਜਾ ਜੈ ਸਿੰਘ ਸਵਾਈਂ ਦੋ ਕੋਸ ਪੈ ਲੇਨੇ ਆਇਆ। ਔਰ ਆਪਣੇ ਮਹੱਲੇ ਜੈ ਸਿੰਘ ਪੁਰੇ ਮੇਂ ਜਾਇ ਉਤਾਰੇ। ਦਿੱਲੀ ਮੇਂ ਉਨ ਦਿਨੋਂ ਮੇਂ ਬੀਮਾਰੀ ਹੈਜ਼ੇ ਕੀ ਬਹੁਤ ਥੀ। ਜੋ ਬੀਮਾਰ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੇ ਸੋ ਬਚ ਰਹੇ। ਯੇਹ ਸ਼ਕਤੀ ਸੁਣ ਕਰ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨੇ ਏਕ ਦਿਨ ਰਾਮ ਰਾਇ ਜੀ ਪਾਸ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਕੀ ਸਿਫਤ ਕਰੀ। ਰਾਮ ਰਾਇ ਨੇ ਸੁਣ ਕਰ ਕਹਾ "ਕਿਆ ਹੈ, ਸੀਤਲਾ ਕਾ ਖਾਜਾ ਹੈ" ਯੇਹੀ ਚਰਚਾ ਰਾਜਾ ਜੈ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਪਾਸ ਕਰੀ। ਉਨਹੋਂ ਨੇ ਸ੍ਰਾਪ ਦੀਆ "ਸਦਾ ਤਪਤਾ ਰਹੇਗਾ, ਬੇ ਉਲਾਦਾ ਗੁਜ਼ਰੇਗਾ, ਜੀਵਤਾ ਹੀ ਜਲਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ" ੪।

(੫) ਇੰਦ੍ਰ ਪ੍ਰਸਤ — ਪੁਰਾਣੀ ਦਿੱਲੀ ੧, ਦੇਹਰਾ ਬਾਲਾ ਜੀ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਰਹਿਤੇ ਬਹੁਤ ਦਿਨ ਗੁਜ਼ਰੇ ਤਬ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨੇ ਜੈ ਸਿੰਘ ਕੋ ਹੁਕਮ ਦੀਆ, ਕਿਸੇ ਸਬੱਬ ਸੇ ਕੋਈ ਗੁਰੁ ਕੀ ਕਰਾਮਾਤ ਦੇਖੋ। ਸੁਣ ਕਰ ਰਾਜਾ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਜੈ ਸਿੰਘ ਨੇ ਟਹਿਲਣੋ ਸੋਂ ਆਪਣੀ ਰਾਣੀ ਬੈਠਾਈ ਅਰ ਕਹਾ ਚਿੱਤ ਸੋਂ ਪ੍ਰੇਮ ਸੇ ਯੇਹ ਖਿਆਲ ਰੱਖੋ ਕਿ ਜੇ ਗੁਰੂ ਪੂਰੇ ਹੈਂ ਤਬ ਮੇਰੀ ਗੋਦੀ ਮੇਂ ਬੈਠੇਂ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਬੁਲਾਏ ਅਰ ਮਹਲਾ ਮੇਂ ਜਾਇ ਕਰ ਰਾਣੀ ਕੀ ਗੋਦ ਮੇਂ ਬੈਠ ਗਏ। ਅਰ ਚਿੱਤ ਮੇਂ ਉਸੀ ਸਮੇ ਜੀਵਨ ਸੇ ਉਦਾਸ ਹੋ ਕਰ ਬਿਚਰਤੇ ਭਏ।

ਜਿਸ ਕੇ ਮੁਖ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਨੇ ਅਪਨਾ ਵਾਸ ਕਹਿਆ ਥਾ ਅਬ ਉਸ ਬਡੇ ਭਾਈ ਕਾ ਬਚਨ ਸੱਚਾ ਕਰੇਂ। ਯੇਹ ਬਿਚਾਰ ਜੈ ਸਿੰਘ ਕੋ ਆਖ ਕਰ ਜਮਨਾ ਕਿਨਾਰੇ ਤੰਬੂ ਲਗਵਾਇਆ। ਮਾਤਾ ਨਿਕਸੀ। ਉਸ ਸਮੇ ਮਾਤਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੌਰ ਤਥਾ ਔਰ ਸੰਗਤ ਨੇ ਪੂਛਾ, ਆਪ ਸੇ ਪੀਛੇ ਪੂਜਾ ਕਿਸ ਕੀ ਕਰੇਂ? ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਾਵਧਾਨ ਹੋ ਕਰ ਕਹਾ "ਪੂਜਾ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੀ ਕਰੋ ਅਰ ਗੱਦੀ ਕਾ ਮਾਲਕ "ਬਾਬਾ ਬਕਾਲੇ ਹੈ" ਏਤਾ ਕਹਿਤੇ ਹੀ ਸਾਤ ਬਰਸ, ਆਠ ਮਹੀਨੇ, ਅਠਾਰਾਂ ਦਿਨ ਕੀ ਉਮਰ ਮੇਂ ਸੰਮਤ ੧੭੨੦ ਚੇਤ ਸੁਦੀ ਚੌਦੇਂ ਕੋ ਜਮਨਾ ਕਿਨਾਰੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਏ। ਨਈ ਦਿੱਲੀ ਸੇ ਚਾਰ ਕੋਸ, ਪੁਰਾਣੀ ਸੇ ਡੇਢ ਕੋਸ, ਦੱਖਣ ਪਾਸੇ ਇਨ ਕਾ ਦੇਹਰਾ ਬਨਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਇਸਕਾ ਬਾਲਾ ਜੀ ਕਾ ਦੇਹਰਾ ਹੈ ੪।

— ਸੰਖਿਪਤ ਕਥਾ ਸਮਗ੍ਰ ਅਵਸਥਾ ਕੀ —

ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਕੀਰਤ ਪੁਰ ਜਨਮੇ, ਤਹਾਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੀ ਗੱਦੀ ਪਾਇ, ਦਿੱਲੀ ਪਹੁੰਚ, ਰਾਮ ਰਾਇ ਕੋ ਸ੍ਰਾਪ ਦੇ, ਆਪ ਉਨ ਕੇ ਸ੍ਰਾਪ ਕੋ ਸੱਚਾ ਕਰਣੇ ਹੇਤ, ਬਾਬਾ ਬਕਾਲੇ ਬਚਨ ਸੇ ਗੱਦੀ ਕਾ ਮਾਲਕ ਬਤਾਇ ਕੇ ਦਿੱਲੀ ਹੀ ਸਮਾਏ।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਮਤ ਗੁਰ ਤੀਰਥ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਤਾਰਾ ਹਰਿ ਨਰੋਤਮ ਰਚਿਤ ਅਸ਼ਟਮ ਗੁਰੂ ਤੀਰਥ ਰਚਨਾ ਸਮਾਪਤ ॥੮॥

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੧ ੐ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ

(੧) ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ੧, ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਗੁਰੂ ਕੇ ਮਹਲ ੨, ਨਿਰਮਲੇ ੩ — ਮਾਤਾ ਨਾਨਕੀ ਜੀ, ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੇ ਘਰ ਸੰਮਤ ੧੬੭੮ ਮੱਘਰ ਸੁਦੀ ਦੂਜ ਕੋ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੇ ਜਨਮ ਲੀਆ ੪।

(੨) ਬਕਾਲਾ ਗ੍ਰਾਮ ੧, ਭੋਰਾ ਸਾਹਿਬ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਬਡੀ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਯੰਤ ਯੇਹ ਅਪਨੇ ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਸਾਥ ਮਾਝੇ, ਮਾਲਵੇ, ਦੁਆਬੇ ਬਿਚਰਤੇ ਰਹੇ। ਜਬ ਕੀਰਤ ਪੁਰ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਅਪਨੇ ਛੋਟੇ ਪੋਤੇ ਹਰਿ ਰਾਇ ਕੋ ਗੱਦੀ ਦੇ ਕਰ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਏ ਤਬ ਇਨ ਕੋ 'ਬਕਾਲੇ' ਰਹਿਨੇ ਕੀ ਆਗਜਾ ਕਰੀ। ਤਬ ਯੇ ਬਕਾਲੇ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਆਪਨੀ ਮਾਤਾ ਨਾਨਕੀ ਸੰਯੁਕਤ ਆਇ ਰਹੇ।

ਜਬ ਦਿੱਲੀ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ 'ਬਾਬਾ ਬਕਾਲੇ' ਬਚਨ ਕੀਆ ਤਬ ਸੁਨ ਕਰ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਦਾਸ ਜੀ ਕੇ ਬੰਸ ਕੇ ਬਹੁਤ ਸੋਢੀ ਇਸ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਆਏ ਔਰ ਅਪਨੀ ਅਪਨੀ ਗੱਦੀ ਬੈਠ ਅਪਨੇ ਅਪਨੇ ਸੇਵਕੋਂ ਸੇ ਪੁਜਵਾਵਨੇ ਲਗੇ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਮਾਤਾ ਕਹੇ ਕਿ ਆਪ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਵੋ ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸੁਨ ਕੇ ਚੁਪ ਰਹੇਂ। ਏਤੇ ਮੇਂ ਏਕ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਨਾਮੀ ਸਿੱਖ ਬਕਾਲੇ ਮੇਂ ਆਇਆ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਦੇਖੇ ਤੋ ਬਹੁਤ ਗੁਰੂ ਬਣ ਰਹੇ ਹੈਂ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚਿੱਤ ਮੇਂ ਜਾਣਿਆਂ ਯੇਹ ਸਭ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਕਾ ਬੰਸ ਹੈ, ਇਸ ਲੀਏ ਪਾਂਚ ਪਾਂਚ ਰੁਪਏ ਸਭ ਕੀ ਪੂਜਾ ਕਰੇਂ। ਜੋ ਗੁਰੂ ਹੋਗਾ ਸੋ ਮਝ ਕੋ ਆਗਜਾ ਕਰ ਸਾਰੀ ਰਕਮ ਲੇ ਲੇਵੇਗਾ।

ਜਬ ਗੱਦੀ ਵਾਲੇ ਲੋਗੋਂ ਮੇਂ ਸੇ ਕਹੂ ਨੇ ਸਮੱਗ੍ਰ ਪੂਜਾ ਨਾਂ ਮਾਂਗੀ, ਤਬ ਉਸਨੇ ਮਸੰਦੋਂ ਸੇ ਪੂਛਾ ਈਹਾਂ ਕੋਈ ਔਰ ਭੀ ਗੁਰੂ ਕੀ ਅੰਸ ਕਾ ਸੋਢੀ ਹੈ ? ਸੁਣ ਕਰ ਮਸੰਦੋਂ ਨੇ ਕਹਾ ਏਕ ਔਰ ਭੀ ਮਸਤ ਜੈਸਾ ਹੈ। ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਸੁਣ ਕਰ ਚਿੱਤ ਮੇ ਖੁਸ਼ ਹੁਆ , ਔਰ ਦੋ ਮੋਹਰ ਭੇਟਾ ਲੇਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਪਾਸ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜਾਣਿਆਂ ਕਿ ਅਗਰ ਇਸ ਸਮੇ ਇਸ ਕੋ ਨਹੀਂ ਕਹੰਗੇ ਤਬ ਗੁਰੂ ਘਰ ਸੇ ਸਿੱਖੋਂ ਕੋ ਬਿਸਵਾਸ ਜਾਤਾ ਰਹੇਗਾ। ਅਰ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਕੇ ਬਚਨ ਕੋ ਝੂਠਾ ਜਾਣੇਗੇ। ਜੋ ਸਮਝ ਕੇ ਆਗਜਾ ਦਈ "ਜੇਤੀ ਭੇਟ ਦੇਣੀ ਮਾਨੀ ਥੀ ਸੋ ਗੁਰੂ ਘਰ ਕੀ ਸਮੱਗ੍ ਭੇਟਾ ਦੇਵੋ" ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸਭੀ ਭੇਟਾ ਦੇਣੀ ਮਾਨੀ। ਜਿਸ ਕੋਠੜੀ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਧਿਆਨ ਮੇਂ ਬੈਠਤੇ ਥੇ ਉਸ ਕਾ ਨਾਮ ਭੋਰਾ ਸਾਹਿਬ ਹੈ ੪।

(੩) ੦, ੧, ਦਰਬਾਰ ੨, ਸਿੱਖ ੩– ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਫਰਸ਼ ਬਿਛਾਇ ਗੱਦੀ ਤਕੀਏ ਲਗਾਇ, ਊਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਬੈਠਾਇ ਸਭ ਸੰਗਤ ਕੋ ਬਤਾਇਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਯੇਹ ਹੈਂ। ਸਭ ਲੋਗੋਂ ਨੇ ਪੂਜਾ ਕਰੀ। ਪੰਤੂ ਸੋਢੀਓਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਬਿਰੋਧ ਕੀਆ। ਧੀਰਮਲ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਮਾਰਨੇ ਹੇਤ ਬੰਦੂਕ ਚਲਵਾਈ ਪਰ ਗੋਲੀ ਲਗੀ ਨਹੀਂ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਯੇਹ ਹਾਲ ਦੇਖ ਸਭ ਕੇ ਡੇਰੇ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਲੂਟ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਲੇ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਭ ਕੀ ਵਸਤੁ ਬਦਲ ਕੇ ਉਸੀ ਕੇ ਹਾਥ ਸੇ ਸਭ ਕੋ ਦਿਵਾਈ। ਏਕ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮਾਤਾ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਨੇ ਗੱਦੀ ਕੀ ਵਸਤ ਸਮਝ ਕੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਬਤਾਏ ਖ਼ਿਨਾਂ ਘਰ ਮੇਂ ਰਖ ਲੀਆ ੪।

(੪) ੦, ੧, ਦਰਵਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਏਹਾਂ ਦਰਵੱਜੇ ਮੇਂ ਭੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਕਬੀ ਕਬੀ ਬੈਠਤੇ ਥੇ ੪।

(੫) ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ੧, ਥੜਾ ਸਾਹਿਬ ੨, ਸਿੱਖ ੩ - ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਸਾਥ ਲੇਕਰ ਬਕਾਲੇ ਸੇ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਹੇਤ ਗਿਆ। ਪੁਜਾਰੀਓਂ ਨੇ ਕਿਵਾੜ ਬੰਦ ਕਰ ਲੀਏ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਪੁਜਾਰੀਓਂ ਕੋ 'ਅੰਦਰ ਸੜੀਏ' ਸ੍ਰਾਪ ਦੇ ਕਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸੇ ਚਲੇ ਆਏ। ਥੜਾ ਸਾਹਿਬ ਅਕਾਲ ਬੁੰਗੇ ਕੇ ਸਮੀਪ ਉੱਤਰ ਪਾਸੇ ਹੈ ੪।

(੬) ਵੱਲਾ ਗ੍ਰਾਮ — ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸੇ ਤੀਨ ਕੋਸ ਈਸਾਨ ਮੇਂ ੧, ਕੋਠਾ ਸਾਹਿਬ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਛੋਡ 'ਵੱਲੇ' ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਆਏ। ਤਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਕੀ ਮਾਈਆਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਲੇ ਕਰ ਦਰਸ਼ਨ ਕੋ ਆਈਆਂ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਨ ਕੋ ਵਰ ਦੀਆ 'ਤੁਮਾਰੇ ਮੇਂ ਸਦਾ ਭਗਤੀ ਰਹੇਗੀ' ੪।

(੭) ਸਰਾਲਾ ਗ੍ਰਾਮ — ਫਗਵਾੜੇ ਸੇ ਪਾਂਚ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ਗੁਰੂ ਕਾ ਚੱਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ ੧, ਗੁਰੁ ਪਲਾਹ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩ — ਜਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਕਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਨੇ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਬਕਾਲੇ ਪਹੁੰਚ ਬਿਦਾ ਮਾਂਗੀ ਤਬ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਆ ਹਮ ਭੀ ਸਾਥ ਚਲੇਂਗੇ। ਡੇਰਾ ਕੁਚ ਕਰ ਬਿਆਸਾ ਕਿਨਾਰੇ ਆਏ। ਸਾਥ ਮੇਂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇਖਾ। ਲੇ ਕਰ ਬਿਆਸਾ ਨਦੀ ਮੇਂ ਰਖ ਦੀਆ ਅਰ ਧੀਰਮਲ ਕੋ ਕਹਿ ਭੇਜਾ ਅਪਣੀ ਵਸਤ ਲੇ ਜਾਣੀ। ਧੀਰਮਲ ਵਹਾਂ ਸੇ ਲੇ ਗਿਆ। ਤਬੀ ਸੇ ਹਾਸ਼ੀਏ ਕੇ ਪੱਤ੍ਰੇ ਭੀਗੇ ਹੁਏ ਹੈਂ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਪਹੁੰਚੇ ੪।

(੮) ਮਾਖੋਵਾਲ ੧, ਗੁਰੂ ਕੇ ਮਹਲ ੨, ਸੋਢੀ ੩ — ਮਾਝੇ ਦੇਸ ਸੇ ਚਲ ਕਹਲੂਰ ਕੇ ਰਾਜ ਮੇਂ ਪਹੁੰਚ, ਜ਼ਮੀਨ ਖ੍ਰੀਦ ਕੇ ਨਗਰ ਬਸਾਇਆ ਔਰ ਨਾਮ ਮਾਖੋਵਾਲ ਰੱਖਾ। ਥੋਹੜੇ ਦਿਨੋਂ ਮੇਂ ਈਂ ਬਹੁਤ ਲੋਗ ਬਸੇ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੁੰਦਰ ਮੰਦਰ ਬਣਵਾਏ। ਬਹੁਤ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਆਵਣੇ ਲਗੀ। ਧੀਰਮਲ ਸੁਣ ਕੇ ਦੁਖੀ ਹੁਆ। ਰਾਮ ਰਾਇ ਕੋ ਪੱਤ੍ਰਕਾ ਲਿਖੀ ਕਿ ਜਿਉਂ ਤਿਉਂ ਕਰ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਕੋ ਨਿਕਾਸੋ। ਦੇਸੋਂ ਨਿਕਸ ਜਾਵੇ ਤਬ ਭਲੀ ਬਾਤ ਹੈ। ਇਧਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜਾਣਿਆਂ ਕਿ ਰੋਜ਼ ਕਾ ਬਿਰੋਧ ਭਲਾ ਨਹੀਂ, ਸੋ ਤੀਰਥ ਯਾਤ੍ਰਾ ਕਰਣੇ ਚਲੇਂ। ਯੇਹ ਬਿਚਾਰ ਕੇ ਸੰਮਤ ੧੬੨੧ ਕੇ ਅੰਤ ਮੇਂ ਚੱਲ ਦੀਏ ੪।

(੯) ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਕਲੌੜ ਗ੍ਰਾਮ — ਬਸੀ ਸੇ ਤੀਨ ਕੋਸ ਅਗਨ ਕੋਣ ਮੇਂ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਭਗਤੋਂ ਕੋ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀਆ ਬਸੀ ਮੇਂ ਸਰਕਾਰ ਪਟਿਆਲਾ ਕਾ ਜ਼ਿਲੇ ਕਾ ਮਕਾਨ ਹੈ। ਉਸਕੋ ਨਿਜਾਮਤ ਬੋਲਤੇ ਹੈਂ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਇਸ ਕਲੌੜ ਸੇ ਲੇ ਬਹੁਤ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਪਟਿਆਲੇ ਕੇ ਰਾਜ ਮੇਂ ਹੈਂ। ਜੋ ਔਰ ਰਾਜ ਮੇਂ ਆਵੇਗਾ ਸੋ ਪਤਾ ਕਰ ਦੀਆ ਜਾਵੇਗਾ ੪।

(੧੦) ਦਾਦੂ ਮਾਜਰਾ — ਕਲੌੜ ਸੇ ਸਾਤ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਭਗਤੀ ਸਾਧਨ ਕਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀਆ ੪।

(੧੧) ਉਗਾਣਾ ਸਰਾਇ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਦਾਦੂ ਮਾਜਰੇ ਸੇ ਚੱਲ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਈਹਾਂ ਆਏ। ਯੇਹ ਉਗਾਣਾ ਸਰਾਇ ਦਾਦੂ ਮਾਜਰੇ ਸੇ ਪਾਂਚ ਕੋਸ ਵਾਯੂ ਕੋਣ ਮੇਂ ਹੈ ੪।

(੧੨) ਨੌ ਲੱਖਾ ਗ੍ਰਾਮ — ਉਗਾਣੇ ਸੇ ਪਾਂਚ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩ — ਨਾਮ ਜਾਪ ਕਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀਆ। ਯੇਹ ਸਰਹੰਦ ਕੀ ਸੜਕ ਮੇਂ ਹੈ ੪।

(੧੩) ਟੈਹਲ ਪੁਰਾ — ਪਟਿਆਲਾ ਸੇ ਆਠ ਕੋਸ ਉਤਰ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਨਿਰਮਲੇ ੩ — ਭਗਤੋਂ ਕੀ ਟਹਿਲ ਕਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀਆ ੪।

(੧੪) ਆਕੜ ਗ੍ਰਾਮ — ਪਟਿਆਲਾ ਸੇ ਸਾਤ ਕੋਸ ਉਤਰ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਨਿਰਮਲੇ ੩ — ਗਿਆਨ ਭਗਤੀ ਕਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀਆ ੪।

(੧੫) ਲੰਗ ਗ੍ਰਾਮ — ਪਟਿਆਲਾ ਸੇ ਪਾਂਚ ਕੋਸ ਉਤਰ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿਖ ੩ — ਉਪਦੇਸ਼ ਬੁਰਾਈ ਕੇ ਤਿਆਗ ਕਾ ੪।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

(੧੬) ਸੀਭੜੋ ਗ੍ਰਾਮ – ਪਟਿਆਲਾ ਸੇ ਸਾਤ ਕੋਸ ਵਾਯੁ ਕੋਣ ਮੇਂ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੇ ਜਾਪ ਕਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀਆ ੪।

(੧੭) ਰੋਹਟਾ ਗ੍ਰਾਮ – ਸੀਭੜੋ ਸੇ ਸਾਤ ਕੋਸ ਪੱਛਮ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾਨ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਾ ੪।

(੧੮) ਗੁਣੀ ਕੇ ਗ੍ਰਾਮ – ਰੋਹਟੇ ਸੇ ਛੇ ਕੋਸ ਪੱਛਮ ਰਾਜ ਨਾਭੇ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਉਪਦੇਸ਼ ਹਰੀ ਭਗਤੀ ਕਾ ੪।

(੧੯) ਰਾਜੋ ਮਾਜਰਾ– ਨਾਭੇ ਸੇ ਪੰਦ੍ਰਾਂ ਕੋਸ, ਗੁਣੀਕੇ ਸੇ ਬਾਰਾਂ ਕੋਸ ਪੱਛਮ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਉਪਦੇਸ਼ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਾ ੪।

(੨੦) ਮੂਲੋਵਾਲ – ਰਾਜੋ ਮਾਜਰੇ ਸੇ ਸਾਤ ਕੋਸ ਪੱਛਮ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਜਬ ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਗਏ ਗੌਂਦਾ ਸੇਵਕ ਦਰਸ਼ਨ ਕੋ ਆਇਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਗਯਾ ਦਈ ਜਲ ਲਿਆਵੋ। ਉਸ ਨੇ ਕਹਾ ਜੀ! ਕੂੰਏਂ ਕਾ ਜਲ ਖਾਰਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਆ "ਮੀਠਾ ਹੈ, ਜਾਓ ਲਿਆਓ" ਗੌਂਦਾ ਲੇ ਆਇਆ। ਉਸ ਦਿਨ ਸੇ ਕੂੰਆਂ ਮੀਠਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਗੌਂਦੇ ਕੋ ਚੌਧਰ ਕੀ ਪੱਗ ਦਈ ੪।

(੨੧) ਸੇਖਾ – ਮੂਲੋਵਾਲ ਸੇ ਪਾਂਚ ਕੋਸ ਪੱਛਮ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸੋਢੀ ੩ – ਮੂਲੋਵਾਲ ਸੇ ਚਲ ਅੱਛੀ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਛਾਇਆ ਔਰ ਜਲ ਦੇਖ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਗ੍ਰਾਮ ਕੀ ਪਰਲੀ ਓਰ ਡੇਰਾ ਕੀਆ। ਅਪਨੇ ਗੁਰੂ ਮਾਧੋ ਦਾਸ ਬੈਰਾਗੀ ਕੇ ਕਹਿਣੇ ਸੇ ਉਹਾਂ ਕੇ ਨਾਮੀ ਆਦਮੀ ਤਿਲੋਕੇ ਨੇ ਕੁਛ ਸੇਵਾ ਨਾਂ ਕਰੀ। ਬਾਹਰ ਸੈਲ ਕਰਣੇ ਆਇਆ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਸਮੀਪ ਹੋ ਕੇ ਨਗਰ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਮੀਪ ਬੈਠੇ ਗ੍ਰਾਮ ਕੇ ਲੋਗੋਂ ਸੇ ਪੂਛਾ ਯੇਹ ਕੌਣ ਹੈ? ਉਨਹੋਂ ਨੇ ਕਹਾ ਜੀ ਯੇਹ ਜਵੰਦੇ ਗੋਤ ਵਾਲੇ ਜੱਟੋਂ ਕੇ ਬਾਹੀਏ ਕਾ ਚੌਧਰੀ ਤਿਲੋਕਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਆ — "ਜਵੰਧੇ, ਅਕਲ ਕੇ ਅੰਧੇ" 'ਇਨਕਾ ਬਾਹੀਆ ਤੇਹੀਆ, ਹੋਵੇਗਾ ਖੇਹੀਆ' ਤਬ ਸੇ ਉਨ ਕੇ ਬਾਈਸ ਗ੍ਰਾਮ ਉੱਜੜ ਕੇ, ਮੇਰਠ ਹਸਤਨਾ ਪੁਰ ਕੇ ਸਮੀਪ ਜਾਇ ਬਸੇ ਜੋ ਜਟਵਾੜਾ ਨਾਮ ਸੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ। ਇਨਹੀ ਕੇ ਬੀਚ ਸੇ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਪਿਆਰਾ ਥਾ। ਗੁਰ-ਦੁਆਰਾ ਗ੍ਰਾਮ ਸੇ ਪੌਨ ਕੋਸ ਹੈ। ਵਹਾਂ ਹੀ ਉਜੜਾ ਹੁਆ ਮਾਧੋਦਾਸ ਕਾ ਡੇਰਾ ਹੈ ੪।

(੨੨) ੦, ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸ਼ਿੱਖ ੩ — ਗ੍ਰਾਮ ਸੇ ਪੌਨ ਕੋਸ ਵਾਲੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਸੇ ਥੋਹੜੀ ਸੀ 'ਰਜ' ਲਿਆ ਕਰ ਏਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੇ ਗ੍ਰਾਮ ਕੇ ਸਮੀਪ ਜਗ੍ਹਾ ਬਣਾਈ। ਬਰਨਾਲੇ ਮੇਂ ਮਹਾਰਾਜ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਕੀ ਬੇਟੀ ਬੀਬੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਪਾਸ ਖਬਰ ਕਰੀ। ਉਸਨੇ ਸਾਤ ਹਲ ਕੀ ਜ਼ਮੀਨ ਇਧਰ ਲਗਾਈ ਔਰ ਦੋ ਕੀ ਪਰਲੀ ਤਰਫ ਲਗਾਈ ੪।

(੨੩) ਕਟੂ ਗ੍ਰਾਮ — ਸੇਖੇ ਸੇ ਤੀਨ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਨਿਰਮਲੇ ੩ — ਈਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਏ ਤਬ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿਖ ਨੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਆ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੇਤ ਬਨਵਾਸ ਕਰੇਂ ਵਾ ਕੋਈ ਔਰ ਸਾਧਨ ਕਰੇਂ ? ਸੁਣ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉੱਤੁ ਦੀਆ "ਕਾਹੇ ਰੇ ਬਨ ਖੋਜਨ ਜਾਈ" ਇਤਿਆਦਿ ੪।

(੨੪) ਫਰਵਾਹੀ – ਕਟੂ ਸੇ ਚਾਰ ਕੋਸ ਪੱਛਮ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਭ ਮਾਰਗ ਮੇਂ ਚਲਨੇ ਕਾ ੪।

(੨੫) ਹਛਿਆਜਾ – ਫਰਵਾਹੀ ਸੇ ਤੀਨ ਕੋਸ ਪੱਛਮ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਹਛਿਆਏ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਗਏ। ਏਕ ਆਦਮੀ ਤਾਪ ਚੜ੍ਹੇ ਪੜਾ ਥਾ ਦੁਖੀ ਦੇਖ ਕਰ ਬਚਨ ਕੀਆ "ਜੇਹ ਜੋ ਤੇਰੇ ਸਮੀਪ ਜਲ ਕਾ ਟੋਭਾ ਹੈ ਇਸ ਮੇਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ, ਤਾਪ ਜਾਤਾ ਰਹੇਗਾ" ਉਸਨੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਆ ਤਾਪ ਦੂਰ ਹੁਆ। ਔਰ ਅਨੰਤ ਲੋਕ ਰਾਜ਼ੀ ਹੁਏ। ਕੁਛ ਦਿਨ ਵਾਸ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਗੇ ਚਲੇ ੪।

(੨੬) ਮੌੜ ਢਿਲੋਂ – ਹਛਿਆਏ ਸੇ ਛੀ ਕੋਸ ਪੱਛਮ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਢਿਲਵਾਂ ਮੇਂ ਹੈ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਹਛਿਆਏ ਸੇ ਚਲ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਧੌਲੇ ਗ੍ਰਾਮ ਕੇ ਸਮੀਪ ਪਹੁੰਚੇ। ਘੋੜਾ ਅੜੀ ਪੜਾ, ਆਗੇ ਨਾਂ ਗਿਆ। ਉੱਹਾਂ ਸੇ ਬਦਲ ਕੇ ਸੋਹੀਵਾਲ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਸੁਚੇਤਾ ਕੀਆ। ਡੇਰਾ ਢਿਲਵਾਂ ਮੇਂ ਕੀਆ। ਇਸੀ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਕੋਤ੍ਰ ਸੌ ਕਪਲਾ ਗਊ ਦਾਨ ਕਰੀ ੪।

(੨੭) ਭੁੰਦੇਰ – ਮੌੜਾਂ ਸੇ ਗਿਆਰਾਂ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਨਿਹੰਗ ੩ – ਇਸ ਗ੍ਰਾਮ ਕੇ ਸਮੀਪ ਪਹੁੰਚ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖ ਭੇਜਾ ਕਿ ਪੂਛੋ ਡੇਰਾ ਕਹਾਂ ਕਰੇਂ ? ਲੋਗੋਂ ਨੇ ਕਹਿਆ ਘੁਮਾਰੋਂ ਕੇ ਘਰ। ਲੋਗੋਂ ਕੋ ਸ਼ਰਧਾਹੀਨ ਜਾਣਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਅਗੇ ਚਲ ਅਲੀ ਸ਼ੇਰ ਪਹੁੰਚੇ। ਰਾਜ ਨਾਭੇ ਕਾ ਹੈ ੪।

(੨੮) ਅਲੀ ਸ਼ੇਰ ਗ੍ਰਾਮ — ਭੰਦੇਰ ਸੇ ਤੀਨ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਪੁਜਾਰੀ ਕਬੀ ਰਹਿਤਾ ਹੈ ਕਬੀ ਖਾਲੀ ੩ — ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਗੇ ਗਏ ਭੰਦੇਰ ਕੇ ਲੋਗੋਂ ਨੇ ਜਾਣਿਆਂ ਅੱਛਾ ਨਾ ਹੁਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਗੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਗੁੜ ਕੀ ਭੇਲੀ ਧੇਲੀ ਕੇ ਟਕੇ ਲੇ ਕਰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣੇ ਚਲੇ। ਰਸਤੇ ਮੇਂ ਏਕ ਆਦਮੀ ਮਿਲਾ, ਪੂਛਾ, ਤੈਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਕੋ ਕਿਆ ਭੇਟ ਦਈ ? ਉਸਨੇ ਕਹਾ ਅਣ—ਮੁਲਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਆ। ਇਨਹੋਂ ਨੇ ਕਹਾ ਹਮ ਭੀ ਵੈਸਾ ਕਰੇਂਗੇ। ਰਸਤੇ ਮੇਂ ਬੈਠ ਗੁੜ ਖਾਇ, ਟਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਮੇ ਗਡਾਇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਦੇਖ ਕੇ ਚਲੇ ਆਏ। ਐਸਾ ਹੀ ਅਣ - ਮੁੱਲਾ ਦਰਸ਼ਨ ਅਲੀਸ਼ੇਰ ਕੇ ਲੋਗੋਂ ਨੇ ਕੀਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਰਾਤ ਰਹਿ ਕਰ ਆਗੇ ਗਏ ੪।

(੨੯) ਜੋਗਾ ਗ੍ਰਾਮ — ਅਲੀ ਸ਼ੇਰ ਸੇ ਪਾਂਚ ਕੋਸ ਵਾਯੁ ਕੋਣ ਮੇਂ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਪੁਜਾਰੀ ਕਬੀ ਰਹਿਤਾ ਹੈ ਕਬੀ ਨਹੀਂ ੩ — ਅਲੀ ਸ਼ੇਰ ਸੇ ਉਠ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਉਤਰੇ। ਦੋ ਪਹਿਰ ਤਕ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਨਾਂ ਦੇਖਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਹਾ "ਗ੍ਰਾਮ ਸੁੰਨ ਸਾਨ ਹੈ, ਈਹਾਂ ਸੇ ਆਗੇ ਚਲੋ" ੪।

(੩੦) ਭੂਪਾਲ ਗ੍ਰਾਮ — ਜੋਗੇ ਸੇ ਚਾਰ ਕੋਸ ਅਗਨਿ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਕੋਣ ਮੇਂ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਏਕ ਰਾਤ੍ ਈਹਾਂ ਵਾਸ ਕੀਆ। ਲੋਗੋਂ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸੇ ਸੇਵਾ ਕਰੀ ੪।

(੩੧) ਖੀਵਾ ਗ੍ਰਾਮ — ਭੂਪਾਲ ਸੇ ਪਾਂਚ ਕੋਸ ਈਸਾਨ ਕੋਣ ਮੇਂ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਭੂਪਾਲ ਸੇ ਚਲ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੀਨ ਰੋਜ਼ ਈਹਾਂ ਰਹੇ। ਏਕ ਸਿੰਘਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਮੀਪ ਬੈਠਤਾ। ਉਸ ਕੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਰ ਦੀਆ "ਜੋ ਬਰਾਦਰੀ ਮੇਂ ਵਰਤੇਗਾ ਤੇਰੇ ਕੋ ਦੋਹਰਾ ਮਿਲੇਗਾ" ੪।

(੩੨) ਸਮਾਜ ਗ੍ਰਾਮ — ਖੀਵੇ ਸੇ ਦੋ ਕੋਸ ਨੈਰਤ ਕੋਣ ਮੇਂ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਪੁਜਾਰੀ ਕਬੀ ਕਬੀ ਰਹਿਤਾ ਹੈ ੩ — ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਸਾਥ ਜਗੀਰ ਨਹੀਂ ੪।

(੩੩) ਭਿੱਖੀ ਕਸਬਾ- ਸਮਾਜ ਸੇ ਏਕ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ - ਗੁਰੂ ਜੀ ਖੀਵੇ ਸੇ ਚਲੇ ਥੇ ਤਬ ਰਸਤੇ ਮੇਂ ਪਿਸ਼ਾਵਰ ਕੀ ਸੰਗਤ ਮਿਲੀ। ਸਮਾਜ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਕੀ ਜਗ੍ਹਾ ਬਨ ਕੇ ਬ੍ਰਿਛ ਤਲੇ ਬੈਠ ਉਨ ਸੇ ਭੇਟ ਪੂਜਾ ਲੀ। ਭਿੱਖੀ ਪਹੁੰਚ, ਏਕ ਰੋਜ਼ ਸਮੀਪ ਰਖ ਬਿਦਾ ਕਰੀ ਅਰ ਆਪ ਭਿਖੀ ਰਹੇ। ਉਹਾਂ ਚਾਹਲ ਗੋਤ ਕੇ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰ ਕੋ ਸੁਲਤਾਨ ਕੀ ਸੇਵਕੀ ਸੇ ਹਟਾਇ ਕੇ ਸਭ ਜਗ੍ਹਾ ਫਤਹ ਪਾਵਨੇ ਹੇਤ ਪਾਂਚ ਤੀਰ ਬ੍ਰਖਸ਼ੇ। ਇਸ ਕਾ ਨਾਮ ਗੈਂਡਾ ਥਾ ੪।

(੩੪) ਗੁਰਨੇ ਗ੍ਰਾਮ — ਭਿੱਖੀ ਸੇ ਪਾਂਚ ਕੋਸ ਅਗਨਿ ਕੋਣ ਮੇਂ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ - ਈਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਭਿੱਖੀ ਸੇ ਆਏ ੪।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

(੩੫) ਖਿਆਲਾ ਗ੍ਰਾਮ – ਗੁਰਨੇ ਸੇ ਪਾਂਚ ਕੋਸ ਵਾਯੁ ਕੋਣ ਮੇਂ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਏਹਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਸੇਵਾ ਕਰੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕੋ ਆਗਜਾ ਦਈ 'ਕੂੰਆਂ ਅਰ ਬਟ ਕਾ ਪੇਡ ਲਗਾਓ'। ਉਸਨੇ ਦੋਨੋ ਲਗਾਏ। ਅਬ ਤਕ ਲਗ ਰਹੇ ਹੈਂ ੪।

(੩੬) ਡਿਖ ਗ੍ਰਾਮ – ਖਿਆਲੇ ਸੇ ਛੇ ਕੋਸ ਉੱਤਰ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਖਿਆਲੇ ਸੇ ਏਹਾਂ ਆਏ ੪।

(੩੭) ਮੌੜ ਸਾਬੋ ਕੇ – ਗ੍ਰਾਮ ਡਿਖਾ ਸੇ ਪਾਂਚ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਖਿਆਲੇ ਸੇ ਚਲ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਗ੍ਰਾਮ ਕੇ ਸਮੀਪ ਜੰਡ ਤਲੇ ਡੇਰਾ ਕਰਨੇ ਲਗੇ। ਤਬ ਗਾਉਂ ਕੇ ਏਕ ਆਦਮੀ ਨੇ ਕਹਾ ਇਸ ਮੇਂ ਦੇਵ ਰਹਿਤਾ ਹੈ, ਸੋ ਰਾਤ ਕੋ ਦੁਖ ਦੇਵੇਗਾ। ਆਪ ਔਰ ਬ੍ਰਿਛ ਤਲੇ ਡੇਰਾ ਕਰੋ। ਸੁਣ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਹਾ ਅਬ ਸੇ ਆਗੇ ਏਹਾਂ ਦੇਵ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ। ਡੇਰਾ ਕੀਆ। ਰਾਤ ਕੋ ਭੂਤ ਆਇਆ। ਦੂਰ ਖੜਾ ਹੋ ਕਰ ਅਰਜ਼ ਕਰੀ ਆਗੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਕੀ ਛਟੀ ਦਿਖਾਇ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਕਾ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸੇ ਨਿਕਾ-ਸਿਆ ਏਹਾਂ ਰਹਿਆ ਅਬ ਕਹਾਂ ਆਗਜਾ ਹੈ ? ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਹਾ ਕਿ ਅਬੀ ਬਠਿੰਡੇ ਕੇ ਕਿਲੇ ਮੇਂ ਬਸੋ। ਫਿਰ ਜਬ ਵਹਾਂ ਸੇ ਬਲੀ ਨਿਕਾਲੇਗਾ ਜਹਾਂ ਕਹੇਗਾ ਤਹਾਂ ਰਹਿਣਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਏਹਾਂ ਬਹੁਤ ਦਿਨ ਰਹੇ। ਏਕ ਤਾਲਾਬ ਲਗਵਾਇਆ ੪।

(੩੮) ਮਾਈਸਰ ਖਾਨਾ ਗ੍ਰਾਮ–ਮੌੜਾਂ ਸੇ ਤੀਨ ਕੋਸ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਵਾਯਵ ਕੋਣ ਮੇਂ੧,ਗੁਰਦੁਆਰਾ੨,ਸਿੱਖ੩–ਤਿੱਤਰ ਸਰ ਗੁਰੂ ਸਥਾਨ ਬਾਹਰ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਅੰਦਰ ਹੈ। ਈਹਾਂ ਦੇਵੀ ਕਾ ਥਾਨ ਹੈ ਖਾਨੇ ਪਾਂਚ ਗ੍ਰਾਮ ਹੈਂ ੪।

(੩੯) ਸਾਬੋ ਕੀ ਤਲਵੰਡੀ – ਮਾਈਸਰ ਖਾਨੇ ਸੇ ਪਾਂਚ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ੧, ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ੨, ਸਿੱਖ ੩–ਬਡੇ ਦਰਬਾਰ ਸੇ ਪਾਂਚ ਕਦਮ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੀ ਮੰਜੀ ਹੈ ੪।

(੪੦) ੦, ੧, ਮੰਜੀ ਗੁਰੂ ਸਰ ਪੈ ੨, ੦,੩–ਜਹਾਂ ਦੁਸ਼ਾਲੇ ਮੇਂ ਮਿਤਕਾ ਪਾਇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਾਰ ਕਾਢੀ ੪।

(੪੧) ਧਰਮੂ ਦਾ ਕੋਟ ਗ੍ਰਾਮ–ਦਮਦਮੇ ਸਾਹਿਬ ਸੇ ਦਸ ਕੋਸ ਅਗਨਿ ਕੋਣ ਮੇਂ ੧, ਸੂਲੀ ਸਰ ੨, ਸਿੱਖ ੩–ਈਹਾਂ ਚੋਰ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਘੋੜਾ ਚੁਰਾਇਆ। ਥੋਹੜੀ ਦੂਰ ਲੇ ਜਾ ਕਰ ਅੰਧਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇ ਪਕੜਾ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਕਹਿਆ ਮੈਂ ਆਪ ਕੀ ਅਵਗਿਆ ਕਰੀ ਹੈ, ਮੁਝੇ ਦੰਡ ਦੇਵੋ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਹਾ ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਦੰਡ ਲੇ। ਸੁਣਕੇ ਵੋਹ ਜੰਡ ਕੇ ਬ੍ਰਿਛ ਪਰ ਚੜ੍ਹ ਤਿਸਕੀ ਡਾਲੀ ਉਪਰ ਸੇ ਤੋੜ ਤੀਖੀ ਲੱਕੜੀ ਪੈ ਪੇਟ ਟਿਕਾਇ ਸੂਲੀ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਮਰ ਗਿਆ। ਇਸ ਲੀਏ ਉਸ ਕਾ ਨਾਮ ਸੂਲੀ ਸਰ ਹੈ ੪।

(੪੨) ਬਰ੍ਹੂ ਗ੍ਰਾਮ – ਧਰਮੂ ਕੇ ਕੋਟ ਸੇ ਸਾਤ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਇਸ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਚੁਮਾਸਾ ਰਹੇ। ਲੋਕੋਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸੇਵਾ ਕਰੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦੀਆ ਪੁਰਾਣੇ ਘਰ ਛੋਡ ਕੇ ਨਏ ਬਣਾਇ ਲੇਵੋ। ਧਨ ਧਾਨ ਸਭ ਦਿਨੋਂ ਮੇਂ ਬਹੁਤ ਹੋਵੇਗਾ ੪।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

(੪੩) ਗੋਬਿੰਦਪੁਰਾ – ਬਰ੍ਹੇ ਸੇ ਸਾਤ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ਬੋਹਿਆ ਪਾਸ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਨਿਰਮਲੇ ੩ - ਇਸ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੀ ਆਏ ੪।

(੪੪) ਸੰਗੋੜੀ ਗ੍ਰਾਮ - ਗੋਬਿੰਦ ਪੁਰੇ ਸੇ ਦੋ ਕੋਸ ਪੂਰਬ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨,ਸਿੱਖ੩ - ਗੋਬਿੰਦ ਪੁਰੇ ਸੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਈਹਾਂ ਆਏ ੪।

(੪੫) ਗਾਗਾ ਗ੍ਰਾਮ – ਸੰਗੋੜੀ ਸੇ ਆਠ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ੧,ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨,ਸਿੱਖ ੩ – ਇਸ ਨਗਰ ਕੇ ਲੋਗੋਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਘਸਿਆਰਿਓਂ ਸੇ ਘਾਸ ਛੀਨ ਲੀਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਫਰਿਆਦ ਹੁਈ ਸੁਣ ਕੇ ਚੁਪ ਰਹੇ, ਕੁਛ ਬਰ ਸਰਾਪ ਨਾ ਦੀਆ। ਪੀਛੇ ਉਸ ਗ੍ਰਾਮ ਕੇ ਲੋਗ ਅਪਰਾਧ ਖਿਮਾ ਕਰਾਵਣੇ ਆਏ ਸੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਖਸ਼ੇ ਅਰ ਕਹਾ ਤੁਮ ਬਧੋਰੇ ਥੋਰੇ, ਹੋਵੋਗੇ ਸੂਰਬੀਰ ੪।

(੪੬) ਲੇਲ ਗ੍ਰਾਮ – ਗਾਗੇ ਸੇ ਚਾਰ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਈਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਗਾਗੇ ਸੇ ਆਏ ਥੇ ੪।

(੪੭) ਮੂਣਕ – ਲੇਲਾ ਸੇ ਛੀ ਕੋਸ ਅਗਨਿ ਕੋਣ ਮੇਂ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਈਹਾਂ ਸਰਕਾਰ ਪਟਿਆਲੇ ਕਾ ਕਿਲਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਉਮਰ ਕੈਦੀ ਈਹਾਂ ਭੇਜੇ ਜਾਤੇ ਥੇ, ਮਾਨੋ ਜੇਹੀ ਕਾਲਾ ਪਾਨੀ ਥਾ ੪।

(੪੮) ਮਕੋਰੜ ਗ੍ਰਾਮ – ਮੂਣਕ ਸੇ ਤੀਨ ਕੋਸ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਆਗੇ ਜਾਤੇ ਹੁਏ ਈਹਾਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਆਏ ੪ ।

(੪੯) ਧਮਧਾਣ ਗ੍ਰਾਮ – ਮਕਰੋੜ ਸੇ ਸਾਤ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਗੁਰੂ ਜੀ ਈਹਾਂ ਆਏ, ਸੁੰਦਰ ਜਗ੍ਹਾ ਦੇਖ ਕਰ ਟਿਕ ਗਏ, ਨੰਦ ਲਾਲ ਸੁਹਣੇ ਕਾ ਬੇਟਾ ਮੀਹਾਂ ਜਲ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੇ ਲਗਾ। ਬੜੀ ਸੇਵਾ ਕਰੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਕੋ ਨਗਾਰਾ ਨੀਸ਼ਾਨ ਦੀਆ। ਉਦਾਸੀ ਭੇਖ ਮੇਂ ਮਹੰਤ ਬਣਾਇਆ। ਖਿਤਾਬ ਭਾਈ ਮੀਹਾਂ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆ।

ਭਾਈ ਮੀਹਾਂ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾ ਚੇਲਾ ਲਖਮੀਰ ਬਣਾਇਆ। ਪਟਿਆਲੇ ਮੇਂ ਮਗਨੀ ਰਾਮ ਕਾ, ਲਖਨਊ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਰਾਜਣ ਕਾ ਡੇਰਾ ਇਸੀ ਕੇ ਭੇਖ ਮੇਂ ਹੈ। ਫੇਰ ਜੋਹ ਭਾਈ ਮੀਹਾਂ ਜੀ ਗੁਰੂ ਦਸਮ ਕੀ ਭੀ ਸੇਵਾ ਕਰਤੇ ਰਹੇ ੪ ।

(੫੦) ਬਹਿਰ ਯਖ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ - ਕੁਰਖੇਤ੍ਰ ਮੇਂ ਕੌਰਵਾਂ ਪਾਂਡਵਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਲੜਾਈ ਸਮੇਂ ਚਾਰ ਯੱਖ ਖੜੇ ਕੀਏ ਥੇ ਜੋ ਕੋਈ ਬਾਹਰ ਭਾਗੇ, ਪਕੜ ਕੇ ਬੀਚ ਗੇਰੋ। ਉਨ ਮੇਂ ਚੌਥਾ ਜੋਹ ਯੱਖ ਹੈ, ਨੀਚੇ ਇਸ ਕੇ ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਚਲਤੀ ਹੈ। ਈਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਏਕ ਖਾਤੀ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤਾ ਥਾ, ਉਸਨੇ ਤੀਨ ਰੋਜ਼ ਰੱਖੇ।

ਨੋਟ – ਨੌ ਨੰਬਰ ਵਾਲੇ ਕਲੌੜ ਸੇ ਲੇ ਈਹਾਂ ਤਕ ਪਹਿਲੀ ਯਾਤ੍ਰਾ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਪਟਿਆਲਾ ਕੇ ਰਾਜ ਮੇਂ ਹੈ. ਆਗੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਰਾਜ ਮੇਂ ਹੈਂ ੪ ।

(੫੧) ਕੈਥਲ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ –

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੈਥਲ ਜਾਤੇ ਹੂਏ ਬਹਿਰ ਯੱਖ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਕੋ ਸਾਥ ਲੇ ਗਏ। ਕੈਥਲ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਾਈ ਕੇ ਘਰ ਮੇਂ ਡੇਰਾ ਕਰਾਇਆ। ਯਹਾਂ ਕਈ ਰੋਜ਼ ਰਹੇ। ਪਹਿਲੇ ਥੋਹੜੀ ਦੇਰ ਬਾਹਰ ਠਹਿਰੇ ਥੇ ਸੋ ਠੰਢਾਰ ਤੀਰਥ ਪੈ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਣਾ ਹੂਆ ਹੈ ੪।

(੫੨) ਬਾਰਨਾ ਗ੍ਰਾਮ – ਕੈਂਥਲ ਸੇ ਅਠਾਰਾਂ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਈਹਾਂ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ ਥਾ, ਉਸ ਨੇ ਘਰ ਮੇਂ ਟਿਕਾਏ, ਪ੍ਰੇਮ ਸੇ ਸੇਵਾ ਕਰੀ ੪।

(੫੩) ਥਨੇਸਰ ਸ਼ਹਿਰ – ਬਾਰਨੇ ਸੇ ਛੀ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਨ ਤੀਰਥ ਪੈ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਈਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੇ ਮੇਲੇ ਸਮੇਂ ਪਹੁੰਚੇ। ਮਾਝੇ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਮਾਝੇ ਚਲੋ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਆ ਅਬੀ ਤੀਰਥ ਯਾਤ੍ਰਾ ਕਰੇਂਗੇ। ਯੇਹ ਸੁਣ ਕਰ ਕਈ ਸੰਤ ਸਾਥ ਹੂਏ ੪।

(੫੪) ਬਨੀ - ਬਦਰ ਪੁਰ ਥਨੇਸਰ ਸੇ ਗਿਆਰਾਂ ਕੋਸ ਪੂਰਬ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਨਿਰਮਲੇ ੩ – ਈਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਰੁਪਜਾ ਦੇ ਕਰ ਏਕ ਸਿੱਖ ਕੂੰਆਂ ਲਗਾਵਣੇ ਹੇਤ ਛੋਡਾ। ਉਸ ਨੇ ਕੂੰਆਂ ਲਗਵਾਇਆ। ਬਨੀ ਬਦਰ ਪੁਰ ਦੋ ਗ੍ਰਾਮ ਹੈਂ ੪। ਈਹਾਂ ਸੇ ਆਗੇ 'ਸਢੈਲ' ਗ੍ਰਾਮ ਲਿਖਾ ਹੈ ਉਸ ਕਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ।

(੫੫) ਕੜਾ ਮਾਣਕ ਪੁਰ – ਜਮਨਾ ਸੇ ਪਾਰ ੧, ੦ ੨, ੦ ੩ – ਈਹਾਂ ਏਕ ਮਲੂਕ ਦਾਸ ਸੰਤ ਰਹਿਤੇ ਥੇ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀ ਇਛਾ ਰਖਤੇ ਥੇ। ਉਨ ਕੋ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀਆ ੪।

(੫੬) ਮਥਰਾ ਸ਼ਹਿਰ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਮਥਰਾ ਮੇਂ ਕੰਸ ਟਿਲੇ ਕੇ ਉਪਰ ਮਕਾਨ ਹੈ। ਆਗਰਾ ਕੀ ਸੜਕ ਪੈ ਸ਼ਹਿਰ ਕੇ ਭੀਤਰ ੪।

(੫੭) ਆਗਰਾ ਸ਼ਹਿਰ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਨਿਰਮਲੇ ੩ — ਆਗਰਾ ਮੇਂ 'ਮਾਈ ਥਾਨ' ਮਹੱਲੇ ਮੇਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ ਉਸੀ ਮੇਂਜੇਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਿਰਾਜੇ।

(੫੮) ਏਟਾਯਾ ਸ਼ਹਿਰ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩ — ਏਟਾਯਾ ਜਮਨਾ ਕਿਨਾਰੇ ਹੈ। ਏਹਾਂ ਭੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤਰੇ ੪।

(੫੯) ਪ੍ਰਯਾਗ ਰਾਜ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਅਹੀਆ ਪੁਰ ਮਹੱਲੇ ਮੇਂ ੨, ਨਿਰਮਲੇ ੩ — ਏਹਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਆਏ ਔਰ ਤ੍ਰਿਬੇਣੀ ਪੈ ਡੇਰਾ ਕੀਆ। ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੇ ਅੰਨ, ਬਸਤ੍ਰ ਗਊ, ਅਸ੍ਵ ਆਦਿਕ ਦਾਨ ਕੀਏ। ਸੰਗਤ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਕੋਈ ਦਿਨ ਏਹਾਂ ਨਿਵਾਸ ਕਰੋ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਮਾਨੀ। ਸਿੱਖੋਂ ਨੇ ਅਹੀਆ ਪੁਰ ਮਹੱਲੇ ਮੇਂ ਟਿਕਾਏ।

ਏਹਾਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਮਾਤਾਨਾਨਕੀ ਜੀ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਹੇ ਪੁੱਤ੍ਰ! ਆਪ ਕੇ ਪਿਤਾ ਕਾ ਬਚਨ ਹੈ ਤੁਮਾਰੇ ਘਰ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੋਣੇ ਕਾ, ਸੋ ਕਾਮਨਾ ਪੂਰੀ ਕਰੋ। ਮੈਂ ਪੋਤੇ ਕਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੂੰ। ਮਾਤਾ ਕਾ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਹਾ "ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੁਮਾਰੀ ਆਸ਼ਾ ਪੂਰੀ ਕਰੇਂਗੇ" ਸੁਣ ਕਰ ਮਾਤਾ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁਈ ।

ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਜੈਸੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਸਮ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣਾ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਕੇ ਛਟੇ ਅਧਿਆਇ ਮੇਂ ਬਰਣਨ ਕੀਆ ਹੈ ਸੋ ਸ੍ਰੋਤਾ ਲੋਗੋਂ ਕੇ ਕਾਨ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕਰਣੇ ਅਰਥ ਲਿਖਤੇ ਹੈਂ ਃ—

"ਅਬ ਮੈ ਅਪਨੀ ਕਥਾ ਬਖਾਨੋ ॥
ਤਪ ਸਾਧਤ ਜਿਹ ਬਿਧ ਮੁਹਿ ਆਨੋ ॥
ਹੇਮ ਕੁੰਟ ਪਰਬਤ ਹੈ ਜਹਾਂ ॥
ਸਪਤ ਸ੍ਰਿੰਗ ਸੋਭਤ ਹੈ ਤਹਾਂ ॥ ੧ ॥
ਸਪਤ ਸ੍ਰਿੰਗ ਤਹ ਨਾਮ ਕਹਾਵਾ ॥
ਪੰਡ ਰਾਜ ਜਹ ਜੋਗ ਕਮਾਵਾ ॥
ਤਹ ਹਮ ਅਧਿਕ ਤੁਖਾ ਸਹਿਆ ਸਾਧੀ ॥
ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਕਾਲਕਾ ਅਰਾਧੀ ॥ ੨ ॥"

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਨਮ ਕਥਾ ਸੁਣਾਵਣੇ ਹੇਤ ਐਸੇ ਜਿਸ ਥਾਨ ਸੇ ਆਏ ਉਸ ਥਾਨ ਕਾ ਪਤਾ ਅਰ ਉਪਾਸ਼ਨ ਦੇਵਤਾ ਕੇ ਨਾਮ ਸਹਿਤ ਆਪਣਾ ਤਪ ਕਰਣਾ ਲਿਖਾ ਹੈ । ਉਸ ਕੇ ਆਗੇ —

"ਤਾਤ ਮਾਤ ਮੁਰ ਅਲਖ ਅਰਾਧਾ ॥
ਬਹੁ ਬਿਧ ਜੋਗ ਸਾਧਨਾ ਸਾਧਾ ॥ ੩ ॥
ਤਿਨ ਜੋ ਕਰੀ ਅਲਖ ਕੀ ਸੇਵਾ ॥
ਤਾ ਤੇ ਭਏ ਪ੍ਰਸੰਨ ਗੁਰਦੇਵਾ ॥
ਤਿਨ ਪ੍ਰਭ ਜਬ ਆਇਸ ਮੁਹਿ ਦੀਆ ॥

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਤਬ ਹਮ ਜਨਮ ਕਲੂ ਮੇ ਲੀਆ ॥ ੪ ॥''

ਐਸੇ ਆਪਣਾ ਅਵਤਾਰ ਲੈਣੇ ਮੇਂ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਕੇ ਧਿਆਨ ਸੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁਏ ਅਕਾਲ ਕੀ ਆਗਜਾ ਕਾਰਨ ਕਹੀ ਹੈ ਃ —

ਮੈ ਅਪਨਾ ਸੁਤ ਤੋਹਿ ਨਿਵਾਜਾ ॥
ਪੰਥ ਪ੍ਰਚੁਰ ਕਰਬੇ ਕਹੁ ਸਾਜਾ ॥

ਐਸੇ ਅਕਾਲ ਕੇ ਬਚਨ ਸੇ ਆਪਣੇ ਕੋ ਤੁਂਕਾ ਪੁੱਤ੍ ਬਤਾਇਆ ਹੈ। ਔਰ -

''ਜਾਹਿ ਤਹਾ ਤੈ ਧਰਮ ਚਲਾਇ ॥
ਕਬਧ ਕਰਨ ਤੇ ਲੋਕ ਹਟਾਇ ॥'' ੨੯ ॥

ਐਸੇ ਉੱਤਮ ਧਰਮੋ ਕਾ ਬਿਸਤਾਰ ਕਰਣਾ, ਅਵਤਾਰ ਹੋਣੇ ਕਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਕਹਾ ਹੈ।

ਇਸ ਕਥਾ ਕਾ ਗੁਰੂ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕੀ ਗਿਆਰਵੀਂ ਅੰਸ ਕੇ ਉਨਚਾਸ, ਪਚਾਸ ਦੋ ਅੰਸੂਓਂ ਮੇਂ ਐਸਾ ਬਰਣਨ ਕੀਆ ਹੈ ਯਥਾ —

''ਹੇਮਕੂੰਟ ਸੁਮੇਰ ਹੈ। ਜਿਸ ਮੇ ਅਨੇਕ ਭਾਂਤ ਕੇ ਨਦੀ ਨਾਲੇ ਬਹਿਤੇ ਮਨੋਹਰ ਪੰਛੀ ਬੋਲਤੇ, ਦਿਬਜ ਸੁਗੰਧੀ ਵਾਲੇ ਫੂਲ ਖਿਲ ਰਹੇ, ਦਿਬਜ ਧਾਤੂ ਅਰ ਮਣਿਗਣ ਚਮਕ ਰਹੇ ਥੇ। ਉਸ ਕੇ ਸਾਤ ਸ਼ਿੰਗੋਂ ਮੇਂ ਅਨੇਕ ਮੁਨੀ ਤਪ ਕਰਤੇ ਥੇ। ਜਿਨ ਮੇਂ ਏਕ ਮੁਨੀ ਕਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਅਕਾਲ ਆਪ ਉੱਗ੍ ਤਪ ਕਰਤੇ ਭਏ। ਜਿਨ ਕੇ ਉੱਗ੍ ਤਪ ਕੋ ਦੇਖ ਦੇਵਗਣੋ ਨੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ ਸੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਆ ''ਜੇਹ ਉੱਗ੍ ਤਪ ਕਿਸਨੇ ਔਰ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਕੌਣ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਹੇਤ ਕੀਆ ਹੈ ?'' ਸੁਣ ਕਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦੀਆ ਜੋਹ ਉੱਗ੍ ਤਪ ਤੁਮਾਰੀ ਰਖਿਆ ਹੇਤ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਆਪ ਕੀਆ ਹੈ। ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਮੰਡਲ ਮੇਂ ਔਰੰਗ ਯਵਨਾਸੁਰ ਨੇ ਜੋ ਤੁਮਾਰੇ ਮੰਦਰ ਗੇਰੇ ਹੈਂ, ਰਾਵਣ ਕੰਸ ਵਤ ਉਸ ਕੋ ਮਾਰਣੇ ਵਾਲਾ ਜੋਹ ਤਪਸੀ ਪੁੱਤ੍ ਰਚੇਗਾ। ਤਬ ਤੁਮ ਨੇ ਭੀ ਜਾ ਕਰ ਮਨੁਜ ਸਰੀਰ ਧਾਰਨੇ। ਅਬ ਇਸ ਤਪਸੀ ਕੀ ਪੁਰਾਣੀ ਕਥਾ ਸੁਣੋ ਃ—

ਸਤਿਜੁਗ ਕੇ ਸਮੇਂ ਰਾਖਸ਼ੇਂ ਨੇ ਤੁਮਾਰੇ ਸਦਨ ਛੀਨ ਲੀਏ। ਤੁਮ ਨੇ ਭਗਵਤੀ ਕੀ ਉਸਤਤੀ ਕਰੀ ਤਬ ਦੇਵੀ ਨੇ ਪ੍ਰਣ ਕੀਆ ਕਿ ਤੁਮਾਰੇ ਸ਼ੱਤ੍ ਹਨੌਂ ਗੀ। ਹਨ ਕੇ ਲਘੁ ਮੂਰਤ ਧਾਰ ਬਿੰਧਜਾ ਪਰਬਤ ਮੇਂ ਸਥਿਤ ਹੁਈ। ਪੀਛੇ ਸੇ 'ਬੇਲ' 'ਸੁਬੇਲ' ਦੋ ਰਾਖਸ਼ ਬਡੀ ਸੈਨਾ ਲੇ ਦੇਵੀ ਕੋ ਖੋਜਤੇ ਹੁਏ ਇਸ ਤਪਸੀ ਕੋ ਪੂਛਤੇ ਭਏ। ਹੇ ਤਪਸੀ ! ਏਕ ਮਨੋਹਰ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਤੈਂ ਨੇ ਦੇਖੀ ਹੋ ਤੋ ਹਮੇਂ ਬਤਾਓ। ਸੁਣ ਕਰ ਕੋਪ ਸੇ ਤਪਸੀ ਨੇ ਕਹਾ ਹੇ ਮੂਢੋ ! ਕਿਆ ਬਕਬਾਦ ਕਰਤੇ ਹੋ, ਵੋਹ ਤੋ ਜਗਤ ਮਾਤਾ ਭਗਵਤੀ ਦੁਰਗਾ ਹੈ।

ਤਪਸੀ ਕਾ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੋਪ ਕਰ ਦੈਂਤ ਉਸੇ ਮਾਰਨੇ ਆਏ। ਤਬ ਤਪਸੀ ਨੇ ਜਾਨਾ, ਮੈਂ ਅਰ ਮੇਰੇ ਚੇਲੇ ਬ੍ਰਹਮਣ ਹੈਂ ਔਰ ਬ੍ਰਹਮਣੋ ਕਾ ਧਰਮ ਜੁੱਧ ਕਰਣੇ ਕਾ ਨਹੀਂ, ਯਾਂਤੇ ਇਨ ਕੇ ਨਾਸ ਹੇਤ ਕੋਈ ਖੱਤ੍ਰੀ ਪੁਰਖ ਸਾਜੇਂ। ਐਸੇ ਬਿਚਾਰ ਕੋ ਅਪਨੇ ਤੁਲੇ ਕੀ ਸਿੰਘ ਖਾਲ ਕੋਪ ਸੇ 'ਹੁੰ' ਐਸੇ ਕਹਿ ਕਰ ਝਾੜੀ। ਤਾਂ ਸੇ ਏਕ ਸ਼ਸਤ੍ ਧਾਰੀ ਛੱਤ੍ਰੀ ਨਿਕਸਾ। ਤਿਸ ਨੇ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

'ਬੇਲ, ਸੁਬੇਲ' ਔਰ ਉਨਕੀ ਸਭ ਸੈਨਾ ਸੰਘਾਰ ਕਰੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕਰ ਭਗਵਤੀ ਨੇ ਉਸ ਕੋ ਬਰ ਦੀਆ 'ਜਬ ਤੂੰ ਯਾਦ ਕਰੇਂਗਾ, ਏਕ ਵਾਰ ਤੇਰੇ ਪਾਸ ਆਵੋਂਗੀ। ਅਬ ਸੇ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਦੁਸ਼ਟ ਦਮਨ ਹੂਆ ਅਰ ਤੂੰ ਸਿੰਘ - ਖਾਲ ਸੇ ਹੂਆ ਹੈਂ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਤੇਰਾ ਨਾਮ ਖਾਲਸਾ ਹੋਗਾ'' ਐਸੇ ਬਰ ਦੇ ਭਗਵਤੀ ਲੋਪ ਹੂਈ।

ਦੁਸ਼ਟ ਦਮਨ ਅਪਨੇ ਪਿਤਾ ਪਾਸ ਆਇਆ। ਤਪਸੀ ਨੇ ਦੇਖ ਕਰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਦੁਸ਼ਟ ਦਮਨ ਕੋ ਕਹਾ 'ਬਹੁਤ ਅੱਛਾ ਹੂਆ, ਤੈਂ ਨੇ ਭਗਵਤੀ ਸੇ ਜੁੱਧ ਕਾ ਵਰ ਪਾਇਆ। ਮੈਂ ਨੇ ਭੀ ਤੁਝੇ ਖਾਲ ਸੇ ਜੁੱਧ ਹੇਤ ਹੀ ਨਿਕਾਸਾ ਥਾ।'

ਹੇ ਦੇਵ ਰਾਇ ! ਅਬ ਉਸ ਪੁਰਸ਼ ਕੇ ਜੁੱਧ ਕਾ ਸਮਾਂ ਸਮੀਪ ਆਇਆ ਹੈ। ਤੁਮ ਭੀ ਸਿੰਘ ਵੇਸ ਹੇਤ ਮਨੁਜ ਸਰੀਰ ਧਾਰੋ। ਐਸੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਦੇਵਨ ਕੋ ਆਗਜਾ ਕਰੀ। ਉਸੀ ਸਮੇਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਆਪਨੇ ਪਾਰਖਦੋਂ ਕੋ ਆਗਜਾ ਦਈ "ਬਿਮਾਨ ਮੇਂ ਚੜ੍ਹਾਇ ਕੇ ਦੁਸ਼ਟ ਦਮਨ ਕੋ ਹਮਾਰੇ ਪਾਸ ਲਿਆਵੋ" ਯੇਹ ਸੁਣ ਕਰ ਵਹ ਲੇ ਆਏ, ਦੁਸ਼ਟ ਦਮਨ ਨੇ ਆਇ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕਰੀ। ਅਕਾਲ ਨੇ ਆਗਜਾ ਕਰੀ "ਮੇਰੇ ਰੂਪ ਤੁਮਾਰੇ ਪਿਤਾ ਤਪਸੀ ਨੇ ਧਰਮ ਰੱਛਾ ਹੇਤ ਮੇਰਾ ਧਿਆਨ ਕੀਆ ਹੈ, ਯਾਂਤੇ ਧਰਮ ਰੱਛਾ ਹੇਤ ਤੁਮ ਉਨ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹ ਮੇਂ ਅਵਤਾਰ ਲੇਵੋ" ਯੇਹ ਸੁਣ ਕਰ ਦੁਸ਼ਟ ਦਮਨ ਨੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰੀ 'ਮੈਂ ਆਪ ਕੇ ਚਰਨੋਂ ਕਾ ਵਿਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸਹਾਰ ਸਕਤਾ, ਤੁ ਭੀ ਅਮੇਟ ਜਾਣ ਕੇ ਮੈਂ ਨੇ ਆਪ ਕੀ ਆਗਜਾ ਮਾਨੀ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਅਬੀ ਜਾ ਕਰ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਕੇ ਉਦਰ ਮੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਲੇਤਾ ਹੂੰ।

ਸੰਮਤ ੧੭੨੩, ਚੇਤ ਸੁਦੀ ਸੱਤੇਂ ਕੇ ਸਮੀਪ ਪ੍ਰਯਾਗ ਰਾਜ ਮੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਲੀਆ। ਸੋਈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਾਤਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਕੇ ਆਰੰਭ ਮੇਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਯਥਾ :—

ਮੁਰ ਪਿਤ ਪੂਰਬ ਕਿਯਸ ਪਯਾਨਾ ॥
ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਕੇ ਤੀਰਥ ਨ੍ਹਾਨ੍ਹਾ ॥
ਜਬ ਹੀ ਜਾਤ ਤ੍ਰਿਬੇਨੀ ਭਏ ॥
ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਦਿਨ ਕਰਤ ਬਿਤਏ ॥੧॥
ਤਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹਮਾਰਾ ਭਜੋ ॥

ਅਰ ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਲਿਖਾ ਹੈ :—

ਪਟਣਾ ਸ਼ਹਿਰ ਬਿਖੈ ਭਵ ਲਜੋ ॥੨॥

ਐਸੇ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮੇਂ ਕਾਰਨ, ਪ੍ਰਯੋਜਨ, ਨਾਮ, ਥਾਨ ਸਹਿਤ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਅਵਤਾਰ ਹੋਨੇ ਕੀ ਕਥਾ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਅਰ ਕਥਾ ਕਾ ਬਰਣਨ ਅਨੇਕ ਭਾਂਤ ਸੇ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਪੰਤੂ ਨਾਮ, ਥਾਨ, ਕਾਰਣ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਏਕ ਹੀ ਹੋਤੇ ਹੈਂ।

ਪੂਰਬਲੀ ਕਥਾ ਮੇਂ ਹੇਮਕੁੰਟ ਕਾ ਸੁਮੇਰ ਅਰਥ ਲਿਖਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਕੋ ਅਕਾਲ ਕਾ ਤੁਪਸੀ ਰੂਪ ਲਿਖਾ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਮਹਾਰਾਜ ਕਾ ਖਾਲ ਸੇ ਜਨਮ ਹੋਣਾ ਲਿਖਾ ਅਰ ਖਾਲ ਸੇ ਹੋਨੇ ਸੇ ਤੇਰਾ ਨਾਮ 'ਖਾਲਸਾ' ਹੋਗਾ ਲਿਖਾ। ਸੋ ਸਭੀ ਲਿਖਣਾ ਪੂਰਬ ਲਿਖੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਬਚਨੋਂ ਸੇ ਬਿਰੁੱਧ ਸਿੱਧ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਕਾਹੇ ਤੇ — ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹੇਮਕੁੰਟ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਕਾ ਪਤਾ ਪੰਡੁ ਰਾਜ ਕੇ ਯੋਗ ਥਾਨ ਕੇ ਸਮੀਪ ਲਿਖਾ ਹੈ, ਔਰ ਪੰਡ ਰਾਜ ਨੇ ਯੋਗ ਸਪਤ ਸ਼੍ਰਿੰਗ ਮੇਂ ਕੀਆ। ਉਹਾਂ ਹੀ ਰਾਜ਼ਰਾ। ਆਗੇ ਕਹੀਂ ਨਹੀ ਗਿਆ। ਜੇਹ ਆਗੇ ਲਿਖੇਂਗੇ।

ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਕਾ ਪੂਰਬ ਤਪਸੀ ਹੋਣਾ ਨਹੀਂ ਲਿਖਾ। "ਤਪ ਸਾਧਤ ਹਰਿ ਮੋਹਿ ਬੁਲਾਯੋ" ਐਸੇ ਅਪਣਾ ਲਿਖਾ ਹੈ। ਅਰ ਖਾਲ ਸੇ ਅਪਣਾ ਜਨਮ ਨਹੀਂ ਲਿਖਾ। ਨਾਂ ਹੀ ਖਾਲ ਸੇ ਹੋਣੇ ਸੇ ਖਾਲਸਾ ਕਹਾਵੇਂਗਾ, ਜੇਹ ਲਿਖਾ ਹੈ। ਅਰ ਲਿਖਣਾ ਉਨਹੀ ਕਾ ਸੱਚਾ ਹੈ। ਯਾਂਤੇ 'ਖਾਲਸ' 'ਸ਼ੁਛ ਧਰਮ' ਕੇ ਧਾਰਨੇ ਸੇ ਖਾਲਸਾ ਜਾਣੋ।

ਗਰ ਜੀ ਕੇ ਤਪ ਸਥਾਨ ਕਾ ਪਤਾ ਮਹਾਂ ਭਾਰਤ ਕੇ ਬਚਨੋਂ ਸੇ ਮੇਲ ਕਰ ਲਿਖਤੇ ਹੈਂ – ਭਾਰਤ ਮੇਂ ਹੇਮਕੁੰਟ ਸਤ ਸ਼੍ਰਿੰਗ ਕੇ ਸਮੀਪ ਲਿਖਾ ਹੈ। ਯਾਂਤੇ ਹੇਮਕੁੰਟ ਸੁਮੇਰ ਕਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਾ ਹੈ ਹੇਮਕੁੰਟ ਪਰਬਤ ਜਹਾਂ ਹੈ ਤਹਾਂ ਤਿਸ ਕੇ ਸਮੀਪ ਸਤ ਸ਼੍ਰਿੰਗ ਸੋਭਾ ਪਾਵਤਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਮੇਂ ਰਾਜਾ ਪੰਡ ਨੇ ਜੱਗ ਕਮਾਇਆ ਹੈ। ਉਸੀ ਕੇ ਸਮੀਪ ਹਮ ਨੇ ਤਪ ਕੀਆ, ਕਹਾ ਹੈ। ਸੁਮੇਰ ਮੇਂ ਤਪ ਕਰਣਾ ਨਹੀਂ ਲਿਖਾ। ਇਸਕੀ ਸਪਸ਼ਟ ਕਥਾ ਐਸੇ ਹੈ :–

ਜਿਸ ਕੇ ਉਪਰ ਬੱਦ੍ਰੀ ਨਾਰਾਇਣ ਕਾ ਮੰਦਰ ਹੈ, ਉਸ ਪਰਬਤ ਕਾ ਨਾਮ 'ਗੰਧ ਮਾਦਨ' ਹੈ। 'ਗੰਧਮਾਦਨ' ਸੇ ਛੇ ਕੋਸ ਨੀਚੇ ਕੇ ਪਰਬਤ ਕਾ ਨਾਮ ਸਤ ਸ਼੍ਰਿੰਗ ਹੈ। ਉਸ ਮੇਂ ਪਾਂਡੁ ਨੇ ਯੱਗ ਕੀਆ। ਅਬ ਉਹਾਂ 'ਪੰਡ ਕੇਸਰ' ਗ੍ਰਾਮ ਬਸਤਾ ਹੈ। ਬੱਦ੍ਰੀ ਨਾਰਾਇਣ ਕੀ ਯਾਤ੍ਰਾ ਸਭ ਉਹਾਂ ਕੋ ਹੋ ਕਰ ਜਾਤੀ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੈ। ਕਿਨਾਰੇ ਜਾਣੇ ਕੋ ਰਸਤਾ ਨਹੀਂ। ਸਤ ਸ੍ਰਿੰਗ ਸੇ ਆਠ ਕੋਸ ਊਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਤਪ ਕੀਆ। ਸੋ ਅੱਤੀ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਤੇ ਹੈਂ —

ਪੰਡਕੇਸਰ ਸੇ ਏਕ ਮੀਲ ਨੀਚੇ ਸੜਕ ਸਮੀਪ 'ਅਲਕ ਨੰਦਾ' ਗੰਗਾ ਕਾ ਪੁਲ ਹੈ। ਪੁਲ ਕੇ ਸਮੀਪ ਹੀ ਅਲਕ ਨੰਦਾ ਮੇਂ ਭੋਟੀ ਗੰਗਾ ਮਿਲਤੀ ਹੈ। ਪੁਲ ਪੈ ਲਖ ਭੋਟੀ ਕੇ ਸੱਜੇ ਹਾਥ ਜਾਤੇ ਤੀਨ ਕੋਸ ਪੈ ਏਕ ਗਾਉਂ ਹੈ। ਵਹਾਂ ਔਰ ਪੁਲ ਹੈ। ਉਸ ਪੈ ਲਖ ਭੋਟੀ ਗੰਗਾ ਕੇ ਖੱਬੇ ਹਾਥ ਜਾਤੇ ਤੀਨ ਕੋਸ ਪੈ ਭੋਟੀ ਗੰਗਾ ਕੇ ਸਾਥ "ਲੋਹ ਪਾਲ" ਕੇ ਜਲ ਕਾ ਸੰਗਮ ਹੈ। ਈਹਾਂ ਸੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਲਗਤੀ ਹੈ। ਸੋ ਦੋ ਕੋਸ ਰਸਤਾ ਕਠਿਨ ਹੈ। ਪੰਡਕੇਸਰ ਕਾ ਪੁਜਾਰੀ ਲੋਹਪਾਲ ਮੇਂ ਲੇ ਜਾਤਾ ਹੈ।

ਲੋਹ ਪਾਲ ਮੇਂ ਜਲ ਕਾ ਤਲਾਬ ਹੈ। ਸੋ ਸਵਾ ਸੇ ਕਦਮ ਚੌੜਾ ਹੈ। ਆਧ ਕੋਸ ਪੱਕੇ ਕਾ ਲੰਬਾ ਹੈ। ਤਲਾਬ ਕੇ ਪੱਛਮ ਪਾਸੇ ਦੋ ਮੰਦਰ ਹੈਂ ਏਕ 'ਮਹਾ ਕਾਲ' ਕਾ ਦੂਸਰਾ "ਮਹਾਂ ਕਾਲੀ ਕਾ" ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਕਾ ਮੰਦਰ ਏਕ ਗਜ਼ ਊਚਾ ਹੈ। ਮਹਾਂ ਕਾਲੀ ਕਾ ਪੌਨ ਗਜ਼ ਊਚਾ ਹੈ। ਮੂਰਤੀਆਂ ਦੋਨੋ ਮੇਂ ਧਾਤੁ ਕੀ ਹੈਂ। ਮੂਰਤੀ ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਕੀ ਏਕ ਗਲਿਸਤ ਕੀ ਦੋ ਭੁਜ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਕਾਲੀ ਕੀ ਪੌਨ ਗਲਿਸਤ ਕੀ ਚਾਰ ਭੁਜ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਭੋਗ ਦੋਨੋਂ ਕੋ ਕੜਾਹ ਕਾ ਲਗਤਾ ਹੈ। ਗਾਂਜਾ, ਤੰਮਾਕੂ ਵਹਾਂ ਕੋਈ ਪੀਤਾ ਨਹੀਂ। ਜੂਤਾ ਏਕ ਕੋਸ ਤਲੇ ਗੁਫਾ ਮੇਂ ਛੋਡ ਜਾਤੇ ਹੈਂ। ਅਸਲ ਮੇਂ ਨਾਮ 'ਲੋਕ ਪਾਲੇਸ੍ਵਰ' ਹੈ। ਕਾਹੇ ਤੇ — ਵੋਹ ਸਰੋਵਰ ਲੋਕ ਪਾਲੋਂ ਕਾ ਹੈ। ਲੋਕ ਪਾਲੋਂ ਕੇ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸਰੋਵਰ ਕਿਨਾਰੇ ਵਾਸੀ ਮਹਾਂ ਦੇਵ ਕਾ ਨਾਮ ਲੋਕ ਪਾਲੇਸ੍ਵਰ ਹੈ ।

ਬੱਦਰੀ ਮਹਾਤਮ ਮੇਂ ਇਸ ਤੀਰਥ ਕੇ ਸਮੀਪ ਜਾ ਕਰ ਮਲ, ਮੂਤ੍ਰ, ਦਾਤਨ, ਕੁਰਲਾ ਕਰਨੇ ਔਰ ਥੂਕਨੇ ਕਾ ਬਡਾ ਸੰਕੋਚ ਲਿਖਾ ਹੈ। ਤਾਲਾਬ ਕੇ ਜਲ ਮੇਂ ਕੋਈ ਡੱਕਾ ਰੋੜੇ, ਰਿਖੀ ਜਨ ਪੰਛੀਓਂ ਕਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਉਠਾ ਲੇ ਜਾਤੇ ਲਿਖਾ ਹੈ। ਮੰਦਰੋਂ ਕਾ ਤਾਲਾਬ ਸੇ ਚਾਰ ਕਦਮ ਕਾ ਫਰਕ ਹੈ। ਆਪਸ ਸੇ ਹਾਥ ਭਰ ਕਾ ਫਰਕ ਹੈ। ਉੱਤਰ ਪਾਸੇ ਕੇ ਪਰਬਤ ਸੇਂ ਗਿਰ ਕੇ ਤਾਲਾਬ ਮੇਂ ਜਲ ਪੜਤਾ ਹੈ। ਪੱਛਮ ਪਾਸੇ ਮੰਦਰੋਂ ਕੇ ਸਮੀਪ ਤਲੇ ਕੋ ਨਿਕਸ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਮਾਣੇ ਗ੍ਰਾਮ, ਪੰਡਕੇਸਰ, ਜੋਸ਼ੀ ਮਠ, ਘੁਮਾਰ ਚੱਟੀ, ਨੈਤੀ ਆਦਿਕ ਗ੍ਰਾਮੋਂ ਕੇ ਪਰਬਤੀ ਲੋਗ ਵਹਾਂ ਕੀ ਪੂਜਾ ਕਰਤੇ ਹੈਂ। ਸੋ ਇਸੀ ਥਾਨ ਮੇਂ ਬੈਠ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੂਰਬ ਜਨਮ ਮੇਂ ਕਾਲ ਕਾਲੀ ਮੋਂ ਚਿੱਤ ਲਗਾਇ ਤਪ ਕੀਆ। ਜੋ ਸਮੱਗ੍ਰ ਕਥਾ ਪੀਛੇ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਮੇਂ ਲਿਖੀ ਦਿਖਾਈ ਹੈ।

"ਪੰਡ ਰਾਜ ਨੇ ਜਹਾਂ ਤਪ ਕੀਆ ਤਿਸ ਕੇ ਸਮੀਪ ਹਮ ਨੇ ਤਪ ਕੀਆ" ਪਤਾ ਲਿਖਾ ਹੈ। ਸੋ ਪੰਡ ਰਾਜ ਨੇ ਤਪ ਹੇਮ ਕੁੰਟ ਕੇ ਸਮੀਪ ਸਤ ਸ੍ਰਿੰਗ ਮੇਂ ਕੀਆ ਹੈ। ਯੇਹ ਗਾਥਾ ਆਦਿ ਪਰਬ ਕੇ ਏਕ ਸੌ ਉਨੀਸਵੇਂ ਅਧਿਆਏ ਮੇਂ ਪੰਤਾਲੀ ਕੇ ਸਲੋਕ ਸੇ ਲੇ ਅਠਤਾਲੀ ਕੇ ਸਲੋਕ ਪ੍ਰਯੰਤ ਲਿਖੀ ਹੈ।

ਫਲ ਮੂਲੋਂ ਕਾ ਭੋਜਨ ਕਰਤਾ ਪਾਂਡੂ ਦੋਨੋ ਇਸਤ੍ਰੀਓਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਕੋ ਲੇ 'ਨਾਗਸਤ ਪਰਬਤ' ਮੇਂ ਗਿਆ। ਤਾਂ ਸੇ ਆਗੇ 'ਚੈਤਰਥ ਪਰਬਤ' ਮੇਂ ਪਹੁੰਚ, ਪੀਛੇ ਸੇ 'ਕਾਲਕੂਟ ਪਰਬਤ' ਕੋ ਲਖ ਕੇ 'ਹਿਮਵੰਤ ਪਰਬਤ' ਕੋ ਲਖਤਾ 'ਗੰਧਮਾਦਨ' ਕੋ ਚਲਾ। ਜਿਸ ਪਰਬਤ ਕੀ ਉੱਤਮ ਪ੍ਰਾਣੀ ਸਿੱਧ ਦੇਵਤਾ ਬਹੁ ਰਿਖੀ ਰੱਛਿਆ ਕਰਤੇ ਹੈਂ। ਤਿਸ ਕੇ ਮਾਰਗ ਮੇਂ ਸਮ ਔਰ ਬਿਖਮ ਥਾਨੋਂ ਮੇਂ ਨਿਵਾਸ ਕਰਤਾ ਹੁਆ ਵਹੁ ਪਾਂਡੁ ਰਾਜਾ 'ਇੰਦ੍ਰ ਦਜੁਮਨ ਸਰੋਵਰ' ਪੈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਤਾਂ ਸੇ ਆਗੇ 'ਹੇਮ ਕੂੰਟ' ਕੋ ਲੁਖ 'ਸਤ ਸ੍ਰਿੰਗ' ਮੇਂ ਪਹੁੰਚ ਤਪਸੀ ਬਨ ਤਪ ਕਰਤਾ ਭਯਾ। ਇਸ ਕੇ ਮੂਲ ਸਲੋਕ ਯੇ ਹੈਂ—

ਰਾਜਪੁਤ੍ਰਸ੍ਤੁ ਕੌਰਵ੍ਯ ਪਾਂਡੁਰਮੂਲ ਫਲਾਸ਼ਨ:।
ਜਗਾਮ ਸਹ ਪਤਨੀ ਭ੍ਯਾਂ ਤੁਤੋ ਨਾਗ ਸ਼ਤੰ ਗਿਰਿਮ॥
ਸਚੈਤ੍ਰਰਥਮਾਸਾਦ੍ਯ ਕਾਲਕੂਟਮਤੀਤ੍ਯ ਚ।
ਹਿਮਵੰਤ੍ਮਤਿਕ੍ਰਮ੍ਯ ਪ੍ਰਾਯਯੌ ਗੰਧਮਾਦਨਮ॥
ਰਖਸ਼ਮਾਣੋ ਮਹਾਭੂਤੈ: ਸਿਧੈਸ਼ਚ ਪਰਮਰਸ਼ਿਭਿ:
ਉਵਾਸ ਸ ਮਹਾਰਾਜ ਸਮੇਸ਼ੁ ਵਿਸ਼ਮੇਸ਼ੁ ਚ॥
ਇੰਦ੍ਰ ਦਜ਼ਮਨਸਰ: ਪ੍ਰਾਪਯ ਹੰਸ ਕੂਟ ਮਤੀਤ੍ਯ ਚ।
ਸ਼ਤ ਸ੍ਰਿੰਗੇ ਮਹਾਰਾਜ ਤਾਪਸ: ਸਮਤਪਜਤ॥

ਪਾਂਡੁ ਕੇ ਤਪ ਕੀ ਕਥਾ ਐਸੇ ਹੈ :--

ਪੰਡੁ ਰਾਜਾ ਕੁੰਤੀ ਮਾਦ੍ਰੀ ਦੋਨੋ ਇਸਤ੍ਰੀ ਔ ਸੈਨਾਭ੍ਰਿਤੋਂ ਕੋ ਲੇ ਹਸਤਨਾਪੁਰ ਸੇ ਉਤਰ ਦਿਸ਼ਾ ਮੇਂ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਲਨੇ ਗਿਆ। ਬਨ ਮੇਂ ਮ੍ਰਿਗ ਮ੍ਰਿਗਨੀ ਕਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਰਿਖੀ ਔਰ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਤਿਸ ਕੀ ਪਤਨੀ ਮੈਥਨ ਕਰਤੇ ਥੇ। ਪਾਂਡੋ ਨੇ ਮ੍ਰਿਗ ਜਾਣ ਬਾਨ ਮਾਰਾ। ਮਰਤੇ ਹੁਏ ਰਿਖੀ ਨੇ ਪਾਂਡ ਰਾਜ ਕੋ ਸ੍ਰਾਪ ਦੀਆ 'ਜਬ ਤੂੰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕੇ ਸਮੀਪ ਜਾਵੇਂਗਾ ਤੇਰੀ ਭੀ ਮ੍ਰਿਤੂ ਹੋਵੇਗੀ।'

ਰਿਖੀ ਕੇ ਸ੍ਰਾਪ ਸੇ ਡਰ ਪਾਂਡੂ ਨੇ ਭੋਗ ਤਜਾਗ ਜੋਗ ਕਰਨੇ ਕਾ ਸੰਕਲਪ ਕੀਆ। ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਭੀ ਸਾਥ ਤਿਆਰ ਹੁਈ। ਉਨ ਕੇ ਭੂਖਣ ਬਸਤ੍ਰ ਸਭ ਪੁੰਨ ਕੀਏ ਅਰ ਹਾਥੀ ਘੋੜੇ ਆਦਕ ਸਮਾਜ ਦੇ ਕਰ ਸੈਨਾ ਬਿਦਾ ਕਰੀ। ਔਰ ਕਹਿ ਦੀਆ ਕਿ ਹਸਤਨਾ ਪੁਰ ਮੇਂ ਜਾਕਰ ਮੇਰੇ ਭ੍ਰਾਤਾ ਕੋ ਖਬਰ ਦੇਵੋ ਕਿ ਪਾਂਡ ਤਪ ਕਰਨੇ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਕਰ ਖਬਰ ਦਈ। ਸੁਣ ਕੇ ਧ੍ਰਿਤਰਾਸ਼ਟਰ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸ਼ੋਕ ਕੀਆ। ਪਾਂਡੁ ਹੇਮ ਕੂਟ ਕੇ ਸਮੀਪ ਸਤ ਸ੍ਰਿੰਗ ਮੇਂ ਪਹੁੰਚ ਰਿਖੀਓਂ ਮੇਂ ਮਿਲ ਤਪ ਕਰਤਾ ਉਨ ਹੀ ਜੈਸਾ ਹੋ ਗਿਆ।

ਤਿਸੀ ਸਮੇਂ ਅਮਾਵਸਿਆ ਕੇ ਦਿਨ ਰਿਖੀ ਬ੍ਰਹਮ ਲੋਕ ਕੋ ਚਲੇ। ਪਾਂਡੁ ਨੇ ਪੂਛਾ ਕਹਾਂ ਚਲੇ ਹੋ? ਰਿਖੀਓਂ ਨੇ ਕਹਾ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ ਕਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਜਾਤੇ ਹੈਂ। ਪਾਂਡੁ ਭੀ ਸ਼ੀਘਰ ਉਠ ਦੋਨੋ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਸਹਿਤ ਸਤ ਸ੍ਰਿੰਗ ਸੇ ਉੱਤਰ ਮੁਖ ਚਲ ਪੜਾ। ਰਿਖੀ ਅਕਾਸ਼ ਮਾਰਗ ਸੇ ਜਾਵੇਂ ਯੇਹ ਪ੍ਰਿਥੀ ਪਰ ਚਲੇਂ। ਰਿਖੀਓਂ ਨੇ ਇਸ ਕੋ ਕਹਾ ਆਗੇ ਮਾਰਗ ਕਠਨ ਹੈ, ਤੂੰ ਵਹਾਂ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕੇਂਗਾ। ਅਰ ਤੂੰ ਇਸਤ੍ਰੀਵਾਂਵਾਲਾ ਹੋ ਕਰ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੀਨ ਹੈਂ ਤੂੰ ਉਹਾਂ ਜਾਣੇ ਕੋ ਜੋਗ ਭੀ ਨਹੀਂ।

ਪਾਂਡੂ ਨੇ ਕਹਾ ਮੁਝ ਕੋ ਸ੍ਰਾਪ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਸੰਤਾਨ ਨਹੀਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੋਣੀ। ਰਿਖੀਓਂ ਨੇ ਕਹਾ ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਇਸਤ੍ਰੀਓਂ ਕੋ ਆਗਜਾ ਕਰ ਕਿ ਕਾਹੂੰ ਸੁਰ ਨਰ ਕੇ ਸੰਬੰਧ ਸੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਲੇਵੇਂ। ਸੁਣ ਕਰ ਪਾਂਡੁ ਨੇ ਆਗਜਾ ਦੇਈ ਹੇ ਕੁੰਤੀ ! ਮਾਦ੍ਰੀ ! ਤੁਮ ਕਾਹੂੰ ਸੁਰ ਨਰ ਕੇ ਸੰਬੰਧ ਸੇ ਪੁਤ੍ਰ ਕਰ ਲੇਵੋ । ਵਹੁ ਮੇਰੇ ਹੀ ਖੇਤ੍ਰਜ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕਹਾਵੇਂਗੇ। ਜੈਸੇ ਮੈਂ ਅਰ ਮੇਰੇ ਭਾਈ ਧ੍ਰਿਤਰਾਸ਼ਟਰ, ਬਿਦਰ ਰਾਜਾ ਬਚਿਤ੍ਰ ਬੀਰਜ ਕੇ ਖੇਤ੍ਰਜ ਕਹਾਤੇ ਹੈਂ ਅਰ ਮਨੂ ਜੀ ਨੇ ਖਟ ਮੁਖਜ, ਖਟ ਗਉਣ ਪੁੱਤ੍ਰੋਂ ਮੇਂ ਖੇਤ੍ਰਜ ਖਟ ਮੁਖਜਨ ਮੇਂ ਲਿਖਾ ਹੈ। ਯਾਂਤੇ ਖੇਤ੍ਰਜ ਪੁੱਤ੍ਰੋਂ ਕੋ ਹੇ ਕੁੰਤੀ ਮਾਦ੍ਰੀ ਨਿਸ਼ੰਕ ਤੁਮ ਮੇਰੀ ਆਗਜਾ ਸੇ ਕਰ ਲੇਵੋ। ਆਗਜਾ ਮਾਨ ਕੁੰਤੀ ਨੇ ਤੀਨ, ਮਾਦ੍ਰੀ ਨੇ ਦੋ ਕੀਏ। ਯੇਹ ਸਤ ਸ੍ਰਿੰਗ ਕੀ ਕਥਾ ਆਦਿ ਪਰਬ ਕੇ ਏਕ ਸੌ ਉਨੀਸਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਮੇਂ ਮਹਾਂ ਭਾਰਤ ਮੇਂ ਲਿਖੀ ਹੈ – ਸਤ ਸ੍ਰਿੰਗ ਮੇਂ ਹੀ ਮਾਦ੍ਰੀ ਸੇ ਮੈਥਨ ਕਰ ਪੰਡ ਰਾਜੁ ਮ੍ਰਿਤੂ ਹੁਆ। ਮਾਦ੍ਰੀ ਸਾਥ ਸਤੀ ਹੁਈ। ਪਾਂਚੋਂ ਬਾਲਕੋਂ ਸਹਿਤ ਕੁੰਤੀ ਕੋ ਸਾਥ ਲੇ ਰਿਖੀ ਧ੍ਰਿਤਰਾਸ਼ਟਰ ਕੋ ਸੌਂਪ ਗਏ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਤਪ ਸਥਾਨ ਮੇਂ ਹੀ ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਸੇ ਪਸੁਪਤਿ ਅਸਤ੍ਰ ਲੇਨੇ ਹੇਤ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਰਜਨ ਗਏ। ਯੇਹ ਗਾਥਾ ਭੀ ਭਾਰਤ ਕੇ ਦੋਨ ਪਰਬ ਕੇ ਅੱਸੀਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਮੇਂ ਲਿਖੀ ਹੁਈ ਲਿਖਤੇ ਹੈਂ:–

'ਜਬ ਬਹੁਤ ਸੂਰਬੀਰੋਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਅਰਜਨ ਕੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਅਭਿਮਨਜੁ ਕੋ ਚੱਕ੍ਰ ਬਜੂਹ ਮੇਂ ਘੇਰਾ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਿੰਧ ਦੇਸੀ ਰਾਜਾ ਜਜਦ੍ਰਥ ਨੇ ਤਿਸ ਕਾ ਸਿਰ ਕਾਟਿਆ। ਇਸ ਬਾਤ ਕੀ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਖਬਰ ਸੁਣ ਅਰਜਨ ਨੇ ਪ੍ਰਤਿਗਜਾ ਕਰੀ 'ਕਲ ਰੋਜ਼ ਪੁੱਤ੍ਰ ਘਾਤੀ ਜਯਦ੍ਰਥ ਕੋ ਨਾਂ ਮਾਰੋਂਗਾ ਤਬ ਮੈਂ ਭੀ ਪ੍ਰਾਣ ਤਜਾਗੋਂ ਗਾ' ਅਰਜਨ ਕਾ ਹਠ ਦੇਖ ਜੁਧਿਸ਼ਟਰ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਕੋ ਸੁਣਾਇਆ। ਅਰਜਨ ਮਰੇ ਪੀਛੇ ਹਮਾਰੀ ਬਿਜੈ ਹਾਰ ਸੇ ਭੀ ਬੁਰੀ ਹੋ ਗੀ। ਯਾਂਤੇ ਆਪ ਅਰਜਨ ਕੋ ਬਚਣੇ ਕਾ ਉਪਾਇ ਕਰੇਂ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਅਰਜਨ ਕੋ ਕਹਾ ਤੂੰ ਏਕਾਂਤ ਬੈਠ ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਕਾ ਧਿਆਨ ਕਰ, ਕੱਲ ਜਯਦ੍ਰਥ ਮਾਰਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਰ ਚਲ, ਜਿਸ ਧਨਖ ਬਾਣ ਸੇ ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਨੇ ਅਸੁਰ ਮਾਰੇ ਥੇ, ਵਹੁ ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਸੇ ਲਿਆਵੇਂ। ਐਸੇ ਕਹਿ ਅਰਜਨ ਕਾ ਹਾਥ ਪਕੜ ਸਾਥ ਲੇ ਉਡੇ। ਜੈਸੇ ਬਾਲੇ ਮਰਦਾਨੇ ਕੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਲੇ ਉਡਤੇ ਥੇ। ਜਾਤੇ ਜਾਤੇ ਤੁੰਗ, ਸਤ ਸ੍ਰਿੰਗ, ਸਰਯਾਤੀ ਬਨ, ਅਸ੍ਰ ਸਿਰੀ ਰਿਖੀ ਕਾ ਥਾਨ, ਅਥਰਬਣ ਰਿਖੀ ਕਾ ਥਾਨ, ਸੈਂਲੇਂਦ੍ਰ ਲਖ, ਮਹਾਂ ਮੰਦਰ ਮੇਂ ਪਹੁੰਚ ਨਾਨਾ ਦੇਵ ਗਣ ਅਪਸਰਾ ਕਰ ਪਰਿਵਾਰਤ ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਕੋ ਦੇਖ ਮਨ, ਬਾਣੀ ਸਰੀਰ ਸੇ ਬੰਦਨਾ ਕਰਤੇ ਹੁਏ। ਤਿਨਕੀ ਓਰ ਦੇਖ ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਨੇ ਪਸੰਨ ਹੋ ਕਰ ਕਹਾ "ਜਿਨ ਕੇ ਲੇਨੇ ਹੇਤ ਆਏ ਹੋ ਸੋ ਹਮਾਰੇ ਧਨਖ ਬਾਣ ਇਸ ਸਰੋਵਰ ਮੇਂ ਰਖੇ ਹੈਂ। ਜਾ ਕਰ ਲੇ ਲੇਵੋ"

ਅਰਜਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਲੇਣੇ ਗਏ ਧਨੁਖ ਬਾਣ ਹਜ਼ਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਸਿਰੋਂ ਵਾਲੇ ਨਾਗ ਹੁਏ ਦਿਖਾਈ ਪੜੇ। ਮਹਾਂ ਦੇਵ ਕੀ ਉਸਤਤੀ ਕਰੀ ਸੁਣ ਕੇ ਧਨਖ ਬਾਣ ਰੂਪ ਹੋ ਇਨ ਕੇ ਸਮੀਪ ਪਹੁੰਚੇ। ਅਰਜਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਲੇ ਕਰ ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਕੇ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਪਾਸ ਆਏ। ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਨੇ ਚਲਾਵਣੇ ਕਾ ਮੰਤ੍ਰ ਦੀਆ। ਸੀਖ ਕਰ ਕੁਰਖੇਤ੍ਰ ਮੇਂਆਏ। ਅਗਲੇ ਰੋਜ਼ ਜਜਦ੍ਯ ਮਾਰਾ।' ਦੋਣ ਪਰਬ ਕੇ ਸਲੋਕ ਯੇਹ ਹੈ :- ਯਥਾ

ਪਾਰਥ ਪਾਂਸ਼ੁਪਤੰ ਨਾਮ, ਪਰਮਾਸਤ੍ਰੰ ਸਨਾਤਨਮ।
ਯੇਨ ਸਰਵਾਨ ਮਿਧੇ ਦੈਤਜਾਨ ਜਯੰ ਦੇਵੋ ਮਹੇਸ੍ਵਰ: ॥੧੯
ਯਦਿ ਤਦ੍ਵਿਦਿਤੰ ਤੇ ਅਦਯ ਸ਼ੋਂਤਾਸਿ ਜਜਦ੍ਯਮ।
ਅਬਾਗਜਾਤੰ ਪ੍ਰਪਦਜਸ੍ਰ ਮਨਸਾ ਬ੍ਰਿਸ਼ਭ ਧ੍ਰੁਜੰ ॥੨੦॥
ਤੰਦੇਵੰ ਮਨਸਾ ਧਜਾਤ੍ਰ ਯੋਸ਼ਮਾਸ ਧਨੰਜਯ।
ਤਤ: ਤਸਯ ਪ੍ਰਸਾਦਤ੍ਰੰ ਭੁਕਕਾ ਪ੍ਰਾਪਯਸਿ ਤਨਮਹਤ॥੨੧
ਤਤ: ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵਚ: ਸ਼੍ਰੁਤ੍ਵਾ ਸੰਸਿਪ੍ਰਸ਼ਜਾਂਭੋ ਧਨੰਜਯ।
ਭੂਮਾਵਸੀਨ ਏਕਾਗ੍ਰੋ ਜਗਾਮ ਮਨਸਾ ਭਵਮ ॥੨੨
ਤਤ: ਪ੍ਰਣਿਹਿਤੇ ਬ੍ਰਹਮੇ ਮਹੂਰਤੇ ਸ਼ੁਭ ਲਕਸ਼ਨਣੇ।
ਆਤੁਮਾਨ ਮਰਜੋਨ ਪਸ਼ਯਤ ਗਗਨੇਸਹ ਕੇਸ਼ੂਮ ॥੨੩
ਵਾਯੁਵੇਗ ਗਤਿ ਪਾਰਥ: ਖੰ ਭੇਜੇ ਸਹ ਕੇਸ਼ਵ:।
ਕੇਸ਼ਵੇਨ ਗ੍ਰਹੀਤਾ ਸ ਦਕਸ਼ਣੇ ਵਿਭੁਨਾ ਭੁਜੇ ॥੨੫
ਸ ਤੰਗੰ ਸ਼ਤ ਸ਼ਿੰਗੰ ਚ ਸ਼ਰਯਤਿ ਬਨਮੇਵ ਚ।
ਪੁਣਯਮਸ੍ਰ ਸ਼ਿਰਸਥਾਨੰ ਸਥਾਨਮਾ ਬਰਵਣਸਯ ਚ॥੨੨
ਬ੍ਰਿਸ਼ ਦੰਸੰ ਚ ਸ਼ੈਲੇਂਦ੍ਰ ਮਹਾ ਮੰਦਰਮੇਵ ਚ।
ਅਪਸਰੋਭਿ ਸਮਾਕੀਰਨੰ ਕਿਨਰੈਸ਼ਚੋਪਸ਼ੋਭਿਤੰ ॥੨੩
ਤਸਮਿਨ ਸ਼ੈਲੇ ਬ੍ਰਜਨ ਪਾਰਥ: ਸਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਮਵੈਕਸ਼ਤ।
ਸ਼ੁਭੈ: ਪ੍ਰਸ੍ਰਵਣੈਰ ਜੁਸ਼ਟਾਂ ਹੇਮ ਧਾਤ੍ਰ ਵਿਭੁਸ਼ਿਤਾਂ ॥੨੪

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਚੰਦ੍ਰਸ਼ਿਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਾਂਗੀਂ ਪ੍ਰਿਥਿਵੀਂ ਪੁਰਮਾਲਿਨੀਮ।
ਸਮੁਦ੍ਰਾਂਸ਼ਚਾਦ ਭੂਤਾਕਾਗਾਨ ਪਸ਼ਜਦ ਵਹੁਲਾਕਰਾਨ ॥੩੫

ਸਹਸ੍ਰਮਿਵ ਸੂਰਯਾਣਾਂ ਦੀਪਜਮਾਨੰ ਸ੍ਰਤੇਜਸਾ।
ਸ਼ੂਲਿਨੰ ਜਟਿਲੰ ਗੌਰੰ ਵਲਕਲਾਜਿਨ ਵਾਸਸਮ ॥੩੬

ਕਾਲ ਕੋਪੰ ਮਹਾਤਮਾਨੰ ਸ਼ਕ੍ਰ ਸੂਰਯ ਗੁਣੋਦਯੰ।
ਵਵੰਦੇ ਤੰ ਸਦਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨੋ ਵਾਂਗ ਮਨੋ ਬੁਧਿ ਕਰਮਭਿ: ॥੪੦

ਅਰਥ ਪੂਰਬ ਲਿਖੇ ਦੋਣ ਪਰਬ ਕੇ ਸਲੋਕੋ ਕੇ ਸਲੋਕੰ ਸੇ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਸੰਖੇਪ ਲਿਖ ਦੀਏ ਹੈਂ, ਸੋਈ ਬਹੁਤ ਹੈਂ।

ਸੇਂਲੇਂਦ੍ਰ ਕੇ ਸਮੀਪ ਮਹਾਂ ਮੰਦਰ ਪਰਬਤ ਕੇ ਸਿਖਰ ਪੈ 'ਲੋਹ ਪਾਲ' ਤੀਰਥ ਹੈ। ਇਸ ਕਾ ਚਿੱਤ੍ਰ ਭਾਵ ਨਕਸ਼ਾ ਯਾਂ ਕੇ ਆਗੇ ਸਮੀਪ ਹੀ ਲਿਖਾ ਹੈ। ਤੀਰਥ ਯਾਤ੍ਰਾ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਾਲੇ ਪੁਰਖੋਂ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸੇ ਦੇਖ ਲੇਨਾ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਕਾ ਪਿਆਰਾ ਰਾਜਾ, ਬਾਬੂ, ਸਿੱਖ ਪਾਂਚ ਸਾਤ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਯਾ ਲਗਾ ਕਰ ਪੰਡ ਕੇਸਰ ਕੇ ਉਰਲੇ ਪੁਲ ਸੇ ਸੜਕ ਬਣਵਾਏ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਮਹਾਂ ਕਾਲੀ ਕੇ ਮੰਦਰੋਂ ਸਮੀਪ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਤੁਪਸੀ ਵੇਸ ਵਾਲਾ ਮੰਦਰ ਬਣਵਾਏ, ਤਬ ਨਿਸਚੇ ਹੈ ਕਿ ਕੇਦਾਰ ਨਾਥ ਕਾ ਸਾਠ ਕੋਸ ਰਸਤਾ ਛੋਤ ਸਭ ਮੇਲਾ ਇਸ ਆਠ ਕੋਸ ਵਾਲੇ ਥਾਨ ਮੇਂ ਹੀ ਹੋਣੇ ਲਗ ਜਾਵੇ। ਬਣਵਾਣੇ ਵਾਲਾ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਕੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਦੇਖ ਸੁਣ ਲੇਵੇ ਅਰ ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਕੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਸਮੀਪ ਬੜੀ ਹੀ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਾ ਪਾਵੇ ੪।

(੬੦) ਕਾਂਸ਼ੀ ਜੀ ੧, ਬਡੀ ਸੰਗਤ ੨, ਸਿੱਖ ਭੱਲੇ ੩, ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਯਾਗ ਸੇ ਕਾਂਸ਼ੀ ਪਹੁੰਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਾਹਰ ਬੈਠੇ ਜਹਾਂ ਗੁਰੂ ਕਾ ਬਾਗ ਹੈ। ਪੀਛੇ ਰੇਸ਼ਮ ਕਟੜੇ ਮਹੱਲੇ ਮੇਂ ਸ਼ਹਿਰ ਭੀਤਰ ਗਏ। ਈਹਾਂ ਯਵਨ ਪੁਰ ਕੇ ਵਾਸੀ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣਾਇਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਕੋ ਏਕ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਬਖਸ਼ਿਆ ਅਰ ਵਰ ਦੀਆ 'ਸਦਾ ਤੇਰੀ ਕੁਲ ਮੇਂ ਕੀਰਤਨ ਕਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਰਹੇਗਾ' ਇਸ ਸਥਾਨ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਚੋਲਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾ ਰੰਗ ਬਦਾਮੀ ਹੈ ੪।

(੬੧) ਸਸਰਾਮ — ਕਾਂਸ਼ੀ ਸੇ ਤੀਸ ਕੋਸ ੧, ਬਡੀ ਸੰਗਤ ੨, ਅਗਰਹਿਰੀ ਬਣੀਏ ਸਿੱਖ ੩ — ਇਸ ਨਗਰ ਮੇਂ ਏਕ 'ਚਚਾ ਫੱਗੋ' ਨਾਮੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਸੇਵਕ ਰਹਿਤਾ ਥਾ। ਉਸ ਨੇ ਘਰ ਕਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਬਡਾ ਬਣਾਇਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਘੋੜੇ ਪੈ ਸੁਵਾਰ ਹੋਏ ਤਿਸ ਕੇ ਮਕਾਨ ਮੇਂ ਗਏ। ਉਹਾਂ ਗੁਰ-ਦੁਆਰਾ ਹੈ। ਸਿੱਖੋਂ ਨੇ ਏਕ ਬਾਹਰ ਬਾਗ ਲਗਾਇਆ ਥਾ,

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਉਸ ਮੇਂ ਲੇ ਗਏ। ਵਹੁ ਗੁਰੂ ਕਾ ਬਾਗ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਸੇ ਹਮਾਯੂੰ ਕੋ ਨਿਕਾਸਾ ਵੋਹ ਸ਼ੇਰ ਸ਼ਾਹ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਇਸੀ ਨਜਾਰ ਕਾ ਥਾ। ਸਸਰਾਮ ਮੇਂ ਉਸ ਕੇ ਲਗਵਾਏ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਕੀ ਕਤਾ ਕੇ ਮੰਦਰ, ਤਾਲਾਬ ਹੈਂ ੪।

(੬੨) ਰਾਜਾ ਜੀ ੧, ੦ ੨, ੦ ੩ – ਈਹਾਂ ਪਹੁੰਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣੋ ਕੋ ਬਹੁਤ ਦਾਨ ਦੀਆ ੪।

(੬੩) ਪਟਣਾ ਸਾਹਿਬ – ਖਾਸ ਜ਼ਿਲਾ ੧, ਹਵੇਲੀ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਪਟਣੇ ਮੇਂ ਏਕ ਜੈਤਸੇਠ ਨਾਮੇ ਹਲਵਾਈ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸੇਵਕ ਆਲਮ ਗੰਜ ਮੇਂ ਰਹਿਤਾ ਥਾ। ਤਿਸਕੇ ਘਰ ਮੇਂ ਉਤਰੇ। ਮਕਾਨ ਛੋਟਾ ਥਾ। ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਆਏ ਸੇਵਕ ਬੈਠਨੇ ਸੇ ਤੰਗ ਹੋਤੇ ਦੇਖ ਏਕ ਸਿਖ ਨੇ ਗੰਗਾ ਤੀਰੇ ਹਵੇਲੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰਾਈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਤਿਸ ਮੇਂ ਡੇਰਾ ਕੀਆ। ਕੁਛ ਦਿਨ ਨਿਵਾਸ ਹੁਏ ਪੀਛੇ ਜੈ ਪੁਰ ਕਾ ਰਾਜਾ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਕਾਵਰੂ ਦੇਸ ਜਾਤਾ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਸਾਥ ਲੇ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਕੁਟੰਬ ਕੋ ਈਹਾਂ ਹੀ ਛੋਡ ਗਏ। ਪੀਛੇ ਸੇ ਈਹਾਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦਸਮ ਜੀ ਕਾ ਜਨਮ ਹੁਆ ੪।

(੬੪) ੦ ੧, ਗਾਇ ਘਾਟਿ ਵਾਲੀ ਸੰਗਤ ਹਰਿ-ਮੰਦਰ ਸੇ ਏਕ ਕੋਸ ਪੱਛਮ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਇਸ ਸਥਾਨ ਸੇ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਦੋ ਥੰਮ ਹੈਂ: ਸਾਥ ਮਿਲਨੇ ਕਰ ਰੋਗੀ, ਰੋਗ ਰਹਿਤ ਹੋਤੇ ਹੈਂ ੪।

(੬੫) ੦ ੧, ਬਾਗ ਗੁਰੂ ਕਾ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸੇ ਏਕ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਕੌਸ ਪੂਰਬ ੨, ਸਿੱਖ ੩– ਪਟਣੇ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੂਕਾ ਬਾਗ ਹਰਾ ਕੀਆ ਥਾ, ਵੋਹ ਗੁਰੂ ਕਾ ਬਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਗ ਮੇਂ ਇਮਲੀ ਕੇ ਬ੍ਰਿਛ ਤਲੇ ਗੁਰੂ ਕੀ ਮੰਜੀ ਹੈ ੪।

(੬੬) ਬਾਢ ਕਸਬਾ – ਪਟਣੇ ਸੇ ਪੰਦ੍ਰਾਂ ਕੋਸ ਪੂਰਬ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩ – ਪਟਣੇ ਸੇ ਆਗੇ ਜਾਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਈਹਾਂ ਰਹੇ ੪।

(੬੭) ਮੰਗੇਰ ਸ਼ਹਿਰ – ਬਾਢ ਸੇ ਬੀਸ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩ - ਗੰਗਾ ਜੀ ਕੇ ਤੀਰੇ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਮੇਂ ਡੇਰਾ ਕੀਆ ੪।

(੬੮) ਭਾਗਲਪੁਰ – ਸ਼ਹਿਰ ਮੰਗੇਰ ਸੇ ਅਠਾਰਾਂ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਪੁਜਾਰੀ ਦੀਵਾਨੇ ੩ – ਯੇਹ ਸ਼ਹਿਰ ਭੀ ਗੰਗਾ ਜੀ ਕੇ ਤੀਰੇ ਹੈ ੪।

(੬੯)ਕਹਲ ਗਾਉਂ – ਭਾਗਲ ਪੁਰ ਸੇ ਦਸ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩ – ਯੇਹ ਮਕਾਨ ਪਟਣੇ ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਪੁਜਾਰੀਓਂ ਕੇ ਅਧੀਨ ਹੈ ੪।

(੭੦) ਕੰਤ ਨਗਰ ਲੱਛਮੀ – ਕਹਲ ਗਾਉਂ ਸੇ ਬਾਰਾਂ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਯੇਹ ਭੀ ਪਟਣੇ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਿਓਂ ਕੇ ਅਧੀਨ ਹੈ। ਗੰਗਾ ਜੀ ਕੇ ਪਾਰ ਹੈ ੪।

(੭੧) ਮਖਸੂਦਾ ਬਾਦ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩ – ਯੇਹ ਬੰਗਾਲੇ ਮੇਂ ਮਖਸੂਦਾ ਬਾਦ ਨਾਮ ਸੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸ਼ਹਿਰ ਹੈ। ਮੁਰਸ਼ਦਾ ਬਾਦ ਭੀ ਇਸੀ ਮਖਸੂਦਾ ਬਾਦ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਕਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਮੇਂ ਰੇਸ਼ਮੀ ਕੱਪੜਾ ਬਹੁਤ ਅੱਛਾ ਬਣਤਾ ਹੈ ੪।

(੭੨) ਮਾਲਦਾ ਸ਼ਹਿਰ – ਮਖਸੂਦਾ ਬਾਦ ਸੇ ਪੱਚੀ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩ – ਯੇਹ ਸ਼ਹਿਰ ਗੰਗਾ ਪਾਰ ਬੰਗਾਲੇ ਦੇਸ ਮੇਂ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਲਦਾ ਸ਼ਹਿਰ ਕੇ 'ਮਾਲਦੇਵ ਅੰਬ' ਸਭ ਦੇਸੋਂ ਮੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈਂ। ਇਸ ਕੇ ਆਗੇ ਢਾਕੇ ਸੇ ਉਤੇ ਰੰਗ ਪੁਰ ਮੇਂ ਭੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਣਾ ਹੈ ੪।

(੭੩) ਢਾਕਾ ਸ਼ਹਿਰ – ਮਾਲਦਾ ਸੇ ਤੀਸ ਕੋਸ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ 'ਚਰਨ ਪਾਦਕਾ' ਸੇ ਮੀਲ ਭਰ ਦੱਖਣ ਤਰਫ ਸ਼ਹਿਰ ਮੇਂ ਹੈ। ਕਲਕੱਤੇ ਸੇ ਪਹਿਲੇ ਯੇਹੀ ਬੰਗਾਲੇ ਦੇਸ ਮੇਂ ਨਾਮੀ ਸ਼ਹਿਰ ਥਾ ੪।

(੭੪) ਧੋਬੜੀ ਗ੍ਰਾਮ - ਢਾਕੇ ਸੇ ਨੱਬੇ ਕੋਸ ਈਸਾਨ ਮੇਂ ੧, ਦਮਦਮਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਪਟਣੇ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਦਸਮ ਜੀ ਕਾ ਜਨਮ ਹੁਆ ਸੁਣ ਬ੍ਰਹਮ ਪੁਤ੍ਰ ਨਦ ਕੇ ਉਰਲੇ ਕਿਨਾਰੇ ਗੌਰੀਪੁਰ ਸ਼ਹਿਰ ਕੇ ਪਾਸ ਧੋਬੜੀ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾ ਕੀ ਫੌਜ ਸੇ ਏਕ ਏਕ ਢਾਲ ਮੱਟੀ ਕੀ ਗਿਰਾਇਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦਮਦਮਾ ਬਣਵਾਇਆ। ਈਹਾਂ ਸੇ ਕਮਖਜਾ ਦੇਵੀ ਤੀਸ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ਬ੍ਰਹਮ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸੇ ਪਾਰ ਕਾਵਰੂ ਦੇਸ ਮੇਂ ਹੈ ਤਵਾਰੀਖੋਂ ਮੇਂ ਇਸ ਦੇਸ ਕਾ ਨਾਮ ਸ਼ਾਮ ਹੈ ੪।

(੭੫) ਪਟਣਾ ਸਾਹਿਬ ੧, ਹਰਿਮੰਦਰ ਜੀ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਕਮਖਜਾ ਸਮੀਪ ਦਮਦਮੇ ਪ੍ਰਯੰਤ ਯਾਤ੍ਰਾ ਕਰਕੇ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਟਣੇ ਮੇਂ ਆਪਣੇ ਮਹਲੋਂ ਕੋ ਛੋਡ ਕੇ ਆਪ ਇਧਰ ਕੀ ਦਸ਼ਾ ਦੇਖਣੇ ਹੇਤ ਆਏ ਜੋ ਦੇਖੇਂ ਧੀਰਮਲ, ਰਾਮਰਾਇ ਵੈਸਾ ਹੀ ਬਿਰੋਧ ਰਖਤੇ ਹੈਂ ਯਾ ਹਟ ਗਏ ਹੈਂ ੪।

(੭੬) ਯਵਨਪੁਰ ਸ਼ਹਿਰ – ਖਾਸ ਜ਼ਿਲਾ ੧, ਸੰਗਤ ਮ੍ਰਿਦੰਗ ਵਾਲੀ ੨, ਸ਼ਿੱਖ ੩ – ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਟਣੇ ਸੇ ਚੱਲ ਕਾਂਸ਼ੀ ਹੋਤੇ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਪ੍ਰੇਮੀ ਕੇ ਘਰ ਮੇਂ ਆਏ। ਨਦੀ ਕਿਨਾਰੇ ਰੇਲ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਸੰਗਤ ਹੈ ੪।

(੭੭) ਅਜੁਧਿਆ ਸੇ ਪੂਰਬ ਤੀਨ ਕੋਸ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਬ੍ਰਾਹਮਣ ੩ – ਸਰਜੂ ਕੇ ਕਿਨਾਰੇ ਦਸਰਥ ਕੀ ਸਮਾਧ ਕੇ ਸਮੀਪ ਗਰ ਜੀ ਕਾ ਅਸਥਾਨ ਹੈ ੪।

(੭੮) ਅਨੰਦਪੁਰ ੧, ਗੁਰੂ ਕੇ ਮਹਲ ੨, ਸੋਢੀ ੩ – ਈਹਾਂ ਆਇ ਕਰ ਦੇਖਾ ਤੋ ਬਿਰੋਧ ਕਰਤੇ ਨਾਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁਏ। ਤਬ ਪਟਣੇ ਸੇ ਸਭ ਪਰਵਾਰ ਮੰਗਵਾਇਆ। ਗੁਰੂ ਦਸਮ ਜੀ ਕੀ ਅਵਸਥਾ ਪਟਣੇ ਮੇਂ ਪਾਂਚ ਬਰਸ ਕੀ ਹੋ ਗਈ ਥੀ। ਸੰਮਤ ੧੭੨੭ ਕੇ ਪੋਹ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਦਸਮ ਪਟਣੇ ਸੇ ਇਸ ਦੇਸ ਕੋ ਆਏ। ਸੰਮਤ ੧੭੩੦ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੇ ਇਨ ਕਾ ਬਿਵਾਹ ਕੀਆ ੪।

(੭੯) ਮਕਾਰਾਪੁਰ ਗ੍ਰਾਮ – ਬਸੀ ਸੇ ਪਾਂਚ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਮਸੰਦ ੩ – ਸੰਮਤ ੧੭੩੨ ਮੇਂ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਕੇ ਬੁਲਾਏ ਹਾੜ ਕੇ ਪਿਛਲੇ ਪੱਖ ਫੇਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਿੱਲੀ ਓਰ ਆਵਤੇ ਈਹਾਂ ਉਤਰੇ ੪।

(੮੦) ਕਬੂਲਪੁਰ, ਹਸਨਪੁਰ – ਰਾਜਪੁਰੇ ਸੇ ਪਾਂਚ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਕੋਸ ਅਗਨ ਮੇਂ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਪਿਛਲੇ ਗ੍ਰਾਮ ਸੇ ਈਹਾਂ ਆਏ ੪।

(੮੧) ਨਨਹੇੜੀ ਗ੍ਰਾਮ – ਅੰਬਾਲੇ ਸੇ ਚਾਰ ਕੋਸ ਪੱਛਮ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਈਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪੰਦ੍ਰਾਂ ਰੋਜ਼ ਟਿਕੇ ੪।

(੮੨) ਬਹਾਦਰਗੜ – ਪਟਿਆਲਾ ਸੇ ਚਾਰ ਕੋਸ ਈਸਾਨ ਮੇਂ ੧, ਗੁ: ੨, ਸਿੱਖ ਪੁਜਾਰੀ ਸਰਕਾਰੀ ੩ – ਈਹਾਂ ਸੈਫ ਅਲੀ ਖਾਨ ਦਰਵੇਸ਼ ਦੋਸਤ ਨੇ ਬਡੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਰੱਖੇ। ਬਹਾਦਰ ਗੜ ਮੇਂ ਸਰਕਾਰ ਪਟਿਆਲਾ ਕਾ ਬਹੁਤ ਅੱਛਾ ਦਰਸ਼ਨੀ ਕਿਲਾ ਹੈ। ਕਿਲੇ ਸੇ ਬਾਹਰ ਪੱਛਮ ਓਰ ਤੀਨ ਸੈ ਕਦਮ ਪੈ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ ੪।

(੮੩) ੦, ੧ – ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਕਿਲੇ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਥਾਨ ਹੈ ੪।

(੮੪) ਪਟਿਆਲਾ ਰਾਜਧਾਨੀ ੧, ਮੋਤੀਬਾਗ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿਖ ਸਰਕਾਰੀ ੩ - ਸੁਣਨੇ ਮੇਂ ਆਇਆ ਕਿ ਸਮਾਣੇ ਓਰ ਜਾਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਈਹਾਂ ਠਹਿਰੇ। ਅਸਲ ਮੇਂ ਧਰਮਾਤਮਾ ਭੂਪਤਿ ਨਰੇਂਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਅਬਚਲ ਨਗਰ ਸੇ ਈਂਟ ਮੰਗਵਾਇ, ਨੀਂਵ ਧਰਾਇ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਣਵਾਇਆ। ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਏਕ ਕਨੌੜ ਮੇਂ ਦੂਸਰਾ ਸ਼ਿਮਲੇ ਸਮੀਪ ਸ੍ਰੀ ਨਗਰ ਮੇਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਬਣਵਾਏ ੪।

(੮੫) ਗੜੀ – ਸਮਾਣੇ ਸ਼ਹਿਰ ਸੇ ਏਕ ਕੋਸ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਦੱਖਣ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਕੇ ਭੇਜ ਆਦਮੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਲੇਣੇ ਆਏ ਦੇਖ ਏਕ ਪਠਾਣ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਘਰ ਮੇਂ ਰਖੇ ਉੂਹਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ। ਸਮਾਣਾ ਸ਼ਹਿਰ ਪਟਿਆਲੇ ਸੇ ਬਾਰਾਂ ਕੋਸ ਨੈਰਤ ਕੋਣ ਮੇਂ ਹੈ ੪।

(੮੬) ਕਰਹਾਲੀ ਗ੍ਰਾਮ – ਸਮਾਣੇ ਸੇ ਤੀਨ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਸਮਾਣੇ ਸੇ ਚਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਈਹਾਂ ਉੁਤਰੇ ੪।

(੮੭) ਚੀਕਾ ਗ੍ਰਾਮ – ਕਰਹਾਲੀ ਸੇ ਚਾਰ ਕੋਸ ਅਗਨਿ ਕੋਣ ਮੇਂ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਕਰਹਾਲੀ ਸੇ ਚਲ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਗ੍ਰਾਮ ਗਲੌਰੇ ਸੇਵਕ ਕੇ ਘਰ ਰਹੇ ੪।

(੮੮) ਕਰੂ ਗ੍ਰਾਮ – ਚੀਕੇ ਸੇ ੮ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਈਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਗਏ, ਮਸੰਦ ਸੇ ਕੁਛ ਸੇਵਾ ਨ ਬਣੀ ੪।

(੮੯) ਬੁਧਪੁਰ ਗ੍ਰਾਮ – ਘੁੜਾਮ ਸੇ ਚਾਰ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਕਰੂ ਗ੍ਰਾਮ ਸੇ ਚਲ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਈਹਾਂ ਗਏ। ਘੁੜਾਮ ਪਟਿਆਲੇ ਸੇ ਬਾਰਾਂ ਕੋਸ ਅਗਨਿ ਕੋਣ ਮੇਂ ਹੈ ੪।

(੯੦) ਬੀਬੀ ਪੁਰ – ਘੁੜਾਮ ਸੇ ਛੇ ਕੋਸ ਈਸਾਨ ਕੋਣ ਮੇਂ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਈਹਾਂ ਏਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ ਕੋ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਬਾਂਗਰ ਦੇਸ ਕੋ ਗਏ ੪।

(੯੧) ਧਮਧਾਣ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ –

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਦੂਸਰੀ ਵਾਰ ਗਏ ੪।

(੯੨) ਖਰਕ – ਧਮਧਾਣ ਸੇ ਬਾਰਾਂ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਧਮਧਾਣ ਸੇ ਈਹਾਂ ਆਏ ੪।

(੯੩) ਖਟਕੜ – ਖਰਕ ਸੇ ਛੀ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਖਰਕ ਸੇ ਚਲ ਕਰ ਈਹਾਂ ਗਏ। ਚੋਰੋਂ ਨੇ ਘੋੜੇ ਚੁਰਾਏ ਸੋ ਅੰਧੇ ਹੋ ਲੌ ਜਾ ਨਾਂ ਸਕੇ। ਚਰਨੀ ਪੜ ਮਿਠੇ ਜਲ ਕਾ ਵਰ ਲੀਆ ੪।

(੯੪) ਜੀਂਦ – ਖਟਕੜ ਸੇ ਛੇ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ਪੁਜਾਰੀ ਸਰਕਾਰੀ ੩ – ਖਟਕੜ ਸੇ ਉਠ ਗੁਰੂ ਜੀ ਈਹਾਂ ਆਏ ੪।

(੯੫) ਲਾਖਣ ਮਾਜਰਾ – ਜੀਂਦ ਸੇ ਬੀਸ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਜੀਂਦ ਸੇ ਜਾਤੇ ਹੁਏ ਰਹੇ ੪।

(੯੬) ਰੋਹਤਕ – ਸ਼ਹਿਰ ਪਿਛਲੇ ਸੇ ਬਾਰਾਂ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩ – ਈਹਾਂ ਸੇ ਆਗਰੇ ਕੋ ਗਏ ੪।

(੯੭) ਆਗਰਾ ਸ਼ਹਿਰ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਗ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਈਹਾਂ ਪਹੁੰਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਏਕ ਗਠਰੀਏ ਕੋ ਦੁਸ਼ਾਲਾ ਮੋਹਰ ਦੇ ਸੀਰਨੀ ਹੇਤ ਭੇਜਾ। ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਨੇ ਗਰੀਬ ਪਾਸ ਬਡੀ ਕੀਮਤੀ ਚੀਜ਼ ਜਾਣ ਕੋਤਵਾਲੀ ਮੇਂ ਖਬਰ ਦੀ। ਕੋਤਵਾਲ ਨੇ ਚਾਰ ਸਵਾਰ ਸਹਿਤ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਲੇ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚਾਇਆ। ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦਿਲੀ ਆਏ ਤਬ ਦਿਲੀ ਲੇ ਆਏ ੪।

(੯੮) ਦਿਲੀ ਸ਼ਹਿਰ ੧, ਸੀਸਗੰਜ ੨, ਸਿਖ ੩ - ਇਸ ਮਕਾਨ ਮੇਂ ਕੋਤਵਾਲੀ ਥੀ, ਕੋਤਵਾਲੀ ਮੇਂ ਬੈਠਾਇ ਬਹੁਤ ਤੰਗ ਕਰਨੇ ਸੇ ਭੀ ਜਬ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੈਹਰ ਜਾਣ ਕਰਾਮਾਤ ਦੇਣੀ ਨਾ ਮਾਨੀ ਤਬ ਔਰੰਗੇ ਨੇ ਸਿਰ ਉਤਾਰਨੇ ਕਾ ਹੁਕਮ ਦੀਆ। ਸੁਣ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਏਕ ਸਿੱਖ ਕੋ ਆਗਜਾ ਦੀ, ਤੂੰ ਤਲਵਾਰ ਖੈਂਚ, ਸਿਰ ਹਮ ਆਪ ਹੀ ਸਿਰਮੱਦ ਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਤਾਰ ਦੇਂਗੇ। ਸੁਣਕੇ ਸਿੱਖ ਨੇ ਤਲਵਾਰ ਖੈਂਚੀ ਸੰਮਤ ੧੭੩੨, ਮੱਘਰ ਸੁਦੀ ਪੰਚਮੀ ਕੋ ਦੋ ਪਹਿਰ ਪਰ ਦੋ ਘੜੀ ਬਜੇ ਸਿਰ ਜੁਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਸੋ ਲੇ ਕਰ ਏਕ ਸਿੱਖ ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਕੋ ਚਲ ਪੜ੍ਹਾ ੪।

(੯੯) ੦, ੧, ਰਕਾਬ ਗੰਜ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਸ਼ਹਿਰ ਮੇਂ ਜਲਾਣੇ ਕਾ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਥਾ, ਇਸ ਲੀਏ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਧੜ ਲੇਕਰ ਏਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ ਨੇ ਅਪਨੇ ਘਰ ਕੋ ਆਗ ਲਗਾਈ ਔਰ ਧੜ ਦਾਹ ਕੀਆ। ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਮੇਂ ਪਟਿਆਲੇ ਸੇ ਏਕ ਗ੍ਰਾਮ ਜਗੀਰ ਹੈ। ਏਕ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰੇ ਕਾ ਗ੍ਰਾਮ ਹੈ ਉਸ ਮੇਂ ਪਾਂਚ ਹਲ ਕੀ ਜ਼ਮੀਨ ਇਨਾਮ ਹੈ ੪।

(੧੦੦) ਅਨੰਦ ਪੁਰ ੧, ਦੇਹਰਾ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਦਿਲੀ ਸੇ ਆਇਆ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਸੀਸ ਈਹਾਂ ਦਾਹ ਕੀਆ ੪।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

— ਸੰਖਿਪਤ ਕਥਾ ਸਮਗ੍ਰ ਅਵਸਥਾ ਕੀ —

ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜਨਮ ਲੇ ਪਿਤਾ ਸਾਥ ਮਾਝੇ, ਦੁਆਬੇ, ਮਾਲਵੇ ਬਿਚਰਤੇ ਬਕਾਲੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪਹੁੰਚ, ਪੁਜਾਰੀਓਂ ਕੋ ਸ੍ਰਾਪ ਦੇ, ਆਨੰਦਪੁਰ ਬਸਾਇ, ਧੀਰ ਮਲ ਕੇ ਬਿਰੋਧ ਸੇ ਮਾਲਵੇ ਹੋਤੇ ਤੀਰਥ ਯਾਤ੍ਰਾ ਕਰ ਆਨੰਦਪੁਰ ਪਹੁੰਚ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਕੇ ਬੁਲਾਏ ਦਿੱਲੀ ਮੇਂ ਜਾਇ ਸਮਾਏ।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਮਤ ਗੁਰ ਤੀਰਥ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਤਾਰਾ ਹਰਿ ਨਰੋਤਮ ਰਚਿਤੇ ਨਵਮ ਗੁਰੂ ਤੀਰਥ ਰਚਨਾ ਸਮਾਪਤ ੯ ॥

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ

- ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ -

(੧) ਪਟਣਾ ਸਾਹਿਬ ੧, ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਹਰਿਮੰਦਰ ਜੀ ੨, ਪੁਜਾਰੀ ਪੰਚਾਇਤ ਕੇ ਹਾਥ ਸੇ ੩ – ਸੰਮਤ ੧੭੨੩ ਪੋਹ ਸੁਦੀ ਸੱਤ ਕੋ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ, ਮਾਤਾ ਗੂਜਰੀ ਜੀ ਕੇ ਘਰ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਦਸਮ ਜੀ ਨੇ "ਧਰਮ ਚਲਾਵਨ, ਸੰਤ ਉਬਾਰਨ ਦੁਸ਼ਟ ਸਭਨ ਕੋ ਮੂਲ ਉਪਾਰਨ" ਹੇਤ ਅਵਤਾਰ ਲੀਆ।

ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਦਸਮ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕੀ ਔਰ ਥਾਨੋਂ ਮੇਂ ਸੇ ਆਈ ਖਾਸ ਪਟਣੇ ਜੀ ਮੇਂ ਬਣੀ ਸਭ ਏਤੀ ਚੀਜ਼ ਹੈਂ ਸੋ ਲਿਖਤੇ ਹੈਂ ਃ –

੧ ਬਾਲ ਅਵਸਥਾ ਕਾ ਪੰਘੂੜਾ ਸਾਹਿਬ
੨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਕੂੰਆਂ
੩ ਛੋਟਾ ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ
੪ ਬਡਾ ਸ੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ
੫ ਏਕ ਚੋਲਕ
੬ ਏਕ ਰਬਾਬ
੭ ਕਬੀਰ ਜੀ ਕੇ ਰੱਛ ਤੁਰ
੮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਪਾਂਚ ਬਾਣ
੯ ਏਕ ਸੌ ਆਠ ਹੁਕਮਨਾਮਿਓਂ ਕੀ ਪੋਥੀ, ਜਿਸ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਮੇਂ ਏਕ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਮੇਂ ਕਈ ਤੱਕੇ ਮੰਗਵਾਏ ਲਿਖੇ ਹੈਂ ।

੧੦ ਏਕ ਗਰ ਜੀ ਕੀ ਤਸਵੀਰ ਜੋ ਇਟਲੀ ਵਲਾਇਤ ਕੇ ਮੁਸੱਵਰ ਸੇ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਲਿਖਵਾਈ ਥੀ ਅਰ ਅਪਨੇ ਗੁਜ਼ਰਨੇ ਸਮੇਂ ਪੁਟਨੇ ਸਾਹਿਬ ਮੇਂ ਪਹੁੰਚਾਈ।

ਕਈਓਂ ਸੇ ਸੁਨਾ ਹੈ ਯੇਹ ਵੋਹ ਤਸਵੀਰ ਹੈ ਜੋ ਰਾਜਾ ਹਜੂਰੀ ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਹਜੂਰ ਪਹੁੰਚ ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਸੇ ਲਿਖਵਾਇ ਕਲਕਤੇ ਮੇਂ ਲੇ ਗਿਆ ਥਾ। ਉਸਕੇ ਗੁਜ਼ਰੇ ਪੀਛੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਮੇਂ ਆਈ ।

੧੧ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਾ ਅਸਵਾਰਾ ਜੋ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਨਵਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਬਾਣੀ ਮੇਲਕੇ ੧੭੬੩ ਮੇਂ ਦਮਦਮੇ ਸਾਹਿਬ ਲਿਖਵਾਇਆ ਥਾ। ਜਿਸਕਾ ਸੰਮਤ ੧੯੩੬ ਮੇਂ ਹਰਿਮੰਦਰ ਜੀ ਸੇ ਔਰ ਜਗ੍ਹਾ ਲੇ ਜਾਨੇ ਨਾ ਲੇ ਜਾਨੇ ਕਾ ਰਾਜਾ ਜੀਂਦ ਕੇ ਮੰਗਵਾਨੇ ਨਮਿਤ ਪੁਜਾਰੀਓਂ ਕਾ ਆਪਸ ਮੇਂ ਝਗੜਾ ਹੋ, ਹਮੇਸ਼ ਕੇ ਵਾਸਤੇ ਮਹੰਤੀ ਖਾਰਜ ਹੂਈ ਅਰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਮੇਂ ਅਖਤਿਆਰ ਪੰਚਾਇਤ ਕਾ ਹੂਆ।

ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮੇਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਮਦਮੇ ਸਾਹਿਬ ਲਿਖੇ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਾ ਕੋਟਲੇ ਸਮੀਪ ਕੁਤਬੇ ਬਾਮਣੀ ਗਾਉਂ ਮੇਂ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਸਾਥ ਸਿੱਖੋਂ ਕੀ ਲੜਾਈ ਮੇਂ ਲੋਪ ਹੋ ਜਾਣਾ ਭੀ ਲਿਖਾ ਹੈ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਜੋਕਰ ਪਟਣੇ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਆਦ ਯਾ ਅੰਤ ਮੇਂ ਸੰਮਤ ੧੭੬੩ ਮੇਂ ਲਿਖਾ ਜਾਣਾ ਲਿਖਾ ਹੋਗਾ ਤਬ ਸਹੀ ਵਹੀ ਹੋਗਾ ਨਾਂ ਹੋਗਾ ਤਬ ਅਵਰ ਹੈ ਰਹੋ ਬਿਚਾਰ।

ਨੋਟ – ਪੀਛੇ ਕਹੀ ਚੀਜ਼ੋਂ ਮੇਂ ਕਬੀਰ ਕੇ ਰੱਛ ਤੁਰ ਕਾਂਸੀ ਕਬੀਰ ਚੌਰੇ ਮੇਂ ਸਪੁਰਦ ਕਰਣੇ ਚਾਹੀਏ। ਔਰ ਹੱ-ਕਿਓਂ ਵਾਲਾ ਹੁਕਮ ਨਾਮਾ ਸ੍ਰੀ ਗੰਗਾ ਜੀ ਕੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਮੇਂ ਪਹੁੰਚਾਣਾ ਚਾਹੀਏ।

(੨) ੦, ੧, ਮੈਣੀ ਸੰਗਤ – ਬਾਲ ਲੀਲ੍ਹਾ ਕਾ ਥਾਨ ੨, ਨਿਰਮਲੇ ੩ – ਈਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਾਲਕੋਂ ਸਾਥ ਖੇਲਤੇ ਥੇ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਖਾਣੇ ਵਾਸਤੇ ਦੂਧ, ਪੂਰੀ, ਅਰ ਤਲੇ ਹੁਏ ਚਨੇ ਭੇਜਤੀ ਥੀ। ਅਬ ਭੀ ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਮੇਂ ਬਾਲਕੋਂ ਕੋ ਸਦਾ ਯੇਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਭੋਗ ਕਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਮਿਲਤਾ ਹੈ। ਯੇਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਬਣਾ ਹੁਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਸਮੇ ਕਾ ਈਹਾਂ ਕਰੌਂਦੇ ਕਾ ਪੇਡ ਹੈ। ਅਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਚਰਨੋ ਕੇ ਮੌਜੇ ਹੈਂ। ਮੈਣੀ ਖੱਤ੍ਰੀ ਨੇ ਯੇਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਣਵਾਇਆ ਥਾ। 'ਸੰਗਤ' ਪੂਰਬ ਦੇਸ ਮੇਂ ਧਰਮਸਾਲਾ ਕੋ ਬੋਲਤੇ ਹੈਂ। ਇਸ ਲੀਏ ਇਸ ਕਾ ਨਾਮ 'ਮੈਣੀ ਸੰਗਤ' ਹੈ। ਹਰਿ ਮੰਦਰ ਜੀ ਕੇ ਸਮੀਪ ਹੀ ਹੈ ੪।

(੩) ੦, ੧, ਸੰਗਤ ਹਾਂਡੀ ਵਾਲੀ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਏਕ ਮਾਈ ਕੇ ਘਰ ਮੇਂ ਖਿਚੜੀ ਖਾਈ ਥੀ, ਇਸ ਮਕਾਨ ਮੇਂ ਅਬ ਤੁੱਕ ਖਿਚੜੀ ਵਾਲੀ ਹਾਂਡੀ ਧਰੀ ਹੈ ੪।

(੪) ਛੋਟਾ ਮਿਰਜ਼ਾ ਪੁਰ – ਕਾਂਸੀ ਸੇ ਤੀਨ ਕੋਸ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਦੱਖਣ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਭੱਲੇ ੩ — ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਂਚ ਬਰਸ ਕੀ ਅਵਸਥਾ ਮੇਂ ਪਟਨੇ ਸੇ ਚਲ ਕਰ ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਕੋ ਆਵਤੇ ਹੁਏ ਈਹਾਂ ਆਏ। ਕਾਂਸ਼ੀ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਵਾਲੇ ਸਥਾਨ ਮੇਂ ਹੀ ਉਤਰੇ, ਜੁਦਾ ਥਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕੋਈ ਗੁਰੂਜੀ ਕੇ ਬਾਗ ਵਾਲਾ ਸਥਾਨ ਇਨ ਕਾ ਬਤਾਤੇ ਹੈਂ ੪।

(੫) ਅਜੁਧਿਆ — ਬਸ਼ਿਸ਼ਟ ਕੁੰਡ ਕੇ ਪਾਸ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਨਿਹੰਗ ੩ — ਈਹਾਂ ਆਪਣੀ ਕੁਲ ਕੇ ਬ੍ਰਿਧ ਪੁਰਖ ਰਾਮ ਕੇ ਜਨਮ ਥਾਨ ਮੇਂ ਆਏ ੪।

(੬)ਸੂਰਜ ਕੁੰਡ — ਬੁੜੀਏ ਸੇ ਡੇਢ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ੦, ੩ — ਪਟਨੇ ਸਾਹਿਬ ਸੇ ਆਵਤੇ ਈਹਾਂ ਆਏ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੂਰਜ ਕੁੰਡ ਪੈ ੪।

(੭) ਲਖਨੌਰ — ਅੰਬਾਲੇ ਸੇ ਛੀ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਭੱਲੇ ੩ — ਪਟਣੇ ਸੇ ਆਤੇ ਈਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਜੇਠੇ ਮਸੰਦ ਕੇ ਰਹੇ। ਇਸੀ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਸੱਯਦ ਭੀਖਣ ਸ਼ੱਕੇ ਗ੍ਰਾਮ ਵਾਲੇ ਬਡੇ ਨਾਮੀ ਫਕੀਰ ਨੇ ਗੁਰੋਂ ਕਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਆ ੪।

(੮) ਰਾਣੇ ਮਾਜਰਾ — ਲਖਨੌਰ ਸੇ ਦਸ ਕੋਸ ਉੱਤਰ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਨਿਹੰਗ ੩ — ਗੁਰੂ ਜੀ ਲਖਨੌਰ ਸੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਲਣੇ ਗਏ ਠਹਿਰੇ ੪।

(੯) ਸੁਲਰ ਗ੍ਰਾਮ — ਲਖਨੌਰ ਸੇ ਛੀ ਕੋਸ ਪੱਛਮ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਈਹਾਂ ਭੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਲਖਨੌਰ ਸੇ ਹੀ ਅਖੇੜ ਲੀਲਾ ਮੇਂ ਆਏ ੪।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

(੧੦) ਮਰਦੋ ਗ੍ਰਾਮ – ਲਖਨੌਰ ਸੇ ਦੋ ਕੋਸ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਨਿਹੰਗ ੩ – ਈਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਲਖਨੌਰ ਰਹਿਤੇ ਗਏ ੪।

(੧੧) ਭਾਣੋ ਖੇੜੀ – ਗ੍ਰਾਮ ਮਰਦੋ ਸੇ ਦੋ ਕੋਸ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩- ਈਹਾਂ ਭੀ ਲਖਨੌਰ ਸੇ ਗਏ ੪।

(੧੨) ਅੰਬਾਲਾ ਸ਼ਹਿਰ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਤਹਿਸੀਲ ਪਾਸ, ਤਾਲਾਬ ਕਿਨਾਰੇ ੨, ਨਿਹੰਗ ੩ – ਈਹਾਂ ਲਖਨੌਰ ਸੇ ਨਗਰ ਕੀ ਸੈਲ ਕਰਣ ਆਏ ੪।

(੧੩) ਅਨੰਦ ਪੁਰ ੧, ਗੁਰੂ ਕੇ ਮਹਲ ੨, ਸੋਢੀ ੩ - ਲਖਨੌਰ ਸੇ ਚੱਲ ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਜੀ ਮੇਂ ਪਹੁੰਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਮਹਲੋਂ ਮੇਂ ਆਏ। ਜੋ ਨਗਰ ਬਸਾਵਣ ਸਮੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਕੇ ਬਣਵਾਏ ਹੁਏ ਥੇ। ਬੋਲੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਪੁਰਬੀ ਬੋਲਤੇ ਥੇ ੪।

(੧੪) ਬਸੰਤ ਗੜ – ਅਨੰਦਪੁਰ ਸੇ ਛੇ ਕੋਸ ਉੱਤਰ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮੰਜੀ ੨, ਸਿੱਖ ੩- ਬਸੰਤਗੜ ਸੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਸੰਤੀ ਪੋਸ਼ਾਕ ਪਹਿਰ ਕੇ ਬਿਆਹਨ ਚੜੇ ੪।

(੧੫) ਗੁਰੂ ਕਾ ਲਾਹੌਰ – ਆਨੰਦਪੁਰ ਸੇ ਸਾਤ ਕੋਸ ਉੱਤਰ, ਬਸੰਤ ਗੜ ਸੇ ਏਕ ਕੋਸ ਉੱਤਰ ੧, ਬਿਵਾਹ ਥਾਨ ਮੇਲਾ ਬਸੰਤ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਜੀਤੋ ਜੀ ਕਾ ਪਿਤਾ ਲਾਹੌਰ ਮੇਂ ਅਪਣੀ ਪੁਤ੍ਰੀ ਕਾ ਬਿਵਾਹ ਦੇਣਾ ਕਹਿਤਾ ਥਾ। ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਉਧਰ ਬਿਰੋਧ ਬਢਣੇ ਸੇ ਜਾਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹਤੇ ਥੇ। ਇਸ ਲੀਏ ਸੰਮਤ ੧੭੩੦ ਮੇਂ ਅਨੰਦਪੁਰ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਜੀ ਸੇ ਉਤਰ ਤੰਬੂਓਂ ਸੇ ਨਯਾ ਲਾਹੌਰ ਬਣਾਇ ਤਿਸ ਮੇਂ ਜੀਤੋ ਜੀ ਕੇ ਪਿਤਾ ਕੋ ਬਸਾਇ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਾ ਜੇਠ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਟੇ ਪੰਦ੍ਰਾਂ ਕੋ ਪਹਿਲਾ ਬਿਵਾਹ ਕੀਆ। ਸੰਮਤ ੧੭੩੧ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੁਰਕੋਂ ਕੀ ਜੜ੍ਹਾਂ ਖੋਣੇ ਹੇਤ ਦਿੱਲੀ ਓਰ ਆਏ ੪।

(੧੬) ੦, ੧, ਬਾਵਲੀ ੨, ੦, ੩ – ਏਕ ਕਾ ਨਾਮ ਕਰਪਾ ਬਾਵਲੀ, ਏਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੱਥਰ ਮੇਂ ਭਾਲਾ ਮਾਰ ਕੇ ਬਿਵਾਹ ਸਮੇਂ ਜਲ ਨਿਕਾਸਾ। ਜਲ ਮਿੱਠਾ ਹੈ, ਦੂਸਰੀ ਕਟੋਰਾ ਬਾਵਲੀ। ਘੋੜੇ ਨੇ ਸੁੰਮ ਮਾਰ ਜਲ ਨਿਕਾਲਾ। ਜਲ ਖਾਰਾ ਹੈ। ਆਪਸ ਮੇਂ ਤੀਨ ਸੈ ਕਦਮ ਕਾ ਫਰਕ ਹੈ ੪।

(੧੭) ਆਨੰਦ ਪੁਰ ੧, ਅਕਾਲ ਬੁੰਗਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਜਹਾਂ ਬੈਠ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਕਿਰਿਆ ਕਰਾਈ ਥੀ, ਨਾਮ ਉਸ ਥਾਨ ਕਾ ਅਕਾਲ ਬੁੰਗਾ ਹੈ। ਜੋਹ ਦੇਹਰੇ ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਸਮੀਪ ਹੈ ੪।

(੧੮) ੦, ੧, ਆਨੰਦਪੁਰ – ਅਨੰਦ ਗੜ੍ਹ ੨, ਨਿਹੰਗ ੩ – ਏਹਾਂ ਸੰਮਤ ੧੭੩੨ ਮੇਂ ਨੌ ਬਰਸ, ਯਾਰਾਂ ਮਹੀਨੇ, ਅਠਾਰਾਂ ਦਿਨ ਕੀ ਉਮਰ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਕਿਰਿਆ ਪੀਛੇ ਗੱਦੀ ਬੈਠੇ। ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਸ਼ਹਿਰ ਕਾ ਤਥਾ ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਕਾ ਭੀ ਨਾਮ ਹੈ ੪।

(੧੯) ੦, ੧ – ਹੋਲ ਗਢ ੨, – ੩ – ਏਹਾਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਹੋਲੀ ਖੇਲਤੇ ਥੇ। ਲੋਹ ਗਢ ਗੁਰ ਸਥਾਨ ਸੇ ਹੋਲ ਗਢ ਪੌਨ ਕੋਸ ਉੱਤਰ ਹੈ ੪।

(੨੦) ੦, ੧ – ਹਵੇਲੀ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਕੇ ਮਹਲ ੨, ਸੋਢੀ ੩ – ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਇਸ ਮਕਾਨ ਮੇਂ ਜਨਮੇ। ਦਮਦਮੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਸੇ ਦਸ ਕਦਮ ਹੈ। ਈਹਾਂ ਵਾਸ ਕਰਤੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਮਤ ੧੭੪੮ ਮੇਂ ਏਕ ਲਾਹੌਰ ਕੀ ਖਤ੍ਰਾਣੀ ਅਨੂਪ ਕੌਰ ਕੇ ਪਾਸ ਅਤੀਤ ਵੇਸ ਸੇ ਗਏ। ਜੋ ਮੇਲੇ ਆਈ ਸਿੱਖ ਕੀ ਬੇਟੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਰੂਪ ਪੈ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਮਿਲਣੇ ਹੇਤ ਜੋਗੀ ਕਾ ਵੇਸ ਬਣਾਇ ਰਹੀ ਥੀ। ਜਿਸ ਕੀ ਕਥਾ ਦੁਸਰੇ (ਦਸਮ) ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਇਕੀਸਵੇਂ, ਬਾਈਸਵੇਂ ਚਰਿਤ੍ਰੋਂ ਮੇਂ ਬਿਸਥਾਰ ਸੇ ਲਿਖ ਕੇ, ਪਰ ਨਾਰੀ ਗਮਨ ਕਾ ਬਹੁਤ ਨਿਖੇਧ ਕੀਆ ਹੈ। ਈਹਾਂ ਸੇ ਹੀ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਪੁਰ ਪਹੁੰਚ ਜੋਗਾ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਮੀ ਕੀ ਰਖਿਆ ਹੇਤ ਚੌਬਦਾਰ ਕਾ ਵੇਸ ਕੀਆ। ਸੋ ਚੌਥੀ ਰੁੱਤ ਕੇ ਛਤੀਸ ਅੰਸੁ ਕੀ ਅਠਾਈਸਵੀਂ ਚੌਪਈ ਮੇਂ ਲਿਖਾ ਹੈ ਃ–

"ਇਮ ਬਿਚਾਰ ਕਰ ਸ੍ਰੀ ਜਗਨਾਥਾ ॥
ਕੰਚਨ ਆਸਾ ਗਹਿ ਕਰ ਹਾਥਾ ॥
ਜਾਮਾ ਬਹੁ ਪਾਲਨ ਕੋ ਪਾਏ ॥
ਬੇਸਜਾ ਦ੍ਵਾਰ ਖਲੋਏ ਜਾਏ ॥" ਆਦਿ ੪।

(੨੧) ਘਨੌਲਾ ਗ੍ਰਾਮ – ਕੀਰਤਪੁਰ ਸੇ ਨੌ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ - ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਬੰਗਾਲੇ ਗਏ। ਸ਼ਾਮ ਦੇਸ ਕੇ ਰਾਜੇ ਕੋ ਪੁਤ੍ਰ ਕਾ ਵਰ ਦੇ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਆਏ। ਪੁੱਤ੍ ਹੁਆ। ਬਡਾ ਹੋ ਕਰ ਏਕ ਛੋਟੇ ਕੱਦ ਕਾ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਹਾਥੀ, ਜਿਸਕਾ ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ 'ਪ੍ਰਸਾਦੀ' ਰਖਾ। ਪਾਂਚ ਘੋੜੇ, ਏਕ ਪੁਤਲੀਆਂ ਵਾਲੀ ਚੌਂਕੀ, ਏਕ ਪੰਚ ਕਲਾ ਸ਼ਸਤ੍, ਐਸੇ ਔਰ ਭੀ ਉਤਮ ਵਸਤੂ ਭੇਟਾ ਲੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਮਹਾਰਾਜ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੋ ਆਇਆ। ਔਰ ਆਨੰਦਪੁਰ ਪਹੁੰਚ ਭੇਟਾ ਕਰ ਗਿਆ।

ਸੁੰਦਰ ਵਸਤੂਆਂ ਜਾਣ, ਛਲ ਸੇ ਲੇ ਕਰ ਰਖ ਲੇਣੇ ਹੇਤ ਭੀਮ ਚੰਦ ਕਹਲੂਰੀ ਰਾਜਾ ਨੇ ਪੁੱਤ੍ ਕੇ ਬਿਵਾਹ ਹੇਤ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸੇ ਮਾਂਗੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਪਟੀ ਜਾਣ ਕੋਈ ਵਸਤੂ ਨਾਂ ਦੀ। ਇਸ ਕਾਰਣ ਰਾਜਾ ਸੇ ਬਿਰੋਧ ਬਢ ਗਿਆ। ਇਸ ਬਾਤ ਕੀ ਖਬਰ ਸੁਣ ਨਾਹਣ ਕੇ ਰਾਜੇ ਮੇਦਨੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਵਕੀਲ ਭੇਜ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰੀ ਕਿ ਆਪ ਮੇਰੇ ਰਾਜ ਮੇਂ ਆ ਰਹੋਂ। ਸੁਣ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਹਣ ਓਰ ਜਾਤੇ ਈਹਾਂ ਆਏ ੪।

(੨੨) ਕੋਟਲਾ ਗ੍ਰਾਮ - ਰੋਪੜ ਸੇ ਦੋ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ - ਇਸ ਨਗਰ ਕੇ ਪਠਾਣੋ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਬਹੁਤ ਸੇਵਾ ਕਰੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕਰ ਏਕ ਕਟਾਰ ਅਰ ਏਕ ਢਾਲ ਇਨ ਕੋ ਬਖਸ਼ੀ। ਸਥਾਨ ਦੋ ਹੈਂ, ਏਕ ਬਾਹਰ, ਦੂਸਰਾ ਇਨ ਕੇ ਘਰੋਂ ਮੇਂ ੪।

(੨੩) ਨਾਭਾ ਗ੍ਰਾਮ – ਬਨੂੜ ਸੇ ਛੇ ਕੋਸ ਈਸਾਨ ਮੇਂ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਜੋਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਟਿਆਲਾ ਕੇ ਰਾਜ ਮੇਂ ਹੈ ੪।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

(੨੪) ਢਕੌਲੀ ਗ੍ਰਾਮ – ਨਾਭੇ ਸੇ ਤੀਨ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ੧, ਬਾਵਲੀ ਸਾਹਿਬ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩ – ਇਸ ਬਾਵਲੀ ਕੋ ਕੋਈ ਛਠੇ (ਛੇਵੇਂ) ਗੁਰੂ ਕੀ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ ਕੋਈ ਬਾਬਾ ਗਰਦਿਤਾ ਕੀ ਬੋਲਤੇ ਹੈਂ। ਪਰ ਦੋਨੋ ਇਧਰ ਆਏ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲੀਏ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਹੈਂ ੪।

(੨੫) ਨਾਡਾ – ਢਕੌਲੀ ਸੇ ਚਾਰ ਕੋਸ ਈਸਾਨ ਮੇਂ ੧, ਮੰਜੀ ੨, ਬਣਜਾਰੇ ੩ – ਨਾਡੇ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਪਰਬਤ ਕੀ ਟਿੱਬੀ ਪੈ ਹੈ ਔਰ ਬਣਜਾਰੇ ਸੇਵਾ ਕਰਤੇ ਹੈ ੪।

(੨੬) ਟੋਡਾ – ਨਾਡੇ ਸੇ ਪਾਂਚ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ੧, ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਯੇਹ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਪਰਬਤ ਤਲੇ ਕੰਢੀ ਮੇਂ ਹੈ ੪।

(੨੭) ਮਾਣ ਕਟਬਰਾ – ਰਾਣੀ ਕੇ ਰਾਇ ਪੁਰ ਸੇ ਦੋ ਕੋਸ ਉਤਰ ੧, ਗੁ: ੨, ਸਿੱਖ੩– ਯੇਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰਾਮ ਗੜ ਕੇ ਰਾਜ ਮੇਂ ਹੈ ੪।

(੨੮) ਨਾਹਣ ਸ਼ਹਿਰ – ਮਾਣ ਕਟਬਰੇ ਸੇ ਅਠਾਰਾਂ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਆਨੰਦਪਰ ਜੀ ਸੇ ਚਲ ਕਰ ਕਈ ਦਿਨ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਹਣ ਸਮੀਪ ਪਹੁੰਚੇ। ਰਾਜਾ ਬੜੇ ਸਤਿਕਾਰ ਸੇ ਲੇ ਗਿਆ। ਕਈ ਦਿਨ ਈਹਾਂ ਡੇਰਾ ਰਿਹਾ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ਼ਹਿਰ ਮੇਂ ਪਰੇਟ ਕੇ ਪਾਸ ਹੈ। ਨਾਹਣ ਕੇ ਰਾਜ ਕੋ ਸਿਰਮੌਰ ਕੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਬੋਲਤੇ ਹੈਂ ੪।

(੨੯) ਪਾਂਵਟਾ ਸਾਹਿਬ – ਨਾਹਣ ਸੇ ਪੱਚੀ ਕੋਸ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਅਗਨਿ ਕੋਣ ਮੇਂ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪਾਉਂਟਾ ਜੀ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਬਨ ਪਰਬਤੋਂ ਕੀ ਸੈਲ ਕਰਾਵਤਾ ਹੁਆ ਰਾਜਾ ਮੇਦਨੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਜਮਨਾ ਕਿਨਾਰੇ ਲੇ ਗਿਆ। ਪਾਉਂਟੇ ਜੀ ਵਾਲੀ ਜਗਾ ਦੇਖ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਹੁਤ ਆਨੰਦ ਹੁਏ। ਰਾਜਾ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਆਪ ਈਹਾਂ ਗੜ੍ਹ ਬਣਵਾਈਏ। ਜੇਹ ਸ੍ਰੀ ਨਗਰ ਕੇ ਰਾਜਾ ਫਤੇ ਸ਼ਾਹ ਕੀ ਅਰ ਹਮਾਰੀ ਹੱਦ ਕਾ ਮਕਾਮ ਹੈ। ਹਮ ਕੋ ਭੀ ਬਹੁਤ ਆਨੰਦ ਰਹੇਗਾ। ਆਪ ਕੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੇ ਸ਼ੱਤਰੂ ਦਬਾ ਰਹੇਗਾ।

ਜੇਹ ਸੁਣ ਕਰ ਗੁਰੂਜੀ ਨੇ ਕਿਲ੍ਹਾ ਬਣਵਾਵਣਾ ਆਰੰਭ ਕੀਆ। ਮੇਦਨੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੇ ਰਾਜ ਮਜੂਰੋਂ ਕੀ ਬਹੁਤ ਮੱਦਦ ਦਈ। ਬਾਰਾਂ ਦਿਨ ਮੇਂ ਕਿਲਾ ਤਿਆਰ ਹੁਆ। ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਸੇ ਚਲ ਰਹਿਣੇ ਹੇਤ ਈਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਾਂਵ ਟਿਕਾਇਆ। ਇਸ ਲੀਏ ਨਾਮ ਪਾਂਵਟਾ ਰੱਖਾ। ਈਹਾਂ ਔਰ ਭੀ ਬਹੁਤ ਲੋਗ ਨੌਕਰ ਰੱਖੇ। ਔਰ ਪਾਂਚ ਸੈ ਪਠਾਣ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਕੇ ਨਿਕਾਲੇ ਹੁਏ ਸਢੌਰੇ ਵਾਸੀ ਬੁੱਧੂਸ਼ਾਹ ਸੱਯਦ ਨੇ ਨੌਕਰ ਕਰਾਏ। ਈਹਾਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਨਾਹਣ ਕੇ ਰਾਜਾ ਸੇ ਫਤੇ ਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਨਗਰੀਏ ਕਾ ਮੇਲ ਕਰਾਇਆ ਔਰ ਫਤੇ ਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਬਣਾ ੪।

(੩੦) ਦੇਹਰਾ ਰਾਮ ਰਾਇ ੧, ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩ — ਜਬ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇਹਰੇ ਸੇ ਬੀਸ ਕੋਸ ਪੱਛਮ ਪਾਂਵਟੇ ਬਿਰਾਜੇ ਤਬ ਰਾਮਰਾਏ ਜੀ ਪੁਰਬਲਾ ਵਿਰੋਧ ਮਿਟਾਣੇ ਹੇਤ ਮਿਲਣੇ ਆਏ। ਜਮਨਾ ਮੇਂ ਨਾਉ (ਬੇੜੀ) ਪੈ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਮਿਲੇ। ਰਾਮਰਾਏ ਕੇ ਸੇਵਕ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਓਰ ਪੀਛਾ (ਪਿੱਠ) ਕਰ ਖੜੇ ਰਹੇ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਦੇਖ ਕਰ ਬਚਨ ਕੀਆ "ਰਾਮ ਰਾਏ ਸਿਰੋਮਣਿ ਗੁਰੂ, ਸੰਗਤ ਭੂਤਨੀ" ਰਾਮ ਰਾਇ ਜੀ ਮਿਲ ਕਰ ਜਾਤੇ ਹੂਏ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰ ਗਏ ਕਿ ਆਪ ਨੇ ਹਮਾਰੇ ਥਾਨ ਕੀ ਭੀ ਰੱਖਜਾ ਰੱਖਣੀ।

ਆਪ ਰਾਮ ਰਾਇ ਜੀ ਜਾਤੇ ਹੀ ਸ਼ੰਕਰਾਚਾਰਜ ਕੀ ਤਰਾਂ ਕੋਠੜੀ ਮੇਂ ਸਰੀਰ ਛੋਡ ਕਿਸੇ ਦੇਸ ਮੇਂ ਕਹੂੰ ਸਿੱਖ ਕੇ ਕਾਰਜ ਹੇਤ ਗਏ। ਪੀਛੇ ਸੇ ਮਸੰਦੋਂ ਨੇ ਰਾਮ ਰਾਇ ਜੀ ਕੀ ਪਤਨੀ ਪੰਜਾਬ ਕੌਰ ਕੇ ਰੋਕਤੇ ਹੀ ਦੇਹ ਦਾਹ ਕਰ ਦਈ। ਮਸੰਦੋਂ ਕੋ ਦੰਡ ਦਿਵਾਵਣੇ ਹੇਤ ਰਾਮ ਰਾਇ ਕੀ ਪਤਨੀ ਪੰਜਾਬ ਕੌਰ ਕੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰ ਬੁਲਾਏ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇਹਰੇ ਗਏ। ਤਪਤ ਤੇਲ ਸੇ ਮਸੰਦ ਜਲਾਏ। ਭਾਈ ਬਹਿਲੋ ਕੇ, ਗੁਰੂ ਦਾਸ ਜੇਜੇ ਪੰਜਾਬਕੌਰ ਕੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਮਸੰਦ ਉਸ ਕੇ ਪਾਸ ਛੋਡ ਆਪ ਪਾਂਵਟੇ ਆਏ। ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇਹਰੇ ਸੇ ਪੂਰਬ ਪਾਸੇ ਹੈ। ਮਹੰਤ ਕੋ ਖੂਬ ਬਣਾ ਕਰ ਰਖਣੀ ਚਾਹੀਏ ੪।

(੩੧) ਕਪਾਲ ਮੋਚਨ – ਜਗਾਧਰੀ ਸੇ ਪਾਂਚ ਕੋਸ ਉੱਤਰ ੧, ਗੁ: ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਪਾਵਟੇ ਸੇ ਅਖੇਰ ਲੀਲਾ (ਸ਼ਿਕਾਰ) ਕਰਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੂਣ ਸੇ ਬਾਹਰ ਹੋ ਕਰ ਕਾਤਕੀ ਕੋ ਕਪਾਲ ਮੋਚਨ ਆਏ। ਸਿੱਖੋਂ ਕੋ ਹੁਕਮ ਦੀਆ ਜੋ ਕੋਈ ਮੇਲੇ ਮੇਂ ਤੀਰਥ ਕਿਨਾਰੇ ਦਿਸ਼ਾ (ਪਖਾਨਾ) ਪੇਸ਼ਾਬ ਕਰਣੇ ਬੈਠਾ ਦੇਖੋ ਉਸ ਕੀ ਪਗੜੀ ਉਤਾਰ ਲੇਵੋ। ਸਿੱਖੋਂ ਨੇ ਵੈਸੇ ਹੀ ਕੀਆ। ਮੇਲੇ ਮੇਂ ਸਾਤ ਸੈ ਪਗੜੀ ਹੂਈ। ਧੁਆਇ,

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸਾਹ ਕਰਾਇ ਸੰਗਤ ਕੇ ਸਿਰੋਪਾਉ ਮੇਂ ਬਾਂਟੀ ਗਈ ੪।

(੩੨) ਭੰਗਾਣੀ ਸਾਹਿਬ - ਪਾਂਵਟੇ ਸੇ ਛੇ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ਜਮਨਾ ਕਿਨਾਰੇ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਨਿਹੰਗ ੩ - ਸੀ ਨਗਰ ਕੇ ਰਾਜਾ ਨੇ ਬੇਟੀ ਕੇ ਬਿਵਾਹ ਕੀ ਭਾਜੀ ਭੇਜੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਨੰਦ ਚੰਦ ਦੀਵਾਨ, ਦਯਾ ਰਾਮ ਪਰੋਹਤ, ਸਵਾ ਲਾਖ ਕਾ ਤੰਬੋਲ ਦੇ ਕਰ ਭੇਜੇ। ਖੱਟ ਕੇ ਸਮੇਂ ਭਾਟ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਨਾਮ ਲੇ ਦਹੇਜ ਕੀ ਚੀਜ਼ੇਂ ਸੁਣਾਈਂ। ਸੁਣ ਕਰ ਭੀਮ ਚੰਦ ਕਹਲੂਰੀ ਰੰਜ ਹੁਆ। ਫਤੇ ਸ਼ਾਹ ਕੋ ਕਹਾ ਹਮਾਰੇ ਵੈਰੀ ਗਰ ਸੇ ਮੇਲ ਰਖਣਾ ਚਾਹੇਂ ਤਬ ਹਮ ਤੇਰੀ ਲੜਕੀ ਕਾ ਡੋਲਾ ਛੋਡਤੇ ਹੈਂ ਨਹੀਂ ਤੋ ਬਰਾਤ ਕੇ ਆਗੇ ਹੋ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਪਾਂਵਟੇ ਸੇ ਨਿਕਾਲ। ਸੰਬੰਧੀ ਸੇ ਰਸ ਰੱਖਣੇ ਹੇਤ, ਬਿਨਾ ਵੈਰ, ਫਤੇ ਸ਼ਾਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸੇ ਲੜਣੇ ਆਇਆ। ਸੋਈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਾ ਹੈ :-

"ਫਤੇ ਸ਼ਾਹ ਕੋਪਾ ਤਬ ਰਾਜਾ ॥
ਲੋਹ ਪਰਾ ਹਮ ਸਿਉਂ ਬਿਨ ਕਾਜਾ ॥"

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਭੰਗਾਣੀ ਮੇਂ ਜੁੱਧ ਕਾ ਰਣ ਥੰਭ ਗਡਾਇਆ। ਪਠਾਣ ਲੜਾਈ ਸਮੇਂ ਨੌਕਰੀ ਛੋਡ ਪਹਾੜੀਓਂ ਕੀ ਸੈਨਾ ਮੇਂ ਜਾਇ ਮਿਲੇ। ਇਸ ਬਾਤ ਕੀ ਖਬਰ ਸੁਣ ਬੁਧੂ ਸ਼ਾਹ ਸਾਤ ਸੈ ਮੁਰੀਦ ਲੇ ਲੜਾਈ ਮੇਂ ਸਹਾਇਤਾ ਹੇਤ ਪਹੁੰਚਾ। ਜੰਗ ਫਤਹ ਕਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਬੁੱਧੂ ਸ਼ਾਹ ਕੋ ਪਗ ਬਖਸ਼ੀ, ਜੋ ਸਢੌਰੇ ਮੇਂ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਜੰਗ ਦੇ ਪੀਛੇ ਸੰਮਤ ੧੭੪੨ ਮੇਂ ਆਨੰਦਪੁਰ ਕੋ ਚਲ ਦੀਏ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

(ਤੰਬੋਲ ਬਿਵਾਹ ਕੇ ਦਹੇਜ ਕੀ ਚੀਜ਼ ਕਾ ਨਾਮ ਹੈ) ੪।

(੩੩) ਟੋਕਾ ਗ੍ਰਾਮ — ਨਾਹਣ ਸੇ ੯ੌ ਕੋਸ ਪੱਛਮ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਂਵਟੇ ਸੇ ਆਵਤੇ ਨਾਹਣ ਕੇ ਰਾਜਾ ਕੇ ਟਿਕਾਏ ਈਹਾਂ ਬਾਰਾਂ ਦਿਨ ਰਹੇ। ਰੰਘੜੋਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਊਠ ਚੁਰਾਏ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਨ ਕੋ ਸ੍ਰਾਪ ਦੀਆ ਕਿ "ਤੁਮ ਕੋ ਸਦਾ ਟੋਟਾ ਰਹੇਗਾ" ੪।

(੩੪) ਰਾਣੀ ਕਾ ਰਾਇਪੁਰ — ਜ਼ਿਲਾ ਅੰਬਾਲਾ, ਟੋਕੇ ਸੇ ੯ੌ ਕੋਸ ਪੱਛਮ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਿਲੇ ਮੇਂ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਟੋਕੇ ਸੇ ਚਲ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਈਹਾਂ ਉਤਰੇ। ਰਾਣੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸੇਵਾ ਕਰੀ। ਥਾਨ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕਰਾਵਣੇ ਹੇਤ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਮੰਦਰ ਮੇਂ ਲੇ ਗਈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕਰ ਢਾਲ ਤਲ਼ਵਾਰ ਬਖਸ਼ੇ ਔਰ ਬਚਨ ਕੀਆ "ਸਦਾ ਇਨ ਕੀ ਪੂਜਾ ਕਰਣੀ, ਤੁਮਾਰੀ ਸੰਤਾਨ ਕਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਬਣਾ ਰਹੇਗਾ" ੪।

(੩੫) ਖਿਦਰਾ ਬਾਦ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਗੁਰੂ ਜੀ ਰਾਣੀ ਕੇ ਰਾਇ ਪੁਰ ਸੇ ਚਲ ਕਰ ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਜੀ ਜਾਤੇ ਈਹਾਂ ਉਤਰੇ। ਪੀਛੇ ਸੇ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਪਾਲਕ ਵੀ ਈਹਾਂ ਰਹਾ ਹੈ। ਅਸਲ ਮੇਂ ਥਾਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਹੈ ੪।

(੩੬) ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਜੀ ੧, ਲੋਹ ਗਢ ਸਾਹਿਬ ੨, ਸਿੱਖ ੩- ਪਾਂਵਟੇ ਓਰ ਸੇ ਆ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਕੇ ਬਾਂਧੇ ਮਾਖੋਵਾਲ ਕੇ ਸਮੀਪ ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਬਸਾਇਆ ਅਰ ਤਹਾਂ ਏਕ ਕਿਲ੍ਹਾ ਬਣਵਾਇਆ। ਉਸ ਕਾ ਨਾਮ ਲੋਹਗਢ ਰੱਖਾ। ਇਨਹੀ ਦਿਨੋਂ ਮੇਂ ਸੰਮਤ ੧੭੪੩ ਮੇਂ ਅਜੀਤ ਸਮੇਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਜਨਮ ਹੋਣੇ ਸੇ ਨਾਮ ਬਡੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਕਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰੱਖਾ। ਇਸੀ ਸਮੇਂ ਭੀਮ ਚੰਦ ਕਹਲੂਰੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸੇ ਪਿਛਲਾ ਅਪ੍ਰਾਧ ਖਿਮਾ ਕਰਾਇ ਕੇ ਮੇਲ ਕਰ ਲੀਆ ੪।

(੩੭) ੦, ੧, ਦਮਦਮਾ ੨, ਸੋਢੀ ੩ — ਲੋਹ ਗਢ ਕਿਲਾ ਬਣਵਾਇ ਕਰ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਜੰਗ ਕਾ ਤਮਾਸ਼ਾ ਦੇਖਣੇ ਹੇਤ ਏਕ ਬਹੁਤ ਉੱਚਾ ਥਾਨ ਬਣਵਾਇਆ ਉਸ ਕਾ ਨਾਮ ਦਮਦਮਾ ਹੈ ੪।

(੩੮) ਸਲੂਰੀ ਗ੍ਰਾਮ — ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਸੇ ਸਤਾਈ ਕੋਸ ਉੱਤਰ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਔਰੰਗ ਕੇ ਦੱਖਣ ਗਏ ਬਹੁਤ ਦਿਨ ਪੀਛੇ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਓਂ ਸੇ ਕਰ (ਟੈਕਸ) ਲੇਣੇ ਹੇਤ ਮੀਆਂ ਖਾਨ ਸੂਬਾ ਜੰਮੂ ਕੋ ਗਿਆ। ਅਲਫ ਖਾਨ ਸਰਦਾਰ ਕੋ ਨਾਦੌਣ ਓਰ ਭੇਜਾ। ਕਾਂਗੜੇ ਕਾ ਰਾਜਾ ਅਲਫ ਖਾਨ ਸੇ ਜਾ ਮਿਲਾ ਅਰ ਕਹਾ ਕਿ ਸਭ ਸੇ ਪਹਿਲੇ ਆਪ ਬਿਲਾਸ ਪੁਰ ਕੇ ਰਾਜਾ ਭੀਮ ਚੰਦ ਸੇ 'ਕਰ' ਲੇਵੇਂ ਫਿਰ ਪੀਛੇ ਸੇ ਸਭੀ ਦੇ ਦੇਵੇਂਗੇ। ਅਲਫ ਖਾਨ ਨੇ ਨਦੌਣ ਮੇਂ ਡੇਰਾ ਕਰ ਭੀਮ ਚੰਦ ਕੋ ਬੁਲਾਇਆ। ਭੀਮ ਚੰਦ ਲੜਾਈ ਕਾ ਸਮਾਜ ਕਰ ਕੇ ਗਿਆ ਅਰ ਅਪਨੀ ਸਹਾਇਤਾ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਬੁਲਾਇਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਦੌਣ ਜਾਤੇ ਈਹਾਂ ਉਤਰੇ ੪।

(੩੯) ਨਦੌਣ ਸ਼ਹਿਰ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਨਦਣ ਮੇਂ ਪਹੁੰਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜੰਗ ਮੇਂ ਅਲਫ ਖਾਨ ਕੋ ਫਤਹ ਕੀਆ। ਆਠ ਰੋਜ਼ ਰਹਿ ਕਰ ਪਰਬਤੋਂ ਕੀ ਸੈਲ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਕਰੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਸਲਾਹ ਬਿਨਾ ਪਹਾੜੀ ਭੀਮ ਚੰਦ ਨੇ ਅਲਫ ਖਾਨ ਸੇ ਮੇਲ ਕੀਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਭੀਮ ਚੰਦ ਸਾਥ ਰੰਜ ਹੋ ਕਰ ਆਨੰਦ ਪਰ ਕੋ ਆਏ। ਮਾਰਗ ਮੇਂ ਏਕ ਭੀਮ ਚੰਦ ਕੇ ਆਲਸੂਨ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਉਤਰੇ। ਲੋਗੋਂ ਨੇ ਟਹਿਲ ਨਾਂ ਕਰੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖੋਂ ਕੋ ਹੁਕਮ ਦੇ ਕਰ ਵੋਹ ਗ੍ਰਾਮ ਲੁਟਵਾਇਆ। ਨਦੌਣ ਓਰ ਸੇ ਜੋਰਾਵਰੀ ਕਰਤੇ ਆਏ। ਉਸੀ ਸਮੇਂ ਸੰਮਤ ੧੭੪੭ ਕੇ ਚੇਤ ਮੇਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ ਹੁਆ ਔਰ ਨਾਮ ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਰੱਖਾ। ਨਦੌਣ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਕੇ ਸਥਾਨ ਮੇਂ ਦਸ, ਯਾਰਾਂ ਪੀਪਲ ਹੈਂ, ਸੋ ਗਿਣਤੀ ਮੇਂ ਪੂਰੇ ਨਹੀਂ ਹੋਤੇ। ਕਬੀ ਕਮ ਹੋਤੇ ਹੈਂ, ਕਬੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਤੇ ਹੈਂ ੪।

(੪੦) ਜੰਦਵੜੀ ਗ੍ਰਾਮ – ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਸੇ ਪਾਂਚ ਕੋਸ ਪੱਛਮ ੧, ਗੁਰ: ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਭਲਾਣ ਜਾਤੇ ਹੁਏ ਈਹਾਂ ਗਏ ੪।

(੪੧) ਭਲਾਣ ਗ੍ਰਾਮ –ਜੰਦਵੜੀ ਸੇ ਦੋ ਕੋਸ ਵਾਯਵ ਕੋਣ ਮੇਂ ੧, ਗੁਰ: ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਅਲਫ ਖਾਨ ਕੇ ਜੰਗ ਹੁਏ ਪੀਛੇ ਦਿਲਾਵਰ ਖਾਨ ਪਠਾਨ ਨੇ ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਫਤਹ ਕਰਣ ਹੇਤ ਆਪਣਾ ਪੁੱਤਰ ਭੇਜਿਆ। ਰਾਤ ਕੋ ਅਨੰਦ ਪੁਰ ਕੇ ਪਾਸ ਆਇਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਖਬਰ ਹੁਈ। ਜੰਗ ਕੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰੀ। ਦਿਲਾਵਰ ਖਾਨ ਕੇ ਬੇਟੇ ਨੇ ਡਰ ਕਰ ਪੀਛੇ ਭਾਗਤੇ ਹੁਏ ਬਰਵਾ ਗ੍ਰਾਮ ਉਜਾੜ ਕੇ ਭਲਾਨ ਮੇਂ ਡੇਰਾ ਕੀਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਭੀ ਇਸ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਗਏ। ਉਹਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ ੪।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

(੪੨) ਨੈਣਾ ਦੇਵੀ – ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਸੇ ਸਾਤ ਕੋਸ ਉੱਤਰ ੧, ਗੁਰੂ ਸਥਾਨ ਬਣਨਾ ਚਾਹੀਏ ੨, ਸਿੱਖ ਪੁਜਾਰੀ ਚਾਹੀਏ ੩ – ਸੰਮਤ ੧੭੫੫ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਚਿਤ ਮੇਂ ਸੰਕਲਪ ਹੁਆ ਤੁਰਕ ਤੇਜ ਪ੍ਰਹਾਰ ਕਰਤਾ ਪੰਥ ਸਾਜਣੇ ਹੇਤ ਪੂਰਬ ਜਨਮ ਕੀ ਇਸ਼ਟ ਭਗਵਤੀ ਕੇ ਅਪ੍ਰੋਖਸ਼ (ਪ੍ਰਤੱਖ) ਕਰਾਵਣੇ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਦੁਰਗਾ ਕਾ ਉਪਾਸ਼ਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਖੋਜਣੇ ਲੀਏ ਯੱਗ ਕਰੇਂ। ਸਾਤ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਯਾ ਲਗਾਇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਪੰਜ ਇਕੱਤ੍ਰ ਕਰ ਯੱਗ ਕੀਆ। ਦੁਰਗਾ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣੇ ਕੀ ਬਿਧਿ ਪੂਛੀ। ਸਭ ਨੇ ਕੇਸ਼ਵ ਦਾਸ ਕਾ ਨਾਮ ਲੀਆ।

ਦੁਰਗਾ ਦਰਸ਼ਨ ਹੇਤ ਅਕਸਮਾਤ (ਅਚਾਨਕ) ਕਾਂਸ਼ੀ ਸੇ ਕੇਸ਼ਵ ਦਾਸ ਆਵਤਾ ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਮਿਲਾ। ਤਿਸ ਕੋ ਬਿਧਿ ਪੂਛ ਨਾਨ੍ਹਾ ਤੁਰਾਂ ਕੀ ਹਵਨ ਕੀ ਸਾਮਗ੍ਰੀ ਜਮ੍ਹਾ ਕਰ ਵੈਸਾਖ ਕੀ ਪੂੰਨਿਆਂ ਕੋ ਨੈਣਾ ਦੇਵੀ ਵਾਲੇ ਪਰਬਤ ਪਹੁੰਚ ਮੰਤ੍ਰ ਜਾਪ ਸਹਿਤ ਹਵਨ ਕਾ ਆਰੰਭ ਕੀਆ।

ਕਈ ਮਹੀਨੇ ਪਾਂਚ ਪਹਿਰ ਪ੍ਰਤਿ ਦਿਨ ਹਵਨ ਕਰਤੇ, ਕਈ ਮਹੀਨੇ ਪ੍ਰਤਿ ਦਿਨ ਸਵਾ ਪਹਿਰ ਕਰਤੇ ਸੰਮਤ ੧੭੫੬ ਚੇਤ ਸੁਦੀ ਨਵਮੀ, ਰਵਿਵਾਰ, ਡੇਢ ਪਹਿਰ ਦਿਨ ਰਹੇ ਯਾਹਰਵੇਂ ਮਹੀਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਮਹਾਂਕਾਲੀ ਭਗਵਤੀ ਜੀ ਕਾ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁਆ। ਤੇਜਸ੍ਵੀ ਪੰਥ ਕਾ ਵਰ ਦੀਆ। ਛੋਟਾ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਅਪਣੇ ਕਰ (ਹੱਥ) ਸੇ ਦੀਆ। ਇਸੀ ਲੀਏ ਨਾਮ 'ਕਰਦ' ਕਹੀ ਜਾਤੀ ਹੈ। ਵਾਸਤਵ ਸੇ ਅਰਦ ਕਰਦ ਸ਼ਬਦ ਹਿੰਸਾ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਅਰਥ ਮੇਂ ਹੈ। ਯਾਂਤੇ ਜਿਸ ਸੇ ਸ਼ੱਤਰੂ ਦੂਰ ਕੀਏ ਜਾਏਂ ਉਸ ਕਾ ਨਾਮ 'ਕਰਦ' ਹੈ। ਉਸੀ ਸਮੇਂ ਹਨੂਮਾਨ ਲੰਕੁੜੀਏ ਨੇ ਬਚਨ ਕਹਾ -

"ਮਮ ਬਾਨਾ ਕਛਨੀ ਇਹ ਲੀਜੇ ॥
ਅਪਨੇ ਸਰਬ ਪੰਥ ਮਹਿ ਦੀਜੇ ॥
ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਕੋ ਹੈ ਇਹ ਬਾਨਾ ॥
ਯਾਂਤੇ ਹੁਇ ਹੈ ਤੇਜ ਮਹਾਨਾ ॥"

ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀ ਤੀਸਰੀ ਰੁਤਿ ਕੇ ਗਯਾਹਰਵੇਂ ਅੰਸ ਕੀ ਛਬੀਸਵੀਂ ਚੌਪਈ ਹੈ ੪।

(੪੩) ਆਨੰਦਪੁਰ ੧, ਕੇਸਗੜ ੨, ਸਿੱਖ ੩ - ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੈਣਾ ਦੇਵੀ ਕੇ ਪਰਬਤ ਸੇ ਉਤਰ ਕਰ ਆਏ। ਤਬ ਸਭ ਸੇ ਪਹਿਲੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੇਤ ਆਏ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਓਂ ਕੋ ਸਿੰਘ ਵੇਸ ਹੇਤ ਕਹਾ। ਉਨਹੋਂ ਨੇ ਯੇਹ ਵੇਸ ਕਰਨਾ ਨਾਂ ਮਾਨਾ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਸੰਮਤ ੧੭੫੬ ਮੇਂ ਵੈਸਾਖੀ ਕੇ ਦਿਨ ਭਲੀ ਰੀਤਿ ਸੇ ਅਨੇਕੋਂ ਮੇਂ ਸੇ ਪਰਖ ਕਰ ਪਾਂਚ ਪਿਆਰਿਓਂ ਕੋ ਈਹਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ ਔਰ ਅਪਨੇ ਸਮ ਬਣਾਇਆ। ਤੀਸਰੀ ਰਤ ਕੀ ਉਨੀਸਵੀ ਅੰਸ ਮੇਂ ਲਿਖਾ ਹੈ ਯਥਾ -

"ਇਹ ਬਿਧ ਪਾਂਚੋਂ ਸਿੱਖ ਕੋ, ਖੰਡੇ ਪਾਹੁਲ ਦੀਨ ॥
ਵਹਰ ਵੇਖ ਉਰ ਗਜਾਨ ਦੇ, ਅਪਨੇ ਸਮ ਸੋ ਕੀਨ॥"

ਪਾਂਚ ਕੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇ ਪੀਛੇ ਸੇ ਉਨ ਕੋ ਨਿਜ ਮਾਰਗ ਕੀ ਮਰਯਾਦਾ ਕਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਆ। ਉਸ ਸਮੇ ਕੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੇ ਜੋ ਅਪਨੀ ਅਪਨੀ ਬੁੱਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਅਨੇਕ ਗੁਰ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸਿੱਖੋਂ ਨੇ ਅਪਨੇ ਨਾਮ ਸੇ ਯਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਨਾਮ ਸੇ 'ਰਹਿਤਨਾਮੇ' ਆਦਿ ਨਾਮ ਰਖ ਕਰ ਨਾਨ੍ਹਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀ ਕਥਾ ਮਿਸ੍ਰਿਤ ਵਾ ਕੇਵਲ ਬਡੇ ਛੋਟੇ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕ ਲਿਖੇ ਹੈਂ ਸੋ ਲਿਖਤੇ ਹੈ : –

੧ – ੨ – ੩ – ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਕੇ (ਤਿੰਨ)

੪ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਸਿੰਘ ਕਾ

੫ ਦੈਸਾ ਸਿੰਘ ਕਾ

੬ ਹਾਜ਼ਰ ਨਾਮਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਕਾ

੭ ਗੁਰ ਸ਼ੋਭਾ ਨਾਮ ਗ੍ਰੰਥ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਕਵੀ ਸੈਨਾ ਪਤਿ ਕਾ

੮ ਗੁਰੂ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮੇਂ ਮੁਕਤਿ ਨਾਮਾ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਾ।

੯ ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਮੇਂ ਭਾਈ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਕਾ।

੧੦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਨਾਮ ਕਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਮਾਰਗ ਗ੍ਰੰਥ।

੧੧ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਨਾਮ ਕਾ ਸਰਬ ਲੋਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗ੍ਰੰਥ ਮੇਂ ।

੧੨ ਕੇਸਰਾ ਸਿੰਘ ਹਜੂਰੀ ਕੀ ਸਾਖੀ ਮੇਂ।

੧੩ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਕੀ ਵਾਰ ਕੀ ਟੀਕਾ ਮੇਂ ਵਾ ਜਬੁਲ ਅਰਜ਼ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਾ।

੧੪ ਗੁਰੂ ਦਸਮ ਜੀ ਕੇ ਖਿਲਾਵੇ ਚੰਪਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਾ। ਇਸ ਨੇ ਬੀਚ ਮੇਂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੀ ਤੁਕਾਂ ਭੀ ਲਿਖੀ ਹੈਂ ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੧੫ ਬਾਵਾ ਸਰੂਪ ਚੰਦ ਭੱਲੇ ਜੀ ਕਾ।
੧੬ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਿਧੀ ਮੇਂ ਕੀਆ ਕਾਹੂੰ ਔਰ ਕਾ।
੧੭ ਗੋਬਿੰਦ ਗੀਤਾ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਨਾਮ ਕਾ।
੧੮ ਗੋਰਖ ਦੱਤਾ ਤ੍ਰੈਜ ਕਾ ਸੰਬਾਦ ਰੂਪ ਕਾਹੂੰ ਕਾ।
੧੯ ਮੁਕਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਨਾਮ ਕਾ।
੨੦ ਸੌ ਸਾਖੀ ਮੇਂ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਾ।
੨੧ ਮੁਕਤ ਮਾਰਗ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਨਾਮ ਕਾ।

ਇਨ ਪੀਛੇ ਕਹੇ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕੋਂ ਮੇਂ ਲਿਖਣੇ ਵਾਲੇ ਪੁਰਖੋ ਨੇ ਨਿਖਲ ਬਰਣੋਂ ਆਸ਼੍ਰਮੋ ਕੇ ਧਰਮ ਤੋ ਨਹੀਂ ਲਿਖੇ ਪੰਤੂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੇ ਮਤੋਂ ਮੇਂ ਭੀ ਉਦਾਸੀ, ਸੁਥਰੇ, ਦਿਵਾਨੇ, ਅੱਡਣਸ਼ਾਹੀਏ ਲੋਗੋਂ ਕਾ ਨਾਮ ਲੇ ਕਰ ਕੋਈ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਲਿਖੇ। ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਕੇ ਪੰਥ ਕਾ ਨਾਮ ਲੇਕਰ ਲਿਖੇ ਹੈਂ। ਸੋ ਭੀ ਮਨੂ, ਯਾਗਜਵਲਕ ਆਦਿ ਰਿਖੀਓਂ ਕੀ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀਆਂ ਵਤ ਜਨਮ ਸੇ ਲੇ ਮਰਣ ਪ੍ਰਯੰਤ ਪੂਰਾ ਕਾਰ ਦੇਣੇ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਲਿਖੇ। ਇਸੀ ਲੀਏ ਜੇਕਰ ਕਾਹੂੰ ਸਿਖ ਕਾ ਘਰ, ਧਨ, ਜ਼ਮੀਨ, ਕੂੰਆਂ, ਬਾਗ ਆਦਿਕ ਕੇ ਹਿੱਸੇ ਬਾਂਟ ਕਾ ਝਗੜਾ ਪੜ ਜਾਵੇ ਤਬ ਗੁਰੂ ਮਤ ਕੀ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕੋਂ ਮੇਂ ਨਿਆਇ ਕਰਣੇ ਕਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ, ਕੈਸੇ ਕਰੇਂ। ਕੈਸੇ ਗੁਵਾਹੀ ਲੇਵੇਂ। ਕੈਸੇ ਮਿਸਲ ਬਣਾਵੇਂ।

ਕਿਸੀ ਸਿਖ ਸੇ ਗਊ ਮਰ ਜਾਵੇ ਯਾਂ ਖਾਣੇ ਕੀ ਚੀਜ਼ ਮੇਂ ਕੋਈ ਨਿਖਿਧ ਵਸਤੂ ਨਿਕਸ ਆਵੇ ਤਬ ਗੁਰੂ ਮਤ ਕੀ ਪੀਛੇ ਲਿਖੀ ਸਾਰੀ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕੋਂ ਮੇਂ ਉਸ ਕੇ ਸੁੱਧ ਹੋਣੇ ਕਾ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਉਪਾਇ ਨਹੀਂ ਲਿਖਾ ਮਿਲਤਾ ਜੋ ਕੈਸੇ ਸੁੱਧ ਹੋਵੇ। ਅੰਤ ਕੋ ਉਨਹੀ ਮਨੂ, ਯਾਗਜਵਲਕਾਦਿਕੋਂ ਕੇ ਲਿਖੇ ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਅਨੁਸਾਰ ਗਊ ਕੇ ਗੋਬਰ, ਮੂਤ ਪੀ ਸੁੱਧ ਹੋਣਾ ਪੜਤਾ ਹੈ। ਉਨਹੀ ਕੇ ਅਨਸਾਰ ਸਭ ਕੇ ਪਿਤਰ ਗਯਾ ਆਦਿ ਤੀਰਥੋਂ ਮੇਂ ਪਿੰਡ ਲੇ ਪਰਲੋਕ ਪਹੁੰਚਤੇ ਹੈਂ।

ਸੰਸਾਰ ਸੇ ਪਾਰ ਕਰਤਾ ਗਜਾਨ ਭਗਤੀ ਕਾ ਸੇਤੁ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਬਣਾਨੇ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੇ ਕਾਹੂੰ ਤੀਰਥ ਮੇਂ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਕੇ ਪਿਡ ਲੇਕਰ ਪਿਤਰ ਤਰਤੇ ਨਹੀਂ ਲਿਖੇ। ਸੋ ਪਿਛਲੇ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕੋ ਕੀ ਨਿਊਨਤਾ ਹੈ। ਯਾਂਤੇ ਮਤ ਕੇ ਸਭ ਬੁੱਧੀਵਾਨੋ ਕੋ ਸਾਵਧਾਨ ਹੋ ਕਰ ਸੰਕੇਤ ਕਰਣਾ ਚਾਹੀਏ।

ਕੁਛ ਦਿਨ ਪੀਛੇ ਲਿਖੀ ਪੁਸਤਕੋਂਸੇ ਛਾਂਟ ਕੇ,ਕੁਛ ਪੁਰਾਣੇ ਗ੍ਰੰਥ ਦੇਖ, ਸੋਚ ਸਾਚ, ਨਈ ਪਾਇਕੇ ਨਿਜ ਮਤ ਮੁਯਾਦਾ ਕੀ ਅੰਸੀ ਪੋਥੀ ਬਣਾਵੇਂ ਜਿਸ ਮੇਂ ਜਨਮ ਸੇ ਲੇ ਮਰਣ ਪ੍ਰਯੰਤ ਕੇ ਸਭ ਕਾਮ ਪੂਰੇ ਹੋ ਜਾਵੇਂ ਤਾ ਕਿ ਔਰ ਗ੍ਰੰਥੋਂ ਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੁਛ ਨਾ ਕਰਣਾ ਪੜੇ ਅਥਵਾ ਐਸੇ ਕਰਣਾ ਚਾਹੀਏ ਜੋ ਜੋ ਵੇਸ ਪੂਰਬ ਮਤ ਸੇ ਅਧਿਕ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਚਲਾਏ ਉਨ ਕੀ ਸ਼ੁੱਧੀ ਅਸ਼ੁੱਧੀ,ਰਹਿਤ ਕੀ ਰੀਤ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਪਰੀਖਜਤ ਆਗਜਾ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰੀ ਜਾਵੇ। ਜੈਸੇ ਮਾਂ ਬਾਪ ਕੇ ਮਰਣ ਸਮੇਂ, ਤਥਾ ਤੀਰਥੋਂ ਮੇਂ ਪਹੁੰਚ ਕਰ ਭੀ ਕੇਸੋਂ ਕਾ ਨਾ ਛੇਦਨ ਕਰਣਾ, ਅਰ ਕੇਸੀ ਛੇਦਨ ਕਰਾਵੇ ਤਬ ਮਤ ਸੇ ਨਿਕਾਸ ਦੇਣਾ। ਔਰ ਸਭ ਪਛਲੇ ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤਰੋਂ ਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰੀ ਜਾਵੇ। ਜੋ ਸਦਾ ਨਹੰਗੋਂ ਸਿੰਘੋਂ ਕੇ ਭੀ ਬਿਵਾਹ, ਸਗਾਈ ਬ੍ਰਾਹਮਣੋ ਕੇ ਹੱਥੀਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੋਤੇ ਹੈਂ। ਭਾਵ ਪੂਰਬ ਲਿਖੇ ਪਾਠ ਕਾ ਐਸੇ ਹੈ। ਅਥਵਾ ਤੋ ਜੈਸੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜੋਂ ਕੇ, ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨੋਂ ਕੀ ਹਦੀਸ, ਸਿਮ੍ਰਤੀਂ ਵਤ ਨਿਜ ਮਤ ਕਾ ਪ੍ਰਬਲ ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਨਾ ਹੋਣੇ ਸੇ ਸਮੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜੈਸਾ ਪਰਜਾ ਮੇਂ ਕਾਮ ਦੇਵੇ ਵੈਸਾ ਨਯਾ ਨਯਾ ਕਾਨੂੰਨ ਬਨਾਇ ਕਰ ਲੇਵੇ ਹੈਂ। ਤੈਸੇ ਗੁਰਮਤੇ ਕੇ ਨਿਖਲ ਫਿਰਕਿਓਂ ਕੇ ਅੱਛੇ ਪੜੇ ਸੁਣੇ ਅਵਸਥਾ ਬ੍ਰਿਧ ਜਿਨ ਮੇਂ ਕੋਈ ਮੱਤ ਪ੍ਰਮੱਤ ਉਨਮੱਤ(ਕ੍ਰੋਧੀ, ਲੋਭੀ ਆਦਿ) ਨਾਂ ਹੋਵੇ, ਐਸੇ ਕਈ ਪੁਰਖ ਬੈਠ ਪਰਸਪਰ ਹਠ ਸੇ ਬਿਵਾਦ ਕਰਣਾ। ਛੋੜ ਕੇਵਲ ਬਿਵਹਾਰ ਸਿੱਧੀ ਹੇਤ ਐਸਾ ਬਿਵਹਾਰ ਬਿਵਸਥਾ ਪੁਸਤਕ ਭਾਵ ਨਯਾ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਵੇਂ ਜਿਸ ਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਭੀ ਚਲੇਂ। ਬਿਰੁੱਧ ਚਲਤੇ ਕੋ ਦੰਡ ਦੇ ਉਸੀ ਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਥ ਮਿਲਾਵੇਂ।

ਅਥਵਾ ਐਸੇ ਕਰੇਂ ਜੈਸੇ ਸਭ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨਿਜ ਨਿਜ ਮਤ ਕੇ ਬਡੇ ਪੁਰਖੋਂ ਕੀ ਲਿਖੀ ਹਦੀਸ, ਸਿੰਮ੍ਰਤੀਜੋਂ ਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਤੇ ਹੈਂ, ਬਿਵਹਾਰ ਹੇਤ ਨਯਾ ਕਾਨੂੰਨ ਨਹੀਂ ਚਾਹਤੇ ਔਰ ਆਨ ਮਤ ਕੇ ਈਸਾਈ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਭੀ ਮਾਲ, ਦੀਵਾਨੀ ਕੇ ਮੁਕਦਮੇ ਅਰਥਾਤ ਘਰ, ਧਨ, ਜ਼ਮੀਨ, ਕੂਏਂ, ਬਾਗ, ਬਾਵਲੀ ਆਦਿਕੋਂ ਕੀ ਹਿੱਸੇ ਬਾਂਟ ਕੇ ਝਗੜੇ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨੋ ਕੇ ਉਨਹੀ ਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਤੇ ਹੈਂ। ਫੌਜਦਾਰੀ ਕੇ ਮੁਕਦਮੇ ਅਰਥਾਤ ਯਾਰੀ, ਚੋਰੀ, ਠੱਗੀ ਆਦਿਕ ਕੇ ਨਯਾਇ ਆਪਣੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਤੇ ਹੈਂ। ਚੋਰ ਕੇ ਹਾਥ ਪੈ ਤੱਤਾ ਕੁਹਾੜਾ ਧਰਣਾ, ਯਾਰ ਕੀ ਗਰਦਨ ਕਾਟ ਦੇਣੀ, ਠੱਗ ਕੇ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਗਿੱਟੇ ਨਿਕਾਸ ਦੇਣੇ, ਐਸੇ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀ, ਹਦੀਸੋਂ ਕਾ ਲਿਖਾ ਅੰਗੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਤੇ ਔਰ ਨਾਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਵਰਤੀ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨੋਂ ਕੋ ਕਰਣੇ ਦੇਤੇ ਹੈਂ।

ਅਪਨੇ ਅਖਤਿਆਰੋਂ ਕੇ ਠਿਕਾਨੇ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਫੌਜਦਾਰੀ, ਦਿਵਾਨੀ ਦੋਨੋ ਬਿਵਹਾਰ ਪੁਰਾਣੇ ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੋਂ ਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਕਰਤੇ ਹੈਂ। ਉਨ ਸੇ ਬਿਨਾਂ ਨਈ ਬਾਤ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਕਰਤੇ। ਤੈਸੇ ਗੁਰੂ ਮਤ ਕੇ ਨਿਖਲ ਲੋਕ ਭੀ ਉਨ ਪੁਰਾਣੇ ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੋਂ ਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਚਲੇਂ। ਨਈ ਰਚਨਾ ਬਨਾਣੇ ਕਾ ਸੰਕਲਪ ਨਾਂ ਰੱਖੇਂ। ਏਤਾ ਬਿਸੇਖ ਹੈ।

ਹਿੰਦੂਓਂ ਮੇਂ ਪਹਿਲੇ ਸ਼ੈਵ, ਸਾਕਤਿਕ, ਸੌਰ, ਗਾਣਪਤ, ਵੈਸ਼ਨਵ ਬਡੇ ਮਤ ਪਾਂਚ ਹੈਂ। ਆਗੇ ਇਨ ਕੀ ਸ਼ਾਖ ਰੂਪ ਅਨੇਕ ਹੈਂ। ਸੋ ਸਭੀ ਪੁਰਾਣੇ ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੋਂ ਮੇਂ ਲਿਖੇ ਹੀ ਬਿਵਹਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਤੇ। ਅਪਣੀ ਅਪਣੀ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਕੇ ਅਚਾਰਯੋਂ ਕੇ ਚਲਾਏ ਤਿਲਕ,ਮਾਲਾ ਆਦਿਕ ਭੀ ਪ੍ਰੇਮ ਸੇ ਰਖੇ ਹੈਂ। ਦਾਨ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਆਦਿਕ ਸਾਂਝਾ ਧਰਮ ਸਭੀ ਬਰਾਬਰ ਕਰਤੇ ਹੈਂ। ਤੈਸੇ ਜੋ ਜੋ ਬਾਤਾਂ ਪੁਰਬਲੇ ਮਤੋਂ ਸੇ ਗੁਰੋਂ ਨੇ ਨਵੀਂ ਚਲਾਈ ਹੈਂ, ਉਨ ਕੋ ਨਿਜ ਮਤ ਕੀ ਰੀਤ ਸੇ ਕਰੇਂ। ਔਰ ਸਭ ਜੈਸੇ ਅਬ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਪ੍ਰੇਮ ਸੇ ਪੁਰਾਣੇ ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੋਂ ਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰੇਂ।

ਨਏ ਪ੍ਰਕਾਰ ਭੀ ਨੌ ਗੁਰੋਂ ਕੇ ਤੋ ਪੁਰਾਣੇ ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੋਂ ਸੇ ਵਿਲੱਖਣ (ਵੱਖਰੇ) ਕੁਝ ਹੀ ਹੋਂਗੇ ਕੇਵਲ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਬਹੁਤ ਵਿਲੱਖਣ ਹੈਂ। ਇਸ ਲੀਏ ਜੇਤੇ ਕਾਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਦਸੋ ਗੁਰੋਂ ਕੇ ਵਿਲੱਖਣ ਹੈਂ, ਜੈਸੇ – ਨਿਜ ਮਤ ਕੇ ਮੰਤ੍ਰ ਕਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣਾ। ਮਰੇ ਪੁਰਖ ਕੇ ਨਾਮ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਕਾ ਪਾਠ ਕਰਣਾ ਆਦਿਕ ਸੋ ਸਭ ਗੁਰੂ ਕੇ ਨਿਖਲ ਪੰਥੋਂ ਮੇਂ ਸਾਮਾਨ ਲਿਖੇ ਜਾਵੇਂ। ਜੇਤੇ ਵਿਲੱਖਣ ਹੈਂ ਸੋ ਵਿਲੱਖਣ ਲਿਖੇ ਜਾਵੇਂ। ਬਹੁਤ ਵਿਲੱਖਣ ਕੱਛ, ਕੇਸ ਵਾਲਿਓਂ ਕੇ ਹੀ ਹੈਂ, ਸੋ ਪੀਛੇ ਲਿਖੀ ਗੁਰੂ ਮਤ ਕੀ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕੋਂ ਸੇ ਛਾਂਟ ਕੇ ਏਕ ਥਾਨ ਕੀਏ ਜਾਵੇਂ। ਉਨ ਮੇਂ ਸੇ ਜੋ ਕਮ ਕਰਣੇ ਜੋਗ ਪਾਠ ਕਮ ਕੀਏ ਜਾਵੇਂ ਔਰ ਪਾਵਣੇ ਜੋਗ ਨਏ ਪਾਏ ਜਾਵੇਂ। ਤਬ ਮਤ ਕਾ ਕਾਰ ਨਿਰਵਿਘਨ ਚਲੇ ਅਰ ਮਤ ਕੇ ਲੋਗੋਂ ਕੋ ਮਲੰਗੋਂ ਕੇ ਕਕਰ ਵਤ ਔਰ ਮਤੋਂ ਕੇ ਲੋਗੋਂ ਕੇ ਪੀਛੇ ਭੀ ਨਾ ਲਗਨਾ ਪੜੇ।

ਜੈਸੇ ਇਨ ਦਿਨੋਂ ਮੇਂ ਬਹੁਤ ਸਿੱਖ ਦਯਾ ਨੰਦੀ ਬਣ ਗਏ ਹੈਂ। ਜੋ ਅਵਰੋਂ ਕੇ ਪੀਛੇ ਲਗੇ ਸੋ ਮਤ ਸੇ ਖਾਰਜ ਕੀਆ ਜਾਵੇ। ਜੇਕਰ ਬੀਚ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੇ ਤਬ ਜੈਸਾ ਲਿਖਾ ਹੈ ਵੈਸਾ ਦੰਡ ਦੇ ਮਿਲਾਏ ਜਾਵੇਂ ਅਰ ਜਿਸ ਬਾਤ ਕਾ ਇਧਰ ਘਾਟਾ ਅਵਰ ਪਾਸੇ ਵਾਧਾ ਸਮਝ ਜਾਤੇ ਹੋਵੇਂ ਯਾਂ ਜਾਣੇ ਕਾ ਸੰਕਲਪ ਰਖੇਂ, ਸੋ ਪ੍ਰੇਮ ਸੇ ਪੂਛ, ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ, ਉਨ ਕਾ ਘਾਟਾ ਭੀ ਪੂਰਾ ਕੀਆ ਜਾਵੇ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖੱਤ੍ਰੀ ਗਾਯਤ੍ਰੀ ਸੰਧਯਾ ਕੀ ਬਜ਼ੁਰਗੀ ਸੁਣ ਉਧਰ ਕਾ ਰੁਖ ਰਖਤੇ ਹੋਵੇਂ, ਤਬ ਗਾਯਤ੍ਰੀ ਸੰਧਯਾ ਭੀ ਪ੍ਰੇਮ ਸੇ ਮਤ ਮੇਂ ਪੜ੍ਹਾਈ ਜਾਵੇ। ਪੁਰਾਤਨ ਵਿਦਯਾ ਭੁਲਾ ਦੇਣੀ ਭੀ ਭਲੀ ਬਾਤ ਨਹੀਂ। ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਮੇਂ "ਵੇਦ ਪਾਠ ਮਤ ਪਾਪਾ ਖਾਟਿ" ਲਿਖਾ ਹੈ ਸੋ ਭੀ ਸਫਲਾ ਕਰਣਾ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਚਾਹੀਏ। ਵੇਦ ਕੋ ਤਰਕ ਭੀ ਨਾਂ ਕਰਣੀ ਚਾਹੀਏ। ਤਰਕ ਕੀਏ 'ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਕੋ ਤਰਕਨਿ ਲਾਗਾ ਤਤ ਮੂਲ ਨ ਪਛਾਨਿਆ' ਬਚਨ ਕਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਹੋਣਾ ਪੜੇਗਾ।

ਯਾਂਤੇ ਜੈਸੇ ਚਾਰੋਂ ਬਰਨ ਕੇ ਲੋਗ ਇਸ ਮਤ ਮੇਂ ਪ੍ਰੇਮ ਸੇ ਮਿਲੇ ਰਹੈਂ, ਵੈਸੇ ਕਰਣਾ ਚਾਹੀਏ। ਚਾਰੋਂ ਚੱਕ ਜਗੀਰ ਵਾਲੇ ਲੋਗਨ ਕੀ ਬਾਤਾਂ ਸੁਣ ਨਿਜ ਮਤ ਮੇਂ ਉਤਮ ਜਾਤੀ ਲੋਗੋਂ ਕੀ ਗਲਾਨੀ ਨਾ ਕਰਾ ਲੇਣੀ ਚਾਹੀਏ। ਮਤ ਕੀ ਬ੍ਰਿਧੀ ਮੇਂ ਭੀ ਪ੍ਰਜਤਨ ਬਹੁਤ ਕਰ ਸੰਤਾਨ ਸਮ੍ਰਿਧੀ ਵਾਲੇ ਬਡੇ ਲੋਗਨ ਕੋ ਹੀ ਕਰਾ ਚਾਹੀਏ। ਗਰੀਬੋਂ ਕੇ ਯਤਨ ਸੇ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਬਨ ਪੜਤਾ। ਔਰ ਜੋ ਸਮ੍ਰਿਧੀ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਮਾਦੀ ਬਣੇ ਨਾ ਕਰੇ, ਤਬ ਨਿਜ ਮਤ ਕੀ ਸੋਚ ਸਮਝ ਬਿਨਾਂ ਨਸੀਬ ਕੇ ਭੋਜਨ ਬਸਤ੍ਰ ਤੋ ਰਾਜਾ ਲੋਗਨ ਕੇ ਚੌਪਾਏ, ਹਾਥੀ, ਘੋੜੇ, ਬੈਲ ਭੀ ਖਾਤੇ ਪਹਿਰਤੇ ਹੈਂ। ਮਨ ਬਾਂਛਿਤ ਸਭ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮੈਥਨ ਕਰਤੇ ਹੈਂ। ਤੈਸੇ ਔਰ ਬਡੇ ਮਨੁਖੋਂ ਨੇ ਸਮਝ ਬਿਨਾ ਉਨ ਕੇ ਬਰਾਬਰ ਦੁਨੀਆਂ ਕਾ ਸੁਖ ਲੇ ਲੀਆ ਤੋ ਕਿਆ ਵਾਧਾ ਹੈ।

ਯਾਹੀ ਭਾਵ ਸੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਲਿਖਤੇ ਹੈਂ :—

'ਆਵਨ ਆਏ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਮਹਿ
ਬਿਨ ਬੂਝੇ ਪਸੁ ਢੋਰ'

ਇਸ ਲੀਏ ਮਤ ਕੇ ਸਭ ਲੋਗੋਂ ਕੋ ਉਚਿਤ ਹੈ ਜੋ ਬੁੱਧੀ ਕਾ ਬਲ ਰਖਤਾ ਹੋਵੇ ਸੋ ਮਤ ਕੇ ਬਿਚਾਰ ਕੀ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਬਿਵਸਥਾ ਲਿਖਣੇ ਆਦਿ ਕਾਮੋਂ ਮੇਂ ਬਲ ਲਗਾਵੇ। ਜੋ ਧਨ ਕਾ ਜੋਰ ਰਖਤਾ ਹੋਵੇ ਸੋ ਗੁਰਸਥਾਨੋਂ ਕੀ ਇਮਾਰਤ ਔਰ ਤਿਨ ਸਾਥ ਆਜੀਵਕਾ ਕਾ ਉਪਾਇ ਦੁਕਾਨ, ਜ਼ਮੀਨ ਆਦਿ ਬਣਾਵਣੇ ਮੇਂ ਧਨ ਕਾ ਜੋਰ ਲਗਾਵੇ। ਜੋ ਦੋਨੋ ਕਾ ਬਲ ਰਖਤਾ ਹੋਵੇ ਸੋ ਦੋਨੋਂ ਸੇ ਦੋਨੋਂ ਕਾਮੋਂ ਮੇ ਬਲ ਲਗਾਵੇ। ਜੋ ਦੋਨੋਂ ਸੇ ਹੀਨ ਕੇਵਲ ਦੇਹ ਕਾ ਹੀ ਬਲ ਰਖਤਾ ਹੋਵੇ ਸੋ ਦੇਹ ਸੇ ਟਹਿਲ ਕਰੇ ਨਿਸਫਲ ਅਵਸਥਾ ਨਾਂ ਬਿਤਾਵੇ। ਜੈਸਾ ਬਣੇ ਆਪਣੇ ਪਰਲੋਕ ਸੁਧਾਰਣੇ ਕਾ ਮ੍ਰਿਤੂ ਸੇ ਪਹਿਲੇ ਉਪਾਇ ਕਰ ਲੇਵੇ। ਪੀਛੇ ਜਮੋ ਕੇ ਹਾਥ ਪੜ ਪਸਚਾਤਾਪ ਕਰੇ "ਸ਼ਹਿਦ ਖੋਇ ਹਾਥ ਮਲਤੀ ਸਧੁ ਮਖਜਕਾ'ਵਤ ਹਾਥ ਮਲੇ ਕੁਛ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗਾ। ਯਾਂਤੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਕੇ ਮੁਖਜ ਉਪਦੇਸ਼ ਮੇਂ ਕਮਰ ਬਾਂਧੇ। ਅਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਮੁਖਜ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਾ ਜੋਰ ਭੀ ਕਿੰਚਤ ਮਾਤ੍ਰ ਬਾਹਰ ਵੈਸ ਓਰ ਰਹੇ ਯਤਨ ਸੇ ਗਜਾਨ ਭਗਤੀ ਓਰ ਰਹੇ। ਇਸ ਬਾਤ ਕੀ ਪਰੀਖਜਾ ਕਰਣੀ ਚਾਹੋ ਤਬ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਮੇਂ ਦੇਖੋ।

ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਪੈ 'ਅਕਾਲ ਬਾਚ' ਪਾਠ ਸੇ ਲੇ 'ਤਪ ਸਾਧਤ ਹਰਿ ਮੋਹਿ ਬਲਾਯੋ' ਪਰੰਤ ਪਾਠ ਕੇ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਾ ਹੈ ਕਿ "ਜਬ ਅਕਾਲ ਕੇ ਰਚੇ ਦੈਂਤ, ਦੇਵਤਾ, ਬਸੁ, ਮਨੁੱਖ, ਸਿੱਧ, ਸਾਧਿਕ, ਰਿਖਿ ਰਾਜ, ਬ੍ਰਹਮਾ, ਦੱਤ, ਗੋਰਖ, ਰਾਮਾ ਨੰਦ, ਮੁਹੰਮਦ ਨੇ ਸਰਬ ਧਰਮੋਂ ਸੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟ ਧਰਮ ਨਾਮ ਜਾਪ ਕੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨਾਂ ਕੀਆ, ਬਲਕਿ ਜਗਤ ਮੇਂ ਪਹੁੰਚ ਅਪਣੇ ਅਪਣੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੀ ਦੀਏ ਤਬ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਨੇ ਨਾਮ ਧਰਮ ਕੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੇਤ ਮੁਝ ਤਪ ਕਰਤੇ ਕੋ ਬੁਲਾਇ ਕਰ ਭੇਜਾ'' ਇਸੀ ਲੀਏ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਭ ਕੋ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਾਮ ਜਾਪ ਕਾ ਦੇਤੇ ਹੈਂ।

"ਕਿਉਂ ਨ ਜਪੋ ਤੁਮ ਤਾਂਕੋ ਭਾਈ ॥
ਅੰਤ ਕਾਲ ਜੋ ਹੋਇ ਸਹਾਈ ॥

ਅਰ ਬਾਹਯ ਵੇਸੋਂ ਕੋ ਢੋਕਟ ਧਰਮ ਔ ਨਿਕੰਮੇ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ —

"ਢੋਕਟ ਧਰਮ ਲਖੋ ਕਰ ਭਰਮਾ ॥
ਇਨ ਤੇ ਸਰਤ ਨ ਕੋਈ ਕਰਮਾ ॥"

ਯਾਂਹੀ ਤੇ ਢੋਕਟ ਧਰਮੋਂ ਕਾ ਨਿਖੇਧ ਕਰ, ਪੁਨਾ ਸਰਬ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਸਿੱਧੀ ਹੇਤ ਨਾਮ ਜਾਪ ਕਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਤੇ ਹੈਂ :—

ਨ ਜਟਾ ਮੂੰਡ ਧਾਰੋਂ ॥ ਨ ਮੁੱਦ੍ਰਕਾ ਸਵਾਰੋਂ ॥
ਜਪੋ ਤਾਸ ਨਾਮੰ ॥ ਸਰੇ ਸਰਬ ਕਾਮੰ ॥
ਵਹੀ ਨਾਮ ਜਾਪ ਕਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਮੇਂ

੧ ਓ ਸਤਿਨਾਮੁ ਸੇ ਲੈ ਜਪੁ ਪ੍ਰਯੰਤ ਕਾ ਪਾਠ ਬਤਾਇ ਪਹਿਲੇ ਕੇਸ ਗੜ੍ਹ ਮੇਂ ਕਰਕੇ ਪੀਛੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀ ਪ੍ਰਤਿ ਚੁਲੀ ਪਿਲਾਵਨ ਸਮੇਂ "ਬੋਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ" ਭਾਵ ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ਬਣੋ ਜੀਵ ਰੂਪ, ਤੂ ਮੁਖ ਸੇ ਬੋਲ ਜੋ ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਦਾ ਆਪ ਕੀ ਫਤਹ ਹੋ। ਐਸੇ ਸਦਾ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਕੀ ਜੈ ਮਨਾਵਣੇ ਕਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀਆ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਇਸ ਉਪਦੇਸ਼ ਮੇਂ ਯਵਨ ਆਸ਼ੰਕਾ ਭੀ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਜੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਕੀ ਜੀਵੋਂ ਕੋ ਜਯ ਨਾ ਮਨਾਵਨੀ ਚਾਹੀਏ। ਕਾਹੇ ਤੇ – ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਐਸਾ ਹਾਰਿਆ ਹੁਆ ਨਹੀਂ, ਜੋ ਇਨ ਕੇ ਕਹਿਣੇ ਸੇ ਜਯ ਪਾਵੇ। ਇਸ ਤੇ ਉਚਿਤ ਹੈ ਉਸ ਸੇ ਅਪਨੀ ਜਯ ਕੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰੇ। ਸੋ ਆਸ਼ੰਕਾ ਅਗਯਾਨ ਸੇ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਜਾ ਕੋ ਰੰਕ ਸਦਾ "ਤੇਰੀ ਜਯ ਹੋ" ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ ਅਰ ਜਯ ਹੀ ਸਭ ਵਡਿਆਈਓਂ ਮੇਂ ਬਡੀ ਵਡਿਆਈ ਹੈ। ਯਾਂਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ਕਰਨੇ ਹੇਤ ਤਾਂਕੀ ਜਯ ਮਨਾਵਣ ਕਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ। ਅਰ ਭਾਵ ਉਸਕਾ ਯਹੀ ਹੈ ਕਿ ਹਮ ਆਪਕੀ ਜਯ ਮਨਾਵਤੇ ਹੈਂ। ਆਪ ਹਮਾਰੀ ਜਯ ਕਰੋ।

ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੇਸੋਂ ਮੇਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇਨੇ ਕੀ ਚਾਲ ਕਰੀ ਹੈ, ਇਸ ਲੀਏ ਨਾਮ ਕੇਸਗੜ ਹੈ। ਅਸਲ ਮੇਂ ਖਾਲਸੇ ਮਾਰਗ ਕਾ ਮੂਲ ਸਥਾਨ ਯਹੀ ਹੈ। ਅਰ ਇਸ ਮਕਾਨ ਮੇਂ ਜੋ ਪੁਰਖ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅਪਨੇ ਬਣਾਏ ਉਨ ਕੋ ਅਪਨਾ ਸਰੂਪ ਹੀ ਬਣਾਇਆ, ਇਸੀ ਲੀਏ ਸਭ ਕਾ ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਪਟਣਾ, ਵਾਸੀ ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਬਤਾਇਆ। ਵਹੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਭ ਸਥਾਨੋਂ ਮੇਂ ਕਰਨੇ ਸਮੇਂ ਜਨਮ ਪਟਨੇ, ਵਾਸੀ ਅਨੰਦ ਪੁਰ ਬਤਾਇਆ ਜਾਤਾ ਹੈ।

ਏਹਾਂ ਹੀ ਸਿੱਖੋਂ ਕੇ ਲੰਗਰੋਂ ਕੀ ਸੋਭਾ ਸੁਣ ਪਰਖਨੇ ਹੇਤ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੰਤ ਵੇਸ ਕੀਆ। ਸੋ ਤੀਸਰੀ ਰੁਤ ਕੀ ੨੬ ਅੰਸੂ ੨੯ ਚੌਪਈ ਮੇਂ ਲਿਖਾ ਹੈ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

"ਜਿਸ ਤੇ ਜਾਨ ਸਕੇਂ ਨਹਿ ਕੋਏ ॥
ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭ ਹੋਏ ॥
ਸਿੱਖਨ ਕੇ ਡੇਰੇ ਜਬ ਗਏ ॥
ਦੇਹ ਆਹਾਰ ਮੋਹਿ ਛੁਧ ਭਏ ॥"

ਆਗੇ ਛੱਤੀਸਵੀ ਚੌਪਈ ਮੇਂ ਵੇਸ ਬਦਲਣਾ ਲਿਖਾ ਹੈ —

"ਸੋ ਸਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰ ਪਲਟਾਏ ॥"...
"ਪਹਿਰੇ ਭੂਖਨ ਬਸਤ੍ਰ ਬਿਸਾਲਾ ॥
ਸਭਾ ਆਨ ਬੈਠੇ ਤਤਕਾਲਾ ॥"

ਖਾਲਸੇ ਕੀ ਉਤਪਤੀ ਕਾ ਸਥਾਨ ਹੋਣੇ ਸੇ ਖਾਲਸੇ ਕੇ ਪੂਜਨੇ ਕੋ 'ਕੇਸ ਗੜ੍ਹ' ਸਬ ਸੇ ਮੁਖਜ ਹੈ। ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੇ ਖਾਸ ਏਤੇ ਪਦਾਰਥ ਹੈਂ।

੧ ਨਾਗ ਕੀ ਕਤਾ ਕੀ ਨਾਗਣੀ ਬਰਛੀ, ਚਾਰ ਹਾਥ ਕੀ ਲੰਬੀ, ਵਜ਼ਨ ਮੇਂ ਪੱਚੀ ਸੇਰ ਕੱਚੇ ਕੀ।

੨ ਦੁਧਾਰਾ ਕਰਪਾ— ਦੋ ਪਾਸੇ ਤੇ ਖੰਡੇ ਜੈਸਾ ਤੀਖਾ, ਮੋਹਰਾ ਤੀਖਾ ਹੈ। ਪੀਛੇ ਕਾਠ ਕਾ ਦਸਤਾ ਹੈ। ਦਸਤੇ ਮੇਂ ਜਮੀਨ ਮੇਂ ਗਾਡਨੇ ਹੇਤ ਨੇਜ਼ੇ ਸਰੀਖੀ ਤੀਖੀ ਮੋਹਰੀ ਹੈ। ਏਕ ਬੀਚ ਮੇਂ ਗੋਲੀ ਲਗੀ ਹੈ। ਯੇਹੀ ਸਾਂਗ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਸਿੰਘ ਰਠੌੜ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਹੁਕਮ ਸੇ ਜਸਵਾਲ ਪਹਾੜੀਓਂ ਕੇ ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਕੇ ਸਿਰ ਮੇਂ ਮਾਰੀ ਥੀ। ਚਾਰ ਹਾਥ ਕੀ ਲੰਬੀ ਹੈ।

੩ ਦੁਧਾਰਾ ਖੰਡਾ — ਤੀਨ ਹਾਥ ਕਾ ਲੰਬਾ ਹੈ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਉਪਰ ਅਰਬੀ ਹਰਫੋਂ ਮੇਂ ਕੁਛ ਲਿਖਾ ਹੁਆ ਹੈ। ਵਜ਼ਨ ਮੇਂ ਪੰਦਰਾਂ ਸੇਰ ਕੱਚੇ ਕਾ ਹੈ।

੪ ਛੋਟਾ ਖੰਡਾ – ਇਸ ਕਾ ਨਾਮ ਕੰਤੀ ਭੀ ਹੈ।

੫ ਬਿਛੂਆ – ਇਸ ਕੇ ਨਾਮ ਜੰਭੀਆ, ਜਮਧਰ, ਜਮਦਾੜ ਭੀ ਹੈਂ। ਹਾਥ ਭਰ ਕਾ ਲੰਬਾ ਹੈ।

੬ – ੭ – ਦੋ ਤੋਪ, ਈਹਾਂ ਸੇ ਨਿਕਸੀ ਥੀਂ। ਅਸ਼ਟਭੁਜੀ ਸ਼ੇਰ ਬਾਹਨੀ ਦੁਰਗਾ ਕੀ ਮੂਰਤੀ ਵਾਲੀ, ਸੋ ਲਾਹੌਰ ਕੇ ਅਜਾਇਬ ਘਰ ਮੇਂ ਗਈ। ਅਸਲ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਵਸਤੂ ਦਰਸ਼ਨ ਹੇਤ ਈਹਾਂ ਚਾਹੀਏ ਥੀ।

੮ ਕਟਾਰ – ਸਾਢੇ ਸਾਤ ਸੇਰ ਵਜ਼ਨ ਕਾ ਹੈ ੪।

(੪੪) ਨਿਰਮੋਹ ਗਢ – ਕੀਰਤ ਪੁਰ ਸੇ ਡੇਢ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇ ਲੂਟ ਮਾਰ ਕੀ ਰੀਤ ਸਿਖਾਵਨੇ ਹੇਤ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖੋਂ ਕੋ ਦੂਣ ਮੇਂ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਲਣੇ ਕਾ ਹੁਕਮ ਦੀਆ। ਸ਼ਿਕਾਰ ਮੇਂ ਜੋ ਆਦਮੀ ਸਿੱਖੋਂ ਕਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰੇ ਉਨ ਕੋ ਮਾਰ ਕੂਟ ਲੂਟ ਕੇ ਚਲੇ ਆਵੇਂ।

ਤਬ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਓਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕਰ ਸਲਾਹ ਕਰੀ ਕਿ ਜੰਗ ਕਰ ਗੁਰੂ ਕੋ ਈਹਾਂ ਸੇ ਨਿਕਾਸੋ। ਅਰ ਜਿਸ ਮੇਂ ਇਨ ਕੇ ਸਿੱਖ ਤਕੜੇ ਹੋ ਕਰ ਜੰਗ ਕਰਤੇ ਹੈਂ, ਲੋਹ ਗਢ ਕਿਲੇ ਕੇ ਕਿਵਾੜ ਹਾਥੀ ਸੇ ਤੁੜਾਇ ਸਿੱਖੋਂ ਕੋ ਸਮਾਪਤ ਕਰੋ''। ਇਸ ਲੀਏ ਸਿਰ ਮੇਂ ਤਵੇ ਬਾਂਧ ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਕਿਲ੍ਹੇ ਕੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਚੰਰ ਲਿਆਏ। ਤਬ ਗੁਰੋਂ ਕੀ ਆਗਜਾ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸੇ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਸਿੰਘ ਰਠੌੜ ਨੇ ਹਾਥੀ ਕੇ ਸਿਰ ਮੇਂ ਸਾਂਗ ਮਾਰ ਹਾਥੀ ਕਾ ਮੁਖ ਉਨ ਕੀ ਸੈਨਾ ਓਰ ਕਰ ਦੀਆ। ਤਬ ਸਭੀ ਪਹਾੜੀਏ ਹਾਰ ਗਏ। ਅਵਰ ਕੋਈ ਉਪਾਇ ਨਾ ਬਣਤਾ ਦੇਖ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸੇ ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਛੁਡਾਵਣੇ ਹੇਤ ਸੁਗੰਮ ਉਪਾਇ ਜਾਣ ਗਊ ਕੀ ਆਣ ਕਰੀ ਜੋ ਆਪ ਕੋ ਗਊ ਕੀ ਸੁਰੰਦ ਹੈ ਜੋਕਰ ਈਹਾਂ ਰਹੋ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਗਊ ਕੀ ਆਣ ਸੁਣ ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਹੀ ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਕਾ ਮੋਹ ਛੋੜ ਦੀਆ ਔਰ ਈਹਾਂ ਡੇਰਾ ਕੀਆ। ਇਸ ਲੀਏ ਇਸ ਥਾਨ ਕਾ ਨਾਮ "ਨਿਰਮੋਹ ਗਢ" ਹੈ। ਈਹਾਂ ਭੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜੰਗ ਕਰਕੇ ਸਭ ਪਹਾੜੀ ਹਰਾਏ ੪।

(੪੫) ਬਿਸਾਲੀ ਗ੍ਰਾਮ – ਸਤਲੁਜ ਪਾਰ, ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਸੇ ਨੌ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਨਿਰਮੋਹ ਗਢ ਮੇਂ ਪਹੁੰਚ ਬਿਸਾਲੀ ਕਾ ਰਾਵ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਲੇ ਗਿਆ। ਕਹਿਆ ਕਿ ਆਪ ਭੀਮ ਚੰਦ ਕਾ ਰਾਜ ਛੋਡ ਮੇਰੇ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਨਿਵਾਸ ਕਰੀਏ। ਰਾਵ ਕਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇਖ ਗੁਰੂ ਜੀ ਗਏ। ਕਈ ਦਿਨ ਰਹਿ ਕਰ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਲਤੇ ਬਭੌਰ ਗਏ ੪।

(੪੬) ਬਭੌਰ ਗ੍ਰਾਮ – ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਸੇ ਬਾਰਾਂ ਕੋਸ ਪੱਛਮ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਬਭੌਰ ਕੇ ਰਾਵ ਨੇ ਬੜੀ ਖਾਤਰ ਕਰੀ, ਅਰ ਕਹਿਆ ਮਹਾਰਾਜ ! ਮੇਰੇ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਹੀ ਨਿਵਾਸ ਕਰੋਂ। ਸਭ ਸਮਾਜ ਈਹਾਂ ਮੰਗਵਾਈਏ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਿਸਾਲੀ ਸੇ ਸਭ ਕੋ ਈਹਾਂ ਮੰਗਵਾਇਆ ਈਹਾਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅਵਤਾਰ ਕੀ ਕਥਾ ਪੂਰਨ ਕਰੀ ਜੋ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

"ਨੇੜੁ ਤੁੰਗ ਕੇ ਚਰਨ ਤਰ" ਇਤਿਆਦਿ ਲਿਖਾ ਹੈ ੪।

(੪੭) ਗੁਰੁ ਪਲਾਹ ਗ੍ਰਾਮ – ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਸੇ ਬਾਰਾਂ ਕੋਸ ਪੱਛਮ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ੩- ਬਭੌਰ ਸੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਈਹਾਂ ਆਏ ੪।

(੪੮) ਕਲਮੋਟ ਗ੍ਰਾਮ – ਗੁਰੁ ਪਲਾਹ ਸੇ ਤੀਨ ਕੋਸ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਬਭੌਰ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਫਰਿਆਦ ਹੁਈ ਕਿ ਕਲਮੋਟ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਸੰਗਤ ਲੁਟ ਗਈ ਹੈ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਖਾਲਸੇ ਕੋ ਆਗਜਾ ਦਈ ਚੜਾਈ ਕਰ ਗ੍ਰਾਮ ਕੋ ਲੂਟੋ। ਸੋ ਕੁਛ ਦੇਰ ਲੜ ਗ੍ਰਾਮ ਵਾਸੀ ਲੋਗੋਂ ਨੇ ਪੱਲਾ ਫੇਰਾ। ਆਪ ਕੇ ਹੈਂ ਰਖ ਲੇਵੋ। ਲੜਾਈ ਬੰਦ ਹੁਈ। ਇਨ ਦਿਨੋਂ ਸੇ ਕੋਈ ਸੰਗਤ ਕੀ ਓਰ ਨਾ ਦੇਖੇ। ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਰਸਤੇ ਕੁਛ ਲੀਏ ਚਲਾ ਆਵੇ ੪।

(੪੯) ਗਦੀਆਲ – ਕਲਮੋਟ ਸੇ ਤੀਨ ਕੋਸ ਉਤਰ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਕਲਮੋਟ ਸੇ ਸੈਲ ਕਰਨੇ ਗਏ ਉਤਰੇ ੪।

(੫੦) ਆਨੰਦਪੁਰ ੧, ਗੁਰੂ ਕੇ ਮਹਿਲ ੨, ਸੋਢੀ ੩- ਕਲਮੋਟ ਸੇ ਬਦਲ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਮੇਂ ਆਇ ਕੇ ਬਹੁਤ ਲੋਗ ਬਸਾਏ। ਫੇਰ ਪਹਾੜੀ ਦੰਗੇ ਸੇ ਚੁਪ ਰਹੇ। ਅੰਤਰ ਕਪਟ ਰਖ ਬਾਹਰ ਸੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਬਨੇ। ਇਨ ਹੀ ਦਿਨੋ ਮੇਂ ਸੰਮਤ ੧੭੫੭ ਮੇਂ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਕੇ ਪਿਤਾ ਕੀ ਬੇਨਤੀ ਮਾਨ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਜੀ ਸੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਤੀਸਰਾ ਬਿਵਾਹ ਹੁਆ। ਜਿਸ ਕਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਸਭ ਖਾਲਸਾ ਬਣਾਇਆ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਅਰ ਭੀਮ ਚੰਦ ਕਾ ਵਜ਼ੀਰ ਪੰਮਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਵਕੀਲ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿਣੇ ਲਗਾ। ਉਸੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਰਵਾਲਸਰ ਕੀ ਓਰ ਤਿਆਰ ਕੀਆ ੪।

(੫੧) ਰਵਾਲ ਸਰ ਤੀਰਥ – ਮੰਡੀ ਸੇ ਪਾਂਚ ਕੋਸ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਜਬ ਗੁਰੂ ਜੀ ਈਹਾਂ ਕੋ ਤਿਆਰ ਹੂਏ ਸਭ ਪਰਿਵਾਰ ਸਾਥ ਹੀ ਗਿਆ। ਮੇਲੇ ਮੇਂ ਆਏ ਸਭੀ ਪਹਾੜੀਏ ਰਾਜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸੇ ਮਿਲੇ। ਮੇਲੇ ਪੀਛੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਮੰਡੀ ਗਏ ੪।

(੫੨) ਮੰਡੀ ਸ਼ਹਿਰ – ਜ਼ਿਲਾ ਕਾਂਗੜਾ ਰਾਜਧਾਨੀ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਿਆਸਾ ਕਿਨਾਰੇ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩ – ਮੰਡੀ ਕਾ ਰਾਜਾ ਆਪਣੇ ਨਗਰ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਲੇ ਗਿਆ। ਪਹਿਲੇ ਬਿਆਸਾ ਤੀਰੇ ਉਤਰੇ ੪।

(੫੩) ੦, ੧, ਮਹਲ ਮੇਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ੦, ੩- ਰਾਜਾ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਮਹਲ ਮਹੱਲੋਂ ਮੇਂ ਉਤਾਰੇ। ਉਹਾਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਲੇ ਗਿਆ। ਕੁਛ ਦਿਨ ਬਾਦ ਮੰਡੀ ਕਾ ਰਾਜਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਕਮਲਾਹ ਗੜ ਮੇਂ ਲੇ ਗਿਆ। ਉਸ ਕੇ ਸਮੀਪ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਈ ਦਿਨ ਰਹੇ। ਏਕ ਅਪਣੇ ਨਾਮ ਕਾ 'ਗੋਬਿੰਦ ਗੜ੍ਹ' ਬਣਾਇਆ। ਉਹਾਂ ਸੇ ਬਦਲ ਕੇ ਫੇਰ ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਆਏ। ਆਇ ਕਰ ਲੋਹਾ, ਉੜਦ ਪੰਨ ਕੀਏ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਲੇ ਕਰ ਮੰਦਰ ਸੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਸਾ ਤੋ ਸੂਧੇ ਸਿੱਖਾਂ ਪੂਛਾ ਕਿਆ ਲਿਆਇਆ? ਉਸ ਨੇ ਕਹਿਆ "ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਰ ਸਦਕਾ" ਸੁਣ ਕਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਬੋਸ ਲੀਏ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੋਂ ਕੋ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਅਵਰ ਦੇ ਉਨ ਕੋ ਹੁਕਮ ਦੀਆ "ਉੜਦ ਕੇ ਬੜੇ ਛਕੋ – ਲੋਹੇ ਕੇ ਕੜੇ ਪਹਿਰੋ" ਉਨ ਕਾ ਪੰਥ ਵਹੀਰੀਏ ਸਿੱਖ ਹੈ ੪ ।

(੫੪) ਅਨੰਦ ਪੁਰ ੧, ਅਗੰਮ ਪੁਰ ਸਮਾਧ ਜੀਤੋ ਜੀ ਕੀ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਸੰਮਤ ੧੭੫੭ ਮੇਂ ਮੰਡੀ ਸੇ ਆਇ ਕੇ ਜੀਤੋ ਜੀ ਕਾ ਚਲਾਣਾ ਹੁਆ । ਸਮਾਧ ਕਾ ਥਾਨ ਅਗੰਮ ਪੁਰਾ ਹੈ । ਹੋਲ ਗਢ ਸੇ ਪਾਂਚ ਸੈ ਕਦਮ ਉੱਤਰ ਹੈ ੪ ।

(੫੫) ਰੋਪੜ ਸ਼ਹਿਰ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਪਾਂਵਟੇ ਜਾਤੇ ਤਥਾ ਕੁਰਖੇਤ੍ਰ ਜਾਤੇ ਹੁਏ ਰਹੇ ੪ ।

(੫੬) ਸੰਘੋਲ ਗ੍ਰਾਮ - ਰੋਪੜ ਸੇ ਤੇਰ੍ਹਾਂ ਕੋਸ ਦੱਖਣ, ਰਾਜ ਪਟਿਆਲਾ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਕੁਰਛੇਤ੍ਰ ਆਵਤੇ ਈਹਾਂ ਰਹੇ ੪ ।

(੫੭) ਕਰ੍ਹਾ ਸਾਹਿਬ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ - ਸਥਾਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ, ਪਿਤਾ ਦਾਦਾ ਵਾਲੇ ਸਥਾਨੋਂ ਕੇ ਪਾਸ ਹੈ ੪ ।

(੫੮) ਸਿਆਣਾ ਗ੍ਰਾਮ – ਕਰ੍ਹੇ ਸੇ ਤੀਨ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨,ਸਿੱਖ ੩ – ਸੰਮਤ ੧੭੬੧ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਥਨੇਸਰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੋ ਆਏ ਤਬ ਇਸ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਸੱਜਦ ਭੀਖਣ ਕੋ ਮਿਲੇ । ਵੋਹ ਈਹਾਂ ਅਰ ਘੁੜਾਮ ਮੇਂ ਰਹਾ ਕਰਤਾ ਥਾ । ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਹੈ । ਉਹਾਂ ਕੀ ਰਜ ਸਥਾਪਨ ਕਰ ਪੁਜਾਰੀਓਂ ਨੇ ਸੜਕ ਪੈ ਭੀ ਬਣਾਇਆ ਹੁਆ ਹੈ ੪ ।

(੫੯) ਪਹੋਜਾ ਤੀਰਥ ੧, ਗੁ: ੨, ਸਿੱਖ ੩ –

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਪਹੋਏ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਸਥਾਨ ਪੁਲ ਕੇ ਸਮੀਪ ਹੈ ੪।

(੬੦) ਜੋਤੀਸਰ - ਥਨੇਸਰ ਸੇ ਤੀਨ ਕੋਸ ਪੱਛਮ ੧, ਗੁਰਃ ੨, ਨਿਰਮਲੇ ੩ - ਯਹਾਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਜੁੱਧ ਸਮੇ ਅਰਜਨ ਕੋ ਗੀਤਾ ਸੁਣਾਈ। ਤਿਸ ਕਾ ਨਾਮ ਜੋਤੀ ਸਰ ਹੈ। ਪਹੋਏ ਕੀ ਸੜਕ ਕੇ ਪਾਸ ਹੈ। ਪਹੋਏ ਸੇ ਜਾਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਈਹਾਂ ਰਹੇ ੪।

(੬੧) ਕਰਣ ਕਾ ਥੇਹ — ਥਨੇਸਰ ਸੇ ਏਕ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ - ਈਹਾਂ ਭੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਮਹਾਂ ਸੂਰਬੀਰ ਕਰਣ ਕੇ ਥੇਹ ਪੈ ਗਏ ੪।

(੬੨) ਥਨੇਸਰ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਡੇ ਤੀਰਥ ਪੈ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਮੇਲੇ ਮੇਂ ਅਨੇਕੋਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਆ। ਗੁਰ ਸਥਾਨ ਸ਼ਹਿਰ ਕੇ ਸਮੀਪ ਕੋਣੇ ਪੇ ਹੈ ੪।

(੬੩) ੦, ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਪੁਜਾਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ੩ — ਪ੍ਰੋਹਤਾਂ ਕੇ ਘਰ ਮੇਂ ਸ਼ਹਿਰ ਬੀਚ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰ ਏਕ ਮਾਈ ਨੇ ਬੁਲਾਏ। ਦਰਸ਼ਣ ਦੇਣੇ ਆਏ। ਉਸੀ ਸਮੇਂ ਸੰਮਤ ੧੭੬੧ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮਨੀ ਰਾਮ ਪਰੋਹਤ ਕੋ ਹੁਕਮ ਨਾਮਾ ਦੀਆ, ਸੋ ਉਨ ਕੇ ਪਾਸ ਹੈ ੪।

ਜਬ ਥਨੇਸਰ ਹੋ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਚਮਕੌਰ ਉਤਰੇ ਤਬ ਭੀਮ ਚੰਦ ਪਹਾੜੀਏ ਕੇ ਰਿਸ਼ਵਤ ਦੇ ਕਰ ਬੁਲਾਏ ਦੋ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਸਰਦਾਰੋਂ ਸੇ ਈਹਾਂ ਜੰਗ ਹੁਆ। ਨਾਮ ਉਨਕੇ ਮੈਦਾ ਬੇਗ, ਅਲਫ ਖਾਂਨ ਥੇ। ਉਨ ਕੀ ਫੌਜ ਕੋ ਮਾਰਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਖਿਦਰਾਬਾਦ ਪਹੁੰਚਾਇ, ਫਤਹ ਲੇ, ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਪਹੁੰਚੇ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਤਬ ਫੇਰ ਖਾਲਸੇ ਕੋ ਭੀਮਚੰਦ ਕੇ ਮੁਲਕ ਕੀ ਲੂਟ ਮਾਰ ਕਾ ਪੂਰਾ ਹੁਕਮ ਦੀਆ। ਵੋਹ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕਰ ਦਿੱਲੀ ਫਰਿਆਦੀ ਗਿਆ। ਹਾਕਮ ਨੇ ਭੀਮ ਚੰਦ ਸੇ ਬੈਰ ਕਾ ਸਬੱਬ ਪੂਛਾ। ਉਸ ਨੇ ਸੁਣਾਇਆ ਕਿ ਜਬ ਗੁਰੂ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਆਏ ਤਬ ਹਮ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੋ ਆਏ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਨੇ ਹਮ ਕੋ ਕਹਾ ਕਿ ਜੈਸਾ ਵੇਸ ਹਮ ਕਰਾਇਆ ਚਾਹਤੇ ਹੈਂ ਵੈਸਾ ਕਰਕੇ ਹਮਾਰੇ ਸਿੱਖ ਬਣੋ। ਮੁਗਲੋਂ ਕੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਖੋਸ ਕਰ ਤੁਮ ਕੋ ਦੇਵੇਂਗੇ। ਸੁਣ ਕਰ ਹਮ ਲੋਗੋਂ ਨੇ ਕਹਾ ਕਿ ਹਮ ਕਈ ਪੁਸ਼ਤੋਂ ਸੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹੋਂ ਕੇ ਤਾਬਿਆਦਾਰ ਹੈਂ ਹਮ ਆਪਕੇ ਸਿਖ ਨਹੀਂ ਬਣਤੇ। ਆਪ ਅਵਰੋਂ ਕੋ ਸਿੱਖ ਬਣਾਵੋ। ਤਬ ਸੇ ਉਨਹੋਂ ਨੇ ਸਭ ਜਾਤੋਂ ਕੇ ਲੋਗ ਸਿਖ ਬਣਾਏ ਔਰ ਹਮਸੇ ਬੈਰ ਬਾਂਧਾ ਹੈ ਔਰ ਆਪ ਕੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੂਰ ਕਰਣੀ ਚਾਹਤੇ ਹੈਂ।

ਯੇਹ ਸੁਣ ਕਰ ਦਿੱਲੀ ਕੇ ਹਾਕਮ ਨੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸੇ ਹੁਕਮ ਮੰਗਵਾਇ ਕੇ ਦਿੱਲੀ ਸੇ ਫੌਜ ਦੇ ਕਰ ਖਵਾਜਾ ਚਢਾਇਆ। ਸਰਹੰਦ ਮੇਂ ਵਜ਼ੀਦ ਖਾਂ ਕੋ ਅਰ ਲਾਹੌਰ ਮੇਂ ਜ਼ਬਰ ਦਸਤ ਖਾਂ ਕੋ ਹੁਕਮ ਹੂਆ। ਯੇਹ ਤੀਨੋ, ਕੁਛ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਫੌਜ ਬਹੁਤ ਸੀ ਮੁਲਖ ਕੀ ਛੋੜ ਇਕੱਠੀ ਕਰ ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਆਏ। ਉਧਰ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਹੁਕਮ ਸੇ ਜੰਮੂ ਸੇ ਲੇ ਸ੍ਰੀ ਨਗਰ ਪ੍ਰਯੰਤ ਕੇ ਪਰਬਤੀ ਰਾਜੇ ਅਪਨੀ ਫੌਜਾਂ ਲੇ ਕਰ ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਆਏ। ਭੀੜ ਦਸ ਲਾਖ ਕੀ ਹੁਈ। ਸਭ ਤਰਫ ਸੇ ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਘੇਰ ਲੀਆ। ਅੰਨ ਘਾਸ ਕਹੀਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸੇ ਨਾਂ ਆਵਣੇ ਦੇਵੇਂ ਅਰ ਜੰਗ ਕਾ ਆਰੰਭ ਕੀਆ। ਤਬ ਜੋ ਭੇਡ ਬੱਕਰੀਓਂ ਕੇ ਦਲ ਮੇਂ ਸਿੰਘ (ਸ਼ੇਰ) ਕਾਮ ਕਰਤੇ ਹੈਂ, ਵਹੀ ਇਨ ਸਭ ਕੇ ਦਲ ਮੇਂ ਗੁਰੋਂ ਕੇ ਸਿੰਘੋਂ ਸੇ ਹੁਆ। ਸਭ ਫੌਜ ਸੇ ਲੋਹਗਢ ਮੋਰਚਾ ਭੀ ਫਤਹ ਨਾਂ ਹੋ ਸੱਕਾ ਔਰ ਫੌਜ ਬਹੁਤ ਮਰੀ।

ਇਸ ਹਾਲ ਕੋ ਦੇਖ ਦਰੋਦਾਰ ਔਰੰਗਸ਼ਾਹੀਓਂ ਨੇ ਕੁਰਾਨ ਕੀ ਕਸਮ ਕਰ ਗੁਰੋਂ ਕੋ ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਸੇ ਬਾਹਰ ਕਰ ਪਕੜਨੇ ਹੇਤ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਸੁਰੰਧ ਕਰੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਨਾ ਮਾਨੀ। ਤਬ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਪਾਸ ਵਕੀਲ ਗਏ। ਅੰਨ ਕੀ ਤੰਗੀ ਸੇ ਭੂਖੇ ਹੁਏ ਸਿੱਖੋਂ ਕੀ ਸਲਾਹ ਸੇ ਮਾਤਾ ਨੇ ਸੁਰੰਦ ਮਾਨ ਲੀ। ਸਭ ਕੀ ਸਲਾਹ ਦੇਖ ਗੁਰੂਜੀ ਨੇ ਭੀ ਆਨੰਦਪੁਰ ਕਾ ਛੋਡਨਾ ਸ੍ਵੀਕਾਰ ਕੀਆ। ਪਹਿਲੇ ਦੋ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਅਰ ਮਾਤਾ ਕੋ ਰਥ ਪੈ ਅਸਵਾਰ ਕਰਾਇ ਰਾਤ ਪੜਤੇ ਰੋਪੜ ਕੋ ਤੋਰਿਆ। ਸਾਥ ਹੀ ਡੋਲਿਓਂ ਪੈ ਅਪਨੇ ਮਹਲ ਸੁੰਦਰੀ, ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਕੋ ਭੇਜਾ। ਇਨ ਦੋਨੋਂ ਕੋ ਦਿੱਲੀ ਕੇ ਸਿੱਖ ਨੇ ਰਾਤ੍ਰਿ ਕੋ ਰੋਪੜ ਆਪਨੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੋਂ ਕੇ ਘਰ ਮੇਂ ਰੱਖਾ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਗੱਡੀ ਮੇਂ ਬੈਠਾਇ ਦਿੱਲੀ ਭੇਜੀ।

ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਦੋਨੋ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਰਾਤ ਕੋ ਰੋਪੜ ਸੇ ਕੁਛ ਦੂਰਓ 'ਖੇੜੀ' ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕੇ ਘਰ ਰਹੇ। ਉਸ ਨੇ ਰਾਤ੍ਰ ਕੋ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਾ ਸਭ ਭਾਰੀ ਮੋਲ ਕਾ ਅਸਬਾਬ ਚੁਰਾਇ 'ਮੋਰਿੰਡੇ' ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਥਾਨੇਦਾਰ ਕੋ ਖਬਰ ਦੇ ਸਰਹੰਦ ਮੇਂ ਸੂਬੇ ਵਜ਼ੀਦ ਖਾਨ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚਾਏ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਸੇ ਡੇਢ ਪਹਿਰ ਰਾਤ ਗਈ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਾਧ ਕੋ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਕੇ ਦੇਹਰੇ ਕੀ ਟਹਿਲ ਸੌਂਪ ਚਲ ਦੀਏ। ਜਬ ਨਿਰਮੋਹ ਗੜ੍ਹ ਪਹੁੰਚੇ ਤਬ ਇਨ ਪਰ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਕਾ ਧਾਵਾ ਹੁਆ। ਰਾਤ ਅੰਧੇਰੀ ਮੇਂ ਮਾਰਤੇ ਕੂਟਤੇ ਅਰ ਗੁਲਾਬ ਚੰਦ ਸਿਆਮ ਚੰਦ ਕੋ ਨਾਹਣ ਕੇ ਰਾਜਾ ਮੇਦਨੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪਾਸ ਜਾ ਰਹਿਣੇ ਕਾ ਹੁਕਮ ਦੇਤੇ ਆਪ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਦੋਨੋ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਓਂ ਕੇ ਅਰ ਚਾਲੀ ਸਿੰਘੋਂ ਕੇ ਸਾਥ ਬੂਰ ਮਾਜਰੇ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਪਹੁੰਚੇ ੪।

(੬੪) ਬੂਰ ਮਾਜਰਾ ਗ੍ਰਾਮ - ਰੋਪੜ ਸੇ ਚਾਰ ਕੋਸ ਪੱਛਮ ੧, ਗੁ: ੨, ਸਿੱਖ ੩ - ਇਸ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜਲ ਪੀਆ। ਸਿੱਖੋਂ ਨੇ ਭੀ ਪੀਆ। ਮੁਖ ਧੋਇ ਫੇਰ ਆਗੇ ਚਲ ਦੀਏ। ਈਹਾਂ ਇਨ ਕੋ ਦੇਖ ਕਰ ਏਕ ਆਦਮੀ ਨੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਲਸ਼ਕਰ ਕੋ ਖਬਰ ਦਈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਚਮਕੌਰ ਕੋ ਗਏ ੪।

(੬੫) ਚਮਕੌਰ ਗ੍ਰਾਮ - ਬੂਰ ਮਾਜਰੇ ਸੇ ਚਾਰ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ - ਚਮਕੌਰ ਕੇ ਸ਼ਮੀਪ ਪਹੁੰਚੇ ਤਬ ਪੀਛੇ ਸੇ ਲਸ਼ਕਰ ਆਵਤਾ ਦੇਖ ਥੋੜੀ ਦੇਰ ਬਾਗ ਮੇਂ ਠਹਿਰ ਕੇ ਪਾਛੇ ਸੇ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਏਕ ਗੜ੍ਹੀ ਥੀ, ਗ੍ਰਾਮ ਕੇ ਲੋਗੋਂ ਕੋ ਨਿਕਾਸ ਕਰ ਉਸ ਮੇਂ ਗਏ। ਆਠ ਆਠ ਸਿੰਘ ਏਕ ਏਕ ਪਾਸੇ ਧਨੁਖ ਬਾਣ ਦੇ ਦੇ ਬੈਠਾਏ। ਆਪ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਪੈ ਬੈਠੇ। ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਫੌਜ ਕਾ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਆਦਮੀ ਈਹਾਂ ਮਾਰਾ ਗਿਆ। ਦੋਨੋ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਔਰ ਪੈਂਤੀ ਸਿੰਘ ਭੀ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸ਼ਹੀਦ ਹੁਏ। ਰਾਤ ਪੜ ਗਈ। ਪਾਂਚ ਸਿੰਘੋਂ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ "ਆਪ ਪੰਥ ਕਾ ਮੂਲ ਹੈਂ, ਆਪ ਬਾਹਰ ਨਿਕਸੇਂ ਤਬ ਭਲੀ ਬਾਤ ਹੈ" ਸੁਣ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ 'ਸੰਤ ਸਿੰਘ' ਨਾਮੀ ਸਿੱਖ ਕੋ ਅਪਣੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਪਹਿਰਾਇ, ਗੱਦੀ ਬੈਠਾਇ ਕੇ ਚਲ ਦੀਏ। ਸਭ ਤੁਰਕ ਸ਼ਕਤੀ ਸੇ ਅੰਧੇ ਕੀਏ। ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਵੈਸੇ ਹੀ ਬਾਣ ਮਾਰਤਾ ਰਹਾ। ਕੁਛ ਦੇਰ ਪੀਛੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੁਆ ੪।

(੬੬) ਜੰਡ—ਚਮਕੌਰ ਸੇ ਤੀਨ ਕੋਸ ਵਾਯਵ ਕੋਣ ਮੇਂ ੧, ਜੰਡ ਸਾਹਿਬ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਚਮਕੌਰ ਸੇ ਨਿਕਸ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬੇਟ ਮੇਂ ਜਾਤੇ ਦੇਖ ਗੁਆਲੇ ਨੇ ਚਾਨਣੀ ਰਾਤ ਮੇਂ ਪੁਕਾਰ ਕਰੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਕੋ ਸਮੀਪ ਬੁਲਾਇ ਕੇ ਪਾਂਚ ਮੁਹਰ ਦਈਂ ਅਰ ਕਹਾ ਕਿ ਪੁਕਾਰ ਮਤ, ਚੁਪ ਰਹੋ। ਥੋੜੀ ਦੂਰ ਗਏ ਵੋਹ ਫਿਰ ਪੁਕਾਰਾ। ਸਮੀਪ ਬੁਲਾਇ ਏਕ ਧੱਫੜ ਮਾਰ ਚੁਪ ਕਰਾਇਆ। ਆਪ ਊਪਰ ਕੋ ਬਦਲੇ ੪।

(੬੭) ਬਹਲੋਲ ਪੁਰ — ਜੰਡ ਸੇ ਤੀਨ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ੧, ਝਾੜ ਸਾਹਿਬ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਜੰਡ ਸੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਰਿਆ ਕੇ ਢਾਹੇ ਭਾਵ ਊਚੇ ਕਿਨਾਰੇ ਪੈ ਚੜੇ। ਈਹਾਂ ਆਕ ਕਾ ਦੂਧ ਨਿਕਾਸ ਕਰ ਅਫੀਮ ਕੀ ਜਗ੍ਹਾ ਛਕਿਆ। ਚਮਕੌਰ ਸੇ ਯੋਹ ਮਕਾਮ ਚਾਰ ਕੋਸ ਪੱਛਮ ਹੈ। ਬਹਲੋਲ ਪੁਰ ਸੇ ਕੱਚਾ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ਪਾਸੇ ਨਹਿਰ ਕੇ ਪੁਲ ਪਾਸ ਹੈ ੪।

(੬੮) ਪੁਆਤ ਗ੍ਰਾਮ - ਝਾੜ ਸਾਹਿਬ ਸੇ ਡੇਢ ਕੋਸ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਪੱਛਮ ੧, ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ੨, ਪੁਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ੩ - ਯੇਹ ਗਾਉਂ ਰੰਘੜਾਂ ਕਾ ਹੈ ੪ ।

(੬੯) ਮਾਛੀ ਵਾੜਾ - ਸ਼ਹਿਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਹਾਣੇ ਪੁਆਤ ਸੇ ਚਾਰ ਕੋਸ ਪੱਛਮ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ - ਪੁਆਤ ਸੇ ਚਲ ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਕੇ ਸਮੀਪ ਪਹੁੰਚੇ। ਤ੍ਰਿਖਾ ਬਹੁਤ ਲਗੀ, ਕੂੰਏਂ ਸੇ ਟਿੰਡ ਉਤਾਰ ਜਲ ਪੀਆ। ਕਮਰ ਸੇ ਕਪੜਾ ਖੋਹਲ ਤਲੇ ਬਿਛਾਇ ਕੇ ਸੋਂ ਗਏ। ਪੀਛੇ ਸੇ ਤੀਨ ਸਿੱਖ ਖੋਜਤੇ ਆਏ। ਦੇਖੇ ਤੋ ਚਰਨੋਂ ਮੇਂ ਛਾਲੇ ਪੜ ਰਹੇ ਹੈਂ। ਚਰਨ ਪਲੋਸ, ਜਗਾਇ ਕੇ ਗੁਲਾਬੇ ਮਸੰਦ ਕੀ ਬਗੀਚੀ ਮੇਂ ਲੇ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਖਬਰ ਸੁਣ ਗੁਲਾਬੇ ਨੇ ਸਭ ਸੇਵਾ ਕਰੀ। ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੁੱਖਾ ਛਕਾਇਆ। ਪੱਗ ਖੁੱਸ ਉਚੀ ਜੈਸੀ ਹੋ ਗਈ ਥੀ। ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੋਂ ਨੇ ਵਰ ਦੀਆ "ਤੇਰਾ ਪੰਥ ਉਚੇ ਦਮਾਲੇ ਵਾਲਾ ਹੋ ਗਾ" ਅਠੱਤੀ ਰੁੱਤ ਮੇਂ, ਚੁਤਾਲੀ ਅੰਸ ਕੀ ਤ੍ਰਿਤਾਲੀ ਚੌਪਈ ਮੇਂ ਲਿਖਾ ਹੈ -

"ਹੈ ਪ੍ਰਸੰਨ ਬਰ ਦੇਵਤ ਜੋਵੇ ॥
ਪੰਥ ਖਾਲਸੇ ਮਾਹ ਤਵ ਹੋਵੇ ॥੪੩॥
ਤੁਮ ਸਮ ਵੇਖ ਸੁਭਾਵ ਬਿਸਾਲੀ ॥
ਨਾਮ ਨਿਹੰਗ ਅਨੇਕ ਅਕਾਲੀ ॥੪੪॥"

ਦਿਨ ਭਰ ਬਗੀਚੀ ਮੇਂ ਰਹੇ, ਰਾਤ ਕੋ ਗੁਲਾਬਾ ਘਰ ਲੇ ਗਿਆ। ਸੇਵਾ ਕਰੀ ਔਰ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਪਾਂਚ ਰੁਪਜੇ ਅਗੇ ਰ੍ਖੇ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜਾਣਾ ਕਿ ਤੁਰਕੋਂ ਸੇ ਡਰਤਾ ਬਿਦਾ ਦੇਤਾ ਹੈ। ਆਗਜਾ ਕਰੀ, ਏਕ ਗਲ ਕਾ ਚੋਲਾ, ਏਕ ਚੱਦਰ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਨੀਲੀ ਲਿਆਓ। ਵਹਿ ਕਪੜੇ ਪਹਿਰੇ। ਤਲੇ ਕੋ ਕੇਸ ਕੀਏ। ਮੰਜੇ ਕੇ ਚਾਰੋਂ ਪਾਵਿਓਂ ਪੈ ਮੋਰੋਂ ਕੇ ਪੰਖ ਬੰਧਵਾਏ। ਸਿੱਖੋਂ ਕੋ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਕਪੜੇ ਪਹਿਰਾਏ। ਧਰਮ ਸਿੰਘ, ਮਾਨ ਸਿੰਘ, ਨਬੀ ਖਾਂ, ਗਨੀ ਖਾਂ ਚਾਰੋਂ ਨੇ ਖਾਟ ਉਠਾਈ। ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੋਰ ਪਾਂਖ ਕਾ ਮੁੱਠਾ ਪਕੜਾ ਅਸਵਾਰ ਹੋ ਕਰ ਸ਼ਹਿਰੋਂ ਨਿਕਸੇ। ਜੋ ਕੋਈ ਪੂਛੇ ਕੌਣ ਹੈ ਤੋ ਨਬੀ ਗਨੀ ਖਾਂ ਉੱਤਰ ਦੇਵੇਂ 'ਉੱਚ ਗ੍ਰਾਮ ਕੇ ਪੀਰ' ਹੈਂ ੪।

(੭੦) ਲੱਲ ਗ੍ਰਾਮ — ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਸੇ ਪਾਂਚ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਸਰ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਸਾਂਗ ਮੇਂ ਜਬ ਈਹਾਂ ਪਹੁੰਚੇ, ਏਕ ਫੌਜ ਕਾ ਸਰਦਾਰ ਈਹਾਂ ਉਤਰਾ ਥਾ। ਉਸ ਨੇ ਸਿਪਾਹੀ ਭੇਜਾ ਕਿ ਪੂਛੋ ਕੌਣ ਹੈ? ਕਹਾਂ ਸੇ ਆਏ? ਕਹਾਂ ਜਾਤੇ ਹੈਂ? ਅਰ ਇਨ ਕੋ ਉਤਾਰੋ। ਪਰਖ ਕਰ ਜਾਣੇ ਦੇਵੇਂ ਗੇ। ਕਹੀਂ ਵੇਸ ਬਦਲ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਂ ਨਿਕਸ ਜਾਵੇ।

ਸਿਪਾਹੀ ਨੇ ਪੂਛਾ, ਨਬੀ ਗਨੀ ਖਾਂ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦੀਆ "ਮੁਲਤਾਨ ਕੇ ਪਾਸ ਉੱਚ ਗ੍ਰਾਮ ਹੈ, ਤਹਾਂ ਕੇ ਸੱਯਦ ਹੈਂ। ਮੱਕੇ ਸੇ ਹੱਜ ਕਰ ਕੇ ਆਏ ਹੈਂ। ਮੁਲਕ ਕੀ ਸੈਰ ਕਰਤੇ ਹੈਂ" ਯੇਹ ਸੁਣ ਕਰ ਸਿਪਾਹੀ ਨੇ ਉਤਾਰੇ। ਸਰਦਾਰ ਨੇ ਖਾਣਾ ਪਕਵਾਇਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖੋਂ ਕੋ ਹੁਕਮ ਦੀਆ "ਚਿੱਤ ਮੇਂ ਆਸ਼ੰਕਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ। ਬਿਪਤਾ ਕਾਲ ਮੇਂ ਬਿਸਵਾ ਮਿੱਤ੍ਰ ਨੇ ਚੰਡਾਲ ਸੇ ਕੁੱਤੇ ਕਾ ਮਾਸ ਖਾਣੇ ਕੋ ਲੀਆ। ਕੁਰਖੇਤ੍ਰ ਮੇਂ ਏਕ ਰਿਖੀ ਨੇ ਹਥਵਾਨੋ ਕੀ ਜੂਠੀ ਰੋਟੀਆਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਖਾਂਈਂ। ਤੈਸੇ ਤੁਮ ਭੀ ਜਾਓ ਕਰਦ ਲਗਾ ਲੇਣੀ। ਪੂਛੇ ਤੋ ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਮੱਕੇ ਸੇ ਨਈ ਸ਼ਰਾ ਨਿਕਸੀ ਹੈ।

ਸਿੱਖੋਂ ਨੇ ਜਾ ਕਰ ਕਰਦ ਭੇਟ ਕਰੀ ਵੋਹ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਬਣ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਬਤਾਇਆ ਪੀਰ ਜੀ ਰੋਜ਼ੇ ਮੇਂ ਹੈ। ਕਬੀ ਖਾਤੇ ਹੈਂ ਤੋ ਥੋਹੜੇ ਸੇ ਜੋਂ ਖਾ ਲੇਤੇ ਹੈਂ। ਸਰਦਾਰ ਨੇ ਸੱਯਦ ਹੋਣੇ ਕੀ ਗੁਵਾਹੀ ਮਾਂਗੀ। ਸੋ ਨੂਰ ਪੁਰ ਕੇ ਸਯਦੋਂ ਨੇ ਦਈ। ਕਹਾ ਕਿ ਸੱਯਦ ਹੈਂ, ਹਮ ਜਾਣਤੇ ਹੈਂ। ਉਨ ਕੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹੁਕਮ ਨਾਮਾ ਦੀਆ ੪।

(੭੧) ਕਟਾਣੀ ਗ੍ਰਾਮ – ਲੱਲ ਸੇ ਤੀਨ ਕੋਸ ਅਗਨਿ ਕੋਣ ਮੇਂ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਯੇਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦੁਰਾਹੇ ਸੇ ਰੋਪੜ ਉਰ ਜਾਤੇ ਨਹਿਰ ਕੀ ਪਟੜੀ ਪੈ ਹੈ ੪।

(੭੨) ਕਨੇਚ ਗ੍ਰਾਮ – ਕਟਾਣੀ ਸੇ ਤੀਨ ਕੋਸ ਪੱਛਮ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਗ੍ਰਾਮ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਫੱਤੇ ਸਿੱਖ ਕੋ ਬੁਲਾਇਆ। ਆਗਜਾ ਕਰੀ ਹਮਾਰੇ ਵਾਸਤੇ ਘੋੜੀ ਲਿਆਓ। ਵੋਹ ਘਰ ਸੇ ਛੋਟੀ ਸੀ ਘੋੜੀ ਲਿਆਇਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਗਜਾ ਦਈ ਬਡੀ ਲਿਆਓ। ਉਸ ਨੇ ਬਹਾਨਾ ਕੀਆ ਮੇਰਾ ਜਵਾਈ ਲੇ ਗਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸ ਕੋ ਸ੍ਰਾਪ ਦੇ ਕਰ ਆਗੇ ਚਲ ਦੀਏ। ਕਨੇਚ ਸਾਹਨੇਵਾਲ ਕੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਪਾਸ ਹੈ ੪।

(੭੩) ਆਲਮ ਗੀਰ ਗ੍ਰਾਮ – ਲੁਧਿਆਣੇ ਸੇ ਸਾਤ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਕੋਸ ਦੱਖਣ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਕਨੇਚ ਸੇ ਚਲ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਲੰਘ ਪਰ ਸਵਾਰ ਹੁਏ ਈਹਾਂ ਪਹੁੰਚੇ। ਈਹਾਂ ਸਿੱਖ ਨੇ ਗੁਟ ਦੀਆ। ਮੰਚ ਤਿਆਗ ਉਸ ਪੈ ਸਵਾਰ ਹੁਏ ੪।

(੭੪) ਜੋਧ ਗ੍ਰਾਮ – ਆਲਮਗੀਰ ਸੇ ਚਾਰ ਕੋਸ ਪੱਛਮ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩, ਆਲਮਗੀਰ ਸੇ ਉਸੀ ਦਸ਼ਾ ਮੇਂ ਈਹਾਂ ਗਏ ੪।

(੭੫) ਮੋਹੀ ਗ੍ਰਾਮ – ਜੋਧ ਸੇ ਚਾਰ ਕੋਸ ਪੱਛਮ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਈਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਲੁਹਾਰ ਸੇ ਹਾਥ ਕਾ ਛੱਲਾ ਕਟਵਾਇ ਕੇ ਕਹਿਆ ਕੁਛ ਵਰ ਮਾਂਗ। ਉਸ ਨੇ ਕਹਿਆ ਬੇਟੇ ਬਿਵਾਹੇ ਜਾਵੇਂ। ਬਚਨ ਕੀਆ "ਦੋ ਦੋ ਬਿਵਾਹ ਹੋਵੇਂਗੇ" ਸੋ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਤੇ ਹੈਂ ੪।

(੭੬) ਸੀਲੋਆਣੀ ਗ੍ਰਾਮ – ਮੋਹੀ ਸੇ ਚਾਰ ਕੋਸ ਪੱਛਮ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਇਸ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਰਾਇ ਕੇ ਕੋਟ ਵਾਲਾ ਕੱਲਾ ਰਾਇ ਮਿਲਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਆ ਸਰਹੰਦ ਸੇ ਖਬਰ ਮੰਗਵਾਓ। ਆਦਮੀ ਭੇਜਾ। ਸਰਹੰਦ ਸੇ ਖਬਰ ਲੇ ਗਿਆ। ਸਰਹੰਦ ਕੇ ਨਾਜ਼ਮ ਨੇ ਮਾਤਾ ਅਰ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਬੁਰਜ ਮੇਂ ਉਤਾਰੇ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਕਚਹਿਰੀ ਮੇਂ ਬੁਲਾਇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਓਂ ਕੋ ਸੂਬੇ ਨੇ ਕਹਿਆ ਕਿ ਤੁਮਾਰੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਸਭ ਮਾਰੇ ਗਏ, ਅਬ ਤੁਮ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਮੁਹੰਮਦੀ ਮੇਂ ਆਵੋ। ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਔਰੰਗ ਤੁਮ ਕੋ ਬਡੇ ਬਣਾਵੇ ਗਾ। ਸੁਣ ਕਰ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਓਂ ਨੇ ਕਹਾ "ਹਮ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਕੇ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸਿਰ ਪੈ ਜੂਤੀ ਮਾਰਤੇ ਹੈਂ। ਹਮਾਰੇ ਮਾਂ ਬਾਪ ਕੋ ਮਾਰਨੇ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ।''

ਸੁਣ ਕਰ ਪਾਸ ਬੈਠੇ ਸਤਾ ਨੰਦ ਕਿਰਾੜ ਨੇ ਕਹਿਆ ਦੇਖੋ ਅਬੀ ਕੈਸੇ ਬੋਲਤੇ ਹੈਂ 'ਇਨ ਕੋ ਕਤਲ ਕਰਾਓ' ਨਾਜ਼ਮ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦੀਆ' ਕਚਹਿਰੀ ਮੇਂ ਮਲੇਰੀ ਪਠਾਣ ਬੈਠੇ ਥੇ, ਉਨਹੋਂ ਨੇ ਕਹਾ ''ਸ਼ੀਰ ਖੋਰੇ ਬਾਲਕੋਂਸਾਥ ਐਸਾ ਨਾਂ ਕਰਣਾ ਚਾਹੀਏ'' ਨਾਜ਼ਮ ਨੇ ਕੁਛ ਨਾਂ ਮਾਨਾ ਔਰ ਕਤਲ ਕਾ ਹੀ ਹੁਕਮ ਦੀਆ, ਏਕ ਮੁਗਲ ਨੇ ਕਚਹਿਰੀ ਕੇ ਪਾਸ ਹੀ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਏ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੁਣ ਕੇ ਸ੍ਰਾਪ ਦੀਆ ''ਸਭ ਤੁਰਕੋਂ ਕੀ ਜੜ੍ਹ ਉਖੜੇਗੀ। ਮਲੇਰੀਓਂ ਕੀ ਜੜ ਹਰੀ ਰਹੇਗੀ'' ੪।

(੭੭) ਸਰਹੰਦ ਸ਼ਹਰ ੧, ਕਚਹਿਰੀ ਕੀ ਜਗ੍ਹਾ ਫਤਹ ਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਜਹਾਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੁਏ ੪।

(੭੮) ੦ ੧, ਬੁਰਜ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਵਾਲਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਏਕ ਸਿੱਖ ਨੇ ਮਾਤਾ ਕੋ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਓਂ ਕੇ ਹਾਲ ਕੀ ਖਬਰ ਸੁਣਾਈ। ਮਾਤਾ ਸੁਣ ਕਰ ਮਹਲ ਸਾਥ ਸੀਸ ਮਾਰ ਪਰਲੋਕ ਪਧਾਰੀ। ਯੇਹ ਬੁਰਜ ਫਤਹਗੜ੍ਹ ਸੇ ਚਾਲੀ ਕਦਮ ਉੱਤਰ ਹੈ ੪।

(੭੯) ੦ ੧, ਜੋਤੀ ਸਰੂਪ ੨, ਸਿੱਖ ੩ - ਜਹਾਂ ਜਾ ਕਰ ਸਸਕਾਰ ਕੀਆ। ਉਸ ਮਕਾਨ ਕਾ ਨਾਮ ਜੋਤੀ ਸਰੂਪ ਹੈ। ਫਤਹ ਗੜ੍ਹ ਸੇ ਅਗਨਿ ਕੋਣ ਮੇਂ ਮੀਲ ਭਰ ਹੈ ੪।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

(੮੦) ਹੇਹਰ ਗ੍ਰਾਮ - ਮੋਹੀ ਸੇ ਪਾਂਚ ਕੋਸ ਪੱਛਮ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਕੀ ਧਰਮਸਾਲਾ ਮੇਂ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩ — ਉਸ ਦੇਸ ਕੇ ਲੋਗ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ ਸੀਲੋਆਣੀ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਲੰਮੇ ਗਾਉਂ ਸੇ ਆਏ ਥੇ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਮੋਹੀ ਸੇ ਚਲ ਕਰ ਪਹਿਲੇ ਹੇਹਰੀ ਗਏ। ਹੇਹਰ ਮੇਂ ਜਬ ਗੁਰੂ ਜੀ ਗਏ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਉਦਾਸੀ ਨੇ ਬਡੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸੇ ਅਪਨੇ ਮਕਾਨ ਮੇਂਉਤਾਰੇ ਔਰ ਸੇਵਾ ਕਰੀ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਕੇ ਚਿੱਤ ਮੇਂ ਸੰਕਲਪ ਹੁਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਤੋਰੇਂ ਤਬ ਭਲੀ ਬਾਤ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤੋਂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮੇਰਾ ਡੇਰਾ ਉਜਾੜ ਦੇਵੇਂਗੇ।

ਸਮੀਪ ਬੈਠ ਕੇ ਕਹਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ! ਈਹਾਂ ਸਮੀਪ ਹੀ ਮੁਸਲਮਾਨੋਂ ਕੇ ਗ੍ਰਾਮ ਹੈਂ ਵੋਹ ਖਬਰ ਸੁਣ ਕਰ ਲੜਾਈ ਕਰੇਂਗੇ। ਹਮਾਰੇ ਪਾਸ ਕੁਛ ਸਮਾਨ ਨਹੀਂ। ਸੋ ਲੰਮੇ ਜਟ ਪੁਰੇ ਚੱਲੀਏ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਹਿਆ "ਜਿਨ ਸੇ ਡਰਤੇ ਹੋ ਤੁਮਾਰੀ ਔਤ ਉਨਹੀ ਕੇ ਹਾਥ ਸੇ ਹੋਗੀ" ਹਮ ਚਲਤੇ ਹੈਂ। ਜਬ ਗੁਰੂ ਜੀ ਚਲਨੇ ਲਗੇ ਏਕ ਸਾਥ ਪਾਂਚ ਪੈਸੇ ਭੇਟਾ ਲਿਆਇਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਆ "ਇਨ ਕੋ ਦਬਾਇ ਰੱਖੋ, ਡੇਰੇ ਮੇਂ ਖਜਾਨਾ ਪੁਰ ਰਹੇਗਾ।" ਜੇਹ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਾਥ ਭੰਗਾਣੀ ਕੇ ਜੰਗ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਸਾਥ ਥਾ, ਹਯਾਤ ਖਾਨ ਇਸੀ ਕੇ ਕੁਤਕੇ ਸੇ ਮਰਾ ੪।

(੮੧) ਲੰਮੇ ਜਟ ਪੁਰੇ — ਹੇਹਰ ਸੇ ਪਾਂਚ ਕੋਸ ਪੱਛਮ ੧, ਗੁ: ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮੇਂ ਲਿਖਾ ਹੈ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਇਸ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੱਲੇ ਰਾਇ ਕੋ ਖੰਡਾ ਬਖਸ਼ਿਆ। ਈਹਾਂ ਪ੍ਰਯੰਤ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਸਾਥ ਆਇਆ। ਇਸੀ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਰਦ ਸੇ ਕਾਨੇ ਕੇ ਪੇਡ ਕੀ ਜੜ ਕਾਟਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨੋਂ ਕੀ ਜੜਾਂ ਦੂਰ ਹੋਣੇ ਕਾ ਬਚਨ ਕੀਆ। ਰਾਇ ਨੇ ਸੁਣ ਕਰ ਕਹਾ ਮੇਰੀ ਜੜ ਰੱਖੀਏ। ਤਿਸਕੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ 'ਖੰਡਾ' ਦੀਆ ਅਰ ਬਚਨ ਕੀਆ "ਜਬ ਤਕ ਇਸ ਕੀ ਪੂਜਾ ਕਰੋਗੇ ਬਨੀ ਰਹੇਗੀ" ਰਾਇ ਸੇ ਪੀਛੇ ਉਸਕੇ ਪੋਤੇ ਨੇ ਮੁਸਲਮਾਨੋਂ ਕੇ ਕਹੇ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ ਛੋਡ ਗਲੇ ਮੇਂ ਪਹਿਰਾ ਔਰ ਸ਼ਿਕਾਰ ਗਿਆ। ਉਸੀ ਖੰਡੇ ਸੇ ਮਰਾ ੪।

(੮੨) ਚੱਕਰ ਗ੍ਰਾਮ – ਲੰਮੇ ਸੇ ਪਾਂਚ ਕੋਸ ਨੈਰਤ ਮੇਂ ੧, ਗੁ: ੨, ਸਿੱਖ ੩ - ਲੰਮੇ ਸੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਗ੍ਰਾਮ ਕੋ ਆਏ ੪।

(੮੩) ਤਖਤੂ ਪੁਰਾ – ਚੱਕਰ ਸੇ ਛੀ ਕੋਸ ਪੱਛਮ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮੇਲਾ ਵੈਸਾਖੀ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਚੱਕਰ ਸੇ ਚਲ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੇ ਅਸਥਾਨ ਕਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਆ ੪।

(੮੪) ਮਧੇਜ ਗ੍ਰਾਮ – ਤਖਤੂ ਪੁਰੇ ਸੇ ਤੀਨ ਕੋਸ ਨੈਰਤ ਮੇਂ ੧, ਪੱਕਾ ਸਾਹਿਬ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਤਖਤੂ ਪੁਰੇ ਸੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਈਹਾਂ ਆਏ ੪।

(੮੫) ਦੀਨੇ ਕੇ – ਮਧੇਜ ਸੇ ਚਾਰ ਕੋਸ ਨੈਰਤ ਮੇਂ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਲੋਹ ਗੜ ੨, ਨਿਰਮਲੇ ਪੁਰਾਤਨ ੩ – ਗੁਰੂ ਜੀ ਮਧੇਜ ਸੇ ਚਲੇ, ਮਾਰਗ ਮੇਂ ਏਕ ਸਿੱਖ ਨੇ ਘੋੜਾ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਦੀਆ। ਉਸ ਪੈ ਸੁਵਾਰ ਹੋ ਗੂਟ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਕੋ ਬਖ-ਸ਼ਿਆ। ਉਸ ਪੈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਚੜ੍ਹਾ। ਦੀਨੇ ਕੇ ਲੋਗੋਂ ਕੋ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਆਵਣੇ ਕੀ ਖਬਰ ਪਹੁੰਚੀ। ਰਾਇ ਜੋਧ ਕੇ ਪੋਤੇ ਲਖਮੀਰ – ਸਮੀਰ ਹਾਥ ਜੋੜ ਕਰ ਦੀਨੇ ਮੇਂ ਲੇ ਗਏ। ਬਹੁਤ ਦਿਨ ਰਖੇ। ਖੂਬ ਸੇਵਾ ਕਰੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੀਤ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਬਖਸ਼ਿਆ। ਸੋ ਲਖਮੀਰ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ ਮੇਂ ਗਾਡ ਦੀਆ ਜਾਣ ਗੁਰੋਂ ਨੇ "ਜ਼ਮੀਨ ਮੇਂ ਬਹੁਤ ਅੰਨ ਹੋਣੇ ਕਾ ਵਰ ਦੀਆ।"

ਇਸੀ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਬੈਠ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਪਾਸ ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਮੇਂ ਕਰੀ ਕੁਰਾਨ ਕੀ ਕਸਮ ਕਾ ਹਾਲ ਅਰ ਚਮਕੌਰ ਕੀ ਲੜਾਈ ਕਾ ਸੰਖੇਪ, ਕੁਛ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੋਂ ਕੇ ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖ ਕਰ ਔਰੰਗਾਬਾਦ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਕੇ ਹਾਥ ਮੇਂ ਭੇਜੇ। ਔਰੰਗਾਬਾਦ ਮੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਕੇ ਉਪਰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਮਰਹੱਟਿਓਂ ਨੇ ਭਾਰੀ ਜ਼ੋਰ ਪਾ ਰੱਖਾ ਥਾ। ਇਧਰ ਸੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਬਾਕ ਬੱਜਰ ਲਗਾ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਕਾ ਦਿਲ ਪਰਬਤ ਫਟ ਬੀਮਾਰ ਹੁਆ। ਇਸੀ ਬੀਮਾਰੀ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਪੁਸ਼ਕਰ ਪਹੁੰਚਨੇ ਸਮੇਂ ਗਾਜ਼ਰ ਗਿਆ।

ਦੀਨੇ ਮੇਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਪਾਸ ਬਹੁਤ ਸੇ ਅਸਵਾਰ ਅਰ ਪਿਆਦੇ ਸਿੱਖ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੋ ਗਏ। ਈਹਾਂ ਪਹੁੰਚ ਕਰ ਹੀ ਸਰਹੰਦ ਵਾਸੀ ਸੀਤਲ ਪੁਰੀ ਕੇ ਚੇਲੇ ਨੇ ਥੋੜੀ ਸੀ ਸਰਹੰਦ ਵਸਤੀ ਰਹਿਣੇ ਕਾ ਵਰ ਲੀਆ। ਅਰ ਈਹਾਂ ਹੀ ਰੂਪ ਚੰਦ ਕੇ ਖੰਸ ਕੇ ਧਰਮ ਸਿੰਘ, ਪਰਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਕੇ ਦੀਏ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਚੜ੍ਹਾਏ। ਵਹੀ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅਬਚਲ ਨਗਰ ਸੇ ਬਿਦਾ ਕਰਨੇ ਸਮੇਂ ਪੂਜਾ ਕਰਨੇ ਹੇਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਜੀ ਕੋ ਦੀਏ ੪।

(੮੬) ਮਾਨਾਂ ਦਾ ਬੁਰਜ ਗ੍ਰਾਮ – ਦੀਨੇ ਸੇ ਦੋ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ਰਾਜ ਨਾਭਾ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਕਬੀ ਕਬੀ ਦੀਨੇ ਸੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਲਨੇ ਆਏ ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਗ੍ਰਾਮ ਸੇ ਬਾਹਰ ਢਾਬ ਕਿਨਾਰੇ ਝਿੜੀ ਮੇਂ ਬੈਠਤੇ ਥੇ। 'ਢਾਬ' ਬਹੁਤ ਬਡੇ ਕੱਚੇ ਤਾਲਾਬ ਕਾ ਨਾਮ ਹੈ। 'ਝਿੜੀ' ਛੋਟੇ ਬਨ ਕੋ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ ੪।

(੮੭) ਭਦੌੜ ਕਸਬਾ – ਬੁਰਜ ਸੇ ਤੀਨ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਦੀਨੇ ਸੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਲਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਈਹਾਂ ਪਹੁੰਚ ਏਕ ਸਰਪਣੀ ਮਾਰੀ। ਵੋਹ ਇਸ ਦੇਸ ਮੇਂ ਨਾਮੀ ਹੋ ਚੁਕੇ ਰਾਜਾ ਭੁੱਦ੍ਰ ਸੈਨ ਕੀ ਬੇਟੀ ਥੀ। ਕਾਹੂ ਮਹਾਤਮਾ ਕੇ ਸ੍ਰਾਪ ਸੇ ਸਰਪਣੀ ਬਨੀ ਥੀ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਗਰ ਮੇਂ ਹੈ। ਈਹਾਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਪੁੱਤ੍ਰ ਚਰਨ ਦਾਸ ਰਹੇ ੪।

(੮੮) ੦, ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਬਾਹਰਲਾ ਥਾਨ ਚਰਨ ਦਾਸ ਜੀ ਕੀ ਸਮਾਧ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਭੀ ਈਹਾਂ ਬਿਰਾਜੇ। ਚਰਨ ਦਾਸ ਜੀ ਕਾ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਗੁਰੂ ਦਸਮ ਜੀ ਕੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਓਂ ਮੇਂ ਲਿਖੇਂਗੇ ੪।

(੮੯) ਦਿਆਲਪੁਰਾ ਭਾਈ ਕਾ – ਦੀਨੇ ਸੇ ਤੀਨ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਨਿਹੰਗ ੩ – ਗੁਰੂ ਜੀ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਦੀਨੇ ਸੇ ਈਹਾਂ ਗਏ ੪ ।

(੯੦) ਪੱਤੋ ਗ੍ਰਾਮ – ਦੀਨੇ ਸੇ ਚਾਰ ਕੋਸ ਉੱਤਰ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਦੀਨੇ ਸੇ ਈਹਾਂ ਪਹੁੰਚ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਗੇ ਚਲਨੇ ਕਾ ਸੰਕਲਪ ਕੀਆ । ਦੀਨੇ ਰਹਿਣੇ ਕੀ ਖਬਰ ਸੁਣ ਸਰਹੰਦ ਕਾ ਸੂਬਾ ਭੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਤਰਫ ਜਾਣੇ ਕੋ ਤਿਆਰ ਹੁਆ । ਇਸ ਲੀਏ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪੱਤੋ ਸੇ ਦੀਨੇ ਪਹੁੰਚ ਕੋਈ ਜੁੱਧ ਲਾਇਕ ਥਾਨ ਖੋਜਨੇ ਹੇਤ ਆਗੇ ਚਲੇ ੪ ।

(੯੧) ਜਲਾਲ – ਦੀਨੇ ਸੇ ਤੀਨ ਕੋਸ ਨੈਰਤ ਮੇਂ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਦੀਨੇ ਸੇ ਚਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਗ੍ਰਾਮ ਸੇ ਡੇਢ ਕੋਸ ਕਿਨਾਰੇ ਉਤਰੇ । ਜਲਾਲ ਕੇ ਲੋਗੋਂ ਨੇ ਬਡੀ ਸੇਵਾ ਕਰੀ । ਸਮੀਪ ਰੁਖਾਲਾ ਗਾਉਂ ਥਾ, ਉਸ ਕਾ ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ 'ਰਖਵਾਲਾ' ਰੱਖਾ । ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮੇਂ ਕੂੰਆਂ ਲਗਾਤੇ ਭਗਤੇ ਪਾਸ ਗਏ ਲਿਖਾ ਹੈ । ਸੋ ਬਿਨਾਂ ਸੋਚੇ ਲਿਖਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਕੂੰਆਂ ਲਗ਼ ਣ ਸਮੇਂ ਭਗਤੇ ਕੋ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣੇ, ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਗਏ ਥੇ ੪ ।

(੯੨) ਡੋਡ ਗ੍ਰਾਮ – ਜਲਾਲ ਸੇ ਸਾਤ ਕੋਸ ਪੱਛਮ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ੩ – ਲੋਗੋਂ ਕੋ ਧਰਮ ਜੁੱਧ ਕਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਆ ੪ ।

(੯੩) ਬਾਂਦਰ ਗ੍ਰਾਮ – ਡੋਡ ਸੇ ਦੋ ਕੋਸ ਈਸਾਨ ਕੋਣ ਮੇਂ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਗੁਰੂ ਜੀ ਈਹਾਂ ਗਏ । ਸਾਥ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਆ ਬਾਂਦਰ ਗਾਉਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਬਸਾਇ ਨਹੀਂ ਸਕਤੇ, ਇਸ ਕਾ ਨਾਮ ਬਾਂਦਰ ਕਿਉਂ ਰੱਖਾ ? ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਤ੍ਰ ਦੀਆ ਇਸ ਮੇਂ ਬਾਂਦਰ ਗੋਤ ਵਾਲੇ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰ ਬਸਤੇ ਹੈਂ, ਇਸ ਲੀਏ ਬਾਂਦਰ ਨਾਮ ਰੱਖਾ ਹੈ ੪ ।

(੯੪) ਬਰਗਾੜੀ – ਬਾਂਦਰਾ ਸੇ ਤੀਨ ਕੋਸ ਪੱਛਮ ੧, ਰਾਜ ਫਰੀਦ ਕੋਟ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨ ਸਿੱਖ ੩ - ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂਉਤਰੇ । ਕਪੂਰੇ ਕੇ ਭਾਈ ਨੰਦ ਨੇ ਬਡੀ ਟਹਿਲ ਕਰੀ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੂਰਬੀਰਤਾ ਕਾ ਵਰ ਦੀਆ ੪ ।

(੯੫) ਬਹਿਬਲ ਗ੍ਰਾਮ – ਬਰਗਾੜੀ ਸੇ ਤੀਨ ਕੋਸ ਪੱਛਮ ੧, ਰਾਜ ਫਰੀਦ ਕੋਟ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਇਸ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਗਏ । ਤਬ ਬਹੁਤ ਸਿੱਖੋਂ ਕਾ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰ ਮੇਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਹੁਆ । ਕਈਓਂ ਕੋ ਸਿੱਖ ਘਰ ਘਰ ਮੇਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਹੇਤ ਲੇ ਗਏ । ਕਿਸੇ ਨੇ ਖੀਰ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੜਾਹ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਪਲਾਓ ਛਕਾਇਆ । ਏਕ ਸਿੱਖ ਨਿਰਧਨ ਥਾ, ਉਸ ਨੇ ਪੀਲੂ ਭਿਗੋਇ ਕੇ ਸਿੱਖ ਕੋ ਛਕਾਈ । ਸਿੱਖ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕਰ ਛਕੀ । ਸਮੀਪ ਆਇਓਂ ਸੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੂਛਾ ਕਿਆ ਕਿਆ ਛਕਾ ? ਕਾਹੂੰ ਨੇ ਕੜਾਹ, ਕਾਹੂੰ ਨੇ ਖੀਰ, ਕਾਹੂੰ ਨੇ ਪੁਲਾਉ ਸੁਣਾਇਆ । ਪੀਲੂ ਵਾਲੇ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭੋਜਨ ਛਕਾ ਬਤਾਇਆ । ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਗੁਰੋਂ ਨੇ ਉਸ ਸੰਤੋਖੀ ਸਿੱਖ ਪੈ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕਰ ਕਹਾ 'ਧੰਨ ਸਿੱਖੀ' ੪ ।

(੯੬) ਸਰਾਵ ਗ੍ਰਾਮ - ਬਹਿਬਲ ਸੇ ਏਕ ਕੋਸ ਪੱਛਮ ੧, ਗੁਰੂ ਸਰ ੨, ਨਿਰਮਲਾ ੩ - ਏਹਾਂ ਬੈਠ ਕਰ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਤੀਰ ਚਲਾਏ। ਰਾਜ ਫਰੀਦ ਕੋਟ ੪।

(੯੭) ਜੈਤੋ ਗ੍ਰਾਮ - ਗੁਰੂ ਸਰ ਸੇ ਚਾਰ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ੧, ਗੁਰੂ ਸਰ ੨, ਨਿਹੰਗ ੩ - ਇਸ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਿਛਲੇ ਗੁਰੂ ਸਰ ਸੇ ਆਏ। ਰਾਜ ਨਾਭਾ ੪।

(੯੮) ੦ ੧, ਟਿੱਬੀ ਸਾਹਿਬ ੨, ਸਿੱਖ ੩ - ਗੁਰੂ ਸਰ ਸੇ ਦੋ ਕੋਸ ਉੱਤਰ ੪।

(੯੯) ਕੋਠਾ ਮਲੂਕਾ ਗ੍ਰਾਮ - ਜੈਤੋ ਸੇ ਪਾਂਚ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ - ਇਸ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਗਏ। ਏਕ ਦੀਵਾਨਾ ਸਾਧ ਦਰਸ਼ਨ ਕੋ ਆਇਆ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਸੈਨ ਕਾ ਸਮਾ ਜਾਣ ਪਹਿਰੇ ਵਾਲੇ ਨੇ ਰੋਕਾ। ਜਬ ਵਹੁ ਜੋਰਾਵਰੀ ਜਾਣੇ ਲਗਾ ਤੋ ਸਿੱਖ ਨੇ ਮਾਰ ਦੀਆ ੪।

(੧੦੦) ਲੰਭ ਵਾਲੀ ਗ੍ਰਾਮ - ਕੋਠੇ ਸੇ ਤੀਨ ਕੋਸ ਪੱਛਮ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ - ਕੋਠੇ ਸੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਈਹਾਂ ਆਏ। ਰਾਜ ਫਰੀਦ ਕੋਟ ੪।

(੧੦੧) ਕੋਟ ਕਪੂਰਾ ਨਗਰ ਕੋਠੇ ਸੇ ਸੋਲਾਂ ਕੋਸ ਉਤਰ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ - ਗੁਰੂ ਜੀ ਈਹਾਂ ਗਏ, ਕਪੂਰਾ ਮਿਲਣੇ ਆਇਆ, ਸੇਵਾ ਕਰੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਪੂਰੇ ਸੇ ਗੜ੍ਹੀ ਮਾਂਗੀ, ਕਪੂਰੇ ਨੇ ਕਹਾ ਮਹਾਰਾਜ! ਆਪ ਅਪਣਾ ਬੰਸ ਦੂਰ ਕਰ ਆਏ ਅਬ ਮੇਰਾ ਬੰਸ ਦੂਰ ਕਰਿਆ ਚਾਹਤੇ ਹੈਂ। ਮੈਂ ਤੁਰਕੋਂ ਕਾ ਬੰਦਾ ਹਾਂ, ਕਿਲਾ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਤਾ' ਸੁਣ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਹਾ "ਬੈਰਾੜ ਹੋ ਕਰ ਹਮਾਰੇ ਹੁਕਮ ਸੇ ਬਾਹਰ ਹੁਆ ਹੈਂ। ਤੇਰੇ ਕੋ ਤੁਰਕ ਫਾਂਸੀ ਦੇਵੇਂਗੇ" ਜਬ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਮਦਮੇ ਰਹੇ ਈਸੇ ਖਾਨ ਪਠਾਣ ਨੇ ਕਪੂਰੇ ਕੋ ਫਾਂਸੀ ਦੀਆ। ਰਾਜ ਫਰੀਦ ਕੋਟ ੪।

(੧੦੨) ਢਿੱਲਵ - ਸੋਢੀਆਂ ਕੇ ਕੋਟ ਸੇ ਤੀਨ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸੋਢੀ ੩ - ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਨਗਰ ਮੇਂ ਕੌਲ ਸੋਢੀ ਕੋ ਮਿਲੇ। ਉਸ ਨੇ ਪੂਛਾ ਕਪੂਰੇ ਕੋ ਕਿਆ ਵਰ ਦੇ ਆਏ ? ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਹਾ ਉਸ ਕੀ ਜੜ੍ਹਾਂ ਦੂਰ ਹੋਣੇ ਕਾ ਸ੍ਰਾਪ ਦੇ ਆਏ ਹੈਂ। ਸੁਣ ਕੇ ਕੌਲ ਨੇ ਕਹਾ ਉਸ ਕੀ ਜੜ੍ਹਾਂ ਮੇਰੀ ਜੜ੍ਹਾਂ ਮੇਂ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਹਾ ਕਿ "ਤੇਰੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਭੀ ਸਾਥ ਹੀ ਦੂਰ ਹੋਂਗੀ।" ਸੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਦਮਦਮੇ ਰਹਿਤੇ ਢਿੱਲਵਾਂ ਕੇ ਮੇਲੇ ਮੇਂ ਬਰਗਾੜੀ ਵਾਲੇ ਕਪੂਰੇ ਸਾਥ ਲੜੇ, ਤਬ ਕੌਲ ਕੇ ਬੇਟੇ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਬਚਨ ਸੱਤ ਹੂਆ।

ਢਿੱਲਵੀਂ ਜਾਣ ਸਮੇਂਭੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਬਸਤਰ ਨੀਲੇ ਥੇ ਦੇਖ ਕੇ ਕੌਲ ਨੇ ਕਹਾ ਪੀਛੇ ਨੌਂ ਗੁਰੋਂ ਮੇਂ ਕਾਹੂੰ ਨੇ ਐਸਾ ਵੇਸ ਨਹੀਂ ਰੱਖਾ, ਆਪ ਭੀ ਨਾਂ ਰੱਖੋ। ਔਰ ਸੁਕਲ ਬਸਤ੍ਰ ਪਹਿਰੋ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੁਕਲ (ਸੁਫੈਦ) ਬਸਤ੍ਰ ਪਹਿਰੇ। ਅੰਗੀਠਾ ਜਲਵਾਇ ਕੇ "ਨੀਲ ਬਸਤ੍ਰ ਲੇ ਕਪੜੇ ਪਾੜੇ ਤੁਰਕ ਪਠਾਣੀ ਅਮਲ ਗਿਆ" ਤੁਕ ਪੜ੍ਹ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਨੀਲੇ ਬਸਤ੍ਰ ਦਾਹ ਕਰੇ। ਥੋੜਾ ਸਾ ਬਸਤ੍ਰ ਰੱਖ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਕੋ ਬਖਸ਼ਿਆ।

ਅਨੰਦ ਪੁਰ ਮੇਂ ਕੀਏ ਸੰਤ ਵੇਸ, ਅਤੀਤ ਵੇਸ ਕੇ ਸਭੀ ਬਸਤ੍ਰ ਰੱਖੇ, ਸੋ ਕਾਂਸ਼ੀ ਵਿਦਜਾ ਪੜਨੇ ਭੇਜੇ ਕਰਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਤੇਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਕੋ ਬਖਸ਼ੇ। ਯੇਹ ਕਥਾ ਸਰਬ ਲੋਹ ਮੇਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ। ਚਿਲਵਾਂ ਮੇਂ ਹੀ ਪੀਛੇ ਸੇ ਕਪੂਰਾ ਆ ਮਿਲਾ। ਅਰਜ਼ ਕਰੀ, ਬਖਸ਼ੋ! ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਖੰਡਾ ਢਾਲ ਬਖਸ਼ੇ। ਤੁਰਕੋਂ ਕੀ ਫੌਜ ਸਮੀਪ ਆਈ ਸੁਣ ਜੰਗ ਕੀ ਜਗ੍ਹਾ ਬਤਾਵਨੇ ਹੇਤ ਕਪੂਰੇ ਸੇ ਆਗੂ ਮਾਂਗਾ। ਉਸ ਨੇ ਖਾਨਾ ਆਗੂ ਦੀਆ। ਖਾਨਾ ਕਪੂਰੇ ਕੇ ਬੰਸ ਕਾ ਆਦਮੀ ਥਾ। ਰਾਜ ਫਰੀਦ ਕੋਟ ੪।

(੧੦੩) ਰਾਮੇਆਣਾ – ਢਿੱਲਵਾਂ ਸੇ ਦਸ ਕੋਸ ਪੱਛਮ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਨਿਰਮਲੇ ੩ – ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਗਏ। ਏਕ ਛੋਲੇ ਤੋੜਤਾ ਥਾ, ਉਸ ਸੇ ਲੇਕਰ ਮੁਖ ਮੇਂ ਪਾਏ। ਕੌੜੇ ਦੇਖ ਕਰ ਕਹਾ ਗੋਰ ਦੇਹ। ਉਸ ਨੇ ਤੀਨ ਹਿੱਸੇ ਗੋਰ ਕੇ ਚੌਥਾ ਹਿੱਸਾ ਰੱਖੇ ਅਰ ਵੋਹ ਨਾਂ ਗੋਰੇ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਬਚਨ ਕੀਆ "ਦੇਸ ਸੇ ਦੁਰਭਿਖ ਪੂਰਾ ਨਾਂ ਨਿਕਲਾ। ਚੌਥਾ ਹਿੱਸਾ ਰਹੇਗਾ।

ਇਸੀ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਸੇ ਭਾਗੇ ਹੁਏ ਮਾਝੇ ਦੇਸ ਕੇ ਸਿੱਖੋਂਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਆਇ ਸਾਰੇ ਦੇਸ ਕੀ ਸਲਾਹ ਸੁਣਾਈ ਕਿ ਆਪ ਕੇ ਸਭੀ ਮਝੈਲ ਸੇਵਕ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ "ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੋਂ ਸੇ ਦੰਗਾ ਕਰਣਾ ਛੋਡ ਦੇਵੋ। ਹਮ ਦਿੱਲੀ ਪਹੁੰਚ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਸੇ ਸੁਲ੍ਹਾ ਕਰਾ ਦੇਤੇ ਹੈਂ। ਜੇ ਕਰ ਐਸਾ ਨਾ ਕਰੋ ਤਬ ਹਮ ਸੇ ਆਪ ਕੀ ਸਿੱਖੀ ਕਾ ਨਿਬਾਹ ਨਹੀਂ ਹੋ ਗਾ। ਹਮਾਰਾ ਆਪ ਬੇਦਾਵਾ ਲੇਵੇਂ।" ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਹਾ ਹਮ ਜੰਗ ਕਰਣਾ ਨਹੀਂ ਛੋਡੇਂਗੇ, ਤੁਮ ਨੇ ਸਾਥ ਰਹਿਣਾ ਹੋ ਸਿੱਖੀ ਰੱਖੋ, ਨਹੀਂ ਤੋ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਬੇਦਾਵਾ ਲਿਖੋ। ਸੁਣ ਕਰ ਮਝੈਲੋਂ ਨੇ ਬੇਦਾਵਾ ਲਿਖ ਦੀਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਲੇ ਕਰ ਜੇਬ ਮੇਂ ਰੱਖਾ।

ਇਤਨੇ ਮੇਂ ਹੀ ਤੁਰਕੋਂ ਕੀ ਫੌਜ ਸਮੀਪ ਆ ਗਈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਗੇ ਚਲ ਦੀਏ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਚਾਲ੍ਹੀ ਮਝੈਲ ਸਿੱਖੋਂ ਨੇ ਮਿਲ ਬੀਚਾਰ ਕੀਆ। ਹਮ ਨੇ ਲਿਖਾ ਮੋ ਲਿਖਾ। ਅਬ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਸਾਥ ਛੋਡਣੇ ਕਾ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ। ਸਾਥ ਹੋਵੋ। ਏਕ ਮਾਝੇ ਕੀ 'ਮਾਈ ਭਾਗੋ' ਔਰ ਚਾਲ੍ਹੀ ਸਿੱਖ ਪੀਛੇ ਸੇ ਚਲ ਖਿਦਰਾਣੇ ਟੋਭੇ ਸਮੀਪ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚੇ ਔਰ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਆਪ ਕਹੀਂ ਊਚੇ ਥਾਨ ਬੈਠੋਂ ਹਮ ਮੁਸਲਮਾਨੋਂ ਸਾਥ ਜੰਗ ਕਰੇਂਗੇ। ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਜੰਗ ਕੀਆ। ਬਹੁਤ ਯਵਨ ਮਾਰੇ। ਮਾਰਤੇ ਮਾਰਤੇ ਆਪ ਭੀ ਸਭੀ ਖਿਦਰਾਣੇ ਪੈ ਹੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹੂਏ।

ਮੁਸਲਮਾਨੋਂ ਕੀ ਫੌਜ ਭੀ ਤ੍ਰਿਖਾ ਸੇ ਦੁਖੀ ਹੋ ਗਈ ਅਰ ਮਨ ਮੇਂ ਸਭ ਨੇ ਜਾਣ ਲੀਆ ਮਰੈਲਾ ਗੁਰੂ ਹਮ ਨੇ ਮਾਰ ਲੀਆ। ਜਬ ਲੋਥੋਂ ਸੇ ਖੋਜਣੇ ਲਗੇ ਕਪੂਰਾ ਸਾਥ ਥਾ। ਉਸ ਨੇ ਕਹਾ ਈਹਾਂ ਖੋਜਤੇ ਤਿਸਾਏ ਮਰ ਜਾਓ ਗੇ, ਅਬ ਚਲ ਦੇਵੋ। ਜਲ ਦੂਰ ਹੈ। ਸੁਣ ਕਰ ਫੌਜ ਪੀਛੇ ਹਟ ਗਈ ੪।

(੧੦੪) ਮੁਕਤਸਰ ਜੀ — ਰਾਮੇਆਣਾ ਸੇ ਬਾਰਾਂ ਕੋਸ ਪੱਛਮ ੧, ਟਿਬੀ ਸਾਹਿਬ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਗੁਰੂ ਜੀ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਈਹਾਂ ਸੇ ਬਾਣ ਮਾਰਤੇ ਥੇ। ਟਿੱਬੀ ਸਾਹਿਬ ਮੁਕਤ ਸਰ ਸੇ ਏਕ ਮੀਲ ਵਾਯਵ ਕੋਣ ਮੇਂ ਹੈ ੪।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

(੧੦੫) ੦੧, ਤੰਬੂ ਸਾਹਿਬ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਜੰਗ ਕਰਣੇ ਸਮੇ ਝਾੜੀ ਕੇ ਪੇਡੋਂ ਪੈ ਬਸਤ੍ਰ ਪਾਇ ਤੰਬੂ ਸੇ ਬਣਾਇ ਦੀਏ। ਇਸ ਲੀਏ ਇਸ ਕਾ ਨਾਮ ਤੰਬੂ ਸਾਹਿਬ ਹੈ। ਯੇਹ ਮੁਕਤਸਰ ਜੀ ਸੇ ਦੱਖਣ ਓਰ ਪਚਾਸ ਕਦਮ ਹੈ ੪।

(੧੦੬) ੦੧, ਸ਼ਹੀਦ ਗੰਜ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਜਹਾਂ ਚਾਲੀ ਸਿੰਘ ਖਿਦਰਾਣੇ ਕੇ ਤੀਰ ਪੈ ਧਰਮ ਜੁੱਧ ਮੇਂ ਸ਼ਹੀਦ ਹੂਏ। ਜੰਗ ਹਟੇ ਪੀਛੇ ਤਹਾਂ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਸਤ੍ਰ ਸਾਥ ਉਨ ਕੇ ਮੁਖ ਝਾੜੇ ਅਰ ਵਰ ਦਾਨ ਦੀਏ। "ਯੇਹ ਮੇਰਾ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰੀ, ਯੇਹ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰੀ, ਯੇਹ ਲੱਖੀ ਯੇਹ ਕਰੋੜੀ" ਏਕ ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਜੀਵਤੀ ਥੀ। ਚਾਲੀ ਮੇਂ ਸੇ ਏਕ ਸਿੱਖ ਜੀਵਤਾ ਥਾ ਜਬ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤਿਸਕੇ ਸਮੀਪ ਗਏ ਕਹਾ ਕਿ ਕੁਛ ਵਰ ਮਾਂਗ। ਉਸਨੇ ਕਹਾ "ਟੁੱਟੀ ਮੇਲੋ" ਫੇਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਹਾ ਕੁਛ ਆਪਣੇ ਲੀਏ ਮਾਂਗ। ਉਸਨੇ ਕਹਾ "ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਟੁੱਟੀ ਮੇਲੋ"। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜੇਬ ਸੇ ਨਿਕਾਲ ਕਰ ਕਾਗਜ ਫਾੜ ਦੀਆ। ਏਕ ਸਥਾਨ ਮੇਂ ਕੱਠੇ ਕਰ ਕੇ ਸਭ ਕਾ ਦਾਹ ਕੀਆ ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਹਾਥ ਮੇ ਨੇਜ਼ਾ ਲੇ ਸਦਾ ਗਰ ਜੀ ਕੇ ਸਾਥ ਰਹੀ। ਸ਼ਹੀਦ ਗੰਜ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਪਾਸ ਹੈ ੪।

(੧੦੭) ੦੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ੨, ਸਿੱਖ ੩– ਏਹਾਂ ਬੈਠ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਖਿਦਰਾਣੇ ਮੇਂ ਧਰਮ ਜੁੱਧ ਮੇਂ ਚਾਲੀ ਸਿੰਘੋਂ ਕੀ ਮੁਕਤ ਹੂਈ ਜਾਣ ਤਾਲਾਬ ਕਾ ਨਾਮ ਮੁਕਤਸਰ ਕੀਆ। ਮਾਘ ਮੇਂ ਜੁੱਧ ਹੋਏ ਸੇ ਮਾਘੀ ਕੋ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਜੋ ਸ਼ਨਾਨ ਕਰੇਗਾ ਸੋ ਮੁਕਤ ਹੋਗਾ। ਯੇਹ ਵਰ ਦੀਆ। ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਮੁਕਤਸਰ ਸੇ ਪੰਦ੍ਰਾਂ ਕਦਮ ਪੱਛਮ ਹੈ ੪।

(੧੦੮) ਸਰਾਇ ਗ੍ਰਾਮ – ਮੁਕਤਸਰ ਸੇ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਮੁਕਤਸਰ ਕਾ ਜੰਗ ਹਟੇ ਪੀਛੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਗਏ। ਈਹਾਂ ਏਕ ਬਹੁਤ ਕਾਲ ਕਾ ਚਿਰ ਜੀਵੀ ਸੰਤ ਮਿਲਾ ੪।

(੧੦੯) ਟਾਲੀਆਂ ਫੱਤੂ ਸੰਮੂ ਕੀ – ਮੁਕਤਸਰ ਸੇ ਪੰਦ੍ਰਾਂ ਕੋਸ ਵਾਯੁ ਕੋਣ ਮੇਂ ਪਰੋਜ ਪੁਰ (ਫ਼ੀਰੋਜ਼ਪੁਰ) ਕੇ ਸਮੀਪ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਇਸ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਗਏ ਤਬ ਫੱਤੂ, ਸੰਮੂ ਡੋਗਰ ਬਹੁਤ ਦੂਧ ਲਿਆਏ। ਲੁੰਗੀ ਅਰ ਖੇਸ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਭੇਟ ਰੱਖੇ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਲੇਕਰ ਲੁੰਗੀ ਲੱਕ ਬਾਂਧ, ਖੇਸ ਉਪਰ ਲੇ, ਡੋਗਰੋਂ ਸਾ ਵੇਸ ਕੀਆ। ਅਰ ਕਹਾ "ਤੇਰ ਲੁੰਗੀ ਮੋਂਢੇ ਖੇਸ ॥ ਜੇਹਾ ਦੇਸ ਤੇਹਾ ਭੇਸ" ਈਹਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਤਨਖਾਹ ਲਗਾਇ ਸਵਾ ਸੈ ਕਾ ਕੜਾਹ ਲੀਆ। ਪ੍ਰਥਮ ਅਯਨ ਕੇ ਚੌਦਾਂ ਅੰਸ ਕੀ ਨਵਮੀ ਚੌਪਈ ਮੇਂ ਲਿਖਾ ਹੈ – ਪੁਨ ਗੁਰ ਕਹਿਓ ਦੇਸ ਤਸ ਭੇਸ ॥ ਲੁੰਗੀ ਤੇਰ ਸੁ ਮੋਂਢੇ ਖੇਸ" ੪।

(੧੧੦) ਵਜੀਦ ਪੁਰ ਗ੍ਰਾਮ – ਫ਼ੀਰੋਜ਼ਪੁਰ ਸੇ ਪਾਂਚ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩ – ਗੁਰੂ ਜੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ਗਏ। ਤਿਤਰ ਨਿਕਸਾ। ਇਸ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਪਹੁੰਚ ਕਰ ਮਾਰਾ। ਜੀਵਤਾ ਹੀ ਬਾਜ ਕੋ ਖੁਲਾਇਆ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਪੂਛਾ ਛੋਟੇ ਜੀਵ ਪੀਛੇ ਇਤਨੀ ਦੌੜ ਕਿਉਂ ਕਰੀ? ਉੱਤ੍ਰ ਦੀਆ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਜਾਮਨੀ ਪੂਰੀ ਕਰੀ ਹੈ। ਪੂਰਬ ਜਨਮ ਮੇਂ ਯੇਹ ਬਾਜ ਬਣੀਆਂ ਥਾ। ਤਿੱਤਰ ਜਾਟ ਥਾ। ਜੱਟ ਗੁਰੂ ਕੀ ਜਾਮਨੀ ਕਰ ਬਣੀਏ ਸੇ ਰਪਜਾ ਲੇ ਗਿਆ ਥਾ। ਬਦਲ ਕਰ ਦੀਏ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲੀਏ ਜੀਤਾ ਪਕੜ ਕੇ ਦੀਆ ਹੈ। ਏਹਾਂ ਸੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਮੁਕਤਸਰ ਆਏ ੪।

(੧੧੧) ਰੁਪਾਣਾ ਗ੍ਰਾਮ – ਮੁਕਤਸਰ ਸੇ ਤੀਨ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਪੂਰਬ ਜਨਮ ਮੇਂ ਕਾਹੂੰ ਧਨੀ ਪੁਰਖ ਨੇ ਏਕ ਸਿੱਖ ਕੀ ਪੁੱਤ੍ਰੀ ਕਾ ਧਰਮ ਛੀਨ ਕਰਨੇ ਕਾ ਸੰਕਲਪ ਕੀਆ। ਬਿਸ ਖਾਇ ਕੇ ਮਰਤੀ ਹੂਈ ਲੜਕੀ ਨੇ ਉਸ ਕੋ ਸ੍ਰਾਪ ਦੀਆ "ਤੂੰ ਬਹੁਤ ਜਨਮ ਮਹਾਂ ਮੰਦ ਜੀਵ ਘੋਗੜ ਕੇ ਪਾਵੇਂਗਾ" ਜੋ ਚੀਲੋਂ ਕੀ ਜਾਤੀ ਮੇਂ ਹੈ। ਵੋਹ ਘੋਗੜ ਹੂਆ। ਬ੍ਰਿਛ ਪੈ ਬੈਠਾ ਥਾ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਾਣ ਮਾਰ ਕੇ ਮੁਕਤ ਕੀਆ ੪।

(੧੧੨) ਗੁਰੂ ਸਰ ਗ੍ਰਾਮ – ਰੁਪਾਣੇ ਸੇ ਪਾਂਚ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ੧, ਗੁਰੂ ਸਰ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਏਹਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਰਪਾਣੇ ਸੇ ਗਏ ੪।

(੧੧੩) ਬੇਹੜੀ ਗ੍ਰਾਮ – ਗੁਰੂ ਸਰ ਸੇ ਚਾਰ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਇਸ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਨਾਥ ਕੀ ਕਰਾਮਾਤ ਦੂਰ ਕਰੀ ਅਰ ਏਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕੀ ਕਬਰ ਕੀ ਵਡਿਆਈ ਕਰੀ। ਸੁਣ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਤਨਖਾਹ ਲਗਾਇ ਕੇ ਢਾਈ ਸੈ ਕਾ ਕੜਾਹ ਲੀਆ ੪।

(੧੧੪) ਹਰੀ ਪੁਰਾ ਗ੍ਰਾਮ – ਬੇੜੀ ਸੇ ਚੌਦਾਂ ਕੋਸ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਪੱਛਮ ਜ਼ਿਲਾ ਸਰਸਾ ੧, ਬਡ ਤੀਰਥ ੨, ਦਮਦਮੀਏ, ਕੂਕੇ, ਬਿਸ਼ਨੋਈ, ਉਦਾਸੀ ੩ — ਸੰਮਤ ੧੯੩੩ ਮੇਂ ਦਸਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਕੇ ਦੋ ਹੁਕਮਨਾਮੇ, ਏਕ ਸੰਗਿ ਮਰਮਰ ਪੱਥਰ ਕੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਚਰਨ ਪਾਦਕਾ, ਸੰਦੂਕ ਮੇਂ ਰੱਖੇ ਤਾਲਾਬ ਸੇ ਨਿਕਸੇ ਸੋ ਸਰਸੇ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਮੇਂ ਟਿਕਾਏ ਗਏ। ਈਹਾਂ ਲੋਕੋਂ ਨੇ ਅਵਰ ਬਣਾ ਲੀਏ। ਐਸੇ ਹੀ ਪਹਿਲੇ ਹੋਂ ਗੇ। ਹਰੀ ਪੁਰਾ ਥਲੀ ਕੀ ਹੱਦ ਪੇ ਹੈ। ਥਾਨ ਚਾਰ ਹੈਂ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਾ, ਦਸਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਕਾ, ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਭਗਤ ਕਾ, ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਕੂਕੇ ਕਾ। ਹਰੀ ਪੁਰ ਸੇ ਬਦਲ ਥੇਹੜੀ ਹੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾਲ ਝਰਾਣੀ ਆਏ ੪।

(੧੧੫) ਕਾਲ ਝਰਾਣੀ — ਥੇਹੜੀ ਸੇ ਸਾਤ ਕੋਸ ਅਗਨਿ ਕੋਣ ਮੇਂ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਲਾਂਗਰੀ ਸਿੱਖਾਂ ਕੋ ਕ੍ਰੋਧ ਸੇ ਦੁਰਬਚਨ ਕਹਾ ਕਰਤਾ। ਸਿੱਖੋਂ ਨੇ ਕਹਾ ਤੂੰ ਕਉਏ ਕੀ ਜੋਨ ਪੜੇਂਗਾ। ਵੋਹ ਇਸ ਨਗਰ ਮੇਂ ਕਾਕ ਕਾ ਬੇਚਾ ਬਣਾ ਆਹਲਣੇ ਮੇਂ ਬੈਠਾ ਥਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਕੋ ਆਗਜਾ ਕਰੀ ਜਬ ਤੁਮਾਰੀ ਓਰ ਦੇਖੇਗਾ ਪਕੜ ਕੇ ਇਸ ਕੋ ਮਾਰ ਦੇਣਾ। ਇਸ ਜੂਨ ਸੇ ਛੁਟ ਕਰ ਮੁਕਤੀ ਪਾਵੇ। ਸੋ ਮਾਰਿਆ ਅਰ ਇਸੀ ਨਗਰ ਮੇਂ ਸਰਪ ਜੂਨ ਸੇ ਮਸੰਦ ਛੁਡਾਇਆ ੪।

(੧੧੬) ਬੰਬੀਹਾ ਗ੍ਰਾਮ — ਕਾਲ ਝਰਾਣੀ ਸੇ ਦੋ ਕੋਸ ਵਾਯਵ ਕੋਣ ਮੇਂ। ਰਾਜ ਪਟਿਆਲਾ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਇਸ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਨੌਂ ਦਿਨ ਰਹੇ ੪।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

(੧੧੭) ਰੋਹਲਾ - ਬੰਬੀਹੇ ਸੇ ਡੇਢ ਕੋਸ ਵਾਯਵ ਮੇਂ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ - ਰੋਹੀ ਮੇਂ ਹੋਨੇ ਸੇ ਨਾਮ ਰੋਹਲਾ ਹੈ। ਅਤਰੇ ਵਾਲੇ ਚੱਕ ਕੇ ਪਾਸ ਹੈ ੪।

(੧੧੮) ਜੰਗੀ ਰਾਣਾ – ਰੋਹਲੇ ਸੇ ਦੋ ਕੋਸ ਉੱਤਰ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਈਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਰੋਹਲੇ ਸੇ ਆਏ ੪।

(੧੧੯) ਭਾਈ ਕਾ ਕੋਟ – ਜੰਗੀ ਰਾਣੇ ਸੇ ਛੀ ਕੋਸ ਵਾਯਵ ਕੋਣ ਮੇਂ, ਰਾਜ ਫਰੀਦ ਕੋਟ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਯੇਹ ਗ੍ਰਾਮ ਭਾਈ ਭਗਤੂ ਦਾ ਬਸਾਇਆ ਹਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਕੋ ਭਾਈ ਕਾ ਕੋਟ ਕਹੇ ਹੈਂ। ਈਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਣੀਏ ਸਿੰਘ ਬਣਾਏ ੪।

(੧੨੦) ਸਾਹਿਬ ਚੰਦ – ਕੋਟ ਸੇ ਦੋ ਕੋਸ ਉੱਤਰ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਇਸ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਥੋਹੜੀ ਦੇਰ ਠਹਿਰ, ਸੁੱਖਾ ਛਕ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਛੱਤੇਆਣੇ ਪਹੁੰਚੇ ੪।

(੧੨੧) ਛੱਤੇ ਆਣਾ – ਸਾਹਿਬ ਚੰਦੋਂ ਤੀਨ ਕੋਸ ਉੱਤਰ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਇਸ ਗ੍ਰਾਮ ਪਹੁੰਚ, ਗੁਰੋਂ ਨੇ ਗੁਪਤ ਲੱਛਮੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਨੌਕਰੋਂ ਕੋ ਢਾਲਾਂ ਸਾਥ ਰੁਪਜੇ, ਮੋਹਰਾਂ ਵਰਤਾਈਆਂ ਅਰ ਵੱਡੇ ਸਿੱਧ ਫਕੀਰ ਪੀਰ ਵਹਿਮੀ ਮੁਸਲਮਾਨੋਂ ਕੋ ਅਪਣਾ ਸਿੱਖ ਬਣਾਇ ਬਦਲ ਕਰ ਭਾਈ ਦੇ ਕੋਟ ਹੋ ਬਾਜਕ ਗਏ। ਛੱਤੇਆਣਾ ਮੁਕਤਸਰੋਂ ਦਸ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ਹੈ ੪।

(੧੨੨) ਬਾਜਕ ਗ੍ਰਾਮ – ਭਾਈ ਦੇ ਕੋਟੋਂ ਆਠ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਕੋਸ ਦੱਖਣ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਇਸ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਸੁਖੂ, ਬੁਧੂ ਦੀਵਾਨੇ ਸਾਥੋਂ ਸੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲੇ "ਕੱਚਾ ਕੋਠਾ ਵਿਚ ਵੱਸਦਾ ਜਾਨੀ ॥ ਸਦਾ ਨ ਮਾਪੇ ਨਿਤ ਨਹੀਂ ਜੁਆਨੀ" ਐਸੇ ਮੰਗਲ ਦੇਸੀ ਗੀਤ ਸੁਣੇ, ਪੀਛੇ ਉਨ ਕੇ ਕਹਿਣੇ ਸੇ ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਵਾਲਾ ਵੇਸ ਕੀਆ। ਦੋ ਸਿੱਖੋਂ ਨੇ, ਅਰ ਸੁਖੂ ਬੁਧੂ ਨੇ ਸਵਾਰੀ ਕਾ ਪਲੰਘ ਉਠਾਇ ਜੱਸੀ ਪਹੁੰਚਾਏ। ਸੋਈ ਪ੍ਰਥਮ ਅਯਨ ਕੇ ਅਠਾਰਾਂ ਅੰਸ ਕੀ ਛਿਆਲੀ ਚੌਪਈ ਮੇਂ ਲਿਖਾ ਹੈ :—

"ਤਬ ਸੁਖੂ ਬੁਧੂ ਹੋਇ ਖਰੇ ॥
ਇਮ ਅਰਦਾਸ ਜੋਰ ਕਰ ਕਰੇ ॥
ਹਮ ਪਰ ਪ੍ਰਭੁ ਕੀਜੈ ਅਸਵਾਰੀ ॥
ਜਿਮ ਕੀਨੀ ਮਗ ਚਲਤ ਅਗਾਰੀ ॥"

ਉਨੀਸ ਅੰਸ ਕੀ ਤੀਜੀ ਚੌਪਈ ਮੇਂ ਸੁਕਲ ਹੋਣਾ ਕਹਾ ਹੈ।

"ਪਰਲੈਤੀਰ ਜਾਇ ਥਿਰ ਭਏ ॥
ਹਯ ਪੌਸਸਉੱਜਲ ਹੁਯ ਗਏ ॥" ੪।

(੧੨੩) ਜੱਸੀ ਗ੍ਰਾਮ — ਬਾਜਕ ਸੇ ਪਾਂਚ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੱਗ ਸਰ ਕੇ ਕਿਨਾਰੇ ਪੈ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਗੁਰੂ ਜੀ ਜੱਸੀ ਪਹੁੰਚੇ। ਘੋੜੇ ਚੜੇ ਹੀ ਜੱਸੀ ਕੇ ਤਾਲਾਬ ਮੇਂ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਪਾਰ ਹੁਏ, ਬਸਤ੍ਰ ਸੁਕਲ ਹੋ ਗਏ। ਇਸੀ ਲੀਏ ਇਸ ਕਾ ਨਾਮ ਬਗ ਸਰ ਰੱਖਾ।

ਇਸ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਸਭ ਸਿੱਖੋਂ ਕੋ ਏਕ ਦਿਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਛਕਾਇਆ। ਅਰ ਆਗੇ ਕੋ ਸਿੱਖੋਂ ਵਾਸਤੇ ਆਗਜਾ ਦਈ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਜੋ ਈਹਾਂ ਆਵੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਗੁੜ ਚਢਾਇ ਛਕੇ, ਬਚਨ ਹੈ ਃ—

"ਜੱਸੀ ਆਇ ਚਲੇ। ਗੁੜ ਖਾਇ ਚਲੇ।" ੪।

(੧੨੪) ਪੱਕਾ ਗ੍ਰਾਮ — ਜੱਸੀ ਸੇ ਦੋ ਕੋਸ ਅਗਨਿ ਕੋਣ ਮੇਂ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਇਸ ਨਗਰ ਮੇਂ ਘੋੜਿਓਂ ਕੀ ਪਿਛਾੜੀਆਂ ਕੇ ਕੀਲੇ ਬੜ ਕੇ ਭਾਰੀ ਜੰਡ ਹੋ ਰਹੇ ਹੈਂ ੪।

(੧੨੫) ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ ਕੀ ਗ੍ਰਾਮ — ਪੱਕੇ ਸੇ ਦਸ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ੧, ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਕੀ ਕਾਂਸ਼ੀ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਪੱਕੇ ਨਗਰ ਸੇ ਚਲ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਗ੍ਰਾਮ ਓਰ ਆਏ। ਆਗੇ ਸੇ ਚਾਰ ਸੈ ਆਦਮੀ ਕੋ ਸਾਥ ਲੇ ਕਰ ਡੱਲਾ ਦੂਰ ਸੇ ਲੇਣੇ ਆਇਆ। ਅਪਨੇ ਮਹਲੋਂ ਕੇ ਸਮੀਪ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਡੇਰਾ ਕਰਾਇਆ। ਖੂਬ ਸੇਵਾ ਕਰੀ।

ਈਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਨੌ ਮਹੀਨੇ ਵਾਸ ਕਰ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਮਿਲਾਇ ਕਰ ਤੀਸਰੀ ਬੀੜ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੀ ਲਿਖਵਾਈ! ਜੋ ਪਟਣੇ ਸਾਹਿਬ ਮੇਂ ਹੈ। ਕੋਈ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ ਵੋਹ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਕੀ ਲੜਾਈ ਮੇਂ ਸਿੱਖੋਂ ਸੇ ਲੁੱਪ ਹੋ ਗਈ। ਈਹਾਂ ਹੀ ਸੁੰਦਰੀ, ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਅਪਨੇ ਮਹਲੋਂ ਕੋ ਦਿੱਲੀ ਸੇ ਮੰਗਵਾਇਆ। ਈਹਾਂ ਹੀ ਸਿੱਖੋਂ ਸੇ ਸਤ ਸੰਤੋਖ ਕੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਹੇਤ ਕੜਾਹ ਲੁਟਵਾਇ ਸਿੱਖ, ਸਿੰਘ, ਨਿਰਮਲੇ, ਤੀਨ ਸੰਗਿਆ ਕਰੀ। ਜੇਹ ਕਥਾ ਪ੍ਰਥਮ ਅਜਨ ਕੇ ਅਠਾਈ ਅੰਸ ਕੀ ਬਾਈ, ਤੇਈ ਚੌਪਈ ਮੇਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਲਿਖੀ ਹੈ :-

"ਗੁਰ ਕਾ ਦੱਲ ਸ਼ੇਰ ਦਾ ਝੱਲ ॥
ਕੋ ਘਾਲੇ ਕੋ ਪੈਥੇ ਮੱਲ ॥
ਕੋ ਜੂਝੇ ਕੋ ਸਿਮਰੇ ਨਾਮ ॥
ਕੋ ਸੇਵੇ ਸਤਸੰਗ ਮਹਾਨ ॥ ੨੨ ॥
ਲੂਟਹ ਜੂਝਹ ਸਿੰਘ ਕਹੀਜੇ ॥
ਸਿਮਰਹਿ ਨਾਮ ਸੁ ਸਿੱਖ ਲਖੀਜੇ ॥
ਸਤ ਸੰਗਤ ਸੇਵੇ ਚਿਤ ਲਾਇ ॥
ਤਾਂ ਤੇ ਨਿਰਮਲ ਨਾਮ ਸਦਾਇ ॥ ੨੩ ॥ ੪।

(੧੨੬) ੦ ੧, ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਜਹਾਂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੀ ਬੀੜ ਤਿਆਰ ਕਰੀ ਇਸ ਜਗਾ ਤੰਬੂ ਰਹਿਤਾ ਥਾ। ਬਡੇ ਦਰਬਾਰ ਸੇ ਬੀਸ ਕਦਮ ਦੱਖਣ ਹੈ ੪।

(੧੨੭) ੦ ੧, ਬਡਾ ਦਰਬਾਰ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਜਬ ਪਹਿਲੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਈਹਾਂ ਗਏ, ਇਸ ਥਾਨ ਕੋ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ। ਨਾਮ ਉੱਚਾ ਦਮਦਮਾ ਕਹਾ। ਏਕ ਗੁਰੂ ਥਾਨ ਡੱਲੇ ਕੇ ਘਰ ਮੇਂ ਜਹਾਂ ਡੱਲੇ ਨੇ ਗੁਰੋਂ ਕੋ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਛਕਾਇਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੀਤ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਬਖਸ਼ਿਆ, ਸੋ ਛਕਿਆ ਨਹੀਂ। ਜ਼ਮੀਨ ਮੇਂ ਗਾਡ ਦੀਆ। ਇਸ ਬਾਤ ਕੀ ਖਬਰ ਸੁਣ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ ਕੋ ਵਰ ਦੀਆ "ਇਸ ਦੇਸ ਕੀ ਜ਼ਮੀਨ ਮੇਂ ਅੰਨ ਬਹੁਤ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗਾ" ੪।

(੧੨੮) ੦ ੧, ਗੁਰੂ ਸਰ ਮਣੀ ਕਰਣ ਕਾ ੨,

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੦ ੩ – ਜਹਾਂ ਮਾਰ ਕੰਡੇ ਰਿਖੀ ਕੇ ਤਪ ਕੇ ਚਿੰਨ ਦਿਖਾਏ। ਨਾਮ ਮਣੀ ਕਰਣ ਰੱਖਾ। ਯੇਹ ਬਡੇ ਦਰਬਾਰ ਸੇ ਏਕ ਸੌ ਬੀਸ ਕਦਮ ਪੱਛਮ ਹੈ ੪।

(੧੨੯) ੦ ੧, ਲਿਖਣ ਸਰ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਇਸ ਥਾਨ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਲਮਾਂ ਘੜ ਕੇ ਗੋਰਤੇ ਰਹਿਤੇ ਅਰ ਲਿਖਾਰੀਓਂ ਕੋ ਲਿਖਤ ਕਾ ਵਰ ਦੀਆ। ਲਿਖਾਰੀ ਇਸ ਮਕਾਨ ਕੀ ਬਹੁਤ ਮਾਨਤਾ ਕਰਤੇ ਹੈਂ। ਯੇਹ ਬਡੇ ਦਰਬਾਰ ਸੇ ਸੌ ਕਦਮ ਪੂਰਬ ਹੈ ੪।

(੧੩੦) ੦ ੧, ਜੰਡ ਸਰ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਇਸ ਥਾਨ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਤਨਖਾਹ ਬਾਂਟੀ। ਸ਼ਰਧਾ ਹੀਣੋਂ ਨੇ ਖਜ਼ਾਨਾ ਦੱਬਾ ਜਾਣ ਕੇ ਜਗ੍ਹਾ ਖੋਦੀ, ਉਨ ਕੋ ਕੋਇਲੇ ਮਿਲੇ। ਯੇਹ ਮਕਾਨ ਬਡੇ ਦਰਬਾਰ ਸੇ ਚਾਰ ਸੈ ਕਦਮ ਉੱਤਰ ਹੈ ੪।

(੧੩੧) ੦ ੧, ਹੋਲ ਗਢ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਯੇਹ ਮਕਾਨ ਬਡੇ ਦਰਬਾਰ ਸੇ ਹਜ਼ਾਰ ਕਦਮ ਉੱਤਰ ਪਾਸੇ ਹੈ। ਬਡੇ ਦਰਬਾਰ ਬਿਨਾਂ ਅਵਰ ਸਭੀ ਥਾਨ ਕੱਚੇ ਹੈਂ। ਸ਼ਹੀਦੋਂ ਕੋ ਚਾਹੀਏ ਸਭੀ ਮਕਾਨ ਪੱਕੇ ਬਣਵਾਏ ੪।

(੧੩੨) ਭਾਗੀ ਬਾਂਦਰ ਗ੍ਰਾਮ – ਦਮਦਮੇ ਸੇ ਤੀਨ ਕੋਸ ਉੱਤਰ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਦਮਦਮੇ ਸੇ ਚਲ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਈਹਾਂ ਆਏ ੪।

(੧੩੩) ਸਮੀਰ ਦਾ ਕੋਟ – ਭਾਗੀ ਬਾਂਦਰ ਸੇ ਤੀਨ ਕੋਸ ਵਾਯਵ ਮੇਂ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਦਿਵਾਨੇ ੩, ਗ੍ਰਾਮ ਸੇ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਬਾਹਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ। ਈਹਾਂ ਦੀਵਾਨੇ ਸਾਧੋਂ ਕੀ ਗੱਦੀ ਕਾ ਮਕਾਨ ਹੈ। ਦਮਦਮੇ ਸੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਈਹਾਂ ਆਏ ੪।

(੧੩੪) ਚੱਕ ਭਾਈ ਕੇ – ਦਮਦਮੇ ਸੇ ਦਸ ਕੋਸ ਉੱਤਰ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੁਰਜ ਮੰਗੂ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਤਲਵੰਡੀ ਸੇ ਭਗਤੂ ਕੇ ਬੇਟੇ ਜੀਵਣ ਕਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਲੇ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਗ੍ਰਾਮ ਸੇ ਬਾਹਰ ਉਤਰੇ ੪।

(੧੩੫) ੦ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਅੰਦਰ ੨, ਨਿਰਮਲਾ ੩ – ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨਗਰ ਮੇਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਾਵਣੇ ਵਾਸਤੇ ਲੇ ਗਿਆ ੪।

(੧੩੬) ੦ ੧, ਮੰਜੀ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਬਠਿੰਡੇ ਕੀ ਤਰਫ ਚੱਕ ਕੀ ਜ਼ਮੀਨ ਮੇਂ ਲਵੇਰੀ ਵਾਲਾ ਟਿੱਬਾ ਹੈ। ਤਿਸ ਪੈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਗਏ। ਤਬ ਸਿੱਖਾਂ ਸੁਣਾਇਆ ਮਹਾਰਾਜ! ਯੇਹ ਬੜਾ ਅਜੀਤ ਮਕਾਨ ਹੈ। ਇਸ ਮੇਂ ਲਵੇਰੀ ਗਊ ਨੇ ਬਘਿਆੜੋਂ ਸੇ ਲੜ ਅਪਣਾ ਬੱਛਾ ਬਚਾਇਆ ਥਾ ੪।

(੧੩੭) ਬਠਿਡਾ ਸ਼ਹਿਰ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਹਰ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਚੱਕ ਸੇ ਚਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਠਿੰਡੇ ਪਹੁੰਚ ਰਤਨ ਹਾਜੀ ਕੀ ਜਗ੍ਹਾ ਪਾਸ ਉਤਰੇ। ਦੇਸ ਕੇ ਲੋਗੋਂ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਈਹਾਂ ਕਾਣਾ ਦੇਉ ਹੈ। ਯੇਹ ਮੁਲਕ ਮੇਂ ਅੰਨ ਨਹੀਂ ਰਹਣੇ ਦੇਤਾ। ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਉਸ ਕੋ ਨਿਕਾਸੋ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਲੀ ਦੇ ਕਰ ਨਿਕਾਸਨੇ ਹੇਤ ਏਕ ਬਡਾ ਭੈਂਸਾ ਮੰਗਵਾਇਆ ੪।

(੧੩੮) ੦ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਿਲੇ ਭੀਤਰ ੨,

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸਿੱਖ ੩ – ਕਿਲੇ ਭੀਤਰ ਜਾ ਕਰ ਮਹਿਖ ਬਲੀ ਦਾਨ ਦੇ, ਕਾਲਾ ਦੇਵ ਨਿਕਾਸ ਕੇ ਸਰਹੰਦ ਕੋ ਤੋਰਿਆ। ਤੁਰਤੇ ਹੁਏ ਨੇ ਰਾਤ ਕੋ ਪੂਛਾ ਕਿ ਡੇਰਾ ਕਹਾਂ ਕਰੂੰ? ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਤਾਇਆ ਕਿ ਮਨਸੂਰ ਪੁਰ। ਸੋ ਮਨਸੂਰ ਪੁਰ ਠਹਿਰ ਸਰਹੰਦ ਪਹੁੰਚਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਹਾਂ ਸੇ ਮਹਿਮੇ ਆਏ। ਕਿਲਾ ਗਿਰਾ ਪੜਾ ਥਾ ੪।

(੧੩੯) ਮਹਿਮਾ ਗ੍ਰਾਮ – ਬਠਿੰਡੇ ਸੇ ਪਾਂਚ ਕੋਸ ਉੱਤਰ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਲੱਖੀ ਜੰਗਲ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਮਾਲਵੇ ਦੇਸ ਕੋ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਦਫਤਰੋਂ ਮੇਂ ਲੱਖੀ ਜੰਗਲ ਲਿਖਤੇ ਥੇ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਮਹਿਮੇ ਗ੍ਰਾਮ ਆਏ। ਤਬ ਲੱਖੀ ਜੰਗਲ ਕਾ ਬਹੁਤ ਖਾਲਸਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕੋ ਆਇਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਭ ਕੋ :– "ਸੁਣ ਕੇ ਸੱਦ ਮਾਹੀ ਦਾ ਮੇਹੀ" ਇਤਿਆਦਿ ਵੈਰਾਗ ਕੇ ਬਚਨੋਂ ਸੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀਆ। ਰਾਜ ਫਰੀਦ ਕੋਟ ੪।

(੧੪੦) ਭੋਖੜੀ ਗ੍ਰਾਮ – ਮਹਿਮੇ ਸੇ ਪਾਂਚ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਈਹਾਂ ਹੋ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਮਦਮੇ ਆਏ। ਰਾਜ ਫਰੀਦ ਕੋਟ ੪।

(੧੪੧) ਟਾਲਾ ਸਾਹਿਬ – ਦਸ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ੧, ਟਾਲਾ ਸਾਹਿਬ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਯਹਾਂ ਪੁਜਾਰੀਓਂ ਕੀ ਆਠ ਸਤ ਘਰ ਕੀ ਵਸਤੀ ਹੈ। ਈਹਾਂ ਦਮਦਮੇ ਸੇ ਆਏ ੪।

(੧੪੨) ਭਾਗੂ – ਦਮਦਮੇ ਸੇ ਦਸ ਕੋਸ ਉੱਤਰ ੧,

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਈਹਾਂ ਭੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਮਦਮੇ ਸੇ ਆਏ ੪।

(੧੪੩) ਕੇਵਲ ਗ੍ਰਾਮ – ਦਮਦਮੇ ਸੇ ਸਾਤ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਦਮਦਮੇ ਮੇਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਰਾਮਾ ਤਿਲੋਕਾ ਪਹੁੰਚੇ। ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਹਮ ਕੋ ਬੈਠਣੇ ਹੇਤ ਜ਼ਮੀਨ ਬਖਸ਼ੀਏ। ਬਚਨ ਹੂਆ 'ਤੁਮਾਰੀ ਉਲਾਦ ਬਹੁਤ ਲੋਗੋਂ ਕੇ ਬੈਠਣੇ ਹੇਤ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇਵੇਗੀ।' ਦਮਦਮੇ ਨੌਂ ਮਹੀਨੇ ਵਾਸ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦੱਖਣ ਓਰ ਜਾਣੇ ਕੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰੀ। ਸਾਥ ਭਲਾ ਸਿੰਘ ਕੋ ਲੀਆ। ਭਾਈ ਭਗਤੂ ਕੇ ਰਾਮ ਸਿੰਘ, ਫਤਹ ਸਿੰਘ ਲੀਏ। ਰੂਪੇ ਕੇ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਪਰਮ ਸਿੰਘ ਲੀਏ। ਔਰ ਬਹੁਤ ਸੇ ਸਿੰਘ ਸਾਥ ਲੀਏ ਪਹਿਲਾ ਡੇਰਾ ਇਸ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਕੀਆ ੪।

(੧੪੪) ਝੋਰੜ ਗ੍ਰਾਮ – ਕੇਵਲ ਸੇ ਪਾਂਚ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਗੁਰੂ ਜੀ ਈਹਾਂ ਕੇਵਲ ਸੇ ਆਏ ੪।

(੧੪੫) ਝੰਡਾ ਗ੍ਰਾਮ – ਝੋਰੜ ਸੇ ਛੀ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩ – ਗੁਰੂ ਜੀ ਝੋਰੜ ਸੇ ਈਹਾਂ ਆਏ ੪।

(੧੪੬) ਸਰਸਾ ਸ਼ਹਿਰ – ਝੰਡੇ ਸੇ ਸਾਤ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਈਹਾਂ ਪਹੁੰਚ ਭਲਾ ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਬਖਸ਼ਿਆ ਖੰਡਾ ਗੁਰੋਂ ਕੇ ਪਾਸ ਰਖ ਕਰ ਰਾਤ ਕੋ ਚੋਰੀ ਭਾਗ ਆਇਆ। ਭਗਤੂ ਕਾ ਪੋਤਾ ਫਤਹ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸਿੰਘ ਭੀ ਚਲਾ ਆਇਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਾਤਾਕਾਲ ਉਠ, ਕੂਚ ਕਰਨੇ ਹੇਤ ਭਲਾ ਸਿੰਘ ਬੁਲਵਾਇਆ। ਤਬ ਗੁਰੋਂ ਕੇ ਦਲ ਮੇਂ ਏਕ ਬੇ ਨਵਾ ਫਕੀਰ ਰਹਿਤਾ ਥਾ, ਉਸ ਨੇ ਕਹਾ –

"ਈਹਾਂ ਨਾ ਮੱਲਾ ਨਾ ਹੀ ਭਲਾ॥
ਰਹਿਓ ਏਕ ਅੱਲਾ ਹੀ ਅੱਲਾ॥" ੪।

(੧੪੭) ਖੁੜਾਲ ਗ੍ਰਾਮ – ਸਰਸੇ ਸੇ ਪੈਂਤੀ ਕੋਸ ਬੋਹਿਆ ਕੇ ਠਾਨੇ, ਈਸਾਨ ਮੇਂ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਇਸ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਮੁਸਲਮਾਨੋਂ ਨੇ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਸੁਨਿਆਰ ਸਿੱਖ ਭੋਰੇ ਮੇਂ ਪਾਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਕਾ ਧਿਆਨ ਕੀਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਰਸੇ ਸੇ ਆਇ ਕਰ ਨਿਕਾਸਾ। ਈਹਾਂ ਸੇ ਗੋਬਿੰਦ ਪੁਰੇ ਹੋਤੇ ਸਰਸੇ ਪਹੁੰਚੇ ੪।

(੧੪੮) ਨਹੁਰ ਸ਼ਹਿਰ – ਸਰਸੇ ਸੇ ਬੀਸ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਛੀਨ ਤਲਾਈ ਪੈ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਈਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਗਏ ਤਬ ਬਾਜਾਰ ਮੇਂ ਮੋਹਰੋਂ ਕੇ ਢੇਰ ਲਗੇ ਦੇਖੇ। ਭਵਿਖਤ ਬਾਣੀ ਕਹੀ "ਨਹੁਰ, ਗੁਰੂ ਕੀ ਮੁਹਰ॥ ਸਿੰਘ ਆਵੇਂਗੇ ਤਬ ਲੂਟੇਂਗੇ" ੪।

(੧੪੯) ਭਾਦਰਾ ਗ੍ਰਾਮ – ਨਹੁਰ ਸੇ ਅਠਾਰਾਂ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ੧, ੦ ੨, ੦ ੩ – ਈਹਾਂ ਪਹੁੰਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਡੇਰਾ ਕੀਆ। ਜਮਨਾ ਕੀ ਨਹਿਰ ਈਹਾਂ ਪਹੁੰਚ ਬਾਲੂ ਮੇਂ ਗਾਇਬ ਹੋਤੀ ਹੈ, ਆਗੇ ਨਹੀਂ ਜਾਤੀ। ਇਸ ਨਗਰ ਮੇਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮਾਲੂਮ ਨਹੀਂ ੪।

(੧੫੦) ਸੁਹੇਵਾ – ਭਾਦਰੇ ਸੇ ਸਾਤ ਕੋਸ ਦੱਖਣ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਏਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਗਏ ਤਬ ਜੰਡ ਕੇ ਬ੍ਰਿਛ ਪੈ ਪੀਪਲ ਲਗਾ ਦੇਖ ਕਰ ਕਹਾ "ਜਬ ਜੰਡ ਪੈ ਸਾਰੇ ਪੀਪਲ ਕੀ ਜੜ੍ਹ ਫੈਲ ਜਾਵੇਗੀ ਤਬ ਖਾਲਸੇ ਕਾ ਤੇਜ ਬਢੇਗਾ" ਅਬ ਥੋੜਾ ਸਾ ਜੰਡ ਦਿਖਾਈ ਦੇਤਾ ਹੈ। ਏਹਾਂ ਸੇ ਹੀ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਭਗਤੂ ਕਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸੇ ਚੋਰੀ ਹਟ ਆਇਆ ਥਾ ੪।

(੧੫੧) ਮਧੂ ਸਿੰਘਾਣਾ – ਸੁਹੇਵਾ ਸੇ ਅਠਾਰਾਂ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ੧, ੦੨ , ੦ ੩- ਸੁਹੇਵੇ ਸੇ ਚਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਗ੍ਰਾਮ ਡੇਰਾ ਕੀਆ ੪।

(੧੫੨) ਪੁਸ਼ਕਰ ਤੀਰਥ – ਮਧੂ ਸਿੰਘਾਣੇ ਸੇ ਅਠਾਰਾਂ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ਅਜਮੇਰ ਕੇ ਸਮੀਪ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਤੀਰਥ ਮੇਂ ਛੋਟਾ ਸਾ ਬਨਾ ਹੈ, ਗੋਬਿੰਦ ਘਾਟ ਪੈ ੨, ਪੁਜਾਰੀ ਤੀਰਥ ਪੋ੍ਹਤ ੩ – ਪੁਸ਼ਕਰ ਮੇਂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਤੀਰਥ ਕੇ ਕਿਨਾਰੇ ਚੁਬਾਰੇ ਮੇਂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਭੀ ਥਾਪਨ ਕੀਆ ਹੁਆ ਹੈ। ਵਹੀ ਗੁਰੂ ਮਤ ਕੇ ਲੋਗੋਂ ਕਾ ਪੋ੍ਹਤ ਹੈ ੪।

(੧੫੩) ਨਾਰਾਇਣਾ – ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਦਾਦੂ ਦੁਆਰਾ ਪੁਸ਼ਕਰ ਸੇ ਤ੍ਰਿਤਾਲੀ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਪੁਜਾਰੀ ਦਾਦੂ ਪੰਥੀ ੩ – ਏਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਗਏ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦਾਦੂ ਪੰਥੀ ਜੈਤ ਮੋਂਤ ਥਾ। ਉਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸੇ ਬਹੁਤ ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਕੀਏ। ਸਭ ਸੈਨਾ ਕੋ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਦੀਆ। ਬਾਜਾਂ ਕੋ ਦੇਖ ਕਰ ਕਹਾ ਇਨ ਕਾ ਕੈਸਾ ਕਰੇਂ ? ਸੁਣ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਾਜਾਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਕੋ ਕਹਾ ਤੁਮ ਭੀ ਆਜ ਸੰਤੋਂ ਕੇ ਮਕਾਨ ਮੇਂ ਬਾਜਰੇ ਕੀ ਬਕੁਲੀਆਂ ਖਾਵੋਂ। ਬਾਜਾਂ ਨੇ ਵੋ ਹੀ ਖਾਈਆਂ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦਾਦ ਦਆਰੇ ਕੇ ਸਮੀਪ ਬੜਾ ਸਾ ਬਨਾ ਹੈ। ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਯੇਹ ਹੈਂ ਕਿ ਮਹੰਤ ਨੇ ਕਹਾ –

"ਦਾਦੂ ਦਾਵਾ ਦੂਰ ਕਰ,
ਬਿਨ ਦਾਵੇ ਦਿਨ ਕੱਟ ॥
ਕੇਤੀ ਸੌਦਾ ਕਰ ਗਈ,
ਏਸ ਪਸਾਰੀ ਹੱਟ ॥ ੧ ॥"

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਹਾ –

ਜਗ ਮੇਂ ਦਾਵਾ ਰੱਖ ਕੇ,
ਦੁਸ਼ਟ ਜਨਾਂ ਲੋ ਲੁੱਟ ॥
ਬੁਰਾ ਕਰੇ ਜੋ ਆਪਣੇ,
ਜੜ੍ਹ ਤਾਂਕੀ ਦਿਹੁ ਪੁੱਟ ॥"

ਦਾਦੂ ਦੁਆਰਾ ਜੈ ਪੁਰ ਸੇ ਪੱਚੀ ਕੋਸ ਪਛਮ ਹੈ ੪।

(੧੫੪) ਲਾਲੀ ਗ੍ਰਾਮ – ਨਾਰਾਇਣੇ ਸੇ ੧, ੦੨, ੦੩ – ਦਾਦੂ ਦੁਆਰੇ ਸੇ ਚੱਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਏਹਾਂ ਗਏ ੪।

(੧੫੫) ਘਮਰੋਦਾ – ਲਾਲੀ ਸੇ ੧, ੦੨, ੦੩ – ਲਾਲੀ ਸੇ ਚਲ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਏਹਾਂ ਉਤਰੇ ੪।

(੧੫੬) ਕੁਲਾਯਤ ਗ੍ਰਾਮ – ਘਮਰੋਦੇ ਸੇ ੧, ੦੨, ੦੩ – ਘਮਰੋਦੇ ਸੇ ਚੱਲ ਏਹਾਂ ਉਤਰੇ। ਤਬ ਗਿਆਰਾਂ ਮਹੀਨੇ ਪੀਛੇ ਦੱਖਣ ਸੇ ਆਕਰ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਮਿਲਾ ੪।

(੧੫੭) ਬਘੌਰ ਸ਼ਹਿਰ – ਕੁਲਾਯਤ ਸੇ ੧, ੦੨,

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੦੩ – ਜਬ ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਨਗਰ ਮੇਂ ਆਏ ਔਰੰਗ ਕੇ ਮਰਨੇ ਕੀ ਖਬਰ ਸੁਣ, ਆਪਣੇ ਭਾਈ ਆਜ਼ਮ ਸ਼ਾਥ ਜੰਗ ਹੇਤ ਬਲੀ ਪਰਖ ਕੀ ਸਹਾਇਤਾ ਖੋਜਤੇ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਆਪਣਾ ਮੀਰ ਮੁਨਸ਼ੀ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸੇਵਕ ਨੰਦ ਲਾਲ ਭੇਜਾ। ਨੰਦ ਲਾਲ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰੀ। ਔਰੰਗਾ ਬਾਦ ਸੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕੇ ਮਰੇ ਪੀਛੇ ਭਾਰੀ ਫੌਜ ਲੇਕਰ ਦਿੱਲੀ ਕੋ ਆਜ਼ਮ ਸ਼ਾਹ ਆਇਆ। ਦਿੱਲੀ ਸੇ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਚਢਾ। ਚੰਬਲ ਕਿਨਾਰੇ ਮੋਰਚਾ ਹੈ। ਆਪ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਕੀ ਮੱਦਦ ਕਰੇਂ। ਸੁਣ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਸੇ ਲੇ ਪਾਂਚ ਸਿਖ ਸਹਾਇਤਾ ਵਾਸਤੇ ਭੇਜੇ। ਆਜ਼ਮ ਕੋ ਮਾਰ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਆਗਰੇ ਜਾਤਾ ਦੋ ਅਮੀਰ ਸਾਥ ਦੇ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਆਗਰੇ ਲਿਆਵਨੇ ਹੇਤ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਭੇਜ ਗਿਆ ੪।

(੧੫੮) ਦਿੱਲੀ ੧, ਮੋਤੀਬਾਗ ੨, ਸਿੱਖ ੩–ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਗਿਆ ਔਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਕੀ ਜੈ ਕਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸੁਣਾਇਆ। ਅਰ ਕਹਾ ਕਿ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਹੈ ਮੁਝੇ ਆਗਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਵੋ। ਸੁਣ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਹਿਲੇ ਦਿੱਲੀ ਦੇਖਣੇ ਹੇਤ ਦਿੱਲੀ ਆਏ। ਮੋਤੀ ਬਾਗ ਮੇਂ ਉਤਰੇ। ਨੌਕਾ ਪੈ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕਰ ਦਿੱਲੀ ਕੀ ਸੈਰ ਕਰੀ। ਸਿੱਖਾਂ ਕੀ ਬੇਨਤੀ ਸੁਣ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ ਕੋ ਦਿਲੀ ਰਹਿਣੇ ਕੀ ਆਗਜਾ ਦਈ। ਸੁਨਿਆਰੇ ਸਿਖ ਕਾ ਲੜਕਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੱਸਾ ਦੇਖ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਕਾ ਹੁਕਮ ਲੇ ਆਪਣੇ ਪਾਸ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਰੱਖਾ। ਗੁਰੂ ਆਗਰੇ ਓਰ ਚਲ ਦੀਏ ੪।

(੧੫੯) ਮਥਰਾ – ਦਿੱਲੀ ਸੇ ਚਾਲੀ ਕੋਸ ੧, ਸੁਰਜ ਕੁੰਡ ੨, ੦੩ – ਮਥਰਾ ਪਹੁੰਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਭ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਕੀ ਲੀਲਾ ਕੇ ਥਾਨੋਂ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਏ ੪।

(੧੬੦)ਆਗਰਾ ਸ਼ਹਿਰ-ਮਥਰਾ ਸੇ ਅਠਾਰਾਂ ਕੋਸ੧, ਚਾਰਦੁਆਰਾ ਬਾਗ ਮੇਂ ੨, ਨਿਰਮਲਾ ੩ – ਆਗਰਾ ਮੇਂ ਪਹੁੰਚ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਸੇ ਸੰਮਤ ੧੭੬੪ ਕੇ ਬੈਸਾਖ ਮੇਂ ਮਿਲੇ। ਤਿਸ ਕੀ ਬੇਨਤੀ ਮਾਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਰਹੇ। ਜਬ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਅਪਣੀ ਹਕੂਮਤ ਬੈਠਾਣੇ ਹੇਤ ਦੱਖਣ ਓਰ ਚਲਾ ਤਬ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪੈ ਅਰਜ਼ ਕਰੀ ਆਪ ਭੀ ਸਾਥ ਚਲੋਂ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਹਾ ਹਮ ਨੁਰਾਤੇ ਪੂਜਕੇ ਦਸਹਿਰੇ ਸੇ ਪੀਛੇ ਚਲੇਂਗੇ। ਤੁਮ ਰਾਜਪੂਤਾਨੇ ਮੇਂ ਚਲੋ। ਕੁਛ ਦਿਨਾਂ ਪੀਛੇ ਸੰਮਤ ੧੭੬੪ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਚਤੌੜ ਕੇ ਸਮੀਪ ਜਾਇ ਮਿਲੇ। ਚਤੌੜ ਕੇ ਪਾਸ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ ਕਾ ਪਰਮ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨਿਹੰਗੋਂ ਸਿੰਘੋਂ ਕੇ ਪੰਥ ਕਾ ਮਾਲਕ ਬੰਦੂਕ ਕੀ ਗੋਲੀ ਲਗ ਪਰਲੋਕ ਪਧਾਰਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਤਿਸਕਾ ਬਡਾ ਸੋਗ ਕੀਆ।

(੧੬੧) ਬੁਰਹਾਨ ਪੁਰ ਸ਼ਹਿਰ – ਖਾਸ ਜਿਲਾ, ਤਾਪੀ ਨਦੀ ਕੇ ਕਿਨਾਰੇ ਦੱਖਣ ਮੇਂ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਜਬ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਕੇ ਸਾਥ ਇਸ ਨਗਰ ਮੇਂ ਪਹੁੰਚੇ, ਸਿੱਖੋਂ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰ ਟਿਕਾਏ। ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਔਰੰਗਾ ਬਾਦ ਕੋ ਗਿਆ। ਔਰੰਗਾਬਾਦ ਸੇ ਹਟਤੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਮੀਰ ਭੇਜੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਲਿਆਵੋ। ਸੋ ਬੁਰਹਾਨ ਪੁਰ ਪਹੁੰਚ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਅਰਜ਼ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਲੇ ਗਏ। ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਬਸੁਮਤ ਥਾ, ਆਠ ਰੋਜ਼ ਬਸੁਮਤ ਰਹੇ ੪। ਈਹਾਂ ਭੀ ਮਕਾਨ ਬਨਾਣਾ ਚਾਹੀਏ।

(੧੬੨) ਨਾਦੇੜ ਸ਼ਹਿਰ – ਅਕੋਲੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਸੇ ਸਾਠ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ੧, ਸੰਗਤ ਸਾਹਿਬ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਬਸੁਮਤ ਸੇ ਚੱਲ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਦੇੜ ਸ਼ਹਿਰ ਮੇਂ ਜਹਾਂ ਕਈ ਰੋਜ਼ ਉਤਰੇ ਰਹੇ। ਉਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਕਾ ਨਾਮ ਸੰਗਤ ਸਾਹਿਬ ਹੈ। ਕੁਛ ਦਿਨ ਭੀਤਰ ਵਾਸ ਕਰ ਪੀਛੇ ਸ਼ਹਿਰ ਸੇ ਬਾਹਰ ਪਾਂਚ ਸੈ ਕਦਮ ਪੱਛਮ ਪਾਸੇ ਗੋਦਾਵਰੀ ਕੇ ਤੀਰੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਤੰਬੂ ਲਗਵਾਏ। ਮੁਸਲਮਾਨੋਂ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਆ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਹਮਾਰੀ ਹੈ, ਆਪ ਇਸ ਮੇਂ ਡੇਰਾ ਮਤ ਲਗਾਓ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਹਾ ਯੇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਹਮਾਰੀ ਹੈ, ਈਹਾਂ ਭੀ ਹਮ ਨੇ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਤਪ ਕੀਆ ਹੈ। ਮੁਸਲਮਾਨੋਂ ਨੇ ਕਹਾ ਹਮਾਰੀ ਪੁਸ਼ਤੈਨੀ ਜ਼ਮੀਨ ਕੇ ਅਨੇਕ ਲੋਗ ਗਵਾਹ ਹੈਂ। ਅਰ ਹਮਾਰੇ ਮਕਬਰੇ ਬਣੇ ਹੈਂ। ਆਪਕੀ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ ਤਬ ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਾਨ ਦਿਖਾਓ ? ਹੋਤਾ ਹੋਤਾ ਯੇਹ ਝਗੜਾ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਕੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਤ ਸ੍ਰਿੰਗ ਸਮੀਪ ਵਾਸ ਦੇਹ ਸੇ ਪ੍ਰਥਬਲੇ ਤਪਸੀ ਦੇਹ ਕੇ ਭਸਮਾਸਨ, ਮਾਲਾ, ਪਾਤ੍ਰ, ਪਉਇ, ਮ੍ਰਿਗ ਚਰਮਾਦਿ ਚਿੰਨ ਭੂਮੀ ਖੁਦਵਾਇ ਕਰ ਦਿਖਾਏ। ਸੋ ਗੁਰੂ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਮੇਂ ਲਿਖੇ ਹੈਂ –

"ਨਿਕਸਿਓ ਤਹਾਂ ਭਸਮ ਕੋ ਢੇਰ ॥ ੪੪ ॥
ਕਰ ਮੰਡਲ ਮਾਲਾ ਦਿਖਰੀਜੈ ॥ ੪੫ ॥"

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਨਿਸ਼ਾਨ ਦੇਖ ਕਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਪਟਾ ਕਰ ਦੀਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ ਕੇ ਦਾਵੇ ਵਾਲੇ ਲੋਗ ਭੀ ਬਹੁਤ ਧਨ ਦੇ ਖੁਸ਼ ਕੀਏ। ਤਬ ਸੇ ਪਾਂਚ ਸੈ ਕਦਮ ਚੌੜੀ, ਕੋਸ ਕੱਚਾ ਲੰਬੀ ਗੁਦਾਵਰੀ ਤੀਰੇ ਕੀ ਜ਼ਮੀਨ ਖਾਲਸੇ ਪਾਸ ਹੈ। ਬ੍ਰਿਛ ਇਸ ਮੇਂ ਥੋੜੇ ਇਮਲੀ ਕੇ, ਬਹੁਤੇ ਕੀਕਰੋਂ ਕੇ ਲਗੇ ਹੈਂ ੪।

(੧੬੩) ੦ ੧, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੰਦਾ ਥਾਨ ੨, ੦ ੩ – ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਸਮੀਪ ਉਤਰੇ, ਬੰਦਾ ਮਿਲਣੇ ਨਾ ਆਇਆ। ਅਰ ਲੋਗੋਂ ਸੇ ਬੰਦੇ ਕਾ ਅਨੁਚਿਤ ਕਾਮ ਭੀ ਸੁਣਾ। ਜੋ ਮਾਧੋ ਦਾਸ ਪਹਿਲੇ ਉੱਤਮ ਲੋਗੋਂ ਕੋ ਪਲੰਘ ਪਰ ਬੈਠਾਤਾ ਹੈ। ਪੀਛੇ ਸੇ ਬੀਰੋਂ ਕੋ ਆਗਜਾ ਦੇ ਖਾਟ ਉਲਟੀ ਕਰਾਇ ਤਲੇ ਗਿਰਵਾਇ ਹਾਸੀ ਕਰਤਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਹੁਤ ਸਿਖੋਂ ਕੋ ਸਾਥ ਲੀਏ ਸੈਲ ਕਰਤੇ ਹੂਏ ਬੰਦੇ ਕੇ ਡੇਰੇ ਮੇਂ ਗਏ। ਆਪ ਪਲੰਘ ਪਰ ਬਿਰਾਜ ਸਿੱਖੋਂ ਸੇ ਉਸਕੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਿਗੜਵਾਨੇ ਲਗੇ। ਦੌੜ ਕਰ ਮਾਧੋਦਾਸ ਕੇ ਚੇਲਿਓਂ ਨੇ ਕਹੀਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਹੇਤ ਦੂਰ ਗਏ ਗੁਰੂ ਕੋ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਸੁਣਾਇਆ। ਗੁਰੂ ਡੇਰਾ ਬਿਗਾੜਤੇ ਹੈਂ ਸੁਣ ਕਰ ਬੜੇ ਕੋਪ ਸੇ ਸ਼ੀਘ੍ਰ ਆਇਆ। ਸਿੱਖਾਂ ਓਰ ਬੀਰ ਛੋਡੇ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਕੋ ਹੁਕਮ ਦੀਆ ਹਮਾਰਾ ਤੀਰ ਲੇ ਆਪਣੇ ਚਾਰੋਂ ਓਰ ਕਾਰ ਕਰ ਲੋ। ਬੀਰ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਕਹੇਂਗੇ। ਕਾਰ ਕਰੀ ਦੇਖ ਬੀਰ ਕੁਛ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ। ਪੀਛੇ ਗੁਰੋਂ ਓਰ ਛੋਡੇ, ਪਰ ਉਹਾਂ ਤੋ ਕਿਆ ਹੀ ਕਰਣਾ ਥਾ। ਐਸਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦੇਖ ਮਾਧੋ ਦਾਸ ਵੈਰਾਗੀ "ਮੈਂ ਆਪ ਕਾ ਬੰਦਾ ਭਾਵ ਦਾਸ ਹੋ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਮੁਝ ਕੋ ਭੀ ਚਰਨੀ ਲਗਾਓ'' ਐਸੈ ਕਹਿ ਚਰਨੀ ਪੜਾ। ਗੁਰੋਂ ਨੇ ਬਖਸ਼ਾ ਅਰ ਖੰਡਾ ਦੀਆ ਸੋ ਖਾਲਸੇ ਨੇ ਬੰਦੇ ਸੇ ਛੀਨ ਲੀਆ।

ਫੇਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇਂ ਪਾਂਚ ਤੀਰ ਬਖਸ਼ੇ, ਅਰ ਆਗਜਾ ਦਈ ''ਪੰਜਾਬ ਮੇਂ ਪਹੁੰਚ ਤੁਰਕੋਂ ਸੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਓਂ ਕੇ ਬਦਲੇ ਲੇਵੋ''। ਬਾਬਾ ਬਿਨੋਦ ਸਿੰਘ ਤੇਹਣ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਾ, ਚਾਰ ਸਿੱਖ ਔਰ, ਪਾਂਚੋਂ ਬੰਦੇ ਕੇ ਸਾਥ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਕੋ ਤੋਰਿਆ।

ਬੰਦੇ ਨੇ ਆਕਰ ਸਢੌਰਾ, ਸਮਾਣਾ, ਸਰਹੰਦ, ਪਰਬਤ ਕੇ ਸ਼ਹਿਰ ਜਲੰਧਰ ਲਾਹੌਰ ਉਜਾੜੇ। ਵਹੀਦਖਾਨ, ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਖਾਨ ਦੋਨੋਂ ਸੂਬੇ ਮਾਰੇ। ਬਹਾਦਰਸ਼ਾਹ ਕੋ ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਮੇਂ ਖਬਰ ਪਹੁੰਚੀ। ਬੰਦੇ ਕੋ ਹਟਾਵਨੇ ਹੇਤ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਨਾਦੇੜ ਮੇਂ ਆਇਆ। ਬੰਦਾ ਥਾਨ ਅਬਚਲ ਨਗਰ ਸੇ ਚਾਰ ਸੈ ਕਦਮ ਪੱਛਮ ਹੈ। ਖਾਲਸੇ ਕੋ ਮਹਾਰਾਜ ਕਾ ਜਾਣਾ ਸਮਝ ਏਹਾਂ ਬਹੁਤ ਅੱਛਾ ਦਰਸ਼ਨੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਣਾਇਆ ਚਾਹੀਏ ੪।

(੧੬੪) ੦੧, ਹੀਰਾ ਘਾਟ—ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿਖ ੩ — ਗੁਰੂ ਜੀ ਹੀਰਾਘਾਟ ਕੇ ਥਾਨ ਗੋਦਾਵਰੀ ਕੇ ਜਲ ਮੇਂ ਖੜੇ ਹੋ ਕਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕਾ ਧਿਆਨ ਕੀਆ ਕਰਤੇ ਥੇ ਵਹਾਂ ਜਾ ਕਰ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨੇ ਬਡੇ ਮੋਲ ਕਾ ਹੀਰਾ ਭੇਟ ਕੀਆ ਅਰ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਬੰਦੇ ਕੋ ਹਟਾਵੋ, ਮੁਲਖ ਬਿਗਾੜਤਾ ਹੈ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਹੀਰਾ ਲੇ ਕਰ ਗੁਦਾਵਰੀ ਕੇ ਜਲ ਮੇਂ ਥਾਪਨ ਕੀਆ। ਅਰ ਬਚਨ ਕਹਾ ਤੁਮ ਨੇ ਗੁਰ ਦੋਹੀ ਨਾਂ ਪਕੜਾਏ ਤਬ ਬੰਦਾ ਭੇਜਾ। ਅਬੀ ਕੁਛ ਦਿਨ ਵੈਸੇ ਹੀ ਕਰੇਗਾ' ਜਬ ਹਮਾਰੇ ਸਥਾਨੋਂ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਬਣ ਬੈਠਣਾ ਚਾਹੇਗਾ, ਅਰ ਹਮਾਰੇ ਸਿੱਖੋਂ ਸੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਹੀਂ ਰੱਖੇਗਾ ਤਬ ਤੁਮਾਰੇ ਲੋਗੋਂ ਕੇ ਹਾਥ ਚੜ੍ਹੇਗਾ। ਇਸੀ ਲੀਏ ਫਰਰੁਖਸੀਅਰ ਕੇ ਵਖਤ ਮੇਂ ਪਕੜ ਕਰ ਪਰਲੋਕ ਪੁਚਾਇਆ। ਹੀਰਾ ਘਾਟ ਅਬਚਲ ਨਗਰ ਸੇ ਸਵਾ ਦੋ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ਹੈ। ਗੋਦਾਵਰੀ ਕੇ ਤੀਰੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ ੪।

(੧੬੫) ੦੧, ਸ਼ਿਕਾਰਘਾਟ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਗੋਦਾਵਰੀ ਕੇ ਸਮੀਪ ਛੋਟਾ ਸਾ ਪਰਬਤ ਹੈ। ਉਸ ਪੈ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ। ਈਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਲਣੇ ਜਾਤੇ ਥੇ। ਅਬਚਲ ਨਗਰ ਸੇ ਚਾਰ ਕੋਸ ਅਗਨਿ ਕੋਣ ਮੇਂ ਹੈ।

(੧੬੬) ੦੧, ਨਗੀਨਾ ਘਾਟ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਗੋਦਾਵਰੀ ਕੇ ਤੀਰੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਸਬਜ਼ ਪੱਥਰ ਹੈਂ, ਇਸ ਲੀਏ ਇਸ ਕਾ ਨਾਮ ਨਗੀਨਾ ਘਾਟ ਹੈ। ਅਬਚਲ ਨਗਰ ਸੇ ਤੀਨ ਸੈ ਕਦਮ ਨੈਰਤ ਕੋਣ ਮੇਂ ਹੈ ੪।

(੧੬੭) ੦੧, ਅਬਚਲ ਨਗਰ ਸਾਹਿਬ ੨, ਸਿੱਖ ਨਿਹੰਗ ੩ – ਸੰਮਤ ੧੭੬੫ ਮੇਂ ਜਬ 'ਧਰਮ ਚਲਾਵਨ, ਸੰਤ ਉਬਾਰਨ। ਦੁਸ਼ਟ ਸਭਨ ਕੋ ਮੂਲ ਉਖਾਰਨ।' ਕੀ ਪੂਰੀ ਨੀਵ ਧਰੀ ਗਈ ਤਬ ਦੇਹ ਲੋਪ ਕਰਨੇ ਕਾ ਸੰਕਲਪ ਕਰ ਜੈਸੇ ਫੰਧਕ ਕੇ ਬਾਣ ਬਹਾਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਨੇ ਦੇਹ ਤਿਆਗੀ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਤੈਸੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਪ੍ਰਹਾਰ ਸੇ ਦੇਹ ਤਿਆਗਣੇ ਹੇਤ ਜਿਸਕਾ ਪੂਰਬ ਕਾਹੂੰ ਸਮੇ ਬਾਪ ਮਾਰਾ ਥਾ, ਵੋਹ ਪਠਾਣ ਕਾ ਲੜਕਾ ਥਾ ਜੋ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮੇਂ ਲਿਖਾ ਹੈ। ਪੈਂਡੇ ਖਾਂ ਕਾ ਪੋਤਾ, ਗੁਲੇ ਖਾਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਨੌਕਰ ਕੀਆ। ਅਰ ਉਸ ਕੇ ਹੋਤੇ ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਸਭਾ ਮੇ ਚਰਚਾ ਚਲਾਇਆ ਕਰਤੇ ਥੇ, ਜਿਸ ਨੇ ਬਾਪ ਦਾਦੇ ਕਾ ਵੈਰ ਨਾਂ ਲੀਆ, ਉਸਕੇ ਜਨਮ ਕੋ ਧਿਕਾਰ ਹੈ।

ਲੜਕੇ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਾਤਾ ਪਾਸ ਬਾਤ ਚਲਾਈ। ਮਾਤਾ ਨੇ ਪਿਛਲਾ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਸੁਣਾਇਆ। ਸੁਣ ਕਰ ਬਦਲਾ ਲੇਣਾ ਚਾਹਤੇ ਨੇ ਨਵਰਾਤੇ ਪੂਜ, ਨਵਮੀ ਕੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਅਕੇਲੇ ਬੈਠੇ ਦੇਖ ਪੇਸ਼ਕਬਜ ਮਾਰੀ। ਪਾਸੇ ਮੇਂ ਘਾਵ ਖੁਲ ਗਿਆ। ਲੜਕੇ ਕਾ ਸਿਖੋਂ ਨੇ ਸਿਰ ਉਤਾਰਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਘਾਵ ਪਰ ਟਾਂਕੇ ਲਗਾਏ। ਜ਼ਖਮ ਗਿਆਰਾਂ ਦਿਨ ਮੇਂ ਮਿਲ ਗਿਆ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਖਬਰ ਹੇਤ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਕੇ ਅਮੀਰ ਆਏ। ਬਡੀ ਕਮਾਨ ਆਗੇ ਧਰੀ ਦੇਖ ਕਹਾ, ਮਹਾਰਾਜ! ਯੇਹ ਕਬੀ ਚੜਤੀ ਭੀ ਹੈ? ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਝਟ ਪਟ ਚੜਾਈ ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਜ਼ਖਮ ਕੇ ਟਾਂਕੇ ਟੂਟ ਰੁਧਿਰ ਚਲਨੇ ਲਗਾ। ਸਿਖਾਂ ਨੇ ਸੀਵਣੇ ਚਾਹੇ ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫੇਰ ਨਾਂ ਸੀਵਣੇ ਦੀਏ। ਖੂਬ ਕਮਰ ਬਾਂਧ, ਨਿਰਾਹਾਰ ਬਰਤ ਕਰ ਸੋਲਾਂ ਦਿਨ ਪ੍ਰਯੰਤ ਸਿੱਖੋਂ ਕੋ ਉਤਮ ਉਪਦੇਸ ਦੇਤੇ ਰਹੇ।

ਯਥਾ:-

ਧਰਮ ਕੀ ਕਮਾਈ ਕਰ, ਗਰੀਬੋਂ ਸਾਥ ਦੰਡ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਛਕਨਾ। ਗੁਰੂ ਕੇ ਨਮਿਤ ਦਸਵੰਧ ਦੇਣਾ। ਨਿਜ ਮਤ ਕੇ ਬ੍ਰਿੱਧੋਂ ਸੇ ਸ਼ੁਭ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਣਨਾ ਔਰ ਕਮਾਵਣਾ। ਪਿਛਲੀ ਰਾਤ੍ਰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਣਾ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕਾ ਧਿਆਨ ਕਰਣਾ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੀ ਪੂਜਾ ਕਰਣੀ। ਅਰਦਾਸ ਕਰ ਸਭ ਕਾਰਜ ਕਰਣੇ। ਪਰਾਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕੋ ਮਾਂ ਭੈਣ ਬਰਾਬਰ ਜਾਨਣਾ। ਵਿਸ਼ੇ ਵਾਸ਼ਨਾ ਅਲਪ ਕਰਣੀ ਧਰਮਾਤਮਾਂ ਕੀ, ਗੁਣੀਓਂ ਕੀ, ਸੰਤੋਂ ਕੀ ਸੰਗਤ ਕਰਣੀ। ਕਾਰਜੋਂ ਮੇਂ ਨਿਰਾਲਸ ਰਹਿਣਾ। ਗੁਰੂ ਥਾਨੋਂ ਕੀ ਪ੍ਰੇਮ ਸੇ ਯਾਤ੍ਰਾ ਔਰ ਸੇਵਾ ਕਰਣੀ। ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਕੇ ਅਰਥ ਸੀਖਣੇ। ਦੇਖਕੇ ਅਣਡਿੱਠ ਕਰਣਾ ਭਾਵ ਨਾਂ ਦੇਖੇ ਬਰਾਬਰ ਜਾਣ ਪਰਾਏ ਦੋਖ ਦੇਖ ਕਾਹੂੰ ਪੈ ਮੁਖ ਸੇ ਨਾਂ ਕਹਿਣਾ ਮਨ ਨੀਵਾਂ ਰੱਖਣਾ। ਚਿਤ ਮੇਂ ਧਨ ਜੋਬਨਾਦਿਕੋਂ ਕਾ ਮਾਣ ਨਹੀਂ ਕਰਣਾ। ਮਤਿ ਉੱਚੀ ਰੱਖਣੀ। ਬੁੱਧੀ ਮੇਂ ਸਦਾ ਸੁਭ ਬਿਚਾਰ ਰਖਣਾ। ਕੋਈ ਨਿਸਫਲ ਕਾਮ ਨਹੀਂ ਕਰਣਾ। ਮਤਿ ਕਾ ਰਾਖਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕੋ ਜਾਨਣਾ। ਸਦਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਣੀ ਕਿ ਹਮਾਰੀ ਭਲੀ ਮੱਤ ਕੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰੋ। ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਕੀ ਸੁਰੀਦ ਪੈ ਨਿਸਚਾ ਨਹੀਂ ਕਰਣਾ। ਰਾਜ ਕਾਜ ਮੇਂ ਆਨ ਮਤ ਕੇ ਪੁਰਖ ਕੋ ਬਡਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਾਂ ਦੇਣਾ। ਰਾਜਨੀਤ ਕੀ ਪੋਥੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਚਲਣਾ। ਸ਼ਾਮ, ਦਾਮ, ਭੇਦ ਸੇ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਵੱਸ ਨਾਂ ਆਵੇ ਤਬ ਚੌਥਾ ਦੰਡ ਉਪਾਯ ਰੂਪ ਯੁੱਧ ਕਰਣਾ। ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਵਿਦਿਆ ਕਾ ਅਭਿਆਸ ਰੱਖਣਾ। ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਾਰੀ ਹੋ ਦਾਨ ਨਾ ਲੇਣਾ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਆਨ ਮਤੋਂ ਕਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਾਂ ਧਾਰਣਾ।

ਐਸੇ ਐਸੇ ਧਰਮਾਰਥ ਕਾਮ ਮੁਕਤੀ ਯੋਗ ਸਿੱਖੋਂ ਕੋ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਬਸਤ੍ਰ ਪਹਿਨ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੀ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਕਰ, ਗੱਦੀ ਕਾ ਮਾਲਕ ਬਤਾਇ। ਇਸ ਥਾਨ ਮੇਂ ਮੰਦਰ ਨਹੀਂ ਬਣਾਵਣਾ। ਲੰਗਰ ਚਲਾਵਣਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਕਰ ਚੰਦਨ ਚਿਖਾ ਸਮੀਪ ਤਣਾਈ ਕਨਾਤ ਕੇ ਭੀਤਰ ਹੋ "ਚਿੰਤਾ ਤਾ ਕੀ ਕੀਜੀਏ" ਆਦਿ ਬਚਨੋਂ ਸੇ ਸਭ ਸਿੱਖੋਂ ਕੋ ਧੀਰਜ ਦੇ ਪੀਛੇ ਹਟਾਇ, ਬਿਆਲੀ ਬਰਖ, ਨੌ ਮਹੀਨੇ ਅਠਾਈ ਦਿਨ ਕੀ ਅਵਸਥਾ ਮੇਂ ਸੰਮਤ ੧੭੬੫ ਕਾਤਕ ਸੁਦੀ ਪੰਚਮੀ ਬ੍ਰਿਹਸਪਤ ਵਾਰ ਆਧੀ ਰਾਤ ਕੋ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਏ। ਦੇਹ ਲੋਪ ਹੋ ਗਈ।

ਰਾਤ੍ ਕੋ ਸ਼ੋਕ ਸਮੁੰਦ੍ ਮੇਂ ਮਗਨ ਹੋ, ਸੂਰਜ ਉਦੇ ਹੋਤੇ ਹੀ ਸਿੱਖੋਂ ਨੇ ਅੰਗੀਠਾ ਅਰਥਾਤ ਚੰਦਨ ਚਿਖਾ ਪ੍ਰਜ੍ਜ੍ਵਲਿਤ ਕਰੀ। ਮੰਜੀ ਬਣਾਈ। ਨਾਮ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਕਾ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਕੀ "ਅਬਚਲ ਨਗਰ ਗੋਬਿੰਦ ਗੁਰੂ ਕਾ" ਇਸ ਤੁਕ ਅਨੁਸਾਰ ਅਬਚਲ ਨਗਰ ਕੀਆ। ਅਬਚਲ ਕਾ ਸਹੀ ਅਵਿਚਲ ਹੈ। ਅਰਥਾਤ ਅਵਿਚਲ ਕਾ ਨਾ ਚਲਾਇ-ਮਾਨ ਹੋਣੇ ਵਾਲੀ ਵਸਤੂ ਹੈ। ਨਗਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਦੇਹ ਕੇ ਲੋਪ ਕਾ ਸ਼ਹਿਰ ਮਾਨ ਕੇ ਕਹਿਆ ਜਾਣ ਲੈਣਾ।

'ਅਬਚਲ ਨਗਰ ਸਾਹਿਬ' ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਜੋਤੀ ਸਰੂਪ ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਦੇਹਰੇ ਕਾ ਥਾਨ ਹੈ। ਇਸ ਥਾਨ ਮੇਂ ਦਰਸ਼ਨ ਹੇਤ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਕੇ ਏਤੇ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਹੈਂ:ਃ—

੧ ਬੰਦੂਖ ਤੋੜੇਦਾਰ।

੨ ਤਰਕਸ਼ ਤੀਰੋਂ ਕਾ, ਤੀਰ ਉਸ ਮੇਂ ਪੈਂਤੀ ਹੈ

੩ - ੪ ਕਮਾਣਾਂ ਦੋ।

੫ ਫੁਲਾਦੀ ਜੜਾਊ ਢਾਲ।

੬ ਜੜਾਊ ਲੰਬੀ ਤਲਵਾਰ।

੭ ਸੁਨਹਿਰੀ ਦਸਤੇ ਕੀ ਪੇਸ਼ਕਬਜ਼।

੮ ਸਰਬ ਲੋਹ ਕੀ ਸਾਂਗ।

੯ ਬਟੂਏ ਮੇਂ ਕੰਘਾ ਕੇਸ।

੧੦ ਭਗਵਤੀ ਕਾ ਤ੍ਰਿਸੂਲ ਜਿਸ ਕੋ ਦੁਸਹਿਰੇ, ਦੀਪਮਾਲਾ ਮੇਂ ਮਾਲਾ ਜਿਰਗਾ ਪਹਿਰਾਈ ਜਾਤੀ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਕਾ ਦਰਬਾਰ ਪੱਕਾ ਬਣਾਤੇ। ਮੰਦਰ ਨਾਂ ਬਣਾਣੇ ਕੀ ਆਗਜਾ। ਭੰਗ ਕਰਣੇ ਸੇ ਹਾਨੀ ਭੀ ਹੋ ਸੋ ਭਲੀ ਹੈ। ਐਸੀ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਕਰ ਦਰਬਾਰ ਪੱਕਾ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਣਵਾਇਆ।

ਦਰਬਾਰ ਕੇ ਸਮੀਪ ਬੜਾ ਬੁੰਗਾ ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਕਾ ਹੈ ਜੋ ਮੁਕਤਸਰ ਜੀ ਕੇ ਜੁਧ ਸੇ ਲੇ ਗੁਰੋਂ ਕੀ ਸੈਨਾ ਮੇਂ ਰਹੀ। ਇਸੀ ਕੇ ਬੁੰਗੇ ਮੇਂ ਬਡਾ ਪੁਜਾਰੀ ਰਹਿਤਾ ਹੈ। ਅਵਰੋਂ ਮੇਂ ਦੱਖਣੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤੇ ਹੈਂ। ਪੰਜਾਬ ਦੇਸ ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਸੇ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਹੈ। ਇਸ ਲੀਏ ਬਿਵਾਹ ਹੇਤ ਸਭ ਕੋ ਆਪਣੀ ਜਾਤੋਂ ਕੀ ਕੰਨਿਆ ਨਾਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਮਿਲਣੇ ਸੇ ਦੱਖਣੀ ਲੋਗੋਂ ਸੇ ਰਲ ਮਿਲ ਸ਼ਾਦੀ ਕਰ ਲੇਤੇ ਹੈਂ ਬਰਣ ਸ਼ੰਕਰ ਹੋਣੇ ਕਾ ਦੋਖ ਨਹੀਂ ਮਾਨਤੇ। ਅਵਰ ਗੁਰ ਥਾਨੋਂ ਮੇਂ ਮਾਨਤੇ ਹੈਂ ਐਸੀ ਸ਼ਾਦੀ ਨਹੀਂ ਕਰਤੇ।

ਬਡਾ ਪੁਜਾਰੀ ਅਰਥਾਤ ਬਡਾ ਮਹੰਤ ਸਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਹੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਦੱਖਣੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾਤਾ ਨਿਮਿਤ ਇਸ ਮੇਂ ਜਾਤੀ ਕਾ ਫਰਕ ਹੈ। ਯਾ ਕੁਛ ਅਵਰ ਹੈ। ਸੋ ਜਾਣਾ ਨਹੀਂ ਗਿਆ। ਆਗੇ ਪਟਣੇ ਸਾਹਿਬ ਮੇਂ ਭੀ ਏਕ ਪੰਜਾਬੀ ਮਹੰਤ ਬਣਾਣੇ ਕੀ ਚਾਲ ਥੀ ਸੋ ਸਾਲ ੧੯੪੦ ਮੇਂ ਐਸੀ ਬੰਦ ਹੁਈ। ਗੁਰੂ ਚਾਹੇ ਫੇਰ ਪ੍ਰਲੈ ਪ੍ਰਯੰਤ ਨਾਂ ਖੁਲੇਗੀ।

ਬੰਦੋ ਬਸਤ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਕਾਮੋਂ ਕਾ ਪੰਚੋਂ ਕੇ ਹਾਥ ਹੈ। ਚਾਹੇ ਜਿਸ ਸੇ ਪੂਜਾਦਿ ਕਾਮ ਕਰਾਵੇਂ। ਇਤਿ।

— ਸੰਖਿਪਤ ਕਥਾ ਸਮਰ੍ਥ ਅਵਸਥਾ ਕੀ —

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਪਟਣੇ ਅਵਤਾਰ ਲੇ, ਲਖਨੌਰ ਨਿਵਾਸ ਪੀਛੇ,ਆਨੰਦਪੁਰ ਪਹੁੰਚ, ਗੱਦੀ ਬੈਠ, ਛਲ ਸੇ ਹਸਤੀ ਮਾਂਗਤੇ ਭੀਮ ਚੰਦ ਸੇ ਰੰਜ ਹੋ,ਅਨੰਦਪੁਰ ਛੋੜ ਪਾਉਟੇ ਪਹੁੰਚ, ਦੇਹਰੇ ਮਸੰਦ ਮਾਰ, ਪਹਾੜੀਓਂ ਕੋ ਜੰਗ ਮੇਂ ਹਰਾਇ, ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਪਹੁੰਚ, ਨਦੌਣ ਜੁਧ ਕਰ, ਨੈਣਾ ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਗਟਾਇ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀ ਰੀਤ ਚਲਾਇ, ਖਾਲਸਾ ਬਣਾਇ, ਗਉ ਕੀ ਆਣ ਮਾਨ, ਅਨੰਦ ਪੁਰ ਛੋਡ, ਬਿਸਾਲੀ, ਬਡੌਰ,

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਬਿਦਰ ਫੇਰ ਅਨੰਦ ਪੁਰ ਪਹੁੰਚ, ਰਵਾਲ ਸਰ ਯਾਤ੍ਰਾ ਕਰ, ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਵਾਸ ਕਰਤੇ ਕੁਰਖੇਤ੍ਰ ਹੋ, ਪਹਿਲਾ ਚਮਕੌਰ ਜੁੱਧ ਕਰਤੇ, ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਪਹੁੰਚ, ਪਹਾੜੀਓਂ ਸੇ ਬੈਰ ਬਾਂਧ, ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਅਰ ਪਹਾੜੀਓਂ ਕੀ ਦਸ ਲਖ ਭੀੜ ਹੁਏ, ਕੁਰਾਨ ਕੀ ਕਸਮ ਮਾਨ, ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਤਿਆਗ, ਚਮਕੌਰ ਜੰਗ ਕਰ, ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਹੋਤੇ, ਦੀਨੇ ਪਹੁੰਚ, ਹਿਕਾਇਤਾਂ ਲਿਖ, ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਕੋ ਦੱਖਣ ਤੋਰ, ਮੁਕਤਸਰ ਜੰਗ ਕਰਤੇ, ਦਮਦਮੇ ਨਿਵਾਸ ਕਰ, ਗੁਰੂ ਪਿਤਾ ਕੀ ਬਾਣੀ ਮੇਲ, ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਕੀ ਤੀਸਰੀ ਬੀੜ ਲਿਖਾਇ, ਪੁਸ਼ਕਰ ਹੋਤੇ ਬਘੌਰ ਸੇ ਪਾਂਚ ਸਿਖ ਭੇਜ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਕੀ ਫਤਹ ਕਰਾਇ, ਦਿੱਲੀ ਆਗਰੇ ਹੋ, ਬੁਰਹਾਨ ਪੁਰ ਹੋਤੇ ਨਾਦੇੜ ਪਹੁੰਚ ਬੰਦੇ ਕੋ ਭੇਜ, ਪੰਜਾਬ ਮੇਂ ਮੁਗਲਈ ਹਕੂਮਤ ਬਿਗੜਾਇ, ਨਾਦੇੜ ਮੇਂ ਹੀ ਰਹੇ, ਔਰ ਸਮਾਏ।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਮਤਿ ਗੁਰੁ ਤੀਰਥ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਤਾਰਾ ਹਰਿ ਨਰੋਤਮ ਰਚਿਤੇ ਦਸਮ ਗੁਰ ਤੀਰਥ ਰਚਨਾ ਸਮਾਪਤ ।੧੦।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸਰਬ ਗੁਰੋਂ ਕੇ ਸਥਾਨੋਂ ਕਾ ਵੇਰਵਾ

੧	ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੇ	੬੪
੨	ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੇ	੭
੩	ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੇ	੧੧
੪	ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੇ	੯
੫	ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੇ	੩੩
੬	ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੇ	੭੯
੭	ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੇ	੨੬
੮	ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੇ	੫
੯	ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੇ	੧੦੦
੧੦	ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਰਾਜ ਕੇ	੧੬੭

ਜੋੜ ੫੦੧ ਨਿਖਲ ਸਥਾਨੋਂ ਕਾ ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੧ ੐ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਓਂ ਕੇ ਜਨਮ ਸਥਾਨਾਦਿ

– ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ੍ ਜੀ ਕਾ –

ਸੰਮਤ ੧੫੫੧, ਸਾਵਣ ਵਦੀ ਏਕਮ, ਸਾਵਣ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਟੇ ਪਾਂਚ ਕੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੇ ਬਡੇ ਪੁੱਤ੍ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ੍ ਜੀ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰ ਜਨਮੇ।

ਲਖਮੀ ਦਾਸ ਜੀ –

ਸੰਮਤ ੧੫੫੩, ਫਾਗਨ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਟੇ ਉਨੀਸ ਕੋ, ਛੋਟੇ ਲਖਮੀ ਦਾਸ ਜੀ ਜਨਮੇ। ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰੋਂ ਬੀਬੀ ਨਾਨਕੀ ਜੈ ਰਾਮ ਕੇ ਪਰਲੋਕ ਹੁਏ ਪੀਛੇ ਸੰਮਤ ੧੫੭੫ ਕੇ ਸਮੀਪ ਅਪਨੀ ਮਾਤਾ ਸਹਿਤ ਪੱਖੋ ਕੇ ਗ੍ਰਾਮ ਨਾਨਾ ਪਾਸ ਜਾਇ ਰਹੇ। ਸੰਮਤ ੧੫੭੭ ਮੇਂ ਜਬ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬਾਬਰ ਕੋ ਸਾਤ ਗੱਦੀ ਕਾ ਵਰ ਦੇ ਕਰ ਏਮਨਾਬਾਦ ਸੇ ਪੱਖੋ ਕੇ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਆਏ ਤਬ ਸੇ ਮਾਤਾ ਸਮੇਤ ਦੋਨੋ ਪੁੱਤ੍ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਪਾਸ ਰਹੇ। ੧੫੮੨ ਮੇਂ ਜਬ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਗ੍ਰਾਮ ਬਸਾਇਆ ਤਬ ਸੇ ਸਭ ਕੁਟੰਬ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਮੇਂ ਬਸਾਇਆ। ਔਰ ੧੫੯੬ ਮੇਂ ਜਬ ਅੱਛੀ ਤਰਹ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਕਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਕੋ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਗੱਦੀ ਦੀ, ਤਬ ਸੇ ਗੁਰੋਂ ਸਾਥ ਰੰਜ ਹੋ ਕਰ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ੍ ਜੀ ਟਾਹਲੀ ਸਾਹਿਬ ਆਏ।

(੧) ਟਾਲੀ ਸਾਹਿਬ ੧, ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਕਾ ਥਾਨ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩ — ਟਾਹਲੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇਹਰੇ ਸਾਹਿਬ ਸੇ ਸਾਤ ਕੋਸ ਉੱਤਰ ਹੈ ੪।

(੨) ਦੇਹਰਾ ੧, ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ੍ ਜੀ ਕੀ ਟਾਹਲੀ ਸਾਹਿਬ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩ — ਦੇਹਰੇ ਸਾਹਿਬ ਸੇ ਸੌ ਕਦਮ ਈਸਾਨ ਕੋਣ ਮੇਂ ਦੂਜੀ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਕੀ ਟਾਹਲੀ ਸਾਹਿਬ ਹੈ ੪।

(੩) ਬਾਰਠ ਗ੍ਰਾਮ — ਦੇਹਰੇ ਸੇ ਉੱਨੀ ਕੋਸ ਈਸਾਣ ਕੋਣ ਮੇਂ ੧, ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਕਾ ਥਾਨ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩ — ਇਸ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਕਾਲ ਵਾਸ ਕੀਆ। ਈਹਾਂ ਹੀ ਮੰਮਤ ੧੬੬੦ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਸੁਖਮਨੀ ਰਚਨਾ ਕਰਤੇ ਇਨਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੋ ਗਏ। ਅਰ ਈਹਾਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਗਏ। ਉਸ ਸਮੇ ਬਡਾ ਬੇਟਾ ਗੁਰਦਿਤਾ ਜੀ ਸਾਥ ਥਾ। ਉਸ ਕੋ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਸੋਹਲੀ ਟੋਪੀ ਬਖਸ਼ੀ। ਖਿਤਾਬ 'ਬਾਬਾ' ਦੀਆ।

ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਨੇ ਵਹੀ ਵੇਸ ਫੂਲ ਸਾਹਿਬ, ਗੱਟਿੰਦ ਸਾਹਿਬ, ਬਾਲੂ ਹਸਨਾ ਔਰ ਅਲਮਸਤ, ਇਨ ਚਾਰ ਚੇਲਿਓਂ ਕੋ ਦੀਆ।

ਬਾਲੂ ਜੀ ਪਹਿਲੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੇ ਘੋੜੇ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰਤੇ, ਬਡੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਬਦਨ ਭਾਵ ਹਸਮੁਖ ਥੇ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਇਸ ਲੀਏ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਨ ਕਾ ਨਾਮ ਬਾਲੂ ਹਸਨਾ ਰੱਖਾ।

ਅਲਮਸਤ ਜੀ ਪਹਿਲੇ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰਤੇ ਰਹੇ, ਨਾਮ ਕਮਲੀਆ ਥਾ, ਪੀਛੇ ਸੇ ਨਾਮ ਅਲਮਸਤ ਜੀ ਕੀਆ। ਇਨ ਚਾਰੋਂ ਕੀ ਜਾਤੀ ਕਾ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਉਦਾਸੀ ਸੰਤੋਂ ਕੋ ਭੀ ਯਾਦ ਨਹੀਂ।

ਸਮਾਧ ਬਾਲੂ ਹਸਨਾ ਜੀ ਕੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਰਾਇ ਕੇ ਦੇਹਰੇ ਹੈ। ਅਲਮਸਤ ਜੀ ਕੀ ਨਾਨਕ ਮਤੇ ਹੈ। ਫੂਲ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੀ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਪੁਰ ਕੇ ਸਮੀਪ ਕਸਬੇ ਬਹਾਦਰ ਪੁਰ ਹੈ। ਯਹੀ ਸਾਹੋ ਕਾ ਨਾਮੀ ਡੇਰਾ ਹੈ। ਗੋਵਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਸਮਾਧ ਕਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੁਣਾ। ਇਨ ਚਾਰੋਂ ਕੀ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਕੋ 'ਧੂੰਏਂ' ਬੋਲਤੇ ਹੈਂ। ਔਰ ਸਭ ਉਦਾਸੀ ਸੰਤ ਬਖਸ਼ੋਂ ਸੇ ਹੈਂ। ਜੈਸੇ ਭਗਤ ਭਗਵਾਨ ਕੇ ਸਾਧ ਲਖਮੀ ਦਾਸ ਜੀ ਕੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਧਰਮ ਚੰਦ ਜੀ ਕੀ ਬਖਸ਼ ਸੇ ਹੈ।

ਗਯਾ ਜੀ ਕੇ ਦੇਸ ਸੇ ਭਗਵਾਨ ਗਿਰਿ ਸੰਤ ਅਮਰ ਨਾਥ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੋ ਆਇਆ ਥਾ। ਦੇਹਰੇ ਜੀ ਪਹੁੰਚ ਧਰਮ ਚੰਦ ਜੀ ਕਾ ਸੇਵਕ ਬਣਾ ਥਾ। ਮਘਾ ਦੇਸ ਮੇਂ ਇਸ ਕੀ ਤੀਨ ਸੈ ਸਾਠ ਗੱਦੀ ਥੀ। ਸੋ ਸਭੀ ਭਗਤ ਭਗਵਾਨ ਕੇ ਉਦਾਸੀ ਬਣੇ।

ਅਰ ਬੁੱਢੇ ਰਮਦਾਸ ਕੇ ਉਦਾਸੀ ਗ੍ਰਾਮ ਰਮਦਾਸ ਮੇਂ ਹੈਂ।

ਸੰਗਤ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੇ ਸੰਤ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੀ ਬਖਸ਼ ਸੇ ਹੈਂ। ਸੰਗਤ ਸਾਹਿਬ ਨਾਮ ਗੁਰੂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਜੀ ਨੇ ਕੀਆ। ਪਹਿਲੇ ਇਨ ਕਾ ਨਾਥ ਫੇਰੂ ਥਾ। ਪੀਛੇ ਸੇ ਮਸੰਦ ਮਾਰੇ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਨ ਕੋ ਭੀ ਦਾੜੀ ਸੇ ਪਕੜ ਕਰ ਲਿਆਵਣੇ ਕਾ ਹੁਕਮ ਦੀਆ। ਜੇਹ ਉਸੀ ਹਾਲ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਕੇ ਪਾਸ ਆਏ। ਦੇਖ ਕੇ ਗੁਰੋਂ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਬਚਨ ਕੀਆ 'ਧੰਨ ਭਾਈ ਫੇਰੂ ਸੱਚੀ ਦਾੜੀ' ਅਰ ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਆਧੀ ਪੱਗ ਬਖਸ਼ੀ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤ ਉਦਾਸੀ ਸਾਧ ਮਸੰਦ ਥੇ। ਇਸ ਲੀਏ ਜੇਹ ਭੀ ਮੰਗਵਾਏ ਗਏ ਥੇ। ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਰ ਸੇਵਕੋਂ ਕੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਸਮੀਪ ਲਿਆਵਣੇ ਵਾਲੇ ਲੌਂਗਾ ਮਸੰਦ ਬੋਲੇ ਜਾਤੇ ਹੈਂ। ਅਬ ਭੀ ਰਾਮਰਾਇ ਕੀ ਸੰਗਤ ਮੇਂ ਬਾਲੂ-ਹਸਨਾ ਜੀ ਕੇ ਉਦਾਸੀ ਸਾਧ ਮਸੰਦ ਹੈਂ।

ਮੀਹਾਂ ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਕੀ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਹੈਂ। ਮੀਹਾਂ ਜੀ ਨੇ ਧਮਧਾਣ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਤੀਰਥ ਯਾਤ੍ਰਾ ਸਮੇ ਜਲ ਢੋਣੇ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਉਦਾਸੀ ਭੇਖ ਕੀ ਬਖਸ਼ ਕਰੀ। ਪੀਛੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰੀ ਉਨਹੋਂ ਨੇ ਮੀਹਾਂ ਸਾਹਿਬ ਕੋ ਭੀ ਪੱਗ ਬਖਸ਼ੀ। ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਅਸਵਾਰਾ ਅਰ ਏਕ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਦੀਆ।

ਬਖਤ ਮੱਲੀਏ ਉਦਾਸੀ ਗੁਰੂ ਦਸਮ ਜੀ ਕੀ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਹੈਂ। ਮਸੰਦੋਂ ਪੈ ਤੇਲ ਗੇਰਨੇ ਸਮੇਂ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਮੇਂ ਬਖਤ ਮੱਲ ਭਾਗ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਮਹਲੋਂ ਪਾਸ ਗਿਆ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਕੋ ਬਖਸ਼ਾਇਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਦਾਸੀ ਭੇਖ ਕੀ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਬਖਸ਼ਸ਼ ਕਰੀ। ਗੱਦੀ ਬੈਠਣ ਸਮੇਂ ਦਿਨ ਕੇ ਸਾਧ ਚੂੜੀਆਂ ਪਹਿਰਤੇ ਹੈਂ। ਜੀਤ ਮੱਲੀਏ ਭੀ ਗੁਰੂ ਦਸਮ ਜੀ ਕੀ ਬਖਸ਼ ਸੇ ਹੈਂ। ਏਕ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀਏ ਔਰ ਥਾਨਸਿੰਘੀਏ ਉਦਾਸੀ ਹੈਂ, ਸੋ ਥਾਨ ਸਿੰਘ ਕੇ ਹੈਂ।

ਬਹੁਤ ਸੇ ਉਦਾਸੀ ਸੰਤ ਘਰਾਂਚੋਂ ਵਾਲੇ ਦੱਖਣੀ ਰਾਇ ਸੋਢੀ ਕੀ ਬੰਸ ਕੇ ਚੇਲੇ ਹੈਂ। ਦਖਣੀ ਰਾਇ ਸੋਢੀ ਪ੍ਰਿਥੀਚੰਦ ਕੇ ਬੰਸ ਮੇਂ ਹੂਏ। ਗੁਲਾਬ ਦਾਸ ਉਦਾਸੀ ਸਾਧ ਥਾ। ਇਸ ਲੀਏ ਗੁਲਾਬਦਾਸੀਏ ਭੀ ਇਸੀ ਭੇਖ ਮੇਂ ਸਮਝਣੇ ਚਾਹੀਏ।

ਫੂਹੀ ਫੂਹੀ ਤਾਲਾਬ ਭਰਨੇ ਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਨੇਕ ਥਾਨੋਂ ਮੇ ਮਿਲ ਕੇ ਯੇਹ ਖ਼ੂਬ ਹੀ ਭੇਖ ਬਣ ਗਿਆ। ਨਿਰਬਾਣ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾਸ ਇਸ ਭੇਖ ਮੇਂ ਬਡੇ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਪੁਰਖ ਹੂਏ। ਜਿਸ ਨੇ ਇਸ ਭੇਖ ਕਾ ਬੜਾ ਅੱਛਾ ਵੇਸ ਬਣਾਇਆ। ਪਹਿਲੇ ਇਸ ਭੇਖ ਮੇਂ ਸਿਰ ਪੈਦਲ ਕੱਕੀ ਟੋਪੀ, ਗਲ ਮੇਂ ਲੰਬਾ ਚੋਲਾ ਹਾਥ ਮੇਂ ਤੂੰਬਾ ਰਖਣੇ ਕੀ ਚਾਲ ਥੀ। ਨਾਮ ਭਾਈ ਨੱਥਾ, ਭਾਈ ਜੀਤ ਮੱਲ, ਭਾਈ ਮੀਹਾਂ। ਐਸੀ ਚਾਲ ਥੀ। ਜਬ ਸੇ ਨਿਰਬਾਣ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾਸ ਹੂਏ ਨਾਮ ਬ੍ਰਹਮ ਦਾਸ, ਬ੍ਰਹਮ ਨਿਜ ਰੂਪ, ਬ੍ਰਹਮ ਕੂਟਸਥ, ਗੁਰ ਪਰਸਾਦਿ, ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਵ, ਹਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਹਰਿ ਬਿਲਾਸ ਐਸੇ ਕੀਏ, ਸਾਂਝਾ ਨਾਮ ਸਭ ਕਾ ਨਿਰਬਾਣ ਰੱਖਾ। ਵੇਸ—ਸਿਰ ਪੈ ਜਟਾਂ, ਲੱਕ ਮੇ ਜੰਜੀਰ, ਸਰੀਰ ਪੈ ਬਿਭੂਤ ਕਾ ਕੀਆ।

ਅਬ ਕੁਛ ਦਿਨੋਂ ਸੇ ਪਰਮਹੰਸੋਂ ਨੇ ਨਾਮ ਆਤਮ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸਰੂਪ, ਜੋਤੀ ਸਰੂਪ, ਚੇਤਨ ਘਨ, ਮਯਾ ਰਾਮ, ਹਰੀ ਨਾਰਾ-ਇਣ ਐਸੇ ਰੱਖ ਉਸ ਵੇਸ ਕੋ ਸਿਥਲ ਕਰਦੀਆ ਹੈ ਅਰ ਸਿਰ ਦਾੜੀ ਕੇ ਰੋਮ ਮੰਡਾਣੇ ਕੀ ਚਾਲ ਕਰ ਦਈ ਹੈ। ਉਦਾਸੀ ਸਾਧ ਚੋਟੀ ਸਭੀ ਮੁੰਡ ਦੇਤੇ ਹੈਂ। ਯੇਹ ਚੋਟੀ ਕਾਟਣੇ ਕੀ ਚਾਲ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਪੜਤੀ ਕਬ ਸੇ ਚਲੀ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਕੀ ਚੋਟੀ ਨਹੀਂ ਕਾਟੀ। ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਨੇ ਗੁਰਦਿਤਾ ਜੀ ਕੀ ਨਹੀਂ ਕਾਟੀ। ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚੇਲਿਓਂ ਕੀ ਕਿਉਂ ਕਾਟਣੀ ਥੀ? ਜਬ ਆਪ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਟਵਾਈ। ਇਸ ਸੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੂਆ ਯੇਹ ਭੀ ਰਸਮ ਸਿੱਖੋਂ ਸੇ ਅਲੱਗ ਕਰਣੇ ਹੇਤ ਨਿਰਬਾਣ ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਸਮੇਂ ਸੇ ਹੀ ਚਲੀ। ਪੂੰਤੂ ਹੈ ਗੁਰਮਤ ਕੀ ਮਰਯਾਦਾ ਸੇ ਬਾਹਰ।

ਸੰਨਿਆਸੀਓ ਕੋ ਭੀ ਸ਼ੰਕਰਾਚਾਰਯ ਸੇ ਚੋਟੀ ਕਟਵਾਣੀ ਅਰ ਜ਼ਿਮੀ ਮੇ ਦਬਾਣਾ, ਯੇਹ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਚਾਲ ਚੱਲੀ ਹੈ। ਸੁਕਦੇਵ, ਬਿਆਸ, ਪਰਾਸਰ ਸਭ ਕੇ ਸਿਰ ਚੋਟੀ ਥੀ। ਰਹੋ ਬਿਚਾਰ।

ਉਦਾਸੀ ਭੇਖ ਕੇ ਮੁਖ ਆਚਾਰਯ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ੍ ਜੀ ਹੂਏ। ਉਨ ਸੇ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਕਾ ਹੋਣਾ ਬਹੁਤੇ ਨਹੀਂ ਭੀ ਮਾਨਤੇ। ਸੋ ਆਗੇ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਕੇ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਮੇਂ ਲਿਖੇਂਗੇ ੪।

(੪) ਦੌਲਤ ਪੁਰ ਗ੍ਰਾਮ ੧, ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਕਾ ਥਾਨ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩ – ਯੇਹ ਗ੍ਰਾਮ ਨਵੇਂ ਸ਼ਹਿਰ ਸੇ ਦੋ ਕੋਸ,

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਜ਼ਿਲਾ ਜਲੰਧਰ ਮੇਂ ਹੈ ੪।

(੫) ਚੰਬਾ ਸ਼ਹਿਰ ੧, ਸਿਲਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਕੀ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩ – ਸੰਮਤ ੧੬੬੯ ਮੇਂ ਸਿਲਾ ਪੈ ਚੜ੍ਹ, ਅੈਰਾਵਤੀ ਨਦੀ ਲਖ, ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਚੰਬੇ ਸ਼ਹਿਰ ਸਮੀਪ ਗਏ। ਈਹਾਂ ਸੇ ਆਗੇ ਖਬਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ ਕਹਾਂ ਗਏ। ਇਸ ਲੀਏ ੧੬੬੯ ਹੀ ਇਨ ਕੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਕਾ ਸੰਮਤ ਸਿੱਧ ਹੁਆ। ਨਿਖਲ ਅਵਸਥਾ ਇਨ ਕੀ ਏਕ ਸੌ ਉੱਨੀ ਬਰਸ ਕੀ ਹੁਈ। ਚੰਬਾ ਸ਼ਹਿਰ ਬਾਰਠ ਸੇ ਚਾਲੀ ਕੋਸ ਉੱਤਰ, ਬਰਫਾਨੀ ਪਰਬਤ ਮੇਂ ਰਾਜਧਾਨੀ ਹੈ ੪।

ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਲੱਖਮੀ ਚੰਦ ਜੀ ਕਾ

ਸੰਮਤ ੧੫੬੦ ਕੋ ਲਖਮੀ ਚੰਦ ਜੀ ਕਾ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰ ਬਿਵਾਹ ਹੁਆ। ਔਰ ਸੰਮਤ ੧੫੭੨ ਮੇਂ ਇਨ ਕੇ ਘਰ ਧਰਮ ਚੰਦ ਜੀ ਪੁੱਤ੍ਰ ਜਨਮੇ। ਸੰਮਤ ੧੫੮੪ ਮੇਂ ਧਰਮ ਚੰਦ ਜੀ ਕਾ ਬਿਵਾਹ ਹੁਆ। ਸੰਮਤ ੧੫੯੭ ਮੇਂ ਧਰਮ ਚੰਦ ਜੀ ਕੇ ਮਾਣਕ ਚੰਦ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੁਆ। ਸੰਮਤ ੧੬੧੨ ਮੇਂ ਲਖਮੀ ਚੰਦ ਜੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਲਣੇ ਗਏ, ਸਸਾ (ਸਿਹਾ) ਮਾਰ ਲਿਆਏ। ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਦੇਖ ਕਰ ਕਹਾ "ਇਸ ਕਾ ਹਿਸਾਬ ਦੇਣਾ ਪੜੇਗਾ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੇ ਘਰ ਮੇਂ ਜਨਮ ਲੇ ਐਸਾ ਕਰਮ ਕਿਉਂ ਕੀਆ।" ਲਖਮੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਕਹਾ ਪਹਿਲੇ ਹਿਸਾਬ ਹੀ ਪੂਰਾ ਕਰ ਆਵੇਂ। ਮੁਹੰਮਦ ਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੋੜੇ ਚੜ੍ਹੇ ਹੀ ਆਕਾਸ਼ ਮਾਰਗ ਮੇਂ ਚਲੇ ਗਏ। ਯਹੀ ਇਨ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਕੇ ਪਰਲੋਕ ਕਾ ਸੰਮਤ ਹੈ।

ਮਾਣਕ ਚੰਦ ਜੀ ਕੇ ਦਾਤਾਰ ਚੰਦ ਜੀ। ਦਾਤਾਰ ਚੰਦ ਜੀ ਕੇ ਪਹਾੜ ਚੰਦ ਜੀ। ਪਹਾੜ ਚੰਦ ਜੀ ਕੇ ਹਰ ਕਰਣ ਚੰਦ ਜੀ। ਤਿਨ ਕੇ ਨਿਹਾਲ ਚੰਦ ਜੀ। ਨਿਹਾਲ ਚੰਦ ਜੀ ਕੇ ਕਲਾ ਧਾਰੀ ਜੀ। ਤਿਨ ਕੇ ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ। ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕੇ ਬੇਦੀ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੰਮਤ ੧੮੧੩ ਮੇਂ ਜਨਮੇ। ਔਰ ਸੰਮਤ ੧੮੬੧ ਮੇਂ ਉਨੇ ਨਗਰ ਨਿਵਾਸ ਕਰਤੇ ਹੀ ਪਰਲੋਕ ਪਧਾਰੇ। ਬਹੁਤ ਲੋਗ ਇਨ ਕੋ ਬਾਹਰਵੀਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਬੋਲਤੇ ਹੈਂ। ਗਿਆਰਵੀਂ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੋ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ। ਦਸਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਜੀ ਕੇ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੋ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਬਤਾਤੇ, ਕੌਣ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਬਣੇ। ਅਰ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਕੋ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸੇ ਪੀਛੇ ਛਠੀ ਜਗਾ ਨਾਂ ਗਿਣਨੇ ਮੇ ਭੀ ਉਨਹੀ ਕੇ ਘਰ ਕਾ ਰਾਜ ਹੈ। ਸੋ ਰਹੋ। ਸਭ ਲੋਕੋਂ ਕੋ ਬੇਦੀ ਸਾਹਿਬ ਬਾਹਰਵੀਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਬਾਤ ਕਾ ਅੰਗੀਕਾਰ ਨਹੀਂ।

ਬੇਦੀ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੇ ਅਰ ਗੰਗੂ ਸ਼ਾਹੀ ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੇ ਬਹੁਤ ਸੇ ਦੇਸੋਂ ਮੇਂ ਮਕਾਨ ਬਣੇ ਹੁਏ ਹੈਂ ਅਰ ਲੋਗ ਪੂਜਤੇ ਹੈਂ। ਇਨ ਕੇ ਮਕਾਨੋਂ ਸੇ ਬਚ ਕਰ ਪੂਜਾ ਜੰਗਲ ਦੇਸ ਮੇਂ ਬਛੋਆਣੇ ਗ੍ਰਾਮ ਬੰਮਣ ਸਿੰਘ ਕੇ ਥਾਨ ਕੀ ਹੋਤੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਕੀ ਪਟਿਆਲੇ ਮੇ ਜ਼ੁਬਾਨ ਕਟਾਈ ਗਈ ਥੀ।

ਲਖਮੀ ਚੰਦ ਜੀ ਕੇ ਬੰਸ ਕਾ ਨਿਵਾਸ ਪਹਿਲੇ ਦੇਹਰੇ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਮੇਂ ਹੀ ਰਹਾ। ਖਾਲਸੇ ਕੇ ਰਾਜ ਮੇ ਬੇਦੀ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਅਨੇਕ ਥਾਨੋਂ ਮੇਂ ਬਸੇ। ਪੰਤੂ ਨਾਨਕਾਣੇ ਮੇਂ ਵੇਦੀਓਂ ਕਾ ਘਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਰਹਾ। ਔਰ ਲੋਗ ਵਸਤੇ ਹੈਂ ।

ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਕੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ

ਸੰਮਤ ੧੫੮੧ ਮੇਂ ਖਡੂਰ ਗ੍ਰਾਮ ਵਿਖੇ ਦਾਸੂ ਜੀ ਜਨਮੇ। ਸੰਮਤ ੧੫੮੯ ਮੇਂ ਬੀਬੀ ਅਮਰੋ ਜਨਮੀ। ਬਾਸਰਕੇ ਗ੍ਰਾਮ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਜੀ ਕੇ ਭ੍ਰਾਤਾ ਕੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕੋ ਬਿਆਹੀ। ਇਸੀ ਕੇ ਮੁਖ ਸੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣ ਅਮਰੋ ਜੀ ਕੋ ਸਾਥ ਲੇ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੀ ਸੇਵਾ ਮੇਂ ਆਏ। ਸੰਮਤ ੧੫੯੨ ਮੇਂ ਬੀਬੀ ਅਣੋਖੀ ਜਨਮੀ। ਸੰਮਤ ੧੫੯੪ ਮੇਂ ਦਾਤੂ ਜੀ ਜਨਮੇ। ਦਾਸੂ ਦਾਤੂ ਜੀ ਖਡੂਰ ਮੇਂ ਹੀ ਰਹੇ ਔਰ ਸਮਾਏ। ਅਵਰ ਕੋਈ ਇਨ ਕਾ ਥਾਨ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਹੀਂ।

ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਕੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਓਂ ਕੇ ਥਾਨ

ਸੰਮਤ ੧੫੯੧ ਮੇਂ ਬਾਸਰਕੇ ਗ੍ਰਾਮ ਬੀਬੀ ਭਾਨੀ ਜੀ ਜਨਮੀ। ਸੰਮਤ ੧੫੯੯ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਕੋ ਬਿਵਾਹੀ। ਕਹੀਂ ਬਿਵਾਹ ਸੰਮਤ ੧੬੦੨ ਮੇਂ ਲਿਖਾ ਹੈ। ਸੋ ਰਹੋ। ਸੰਮਤ ੧੫੯੩ ਮੇਂ ਮੋਹਨ ਜੀ ਜਨਮੇ। ਇਨਕੇ ਸੰਸਰਾਮ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੁਆ। ਸੰਮਤ ੧੬੬੦ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਹਾਥ ਮੇਂ ਤੰਬੂਰਾ ਸਾਜ਼ ਪਕੜ ਇਨ ਕੇ ਚੁਬਾਰੇ ਸਮੀਪ ਗਲੀ ਮੇਂ ਬੈਠ "ਮੋਹਨ ਤੇਰੇ ਊਚੇ ਮੰਦਰ" ਇਤਆਦਿ ਇਨ ਕੀ ਉਸਤਤ ਕਾ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਿਆ। ਤਬ ਇਨੋਂ ਨੇ ਪੂਰਬਲੇ ਗੁਰੋਂ ਕੀ ਬਾਣੀ ਕੇ ਪੁਸਤਕ ਦੀਏ।

(੧) ਗੋਇੰਦਵਾਲ ੧, ਚੁਬਾਰਾ ਮੋਹਨ ਜੀ ਕਾ ੨, ਭੱਲੇ ੩ — ਇਸ ਚੁਬਾਰੇ ਮੇਂ ਮੋਹਨ ਜੀ ਸਮਾਧ ਲਗਾਇ ਬੈਠਤੇ ਥੇ। ਮੇਲੇ ਮੇਂ ਚੁਬਾਰੇ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਤੇ ਹੈਂ ੪।

ਸੰਮਤ ੧੫੯੬ ਮੇਂ ਮੋਹਰੀ ਜੀ ਜਨਮੇ। ਸੰਮਤ ੧੬੦੩ ਮੇਂ ਮੋਹਰੀ ਜੀ ਕਾ ਬਿਵਾਹ ਹੁਆ। ਸੰਮਤ ੧੬੧੧ ਮੇਂ ਮੋਹਰੀ ਜੀ ਕੇ ਘਰ ਆਨੰਦ ਭਗਤ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੁਆ। ਇਸ ਕੇ ਪਰਥਾਇ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਨੰਦ ਬਾਣੀ ਰਚੀ। ਇਸ ਆਨੰਦ ਭਗਤ ਕੇ ਚੁਬਾਰੇ ਕਾ ਭੀ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਮੇਂ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਤੇ ਹੈਂ।

ਮੋਹਰੀ ਜੀ ਕੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਅਰਜਾਣੀ ਮੱਲ ਕੇ ਘਰ ਮੇਂ 'ਸੁੰਦਰ' ਪੋਤਾ ਹੁਆ। ਰਾਮਕਲੀ ਰਾਗ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਜੀ ਕੀ ਆਗਜਾ ਸੇ ਇਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਜੀ ਕੇ ਚਲਾਣੇ ਕਾ 'ਸੱਦ' ਕਹਿਆ ਹੈ। ੩।

ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਦਾਸ ਜੀ ਕੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਓਂ ਕੇ ਥਾਨ

ਸੰਮਤ ੧੬੦੪ ਮੇਂ ਅੱਸੂ ਵਦੀ ਸਪਤਮੀ ਕੋ ਲਾਹੌਰ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਮੇਂ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਜੀ ਜਨਮੇ। ਯਹੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਦਾਸ ਜੀ ਕੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਮੀਣੇ ਸੋਢੀਓਂ ਕੇ ਮੂਲ ਪੁਰਖ ਭਏ।

ਸੰਮਤ ੧੬੦੮ ਮੇਂ ਹਾੜ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਟੇ ਚਾਰ ਕੋ ਲਾਹੌਰ ਮੇਂ ਮਹਾਂਦੇਵ ਜੀ ਜਨਮੇ। ਸੰਮਤ ੧੬੧੦ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਜੀ ਕਾ ਅਵਤਾਰ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਹੁਆ। ਜਬ ਸੰਮਤ ੧੬੩੯ ਮੇਂ ਲਾਹੌਰ ਸੇ ਬੁਲਾਇ ਕੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਇਨ ਕੋ ਤਖਤ ਬੈਠਾਇਆ ਤਬ ਸੇ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਜੀ ਕਾ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਪਿਤਾ ਅਰ ਇਨ ਸਾਥ ਬਹੁਤ ਬਿਰੋਧ ਬਢ ਗਿਆ। ਇਸੀ ਬਿਰੋਧ ਕੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੇ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਕਾ ਨਿਵਾਸ ਛੋਡ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੈਸਾ ਨਯਾ ਤੀਰਥ ਬਣਾ ਕਰ ਮੇਲਾ ਕਰਾਣੇ ਹੇਤ ਹੇਹਰ ਗ੍ਰਾਮ ਜਾਇ ਬਸੇ। ਤਾਲਾਬ ਬਣਵਾਇਆ। ਜਬ ਉਹਾਂ ਮੇਲਾ ਕੁਛ ਨਾਂ ਹੁਆ ਤਬ ਸੁਲਹੀ ਸੇ ਮਿਲਾਪ ਕਰ ਜਹਾਂਗੀਰ ਸੇ ਜੰਗਲ ਦੇਸ ਮੇਂ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰੇ ਕਾ ਗ੍ਰਾਮ ਲੇ ਕਰ ਉਸ ਮੇਂ ਬਸੇ। ਨਾਮ ਉਸ ਗ੍ਰਾਮ ਕਾ ਗੁਰੂ ਕਾ ਕੋਠਾ ਹੈ। ਮੁਕਤਸਰ ਕੇ ਸਮੀਪ ਹੈ।

(੧) ਗੁਰੂ ਕਾ ਕੋਠਾ ਗ੍ਰਾਮ ੧, ਥਾਨ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ੨, ਸੋਢੀ ੩ — ਏਹਾਂ ਹੀ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਕਾ ਬੁਲਾਇਆ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨਜੀ ਸੇ ਬਿਗਾੜ ਕਰਣੇ ਆਇਆ ਸੁਲਹੀ ਪਠਾਣ ਮਰਾ ਜਿਸ ਕੇ ਪਰਥਾਇ "ਸੁਲਹੀ ਤੇ ਨਾਰਾਇਣ ਰਾਖ" ਇਤਿ ਆਦਿ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸ਼ਬਦ ਕਹਾ ਹੈ ੪।

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਮੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਦਾਸ ਜੀ ਪਾਸ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਭੇਜੀ ਪ੍ਰਿਥੀਏ ਨੇ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਨਾਂ ਦਈ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਪੀਛੇ ਸੇ ਪੂਛੇ ਤੈ ਭੀ ਕੁਟਲਤਾ ਸੇ ਬੋਲਿਆ। ਜਿਸ ਕੇ ਪਰਥਾਇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ "ਕਾਹੇ ਪੂਤ ਝਗਰਤ ਹੋਂ ਸੰਗ ਬਾਪ" ਇਤਿਆਦ ਸਾਰੰਗ ਰਾਗ ਮੇਂ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿਆ ਅਰ ਬਚਨ ਕੀਆ "ਤੂੰ ਬੜਾ ਮੀਣਾ ਹੈਂ" ਮੀਣਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਕੇ ਸਮੀਪ 'ਫਰੇਬੀ' ਕੋ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ। ਇਨ ਕੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਮੇਹਰਵਾਨ ਜੀ ਹੁਏ।

(੨) ਹੇਹਰ ਗ੍ਰਾਮ ੧, ਦੇਹਰਾ ਤਾਲਾਬ ਪੈ ੨, ਮੀਣੇ ਸੋਢੀ ੩ – ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਜੀ ਲਾਹੌਰ ਮੇਂ ਗੁਰਿਆਈ ਲੇਣੇ ਹੇਤ ਜਹਾਂਗੀਰ ਪਾਸ ਫਰਿਆਦੀ ਜਾਤੇ ਹੁਏ ਸੰਮਤ ੧੬੬੩ ਕੋ ਇਸ ਗ੍ਰਾਮ ਪਰਲੋਕ ਪਧਾਰੇ ੪।

ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਜੀ ਗੁਜ਼ਰਤੇ ਹੁਏ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਸਾਥ ਬਿਰੋਧ ਕੀ ਸੋਲੀ ਟੋਪੀ ਮੇਹਰਵਾਨ ਜੀ ਕੋ ਭੀ ਵੈਸੀ ਹੀ ਦੇ ਗਏ। ਜੰਗਲ ਦੇਸ ਕੇ ਹਰੀਏ ਬਾਲੇ ਜਟ ਸਿੱਖੋਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਮੇਹਰਵਾਨ ਜੀ ਕੀ ਬਹੁਤ ਟਹਿਲ ਕਰੀ। ਮੇਹਰਵਾਨ ਜੀ ਨੇ ਉਨ ਕੋ ਦਿਵਾਨੇ ਭੇਖ ਕੀ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਕਰੀ। ਮੁੰਹ ਕਾਲਾ, ਗਲ ਮੇਂ ਸੰਖ ਕੇ ਮਣਕਿਓਂ ਕੀ ਮਾਲਾ, ਸਿਰ ਪੈ ਮੋਰ ਪੰਖ ਕੀ ਕਲਗੀ, ਹਾਥ ਮੇਂ ਮੂਸਲ ਰਖਣਾ। ਯੇਹ ਦਿਵਾਨੇ ਭੇਖ ਕਾ ਪੂਰਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੈ। ਅਬ ਬਹੁਤ ਲੋਗ ਯੇਹ ਵੇਸ ਛੋਡ ਉਦਾਸੀ ਬਣ ਗਏ ਹੈਂ।

ਮਹਾਂਦੇਵ ਜੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਰਹੇ। ਇਨ ਕਾ ਪਰਲੋਕ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਮੇਂ ਹੁਆ। ਇਨਹੋਂ ਨੇ ਬਿਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਾਇਆ ਥਾ। ਗੁਰੂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਕਾ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਪੂਰਬ ਲਿਖਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਸੋਈ ਸਾਰ ਹੈ ੪।

ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਕੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ, ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਾ ਭੀ ਪੂਰਬ ਲਿਖਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਧਿਕ ਲਿਖਣੇ ਕਾ ਕਾਮ ਨਹੀਂ।

ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਓਂ ਕੇ ਥਾਨ

ਸੰਮਤ ੧੬੭੦ ਮੇਂ ਕਾਤਕ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਟੇ ਆਠ, ਅੱਸੂ ਸੁਦੀ ਪੂਰਣਮਾਸ਼ੀ ਕੋ ਜੰਗਲ ਦੇਸ ਡਰੌਲੀ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਮਾਤਾ ਦਾਮੋਦਰੀ ਸੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਬਡੇ ਪੁੱਤ੍ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਜਨਮੇ। ਸੰਮਤ ੧੬੭੨ ਮੇਂ ਬੀਬੀ ਬੀਰੋ ਕਾ ਜਨਮ ਦਾਮੋਦਰੀ ਜੀ ਸੇ ਹੁਆ। ਸੰਮਤ ੧੬੭੪ ਮੇਂ ਮਾਤਾ ਮਰਵਾਹੀ ਜੀ ਕੇ ਉਦਰ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸੂਰਜ ਮਲ ਜੀ ਹੂਏ। ਸੰਮਤ ੧੬੭੫ ਮੇਂ ਮਾਤਾ ਦਮੋਦਰੀ ਜੀ ਸੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਣੀਰਾਇ ਜੀ ਹੂਏ। ਸੰਮਤ ੧੬੭੭ ਮੇਂ ਮਾਤਾ ਮਰਵਾਹੀ ਜੀ ਸੇ ਅਟਲ ਰਾਇ ਜੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜਨਮੇ, ਹਰਿਗੋਬਿੰਦਪੁਰ ਮੇਂ ਜਨਮ ਲਿਖਾ ਪ੍ਰੰਤੂ ਸਿਧ ਨਹੀਂ ਹੋਤਾ। ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਪੁਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪੀਛੇ ਸੇ ਬਸਾਇਆ ਥਾ। ਸੰਮਤ ੧੬੭੮ ਮੇਂ ਮਾਤਾ ਨਾਨਕੀ ਜੀ ਸੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਾ ਅਵਤਾਰ ਹੁਆ। ਸੋ ਬਿਸਥਾਰ ਸੇ ਪੀਛੇ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਉਦਾਸੀ ਸੰਤ ਗੁਰਦਿਤਾ ਜੀ ਕਾ ਬਾਬਾ ਨਾਮ ਹੋਣਾ,

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਬਾਬੇ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਸੇਲੀ ਟੋਪੀ ਦੇ 'ਬਾਬਾ' ਖਿਤਾਬ ਦੀਆ। ਇਸ ਲੀਏ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ:-

ਔਰ ਲੋਗ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ ਜੇਕਰ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਸੇ ਸੇਲੀ ਟੋਪੀ ਲੇਤੇ ਤਬ ਸ਼ਿਕਾਰ ਨਾਂ ਖੇਲਤੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨੇ ਲਖਮੀ ਚੰਦ ਭ੍ਰਾਤਾ ਕੋ ਹੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਲਣੇ ਸੇ ਤਾੜਨਾ ਕਰੀ ਥੀ, ਭਲਾ ਇਨ ਕੋ ਕਿਉਂ ਨਾਂ ਰੋਕ ਕਰਤੇ। ਜੇਹ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਲਤੇ ਰਹੇ। ਇਸ ਲੀਏ ਨਿਸਚੇ ਹੈ ਜੇਹ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਕੇ ਚੇਲੇ ਨਹੀਂ ਬਣੇ। ਹਾਂ! ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਤੇ ਰਹੇ। ਔਰ ਬਾਬਾ ਨਾਮ ਇਨਹੁੰ ਨੇ ਕੀਰਤਪੁਰ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬਾਬਾ ਕਾ ਵੇਸ ਕੀਆ ਥਾ, ਇਸ ਲੀਏਕਹਾਏ। ਐਸੇ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ।

ਅਰ ਚਾਰ ਚੇਲੇ ਬਣਾਇ ਸੇਲੀ ਟੋਪੀ ਕਾ ਵੇਸ ਇਨਹੁੰ ਨੇ ਐਸੇ ਚਲਾਇਆ। ਜਬ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਕੀਰਤਪੁਰ ਮੇਂ ਆਏ। ਬੁੱਢਣ ਕੇ ਸਮੀਪ ਡੇਰਾ ਕਰ ਬੈਠਣੇ ਲਗੇ ਤਬ ਬੁੱਢਣ ਨੇ ਕਹਾ ਈਹਾਂ ਹਮਾਰੀ ਜਮਾਤ ਆਵੇਗੀ ਆਪ ਡਰੇਂਗੇ। ਇਸ ਲੀਏ ਆਪ ਕਹੀਂ ਅਵਰ ਥਾਨ ਬੈਠੇਂ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਆ ਸਭ ਜੀਵ ਕਰਤਾਰ ਕੇ ਹੁਕਮ ਮੇਂ ਹੈਂ, ਹਮ ਕੋ ਡਰ ਕਿਸ ਸੇ ਹੈ। ਇਤਨੇ ਮੇਂ ਬੁੱਢਣ ਸ਼ਾਹ ਕੀ ਬਕਰੀਆਂ ਚਰਾਇ ਸ਼ੇਰ ਆਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ। ਪੀਛੇ ਸੇ ਬੁੱਢਣ ਸ਼ਾਹ ਕੀ ਧੂਣੀ ਹੇਤ ਲੱਕੜੀਆਂ ਲੇਕਰ ਹਾਥੀ ਆਏ। ਉਨਹੋਂ ਨੇ ਭੀ ਗੁਰੋਂ ਕੋ ਪਹਿਲੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾਇਆ। ਰਿੱਛ ਆਪਣੇ ਹਾਥੋਂ ਸੇ ਬੁੱਢਣ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਕਾ ਤੁਕੀਆ ਸੰਬਰਨੇ ਆਏ, ਉਨਹੋਂ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਬਾਬਾ ਕੋ ਹੀ ਬੰਦਨਾ ਕਰੀ। ਪੀਛੇ ਬੁੱਢਣ ਸ਼ਾਹ ਕੇ ਥਾਨ ਮੇ ਮਣੀ ਸੇ ਉਜਾਲਾ ਕਰਣੇ ਰਾਤ੍ਰ ਕੋ ਸਰਪ ਆਇਆ। ਵੋਹ ਭੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਚਰਨੋਂ ਮੇਂ ਪੜਾ। ਖੁੱਢਣ ਕੀ ਸੇਲੀ, ਟੋਪੀ, ਪਉਏ ਭੀ ਉਤਰ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਆਏ। ਐਸੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇਖ ਕਰ ਬੁਢਣ ਸ਼ਾਹ ਬੱਕਰੀਓਂ ਕਾ ਦੂਧ ਲਿਆਇਆ। ਸੋ ਸਭ ਚੀਜ਼ੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ ਮੇ ਗਾਡ ਦਈਂ ਅਰ ਬਚਨ ਕੀਆ—ਜਬ ਹਮਾਰੀ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਕਾ ਏਕ ਪੁਰਖ ਹਮਾਰਾ ਵੇਸ ਕਰ ਤੇਰੇ ਪਾਸ ਆਏਗਾ ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਸ ਕੋ ਜੋਹ ਸਭ ਵਸਤੂ ਸੰਮਤ ੧੬੯੬ ਮੇਂ ਤੈਨੇ ਦੇਣੀਆਂ। ਤਬ ਪ੍ਰਜੰਤ ਤੂੰ ਭੀ ਈਹਾਂ ਬਣਾ ਰਹੁ।

ਜਬ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਕੀ ਆਗਾਜਾ ਸੇ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਕੀਰਤਪੁਰ ਬਾਂਧਨੇ ਹੇਤ ਪਹੁੰਚੇ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਵੋਹੀ ਵੇਸ ਕਰ ਸਭ ਵਸਤੂ ਬੁੱਢਣ ਸੇ ਲਈ। ਔਰ ਲੇ ਕਰ ਗੁਰਦਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਚੇਲਿਓਂ ਕੋ ਸੌਂਪੀ ਜੋ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਇਨ ਕੇ ਸੇਵਕ ਬਣੇ ਥੇ। ਜੇਕਰ ਪਹਿਲੇ ਨਾਂ ਹੋਤੇ ਤਬ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਕੇ ਜਨਮ ਸੇ ਏਕ ਬਰਸ ਪੀਛੇ ਅਲਮਸਤ ਕੇ ਯਾਦ ਕੀਏ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨਾਨਕ ਮਤੇ ਕੈਸੇ ਜਾਤੇ। ਇਸ ਲੀਏ ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਸੇ ਜਿਨਕੀ ਇਨ ਮੇਂ ਸ਼ਰਧਾ ਥੀ, ਉਨ ਕੋ ਜੋਹ ਭੇਖ ਦੀਆ। ਯਾਂਤੇ ਅਧਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਾਲਾ ਉਦਾਸੀ ਭੇਖ ਇਨ ਸੇ ਹੁਆ।

ਇਨਕੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਧੀਰਮਲ ਅਰ ਹਰਿਰਾਇ ਸਾਹਿਬ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੁਏ। ਸ਼ਿਕਾਰ ਮੇਂ ਮਿਰਗ ਕੇ ਭੁਲਾਵੇ ਬਾਣ ਸੇ ਮਰੀ ਗਊ ਜੀਵਾਣੇ ਕੇ ਨਮਿਤ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਕੋਪ ਸੇ ਅਟਲ ਰਾਇ ਜੀ ਕੇ ਸਮਾਨ ਪਰਲੋਕ ਹੁਆ। ਪਰਲੋਕ ਹੋਣੇ ਪੀਛੇ ਇਨ ਕੇ ਨਮਿੱਤ ਪਾਠ ਕਰਾਣੇ ਹੇਤ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਾ ਬੁਲਾਇਆ ਧੀਰਮਲ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਸੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਕਾ ਲਿਖਾ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਲੇ ਕੀਰਤਪੁਰ ਨਾਂ ਆਇਆ। ਇਸ ਲੀਏ ਗੱਦੀ ਪੈ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਕੇ ਛੋਟੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹਰਿਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਬੈਠਾਏ ਗਏ।

ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਾਲਾ ਧੀਰ ਮੱਲ ਕੇ ਪਾਸ ਰਹਾ। ਸੋ ਅਬ ਪ੍ਰਯੰਤ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਉਸੀ ਕੇ ਬੰਸ ਪਾਸ ਹੈ। ਉਸ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੀ ਬਾਣੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲੀਏ ਗੁਰੂ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਦਮਦਮੇ ਸਾਹਿਬ ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਕੀ ਬਾਣੀ ਮੇਲ ਅਵਰ ਬੀੜ ਲਿਖਾਈ ਜਿਨ ਸੇ ਸਰਬ ਦੇਸੋਂ ਮੇਂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਲਿਖੇ ਗਏ।

੧੬੯੬ ਮੇਂ ਕੀਰਤ ਪੁਰ ਨਗਰ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਨੇ ਬਸਾਇਆ। ਸੰਮਤ ੧੬੮੮ ਸੇ ਲੇ ੧੭੦੧ ਪ੍ਰਯੰਤ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਭੀ ਈਹਾਂ ਵੱਸੇ।

(੧) ਕੀਰਤਪੁਰ ੧, ਦੇਹਰਾ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਕਾ ੨, ਸੋਢੀ ੩ — ਸੰਮਤ ੧੬੯੫ ਮੇਂ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਕੀਰਤਪੁਰ ਮੇਂ ਸਮਾਏ। ਦੇਹਰਾ ਇਨ ਕਾ ਬਡਾ ਅਸਚਰਜ ਬਣਾ ਹੈ। ਹੋਲੇ ਕਾ ਮੇਲਾ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਦੇਹਰੇ ਕੀ ਪੂਜਾ ਸੋਢੀ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸਾਹਿਬ ਲੇਤੇ ਹੈਂ। ਬੁੱਢਣ ਸ਼ਾਹ ਕਾ ਤਕੀਏ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਣੇ ਕੀ ਭੀ ਗੁਰੋਂ ਕੀ ਆਗਜਾ ਹੈ। ਇਸ ਲੀਏ ਸਭ ਲੋਕ ਮੇਲੇ ਮੇਂ ਤਕੀਏ ਕਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਤੇ ਹੈ।

ਇਨ ਸੇ ਛੋਟੀ ਬੀਬੀ ਬੀਰੋ ਥੀ। ਸੰਮਤ ੧੬੭੯ ਮੇਂ ਝੁਬਾਲ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਜਾ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਕਾ ਬਿਵਾਹ ਕੀਆ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਵਹਾਂ ਮਾਣਕ ਚੌਕ ਹੈ।

ਸੂਰਜ ਮਲ ਜੀ ਕਾ ਪਹਿਲਾ ਬਿਵਾਹ ਸੁਭਖਿਆ ਗੋਤੀ ਖਤ੍ਰੀਓਂ ਕੇ ਹੂਆ। ਦੂਸਰਾ ਸਿਲੀਓਂ ਕੇ ਹੂਆ। ਇਨ ਕੇ ਘਰ ਸੰਮਤ ੧੬੯੦ ਮੇਂ ਦੀਪ ਚੰਦ ਪੁੱਤ੍ ਹੂਏ। ਦੀਪ ਚੰਦ ਕੇ ਘਰ ਸੰਮਤ ੧੭੦੭ ਮੇਂ ਬਡੇ ਪੁੱਤ੍ ਗੁਲਾਬ ਰਾਇ ਹੂਏ। ਸੰਮਤ ੧੭੧੮ ਮੇਂ ਛੋਟੇ ਪੁੱਤ੍ ਸਜਾਮ ਚੰਦ ਹੂਏ।

ਏਕ ਸਮੇਂ ਪਗੜੀਆਂ ਉਤਾਰ ਆਨੰਦਪੁਰ ਮੇਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਤੇ ਥੇ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਮਹਾਰਾਜ ਕੀ ਦਸਤਾਰ ਗੁਲਾਬ ਚੰਦ ਨੇ ਜਲ ਸੇ ਸੀਘਰ ਨਿਕਸ ਕੇ ਸਿਰ ਪੈ ਰੱਖ ਲਈ। ਔਰ ਬਾਲਕ ਉਤਰਾਵਨੇ ਲਗੇ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਆ "ਰਹਿਣੇ ਦੇਵੋ, ਕਬੀ ਯੇਹ ਭੀ ਗੱਦੀ ਬੈਠੇਗਾ।"

ਜਬ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਆਨੰਦਪੁਰ ਛੋਡ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ ਪੀਛੇ ਬੰਦੇ ਕੇ ਆਵਣੇ ਸਮੇਂ ਗੁਲਾਬ ਰਾਇ ਨੌਵੀਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਕੇ ਦੇਹਰੇ ਗੱਦੀ ਪੈ ਬੈਠ ਪੂਜਾ ਲੇਤਾ ਰਹਾ। ਤਬ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਬਚਨ ਪੂਰਾ ਹੂਆ। ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਾਧ ਕੇ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸ੍ਰਾਪ ਸੇ ਇਸ ਕਾ ਬੰਸ ਨਾਸ ਹੂਆ। ਅਬ ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਵਾਸੀ ਸਭੀ ਸੋਢੀ ਸਾਹਿਬ ਸਿਆਮ ਚੰਦ ਕੀ ਸੰਤਾਨ ਹੈ। ਯਾਂਤੇ ਸੂਰਜ ਮੱਲ ਜੀ ਕਾ ਬੰਸ ਹੈ। ਸੂਰਜ ਮੱਲ ਜੀ ਕਾ ਪ੍ਰਲੋਕ ਕੀਰਤਪੁਰ ਹੂਆ।

ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਅਣੀ ਰਾਇ ਨੇ ਬਿਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਾਇਆ ਥਾ। ਇਨਕਾ ਪਰਲੋਕ ਭੀ ਕੀਰਤਪੁਰ ਹੂਆ। ਯੇਹ ਸਦਾ ਭਜਨ ਮੇਂ ਮਗਨ ਰਹਿਤੇ ਥੇ। ਇਨ ਕਾ ਦੇਹਰਾ ਭੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਦੇਹਰੇ ਪਾਸ ਹੀ ਬਣਾ ਹੈ।

(੧) ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ੧, ਦੇਹਰਾ ਬਾਬਾ ਅਟੱਲ ਜੀ ਕਾ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਅਟੱਲ ਰਾਇ ਜੀ ਕਾ ਪਰਲੋਕ ਸੰਮਤ ੧੬੮੬ ਮੇਂ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਹੂਆ ੪।

ਇਨ ਕੀ ਕਥਾ ਐਸੇ ਹੈ ਕਿ – ਅਟੱਲ ਰਾਇ ਜੀ ਗਿਆਰਾਂ ਬਰਸ ਕੀ ਉਮਰ ਮੇਂ ਬਾਲਕੋਂ ਸਾਥ ਗੇਂਦ ਕੀ ਖੇਲ ਖੇਲਾ ਕਰਤੇ ਥੇ। ਉਨ ਬਾਲਕੋਂ ਮੇਂ ਸੇ ਏਕ 'ਹਰਾ' ਨਾਮੀ ਬਾਲਕ ਸਾਂਪ ਲੜ ਕਰ ਮਰ ਗਿਆ। ਅਟੱਲ ਜੀ ਨੇ ਬਾਲਕੋਂ ਸੇ ਕਹਾ ਹਰੇ ਕੋ ਲਿਆਓ। ਉਨਹੋਂ ਨੇ ਕਹਾ ਵੇਹ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਟੱਲ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਕੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਕਹਾ 'ਉਠੋ'। ਅਟੱਲ ਜੀ ਕੇ ਬਚਨ ਸੇ ਵੋਹ ਜੀ ਉਠਾ। ਉਸ ਸੇ ਖੇਲ ਕਰੀ। ਇਸ ਬਾਤ ਕੀ ਖਬਰ ਸੁਣ ਅਟੱਲ ਜੀ ਪੈ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕੋਪ ਹੂਏ। ਅਟੱਲ ਜੀ, ਜਹਾਂ ਅਬ ਬਾਬਾ ਅਟੱਲ ਕਾ ਦੇਹਰਾ ਹੈ, ਈਹਾਂ ਪਹੁੰਚ, ਭੂਮੀ ਪੈ ਲੇਟ, ਪਰਲੋਕ ਪਧਾਰ ਗਏ। ਪੀਛੇ ਸੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਭ ਸੰਗਤ ਸਾਥ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਲੇ ਈਹਾਂ ਉਨ ਕਾ ਦਾਹ ਕੀਆ। ਅਰ ਵਰ ਦੀਆ ਕਿ "ਜੇਹ ਹਮਾਰੀ ਕਾਂਸ਼ੀ ਸਮ ਭੂਮੀ ਹੈ ਜਿਸਕਾ ਈਹਾਂ ਦਾਹ ਹੋਗਾ, ਓਹ ਸਦ ਗਤੀ ਪਾਵੇਗਾ"। ਇਸੀ ਲੀਏ ਊਹਾਂ ਦਾਹ ਪ੍ਰੇਮ ਸੇ ਕਰਤੇ ਹੈਂ। ਅਟੱਲ ਜੀ ਕੇ ਦੇਹਰੇ ਕੇ ਪਾਸ ਹੀ ਉਸ ਹੰਰੇ ਕੀ ਸਮਾਧ ਹੈ। ਜਿਸ ਕੋ "ਬਾਬਾ ਹਰਾ" ਭਾਗੀ ਭਰਾ ਬੋਲਤੇ ਹੈਂ। ਸੰਮਤ ੧੮੩੫ ਮੇਂ ਬਾਬੇ ਅਟੱਲ ਕੇ ਦੇਹਰੇ ਕੀ ਨੀਂਵ ਰੱਖੀ। ਸੰਮਤ ੧੮੪੧ ਮੇਂ ਦੋ ਛੱਤਾਂ ਰਾਮਗੜੀਏ ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਣਵਾਇਆ ਔਰ ਸਭ ਪੀਛੇ ਸੇ ਬਣਾ।

ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਕੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਾ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਪੂਰਬ ਲਿਖਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸੀ ਲੀਏ ਫੇਰ ਨਹੀਂ ਲਿਖ ਰਹੇ ਏ।

ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਓਂ ਕੇ ਜਨਮ ਥਾਨ

ਸੰਮਤ ੧੭੦੩ ਮੇਂ ਰਾਮ ਰਾਇ ਜੀ ਜਨਮੇ। ਕੀਰਤਪਰ ਕੋਟ ਕਲਿਆਣੀ ਮਾਤਾ ਸੇ ਸੰਮਤ ੧੭੧੩ ਮੇਂ ਸਾਵਣ ਵਦੀ ਦਸਮੀ ਕੋ ਕੀਰਤਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਕਾ ਜਨਮ ਹੁਆ। ਮਾਤਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੌਰ ਜੀ ਸੇ।

ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੇ ਚਾਰ ਬਿਵਾਹੋਂ ਮੇਂ ਦਇਆ ਰਾਮ ਨੇ ਚਾਰ ਸਵਾਣੀਆਂ, ਚਾਰ ਉਨ ਕੀ ਟਹਿਲਣਾ ਕਰਕੇ ਦਈਆਂ। ਵਾਸਤਵ ਸੇ ਉਨ ਕੀ ਸਾਤ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਲੜਕੀਆਂ ਥੀਂ। ਕੋਟ ਕਲਿਆਣੀ ਦਾਸੀ ਥੀ, ਪੰਤੂ ਲੜਕੀ ਖੱਤ੍ਰੀ ਕੀ ਥੀ। ਸੇਵਾ ਮੇਂ ਚਤੁਰ ਥੀ।

ਏਕ ਰੋਜ਼ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਸਮੀਪ ਦੂਧ ਲੇ ਕਰ ਆਈ ਔਰ ਅਰਜ਼ ਕਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ! ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਕੇ ਮਹਲੋਂ ਮੇਂ ਪੁੱਤ੍ਰ ਬਖਸ਼ੀਏ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਦੂਧ ਪਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਰ ਬਚਨ ਕੀਆ "ਦੂਧ ਲੇ ਜਾਵੋ, ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੋਵੇਗਾ।" ਸੋ ਇਸ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੌਰ ਜੀ ਸੇ ਬਿਨਾਂ ਪੂਛੇ ਅਰਜ਼ ਕਰੀ ਥੀ, ਇਸ ਲੀਏ ਆਪ ਹੀ ਪੀ ਲੀਆ। ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੌਰ ਜੀ ਕੋ ਨਾਂ ਦੀਆ। ਇਸ ਸੇ ਇਸ ਕੇ ਰਾਮ ਰਾਇ ਜੀ ਜਨਮੇ। ਜਬ ਔਰੰਗੇ ਨੇ ਦਾਰਾ ਸ਼ਕੋਹ ਕੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਣੇ ਕੇ ਨਿਮਿਤ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਿੱਲੀ ਮੇਂ ਬੁਲਾਏ, ਉਨਹੋਂ ਨੇ ਯੇ ਹੀ ਭੇਜੇ। ਔਰ ਜਾਤੇ ਹੁਏ ਰਾਮ ਪੁਰ ਉਤਰੇ।

(੧) ਰਾਮ ਪੁਰ ਗ੍ਰਾਮ ੧, ਮੰਜੀ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩ — ਯੇਹ ਗ੍ਰਾਮ ਜ਼ਿਲਾ ਅੰਬਾਲਾ, ਖਰੜ ਸੇ ਚਾਰ ਕੋਸ ਉੱਤਰ ਹੈ ੪।

(੨) ਦਿੱਲੀ ਸ਼ਹਿਰ ੧, ਮਜਨੂ ਟਿੱਲਾ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩ — ਮਜਨੂ ਟਿੱਲੇ ਰਹਿ ਕਰ ਔਰੰਗ ਸ਼ਾਹ ਕੋ ਬਹੁਤਰ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਦਈਆਂ ੪।

(੩) ਲਾਹੌਰ ਸ਼ਹਿਰ ੧, ਚੁਬਚਾ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩ — ਦਿੱਲੀ ਸੇ ਚਲ ਕੀਰਤ ਪੁਰ ਕੋ ਆਏ। ਤਬ ਬਾਰਾਂ ਕੋਸ ਦੂਰੀ ਪੈ ਠਹਿਰ ਰ ਮ ਰਾਇ ਜੀ ਨੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀ ਹੇਤ ਸਿੱਖ ਭੇਜਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਗਾਜਾ ਦਈ ਕਹੋ — "ਜਿਧਰ ਕੋ ਮੁਖ ਹੈ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਉਧਰ ਹੀ ਜਾਵੇ। ਏਹਾਂ ਨਾਂ ਆਵੇ।'' ਸੁਣ ਕਰ ਮੁਖ ਲਾਹੌਰ ਓਰ ਥਾ, ਲਾਹੌਰ ਪਹੁੰਚ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਮੇਂ ਠਹਿਰੇ। ਅਬ ਮਕਾਨ ਛਾਵਣੀ ਮੇਂ ਹੈ ੪।

(੪) ਰਾਈਆਂ ਵਾਲਾ ਗ੍ਰਾਮ ੧, ਮੰਜੀ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩ — ਯੇਹ ਗ੍ਰਾਮ ਕਪਾਲ ਮੋਚਣ ਸੇ ਬਾਰਾਂ ਕੋਸ ਪੂਰਬ ਹੈ। ਰਾਮ ਰਾਇ ਜੀ ਦੇਹਰੇ ਕੀ ਜਗ੍ਹਾ ਜਾਤੇ ਏਹਾਂ ਰਹੇ ੪।

(੫) ਦੇਹਰਾ ਰਾਮ ਰਾਇ ੧, ਦੇਹਰਾ ਸਾਹਿਬ ੨, ਉਦਾਸੀ ੩ — ਜਬ ਰਾਮ ਰਾਇ ਦਿੱਲੀ ਭੇਜੇ ਤਬ ਸੇ ਬਹਲੋ ਕਾ ਗੁਰਦਾਸ ਅਰ ਬਾਲੂ ਹਸਨਾ, ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਕਾ ਚੇਲਾ ਇਨ ਕੇ ਸਾਥ ਰਹੇ। ਇਸੀ ਲੀਏ ਦੱਖਣ ਦਰਵਾਜੇ ਏਕ ਰੋਜ਼ ਮੇਲੇ ਮੇਂ ਸਭ ਪੂਜਾ ਸੰਗਤ ਸੇ ਬਹਲੋ ਵਾਲੇ ਏਕ ਠੀਕਰ ਮਹੰਤ ਕੋ ਦੇਤੇ ਹੈਂ। ਅਰ ਬਾਲੂ ਹਸਨਾ ਕੇ ਉਦਾਸੀ ਉਸ ਥਾਨ ਕੇ ਮਾਲਕ ਹੀ ਬਣ ਗਏ।

ਪਹਿਲੇ ਰਾਮ ਰਾਇ ਜੀ ਕਾ ਅਪਣੇ ਤਾਏ ਧੀਰਮਲ ਜੀ ਸੇ ਮੇਲ ਥਾ, ਇਸ ਲੀਏ ਕਰਤਾਰਪੁਰੀਏ ਸੋਢੀ ਇਸ ਮਕਾਨ ਸੇ ਨਜ਼ਰ ਲੇਤੇ ਥੇ। ਅਬ ਮਾਲੂਮ ਨਹੀਂ ਕਿ ਲੇਤੇ ਹੈਂ ਯਾ ਲੇ ਹੀ ਚੁਕੇ। ਦੇਹਰਾ ਗੜਵਾਲ ਦੇਸ ਮੇਂ ਹੈ। ਇਸ ਲੀਏ ਦੇਹਰੇ ਕਾ ਜ਼ਿਲਾ ਗੜਵਾਲ ਕਹਾਤਾ ਹੈ। ਹਰਿਦ੍ਵਾਰ ਸੇ ਪੱਚੀਸ ਕੋਸ ਉੱਤਰ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਅੱਛੀ ਦੂਣ ਹੈ। ਅਰ ਇਸ ਕੇ ਸਮੀਪ ਮੰਸੂਰੀ, ਲੰਡੌਰ, ਚਕੌਤੇ ਕੀ ਬਹੁਤ ਬੜੀ ਛਾਵਣੀ ਆ ਪੜੀ ਹੈਂ। ਦੇਹਰੇ ਸਮੀਪ ਹੀ ਰਾਮ ਰਾਇ ਕੇ ਚਾਰੋਂ ਮਹਲੋਂ ਕੇ ਦੇਹਰੇ ਹੈਂ। ਉਨ ਕੇ ਨਾਮ ਰਾਜਕੌਰ, ਪੰਜਾਬਕੌਰ, ਮਲੂਕੀ,

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਬੀਰੋ ਹੈਂ। ਰਾਜਕੌਰ, ਰਾਮ ਰਾਇ ਜੀ ਸੇ ਰੰਜ ਹੋ ਕਰ ਮਣੀ ਮਾਜਰੇ ਜਾ ਰਹੀ। ਇਸੀ ਕੇ ਵਰ ਸੇ ਮਣੀ ਮਾਜਰਾ ਕੇ ਚੌਧਰੀ ਰਾਜਾ ਬਣੇ। ਰਾਜ ਕੌਰ ਕਾ ਦੇਹਰਾ ਮਣੀ ਮਾਜਰੇ ਹੈ। ਉਸ ਕੇ ਪੁਜਾਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਜੀ ਕੀ ਪੁੱਤ੍ਰੀ ਕੀ ਸੰਤਾਨ ਕੇ ਪੁੱਸ ਥੱਤ੍ਰੀ ਹੈਂ ੭।

ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ

ਆਠ ਬਰਸ ਕੀ ਅਵਸਥਾ ਮੇਂ ਹੀ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਏ। ਨਾਂ ਹੀ ਇਨਕਾ ਬਿਵਾਹ ਹੁਆ, ਨਾਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਹਏ। ੮।

ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੇ ਬਡੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਕੇ ਪੋਤੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਸੇ ਪੀਛੇ ਗੱਦੀ ਬੈਠੇ। ਇਨ ਕੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਹੁਏ। ਉਨਕਾ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਪੂਰਬ ਲਿਖਾ ਗਿਆ ਹੈ। ੯।

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਓਂ ਕੇ ਜਨਮ ਥਾਨ

ਸੰਮਤ ੧੭੪੩, ਮਾਘ ਸੁਦੀ ਚੌਥ ਕੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਬਡੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੰਗਾਣੀ ਕੇ ਜੰਗ ਪੀਛੇ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ ਸੇ ਅਨੰਦ ਪੁਰ ਜਨਮੇ।

ਸੰਮਤ ੧੭੪੭ ਮੇਂ ਨਦੌੜ ਕੇ ਜੰਗ ਪੀਛੇ ਚੇਤ ਸੁਦੀ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸਪਤਮੀ ਕੋ ਮਾਤਾ ਜੀਤੋ ਜੀ ਸੇ ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਮੇਂ ਜੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਜਨਮੇ।

ਸੰਮਤ ੧੭੫੩ ਮੇਂ ਮੱਘਰ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਟੇ ਛਠੇ ਕੋ ਮਾਤਾ ਜੀਤੋ ਜੀ ਸੇ ਹੁਸੈਨ ਖਾਂ ਕੇ ਜੰਗ ਪੀਛੇ ਸੁਖਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁਏ।

ਸੰਮਤ ੧੭੫੫ ਮੇਂ ਫਾਗਣ ਵਦੀ ਸਪਤਮੀ ਕੋ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਸਭ ਜੰਗ ਹੋਣੇ ਪੀਛੇ ਮਾਤਾ ਜੀਤੋ ਜੀ ਸੇ ਫਤਹ ਸਿੰਘ ਜਨਮੇ।

(੧) ਆਨੰਦ ਪੁਰ ੧, ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ੨, ਸੋਢੀ ੩-ਕੋਸ ਗੜ੍ਹ ਸੇ ਦਸ ਕਦਮ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਓਂ ਕੀ ਮੰਜੀ ਹੈ। ਏਹਾਂ ਚਾਰੋਂ ਪੜਤੇ ਥੇ ੪।

(੨) ਬਡੀ ਬਸੀ – ਕਸਬਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਸੇ ਛੇ ਕੋਸ, ਅਗਨਿ ਕੋਣ ਮੇਂ ੧, ੦ ੨, ੦੩ – ਸੰਮਤ ੧੭੫੭ ਮੇਂ ਪੰਦ੍ਰਾਂ ਬਰਸ ਕੀ ਉਮਰ ਮੇਂ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੁਰੁ ਜੀ ਕੀ ਆਗਜਾ ਮਾਨ ਏਹਾਂ ਸੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕੀ ਲੜਕੀ ਕਾ ਸਤ ਭੰਗ ਕਰਣੇ ਵਾਲੇ ਪਠਾਣ ਕੋ ਪਕੜ ਗੁਰੁ ਜੀ ਕੇ ਹਜੁਰ ਲੇ ਆਏ ਥੇ।

(੩) ਚਮਕੌਰ ੧, ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਓਂ ਕਾ ਦਰਬਾਰ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਸੰਮਤ ੧੭੬੨ ਮੇਂ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉੱਨੀ ਬਰਸ, ਏਕ ਮਹੀਨਾ, ਸਤਾਰਾਂ ਦਿਨ ਕੀ ਉਮਰ ਮੇਂ ਔਰ ਜੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਪੰਦ੍ਰਾਂ ਬਰਸ, ਸੱਤ ਮਹੀਨੇ, ਛੱਬੀ ਦਿਨ ਕੀ ਉਮਰ ਮੇਂ ਮਘਰ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਟੇ ਸਤਾਰਾਂ, ਵੀਰਵਾਰ ਕੋ ਦੋ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਘੜੀ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇ ਚਮਕੌਰ ਕੇ ਜੁੱਧ ਮੇਂ ਸ਼ਹੀਦ ਹੁਏ। ਥਾਨ ਦੋਨੋਂ ਕਾ ਏਕ ਹੀ ਹੈ ੪।

(੪) ਸਰਹੰਦ ਸ਼ਹਿਰ ੧, ਫਤੇ ਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਸੰਮਤ ੧੭੬੨ ਮੇਂ ਨੌ ਬਰਸ ਕੀ ਅਵਸਥਾ ਮੇਂ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਔਰ ਸਾਤ ਬਰਸ ਕੀ ਅਵਸਥਾ ਮੇਂ ਫਤਹ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੂਬੇ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਨ ਨੇ ਕਤਲ ਕਰਵਾਏ। ਪੋਹ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਟੇ ਤੀਨ ਕੋ ਮੰਗਲ ਵਾਰ, ਸਵਾ ਪਹਿਰ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇ ਕਿਲੇ ਕੀ ਨੀਵ ਮੇਂ ਚਿਣਾਏ। ਉਸੀ ਜਗ੍ਹਾ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਫਤਹ ਗੜ੍ਹ ਬਣਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਸਮੇਂ ਮੇਂ ਹੀ ਬੰਦੇ ਕੇ ਹਾਥ ਸੇ ਯੇਹ ਸ਼ਹਿਰ ਐਸਾ ਉਜੜਾ ਜੋ ਪ੍ਰਲੈ ਪ੍ਰਯੰਤ ਵੈਸਾ ਨਹੀਂ ਬਣੇਗਾ। ਅਰ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੋਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਹੁਕਮ ਐਸਾ ਪੂਰਾ ਕੀਆ। ਸਤਲੁਜ ਛੋਡ ਮੁਲਤਾਨ ਤਕ ਰੇਲ ਮੇਂ ਇਸ ਕੀ ਈਂਟ ਪਹੁੰਚਾਈ ੪।

(੫) ੦ ੧, ਜੋਤੀ ਸ੍ਵਰੂਪ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਜਹਾਂ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਕਾ ਅਰ ਇਨ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਓਂ ਕਾ ਸਸਕਾਰ ਕੀਆ, ਉਸ ਮਕਾਨ ਮੇਂ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰਾ ਜੋਤੀ ਸ੍ਵਰੂਪ ਹੈ ੪।

ਮਹਾਂ ਸ਼ੂਰਬੀਰ, ਹਠੀ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਇਨ ਚਾਰ ਸਾਹਿਬ-ਜ਼ਾਦਿਓਂ ਅਰ ਪਾਂਚਵੇਂ ਪੁੱਤ੍ਰ ਖਾਲਸੇ ਬਿਨਾ ਬਡੇ ਭੀਰੂ ਹਠੀ ਪ੍ਰਤਾਪ ਹੀਨ ਚਾਰ ਔਰ ਭੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈਂ ਜਿਨ ਮੇਂ ਏਕ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੋ ਸੰਮਤ ੧੭੬੪ ਮੇਂ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਹਟਾਵਤੇ ਭੀ ਹਠ ਸੇ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸੁਨਿਆਰੇ ਕਾ ਲੜਕਾ ਅਪਨੇ ਬੇਟੇ ਜੈਸਾ ਦੇਖ ਬੇਟਾ ਕਰ ਪਾਲਿਆ। ਦੂਸਰਾ ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਤਰਖਾਣ ਕਾ ਲੜਕਾ, ਤੀਸਰਾ ਚਰਨ ਦਾਸ, ਚੌਥਾ ਪੰਜਾਬ ਸਿੰਘ ਦੋਨੋਂ ਕੀ ਜਾਤ ਗੋਤ ਕਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ।

ਜਬ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੁਆਨ ਹੂਆ, ਅਬਚਲ ਨਗਰ ਸਾਹਿਬ ਸੇ ਜੋ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਪੂਜਨੇ ਹੇਤ ਦੇ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਜੀ ਕੋ ਦਿੱਲੀ ਭੇਜਿਆ, ਓਹ ਉਨਕੋ ਆਪਨੇ ਅੰਗ ਸਜਾਵਨੇ ਲਗਾ। ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀਜੀ ਨੇ ਰੋਕਿਆ ਤੁ ਵੋਹ ਕਟਾਰ ਲੇਕਰ ਮਾਰਨੇ ਕੋ ਤਿਆਰ ਹੂਆ। ਉਸ ਦਿਨ ਸੇ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ ਪਹਿਲੇ ਮਕਾਨ ਮੇਂ ਉਸ ਕੋ ਛੋਡ, ਬੇਦਾਵਾ ਲਿਖ, ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਜੀ ਸਹਿਤ ਆਪ ਬੰਗਲੇ ਸਾਹਿਬ ਜਾ ਰਹੀ।

ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪਾਸ ਪਾਂਚ ਸੈ ਅਸਵਾਰ ਰਹਿਤੇ ਥੇ। ਏਕ ਦਿਨ ਬਡੀ ਮਸਜਿਦ ਕੇ ਸਮੀਪ ਜਾਤੇ ਪੈ ਨਿਮਾਜ਼ ਮੇਂ ਝੁਕਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨੋਂ ਕੋ ਦੇਖ ਇਸ ਕੇ ਨਕੀਬ ਨੇ ਆਵਾਜ਼ ਦਈ ਦੇਖੀਏ ਯੇਹ ਕੈਸੀ ਕਸਰਤ ਕਰਤੇ ਹੈਂ। ਮੁਲਾਨੇ ਲੋਗੋਂ ਨੇ ਹਾਸੀ ਕੀ ਬਾਤ ਸੁਣ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਪਾਸ ਫਰਿਆਦ ਕਰੀ ਕਿ ਹਮ ਕੋ ਹਾਸੀ ਕਰੀ ਹੈ ਇਸ ਲੀਏ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਿੱਲੀ ਸੇ ਨਿਕਾਲਾ ਜਾਵੇ। ਅਗਰ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੇ ਤੋ ਸਿੰਘ ਵੇਸ ਛੋਡ ਕਰ ਕੇਸ ਉਤਰਾਵੇ।

ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨੇ ਚੋਬਦਾਰ ਭੇਜਾ। ਇਸ ਨੇ ਹੁਕਮ ਸੁਣਕੇ ਕੇਸ ਉਤਰਾਇ ਥਾਲੀ ਮੇਂ ਰੱਖ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਕੇ ਪਾਸ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਭੇਜ ਦੀਏ। ਪੀਛੇ ਇਸ ਕੀ ਅਸਵਾਰੀ ਸਮੇਂ ਏਕ ਬੇ ਨਵਾ ਫਕੀਰ ਸਦਾ ਕਰਤਾ ਥਾ। ਪਹਿਲੇ ਕੁਛ ਦਿਨ ਉਸ ਕੋ ਰੁਪਜਾ ਪੈਸਾ ਦਿਵਾਤਾ ਰਹਾ। ਏਕ ਦਿਨ ਨਾਂ ਦੀਏ ਤੋ ਉਸ ਨੇ ਗਾਲ ਨਿਕਾਲੀ। ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸ ਕੋ ਕੂੰਏ ਮੇਂ ਛਲਵਾਇਆ। ਕੁਛ ਦਿਨ ਮੇਂ ਖਬਰ ਪਾਇ ਬੇ ਨਵਾਓਂ ਨੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਪਾਸ ਫਰਿਆਦ ਕਰੀ। ਤਬ ਇਸ ਕੋ ਪਕੜਨੇ ਹੇਤ ਤੁਰਕੋਂ ਕੀ ਫੌਜ ਚੜ੍ਹੀ। ਥੋਹੜਾ ਚਿਰ ਜੰਗ ਕਰ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਏਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕੇ ਘਰ ਮੇਂ ਛਿਪਾ। ਉਸ ਨੇ ਪਕੜਾ ਦੀਆ। ਫਰੁਖਸੀਅਰ ਨੇ ਸੰਮਤ ੧੭੭੫ ਮੇਂ ਫਾਗਨ ਕੇ ਬਾਈਸਵੇਂ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਟੇ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕੋ ਹਾਥੀ ਕੇ ਪਾਉਂ ਸੇ ਮਸਲਵਾਇਆ।

(੧) ਦਿੱਲੀ ੧, ਦੇਹਰਾ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕਾ ੨, ਸਿੱਖ ਅਜੀਤੀਏ ੩ – ਯੇਹ ਦੇਹਰਾ, ਅਜਮੇਰੀ ਦਰਵੱਜ਼ੇ, ਸ਼ਹਿਰ ਸੇ ਦੋ ਕੋਸ ਉੱਤਰ ਪਾਸੇ, ਸਬਜ਼ੀ ਮੰਡੀ ਕੇ ਪਾਸ ਹੈ। ਅਜੀਤੀ ਸੰਗਤ ਐਤਵਾਰ ਕੋ ਈਹਾਂ ਜਾਤੀ ਹੈ ੪।

(੪) ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਅਰ ਬੇਟਾ ਹਠੀ ਸਿੰਘ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ ਪਾਸ ਆਏ। ਮਾਤਾ ਇਨ ਕੋ ਲੇ ਕਰ ਭਰਤਪੁਰ ਚਲੀ ਗਈ। ਕੁਛ ਦਿਨ ਭਰਤ ਪੁਰ ਨਿਵਾਸ ਕਰ ਪੀਛੇ ਮਥਰਾ ਮੇਂ ਜਾਇ ਰਹੀ। ਜਬ ਹਠੀ ਸਿੰਘ ਸੰਮਤ ੧੮੦੧ ਕੇ ਸਮੀਪ ਪੰਦਰਾਂ, ਸੋਲਾਂ ਬਰਸ ਕਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੇ ਸ਼ਬਦੋਂ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਨਾਮ ਨਿਕਾਲ ਅਪਣਾ ਪਾਵਣੇ ਲਗਾ। ਤਬ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਜੀ ਉਸ ਕੋ ਮਥਰਾ ਛੋਡ ਆਪ ਦਿੱਲੀ ਕੇ ਮਕਾਨ ਮੇਂ ਚਲੀ ਆਈ।

ਹਠੀ ਸਿੰਘ ਨਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਕੀ ਫੌਜ ਜਾਣੇ ਸਮੇਂ ਮਥਰਾ ਸੇ ਨਿਕਸ ਬੁਰਹਾਨ ਪੁਰ ਮੇਂ ਜਾਇ ਰਹਾ। ਔਰ ਊਹਾਂ ਹੀ ਸਮਾਇਆ। ਬੁਰਹਾਨ ਪੁਰ ਸਿੰਧੀ ਪੁਰ ਮਹੱਲੇ ਮੇਂ ਇਸ ਕਾ, ਇਸ ਕੀ ਮਾਤਾ ਕਾ, ਇਸ ਕੀ ਦੋਨੋਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਕੇ ਦੇਹਰੇ ਹੈਂ ੪।

(ਅ) ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੈਸੇ ਸਰੂਪ ਵਾਲੇ ਤਰਖਾਣ ਕੇ ਲੜਕੇ ਕੋ ਦੇਖ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਨਾਮ ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਰੱਖਾ। ਸੋ ਤਰਖਾਣ ਸਿੱਖ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਥਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪਾਲਾ। ਬਡਾ ਹੁਆ, ਅਨੰਦ ਪੁਰ ਕੇ ਅੰਤ ਕੇ ਜੰਗ ਮੇਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਖਮ ਖਾਇ ਭਾਗ ਕੇ ਬੈਰਾਗੀ ਬਣ ਹੁੱਕਾ ਪੀਣੇ ਲਗਾ। ਜਬ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਗਰੇ ਉਰ ਗਏ ਮਥਰਾ ਮੇਂ ਬੈਰਾਗੀਓਂ ਕੀ ਜਮਾਤ ਮੇਂ ਹੁੱਕਾ ਪੀਤੇ ਕੋ ਦੇਖ ਬਚਨ ਕੀਆ "ਭੂਤੋਂ ਕੇ ਸਰਦਾਰ ! ਤੈ ਨੇ ਮੰਦ ਕਾਮ ਕੀਆ, ਇਸ ਲੀਏ ਪਾਂਚ ਸੈ ਬਰਸ ਭੂਤ ਬਣਾ ਔਰਤੋਂ ਮੇਂ ਫਿਰੇਂਗਾ।" ਸੋ ਮਰ ਕੇ ਭੂਤ ਹੁਆ। ਰੋਪੜ ਕੇ ਸਮੀਪ ਸੁੱਧ ਇਸਤ੍ਰੀਓਂ ਮੇਂ ਆਤਾ ਹੈ। ਲੋਗ ਉਨ ਸੇ ਮੇਰੀ ਅੱਖ ਕਿਉਂ ਦੁਖੀ? ਮੇਰਾ ਕਾਨ ਕਿਉਂ ਦੁਖਾ? ਐਸੀ ਪੁੱਛਿਆ ਲੇਤੇ ਹੈਂ। ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਉਨ ਕੋ — ਤੈ ਨੇ ਗੁਰੂ ਕਾ ਕੜਾਹ ਨਾਂ ਦੀਆ, ਤੈ ਨੇ ਦੇਵੀ ਕਾ ਬੱਕਰਾ ਨਾਂ ਦੀਆ ਐਸੇ ਦੁਖ ਹੋਣੇ ਕੇ ਨਮਿਤ ਬਤਾਇ ਦੇਤੀ ਹੈਂ। ਮਕਾਨ ਇਨ ਕੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਚਾਰ ਹੈਂ। ਦੋ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਰੋਪੜ ਮੇਂ, ਏਕ ਖਿਦਰਾ ਬਾਦ ਮੇਂ, ਏਕ ਡਡਹੇੜੀ ਮੇਂ ਖੰਨੇ ਕੇ ਪਾਸ।

(੧) ਰੋਪੜ ੧, ਮੰਜੀ ਜੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਕੀ ੨, ੦੩- ਸ਼ਹਿਰ ਸੇ ਏਕ ਮੀਲ ਉੱਤਰ ਪਾਸੇ ਸਦਾ ਵ੍ਰਤ ਕੇ ਮਕਾਨ ਪਾਸ ਜੋਹ ਥਾਨ ਹੈ। ਝੰਡਾ ਖੜਾ ਹੈ ੪।

(੨) ੦ ੧, ਮੰਜੀ ਦੂਜੀ ੨, ੦ ੩ – ਜੋਹ ਥਾਨ ਸ਼ਹਿਰ ਬੀਚ ਖੇੜੇ ਮਹੱਲੇ ਮੇਂ ਹੈ। ਇਨ ਦੋਨੋਂ ਮਕਾਨੋਂ ਕੀ ਮਾਨਤਾ ਰਾਜਾ ਭੂਪ ਸਿੰਘ ਕੇ ਵਕਤ ਮੇਂ ਹੋਤੀ ਥੀ। ਅਬ ਕਮ ਹੈ। ਇਸ ਮਕਾਨ ਮੇਂ ਏਕ ਮਾਈ ਸਾਧਣੀ ਮੇਂ ਜੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਆਤਾ ਥਾ। ਵੋਹ ਸਿਰ ਹਿਲਾਇ ਕਰ ਪੁਛਿਆ ਦੇਤੀ ਥੀ ੪।

ਬਾਹਰਲਾ ਮਕਾਨ ਅਸਲ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਹੈ, ਸੋ ਸਿੱਖੋ ਕੋ ਮਾਨਣਾ ਚਾਹੀਏ। ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਬਵੰਜਾ ਨੰਬਰ ਮੇਂ ਲਿਖਾ ਗਿਆ ਹੈ।

(੩) ਖਿਦਰਾਬਾਦ ਮੇਂ ਭੀ ਜੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ ਮਕਾਨ ਅਸਲ ਮੇਂ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਹੈ। ਸੋ ਪੀਛੇ ਬੱਤੀ ਨੰਬਰ ਮੇਂ ਲਿਖਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਲੋਗ ਇਸ ਕੋ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਹੀ ਬੋਲ ਦੇਤੇ ਹੈਂ। ਕੋਈ ਅਣਜਾਣ ਬਾਬਾ ਫਤਹ ਸਿੰਘ ਭੀ ਕਹਿ ਦੇਤੇ ਹੈਂ।

(੪) ਡਡਹੇੜੀ ਗ੍ਰਾਮ ੧, ਮੰਜੀ ਜੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ੨, ਸਿੱਖ ੩ – ਸਿਰ ਹਿਲਾਇ ਪੁਛਿਆ ਦੀਆ ਕਰਤਾ ਹੈ ੪।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

(੬) ਚਰਨ ਦਾਸ ਭਦੌੜ ਮੇਂ ਰਹੇ। ਇਸ ਨੇ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਕਹਾਇਆ। ਯੇਹੀ ਕਾਇਰਪਣਾ ਕੀਆ। ਅਵਰ ਬਾਤੋਂ ਮੇਂ ਯੇਹ ਪਿਛਲੇ ਦੋਨੋਂ ਸੇ ਅੱਛੇ ਥੇ। ਸਦਾ ਭਜਨ ਮੇਂ ਰਹਿਤੇ ਥੇ। ਭਦੌੜ ਵਾਲੇ ਇਨ ਕੇ ਮਕਾਨ ਅਸਲ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਹੈਂ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਨੇ ਰਹਿਤੇ ਉਹਾਂ ਆਏ। ੩।

(ਸ) ਪੰਜਾਬ ਸਿੰਘ ਪੜਦੇ ਵਾਲੀ ਯਵਨੋਂ ਕੀ ਇਸਤ੍ਰੀਓਂ ਵਤ ਏਕ ਆਂਖ ਹੀ ਨੰਗੀ ਰਖਤੇ ਥੇ। ਔਰ ਸਭ ਸਰੀਰ ਬਸਤ੍ਰ ਸੇ ਢਕਾ ਰਖਤੇ ਥੇ। ਇਨ ਕਾ ਥਾਨ ਹਡਿ-ਆਏ ਨਗਰ ਸੇ ਸਾਤ ਕੋਸ ਨੈਰਤ ਕੋਣ ਮੇਂ ਤਾਜੋ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਹੈ। ਸੋ ਜਾਣ ਪੜਤਾ ਹੈ ਯੇਹ ਦੋਨੋ ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਸਿੱਖ ਥੇ। ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਣੇ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕੋ ਪਿਤਾ ਮਾਨ, ਪਿਪਲਾਦਿ ਰਿਖੀ ਕੇ ਚੇਲਿਓਂ ਵਤ ਪੁਤਰ ਕਹਾਤੇ ਰਹੇ। ਔਰ ਜਾਤੀ, ਗੋਤ੍ਰਾਦਿ ਕਾ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਯੇਹ ਕਾਹੂੰ ਕੋ ਨਹੀਂ ਬਤਾਤੇ ਥੇ ੪।

(ਹ) ਖਾਲਸੇ ਪੁੱਤਰ ਕਾ ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਪਟਣਾ, ਵਾਸੀ ਆਨੰਦ ਪੁਰ, ਸੋਈ ਸਦਾ ਸਭ ਕੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਵਣ ਸਮੇਂ ਸੁਣਾਇਆ ਜਾਤਾ ਹੈ। ੧ ॥ ੯ ॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਮਤ ਗੁਰ ਤੀਰਥ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਤਾਰਾ ਹਰਿ ਨਰੋਤਮ ਰਚਿਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਪੁੱਤ੍ਰ ਜਨਮਥਾਨਾਦਿ ਰਚਨਾ ਸਮਾਪਤ ੧੧ ॥

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਸ੍ਰੀ ਮਤ ਮਹਲੋਂ ਕੇ ਜਨਮਥਾਨਾਦਿ

(੧) ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਕੇ ਮਹਲ 'ਸੁਲੱਖਣੀ' ਜੀ ਕਾ ਜਨਮ ਮੂਲੇ ਚੋਣੇ, ਮਾਤਾ ਚੰਦੋ ਕੇ ਘਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਟਾਲੇ ਮੇਂ ਹੁਆ। ਤਹਾਂ ਹੀ ੧੫੪੪ ਮੇਂ ਜੇਠ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਟੇ ੨੪ ਕੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸੇ ਬਿਵਾਹ ਭਇਆ। ਕਹੀਂ ਬਿਵਾਹ ਪੱਖੋਂ ਕੇ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਲਿਖਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਲੀਏ ਲਿਖਾ ਹੈ ਕਿ ਮੂਲਾ ਜੀ ਪੱਖੋ ਕੇ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਪਟਵਾਰੀ ਥੇ। ਉਹਾਂ ਭੀ ਇਨ ਕਾ ਘਰ ਬਣਾ ਥਾ। ਜਾਂਤੁ ਪੱਖੋ ਕੇ ਗ੍ਰਾਮ ਲਿਖਾ ਹੈ। ਗੋਤ ਚੋਣਾ ਥਾ, ਇਸ ਲੀਏ ਇਨ ਕੀ ਬੇਟੀ ਕੋ ਚੋਣੀ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ। ਸੁਲਖਣੀ ਜੀ ਕਾ ਚਲਾਣਾ ਸੰਮਤ ਮੇਂ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਹੁਆ ੧

(੨) ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੇ ਮਹਲ 'ਖੀਵੀ' ਜੀ ਕਾ ਜਨਮ ਖਡੂਰ ਮੇਂ ਹੋਆ। ਸੰਮਤ ੧੫੭੬ ਮੇਂ ੧੬ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਟੇ ਮਾਘ ਕੋ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਸੇ ਸ਼ਾਦੀ ਹੁਈ। ਅਰ ਖਡੂਰ ਮੇਂ ਹੀ ਸੰਮਤ ੧੬੩੯ ਕੋ ਖੀਵੀ ਜੀ ਕਾ ਚਲਾਣਾ ਹੁਆ ੧।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

(੩) ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਕੇ ਮਹਲ ਰਾਮੋਂ ਜੀ ਕਾ ਜਨਮ ਸਥਾਨ, ਮਾਤਾ, ਪਿਤਾ, ਗੋਤ੍ ਕਹੀਂ ਲਿਖੇ ਦੇਖੇ ਨਹੀਂ। ਸੰਮਤ ੧੫੮੯ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਸੇ 'ਰਾਮੋ' ਜੀ ਕਾ ਬਿਵਾਹ ਹਆ। ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਮੇਂ ਇਨ ਕਾ ਚਲਾਣਾ ਹੁਆ। ੧।

(੪) ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਕੇ ਮਹਲ 'ਭਾਨੀ' ਜੀ ਕਾ ਜਨਮ ਸੰਮਤ ੧੫੯੧ ਮੇਂ ਬਾਸਰਕੇ ਗ੍ਰਾਮ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਕੇ ਘਰ ਮਾਤਾ ਰਾਮੋਂ ਸੇ ਭਇਆ। ਸੰਮਤ ੧੫੯੯ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਸੇ ਬਿਵਾਹ ਹੁਆ। ਸੰਮਤ ੧੬੫੫ ਮੇਂ ਗੋਇੰਦਵਾਲ 'ਭਾਨੀ' ਜੀ ਕਾ ਚਲਾਣਾ ਹੁਆ। ਇਸ ਅਪਣੀ ਬੇਟੀ ਪੈ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਬਹੁਤ ਕਿਰਪਾ ਰਖਤੇ ਏ। ਇਸ ਲੀਏ ਇਸੀ ਕੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਸੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਸੇ ਆਗੇ ਸੋਢੀ ਬੰਸ ਪੈ ਗੱਦੀ ਰਹੀ। ੧।

(੫) ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੇ ਮਹਲ 'ਗੰਗਾ' ਜੀ ਕਾ ਜਨਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਚੰਦ ਧਨਵੰਤੀ ਕੇ ਘਰ ਮਉ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਹੁਆ। ਤਹਾਂ ਹੀ ਸੰਮਤ ੧੬੨੨ ਮੇਂ ਬਿਵਾਹ ਹੁਆ। ਮਾਤਾ ਗੰਗਾ ਕਾ ਪ੍ਰਲੋਕ ਸੰਮਤ ੧੬੭੮ ਮੇਂ ਬਕਾਲੇ ਗ੍ਰਾਮ ਹੁਆ। ਦੇਹਰਾ ਪ੍ਰਲੋਕ ਹੋਣੇ ਕੇ ਸਥਾਨ ਬਣਾ ਹੈ। ਮਾਤਾ ਕੀ ਆਗਜਾ ਸੇ ਦੇਹ ਬਿਆਸਾ ਮੇਂ ਪ੍ਰਵਾਹੀ ਗਈ।

ਕਹੀਂ ਕਹੀਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਬਿਵਾਹ ਸੰਮਤ ੧੬੨੨ ਮੇਂ ਮਰੂਏ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ 'ਰਾਮ ਦੇਵੀ' ਜੀ ਸੇ ਲਿਖਾ ਹੈ। ਅਰ ਗੰਗਾ ਜੀ ਕਾ ਬਿਵਾਹ ਗੌਥ ਜੀ ਕੀ ਬੀੜ ਸਮੇਂ 'ਮਉ' ਮੇਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਲਿਖਾ ਹੈ, ਸੋ ਦੋਨੋਂ ਸੰਮਜਕ (ਠੀਕ) ਨਹੀਂ। ਬਿਵਾਹ ਬੀੜ ਸਮੇਂ ਨਹੀਂ ਹੁਆ। ਮਰੂਏ ਗ੍ਰਾਮ ਕਾ ਕਹੀਂ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਾਹੂੰ ਸੇ ਭੂਲ ਕੇ ਮਉ ਕੇ ਸਥਾਨ ਹੀ ਮਰੂਆ ਲਿਖਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਰਾਮ ਦੇਵੀ ਨਾਮ ਗੰਗਾ ਦੇਵੀ ਕਾ ਹੀ ਸਮਝੋ। ੧।

(੬) ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੇ ਮਹਲ 'ਦਾਮੋਦਰੀ' ਜੀ ਕਾ ਜਨਮ ਨਾਰਾਇਣ ਦਾਸ ਸੂਹੜੀ, ਦਇਆ ਕੌਰ ਕੇ ਘਰ 'ਡੱਲੇ' ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਹੁਆ। ਤਹਾਂ ਹੀ ਸੰਮਤ ੧੬੬੧ ਮੇਂ ਬਿਵਾਹ ਹੁਆ। ਦਾਮੋਦਰੀ ਜੀ ਕਾ ਚਾਲਾਣਾ ਸੰਮਤ ੧੬੮੮ ਕੋ ਮਾਲਵੇ ਦੇਸ ਡਰੌਲੀ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਹੁਆ। ਡਰੌਲੀ ਮੇਂ ਹੀ ਇਨ ਕਾ ਦੇਹਰਾ ਹੈ ਅਰ ਬਾਬੇ ਗੁਰਦਿੱਤਾ ਜੀ ਕਾ ਜਨਮ ਥਾਨ ਬਣਾ ਹੈ।

ਦੂਸਰੇ ਮਹਲ 'ਨਾਨਕੀ' ਜੀ ਕਾ ਜਨਮ ਹਰੀ ਚੰਦ ਲੰਬ, ਹਰਦੇਈ ਮਾਤਾ ਕੇ ਘਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਹੁਆ। ਤਹਾਂ ਹੀ ਸੰਮਤ ੧੬੭੦ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਥ ਸ਼ਾਦੀ ਹੁਈ। ਸੰਮਤ ੧੭੩੫ ਕੇ ਸਮੀਪ ਚਲਾਣਾ ਹੁਆ। ਦੇਹਰਾ ਪਤਾਲ ਪੁਰੀ ੨ ॥

ਤੀਸਰੇ ਮਹਲ 'ਮਹਾਂਦੇਵੀ' ਜੀ ਕਾ ਜਨਮ ਦਇਆ ਰਾਮ ਮਰਵਾਹੇ, ਮਾਤਾ ਭਾਗਣ ਕੇ ਘਰ ਮੰਡਿਆਲੀ ਗ੍ਰਾਮ ਭਇਆ। ਤਹਾਂ ਹੀ ਸੰਮਤ ੧੬੭੨ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸੇ ਬਿਵਾਹ ਹੁਆ। ਮਰਵਾਹੇ ਖੱਤ੍ਰੀ ਕੀ ਬੇਟੀ ਹੋਣੇ ਸੇ ਇਸ ਕੋ ਮਾਤਾ ਮਰਵਾਹੀ ਬੋਲਤੇ ਹੈਂ। ਸੰਮਤ ੧੬੯੩ ਮੇਂ ਕੀਰਤਪੁਰ ਚਲਾਣਾ ਹੁਆ। ਦੇਹਰਾ ਪਾਤਾਲ ਪੁਰੀ ੩ ॥

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਚੌਥੇ ਮਹਲ ਕੌਲਾਂ ਕਾ ਜਨਮ ਲਾਹੌਰ ਮੇਂ ਹੁਆ। ਤਹਾਂ ਹੀ ਸੰਮਤ ੧੬੭੮ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਸ਼ਰਨ ਆਈ। ਸੰਮਤ ੧੬੭੯ ਮੇਂ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਸਮਾਈ। ਇਸ ਕੀ ਸਮਾਧ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਮੇਂ ਹੈ। ੪।

(੭) ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੇ ਸਭ ਮਹਲੋਂ ਕਾ ਜਨਮ ਦਇਆ ਰਾਮ ਸਿੱਲੀ ਕੀ ਅਨੰਤੀ, ਜੁਵਾਲਾ, ਗੌਰਾਂ ਤੀਨ ਇਸਤ੍ਰੀਓਂ ਸੇ ਗੰਗਾ ਤੀਰੇ ਅਨੂਪ ਸ਼ਹਿਰ ਮੇਂ ਹੁਆ। ਸਪਸ਼ਟ ਐਸੇ ਹੈ ਯਥਾ:— ਅਨੰਤੀ ਕੀ — ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੌਰ, ਤੋਖੀ ਦੋ ਕੰਨਿਆਂ। ਜੁਵਾਲਾ ਕੀ — ਚੰਦ ਕੌਰ, ਲਡਿੱਕੀ ਦੋ ਕੰਨਿਆਂ। ਗੌਰਾਂ ਕੀ — ਪ੍ਰੇਮ ਕੌਰ, ਰਾਮ ਕੌਰ, ਅਣੋਖੀ ਤੀਨ ਕੰਨਿਆਂ। ਕੋਟ ਕਲਿਆਣੀ ਦਾਸੀ ਥੀ। ਬਿਵਾਹ ਉਨ ਕੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਕੀਰਤਪੁਰ ਰਹਿਤੇ ਕੀਏ। ਸੰਮਤ ੧੬੮੫ ਮੇਂ ਪਹਿਲਾ ਬਿਵਾਹ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਰਾਇ ਜੀ ਸੇ 'ਚੰਦ ਕੌਰ' ਜੀ ਕਾ, ਸਾਥ ਤੋਖੀ ਦਾਸੀ ਥੀ। ਸੰਮਤ ੧੬੯੪ ਮੇਂ ਦੂਸਰਾ ਬਿਵਾਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੌਰ ਜੀ ਕਾ ਸਾਥ ਕੋਟ ਕਲਿਆਣੀ ਦਾਸੀ। ਸੰਮਤ ੧੬੯੭ ਮੇਂ ਤੀਸਰਾ ਬਿਵਾਹ ਪ੍ਰੇਮ ਕੌਰ ਜੀ ਕਾ, ਸਾਥ ਅਣੋਖੀ ਦਾਸੀ। ਸੰਮਤ ੧੭੦੧ ਮੇਂ ਚੌਥਾ ਬਿਵਾਹ ਰਾਮ ਕੌਰ ਜੀ ਕਾ, ਸਾਥ ਲਡਿੱਕੀ ਦਾਸੀ।

ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਮੇਂ ਐਸਾ ਭੀ ਲਿਖਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੂਪ ਸ਼ਹਿਰ ਕੇ ਦਇਆ ਰਾਮ ਸਿਲੀ ਖੱਤ੍ਰੀ ਕੇ ਘਰ ਸਾਤ ਲੜਕੀਆਂ ਥੀਂ। ਆਠਵੀਂ ਕੋਟ ਕਲਿਆਣੀ ਦਾਸੀ ਥੀ। ਉਸ ਨੇ ਚਾਰ ਟਹਿਲਣਾਂ ਔਰ ਚਾਰ ਸੁਆਣੀਆਂ ਬਣਾਇ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਜੀ ਕੋ ਬਿਵਾਹਨੇ ਕਾ ਸੰਕਲਪ ਕੀਆ। ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਅਨੂਪ ਸ਼ਹਿਰ ਪਹੁੰਚ ਕਰ ਏਕ ਸਮੇ ਹੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੀ ਸੋਲਾਂ ਸਹੰਸ੍ਰ ਵਤ ਪੋਤੇ ਕੋ ਬਿਵਾਹ ਲਿਆਏ । ੮।

(੮) ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਕਾ ਬਿਵਾਹ ਨਹੀਂ ਹੂਆ। ਆਠ ਬਰਸ ਕੀ ਅਵਸਥਾ ਮੇਂ ਹੀ ਸਮਾਏ ਥੇ।

(੯) ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੇ ਮਹਲ ਗੁਜਰੀ ਜੀ ਕਾ ਜਨਮ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰਾ ਜ਼ਿਲਾ ਜਲੰਧਰ ਮੇਂ ਹੂਆ। ਤਹਾਂ ਹੀ ੧੬੯੬ ਮੇਂ ਅੱਜੂ ਸੁਦੀ ਪੰਚਮੀ ਕੋ ਬਿਆਹ ਹੂਆ। ਸੰਮਤ ੧੭੬੨ ਮੇਂ ਪੋਹ ਕੇ ਤੀਸਰੇ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਟੇ ਸਾਹਿਬ ਜ਼ਾਦਿਓਂ ਕੇ ਸਾਥ ਸਰਹੰਦ ਬੁਰਜ ਮੇਂ ਸਮਾਈ। ਦੇਹਰੇ ਕਾ ਨਾਮ ਜੋਤੀ ਸਰੂਪ ਹੈ। ਇਸੀ ਮੇਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਸਸਕਾਰੇ ।੧।

(੧੦) ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਕੇ ਮਹਲ 'ਜੀਤੋ' ਜੀ ਕਾ ਜਨਮ ਲਾਹੌਰ ਮੇਂ ਭਇਆ। ਬਿਵਾਹ ਸੰਮਤ ੧੭੩੦ ਮੇਂ ਆਨੰਦ ਪੁਤ ਕੇ ਸਮੀਪ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲਾਹੌਰ ਮੇਂ ਹੂਆ। ਸੰਮਤ ੧੭੫੭ ਮੇਂ ਅਨੰਦ ਪੁਰ 'ਜੀਤੋ' ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਾ ਚਲਾਣਾ ਹੂਆ। ਦੇਹਰਾ ਇਨ ਕਾ ਪੀਛੇ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਕੇ ਪਥ ਨੰਃ ਮੇਂ ਲਿਖ ਚੁਕੇ ਹੈਂ। ੧।

'ਸੁੰਦਰੀ' ਜੀ ਕਾ ਜਨਮ ਲਾਹੌਰ ਕੁਮਰਾਵ ਗੋਤੀ ਸਿੱਖ ਕੀ ਬੇਟੀ। ਬਿਵਾਹ ਸੰਮਤ ੧੭੪੩ ਮੇਂ ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਹੂਆ। ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ ਕਾ ਨਿਵਾਸ ੧੭੬੪ ਸੇ ਲੇ ਸੰਮਤ ੧੮੦੩ ਪ੍ਰਯੰਤ ਦਿੱਲੀ ਮੇਂ ਰਹਾ। ੨।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

'ਸਾਹਿਬਦੇਵੀ' ਜੀ ਕਾ ਜਨਮ ਰੁਹਤਾਸ ਸ਼ਹਿਰ ਮੇਂ। ਬਿਵਾਹ ਸੰਮਤ ੧੭੫੭ ਮੇਂ ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਭਇਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਬਿਵਾਹ ਸੇ ਪਹਿਲੇ ਬ੍ਰਹਮਚਰਜ ਰੱਖਣੇ ਕਾ ਨੇਮ ਕਰ ਚੁਕੇ ਥੇ। ਇਸ ਲੀਏ ਪੁੱਤਰ ਕੀ ਜਗਹ ਇਸਕੀ ਗੋਦ ਮੇਂ ਸਮਰ੍ਪ 'ਖਾਲਸਾ' ਪਾਇਆ। ਤਿਸਕੋ ਅਬਚਲ ਨਗਰ ਸਾਹਿਬ ਜਾਤੇ ਸਾਥ ਲੇ ਗਏ। ਸੰਮਤ ੧੭੬੫ ਮੇਂ ਜਬ ਬੰਦਾ ਇਸ ਦੇਸ ਭੇਜਾ, ਉਸ ਸਮੇ ਗੁਰੱਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀ ਜਗ੍ਹਾ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਾਲੇ ਦੋ ਤਲਵਾਰਾਂ, ਦੋ ਕਟਾਰ, ਏਕ ਜਮਧਰ, ਏਕ ਖੰਡਾ ਜੇਹ ਛੇ ਸ਼ਸਤਰ ਦੇ ਕਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਜੀ ਕੋ ਭੀ ਦਿੱਲੀ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ ਪਾਸ ਭੇਜਾ। ਇਸ ਲੀਏ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਜੀ ਭੀ ਸੰਮਤ ੧੮੦੩ ਪ੍ਰਯੰਤ ਹਵੇਲੀ ਸਾਹਿਬ ਮੇਂ ਰਹੀ। ੩।

(੧) ਦਿਲੀ ੧, ਹਵੇਲੀ ਸਾਹਿਬ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਪੁਰਾਣੀ ਦਿੱਲੀ ਕੇ ਸੜਕ ਪੈ ਸ਼ਹਿਰ ਸੇ ਬਾਹਰ ਅਗਨ ਕੋਣ ਮੇਂ ਥਾਨ ਹੈ ੪।

(੨) ੦ ੧, ਦੇਹਰੇ ਸੁੰਦਰੀ, ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਜੀ ਕੇ ੨, ਸਿੱਖ ੩ — ਸੰਮਤ ੧੮੦੪ ਮੇਂ ਇਨ ਦੋਨੋ ਕਾ ਕਾਲ ਹੁਆ। ਦੋਨੋਂ ਦੇਹਰੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੇ ਦੇਹਰੇ ਪਾਸ ਦਿੱਲੀ ਸੇ ਤੀਨ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ਪੁਰਾਣੀ ਦਿੱਲੀ ਪਾਸ ਜਮਨਾ ਕਿਨਾਰੇ ਹੈਂ। ਸ਼ਸਤ੍ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ ਜੀ ਵਾਲੇ ਦਿੱਲੀ ਮੇਂ ਅਬ ਏਕ ਰੋੜੇ ਸਿੱਖ ਕੇ ਘਰ ਹੈਂ ੪। ੩।

ਇਨ ਮਹਲੋਂ ਕੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਗੋਤ੍ ਭੀ ਖੱਤ੍ਰੀਓਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਕੀ ਬਡੀ ਛੋਟੀ ਕੁਲੋਂ ਕੇ ਜਾਨਣੇ ਲੀਏ ਲਿਖੇ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੇ ਸਾਥ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਕੀ ਸਗਾਈ ਸਮੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਕੇ ਦਿਵਾਨ ਚੰਦੂ ਸ਼ਾਹੀ ਕਾ ਊਚ ਨੀਚ ਪਨੇ ਕਾ ਹੀ ਝਗੜਾ ਹੁਆ। ਅਰ ਦਸੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਚਾਰ ਕੁਲ ਖੱਤ੍ਰੀਓਂ ਮੇਂ ਹੁਏ। ਸਾਕ ਸਬੰਧੀ ਭੀ ਇਨ ਵੇਦੀ ੧, ਤੇਹਣ ੨, ਭੱਲੇ ੩ ਸੋਢੀ ੪ ਕੇ। ਕੁਮਰਾਵ ੧, ਰਿਖ ਰਾਉ ੨, ਸੁਹੜੀ ੩, ਸਿਲੀ ੪, ਮਰਵਾਹੇ ੫, ਖੋਸਲੇ ੬, ਧੁੱਸੇ ੭, ਚੋਣੇ ੮, ਲੰਬ ੯। ਸੇਖੜੀ ਆਦਿ ਕੁਲੋਂ ਕੇ ਖੱਤ੍ਰੀਓਂ ਸੇ ਲਿਖੇ ਹੈਂ। ਸੋ ਜਾਨਣੇ ਚਾਹੀਏ ਕੌਣ ਥੇ। ਇਸ ਲੀਏ ਥੋੜਾ ਸਾ ਅਨੁਪਜੋਗੀ ਪ੍ਰਕਰਣ ਭੀ ਲਿਖਤੇ ਹੈਂ:—

ਖੱਤ੍ਰੀ ਜਾਤ ਅਸਲ ਮੇਂ ਦੂਸਰਾ ਵਰਣ ਛੱਤ੍ਰੀ ਹੈਂ। ਜਬ ਸਹਸ੍ਰ ਬਾਹੂ ਨੇ ਪਰਸ ਰਾਮ ਜੀ ਕੇ ਪਿਤਾ ਜਗਦਮਨ ਰਿਖੀ ਕੇ ਪ੍ਰਾਣ ਲੀਏ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਪਰਸ ਰਾਮ ਨੇ ਨੇਮ ਕੀਆ ਕਿ "ਮੈਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣੋਂ ਕੋ ਦੁਖ ਦੇਣੇ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਛੱਤ੍ਰੀ ਨਹੀਂ ਛੋਡੋਂਗਾ।" ਇਹ ਪ੍ਰਤਿਗਿਆ ਕਰ ਜਹਾਂ ਤਹਾਂ ਖੋਜ ਖੋਜ ਇਕੀਸ ਵਾਰ ਛੱਤ੍ਰੀ ਮਾਰੇ। ਜਬ ਪ੍ਰਗਟ ਖੱਤ੍ਰੀ ਮਾਰ ਚੁਕਾ ਪੀਛੇ ਉਸ ਕੇ ਚਿੱਤ ਮੇਂ ਆਇਆ ਦੋ ਛੱਤ੍ਰਾਣੀਓਂ ਕੇ ਗਰਭ ਮੇਂ ਰਹੇ, ਸੋ ਭੀ ਜਨਮ ਲੇ, ਬਡੇ ਹੋ ਬ੍ਰਾਹਮਣੋਂ ਕੋ ਦੁਖੀ ਕਰੇਂਗੇ, ਯਾਂ ਤੇ ਉਨ ਕਾ ਭੀ ਨਾਸ ਕਰੇਂ। ਜਬ ਇਸ ਖੋਜ ਮੇਂ ਲਗਾ, ਛਤ੍ਰਾਣੀਆਂ ਭਾਗ ਭਾਗ ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਕਿਨਾਰੇ ਸਾਰਸ੍ਵਤ ਬ੍ਰਾਹਮਣੋਂ ਕੇ ਆਸ੍ਰਮੋਂ ਮੇਂ ਜਾਇ ਛਿਪੀਆਂ।

ਪਰਸ ਰਾਮ ਨੇ ਖਬਰ ਪਾਇ ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਤੀਰ ਵਾਸੀ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਬ੍ਰਾਹਮਣੋਂ ਸੋ ਕਹਾ ਤੁਮਾਰੇ ਛਤ੍ਰਾਣੀਆਂ ਛਿਪੀ ਹੈਂ, ਸੋ ਮੇਰੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰੋ। ਮੈਂ ਤੁਮਾਰੇ ਦੁਖਦਾਈਓਂ ਕਾ ਮੂਲ ਦੂਰ ਕਰੂੰ। ਬਾਹਮਣੋਂ ਨੇ ਕਹਾ ਹਮਾਰੇ ਪਾਸ ਹਮਾਰੀਆਂ ਹੈਂ। ਏਹਾਂ ਛੱਤ੍ਰਾਣੀਆਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਪਰਸ ਰਾਮ ਨੇ ਕਹਾ ਤੁਮਾਰੀਆਂ ਹੈਂ ਤਬ ਇਨ ਕੇ ਹਾਥ ਸੇ ਕੱਚੀ ਰੋਟੀ ਖਾਓ। ਉਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣੋਂ ਨੇ ਖਤ੍ਰਾਣੀਓਂ ਕੇ ਹਾਥ ਸੇ ਰੋਟੀ ਖਾਈ। ਤਬ ਸੋ ਖੱਤ੍ਰੀਓਂ ਕੀ ਸਾਰਸ੍ਵਤੋਂ ਸਾਥ ਰੋਟੀ ਕੱਠੀ ਹੈ। ਚਾਹੀਏ ਖੱਤ੍ਰੀਓਂ ਕੋ ਭੀ ਬਣੀਓਂ ਸੇ ਖਾਵੇਂ। ਬਣੀਏ ਸੂਦ੍ਰੋਂ ਸੇ ਖਾਵੇਂ। ਕਾਹੇ ਤੇ - ਜਬ ਖੱਤ੍ਰੀਓਂ ਸਾਥ ਖਾਣੇ ਸੇ ਸਾਰਸ੍ਵਤੋਂ ਕਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਪਣਾ ਨਹੀਂ ਬਿਗਾੜਾ ਤਬ ਖੱਤ੍ਰੀਓਂ ਕੀ ਬਣੀਓਂ ਸਾਥ ਖਾਣੇ ਸੇ ਬਣੀਓਂ ਕੀ ਸੂਦ੍ਰੋਂ ਸਾਥ ਖਾਣੇ ਸੇ ਭੀ ਜਾਤੀ ਨਹੀਂ ਬਿਗੜੇ ਗੀ। ਉਲਟਾ ਪਰਸਪਰ ਸਭ ਕਾ ਮੇਲ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ।

ਜੇਕਰ ਸਾਥ ਖਾਏ ਇਨ ਕੀ ਜਾਤੀਓਂ ਮੇਂ ਬਿਗਾੜ ਬੜ ਜਾਏਗਾ ਤਬ ਸਾਰਸੁਤ ਭੀ ਬਿਪਤਾ ਕਾਲ ਲਖਾਏ ਪੀਛੇ ਖੱਤ੍ਰੀਓਂ ਸਾਥ ਖਾਣਾ ਸਮਾਪਤ ਕਰੇਂ। ਸਾਥ ਖਾਣੇ ਸੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਪਣਾ ਬਹੁਤ ਬਿਗੜ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਬਿਗਾੜ ਕੋ ਦੇਖ ਕਰਣ ਪਰਬ ਮੇਂ ਰਾਜਾ ਸੱਲ ਪ੍ਰਤਿ ਕਰਣ ਨੇ ਚਾਲੀਸਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਮੇਂ ਉਪਾਲੰਭ ਦੀਏ ਹੈਂ ਕਿ ਤੇਰੇ ਦੇਸ ਮੇਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਖੱਤ੍ਰੀ, ਖੱਤ੍ਰੀ ਬੈਸਜ, ਬੈਸਜ ਸੂਦ੍ਰ, ਸੂਦ੍ਰ ਬਾਹੀਕ, ਬਾਹੀਕ ਨਾਈ, ਨਾਈ ਉਲਟ ਕਰ ਫੇਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬਣ ਜਾਤੇ ਹੈਂ। ਰਹੋ ਬਿਚਾਰ।

ਸਾਰਸ੍ਵਤ ਬ੍ਰਾਹਮਣੋਂ ਕੋ ਉਨ ਇਸਤ੍ਰੀਓਂ ਕੇ ਹਾਥ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸੇ ਭੋਜਨ ਕਰਤੇ ਦੇਖ ਪਰਸ ਰਾਮ ਛੋਡ ਕੇ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਪੀਛੇ ਸੇ ਉਨ ਕੇ ਲੜਕੇ ਹੂਏ। ਸੋ ਪਰਸ ਰਾਮ ਕੇ ਭੈ ਸੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਬ੍ਰਿਤੀ ਛੋਡ ਬਣਜ ਕਾ ਕਾਰ ਕਰਤੇ ਰਹੇ। ਅਰ ਜਿਨ ਜਿਨ ਰਿਖੀਓਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਰੱਖੇ, ਜੋ ਉਨ ਰਿਖੀਓਂ ਕੇ ਗੋਤ ਏ, ਵਹੀ ਇਨ ਕੇ ਹੂਏ। ਜੈਸੇ ਭੱਲਿਓਂ ਕਾ ਬਡਾ ਕੌਸਕ ਰਿਖੀ ਪਾਸ ਰਹਾ, ਇਸ ਲੀਏ ਭੱਲਿਓਂ ਕਾ ਕੌਸਕ ਗੋਤ੍ਰ ਹੈ। ਵੇਦੀਓਂ ਕਾ ਆਂਗਿਰਸ ਗੋਤ੍ਰ ਹੈ। ਸੋਢੀ ਤੇਹਣ ਦੋਨੋ ਕਾ ਕੌਸਲਜ ਗੋਤ੍ਰ ਹੈ।

ਕਛ ਦਿਨੋਂ ਮੇ ਕਾਮੋਂ ਸੇ ਨਾਮ ਪਾਏ। ਜਿਨਹੁੰ ਨੇ ਭੁੰਡਾਰ ਕਾ ਕਾਮ ਕੀਆ ਸੋ ਭੰਡਾਰੀ ਕਹਾਏ। ਸੋਇਨੇ ਕਾ ਕਾਮ ਕੀਆ, ਸੋਨੀ ਕਹਾਏ। ਵੇਦ ਪੜਾ ਵੇਦੀ ਕਹਾਏ। ਸਨਾਢ ਦੇਸ ਵੱਸ ਸਨਾਢ ਕਹਾਏ। ਇਸੀ ਕੇ ਬਦਲ ਸਨੌਢ ਹੈ। ਜੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਕੇ ਦੂਸਰੇ ਅਧਿਆਇ ਮੇਂ ਲਿਖਾ ਹੈ "ਬੰਸ ਸਨੌਢ ਤਾਂਦਿਨ ਤੇ ਥੀਆ" ਇਸੀ ਕਾ ਬਿਗੜਾ ਸੋਢੀ ਹੈ। ਐਸੇ ਹੀ ਬਜਾਜੀ ਕਰੀ ਬਜਾਜੀ ਕਹਾਏ। ਪਰ ਰਹੇ ਸਭ ਬਰਾਬਰ।

ਜਬ ਦਿੱਲੀ ਮੇਂ ੧੩੪੦ ਮੇਂ ਅਲਾਵਨ ਦੀਨ ਖਿਲਜੀ ਕੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਥੀ, ਉਸ ਸੇ ਸੇਸੇ ਨਾਮੇ ਬਹੁਤ ਖੱਤ੍ਰੀ ਨੌਕਰ ਥੇ, ਸੋ ਕਹੀਂ ਜੰਗ ਮੇਂ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨੇ ਦਇਆ ਕਰ ਖੱਤ੍ਰੀਓਂ ਕੋ ਕਹਾ ਤੁਮ ਬਿਧਵਾ ਬਿਵਾਹ ਕਰਣਾ ਸ੍ਵੀਕਾਰ ਕਰੋ। ਤਬ ਤੁਮਾਰੀ ਬਿਧਵਾ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੁਖੀ ਨਾਂ ਰਹੇ ਅਰ ਸੰਤਾਨ ਬਢੇ। ਜਿਨਹੁੰ ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਕਰੇਵਾ ਕਰਣਾ ਸ੍ਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲੀਆ ਅਰ ਲਿਖਣ ਸਮੇਂ ਜੋ ਭੀ ਕਹਿ ਦੀਆ, ਹਮਾਰਾ ਲਿਖਾ ਮਨਜੂਰ ਤਬ ਹੋਗਾ ਜਬ ਪੰਜਾਬ ਕੇ ਖੱਤ੍ਰੀ ਲਿਖੇਂਗੇ। ਉਨ ਕਾ ਨਾਮ 'ਸਰੀਣ' ਹੁਆ। ਸੋ ਮਰਵਾਹੇ, ਖੋਸਲੇ ਆਦਿਕ ਏਕ ਸੌ ਤੇਈ ਕੁਲ ਹੈ। 'ਸਰੀਣ' ਕਾ ਸਹੀ ਸ਼ਰਾ ਆਇਨ ਹੈ ਅਰਥ ਦੋਨੋਂ ਪਦੋਂ ਕਾ 'ਸ਼ਰਾ ਮਾਨਣੇ ਵਾਲੇ' ਹੈ।

ਜਬ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਕਾ ਹੁਕਮ ਪੰਜਾਬ ਮੇਂ ਪਹੁੰਚਾ, ਮੁਲਤਾਨ ਕੇ ਸਮੀਪ 'ਕਜਨੋਟ' ਨਗਰ ਮੇਂ ਬਸਣੇ ਵਾਲੇ ਲੱਲੂ, ਜਗਧਰ, ਧੰਨਾ ਮਿਹਰਾ, ਤੀਨੋਂ ਚੌਧਰੀ ਮਿਲ 'ਬਿਧਵਾ ਬਿਵਾਹ ਨਾਂ ਕਰੇਂਗੇ ਮਾਰੇ ਮਰੇਂਗੇ।' ਰਿਖੀਓਂ ਕੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਐਸਾ ਸੰਕਲਪ ਕਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਕੇ ਜਵਾਬ ਦੇਣੇ ਵਾਸਤੇ ਤੁਰੇ। ਜੋ ਉਨ ਕੇ ਸਾਥ ਉਸੀ ਸੰਕਲਪ ਵਾਲੇ ਛਾਈ ਕੋਸ ਪੈ ਮਿਲੇ ਉਨਕਾ ਨਾਮ 'ਛਾਈ ਘਰੇ' ਹੈ। ਵਹੁ ਕਪੂਰ ੧, ਖੰਨੇ ੨, ਮਿਹਰੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਮ ਮਰਾਵਤੇ ੩ — ਸੇਠ ਦੂਜਾ ਨਾਮ ਕੱਕੜ ੪ ਯਹ ਚਾਰ ਗੋਤ ਕੇ ਖੱਤ੍ਰੀ ਸਭ ਸੇ ਊਚੇ ਬਣੇ।

ਜੋ ਇਨ ਸੇ ਪੀਛੇ ਬਾਰਾਂ ਕੋਸ ਪੈ ਬਾਰਾਂ ਗੋਤੀ ਮਿਲੇ ਨਾਮ ਉਨ ਕਾ ਬਾਰੀ ਰੱਖਾ। ਸੋ ਚੋਪੜੇ ੧, ਤਲਵਾੜ ੨, ਟੰਨਣ ੩, ਸਹਿਗਲ ੪, ਬਜ ੫, ਇਦਾਵਨ ੬, ਸੇਖੜੀ ੭, ਬਹਲ ੮, ੯, ਧਵਨ ੧੦, ਤੱਤੇ ੧੧, ਮਹੇਂਦਰੂ ੧੨ ਯੇਹ ਬਾਰਾਂ ਗੋਤ ਕੇ ਬਾਰੀ ਹੈਂ।

ਜੋ ਇਨ ਕੇ ਪੀਛੇ ਉਨ ਕੋ ਰਸਤੇ ਮੇਂ ਅਵਰ ਮਿਲੇ,

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਰੋਜ਼ ਰੋਜ਼ ਨਾਮ ਧਰਣੇ ਮੇਂ ਉੱਚ ਪਣਾ ਬਣਾਨੇ ਮੇਂ ਬਖੇੜਾ ਜਾਣ, ਉਨ ਸਭ ਕਾ ਨਾਮ ਉਨਹੋਂ ਨੇ 'ਬਹੁ ਜਾਈ' ਰੱਖਾ। 'ਬਹੁ' ਮੁਲਤਾਨ ਕੇ ਦੇਸ ਮੇਂ ਬਹੁਤ ਕੋ ਬੋਲਤੇ ਹੈਂ ਔਰ 'ਜਾਈ' ਜਗ੍ਹਾ ਕੋ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ। ਭਾਈ ਬਹੁਤ ਜਗ੍ਹਾ ਕੇ ਲੋਕ 'ਬਹੰਜਾਈ' ਕਹੇ ਗਏ।

ਬਾਰੀਓਂ ਸੇ ਪੀਛੇ ਜੋ ਦਿੱਲੀ ਪ੍ਰਯੰਤ ਮਿਲੇ, ਸੋ ਸਭ ਕਾ ਯਹੀ ਨਾਮ ਰਹਾ। ਅਸਲ ਮੇਂ 'ਢਾਈ ਘਰ' ਔਰ ਬਾਰੀ ਭੀ 'ਬਹੁਜਾਈ' ਨਾਮ ਕਾ ਹੀ ਅਰਥ ਹੈ। ਇਸ ਲੀਏ ਏਕ ਸੌ ਪਚੀਸ ਕੁਲ ਵੇ ਹੈਂ। ਜਿਨ੍ਹੋਂ ਨੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਅਲਾਉਦੀਨ ਕੇ ਹਕਮ ਸੇ ਸੰਮਤ ੧੩੪੦ ਮੇਂ ਕਾਗਜ਼ ਪੈ ਕਰੇਵਾ ਕਰਣੇ ਕੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਕਰ ਦੀ। ਤੀਨ ਸੌ ਸਤੱਤ੍ਰ ਗੋਤੀ 'ਬਹੁਂਜਾਈ' ਹੈਂ ਜਿਨ੍ਹੋਂ ਨੇ ਨਾਂਹ ਕਰੀ। ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਇਨ ਕਾ ਸੰਕਲਪ ਦੇਖ ਫੇਰ ਇਨ ਕੋ ਬਿਧਵਾ ਵਿਵਾਹ ਕਾ ਹੁਕਮ ਨਾਂ ਦੀਆ।

'ਢਾਈ ਘਰ' ਆਪਣੀ ਪੁੱਤ੍ਰੀ ਬਾਰੀਓਂ, ਬਹੁਜਾਈਓਂ, ਸਰੀਣੋ ਤੀਨੋਂ ਕੋ ਨਹੀਂ ਦੇਤੇ। ਅਰ ਬਿਵਾਹ ਮੇਂ ਭੀ ਥੋੜਾ ਹੀ ਖਰਚ ਕਰਤੇ ਹੈਂ। ਆਪਸ ਮੇਂ ਚਾਰ ਕੁਲੋਂ ਮੇਂ ਹੀ ਆਪਣੀ ਲੜਕੀ ਬਿਵਾਹਤੇ ਹੈਂ। ਬਾਰੀ ਢਾਈ ਘਰੋਂ ਕੋ ਦੇਤੇ ਹੈਂ। ਬਹੁਂਜਾਈਓਂ ਕੋ ਨਹੀਂ ਦੇਤੇ। ਬਹੁਂਜਾਈ ਉਨ ਕੋ ਦੇਤੇ ਹੈਂ ਸਰੀਣੋਂ ਕੋ ਨਹੀਂ ਦੇਤੇ। ਨਾ ਸਰੀਣੋਂ ਕੀ ਲੇਤੇ ਹੈਂ।

ਅਬ ਕੁਛ ਦਿਨ ਸੇ ਬਹੁਂਜਾਈ ਖੱਤ੍ਰੀ ਬਛਿਓਂ ਕੀ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਬਡਾਈ ਖੋਸਣੇ ਕੋ ਤਿਆਰ ਹੈਂ । ਜਬ ਯੇਹ ਇਨ ਕੀ ਖੋਏਂ ਗੇ, ਤੋ ਸਰੀਣ ਇਨ ਕੀ ਖੋਏਂਗੇ। ਤਬ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੋਂ ਕੀ ਕਿਰਪਾ ਸੇ ਅਲਾਉਦੀਨ ਕਾ ਸੰਕਲਪ ਭੀ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ।

ਗੁਰੂ ਬੰਸ ਕੇ ਭੱਲੇ ਔਰ ਸੋਢੀ ਦੋਨੋਂ ਸਰੀਣ ਮੇਂ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਕੁਲੋਂ ਬਿਨਾਂ ਔਰ ਯੇਹ ਦੋਨੋਂ ਬਹੁਂਜਾਈਓਂ ਮੇਂ ਵੀ ਹੈਂ । ਵੇਦੀ ਬਡੇ ਬਹੁਂਜਾਈਓਂ ਮੇਂ ਹੈ। ਪੰਤੂ ਸਰੀਣੋਂ ਕੀ ਲੜਕੀ ਲੇ ਲੇਤੇ ਹੈਂ । ਤੇਹਣ ਕੁਲ ਸਰੀਣੋਂ ਮੇਂ ਹੈ । ਚੰਦੂ ਦੀਵਾਨ ਸਾਹੀ ਖੱਤ੍ਰੀ ਛੋਟਾ 'ਬਹੁਂਜਾਈ' ਥਾ। ਯਾਂਤੇ ਉਸ ਕਾ ਝਗੜਾ ਕੁਲ ਕੀ ਬਡਾਈ ਕਾ ਤਥਾ ਅਧਿਕਾਰ ਕਾ ਥਾ । ਕਾਹੇ ਤੇ – ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਜੀ ਕੋ ਪੂਜਾ ਕਾ ਪਦਾਰਥ ਲੇਣੇ ਵਾਲੇ ਜਾਣ ਅਪਣੇ ਕੋ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਕਾ ਦੀਵਾਨ ਸਮਝ ਅਭਿਮਾਨ ਕਰਤਾ ਥਾ । ਰਜਪੂਤੋਂ ਸੇ ਆਪਣੀ ਵਡਾਈ ਮਾਨਣੇ ਮੇਂ, ਔਰ ਬਿਧਵਾ ਬਿਵਾਹ ਕੀ ਬੰਦੀ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਕੁਲੋਂ ਕੇ ਲੋਗ ਭੀ ਖੱਤ੍ਰੀ ਭਾਈਓਂ ਕੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈਂ । ਬੰਦੀ ਭੀ ਇਸ ਕੀ ਕੁਲ ਕੇ ਆਰੰਭ ਸੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖੱਤ੍ਰੀ, ਬਣੀਓਂ ਕੇ ਹੈਂ । ਕਈ ਸੂਦ੍ਰੋਂ ਕੇ ਭੀ ਹੈਂ । ਜੈਸੇ ਕਲਾਲੋਂ ਕੇ, ਕਾਯਥੋਂ ਕੇ ।

ਵਾਸਤਵ ਸੇ ਦੇਖਾ ਜਾਵੇ ਤੋ ਜਿਨ ਰਿਖੀਓਂ ਕੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਖੱਤ੍ਰੀਓਂ ਕੇ ਚੌਧਰੀਓਂ ਨੇ ਨਾਂਹ ਕਰੀ ਵੋਹ ਰਿਖੀ ਬਡੇ ਨਿਰਦਈ ਪੁਰਖ ਹੁਏ । ਜਿਨੋਂ ਨੇਂ ਬਿਧਵਾਇ ਇਸਤ੍ਰੀਓਂ ਕੇ ਚੋਰੀ ਸੇ ਗਰਭ ਨਿਕਸਾਨੇ ਕੇ ਕਰੋੜੋਂ ਖੂਨ ਆਪਣੇ ਸਿਰ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਲੀਟੇ ਹੈ ।

ਭੋਲੇ ਲੋਗੋਂ ਨੇ ਲਿਖਣ ਸਮੇਂ ਏਤਾ ਨਾ ਬਿਚਾਰ ਕੀਆ ਕਿ ਕ੍ਰਿਸਾਨ ਥੋੜੀ ਸੀ ਭੂੰਮੀ ਕੋ ਖੇਤੀ ਬਿਨਾਂ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣੇ ਦੇਤਾ, ਹਮ ਮਨੁਖੋਂ ਕੀ ਜਨਮ ਭੂੰਮੀ ਲਾਖੋਂ ਹੀ ਇਸਤ੍ਰੀਓਂ ਕੋ ਖਾਲੀ ਕਿਉਂ ਰਖਾਵਤੇ ਹੈਂ । ਔਰ ਦੂਸਰੇ ਜੋਹ ਧਿਆਨ ਭੀ ਨਾ ਰੱਖਾ ਆਪਣੀ ਸਿਮ੍ਰਤੀਓਂ ਸੇ ਅਨੁਲੋਮ ਪ੍ਰਤਿਲੋਮ ਸੇ ਜਿਨ ਬਰਣ ਸੰਕਰ ਜਾਤੀਓਂ ਕੀ ਉਤਪਤੀ ਕਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਚਲਾਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕੋ ਬੰਧਾਕਜ਼ਲ ਗਾਤੇ ਹੈਂ । ਜਬ ਬਿਧਵਾ ਇਸਤ੍ਰੀਓਂ ਸੇ ਆਗੇ ਸੰਤਾਨ ਕੀ ਉਤਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਤਬ ਹਿੰਦ ਮੇਂ ਪੁਰਾਣ ਬਾਛਣੇ ਔ ਹਾਥੀ ਘੋੜੇ ਚਲਾਣੇ, ਕਿਲੇ ਕੋਟੋਂ ਕੀ ਰੱਛਾ ਕਰਣੀ, ਨਾਚਣਾ ਗਾਣਾ ਬਜਾਣਾ, ਜੁੱਤੀ ਸੀਣੀ, ਕਪੜੇ ਧੋਣੇ, ਰੰਗਣੇ, ਮਕਾਨ ਬਨਾਣੇ, ਤਸਵੀਰਾਂ ਲਿਖਣੇ ਆਦਿਕ ਕਾਮ ਕੌਣ ਕਰੇਗਾ ।

ਪੀਛੇ ਕਹੇ ਸਭ ਕਾਮ ਤੋ ਸਿਮ੍ਰੀਤੀਓਂ ਮੇਂ ਬਰਣ ਸੰਕਰੋਂ ਕੋ ਹੀ ਕਰਣੇ ਲਿਖੇ ਹੈਂ । ਵਾਸਤਵ ਮੇਂ ਰਿਖੀਓਂ ਕਾ ਭੀ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ । ਸੁਣਨੇ ਵਾਲੇ ਲੋਗੋਂ ਕੀ ਬੁੱਧੀ ਮੇਂ ਹੀ ਦੋਸ਼ ਹੈ । ਜਿਨੋਂ ਨੇ ਪੁਰਾਣੋਂ ਮੇਂ ਬੇਸਿਆ ਸੇ ਬਸ਼ਿਸ਼ਟ, ਚੰਡਾਲੀ ਸੇ ਤਿਸ ਕੇ ਪੁਤੇ ਪਰਾਸਰ, ਝੀਵਰੀ ਸੇ ਪਰਾਸਰ ਕੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਬਿਆਸ ਦੇਵ ਜੀ ਕੀ ਉਤਪਤੀ ਸੁਣੀ । ਪੁਨਾ ਛਤ੍ਰਾਣੀਓਂ ਮੇਂ ਬਿਆਸ ਸੇ ਧ੍ਰਿਤਰਾਸ਼ਟਰ, ਪੰਡੁ ਛੱਤ੍ਰੀਓਂ ਕੀ ਅਰ ਸੂਦ੍ਰੀ ਮੇਂ ਬਿਦਰ ਸੂਦ੍ਰ ਕੀ । ਤਥਾ ਕੁੰਤੀ ਮੇਂ ਸੂਰਜ, ਯਮ, ਵਾਯੁ, ਇੰਦ੍ਰ ਖੱਤ੍ਰੀਓਂ ਸੇ ਕਰਣ, ਯੁਧਿਸਟਰ ਭੀਮ, ਅਰਜਨ ਕੀ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਔਰ ਮਾਦਰੀ ਮੇਂ ਅਸ੍ਵਨੀ ਕੁਮਾਰੋਂ ਸੇ ਨਕੁਲ ਸਹਦੇਵ ਕੀ। ਦ੍ਰੌਪਤੀ ਮੇਂ ਯੁਧਿਸਟ੍ਰਾਦਿ ਪਾਂਚੋਂ ਪਤੀਓਂ ਸੇ ਬਿੰਧਜਾਦਿ ਪਾਂਚ ਛੱਤ੍ਰੀ ਪੁੱਤ੍ਰੋਂ ਕੀ ਉਤਪਤੀ ਸੁਣ ਏਤਾ ਬਿਚਾਰ ਨਾਂ ਕੀਆ, ਨਾਂ ਕਰਤੇ ਹੈਂ। ਇਨ ਪੀਛੇ ਲਿਖੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖੱਤ੍ਰੀਓਂ ਕੇ ਸਮਾਨ ਹਮ ਭੀ ਜੈਸੇ ਕੈਸੇ ਅਪਨਾ ਬੰਸ ਚਲਾਵੇਂ।

ਜਬ ਪੂਰਬ ਪਵਿੱਤ੍ਰ ਯੁਗੋਂ ਮੇਂ ਹੀ ਯੇ ਜਾਤੀਓਂ ਸੇ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਕੀਏ ਗਏ ਉਲਟਾ ਸਮਗ੍ਰ ਧਰਮ ਹੀ ਹਮ ਉਨ ਲੋਗੋਂ ਕੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਦਨ ਕੀਏ ਬਰਤ ਰਹੇ ਹੈਂ। ਕੋਈ ਕਥਾ ਐਸੀ ਦੇਖਨੇ ਮੇਂ ਨਹੀਂ ਆਈ ਜੋ ਇਨ ਕੀ ਬਣਾਈ ਨਾਂ ਹੋਵੇ। ਯਾ ਜਿਸ ਮੇਂ ਇਨ ਕੇ ਨਾਮ ਨਾਂ ਆਵੇਂ। ਜਹਾਂ ਏਕਾਦਸੀ ਮਹਾਤਮ ਜੈਸੀ ਕਥਾ ਸੁਣੇਂਗੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨੋਂ ਮੇਂ ਯੁਧਿਸ਼ਟਰ ਭੀਮ ਸੈਨਾਦਿਕੋਂ ਕੇ ਨਾਮ, ਉੱਤ੍ਰ ਮੇਂ ਬਿਆਸ, ਬਸ਼ਿਸ਼ਟਾਦਿਕੋਂ ਕੇ ਹੀ ਨਾਮ ਹੋਵੇਂਗੇ।

ਕਲਜੁਗ ਮੇਂ ਬਿਧਵਾ ਬਿਵਾਹ ਬੰਦ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਨੇ ਬਚਨ ਕਾ ਮੂਲ ਵੇਦ ਭੀ ਨਹੀਂ ਦੇਖਾ, ਉਲਟਾ ਦਿਆਲੂ ਪਰਾਸਰ ਰਿਖੀ ਨੇ "ਜਬ ਪਤੀ ਬਹੁਤ ਬਰਸ ਦਿਖਾਈ ਨਾਂ ਦੇਵੇ ਵਾ ਮਰ ਜਾਵੇ ਵਾ ਸਾਧੂ ਬਣ ਜਾਵੇ ਵਾ ਨਿਪੁੰਸਕ ਨਿਸਚੇ ਹੋ ਜਾਵੇ ਵਾ ਜਾਤ ਸੇ ਗਿਰ ਜਾਵੇ ਤਬ ਇਸਤ੍ਰੀਓਂ ਕੋ ਅਵਰ ਪਤੀ ਕਰਾ ਦੇਨਾ ਲਿਖਾ ਹੈ।"

ਇਨ ਦਿਨੋਂ ਮੇਂ ਕਈ ਬਿਧਵਾ ਇਸਤ੍ਰੀਓਂ ਕੇ ਵੈਰੀ ਇਸ ਬਚਨ ਕੋ ਬਿਵਾਹ ਪਹਿਲੇ ਸਗਾਈ ਪ੍ਰਯੰਤ ਰਖਤੇ ਹੈਂ। ਕੋਈ ਵਿਆਹ ਪਿਛੋਂ ਪਤੀ ਮੇਲ ਨਾ ਹੋਣ ਤਕ ਰਖਤੇ ਹੈਂ। ਤਿਸ ਸੇ ਆਗੇ ਨਹੀ ਚਲਤੇ ਜਿਸ ਸੇ ਕੁਛ ਕਾਰਜ ਸਿੱਧੀ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੋਵੇ। ਇਨ ਦਿਨੋਂ ਮੇਂ ਜਾਨ ਪੜਤਾ ਹੈ ਜੈਸਾ ਅਬ ਸਮੇਂ ਕਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਸੌ ਬਰਸ ਪ੍ਰਯੰਤ ਐਸਾ ਰਹੇਗਾ ਤਬ ਸਭ ਦ੍ਵਾਪਰ, ਤ੍ਰੇਤੇ ਵਤ ਹੀ ਬਿਧਵਾ ਬਿਵਾਹ ਚਲ ਪੜੇਗਾ। ਰਹੋ ਬਿਚਾਰ।

ਇਨ ਦਿਨੋਂ ਮੇਂ ਔਰ ਖੱਤ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਕੁਲੋਂ ਕੇ ਲੋਗੋਂ ਕੋ ਸਰੀਓਂਸਾਥ ਨਾਤਾ ਕਰਣੇ ਕੇ ਉਲਾਂਭੇ ਵਤ ਜੱਟ ਸਿੱਖੋਂ ਸਾਥ ਮਿਲ ਬੈਠਣੇ, ਵਰਤਣੇ ਕਾ ਭੀ ਉਲਾਂਭਾ ਦੇਤੇ ਹੈਂ। ਸੋ ਭੀ ਉਨ ਕਾ ਅਨਜਾਣ ਪੁਣਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਜੱਟ ਕੁਲ ਐਸਾ ਕਮੀਨਾ ਨਹੀਂ ਜਿਨ ਸਾਥ ਮਿਲਣੇ ਸੇ ਗੁਰੂ ਕੁਲ ਕਲੰਕੀ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਜਾਤੀ ਕੀ ਉਤਪਤੀ ਜਹਾਂ ਕਹਾਂ ਬੰਸਾਵਲੀ ਉਚਾਰਕ ਭਾਟ, ਡੂੰਮ, ਮਾਗਧ ਲੋਗੋਂ ਸੇ ਸੂਰਜ, ਚੰਦ੍ ਵੰਸੀ ਛੱਤ੍ਰੀਓਂ ਸੇ ਹੀ ਸੁਣਨੇ ਮੇਂ ਆਤੀ ਹੈਂ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬੈਸ਼, ਸ਼ੂਦ੍ਰੋਂ ਸੇ ਵਾ ਬਰਣ ਸ਼ੰਕਰੋਂ ਸੇ ਇਨ ਕੀ ਉਤਪਤੀ ਨਹੀਂ ਸੁਣੀ। ਯਾਂਤੇ ਜੈਸੇ ਛੱਤ੍ਰੀਓਂ ਸੇ ਖੱਤ੍ਰੀ ਲੋਗੋਂ ਕੀ ਬਦਲ ਹੈ, ਤੈਸੇ ਹੀ ਇਨ ਕੀ ਬਦਲ ਹੈ। ਕਾਹੇ ਤੇ – ਪਰਸ ਰਾਮ ਕੇ ਭੈ ਸੇ ਜੋ ਇਸਤ੍ਰੀਓਂ ਸਹਿਤ ਭਾਗ ਕਰ ਬੈਸਜ ਧਰਮ ਕ੍ਰਿਖੀ ਕੀ ਕਾਰ ਕਰਣੇ ਲਗੇ ਵੋਹ ਜਰਤਿਕ ਕਹਾਏ। ਜੋ ਕੇਵਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣੋਂ ਪਾਸ ਭਾਗ ਕਰ ਰਹੀਂ ਖੱਤ੍ਰਾਣੀਓਂ ਸੇ ਹੁਏ ਸੋ ਖੱਤ੍ਰੀ ਕਹਾਏ। ਜੱਟ ਨਾਮ ਕਾ ਸਹੀ ਜਰਤਿਕ ਹੈ। ਬੈਸਜ ਬ੍ਰਿਤੀ ਸੇ ਅਵਸਥਾ ਬਿਤਾਵਣ ਵਾਲੇ ਛੱਤ੍ਰੀਓਂ ਕਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਯਾਂਤੇ ਇਨ ਪੈ ਅਵਰ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਨ ਹੀਂ। ਏਤਾ ਦੋਸ਼ ਨਿਸ਼ੰਕ ਹੈ ਕਿ ਇਨ ਕੇ ਸੰਸਕਾਰ ਛੂਟ ਗਏ। ਬਿਧਵਾ ਬਿਵਾਹ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਕਰਣੇ ਲਗੇ । ਵਾਸ ਖੱਤ੍ਰੀਓਂ ਕਾ ਭੀ ਪੰਜਾਬ ਮੇਂ ਔਰ ਇਨ ਕਾ ਭੀ ਪੰਜਾਬ ਮੇਂ ਹੈ । ਸੰਸਕਾਰ ਸਹੀ ਨਾ ਰੱਖਣੇ ਕੇ ਨਮਿੱਤ ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਖੁਲ੍ਹਾ ਹੈ । ਜਿਸ ਕੋ ਦੇਖ ਇਕ ਭਿਖ ਮੰਗੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਕੇ ਲੋਗੋਂ ਸੇ ਰੰਜ ਹੋ ਕਰ ਕੌਰਵੋਂ ਕੀ ਸਭਾ ਮੇਂ ਸਾਰੇ ਦੇਸ ਕੀ ਨਿੰਦਾ ਸੁਣਾਈ ਜੋ ਪੰਜਾਬ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਦੇਸ ਹੈ । ਇਸ ਮੇਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਛੱਤ੍ਰੀ ਬਣ ਜਾਤਾ ਹੈ । ਔਰ ਸ਼ੂਦ੍ਰ ਬਾਹੀਕ ਬਣ ਜਾਤਾ ਹੈ । ਬਾਹੀਕ ਨਾਈ ਬਣ ਜਾਤਾ ਹੈ । ਨਾਈ ਪੁਨਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬਣ ਜਾਤਾ ਹੈ ।

ਪੁਨਾ ਪੰਜਾਬ ਮੇਂ ਏਕ ਜ਼ਰਤਿਕ ਜ਼ਾਤ ਹੈ । ਜੋ ਗਧੇ, ਊਂਟ, ਕੁੱਕੜ, ਭੇਡ, ਸੂਕਰ, ਗਊ ਕਾ ਮਾਸ ਖਾ ਲੇਤੇ ਹੈਂ । ਗੰਗਾ, ਜਮਨਾ, ਸਰਸ੍ਵਤੀ, ਕੁਰਛੇਤ੍ਰ, ਹਿਮਾਲਾ, ਇਨ ਪਾਂਚੋਂ ਸੇ ਬਾਹਰ ਵਸਣੇ ਸੇ ਵਾਹੀਕ ਕਹੇ ਜਾਤੇ ਹੈਂ । ਵਾ ਬਿਆਸਾ ਸਮੀਪ ਵਹਿਕ 'ਵਾਹੀਕ' ਦੇ ਪਿਸਾਚ ਸੇ । ਉਨ ਕੀ ਸੰਤਾਨ ਹੋਣੇ ਸੇ ਵਾਹੀਕ ਕਹੇ ਜਾਤੇ ਹੈਂ । ਜੋ ਹੀ ਕਥਾ ਸੱਲ ਸੇ ਅਪਣੀ ਮਹਾਨ ਨਿੰਦਾ ਸੁਣ ਬਹੁਤ ਖਿਝ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇਸ ਕੇ ਰਾਜਾ ਸੱਲ ਕੋ ਉਲਾਂਭਾ ਥਾਪ ਕਰਣ ਨੇ ਸੁਣਾਈ । ਜੋ ਤੂੰ ਐਸੇ ਅਧਰਮੀ ਦੇਸ ਕਾ ਰਾਜਾ ਹੈਂ । ਜਹਾਂ ਸਭ ਲੋਗੋਂ ਕੀ ਪੀਛੇ ਕਹੀ ਦਸ਼ਾ ਹੈ ।

ਜਬ ਅੱਛੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਕਥਾ ਕਾ ਬੀਜ ਖੋਜਾ ਗਿਆ ਤਬ ਏਤਾ ਹੀ ਬੀਜ ਨਿਕਸਾ । ਪੰਜਾਬ ਮੇਂ ਫੇਰੀ ਕਰਣੇ ਆਏ ਉਸ ਮਹਾਂ ਲੋਭੀ ਜਾਚਕ ਕੀ ਲੋਗੋਂ ਸੇ ਇਛਾ ਨਾਂ ਪੂਰੀ ਹੋਈ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਦਿਕ ਸਭ ਲੋਗੋਂ ਕੀ ਔਰ ਕਾ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਔਰ ਬਣ ਜਾਤਾ ਹੈ, ਐਸੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰੀ ਅਰ ਜੱਟੋਂ ਕੋ ਪਿਸਾਚੋਂ ਕੀ ਸੰਤਾਨ ਬਤਾਇਆ। ਨਹੀਂ ਤੋ ਉਸ ਨੇ ਅਵਰ ਦੇਸੋਂ ਸੇ ਇਸ ਦੇਸ ਕੋ ਕੌਨ ਵੇਦ ਬਚਨ ਸੇ ਬੁਰਾ ਸੁਣਾ ਥਾ। ਤਥਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਦਿਕੋਂ ਕੋ ਖੱਤ੍ਰੀ ਆਦਿ ਬਣਤੇ ਦੇਖਾ। ਅਰ ਪਿਸਾਚੋਂ ਕੋ ਅਪਣਾ ਪਿਸਾਚ ਬੰਸ ਉਪਜਾਵਨਾ ਛੋਡ ਮਨੁਖ ਉਪਜਾਵਤੇ ਦੇਖਾ ਥਾ। ਕੇਵਲ ਗ੍ਰਾਮੋਂ ਕੀ ਅਥਾਈਓਂ ਮੇਂ ਬੈਠ ਬਾਤਾਂ ਕਰਣੇ ਵਾਲਾ ਨਿੰਦਕ ਥਾ। ਵੈਸੇ ਹੀ ਕੌਰਵੋਂ ਕੀ ਸਭਾ ਬੀਚ ਜਿਸ ਮੇਂ ਘਰ ਕੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨਗਨ ਕਰਾਈ ਗਈ ਯਾਂਤੇ "ਯਾਦ੍ਰਿਸ਼ੀ ਸੀਤੁਲਾ ਦੇਵੀ ਤਾ ਦ੍ਰਿਸੋ ਖਰ ਵਾਹਨਾ" ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਵਤ ਜੈਸਿਓਂ ਕੋ ਤੈਸੇ ਨੇ ਮਿਲ ਮਨ ਭਾਵਤੇ ਮਿਥਿਆ ਵਾਦ ਸੁਣਾਏ! ਸੋਈ ਪਰਸ ਰਾਮ ਸੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬਤਾਇ ਵਿਦਿਆ ਸੀਖਣੇ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂ ਝੂਠੇ 'ਕਰਣ' ਨੇ ਸੱਲਜ ਰਾਜਾ ਕੀ ਨਜ਼ਰ ਭੇਟ ਕਰੇ। ਜਿਨ ਕੋ ਸੁਣ ਸੱਲਜ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦੀਆ – ਹੇ ਕਰਣ! ਸਾਰਾ ਦੇਸ ਨਿੰਦਾ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਤਾ। ਕਿੰਚਤ ਆਚਰਣ ਮੇਂ ਬੁਰਾਈ ਸੁਣੇ ਤਬ ਤੇਰੇ ਦੇਸ ਸੇ ਬਢ ਕੇ ਕੌਣ ਬੁਰਾ ਹੈ। ਜਹਾਂ ਗਊਆਂ ਭੈਸਾਂ ਵਤ ਲੜਕਿਉਂ ਸਹਿਤ ਇਸਤ੍ਰੀ ਵੇਚੀ ਜਾਤੀ ਹੈ।

ਵਾਸਤਵ ਸੇ ਸੋਚ ਕਰ ਦੇਖਾ ਜਾਵੇ ਤਬ ਸੱਲਜ ਛੱਤ੍ਰੀ ਕੋ ਦੇਸ ਮੇਂ ਕੌਣ ਹਿੰਦੂ, ਊਂਟ, ਗਧੇ ਕਾ ਮਾਸ ਖਾ ਸਕਤਾ ਥਾ। ਅਰ ਸੱਲਜ ਕਿਸ ਕੋ ਖਾਣੇ ਦੇਤਾ ਥਾ। ਇਸ ਲੀਏ ਨਿਸਚੇ ਕਰੋ – ਜੇਕਰ ਵਾਹੀਕ ਸਹੀ ਗੋ ਮਾਸ ਖਾਤੇ ਥੇ ਤਬ ਵੇ ਕੋਈ ਯਵਮ ਜਾਤੀ ਹੋਂ ਗੇ। ਹਿੰਦੂ ਥੇ ਤਬ ਯਾਜ੍ਞਕ ਕੀ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਕਹੀ ਬਾਤਾਂ ਸਰਬਥਾ ਮਿਥਿਆ ਹੈ। ਨਾਂ ਭੂਤ ਬੰਸ ਥੇ, ਨਾਂ ਗੌ ਮਾਸ ਖਾਤੇ ਥੇ।

ਜਰਤਕ ਜਾਤੀ ਕੇਵਲ ਪਰਸ ਰਾਮ ਕੇ ਸਮੇਂ ਸੇ ਯੁੱਧ ਰਜਪੂਤੋਂ ਕੀ ਬਦਲ ਹੈ। ਯਾਂਤੇ ਬਣੀਓਂ ਸੇ ਕਮ ਨਹੀਂ। ਸੰਸਕਾਰ ਸੁੱਧ ਕਰ ਲੇਵੇਂ, ਪੂਰੇ ਛੱਤ੍ਰੀ ਹੈਂ। ਸੰਸਕਾਰ ਸੁੱਧੀ ਅਨੇਕ ਬਰਸੋਂ ਪੀਛੇ ਭੀ ਹੋ ਸਕਤੀ ਹੈ। ਯਾਹੀ ਤੇ ਮਾਰਵਾੜ ਕੇ ਬਣੀਏ ਲੋਗੋਂ ਕੋ ਗੌੜੋਂ ਨੇ ਥੋਹੜੇ ਦਿਨੋਂ ਸੇ ਜਨੇਊ ਪਹਿਰਾਏ ਹੈਂ। ਇਸ ਦੇਸ ਕੇ ਬਣੀਓਂ ਕੇ ਅਬ ਭੀ ਨਹੀਂ ਪਹਿਰਾਏ। ਆਚਰਨ ਕੀ ਸੁੱਧੀ ਔ ਮਲੁਨਤਾ ਕੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੇ ਹੀ ਮਨੂ, ਯਾਗਜ ਬਲਕ ਰਿਖੀਓਂ ਨੇ ਅਪਨੀ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀਓਂ ਮੇਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੇ ਸੂਦ੍ਰ ਔਰ ਸੂਦ੍ਰ ਸੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬਣ ਜਾਨਾ ਲਿਖਾ ਹੈ।

ਰਜਪੂਤ ਨਾਮ ਕਾ ਮੂਲ ਰਾਜ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੈ। ਰਾਜਾ ਕੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਟਹਿਲ ਅਤ ਸੁੱਧ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੋਨੋਂ ਸੇ ਹੋ ਸਕਤੇ ਹੈਂ। ਇਸ ਲੀਏ ਰਾਜਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨਾਮ ਸੇ ਸੁੱਧ ਮਲਨ ਦੋਨੋਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੇ ਲੋਗ ਸਮਝੇ ਜਾਤੇ ਹੈਂ। ਛੱਤ੍ਰੀ ਨਾਮ ਸੇ ਕੇਵਲ ਸੁੱਧ ਬੰਸ ਕੇ ਹੀ ਬੋਲੇ ਜਾਤੇ ਹੈਂ। ਯਾਹੀ ਤੇ ਖੱਤ੍ਰੀ ਬੰਸ ਕੋ ਸੁੱਧ ਅਰ ਰਜਪੂਤ ਬੰਸ ਕੋ ਅਸੁੱਧ। ਬੋਧਨ ਹੇਤ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਬੋਧ ਕੇ ਤੀਨ ਸੌ ਅਠਵੇਂ ਛੰਦ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਦਸਮ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਰਜਪੂਤ ਨਾਮ ਕਾ ਹੋਣਾ ਅਵਰ ਰੀਤ ਸੇ ਭੀ ਲਿਖਾ ਹੈ ਕਿ ਜਨਮੇਜਾ ਕੀ ਦਾਸੀ ਕਾ ਨਾਮ ਰਜੋਆ ਥਾ। ਤਿਸ ਕਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਅਜੈ ਸਿੰਘ ਬਡਾ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਰਜਪੂਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੁਆ। ਤਿਸ ਨੇ ਗੱਦੀ ਬੈਠ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਜੋ ਲੋਗ ਆਪਣੇ ਸਾਥ ਮਿਲਾਏ ਵੋਹ ਸਭੀ ਰਜਪੂਤ ਕਹਾਏ। ਇਸ ਲੀਏ ਰਜਪੂਤ ਬੰਸ ਬਰਣ ਸ਼ੰਕਰ ਹੈ। ਖੱਤ੍ਰੀ ਬੰਸ ਸੁੱਧ ਹੈ। ਔਰ ਖੱਤ੍ਰੀ ਐਸੇ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ ਕਿ ਮਗਧ ਕੇ ਰਾਜਾ ਨੰਦ ਨੇ ਨਾਇਣ ਬਿਵਾਹੀ ਥੀ। ਜੋ ਉਸ ਕੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਹੋ ਚੰਦ੍ਰ ਗੁਪਤ ਗੱਦੀ ਵਾਲਾ ਹੁਆ। ਉਸ ਕੋ ਕੋਈ ਬਿਦਰ ਵਤ ਦਾਸੀ ਪੁੱਤ੍ਰ ਵਾ ਬਾਂਦੀ ਬੱਚਾ ਨਹੀਂ ਬੋਲ ਸਕਤਾ ਥਾ। ਰਾਜ ਪੁੱਤ੍ਰ ਐਸੇ ਹੀ ਕਹਿਤੇ ਥੇ। ਉਸ ਕੀ ਸੰਤਾਨ ਕੇ ਬਰਣ ਸ਼ੰਕਰ ਲੋਗ ਰਜਪੂਤੋਂ ਮੇਂ ਮਿਲੇ ਹੁਏ ਹੈਂ। ਇਸ ਲੀਏ ਰਜਪੂਤੋਂ ਕਾ ਸਮੱਗਰ ਬੰਸ ਸੁੱਧ ਨਹੀਂ ਰਹਾ।

ਕੋਈ ਕੋਈ ਜਾਤੀ ਸੁੱਧ ਹੈ। ਜੈਸੇ ਉੱਤਰ ਪਰਬਤ ਵਾਸੀ। ਅਸਲ ਮੇਂ ਉਨ ਮੇਂ ਭੀ ਰਲਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਕਾਂਗੜੇ ਕੇ ਸਮੀਪ ਕਨੈਤ ਕੀ ਬੇਟੀ ਰਾਠੀ, ਰਾਠੀ ਕੀ ਠਕੁਰ, ਠਕੁਰ ਕੀ ਮੀਆਂ, ਮੀਆਂ ਕੀ ਰਜਪੂਤ ਰਾਜਾ ਲੇ ਲੇਤੇ ਹੈਂ। ਏਤੀ ਉੱਤਰ ਪਰਬਤ ਵਾਸੀ ਸੁੱਧ ਬੰਸੋਂ ਮੇਂ ਭੀ ਖਰਾਬੀ ਹੈ। ਪਰਬਤਵਾਸੀਓਂ ਸੇ ਔਰ ਰਜਪੂਤ ਅਸ਼ੁੱਧ ਸੰਸਕਾਰ ਵਾਲੇ ਬਰਣ ਸ਼ੰਕਰ ਹੈਂ। ਬਹੁਤਿਓਂ ਕੇ ਸੰਸਕਾਰ ਹੋਤੇ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਯਾਂਤੇ ਛੱਤ੍ਰੀਓਂ ਕੀ ਜਾਤੀ ਸੇ ਰਜਪੂਤ ਲੋਗ ਨਜੁਨ ਹੈਂ। ਬਹੁਤ ਖੱਤ੍ਰੀ ਐਸੇ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ।

ਬਿਚਾਰ ਕੇ ਦੇਖਾ ਜਾਵੇ ਰਜਪੂਤੋਂ ਕੀ ਹਿੰਦ ਮੇਂ ਛੋਟੀ ਬਡੀ ਦੋ ਸੌ ਕੇ ਸਮੀਪ ਰਾਜਸੀ ਹੈ। ਖੱਤ੍ਰੀਓਂ ਕੀ ਏਕ ਬਰਦਵਾਨ ਸੇ ਬਿਨਾਂ ਕਹੀਂ ਨਾਮ ਲੇਨੇ ਕੋ ਭੀ ਨਹੀਂ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਦੁਕਾਨਾਂ ਤੋਂ ਨਿਸ਼ੰਕ ਸਭ ਦੇਸੋਂ ਮੇਂ ਹੈਂ। ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਪਕੜਲੇ ਕੀ ਸ਼ਕਤੀ ਭੀ ਨਹੀਂ। ਜੇਕਰ ਹੋਤੀ ਤੋ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਗਾਦਰ ਮੇਂ ਕੋਈ ਦੇਸ ਹੀ ਦਬਾ ਲੇਤੇ। ਇਸ ਸੇ ਜਾਣ ਪੜਤਾ ਹੈ ਕਿ ਖੱਤ੍ਰੀ ਵਾਸਤਵ ਸੇ ਮੂਰਧਾ ਵਸਿਕਤ ਹੈਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਛੱਤ੍ਰਾਣੀਆਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣੋਂ ਕੇ ਰਹੀਂ। ਜਿਨ ਕਾ ਬੰਸ ਹੈ। ਖੱਤ੍ਰਾਣੀ ਮੇਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕਾ ਹੀ ਮੂਰਧਾ ਵਸਿਕਤ ਹੋਤਾ ਹੈ।

ਵਾਸਤਵ ਸੇ ਖੋਜ ਕੇ ਦੇਖਾ ਜਾਵੇ ਤੋ ਇਸ ਸੂਰਜ ਕੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਵੈਵਸ੍ਵਤ ਨਾਮੇ ਸਾਤਵੇਂ ਮਨ੍ਹੁ ਸੇ ਪੂਰਬ ਖਟ ਮਨ੍ਹੁਓਂ ਕੇ ਸਮੇਂ ਮੇਂ ਸੂਰਜ ਚੰਦ੍ਰ ਬੰਸੀ ਛੱਤ੍ਰੀ ਲੋਗੋਂ ਕਾ ਨਾਮ ਭੀ ਨਹੀਂ ਥਾ। ਕੇਵਲ ਸੂਰਜ ਸੁਤ ਮਨ੍ਹੁ ਕਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਇਖਵਾਕੂ ਸੂਰਜ ਬੰਸੀ ਖੱਤ੍ਰੀਓਂ ਕਾ ਮੂਲ ਪੁਰਖ ਅਰ ਇਖਵਾਕੂ ਕੀ ਪੁੱਤ੍ਰ ਇਲਾ ਕਾ ਪਤੀ ਚੰਦ ਕਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਬੁੱਧ, ਚੰਦ੍ਰ ਬੰਸੀਓਂ ਕਾ ਮੂਲ ਮੁਰਖ ਹੁਆ। ਇਨਹੋਂ ਸੇ ਪਹਿਲੇ ਇਸ ਦੇਸ ਮੇਂ ਕੋਈ ਖੱਤ੍ਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁਆ।

ਖਟ ਮਨ੍ਹੁ ਕੇ ਸਮੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੀ ਰਾਜਾ ਰਹੇ। ਬਰਣ ਸ਼ੰਕਰੋਂ ਬਿਨਾ ਜਿਨ ਕਾ ਨਾਮ ਸੂਦ੍ਰ ਲਿਖਾ ਹੈ, ਉਨ ਕਾ ਭੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਤਾ। ਨਾਂ ਛੱਤ੍ਰੀਓਂ ਵਤ ਬੈਸਜ ਜਾਤੀ ਕਾ ਮੂਲ ਮਿਲਤਾ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸਿੱਧ ਹੋਤੇ ਹੈਂ। ਬ੍ਰਾਹਮਣੋ ਕੇ ਹੀ ਪੜਾਵਨੇ, ਪੜਨੇ ਸੇ ਪਾਚਕ ਪਾਠਕ ਨਾਮੋਂ ਵਤ ਕ੍ਰਿਆ ਭੇਦ ਸੇ ਚਾਰ ਭੇਦ ਸਿੱਧ ਹੋਤੇ ਹੈਂ। ਉਨ ਕੇ ਹੀ ਪਰਸਪਰ ਸ਼ੰਕਰ ਹੋ ਬਰਣ ਸ਼ੰਕਰ ਬਣ ਗਏ।

ਸੋ ਭੀ ਇਸ ਮਤ ਕੇ ਲੋਗੋਂ ਕੋ ਸੰਸਾਰ ਕੀ ਕੁਲੋਂ ਕੀ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਪਹਿਚਾਨ ਹੇਤ ਮਨੁੰ, ਯਾਗਜਵਲਕ, ਸ਼ੁੱਕ੍ਰ ਕੀ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀਓਂ ਅਨੁਸਾਰ ਲਿਖੇ ਜਾਤੇ ਹੈਂ ਕਿ – ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਬਰਣ ਕੀ ਬਿਵਾਹੀ ਇਸਤ੍ਰੀਓਂ ਸੇ ਉਪਜੀ ਸੰਤਾਨ ਸੁੱਧ ਬਰਣ ਕਹਾਤੀ ਹੈ। ਜੈਸੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਸੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕੀ ਸੰਤਾਨ। ਛੱਤ੍ਰਾਣੀ ਸੇ ਛੱਤ੍ਰੀ ਕੀ ਸੰਤਾਨ। ਬਣਿਆਣੀ ਸੇ ਬਣੀਏਂ ਕੀ ਸੰਤਾਨ। ਸ੍ਰੁਦ੍ਰੀ ਸੇ ਸ੍ਰੁਦ੍ਰ ਕੀ ਸੰਤਾਨ। ਯੇਹ ਅਨੁਲੋਮਜ ਹੈ। ਇਨ ਬਿਨਾਂ ਕਈ ਬਰਣ ਸ਼ੰਕਰ ਭੀ ਅਨੁਲੋਮਜ ਹੈਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕੀ ਛੱਤ੍ਰਾਣੀ, ਬਣਿਆਂਣੀ, ਸ੍ਰੁਦ੍ਰੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਚਾਰ ਭਾਰਜਾ ਲਿਖੀ ਹੈਂ। ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਛੋਡ ਛੱਤ੍ਰੀ ਕੀ ਤੀਨ ਭਾਰਜਾ ਲਿਖੀ ਹੈਂ। ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਛੱਤ੍ਰਾਣੀ ਛੋਡ ਬੈਸਜ ਕੀ ਦੋ ਭਾਰਜਾ ਲਿਖੀ ਹੈਂ। ਸ੍ਰੁਦ੍ਰ ਕੀ ਸ੍ਰੁਦ੍ਰੀ ਮਾਤ੍ਰ ਏਕ ਭਾਰਜਾ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਯਾਂਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਮੇਂ ਉਪਜਿਆ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਖੱਤ੍ਰਾਣੀ ਮੇਂ ਮੁਰਧਾਵਸਿਕਤ। ਬਣਿਆਣੀ ਮੇਂ ਅੰਬਸਟਾ। ਸ੍ਰੁਦ੍ਰੀ ਮੇਂ ਨਿਖਾਦਾ। ਛੱਤ੍ਰੀ ਕਾ ਛੱਤ੍ਰਾਣੀ ਮੇਂ ਛੱਤ੍ਰੀ। ਬਣਿਆਣੀ ਮੇਂ ਮਣੀਕਾਰ। ਸ੍ਰੁਦ੍ਰੀ ਮੇਂ ਉੱਗ੍ਰ। ਬਣੀਏ ਕਾ ਬਣਿਆਣੀ ਮੇਂ ਬਣੀਆਂ। ਸ੍ਰੁਦ੍ਰੀ ਮੇਂ ਸ੍ਰੁਚਕ। ਸ੍ਰੁਦ੍ਰ ਕਾ ਸ੍ਰੁਦ੍ਰੀ ਮੇਂ ਸ੍ਰੁਦ੍ਰ। ਯੇਹ ਅਨਲੋਮਜ ਬਰਣ ਸ਼ੰਕਰ ਹੈ। ਸੀਧੀ ਰੀਤ ਕਾ ਨਾਮ 'ਅਨੁਲੋਮ' ਹੈ। ਅਨੁਲੋਮ ਰੀਤਿ ਸੇ ਉਪਜੇ ਅਨਲੋਮਜ ਹੈ। ਛਤ੍ਰੀ ਸੇ, ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਸੇ, ਬੈਸਜ ਸੇ, ਖਤ੍ਰਾਣੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਮੇਂ ਸ੍ਰੁਦ੍ਰ ਸੇ, ਬਣਿਆਣੀ ਖਤ੍ਰਾਣੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਮੇਂ ਉਪਜੇ ਪ੍ਰਤਿਲੋਮਜ ਹੈਂ। ਪ੍ਰਤਿਲੋਮ ਉਲਟੇ ਕਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਉਲਟੀ ਰੀਤਿ ਸੇ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਉਪਜੇ ਪ੍ਰਤਿਲੋਮਜ ਹੈਂ । ਅਨਲੋਮਜ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਹੈ । ਪ੍ਰਤਿਲੋਮਜ ਅਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਹੈ ।

ਜੋ ਬਿਨਾਹੀ ਬਿਨਾਂ ਅਪਣੀ ਅਪਣੀ ਜਾਤੀ ਕੀ ਇਸਤ੍ਰੀਓਂ ਸੋ ਉਪਜੇ ਉਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖੱਤ੍ਰੀ, ਬੈਸਜ ਤੀਨੋਂ ਕਾ ਨਾਮ ਬ੍ਰਾਤ ਹੈ । ਯੇਹ ਸ਼ੂਦ੍ਰ ਕੇ ਤੁੱਲ ਹੋਤੇ ਹੈਂ । ਇਨ ਕੇ ਸੰਸਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਤੇ । ਜੋ ਪੀਛੇ ਆਨ ਬਰਣੋਂ ਕੀ ਬਿਵਾਹੀ ਇਸਤ੍ਰੀਓਂ ਸੋ ਬ੍ਰਾਹਮਣਦਿਕੋਂ ਕੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕਹੇ ਹੈਂ ਸੋ ਪਿਤਾ ਕੀ ਜਾਤੀ ਵਾਲੇ ਸਜਾਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਤੇ । ਪਿਤਾ ਕੇ ਸਮਾਨ ਕਹੇ ਜਾਤੇ ਹੈਂ । ਸਮਾਨ ਕਹਿਣੇ ਕਾ ਭਾਵ ਯੇਹ ਹੈ ਛਤ੍ਰਾਣੀ ਸੋ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਪਿਤਾ ਕੀ ਜਾਤੀ ਸੇ ਨੀਚਾ ਹੈ । ਮਾਤਾ ਕੀ ਜਾਤੀ ਸੇ ਊਚਾ ਹੈ । ਯਾਂਤੇ ਉੱਚਪਣੇ ਮੇਂ ਪਿਤਾ ਕੇ ਸਮਾਨ ਹੈ । ਐਸੇ ਹੀ ਬਣਿਆਣੀ ਮੇਂ ਛਤ੍ਰੀ ਕੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕੀ, ਸ਼ੂਦ੍ਰੀ ਮੇਂ ਬੈਸਜ ਕੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕੀ ਦਸ਼ਾ ਜਾਣ ਲੇਨੀ ।

ਵਰਣ ਚਾਰ ਹੀ ਹੈਂ, ਪਾਂਚਵਾ ਵਰਣ ਨਹੀਂ । ਯਾਂਤੇ ਘੋੜੀ ਮੇਂ ਗਧੇ ਕੇ ਮੇਲ ਸੇ ਉਪਜੀ ਵਿਲੱਖਣ ਜ਼ਾਤੀ ਖੱਚਰ ਵਤ ਵਰਣ ਸ਼ੰਕਰੋਂ ਕੀ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਕੀ ਜਾਤੀ ਸੇ ਜੁਦੀ ਜਾਤੀ ਬਣ ਜਾਤੀ ਹੈ, ਜੁਦਾ ਵਰਣ ਨਹੀਂ ਬਣਤਾ । ਇਸ ਲੀਏ ਆਨ ਬਰਣ ਕੀ ਮਾਤਾ ਮੇਂ ਆਨ ਵਰਣ ਕੇ ਪਿਤਾ ਸੇ ਉਪਜੀ ਸੰਤਾਨ ਕਾ ਬਰਣ ਸ਼ੰਕਰ ਨਾਮ ਸਾਂਝਾ ਹੈ । ਪਤੀ ਜੀਵਤੇ ਆਨ ਸੇ ਉਪਜੇ ਕਾ ਨਾਮ 'ਕੁੰਡ' । ਪਤੀ ਮਰੇ ਪੀਛੇ ਆਨ ਸੇ ਉਪਜੇ ਕਾ ਨਾਮ 'ਗੋਲਕ' ਯੇਹ ਨਾਮ ਜੁਦੇ ਹੈ । ਤਥਾ ਮੁਰਧਾਵਸਿਕਤ ਮਾਹਿਖ, ਕਰਣਾਦਿ ਨਾਮ ਭੀ ਜੁਦੇ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਜੁਦੇ ਹੈਂ।

ਸਿੰਮ੍ਰਤੀਕਾਰੋਂ ਨੇ ਬਰਣ ਸ਼ੰਕਰੋਂ ਕੀ ਉਤਪਤੀ ਏਕ ਸਲਾਹ ਸੇ ਨਹੀਂ ਲਿਖੀ। ਮਹਾਨ ਮੇਲ੍ਹੇ ਕੇ ਵਾਜਿਓਂ ਵਤ ਅਨੇਕੋਂ ਕੀ ਉਤਪਤੀ ਮੇਂ ਜੁਦੀ ਜੁਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਦਈ ਹੈ। ਜੈਸੇ — ਯਾਗਜਵਲਤ੍ਰ ਪਹਿਲੇ ਅਧਿਆਇ ਕੇ ਪਚਾਨਵੇਂ ਸਲੋਕ ਮੇਂ ਰਥਕਾਰ ਮਹਿਖ ਸੇ ਕਰਣੀ ਕਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਲਿਖਤੇ ਹੈਂ ਉਸ਼ਨਾ ਪਾਂਚਵੇਂ ਸਲੋਕ ਮੇਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਸੇ ਚੋਰੀ ਸੇ ਛੱਤ੍ਰੀ ਕਾ ਲਿਖਤੇ ਹੈਂ।

ਏਵੰ ਉਸ਼ਨਾ ਸੂਤ ਕੀ ਉਤਪਤੀ ਛੱਤ੍ਰੀ ਕੋ ਬਿਵਾਹੀ ਬਾਹਮਣੀ ਸੇ ਲਿਖਤੇ ਹੈਂ। ਮਨੁ ਕਾ ਟੀਕਾਕਾਰ ਛੱਤ੍ਰੀ ਸਾਥ ਬਾਹਮਣੀ ਕੇ ਬਿਵਾਹ ਕਾ ਹੀ ਆਸੰਭਵ ਲਿਖਤਾ ਹੈ। ਸੋ ਜਾਣ ਪੜਤਾ ਹੈ ਉਸ ਟੀਕਾਕਾਰ ਨੇਂ ਸ਼ੁੱਕ੍ਰ ਕੀ ਪੁੱਤ੍ਰੀ ਦੇਵਜਾਨੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਕਾ ਦ੍ਵਿਜਾਤੀ ਛੱਤ੍ਰੀ ਸਾਥ ਬਿਵਾਹ ਹੋਣਾ ਨਹੀ ਸੁਣਾ ਹੋਗਾ। ਏਵੰ ਕਿਤ ਭੀ ਉਸਨਾ ਸੂਤ ਕੋ ਵੇਦ ਬਿਨਾ ਪੁਰਾਣ ਇਤਿਹਾਸੋਂ ਸੇ ਵੈਦਕ ਧਰਮੋਂ ਕਾ ਵਕਤਾਪਨ ਕਹਿਤਾ ਹੈ। ਯਾਹੀ ਤੇ ਬਿਆਸ ਜੀ ਨੇ ਅਪਣੇ ਸ਼ਿਸ਼ਜ ਸੂਤ ਕੋ ਨੈਮਿਖਾਰਨਜ ਮੇਂ ਰਿਖੀਓਂ ਮੇਂ ਪੁਰਾਣੋਂ ਕਾ ਵਕਤਾ ਬਣਾਇਆ। ਇਸ ਲੀਏ ਪੁਰਾਣ ਬ੍ਰਿਤੀ ਸੂਤੋਂ ਕੀ ਹੈ। ਜਬ ਕੋਈ ਸੂਤ ਵਾਚਣੇ ਜੋਗਜ ਨਾਂ ਰਹਾ, ਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੋਂ ਨੇ ਸੰਭਾਲੀ। ਦੱਖਣ ਮੇਂ ਅਬ ਭੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨਹੀਂ ਵਾਰਤੇ। ਮਨੂ ਸੂਤ ਕਾ ਕਾਮਜ਼ਬ (ਕੰਮ ਵਾਸਤੇ) ਚਲਾਵਣਾ ਹੀ ਲਿਖਤੇ ਹੈਂ। ਜਾਂਤੇ ਉਤਪਤੀ, ਬਿਵਾਹ ਕ੍ਰਿਤ ਤੀਨੋਂ ਸਿੰਮ੍ਰਤੀਕਾਰੋਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਨੇ ਤੁੱਲਜ ਨਹੀਂ ਲਿਖੇ। ਇਸ ਲੀਏ ਆਗੇ ਲਿਖੇ ਨਕਸ਼ੇ ਮੇਂ ਏਕ ਸਿੰਮਤੀ ਕੇ ਸੂਤ੍ਰ ਨੇ ਭਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ।

ਸੁੱਧ ਜਾਤੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖੱਤ੍ਰੀ, ਵੈਸ਼ਜ ਅਰ ਬਰਣ ਸ਼ੰਕਰੋਂ ਮੇਂ ਛਤ੍ਰਾਣੀ, ਬਣਿਆਣੀ ਮੇਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕੇ। ਬਣਿਆਣੀ ਮੇਂ ਛੱਤ੍ਰੀ ਕਾ ਯੇਹ ਖਟ ਪੁੱਤ੍ਰ ਯਗਜੋਪਵੀਤ ਸੰਸਕਾਰ ਵਾਲੇ ਹੋਤੇ ਹੈਂ। ਇਨ ਬਿਨਾਂ ਔਰ ਸਭ ਸ਼ੂਦ੍ਰੋਂ ਕੇ ਤੁਲਜ ਧਰਮ ਵਾਲੇ ਹੋਤੇ ਹੈਂ। ਨਜੂਨ ਬਰਣੋਂ ਮੇਂ ਔਰ ਬਰਣ ਸ਼ੰਕਰੋਂ ਮੇਂ ਉਪਜੇ ਭੀ ਅਨੇਕ ਤਪ ਔਰ ਬੀਜ ਕੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੇ, ਊਚੇ ਗਿਣੇ ਗਏ ਹੈਂ। ਜੈਸੇ ਤਪ ਕੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੇ ਬਿਸ਼੍ਵਾ ਮਿੱਤ੍ਰ, ਛੱਤ੍ਰੀ ਸੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬਣਾ। ਬੀਜ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੇ ਬਸ਼ਿਸ਼ਟਾਦਿ ਬੇਸਿਆ ਆਦਿਕੋਂ ਸੇ ਉਪਜੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬਣੇ। ਇਸ ਲੀਏ ਕੋਈ ਬੀਜ ਕੀ ਉਸਤਤੀ ਕਰਤੇ ਹੈਂ, ਬਹੁਤੇ ਖੇਤ੍ਰ ਕੀ ਉਸਤਤੀ ਕਰਤੇ ਹੈਂ। ਪਾਂਡਵ ਪੰਡੂ ਕੇ ਖੇਤ੍ਰ ਪਰਤਾਪ ਸੇ ਹੀ ਛੇਤ੍ਰ ਕੇ ਸ੍ਵਾਮੀ ਪੰਡੂ ਰਾਜਾ ਕੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕਹਾਏ। ਕੋਈ ਖੇਤ੍ਰ ਔਰ ਬੀਜ ਦੋਨੋਂ ਕੀ ਉਸਤਤੀ ਕਰਤੇ ਹੈਂ, ਕਾਹੇ ਤੇ ਕੁਖੇਤ੍ਰ ਮੇਂ ਬੋਇਆ ਸੁਬੀਜ ਭੀ ਅੰਕੁਰ ਨਹੀਂ ਉਪਜਾਤਾ ਅਰ ਬੀਜ ਬਿਨਾ ਸੁਖੇਤ੍ਰ ਭੀ ਜੰਗਲ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਯਾਂਤੇ ਦੋਨੋ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਹੋਣੇ ਸੇ ਬੰਸ ਸੁੱਧ ਹੋਤਾ ਹੈ।

ਸਣੇ ਸਣੇ ਸੁੱਧ ਕ੍ਰਿਆ ਦੂਰ ਹੋਣੇ ਸੇ ਬਡੇ ਬੰਸ ਭੀ ਨਜੂਨ ਹੋ ਜਾਤੇ ਹੈਂ। ਯਾਹੀਤੇ ਕਾਂਬੋਜਾਦਿ ਦੇਸੋਂ ਮੇਂ ਵਸ ਖੱਤ੍ਰੀ ਸ਼ੂਦ੍ਰ ਬਣ ਗਏ। ਕਾਂਬੋਜ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕੰਬੋ ਜਾਤੀ। 'ਸਕ' ਉੱਤ੍ਰ ਪ੍ਰਬਤ ਵਾਸੀ ਰਾਜਾ ਬਿਕ੍ਰਮਾਦਿਤ ਕੇ ਸ਼ੱਤ੍ਰੂ ਲੋਕ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਚੀਨ ਕੇ ਵਾਸੀ ਕਿਰਾਤ ਦਰਦ, ਖਸ, ਦ੍ਰਵੜ,ਯਵਨ, ਪੌਂਡ੍ਰਕ ਪੱਲਵ ਐਸੇ ਅਨੇਕ ਨਾਮ ਹੁਏ।

ਚਾਰ ਵਰਣੋਂ ਸੇ ਭਿੰਨ ਜੇਤੀ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨੋਂ ਕੀ ਜਾਤੀ ਹੈਂ ਸਭ ਕਾ ਸਾਂਝਾ ਨਾਮ 'ਦਸਜੁ' ਹੈ। ਬਿਵਾਹੀ ਇਸਤ੍ਰੀਓਂ ਸੇ ਉਪਜੇ ਬਰਣ ਸ਼ੰਕਰੋਂ ਕੇ ਨਾਮ ਅਨੇਕ ਹੈਂ। ਕੰਨਿਆਂ ਸੇ ਉਪਜੇ ਸ਼ੰਕਰੋਂ ਕਾ ਨਾਮ ਕਾਨੀਨ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਦੇਸ ਮੇਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਦੇ ਹੀ ਹੈਂ। ਕੁੰਤੀ ਸੇ ਕਰਣ। ਸਤਵਤੀ ਸੇ ਬਿਆਸ।

ਅਬ ਬਰਣ ਸ਼ੰਕਰੋਂ ਕੇ ਸਿਮ੍ਰਤੀਪੋਕਤ ਨਾਮੋਂ ਸਹਿਤ ਕਾਮ ਔਰ ਜਗਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਮ ਲਿਖਤੇ ਹੈਂ। ਅਬ ਜੋ ਜੋ ਕਾਮ ਮੁਸਲਮਾਨੋਂ ਮੇਂ ਗਏ ਆਗੇ ਸਭ ਹਿੰਦੂਓਂ ਮੇਂ ਥੇ।

(੧) ਮੂਰਧਾਵਸਿਕਤ– ਆਪਣੀ ਬਿਵਾਹੀ ਛਤ੍ਰਾਣੀ ਸੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕਾ – ਯੇਹ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਆਪਣਾ ਰਥ, ਅਸ੍ਵ, ਹਸਤੀ ਕੇ ਚਲਾਵਣੇ ਔ ਸੈਨਾਪਤਿ ਕਾਮ ਸੇ। ਤਥਾ ਚਕਿਤਸਾ ਸੇ ਕਰੇ। ਇਸ ਕਾ ਸੰਸਕਾਰ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਇਸੀ ਕੇ ਨਾਮ ਸੁਵਰਣ ਔਰ ਨ੍ਰਿਪ ਭੀ ਲਿਖੇ ਹੈਂ। ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਮ ਮਹਾਵਤ, ਰਥਵਾਨ ਹੈ।

(੨) ਅੰਬਾਦ – ਅਪਣੀ ਬਿਵਾਹੀ ਬਨਿਆਣੀ ਮੇਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕਾ ਬ੍ਰਿਤੀ ਅਪਣੀ ਖੇਤੀ ਸੇ, ਸੈਨਾ ਮੇਂ ਨੌਕਰੀ ਸੇ, ਭਾਂਠ ਮੇਂ ਦਾਣੇ ਭੁੰਨਣੇ ਸੇ ਕਰੇ। ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਮ ਭੜਭੂਜਾ।

(੩) ਨਿਖਾਦ – ਅਪਣੀ ਬਿਵਾਹੀ ਸ਼ੂਦ੍ਰੀ ਸੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕਾ – ਮਾਸ ਵੇਚ ਅਰ ਮੱਛੀਆਂ ਮਾਰ, ਆਜੀਵਕਾ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਕਰੇ। ਕਸਾਈ, ਭੀਲ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਮ ਹੈ।

(੪) ਪਾਰਸਵ– ਚੋਰੀ ਸੇ ਸ਼ੂਦ੍ਰੀ ਮੇਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕਾ, ਨਿਰਬਾਹ ਅਪਣਾ ਸੈਵ ਆਗਮੋਂ ਸੇ। ਅਰਥਾਤ ਮੰਤ੍ਰ, ਜੰਤ੍ਰ ਕੇ ਗ੍ਰੰਥੋਂ ਸੇ ਕਰੇ।

(੫) ਭਿਖਕ – ਖਤ੍ਰਾਣੀ ਮੇਂ ਚੋਰੀ ਸੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕਾ ਜੋਤਿਸ਼, ਚਕਿਤਸਾ ਸੇ ਬ੍ਰਿਤੀ ਕਰੇ। ਇਸੀ ਕਾ ਨਾਮ ਬੰਗਾਲੇ ਦੇਸ ਮੇਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵੈਦਜ ਜਾਤੀ ਹੈ।

(੬) – (੭) – (੮) – ਕੁੰਭਕਾਰ, ਨਾਪਿਤ, ਕਾਯਸਥ– ਚੋਰੀ ਸੇ ਬਣਿਆਨੀ ਮੇਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕੇ। ਪਹਿਲਾ ਕੁਲਾਲ ਬ੍ਰਿਤੀ ਸੇ ਆਜੀਵਕਾ ਕਰੇ। ਦੂਸਰਾ ਸਿਰ ਮੁੰਡਨ ਕਰ, ਤੀਸਰਾ ਗਣਿਤ ਸੀਖ ਨੌਕਰੀ ਸੇ। ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਮ ਘੁਮਾਰ, ਨਾਈ, ਕਾਯਥ ਹੈ।

(੯) ਧਿਗਵਣ – ਬਣੀਏਂ ਸੇ ਖਤ੍ਰਾਣੀ ਕੀ ਪੁੱਤ੍ਰੀ ਆਯੋਗਵੀ ਸੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕਾ। ਚਮੜਾ ਬਣਾਇ ਵੇਚ ਬ੍ਰਿਤੀ ਕਰੇ। ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਮ ਖਟੀਕ ਹੈ।

(੧੦) ਆਭੀਰ – ਬਣਿਆਣੀ ਸੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕੀ ਪੁਤ੍ਰੀ ਅੰਬਸ੍ਠੀ ਸੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕਾ। ਦੂਧ ਬੇਚ ਆਜੀਵਕਾ ਕਰੇ ਅਹੀਰ ਜਾਤੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ।

(੧੧) ਚੰਚੁ – ਬਣਿਆਣੀ ਸੇ ਸ਼ੂਦ ਕੀ ਪੁਤ੍ਰੀ। ਵੈਦੋਂ ਹਕੀਮੋਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕਾ। ਜੰਗਲੀ ਪਸ਼ੂ ਮਾਰ ਨਿਰਬਾਹ ਕਰੇ।

(੧੨) ਮਦਗੁ – ਭਟਿਣੀ ਮੇਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕਾ। ਯੇਹ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਭੀ ਜੰਗਲੀ ਪਸੂ ਮਾਰੇ ।

(੧੩) ਮਹਿਖਜ – ਆਪਣੀ ਬਿਵਾਹੀ ਬਾਹਮਣੀ ਸੇ ਛੱਤੀ ਕਾ – ਇਸੀ ਕਾ ਨਾਮ ਸੂਤ ਹੈ । ਪੁਰਾਣ ਵਾਚ ਰਥ ਚਲਾਇ ਬ੍ਰਿਤੀ ਕਰੇ ।

(੧੪) ਰਥਕਾਰ – ਬਾਹਮਣੀ ਮੇਂ ਚੋਰੀ ਸੇ ਛੱਤ੍ਰੀ ਕਾ । ਹਾਥੀ ਘੱੜੇ ਰਥ ਚਲਾਏ । ਮੰਦਰ ਰਚਨਾਂ ਕੀ ਵਿਦਜਾ ਸੀਖ ਕਰ ਬ੍ਰਿਤੀ ਕਰੇ । ਰਾਜ ਨਾਮ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ ।

(੧੫) ਗੁੜਜਾਤ – ਛਤ੍ਰਾਣੀ ਮੇਂ ਪ੍ਰਮਾਦ ਸੇ ਛੱਤ੍ਰੀ ਕਾ । ਇਸ ਕੀ ਜਾਤੀ ਛੱਤ੍ਰੀ ਹੋਤੀ ਹੈ । ਗੱਦੀ ਕਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੋਤਾ ।

(੧੬) ਮਣਿਕਾਰ – ਬਣਿਆਣੀ ਮੇਂ ਚੋਰੀ ਸੇ ਛੱਤ੍ਰੀ ਕਾ । ਹੀਰੇ ਮੋਤੀ ਬੇਧਨ ਕਰ ਚਾਂਦੀ ਸੋਨੇ ਕਾ ਕਾਮ ਕਰ ਬ੍ਰਿਤੀ ਕਰੇ । ਜੜੀਆ ਸੁਨਿਆਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ।

(੧੭) ਉੱਗ੍ਰ – ਅਪਣੀ ਬਿਵਾਹੀ ਸ਼ੂਦ੍ਰੀ ਸੇ ਛੱਤ੍ਰੀ ਕਾਮ ਰਾਜਾ ਕਾ ਅਦਾਲਤੀ ਬਣ ਦੰਡ ਜੋਗ ਪੁਰਖੋਂ ਕੋ ਦੰਡ ਦੇਵੇ ।

(੧੮) ਮਾਗਧ – ਅਪਣੀ ਬਿਵਾਹੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਸੇ ਬਣੀਏ ਕਾ । ਛੱਤ੍ਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਦਿਕੋਂ ਕੀ ਉਸਤਤੀ ਕਰ ਆਜੀਵਕਾ ਕਰੇ । ਭਾਟ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ।

(੧੯) ਪੁਲਿੰਦ – ਛੱਤ੍ਰਾਣੀ ਮੇਂ ਚੋਰੀ ਸੇ ਬਣੀਏ ਕਾ । ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ ਸੇ ਬ੍ਰਿਤੀ ਕਰੇ ।

(੨੦) ਆਯੋਗਵ – ਬਿਵਾਹੀ ਖਤ੍ਰਾਣੀ ਸੇ ਬਣੀਏ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਕਾ। ਕਪੜਾ ਬੁਣਤੀ ਬ੍ਰਿਤੀਕਰੇ। ਜੁਲਾਹਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ।

(੨੧) ਸੂਚਕ — ਅਪਣੀ ਬਿਵਾਹੀ ਸੂਦ੍ਰੀ ਮੇਂ ਬਣੀਏ ਕਾ। ਦੇਸੋਂ ਮੇਂ ਫਿਰ ਰਾਜਾ ਕੋ ਖਬਰ ਦੇਵੇ।

(੨੨) ਕਰਣ — ਚੋਰੀ ਸੇ ਸੂਦ੍ਰੀ ਮੇਂ ਬਣੀਏ ਕਾ। ਤੀਨ ਬਰਣੋਂ ਕੀ ਸੇਵਾ, ਰਾਜਾ ਕੇ ਧਨ ਧਾਨਜ ਕੀ ਰਖਵਾਲੀ ਦੁਰਗ ਕੀ ਰੱਖਿਆ, ਅੰਤਾਪੁਰ ਕੀ ਰਖਿਆ ਕਰਣੀ। ਕਰਣ ਉੱਗ੍ਰ, ਪਾਰਸਵ ਤੀਨੋਂ ਕੀ ਤੁਲਜ ਬ੍ਰਿਤੀ ਹੈ।

(੨੩) ਚੰਡਾਲ — ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਮੇਂ ਸੂਦ੍ਰ ਕਾ। ਗ੍ਰਾਮ ਸੇ ਮਲ ਮੂਤ ਉਠਾਵੇ, ਨੈਰਤ ਕੋਣ ਮੇਂ ਬਸੇ, ਸਿੱਕੇ, ਲੋਹੇ ਕੇ ਗਹਿਣੇ ਪਹਿਰੇ, ਰਾਜ ਆਗਜਾ ਸੇ ਅਪਰਾਧੀਓਂ ਕੇ ਗਲ ਫਾਂਸੀ ਪਾਵੇ। ਚੂਹੜਾ ਭੰਗੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ।

(੨੪) ਪੁਕ੍ਕਸ — ਛਤ੍ਰਾਣੀ ਮੇਂ ਸੂਦ੍ਰ ਕਾ। ਸੁਰਾ ਔ ਸ਼ਹਿਤ ਬੇਚ ਆਜੀਵਕਾ ਕਰੇ। ਨਿਕਾਲੇ ਨਾ।

(੨੫) ਚੱਕੀ — ਬਣਿਆਣੀ ਮੇਂ ਚੋਰੀ ਸੇ ਸੂਦ ਕਾ। ਤੇਲ ਪੀਠੀ ਕਾ ਕਾਮ ਕਰੇ। ਪੂਰਬ ਮੇਂ ਹਲਵਾਈ ਜ਼ਾਤਿ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ।

(੨੬) ਰੰਜਕ — ਛਤ੍ਰਾਣੀ ਮੇਂ ਸੂਦ੍ਰ ਕਾ। ਬਸਤ੍ਰ ਰੰਗੇ। ਲਿਲ੍ਹਾਰੀ, ਰੰਗਰੇਜ਼ ਪ੍ਰਸਿਧ।

(੨੭) ਵੈਦੇਹਕ — ਬਣਿਆਣੀ ਮੇਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੂਦ੍ਰ ਕਾ। ਗੌ, ਮਹਿਖ, ਬੱਕਰੀਆਂ ਪਾਲੇ। ਦੂਧ, ਦਹੀਂ, ਛਾਛ ਬੇਚ ਆਜੀਵਕਾ ਕਰੇ। ਗੁਜਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ।

(੨੮) ਸੌਂਡੀ — ਸੂਦ੍ਰੀ ਸੇ ਛੱਤ੍ਰੀ ਕਾ, ਉਗ੍ਰਤਾ ਸੇ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਕਾ । ਸ਼ਰਾਬ ਨਿਕਾਲ ਆਜੀਵਕਾ ਕਰੇ । ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਲਾਲ ।

(੨੯) ਬੇਣੁਕ – ਛਤਾਣੀ ਮੇਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕਾ, ਪੁਤ੍ਰ ਸੂਤਤਾ ਸੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਕਾ – ਬਾਂਸ ਬੇਚ ਥ੍ਰਿਤੀ ਕਰੇ ।

(੩੦) ਤਾਮ੍ਰੋਪਜੀਵੀ – ਛਤ੍ਰਾਣੀ ਸੇ ਬਣੀਏ ਕਾ ਪੁਤ, ਅਜੋਗਵਤਾ ਸੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਕਾ । ਤਾਂਬਾ ਵਿਚ, ਆਜੀਵਕਾ ਕਰੇ ।

(੩੧) ਭਖਜਕ – ਸੂਦ੍ਰੀ ਸੇ ਬਣੀਏਂ ਕਾ ਪੁੱਤ ਸੂਚਕਤਾ ਸੇ, ਬਾਹਮਣੀ ਕਾ । ਸਿਲਪ ਕਾ ਕਾਮ ਕਰੇ । ਮੰਦਰ ਬਣਾਵੇ । ਤਖਾਣ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ।

(੩੨) ਚਰਮਕਾਰ – ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਮੇਂ ਸੂਤ ਕਾ ਪੁਤ੍ਰ ਬੈਣਕ ਬਾਸੇ ਛਤ੍ਰਾਣੀ ਕਾ । ਚਮਾਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ।

(੩੩) ਸੂਨਕ – ਛਤ੍ਰਾਣੀ ਮੇਂ ਬਣੀਏ ਕਾ ਪੁੱਤ, ਆਜੋਗਵਤਾ ਸੇ ਛਤ੍ਰਾਣੀ ਕਾ । ਸ਼ਿਕਾਰ ਸੇ ਅਜੀਵਨ ਕਰੇ । ਅਹੇੜੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ।

(੩੪) ਉਦ੍ਧਕ – ਆਜੋਗਵਤਾ ਸੇ ਛੱਤ੍ਰਾਣੀ ਕਾ ਪੁੱਤ੍ਰ, ਸੂਨਕਤਾ ਸੇ ਛਤਾਣੀ ਕਾ ।

(੩੫) ਨਰਤਕ – ਛਤ੍ਰਾਣੀ ਮੇਂ ਸੂਦ ਕਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਰੰਜਕ ਤਾ ਸੇ ਬਣਿਆਣੀ ਕੇ । ਪਹਿਲਾ ਬਾਜੀ ਪਾਏ ।

(੩੬) ਗਾਯਕ – ਦੂਸਰਾ ਨਾਚ ਗਾਇ ਆਜੀਵਕਾ ਕਰੇ । ਨਟ ਔਰ ਪੂਰਬ ਦੇਸ ਮੇਂ ਕੱਥਕ ਜਾਤੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ ।

(੩੭) ਰਜਕ – ਛਤ੍ਰਾਣੀ ਮੇਂ ਸੂਦ੍ਰ ਕਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਰੰਜਕ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਤਾਸੇ ਬਣਿਆਣੀ ਕਾ ਬਸਤ੍ਰ ਧੋਏ, ਸੀਵੈਂ, ਆਜੀਵਕਾ ਕਰੈ ਛੀਂਬਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ।

(੩੮) ਸ੍ਵਪਚ – ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਮੇ ਸ਼ੂਦ੍ਰ ਕਾ ਪੁੱਤ ਚੰਡਾਲ ਤਾ ਸੇ ਬਣਿਆਣੀ ਕਾ। ਕੁੱਤੇ ਖਾਵੈ, ਕੁੱਤੇ ਰੱਖ ਬ੍ਰਿਤੀ ਕਰੈ। ਗੰਧੀਲੇ ਔਰ ਢਹੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ।

(੩੯) ਪੁਕ੍ਕਸ – ਸ਼ੂਦ੍ਰੀ ਮੇਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨਿਖਾਦ ਤਾਸੇ ਸ਼ੂਦ੍ਰੀ ਕਾ ਭੀ ਪੁਕ੍ਕਸ ਹੋਤਾ ਹੈ।

(੪੦) ਖਜਤਾ – ਬਣਿਆਣੀ ਮੇਂ ਸ਼ੂਦ੍ਰ ਕਾ ਵ। ਸ਼ੂਦ੍ਰੀ ਮੇਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕਾ। ਬਿਦੁਰ ਭਗਤ ਯਹੀ ਜਾਤ ਥਾ। ਖਜਤਾ, ਉਗ ਪੁਕ੍ਕਸ ਇਨ ਤੀਨੋਂ ਕੀ ਬ੍ਰਿਤੀ ਗੋਹਾਦਿ ਬਿਲ ਨਿਵਾਸੀ ਜੀਵੋਂ ਕੇ ਬਧ ਸੇ ਲਿਖੀ ਹੈ।

(੪੧) ਖੇਣ – ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੇ ਬਣਿਆਣੀ ਮੇਂ ਜਨਮੀ ਅੰਬਸਟੀ ਮੇਂ, ਬਣਿਆਣੀ ਮੇਂ ਸ਼ੂਦ੍ਰ ਕੇ ਪੁੱਤ ਵੈਦੇਹਕ ਕਾ। ਨਰਸਿੰਗੇ, ਤੁਰੀਆਂ ਬਜਾਇ ਬ੍ਰਿਤੀ ਕਰੈ। ਸ਼ਿਮਲੇ ਕੇ ਪਹਾੜ ਮੇਂ ਤੂਰੀ ਜਾਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ।

(੪੨) ਮਾਰਗਵ – ਸ਼ੂਦ੍ਰੀ ਮੇਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਨਿਖਾਦ, ਤਾਸੇ ਛਤ੍ਰਾਣੀ ਮੇਂ ਬਣੀਏ ਕੀ ਪੁੱਤੀ ਆਯੋਗਵੀ ਕਾ। ਨੌਕਾ ਸੇ ਬ੍ਰਿਤੀ ਕਰੈ। ਕੈਵਰਤ ਔਰ ਦਾਸ ਭੀ ਇਸੀ ਕੇ ਨਾਮ ਹੈਂ। ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਮ ਮਲ੍ਲਾਹ ਅਰ ਝੀਵਰ। ਪੰਜਾਬ ਮੇਂ ਯੇਹ ਚਾਰੋਂ ਬਰਣੋ ਕੇ ਜਲ ਭੀ ਭਰਤੇ ਹੈਂ।

(੪੩) ਮੈਤ੍ਰੇਯ – ਬਣੀਏ ਸੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਮੇਂ ਉਪ-ਜਿਆ ਵੈਦੇਹਕ, ਤਾ ਸੇ ਆਯੋਗਵੀ ਕਾ। ਪ੍ਰਾਤਾਕਾਲ ਘੰਟੀ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਬਸਾਇ ਲੋਗੋਂ ਕੀ ਉਸਤਤ ਕਰੇ। ਜੇਹ ਲੋਗ ਪ੍ਰਾਗ ਕੇ ਮੇਲੇ ਮੈਂ ਦੇਖੇ ਜਾਤੇ ਹੈਂ।

(੪੪) ਅੰਤ੍ਰਜਾਵਸਾਈ– ਨਿਖਾਦੀ ਮੈਂ ਚੰਡਾਲ ਕਾ। ਮੜੀਓਂ ਮੈਂ ਵਸ ਆਜੀਵਕਾ ਕਰਤੇ ਹੈਂ। ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਮ ਇਨ ਕਾ ਡੋਮ ਅਰ ਡੂਮੜੇ ਹੈ। ਬਿਸ੍ਵਾਮਿਤ ਨੇ ਹਰੀ ਚੰਦ ਰਾਜਾ ਇਨਹੀ ਕੇ ਪਾਸ ਕਾਂਸੀ ਮੈਂ ਵੇਚਾ ਥਾ।

(੪੫) ਕਾਰਾਵਾਰ – ਨਿਖਾਦ ਸੇ ਵੈਦੇਹਕੀ ਕਾ। ਚਮੜੇ ਕਟ ਸਿਰਾਜ ਪ੍ਰਸਿੱਧ।

(੪੬) ਸੈਰਿੰਧ੍ਰ – ਦਸਜੁ ਸੇ ਆਜੋਗਵੀ ਕਾ ਬਾਉਰੀਆ ਪ੍ਰਸਿੱਧ।

(੪੭) ਬ੍ਰਾਤ੍ਯ – ਬਿਨਾ ਬਿਵਾਹੀ ਅਪਣੀ ਅਪਣੀ ਜਾਤੀ ਕੀ ਇਸਤ੍ਰੀਓਂ ਸੇ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਛੱਤ੍ਰੀ, ਬਣੀਏ ਕੇ ਪੁੱਤ੍ਰ। ਇਨ ਕਾ ਸੰਸਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਤਾ।

ਯਾਂਤੇ ਬ੍ਰਾਤ੍ਯ ਸੰਸਕਾਰ ਹੀਨ ਕਾ ਨਾਮ ਹੈ ਇਨ ਕੋ ਦਸਾ ਭੀ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬ੍ਰਾਤ੍ਯ ਕੇ ਭੂਰਜ ਕੰਟਕ ਆਵ੍ਰੇਤਜ, ਬ੍ਰਟ ਧਾਨਾਦਿਕ ਨਾਮ ਹੈ। ਛੱਤ੍ਰੀ ਬ੍ਰਾਤ੍ਯ ਕੇ ਝੱਲਮਲਾਦਿ ਨਾਮ ਹੈਂ। ਅਤ ਜੋ ਲੋਗ ਮੱਲ ਕਹਾਇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਤੇ ਹੈਂ ਉਨ ਹੋਂ ਨੇ ਜਾਨਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜੇਹ ਨਾਮ ਦਸਜੋਂ ਕਾ ਹੈ। ਵੈਸ੍ਯ ਬ੍ਰਾਤ੍ਯ ਕੇ ਪੰਨਵਾਹਾਰਜ ਆਦੀ ਨਾਮ ਹੈਂ।

ਏਕ ਸੁੱਧ ਵਰਣ ਕੇ ਪੁਰੁਖ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸੇ ਆਨ ਸੁੱਧ ਵਰਣ ਕੇ ਪੁਰੁਖ ਇਸਤ੍ਰੀ ਸਾਥ ਮਿਲ ਉਪਜੇ ਸ਼ੰਕਰ ਔ ਸ਼ੰਕਰੋਂ ਕੇ ਸ਼ੰਕਰੋਂ ਸਾਥ ਪਰਸਪਰ ਮਿਲ ਉਪਜੇ ਸੰਕੀਰਣ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਔਰ ਬਿਨਾ ਬਿਵਾਹੀ ਨਿਜ ਜਾਤੀ ਕੀ ਇਸਤ੍ਰੀਓਂ ਸੇ ਮਿਲ ਉਸੀ ਜਾਤੀ ਕੇ ਪੁਰਖੋਂ ਸੇ ਉਪਜੇ ਬ੍ਰਾਤਜ ਸਿਮ੍ਰਤੀਪ੍ਰੋਕਤ ਨਾਮੋਂ ਕਾਨੋ ਔ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਮੋਂ ਸਹਿਤ ਦਿਖਾਏ ਗਏ ਹੈਂ ਅਬ ਕਿੰਚਤ ਸਧ ਵਰਣੋਂਕੋ ਲਿਖਤੇ ਹੈਂ । ਯਥਾ —

ਸ਼ੂਧ ਵਰਣੋ ਕੀ ਉਤਪਤੀ ਏਕ ਬੇਦ ਬਚਨ ਮੇਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਬਿਰਾਟ ਕੇ ਮੁਖ ਸੇ, ਛੱਤ੍ਰੀ ਭੁਜਾ ਸੇ, ਬੈਸਜ ਜੰਘਾਂ ਸੇ, ਸ਼ੂਦ ਪਾਦੋਂ ਸੇ ਹੂਏ ਲਿਖੀ ਹੈ । ਦੂਸਰੇ ਮੇਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਮੁਖ, ਛੱਤ੍ਰੀ ਭੁਜਾ, ਬੈਸਜ ਜੰਘਾਂ, ਸ਼ੂਦ੍ਰ ਪਾਦ ਹੂਏ । ਐਸੇ ਲਿਖੀ ਹੈ । ਸੋਈ ਯੁਕਤੀ ਸਿੱਧ ਹੋਣੇ ਸੇ ਗ੍ਰਹਿਣ ਯੋਗਜ ਹੈ । ਕਾਹੇ ਤੇ ? ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਉਪਦੇਸ਼ਟਾ ਹੈ, ਯਾਂਤੇ ਮੁਖ ਹੈ । ਅਰਥਾਤ ਮੁਖ ਤੁਲਜ ਹੈ । ਛੱਤ੍ਰੀ ਠੱਗ ਚੋਰ ਆਦਿ ਵਿਘਨੀਓਂ ਸੇ ਪ੍ਰਜਾ ਕੀ ਰਖਿਆ ਕਰਤੇ ਹੈਂ, ਯਾਂਤੇ ਭੁਜਾ ਤੁਲਜ ਹੈਂ । ਬੈਸਜ ਕ੍ਰਿਖੀ ਪਸ਼ੂ ਬਣਿਜ ਕਰ ਸਭ ਕਾ ਕਾਰ ਤੋਰੇ ਹੈਂ ਯਾਂਤੇ ਜੰਘਾਂ ਤੁਲਜ ਹੈ । ਸ਼ੂਦ੍ਰ ਸਿਰ ਮੁੰਡਣ, ਬਸਤ੍ਰ ਧੋਵਣ ਰੰਗਣ ਸੀਵਣਾ ਆਦਿ ਸੇਵਾ ਸੇ ਤੀਨੋਂ ਬਰਣੋ ਕਾ ਬਿਵਹਾਰ ਤੋਰੇ ਹੈਂ । ਯਾਂਤੇ ਪਾਉਂ ਤੁਲ ਹੈ । ਇਸੀ ਅਰਥ ਮੇਂ ਪਹਿਲੇ ਬਚਨ ਕਾ ਭਾਵ ਹੈ ।

ਉਤਪਤੀ ਚਾਰੋਂ ਵਰਣੋ ਕੀ ਜੈਸੇ ਅਬ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਖੋਂ ਸੇ ਹੋਤੀ ਹੈ, ਤੈਸੇ ਹੀ 'ਮਨੁ ਸਤ ਰੂਪਾ' ਸੇ ਲੇ ਹੋਤੀ ਆਈ । ਮਨੁ ਸਤਰੂਪਾ ਕੀ ਬਿਰਾਟ ਕੀ ਦੇਹ ਸੇ ਹੂਈ । ਮੁਖ, ਭੁਜਾ ਆਦਿਕੋਂ ਸੇ ਕਭੀ ਮਨੁਖ ਨਹੀਂ ਉਪਜੇ । ਕਾਮ ਚਾਰੋਂ ਬਰਣੋ ਕੇ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੇ ਹੈਂ । ਏਕ ਨਿਰਬਾਹ ਹੇਤ, ਦੂਸਰੇ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਧਰਮ ਹੇਤ। ਸੰਪਦ ਕਾਲ ਮੇਂ ਦੋਨੋਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੇ ਅਪਨੇ ਅਪਨੇ ਕਰੇਂ। ਅਪਦਾ ਕਾਲ ਮੇਂ ਆਨ ਵਰਣ ਆਨ ਵਰਣੋਂ ਕੇ ਔ ਬਰਣ ਸ਼ੰਕਰੋਂ ਕੇ ਭੀ ਕਰ ਲੇਵੇਂ। ਅਪਦਾ ਹਟੇ ਪੀਛੇ ਆਨ ਕੋ ਛੋਡ ਅਪਨੇ ਕਰੇ। ਅਪਦਾ ਸਮੇਂ ਆਨ ਕੇ ਕਰਨੇ ਮੇਂ ਦੋਖ ਨਹੀਂ। ਯਾਹੀ ਤੇ ਅਪਦਾ ਸਮੇਂ ਬਿਸ੍ਵਾਮਿੱਤ੍ਰ ਰਿਖੀ ਨੇ ਭੱਖਣ ਹੇਤ ਚੰਡਾਲ ਸੇ ਕੁੱਤੇ ਕਾ ਮਾਸ ਲੀਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਨੇ ਸਿੱਖੋਂ ਕੋ ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਸੇ ਚਲ ਯਵਨੋਂ ਕਾ ਭੋਜਨ ਕਰਾਇਆ। ਕਈ ਕਰਮ ਚਾਰੋਂ ਵਰਣੋ ਕੇ ਤੁਲਜ ਹੈ। ਜੈਸੇ-ਪ੍ਰਮੇਸ਼੍ਰ ਭਗਤੀ, ਦਯਾ, ਖਿਮਾ, ਸਤਜ ਭਾਖਣਾਦਿ ਕਈ ਤੀਨੋਂ ਵਰਣੋ ਕੇ ਤੁਲਜ ਹੈਂ। ਜੈਸੇ ਪੜਣ, ਯਜਨ, ਦਾਨਾਦਿ ਔਰ ਅਪਨੇ ਅਪਨੇ ਜੁਦੇ ਹੈਂ। ਜਿਨ ਮੇਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕੇ ਖਟ ਯੇਹ ਹੈਂ – ਪੜਣਾ ੧, ਯੱਗ ਕਰਣਾ ੨, ਦਾਨ ਦੇਣਾ ੩, ਪੜ੍ਹਾਵਣਾ ੪, ਯੱਗ ਕਰਾਵਣਾ ੫, ਦਾਨ ਲੇਣਾ ੬। ਪਹਿਲੇ ਤੀਨ ਧਰਮ ਹੇਤ ਹੈਂ। ਔਰ ਪਿਛਲੇ ਤੀਨ ਨਿਰਬਾਹ ਹੇਤ ਹੈਂ। ਇਸੀ ਲੀਏ ਪਿਛਲਿਓਂ ਕੀ ਆਨ ਵਰਣੋ ਕੋ ਬੰਦੀ ਕਰੀ ਹੈ।

ਪਹਿਲੇ ਤੀਨੋਂ ਧਰਮ ਸਿੱਧੀ ਹੇਤ ਛੱਤ੍ਰੀ ਬੈਸਜ ਭੀ ਕਰੇਂ। ਛੱਤ੍ਰੀ ਕੇ ਆਪਨੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਾਰਨ, ਪਰਜਾ ਪਾਲਨ ਕਰਮ ਹੈ। ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਾਰਨ ਨਿਰਬਾਹ ਹੇਤ ਹੈ। ਪ੍ਰਜਾ ਪਾਲਨ ਧਰਮ ਹੇਤ ਹੈ। ਬੈਸਜ ਕੇ ਅਪਨੇ ਕ੍ਰਿਖਿ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ ਬਣਿਜ ਹੈਂ। ਸੋ ਤੀਨੋਂ ਨਿਰਬਾਹ ਹੇਤ ਹੈਂ; ਧਰਮ ਹੇਤ ਪਠਨ ਯਜਨ ਦਾਨ ਹੈ। ਬੈਸਜ ਬਣਿਕ ਪਦ ਏਕ ਅਰਥ ਕੇ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਭੀ ਵਾਚਕ ਹੈਂ। ਬਣਿਕ ਜਾਤੀ ਬਜਾਸ ਸਿਮ੍ਰਤੀ ਕੇ ਗਿਆਰਾਂ ਸਲੋਕ ਮੇਂ ਸੂਦ੍ਰੋਂ ਮੇਂ ਭੀ ਲਿਖੀ ਹੈ ਅਰ ਬਨੀਏ ਖੇਤੀ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਨ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕਰਤੇ। ਕੇਵਲ ਬਣਿਜ ਹੀ ਕਰਤੇ ਹੈਂ। ਦੂਸਰੇ ਬਿਵਾਹ ਮੇਂ ਆਰ ਰੰਬੀ ਆਟੇ ਕੀ ਬਣਾਤੇ ਸੁਨੇ ਹੈਂ। ਇਸ ਲੀਏ ਇਸ ਜਾਤੀ ਕੇ ਬੈਸਜ ਹੋਨੇ ਮੇਂ ਸੰਦੇਹ ਹੈ। ਸ਼ੁਦ੍ਰ ਕਾ ਧਰਮ ਸੇਵਾ ਹੈ। ਸੋਈ ਨਿਰਬਾਹ ਹੋਤ ਹੈ। ਅਰ ਯਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਸੇ ਮਹਾਤਮਾ ਕੀ ਕਰੀ ਧਰਮ ਹੋਤ ਹੈ।

ਅਪਦਾ ਕਾਲ ਮੇਂ ਜੋਤਿਸ਼, ਚਕਿਤਸਾ ਆਦਿ ਵਿਦਜਾ ੧, ਸਿਲਪ ਚਿੱਤ੍ਰ ਲਿਖਣੇ ੨, ਭਿਤੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ੩, ਸੇਵਾ ਆਗਜਾ ਮਾਨਣੀ ੪, ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣਾ ੫, ਬਿਪਣੀ ਦੁਕਾਨ ੬, ਕ੍ਰਿਖੀ ਸੇਤੀ ੭, ਸੰਤੋਖ ਜਿਸ ਕਰ ਥੋੜੀ ਚੀਜ਼ ਮੇਂ ਹੀ ਬਹੁਤ ਕੇ ਸਮਾਨ ਨਿਰਬਾਹ ਹੋ ਸਕਤਾ ਹੈ ੮, ਭਿਖਿਆ ਮਾਂਗਣਾ ੯, ਬ੍ਰਿਧੀ ਬਿਆਜ ਲੇਣਾ ੧੦। ਇਨ ਦਸੋਂ ਮੇਂ ਜੋ ਕਾਮ ਜਿਸ ਕੋ ਸੰਪਦ ਕਾਲ ਮੇਂ ਨਹੀਂ ਲਿਖਾ ਉਸ ਸੇ ਨਿਸ਼ੰਗ ਬਿਪਦਾ ਕਾਲ ਮੇਂ ਨਿਰਬਾਹ ਕਰ ਲੇਵੇ। ਅਪਦਾ ਲਖਾਇ ਅਪਣਾ ਕਾਮ ਸੰਭਾਲੇ।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਮਤ ਗੁਰੁ ਤੀਰਥ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਤਾਰਾ ਹਰਿ ਨਰੋਤਮ ਰਚਿਤ ਮਹਲੋਂ ਕੇ ਜਨਮ ਥਾਨਾਦਿ, ਨਿਰਣਯਾਂਤਰ ਗਤ ਪ੍ਰਕਰਣ ਖੱਤ੍ਰੀ ਜੱਟ, ਰਜਪੂਤ, ਬਰਣ ਸੰਕਰ, ਸੁੱਧ ਬਰਣ ਸੰਪਦ, ਅਪਦ ਕ੍ਰਿਤਜ ਸਹਿਤ ਨਿਰੂਪਣੰ ਸਮਾਪਤ ॥ ੧੨ ॥

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਨਾਮੀ ਸੇਵਕੋਂ ਕੇ ਜਨਮ ਥਾਨਾਦਿ

ਬਾਲਾ ਜੀ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੇ ਪਰਮ ਪ੍ਰੇਮੀ 'ਬਾਲਾ' ਜੀ ਕਾ ਅਰ 'ਮਰਦਾਨਾ' ਕਾ ਜਨਮ ਥਾਂਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੇ ਨਗਰ ਤਲਵੰਡੀ ਬਾਲਾ ਮਰਦਾਨਾ ਯਾਤ੍ਰਾ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਸਾਥ ਰਹੇ । ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਵਣੇ ਪੀਛੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਦਿਗ ਵਿਜਯ ਕੀ ਕਥਾ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਕੀ ਆਗਯਾ ਸੇ ਬਾਲਾ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਵਾਈ। ਤਲਵੰਡੀ ਮੇਂ ਹੀ ਸੰਮਤ ੧੬੦੦ ਕੇ ਸਮੀਪ ਇਨਕਾ ਪਰਲੋਕ ਹੁਆ । ਜਾਤ ਇਨਕੀ ਜੱਟ ਗੌਤ ਸੰਧੂ ਥਾ । ੧ ।

ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ

ਮਰਦਾਨਾ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕੌਮ ਕਾ ਡੂੰਮ ਥਾ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਰਬਾਬ ਸੁਣਾਇਆ ਕਰਤਾ ਥਾ । ਅਰ ਸਦਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਅਪਣੀ ਭੂਖ ਪਿਆਸ ਕੀ ਹੀ ਚਰਚਾ ਰਖਤਾ । ਇਸ ਕੀ ਭੂਖ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਕੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੇ ਹੀ ਆਜ ਪ ਜੰਤ ਸਭ ਕੋ ਮੀਠੇ ਰੀਠੇ ਖਾਣੇ ਕੋ ਮਿਲਤੇ ਹੈਂ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਸਾਥ ਰਹਿਣੇ ਕਰ ਇਸਕੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮਤ ਸੇ ਸ਼ਰਧਾ ਉਠ ਗਈ ਥੀ। ਇਸ ਲੀਏ ਮਰਣ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਜਲਾਣੇ ਕੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰੀ। ਸਮਾਧ ਇਸ ਕੀ ਕਾਬਲ ਕੇ ਸਮੀਪ 'ਕੁਰਮ' ਮੇਂ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਾ ਨਾਮ ਸਾਖੀਓਂ ਮੇਂ ਖੁਰਮਾ ਲਿਖਾ ਹੈ। ੨।

ਬੁੱਢਾ ਜੀ

ਗਰ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੇ ਪੇਮੀ ਸੇਵਕ ਬੱਢਾ ਜੀ ਕਾ ਜਨਮ ੧੫੯੪ ਮੇਂ ਰਮਦਾਸ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਹੁਆ। ਰਮਦਾਸ ਗ੍ਰਾਮ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੇ ਦੇਹਰੇ ਸੇ ਤੀਨ ਕੋਸ ਪੱਛਮ ਹੈ। ੧੫੯੩ ਕੇ ਸਮੀਪ ਯੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਸੇਵਾ ਮੇਂ ਆਏ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸੇ ਪੀਛੇ ਸਤਿਗੁਰੋਂ ਕੇ ਆਗੇ ਮੁਖ ਤਿਆਰ ਰਹੇ। ਇਸੀ ਲੀਏ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਕੇ ਸਮੇਂ ਮੇ ਲੇ ਢੰਢ ਕਸੇਲ ਕੀ ਬੀੜ ਮੇਂ ਰਹਿਤੇ ਥੇ। ਬੀੜ ਬਾਸਰਕੇ ਸੇ ਦੋ ਕੋਸ ਹੈ। ਅੰਮਿਤਸਰੋਂ ਪਾਂਚ ਕੋਸ ਦੱਖਣ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਜੀ ਕੋ ਇਨਹੀ ਕੇ ਹਾਥ ਸੇ ਤਿਲਕ ਹੁਆ। ਅੰਮਿਤਸਰ ਕੀ ਕਾਰ ਸਮੇਂ ਉੱਤਰ ਪਾਸੇ ਬੈਠ ਕੇ ਯੇਹ ਖੁਦਵਾਇਆ ਕਰਤੇ ਥੇ। ਉਧਰ ਗੰਟਾ ਘਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਨ ਕੀ ਬੇਰ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਾ ਜਨਮ ਇਨ ਕੇ ਵਰ ਸੇ ਹੁਆ। ਅੱਖਰ ਇਨਹੁੰ ਨੇ ਸਿਖਾਏ। ਸੰਮਤ ੧੬੯੮ ਮੇਂ ਯੇ ਰਮਦਾਸ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਹੀ ਸਮਾਏ। ੩।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੇ ਸੇਵਕ ਲਹਣਾ ਜੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਅਤਜੰਤ ਸੇਵਾ ਕਰ ਅੰਗਦ ਨਾਮ ਧਰਾਇ ਗੁਰੂ ਗੱਦੀ ਪੈ ਬਿਰਾਜੇ। ਇਨ ਕਾ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਪੂਰਬ ਇਨ ਕੇ ਸਥਾਨੋਂ ਮੇਂ ਲਿਖਾ ਗਿਆ ਹੈ ੪।

ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੇ ਨਾਮੀ ਸੇਵਕ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਹੁਏ। ਇਨਹੋਂ ਨੇ ਸੇਵਕੋਂ ਕੋ ਬਾਈਸ ਮੰਜੀਆਂ ਬਖਸ਼ੀ। ਭਾਵ ਸਿੰਘਾਸਨ ਪਤਿ ਕੀਏ। ਯਥਾ -

(੧) ਗੰਗੂ ਸ਼ਾਹ ਕਾ ਬੰਸ ਖੱਤ੍ਰੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਬਾਲਾ ਦਾਰੂ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਹੈ। ਜਿਨ ਮੇਂ ਬਡਾ ਨਾਮੀ ਗੁਰੂ ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ ਹੁਆ । ਜਿਸਕੇ ਬਹੁਤ ਮਕਾਨੋਂ ਮੇਂ ਝੰਡੇ ਖੜੇ ਹੈਂ ।

(੨) ਸਾਵਣ ਬਾਵਾ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਜੀ ਕਾ ਭਤੀਜਾ। ਜਿਸ ਕਾ ਬੰਸ ਸਾਵਣ ਕੇ ਬਾਵੇ ਹੈਂ।

(੩) ਮਾਣਕ ਚੰਦ ਜੀਵੜ ਖੱਤ੍ਰੀ ਜੋ ਬਾਵਲੀ ਜੀ ਕਾ ਕੜਾ ਟੂਟਣੇ ਸਮੇਂ ਜਲ ਕੀ ਧਾਰਾ ਮੇਂ ਡੂਬਣੇ ਪਰ ਮਰ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਜੀਵਤਾ ਕੀਆ। ਜਿਸਕਾ ਬੰਸ ਬੈਰੋਵਾਲ ਮੇਂ ਹੈ।

(੪) ਭਾਈ ਲਾਲੂ ਜਿਸਕੇ ਨਾਮ ਕੀ ਤੋਈਏ ਕੀ ਸਾਖੀ ਹੈ।

(੫) ਪਾਰੋ ਪਰਮ ਹੰਸ ਜੋ ਬਡਾ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਥਾ। ਜੋ ਦੋਨੋਂ ਖੱਤ੍ਰੀ ਡੱਲੇ ਕੇ ਥੇ। ਡੱਲਾ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਕੇ ਸਮੀਪ ਹੈ।

(੬) ਰੰਗਦਾਸ ਭੰਡਾਰੀ ਖੱਤ੍ਰੀ ਘੜੂਏ ਕਾ।

(੭) ਮਥੋ ਮੁਰਾਰੀ ਖੱਤ੍ਰੀ ਖਾਈ ਜ਼ਿਲਾ ਲਾਹੌਰ।

(੮) ਦਰਬਾਰੀ ਖੱਤ੍ਰੀ ਲੁੰਬਾ ਮਜੀਠੇ ਕਾ।

(੯) ਫੇਰਾ ਖੱਤ੍ਰੀ ਕਟਾਰਾ ਇਲਾਕੇ ਜੰਮੂ ਕਾ।

(੧੦)ਮਹੇਸ਼ਾ ਖੱਤ੍ਰੀ ਧੀਰ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਕਾ।

(੧੧) ਚੂਹਾ ਖੱਤ੍ਰੀ ਤੇਹਣ, ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਪੁਰ ਕਾ।

(੧੨) ਭਾਈ ਕੇਦਾਰੀ ਖੱਤ੍ਰੀ ਲੁੰਬਾ ਬਟਾਲੇ ਕਾ।

(੧੩) ਤੇਈਏ ਸੇ ਮਰੇ ਇਕ ਬੁਡੀਆ ਕੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਕੋ ਜਿਵਾਇ ਕੇ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਭਈ। ਜਿਲਾ ਪਿੰਡੀ, ਸਾਕਨ ਹਮੀਰਾਬਾਦ।

(੧੪) ਅਲਿਆਰ ਪਠਾਣ ਸਾਕਨ ਡੱਲੇ ਕਾ।

(੧੫) ਸਾਧਾਰਨ ਲੁਹਾਰ, ਜਿਸਨੇ ਬਾਵਲੀ ਜੀ ਕੀ ਕਾਠ ਕੀ ਪੌੜੀ ਬਣਾਈ।

(੧੬) ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਕੋ ਬਖਸ਼ਸ਼।

(੧੭) ਰੰਗਸ਼ਾਹ ਖੱਤ੍ਰੀ ਧੀਰੜ ਮੌਜ਼ਾ, ਮੱਲੂ ਪੋਤੇ ਜ਼ਿਲਾ ਲਾਹੌਰ।

(੧੮) ਮਾਈ ਦਾਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸਾਕਨ ਡਰੌਲੀ ਮਾਝੇ ਮੇ, ਜ਼ਿਲਾ ਲਾਹੌਰ।

(੧੯) ਹਿਦਾਲ ਜਟ ਜੰਡਿਆਲੇ ਕਾ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

(੨੦) ਭਾਈ ਖੇਡਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਖੇਮਕਰਣ ਕਾ।

(੨੧) ਸੱਚਨਸੱਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸਾਕਨ ਮਦ੍ਰਾ ਕਾ ਜ਼ਿਲਾ ਲਾਹੌਰ।

(੨੨) ਬੇਸ਼ੀ ਪੰਡਿਤ ਪੁਸਤਕਾਂ ਲੀਏ ਫਿਰਤਾ ਥਾ, ਚਰਚਾ ਵਾਸਤੇ।

ਇਨ ਮੇਂ ਕਈ ਮੰਜੀ ਵਾਲਿਓਂ ਕਾ ਸਪਸ਼ਟ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਕਥਾ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ ਕੀ ਮੇਂ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਤਥਾ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਕੀ ਸਾਖੀ ਮੇਂ ਲਿਖਾ ਹੈ। ਇਨਹੀ ਕੇ ਸਮੇਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਓਂ ਮੇਂ ਮੇਲਿਓਂ ਕਾ ਪ੍ਰਾਰੰਭ ਹੁਆ।

ਗੁਰੁ ਰਾਮ ਦਾਸ ਜੀ ਕੇ ਸੇਵਕ

ਹੰਦਾਲ

ਹੰਦਾਲ ਕਾ ਜਨਮ ਜੰਡਿਆਲੇ ਹੁਆ। ਹੰਦਾਲ ਨੇ ਲੰਗਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਮੇਂ ਆਟੇ ਸੇ ਲਿਪਟੇ ਹਾਥ ਪੀਠ ਪੀਛੇ ਕਰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕਰ ਬਚਨ ਕੀਆ ਤੇਰੀ ਸੇਵਾ ਪੂਜੀ ਹੋਈ। ਅਬ ਤੂੰ ਜੰਡਿਆਲੇ ਮੇਂ ਪਹੁੰਚ ਲੋਗੋਂ ਕੋ ਸਤਿਨਾਮ ਕਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ।

ਪਹਿਲੇ ਯੇਹ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਜੀ ਕੀ ਸ਼ਰਨ ਆਇਆ ਥਾ। ਉਨਹੋਂ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਆ ਤੂੰ ਅਨੇਕੋਂ ਕੋ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰੇਂਗਾ। ਇਸ ਲੀਏ ਪੀਛੇ ਬਖਸ਼ੋਂ ਮੇਂ ਲਿਖਾ ਹੈ। ਇਸੀ ਕਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਦੁਰਬੁਧੀ ਪੁਰਸ਼ ਬਿਧੀ ਚੰਦ ਉਤਪਨ ਹੋਇਆ। ਜਿਸ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਨਿੰਦਾ ਔਰ ਹਿੰਦਾਲ ਕੀ ਉਸਤਤ ਲਿਖ ਤਿਸ ਕੋ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕੀਆ। ਜਿਸ ਕਰ ਜੰਡਿਆਲਾ ਗਰ ਕਾ ਬੋਲਾ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਜੰਡਿਆਲੇ ਹੀ ਹਿੰਦਾਲ ਸਮਾਇਆ। ੧।

ਭਾਈ ਸਾਲੋ

ਭਾਈ ਸਾਲੋ ਪ੍ਰੇਮੀ ਇਨਹੀ ਗੁਰੋਂ ਕਾ ਸੇਵਕ ਹੁਆ। ਸਾਲੋ ਕੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਕੀ ਕੋਤਵਾਲੀ ਬਖਸ਼ੀ। ਇਸ ਲੀਏ ਭਾਈ ਸਾਲੋ ਕੀ ਧਰਮਸਾਲਾ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਮੇਂ ਹੋਤੇ ਹੈਂ।

ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਕੇ ਪਰੇਮੀ

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ

'ਗੁਰਦਾਸ' ਜੀ ਜਨਮੇ ਗੋਇੰਦਵਾਲ। ਸੰਮਤ ੧੬੩੬ ਮੇਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਕੇ ਸੇਵਕ ਬਣੇ। ਪ੍ਰਿਥੀਚੰਦ ਕੇ ਬਿਰੋਧ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੀ ਸੇਵਾ ਮੇਂ ਤਤਪਰ ਰਹੇ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੀ ਉਸਤਤਿ ਔ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਕੀ ਨਿੰਦਾ ਕੀ ਵਾਰਤਾ ਬਣਾਈ। ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੋ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਧੀਰਮਲ ਕੇ ਬੰਸ ਪਾਸ ਹੈ, ਸੋ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਇਸੀ ਕੇ ਹਾਥ ਸੇ ਲਿਖਵਾਇਆ। ਅਰ ਇਸ ਕੀ ਰਚੀ ਬਾਣੀ ਕੇ ਪਾਠ ਸੇ ਸਿੱਖੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣੇ ਕਾ ਵਰ ਦੀਆ। ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਕਾ ਚਲਾਣਾ ਸੰਮਤ ੧੬੯੪ ਭਾਦੋਂ ਸੁਦੀ ਅਸ਼ਟਮੀ ਕੋ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਹੁਆ । ੧ ।

ਭਾਈ ਬੰਨੋ

ਭਾਈ ਬੰਨੋਂ ਸੇਵਕ ਕਾ ਜਨਮ ਗ੍ਰਾਮ ਮਾਂਗਟ ਮੇਂ ਹੁਆ । ਸਭ ਸੇ ਪਹਿਲੇ ਉਸੀ ਨੇ ਸੰਮਤ ੧੬੬੨ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਾ ਦੂਸਰੀ ਜਗ੍ਹਾ ਉਤਾਰਾ ਕੀਆ । ਕਹੀਂ ਕਹੀਂ ਸੇ ਦੇਖ ਸੁਣ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੇ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਸੇ ਅਧਿਕ ਭੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੇ ਨਾਮ ਕੀ ਬਾਣੀ ਲਿਖ ਦਈ । ਜਿਸ ਕੋ ਦੇਖ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਨਾਮ ਖਾਰੀ ਬੀੜ ਰੱਖਾ । ੨ ।

ਭਾਈ ਬਹਲੋ

ਭਾਈ ਬਹਲੋ ਨਾਮੀ ਸੇਵਕ ਕਾ ਜਨਮ ਮਾਲਵੇ ਦੇਸ ਮੇਂ ਹੁਆ । ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਕੇ ਬਣਨ ਸਮੇਂ ਇਸ ਨੇ ਬੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸੇ ਸੇਵਾ ਕਰੀ । ਭਾਈ ਬਹਲੋ ਭੂਤ ਵਿਦਿਆ ਬਹੁਤ ਜਾਣਤਾ ਥਾ । ਇਸ ਲੀਏ ਇਸ ਕੋ ਗੁਪਤ ਸੈਨਾ ਕਾ ਮਾਲਕ ਭੀ ਬੋਲਤੇ ਹੈਂ । ੩ ।

ਭਾਈ ਭਗਤੂ

ਭਾਈ ਭਗਤੂ ਕਾ ਜਨਮ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਦਾਸ ਜੀ ਕੇ ਬਚਨ ਸੇ ਹੁਆ । ਯਹ ਪੰਚਮ ਔਰ ਛਟੇ ਗੁਰੂਓਂ ਪਾਸ ਭੀ ਰਹਾ । ਪੰਤੂ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਜੀ ਕਾ ਇਸ ਸਾਥ ਬੜਾ ਪ੍ਰੇਮ ਥਾ ੪ ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਗੰਗਾ ਰਾਮ ਬ੍ਰਾਹਮਣ

ਗੰਗਾ ਰਾਮ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਕਾ ਜਨਮ ਬਠਿੰਡੇ ਸ਼ਹਿਰ ਹੁਆ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਕੀ ਰਚਨਾ ਸਮੇਂ ਇਸ ਨੇ ਲੰਗਰ ਮੇਂ ਬਹੁਤ ਸੇਵਾ ਕਰੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਵਰ ਸੇ ਸਿੱਧ ਬਣ ਜੰਗਲ ਦੇਸ ਮੇਂ ਆਇਆ। ਇਸ ਕੇ ਬਚਨ ਸੇ ਹੀ ਭਾਈ ਮੂਲ ਚੰਦ ਦੁੱਗਲ ਖੱਤ੍ਰੀ ਪੈਦਾ ਹੁਆ ਜਿਸ ਕੇ ਸਿਰ ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਹੀ ਸੁਕਲ ਸਿਖਾ (ਸੁਹੈਦ ਬੰਦੀ) ਥੀ। ਨਾਮੀ ਥਾਨ ਉਨ ਕੇ ਸੁਨਾਮ ਅਰ ਸੰਗਰੂਰ ਮੇਂ ਹੈ। ਗੰਗਾ ਰਾਮ ਕੀ ਸੰਤਾਨ ਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸਿੰਘ ਹੈਂ। ਸਰਕਾਰ ਪਟਿਆਲਾ ਸੇ ਉਨ ਕੋ ਕਈ ਗ੍ਰਾਮ ਜਗੀਰ ਹੈ ॥ ੫ ॥

ਭਾਈ ਬਿਧੀ ਚੰਦ

ਇਨ ਕਾ ਜਨਮ ਮਦ੍ ਦੇਸ ਸੁਰ ਸਿੰਘ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਹੁਆ। ਯੇਹ ਬਡਾ ਨਾਮੀ ਚੋਰ ਥਾ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਸੇ ਚੋਰੀ ਛੁਡਾਈ। ਇਸੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਕੀ ਆਗ੍ਯਾ ਸੇ ਸ਼ਾਹਜਹਾਂ ਕੇ ਘੋੜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਲਿਆ ਕਰ ਦੀਏ ਥੇ। ਸਮਾਵਣਾ ਇਸ ਕਾ ਮੰਮਤ ੧੬੫੧ ਮੇਂ ੨੧ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਟੇ ਕੋ ਸੁਰ ਸਿੰਘ ਸੇ ਚਲ ਅਜੁਧਿਆ ਕੇ ਸਮੀਪ ਏਕ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਭਇਆ। ੬।

ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੇ ਸੇਵਕ

ਪਿਰਾਣੇ, ਜੇਠੇ, ਤੋਤੇ, ਤਿਲੋਕੇ ਆਦਿ ਯੇਹ ਬਡੀ ਸ਼ਕਤੀਵਾਨ ਹੁਏ। ਜਹਾਂਗੀਰ ਕੋ ਸ਼ੇਰ ਬਣ ਇਨਹੁੰ ਨੇ ਹੀ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਭੈ ਦੀਆ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਕੇ ਜੰਗ ਮੇਂ ਸਮਾਏ। ੪।

ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਜੀ ਕੇ ਸੇਵਕ

ਗੌਰਾ, ਜੀਵਣ, ਭਗਤੂ ਕੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਅਰ ਕਾਲਾ ਬਡੇ ਬਹਾਦਰ ਜੰਗਲ ਦੇਸ ਮੇਂ ਜਨਮੇ। ਤਹਾਂ ਹੀ ਬਸੇ ਔਰ ਸਮਾਏ। ਸੁਥਰਾ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਸਿਆਲਕੋਟ ਜਨਮੇ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਰਹੇ, ਸੁਥਰੇ ਭੇਖ ਕੀ ਬਖ਼ਸ਼ਸ਼ ਪਾਈ। ੪।

ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਕੇ ਸੇਵਕ

ਜੈ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਜੈ ਪੁਰ ਕੇ ਰਾਜਾ ਹੁਏ। ਜੋਗੀ ਬੈਰਾਗੀ ਲੋਗੋਂ ਕੇ ਜ਼ੋਰ ਸੇ ਉਨ ਕੇ ਸਿਖੀ ਕਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁਆ। ੧।

ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੇ ਸੇਵਕ

ਘਨਈਆ ਲਾਲ, ਜਿਨਹੋਂ ਨੇ ਅਪਣਾ ਚੇਲਾ ਅੱਡਣ ਸ਼ਾਹ ਬਣਾਇਆ। ਜਿਸ ਕਾ ਪੰਥ ਅੱਡਣ ਸ਼ਾਹੀਏ ਸਾਧ ਹੁਏ। ਅੱਡਣ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਹੀ ਅਮਾਮ ਗਜ਼ਾਲੀ ਕੀ 'ਕੀਮੀਆਂ ਸਾਦਤ' ਕਿਤਾਬ ਸੇ ਭਾਖਾ ਮੇਂ ਪਾਰਸ ਭਾਗ ਬਣਾਇਆ। ੧। ਮੀਹਾਂ ਸਾਹਿਬ ਇਨ ਕਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੇਵਕ ਹੁਆ। ੨।

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਮਹਾਰਾਜ ਕੇ ਨਾਮੀ ਸੇਵਕ

ਦਇਆ ਸਿੰਘ

ਪਾਂਚ ਪਿਆਰੇ, ਜਿਨ ਸੇਂ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਸੋਢੀ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਖੱਤ੍ਰੀ ਕਾ ਜਨਮ ਲਾਹੌਰ ਕਾ, ਅਵਤਾਰ ਲਉ੍ ਕੇ, ਸੰਮਤ ੧੭੬੨ ਕੇ ਪੋਹ ਮੇਂ ਦੀਨੇ ਬੈਠ ਹਿਕਾਯਤਾਂ ਲਿਖ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸੀ ਕੋ ਦੇ ਕਰ ਔਰੰਗਾ ਬਾਦ ਭੇਜਿਆ ਥਾ। ਔਰੰਗਾਬਾਦ ਬੰਜ਼ਈ ਸੇ ਸਾਠ ਕੋਸ ਹੈ। ਦੱਖਣ ਮੇਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਪੀਛੇ ਸੇ ਸਮਾਇਆ ੧ ।

ਧਰਮ ਸਿੰਘ

ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਾ ਜਨਮ ਹਸਤਨਾਪੁਰ ਜੀ ਕਾ, ਅਵਤਾਰ ਧੰਨੇ ਕੇ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਵਣੇ ਪੀਛੇ ਬਾਂਸ ਬਰੇਲੀ ਕੇ ਸਮੀਪ ਰਹੇ। ਉਹਾਂ ਹੀ ਇਨ ਕਾ ਬੰਸ ਹੈ। ੨ ॥

ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ

ਇਨ ਕਾ ਜਨਮ ਬਿਦਰ ਸ਼ਹਿਰ ਕਾ, ਸੈਨ ਕੇ ਅਵਤਾਰ। ਇਨ ਕਾ ਚਲ੍ਹਾਣਾ ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਕੇ ਜੰਗ ਮੇਂ ਵਾਸਤਵ ਮੇਂ ਸੈਨ ਭਗਤ ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਕੇ ਸਮੀਪ ਡਕੌਰ ਨਾਥ ਕੇ ਪਾਸ ਗੁਜਰਾਤ ਦੇਸ ਮੇਂ ਹੂਆ। ੩ ।

ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ

ਇਨ ਕਾ ਜਨਮ ਜਗੰਨਾਥ ਪੁਰੀ ਮੇਂ, ਫੰਧਕ ਕੇ ਅਵਤਾਰ ਥੇ। ਵਾਸਤਵ ਸੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਕੋ ਬਾਣ ਮਾਰਣੇ ਵਾਲਾ ਫੰਧਕ ਸੋਰਾਸਟ੍ ਦੇਸ ਸੋਮ ਨਾਥ ਕੇ ਪਾਸ ਹੁਆ। ਯੇਹ ਭੀ ਆਨੰਦਪੁਰ ਕੇ ਜੰਗ ਮੇਂ ਚੜ੍ਹੇ ।੪।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਮੋਹਕਮ ਸਿੰਘ

ਇਨ ਕਾ ਜਨਮ ਦ੍ਵਾਰਕਾ, ਨਾਮਦੇਵ ਕੇ ਅਵਤਾਰ। ਵਾਸਤਵ ਸੇ ਨਾਮਦੇਵ ਕਾ ਜਨਮ ਅਬਸਾਲ ਨਗਰ ਸਨਾਤਮ ਬੀਸ ਕੋਸ ਉਰੇ ਔਂਡੇ ਕੇ ਪਾਸ ਥਾ। ਯੇਹ ਭੀ ਚਮਕੌਰ ਜੰਗ ਮੇ ਚੜ੍ਹੇ।

ਸਾਹਿਬ ਰਾਮ ਕੌਰ

ਇਨਕਾ ਨਾਮ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਹੈ। ਯੇਹ ਬਾਬੇ ਬੁੱਢੇ ਕੇ ਵੰਸ ਮੇਂ ਹੁਏ। ਇਨਕਾ ਜਨਮ ਥਾਨ ਰਮਦਾਸ ਹੈ; ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਸੇ ਲੇ ਨੌਂ ਗੁਰੂਓਂ ਕੀ ਕਥਾ ਇਨਹੁੰ ਨੇ ਲਖਵਾਇ ਕਰ ਸੌ ਸਾਖੀ ਬਣਾਈ। ਜਿਨ ਕੋ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਬੋਲਤੇ ਹੈਂ। ਰਮਦਾਸ ਮੇਂ ਸਮਾਏ ॥੬॥

ਸੰਤ ਸਿੰਘ

ਜਿਨ੍ਹੋਂ ਕੋ ਦਸਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨੇ ਅਪਨੀ ਥਾਂ ਗੱਦੀ ਬੈਠਾਇਆ। ਇਹ ਚਮਕੌਰ ਮੇਂ ਸਮਾਏ। ੭।

ਚਾਲੀ ਮਕਤੇ

ਇਨ ਚਾਲੀ ਮੁਕਤਿਓਂ ਕੇ ਜਨਮ ਥਾਨ ਮੱਦ੍ ਦੇਸ ਮੇਂ। ਨਾਮੋਂ ਕਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ। ਸੰਮਤ ੧੭੬੨ ਮੇਂ ਮਾਘ ਵਦੀ ਏਕਮ ਕੋ ਜੰਗ ਕਰ ਮੁਕਤਸਰ ਜੀ ਸਮਾਏ। ੪੦।

ਕਰਮ ਸਿੰਘ, ਚੰਦਨ ਸਿੰਘ, ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਆਦਿਕ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਤੇਰ੍ਹਾਂ, ਜਿਨਹੋਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਆਗਜਾ ਸੇ ਕਾਂਸ਼ੀ ਮੇਂ ਵਿਦਜਾ ਪੜ੍ਹ ਇਸ ਮਤ ਮੇਂ ਵਿਦਜਾ ਪੜਨੇ ਪੜਾਨੇ ਕਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਆ। ਇਨ ਕੀ ਕਥਾ ਸਰਬ ਲੋਹ ਮੇ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ। ੧੩।

ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ

ਜਿਨਕੋ ਕਈਓਂ ਨੇ ਅਪਣਾ ਬ੍ਰਿਧ ਪੁਰਖ ਲਿਖਾ ਤਿਸ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ, ਜਪੁਜੀ, ਸਿੱਧ ਗੋਸ਼ਟ, ਓਅੰਕਾਰਾਦਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੀ ਟੀਕਾ ਕਰੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਜਨਮ ਕਥਾ ਲਿਖੀ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਕੀ ਭਗਤਾਵਲੀ ਵਾਰ ਕੀ ਟੀਕਾ ਕਰੀ। ਦਸਮੇਂਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਕੀ ਬਾਣੀ ਕੀ ਬੀੜ ਕਰੀ। ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੇ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੇ ਅਰਥ ਪੜ੍ਹ ਆਗੇ ਅਰਥ ਪੜਨੇ ਕੀ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਚਲਾਈ। ਅਰ ਬਿਚਾਰ ਕੇ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਕੇ ਅਰਥ ਵੇਤਾ ਪੁਰਖੋਂ ਕਾ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਤ ਨਾਮ ਗਜਾਨੀ ਕੀਆ। ਜਿਸ ਨਾਮ ਕੇ ਨੀਚੇ ਅਬ ਗੁਰਮੁਖੀ ਪੜਾਈ ਮੇਂ ਬੁੱਧੀਵਾਨ ਔ ਵਿਦਵਾਨ ਦੋ ਔਰ ਨਾਮ ਥਾਪੇ ਗਏ ਹੈਂ। ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਮੇਂ ਸ਼ਬਦ, ਅਸਟ-ਪਦੀਆਂ, ਛੰਤ ਜੋ ਰਾਗੋਂ ਮੇ ਪਾਂਚ ਗੁਰੂਓਂ ਕੇ ਜੁਦੇ ਜੁਦੇ ਲਿਖੇ ਹੈਂ ਸੋ ਸਭ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਏਕ ਏਕ ਥਾਨ ਮੇਂ ਕੀਏ।

ਇਸੀ ਲੀਏ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਦੇਹ ਕੇ ਅੰਗ ਹਿਲਾਏ ਜਾਣ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ ਨੇ ਔਰ ਸਿੱਖੋਂ ਨੇ ਸ੍ਰਾਪ ਦੀਆ ਕਿ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

"ਤੁਮ ਨੇ ਗੁਰੋਂ ਕੇ ਅੰਗ ਜੁਦੇ ਜੁਦੇ ਕੀਏ ਹੈਂ, ਤੁਰਕ ਤੁਮਾਰੇ ਕਰੇਂਗੇ" ਸੋ ਲਾਹੌਰ ਮੇਂ ਇਨਕੇ ਹੁਏ । ੧ ।

ਮਾਨ ਸਿੰਘ

ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੇਵਕ, ਨਿਹੰਗ ਪੰਥ ਕਾ ਮਾਲਕ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਸਾਥ ਦੱਖਣ ਕੋ ਜਾਤਾ ਗੋਲੀ ਲਗ, ਚਿਤੌੜ ਗੜ੍ਹ ਕੇ ਸਮੀਪ ਚੜ੍ਹਾ । ੧ ।

ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ

ਜੋਹ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਕੇ ਪਾਸ ਰਹਿਤਾ ਥਾ । ਬੜਾ ਇਲਮਦਾਰ ਜਾਣ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਰਣਾ ਚਾਹਾ । ਭਾਗ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਪਾਸ ਆਇਆ । ਕੁਛ ਦਿਨੋਂ ਮੇਂ ਫੇਰ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਕੇ ਪਾਸ ਜਾ ਰਹਾ । ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਕੀ ਬਹੁਤ ਉਸਤਤ ਸੁਣਾਈ । ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਗੁਜ਼ਰੇ ਪੀਛੇ ਬਡੇ ਭ੍ਰਾਈ ਆਜ਼ਮ ਸਾਥ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਨੰਦ ਲਾਲ ਕੋ ਭੇਜ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸੇ ਮਦਦ ਚਾਹੀ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦਈ । ਜੰਗ ਫਤਹ ਹੁਏ ਪੀਛੇ ਪੁਸ਼ਕਰ ਲਖ ਬਘੌਰ ਕੇ ਸਮੀਪ ਸੈਲ ਕਰਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਗਰੇ ਮੰਗਵਾਏ । ਦੱਖਣ ਜਾਤਾ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰ ਸਾਥ ਲੇ ਗਿਆ । ਨੰਦ ਲਾਲ ਭੀ ਸੇਵਾ ਮੇਂ ਹਾਜ਼ਰ ਰਹਾ । ਇਸ ਕੇ ਨਾਮ ਕੇ ਰਹਿਤਨਾਮੇ ਬਣੇਂ ਹੈਂ । ਅਰ ਫਾਰਸੀ ਮੇਂ ਗਜ਼ਲਾਂ, ਰਵਾਈਆਂ ਹੈਂ । ੧ ।

ਬੰਦਾ ਬੈਰਾਗੀ

ਇਨ ਕਾ ਥਾਨ ਨੰਦੇੜ, ਨਾਮ ਮਾਧੋਦਾਸ ਥਾ । ਗੁਰੂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਜੀ ਨੇ ਪਾਂਚ ਸਿੱਖ ਸਾਥ ਦੇ ਇਸ ਦੇਸ ਮੇਂ ਭੇਜਾ। ਬੰਦੇ ਨੇ ਇਸ ਦੇਸ ਪਹੁੰਚ ਪ੍ਰਥਮ ਦਿਨ ਕਪਾਲ ਮੋਚਨ ਤੀਰਥ ਕੇ ਪਾਸ ਏਕ ਛੋਟਾ ਸਾ ਗ੍ਰਾਮ ਲੂਟਾ। ਉਹਾਂ ਸੇ ਬੀਸ ਪੰਦ੍ਰਾਂ ਆਦਮੀ ਸਾਥ ਹੂਏ। ਅਠਾਲਾ ਗ੍ਰਾਮ ਲੂਣਾ ਤਹਾਂ ਸੇ ਪਚਾਸ, ਸਾਠ ਬਣੇ। ਐਸੇ ਹੀ ਸੰਝਜਾ ਪ੍ਰਯੰਤ ਚਾਰ ਸੈ ਹੂਏ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸਰਸ੍ਵਤੀ ਕਿਨਾਰੇ ਮੁਸਤਾਬਾਦ ਸ਼ਹਿਰ ਮੇਂ ਚਾਰ ਸੈ ਅਸਵਾਰ ਸੇ ਜੰਗ ਕਰ ਉਨ ਕੇ ਘੋੜੇ ਛੀਨੇ। ਤਬ ਚਾਰ ਸੈ ਅਸਵਾਰ ਔਰ ਛੀ ਸੈ ਪੈਦਲ, ਏਕ ਹਜ਼ਾਰ ਹੂਏ। ਸਮਾਣਾ ਲੂਟਣੇ ਸਮੇਂ ਤੀਨ ਹਜ਼ਾਰ ਕੀ ਭੀੜ ਹੂਈ। ਬਨੂੜ ਪਹੁੰਚਤੇ ਸਾਤ ਆਠ ਹਜ਼ਾਰ ਹੂਏ। ਬਨੂੜ ਕੇ ਸਮੀਪ ਹੀ ਸਰਹੰਦ ਕੇ ਸੂਬੇ ਵਜ਼ੀਰ ਖਾਨ ਕੇ ਸਾਥ ਜੰਗ ਹੂਆ। ਇਸਕੀ ਬਡੀ ਦੁਰਦਸ਼ਾਕਰ ਮਾਰ ਕੇ ਸ਼ਹਿਰ ਸਰਹੰਦ ਉਜਾੜਾ। ਐਸੇ ਹੀ ਅਵਰ ਸਭ ਮਕਾਨ ਫਤਹ ਕੀਏ।

ਭਾਵੀ ਕੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਸੇ ਚੰਬੇ ਸ਼ਹਿਰ ਪਹੁੰਚ ਬਿਵਾਹ ਕਰਾ ਲੀਆ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ ਕੀ ਥਾਨ 'ਦਰਸ਼ਨ ਫਤੇ' ਅਵਾਜ਼ ਕਰੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਥਾਨੋਂ ਮੇਂ ਗੱਦੀ ਲਗਾ ਕਰ ਬੈਠਨੇ ਕੀ ਇੱਛਾ ਕਰੀ। ਤਬ ਸੇ ਸਿੰਘ ਸੰਗ ਛੋਡ ਗਏ। ਇਕੇਲਾ ਹੂਆ। ਜ਼ਿਲੇ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਪਕੜਾ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਕੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਵਣੇ ਸੇ ੯ ਬਰਸ, ੪ ਮਹੀਨੇ, ੮ ਦਿਨ ਪੀਛੇ ਸੰਮਤ ੧੭੭੪ ਮੇਂ ਫਰੁਖਸੀਅਰ ਕੇ ਵਕਤ ਦਿਲੀ ਮੇਂ, ਫੱਗਣ ਸੁਦੀ ੯ ਕੋ ਕੁਤਵਾਲੀ ਚਬੂਤਰੇ ਪਾਸ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਆ ਗਿਆ। ੧।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਚਾਰ ਭੇਦ

ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਦਸਮ ਮਹਾਰਾਜ ਕੇ ਮਾਰਗ ਕੇ ਲੋਕੋਂ ਮੇਂ ਅਬ ਚਾਰ ਭੇਦ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈਂ:-

(੧) ਸਿੱਖ (੨) ਨਿਹੰਗ
(੩) ਨਿਰਮਲੇ (੪) ਕੂਕੇ।

ਸਿੱਖ - ਬਹੁਤ ਕਰ ਸੁਕਲ ਬਸਤ੍ਰ ਰਖਤੇ ਹੈਂ। ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਮਾਰਗ ਮੇਂ ਨਿਜ ਨਿਜ ਬਰਣ ਕਾ ਕਾਮ ਕਰਤੇ ਹੈਂ। ਅਰ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਪਕੜ ਨੌਕਰੀ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਇਨਹੀ ਮੇਂ ਸਰਦਾਰ, ਰਾਜਾ, ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਭ ਹੈਂ। ਜੈਹੀ ਵੇਸ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਧਰਮ ਕੀ ਰੱਖਿਆ ਹੇਤ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਮੇਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਚਲਾਇਆ। ਯੇਹ ਲੋਗ ਸ਼ਰਾਬ ਮਾਸ ਭੀ ਪੀਤੇ ਖਾਤੇ ਹੈਂ। ੧।

ਨਿਹੰਗ - ਬਹੁਤ ਕਰ ਨੀਲੇ ਔਰ ਸੁਰਮਈ ਬਸਤ੍ਰ ਰਖਤੇ ਹੈਂ। ਨਿਯਮ ਸੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਪਾਸ ਰਖਤੇ ਹੈਂ। ਭੰਗ ਅਫੀਮ ਭੀ ਨਿਯਮ ਸੇ ਛਕਤੇ ਹੈਂ। ਪੁੰਨਜ ਕੀ ਵਸਤੂ ਲੇਤੇ ਹੈਂ। ਏਕ ਕਾ ਨਾਮ ਸਵਾ ਲਾਖ, ਲੰਗੜੇ ਕਾ ਸੁਚਾਲਾ, ਕਾਣੇ ਕਾ ਪੰਜੱਖਾਂ, ਅੰਧੇ ਕਾ ਸੂਰਮਾ, ਰੰਜੇ ਕਾ ਕਲਗਾ, ਇਕ ਬਾਹੋਂ ਕਾ ਲਖ ਬਾਹਾਂ ਸਿੰਘ, ਐਸੇ ਐਸੇ ਅਪਣੇ ਮੰਕੇਤ ਮੇਂ ਸਭ ਚੀਜ਼ੋਂ ਕੇ ਨਾਮ ਬੋਲਤੇ ਹੈਂ। ਯੇਹ ਭੀ ਮਾਸ ਸ਼ਰਾਬ ਖਾਤੇ ਪੀਤੇ ਹੈਂ। ਸੂਕਰ ਕਾ ਮਾਸ ਖਾਣਾ ਤੋ ਸਿੱਖੀ ਧਰਮ ਕਾ ਮੂਲ ਹੀ ਮਾਨਤੇ ਹੈਂ। ੨।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਨਿਰਮਲੇ - ਬਹੁਤ ਕਰ ਗੇਰੁ ਯਾ ਸੰਧੂਰ ਮੇਂ ਰੰਗੇ ਕਪੜੇ ਪਹਿਨਤੇ ਹੈਂ। ਦਿਵਜਾ ਪੜ੍ਹਤੇ ਹੈਂ ਅਰ ਵਿਰਕਤ ਰਹਿਤੇ ਹੈਂ। ਪੁੰਨਜ ਕੀ ਵਸਤੁ ਲੇਤੇਂ ਹੈਂ। ਮਾਸ ਮਦਰਾ ਨਹੀਂ ਖਾਤੇ ਪੀਤੇ ॥ ੩ ॥

ਕੂਕੇ - ਸੁਕਲ ਬਸਤ੍ਰ ਔਰ ਉਂਨ ਕੀ ਮਾਲਾ ਰਖਤੇ ਹੈਂ। ਢੀਲੀ ਸੀ ਪਾਗ ਬਾਂਧਤੇ ਹੈਂ। ਕੇਸੋਂ ਮੇਂ ਸਦਾ ਜਲ ਪਾਇ ਕੇ ਭਜਨ ਕਰਤੇ ਹੈਂ। ਭੂਤ ਗੁਸੀ ਇਸਤ੍ਰੀਓਂ ਕੇ ਸਮਾਨ ਸਿਰ ਹਲਾਤੇ ਹੈਂ। ਮਨ ਮੇਂ ਕੁਛ ਰਾਜ ਕਾ ਭੀ ਦਾਵਾ ਰਖਤੇ ਹੈਂ। ਇਸੀ ਸਬੱਬ ਸੇ ਇਨ ਕੇ ਉਪਦੇਸ਼ਟਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਰੰਗੂਨ ਪਹੁੰਚੇ। ਮਾਸ ਸ਼ਰਾਬ ਕੇ ਖਾਣੇ ਪੀਣੇ ਸੇ ਭਾਰੀ ਤਰਕ ਰਖਤੇ ਹੈਂ। "ਕੇਸੋ ਕੇਸੋ ਕੂਕੀਐ" ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਕੀ ਤੁਕ ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਗਾਇਆ ਕਰਤੇ ਥੇ। ਉਸ ਸੇ ਇਨ ਕਾ ਨਾਮ ਕੂਕੇ ਪੜ ਗਿਆ। ੪।

ਸ਼ਹੀਦ ਗੰਜ

ਇਨ ਸਿੱਖੋਂ ਮੇਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਸਨਮੁਖ ਯਾ ਪੀਛੇ ਧਰਮ ਜੁੱਧ ਮੇਂ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗੀਓਂ ਕੇ ਥਾਨ, ਸ਼ਹੀਦ ਗੰਜ ਭੀ ਲਿਖਤੇ ਹੈਂ ਯਥਾਃ-

(੧) ਸ਼ਹੀਦ ਗੰਜ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਮੰਜੀ ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਪਾਸ ਹੈ। ਜੋਹ ਤੀਨ ਸ਼ਹੀਦ ਗੰਜ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਸਮੇਂ ਕੇ ਹੈਂ।

(੨) ਤਾਰਾ ਗੜ, ਫਤਹ ਗੜ – ਦੋ ਸ਼ਹੀਦ ਗੰਜ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਮੇਂ। ਫਤਹ ਗੜ ਸ਼ਹਿਰ ਮੇਂ ਔਰ ਤਾਰਾਗੜ ਸ਼ਹਿਰ ਸੇ ਬਾਹਰ ਹੈ।

੭ – ਸ਼ਹੀਦ ਗੰਜ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ – (੧) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰੋਵਰ ਕੇ ਦੱਖਣ ਕਿਨਾਰੇ ਸਹੀਦ ਬੁੰਗਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ, ਇਸ ਮੇਂ ਬਹੁਤ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਹੂਏ। (੨) ਰਾਮਸਰ ਜੀ ਸੇ ਥੋਹੜੀ ਦੂਰ ਦੱਖਣ ਪਾਸੇ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਕਾ। ਜਿਸਕੇ ਬੰਸ ਕੇ ਸਜਾਦ ਪੁਰ ਮਾਜਰੀ ਵਾਲੇ ਸਰਦਾਰ ਦਮਦਮੇ ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਪੁਜਾਰੀ ਹੈਂ। (੩) ਅਕਾਲ ਬੁੰਗੇ ਕੇ ਪੀਛੇ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਾ। (੪) ਗੁਰੂ ਕੇ ਬਾਗ ਬੜੇ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸ ਬਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਾ। (੫) ਸਰਕਾਰ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕੀ ਸਮਾਧ ਪਾਸ ਗੁਰੂ ਕੇ ਬਾਗ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਾ। (੬) ਰਾਮਗੜੀਆਂ ਕੇ ਕਟੜੇ ਮੇਂ ਕਾਹੂੰ ਸੂਰਬੀਰ ਸਿੰਘ ਕਾ। (੭)ਜਮਾਂਦਾਰ ਕੀ ਹਵੇਲੀ ਪਾਸ ਖੋਸਲੋ ਖੱਤ੍ਰੀਓਂ ਕੀ ਗਲੀ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੇ ਤੋਤੇ, ਤਿਲੋਕੇ, ਪੈੜੇ, ਪਿਰਾਣੇ, ਜੇਠੇ ਆਦਿ ਤੇਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖੋਂ ਕਾ।

੨ ਸ਼ਹੀਦ ਗੰਜ ਲਾਹੌਰ ੧ ਦਿੱਲੀ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਾ। ੨ ਮਸਤੀ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਾ।

੨ ਸ਼ਹੀਦ ਗੰਜ ਗੁਰੂ ਮਾਰੀ ਸਰਹੰਦ ਮੇਂ। ੧ ਪੁਲ ਪਾਸ ੨ ਸਾਹ ਬੋਲੀ ਕੇ ਮਕਬਰੇ ਸਮੀਪ, ਬਸੀ ਕੇ ਰਾਹ ਪੇ ਹੈ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਮਤ ਗੁਰੁ ਤੀਰਥ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਤਾਰਾ
ਹਰਿ ਨਿਰੋਤਮ ਰਚਿਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੇਵਕੰ ਕੇ
ਜਨਮ ਥਾਨਾਦਿ ਰਚਨਾ ਸਮਾਪਤ ੧੩ ।

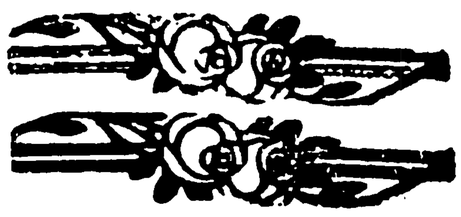

ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਬਸਤ੍ਰ, ਸ਼ਸਤ੍ਰ, ਮਾਲਾ, ਪੋਥੀ ਆਦਿ ਕਾ ਵੇਰਵਾ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸੇ ਲੇ ਗੁਰੋਂ ਕੇ ਬਸਤ੍ਰ, ਸ਼ਸਤ੍ਰ, ਮਾਲਾ, ਪੋਥੀ ਆਦਿਕ ਜੋ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬੋਂ ਸੇ ਵਾ ਗੁਰਦੁਆਰਿਓਂ ਸੇ ਜਿਨ ਜਿਨ ਲੋਗਾਂ ਕੇ ਘਰੋਂ ਮੇਂ ਜਹਾਂ ਕਹਾਂ ਪਹੁੰਚੇ ਹੈਂ ਸੋ ਪਰਗਟ ਹੋਤੇ ਹੈਂ:—

੧ ਚੋਲਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਾ

ਇਸ ਮੇਂ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੇ ਅੱਖਰ ਲਿਖੇ ਹੈਂ । ਹਫਸ ਵਲਾਇਤ ਮੇਂ ਦੀਨ ਮੇਂ ਲਿਆਵਣੇ ਹੇਤ ਏਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੋ ਪਹਿਰਾਇਆ ਥਾ । ਸੋ ਅਬ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੇ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਦੇਹਰੇ ਬਾਵਾ ਕਾਬਲਾ ਸਿੰਘ ਵੇਦੀ ਕੇ ਘਰ ਮੇਂ ਹੈ। ਮੇਲਿਓਂ ਮੇਂ ਸਭ ਕੋ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਇਆ ਜਾਤਾ ਹੈ।

੨ ਪੋਥੀ ਮਾਲਾ

ਏਕ ਪੋਥੀ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਕੀ ਬਾਣੀ ਕੀ ਔਰ ਏਕ ਮਾਲਾ ਜੀਏ ਪੋਤੇ ਜੈਸੇ ਮਣਕਿਓਂ ਕੀ। ਮੁਕਤਸਰ ਕੇ ਸਮੀਪ ਹਰਿ ਸਹਾਇ ਨਗਰ ਮੇਂ ਪ੍ਰਿਥੀਚੰਦ ਜੀ ਕੇ ਸੋਢੀਓਂ ਪਾਸ ਹੈ। ਇਸਕਾ ਦਰਸ਼ਨ ਮਾਘੀ ਔਰ ਵੈਸਾਖੀ ਕੋ ਹੋਤਾ ਹੈ।

੩ ਪਲੰਘ, ਆਸਾ, ਜੋੜਾ

ਏਕ ਪਲੰਘ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਾ ਮੱਦ੍ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ, ਗਿੱਲ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰੋਂ ਕੇ ਘਰ ਮੇਂ ਹੈ। ਸਭ ਲੋਗ ਉਸਕੀ ਪੂਜਾ ਕਰਤੇ ਹੈਂ। ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਮ ਇਨ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰੋਂ ਕਾ ਦੁੱਬੜ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਾ ਆਸਾ, ਜੋੜਾ ਭੀ ਇਨ ਕੇ ਘਤ ਮੇਂ ਹੈ। ਜੋ ਛਠੇ ਗੁਰੋਂ ਕੇ ਇਕੀਸ ਨੰਬਰ ਮੇਂ ਲਿਖਾ ਗਿਆ ਹੈ।

੪ ਸ਼ਸਤ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਅਕਾਲ ਬ੍ਰੁਜ ਸਾਹਿਬ ਮੇਂ ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਕੀ ਤਲਵਾਰ ੨, ਬਰਛਾ ੧, ਗੁਰਜ ਸਰਬਲੋਹ ਕੀ ੧, ਕਟਾਰ ੨

੫ ਚੋਲਾ

ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਾ ਚੋਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਲੰਬ ਖੱਤ੍ਰੀਓਂ ਕੇ ਪਰੋਹਤ ਪਾਸ ਹੈ। ਸੰਗ੍ਰਾਂਦ ਕੇ ਦਿਨ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਮੇਂ ਲਿਆ ਕਰ, ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਤਾ ਹੈ। ਚੋਲਾ ਸੂਤੀ ਹੈ ਔਰ ਰੰਗ ਬਾਦਾਮੀ ਹੈ।

੬ ਬਰਛਾ

ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸੇ ਸੇਵਾ ਕਰ ਸੁਹਾਣੇ ਖਿਤਾਬ ਵਾਲੇ ਮੁਸਲਮਾਨੋਂ ਨੇ ਬਰਛਾ ਲੀਆ। ਔਰ ਉਨ ਸੇ ਜੰਗ ਕਰ ਬੂੜੀਏ ਵਾਲਿਓਂ ਕੇ ਬਡੇ ਸਰਦਾਰ ਨਾਨੂ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲੀਆ। ਨਾਨੂ ਸਿੰਘ ਸੇ ਕਕਰਾਲੇ ਨਗਰ ਨਿਵਾਸੀ ਮਤਾਬ ਸਿੰਘ ਕੋ ਮਿਲਾ। ਸੋ ੧੮੮੮ ਮੇਂ ਪਟਿਆਲੇ ਮਹਾਰਾਜ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਕੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਗਿਆ।

੭ ਬਰਛਾ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਾ ਬਰਛਾ ਲਾਹੌਰੋਂ ਪਰੇ ਗੁਜਰੇ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਕੋਈ ਸੂਰ ਕੰਨੀਏ ਅਲ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਵਸਤੇ ਹੈ ਉਨ ਕੇ ਘਰ ਮੇਂ ਏਕ ਬਰਛਾ ਹੈ।

੮ ਵਸਤ ਗੁਰੂ ਘਰ ਕੀ

ਅਨੰਦ ਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਬਡੀ ਸਰਕਾਰ ਮੇਂ - ੧ ਰਬਾਬ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਸਮੇਂ ਕਾ। ੨ ਦੇਗਚਾ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੇ ਲੰਗਰ ਕਾ। ੩ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਬੰਨੋਂ ਕੀ ਬੀੜ ਕਾ। ਜਿਸ ਮੇਂ ਜਪੁਜੀ ਕੀ ਪਹਿਲੀ ਪੌੜੀ ਸੰਮਤ ੧੭੩੨ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੇ ਕਰ ਕੰਜ ਸੇ ਲਿਖੀ ਹੁਈ ਹੈ। ਪਾਠ ਉਸਮੇਂ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਕੇ ਥਾਨ ਸਪਸ਼ਟ ਅਜੂਨੀ ਸੰਭਵ ਲਿਖਾ ਹੈ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੯ ਪੰਜ ਗੰਥੀ

ਪੰਜ ਗ੍ਰੰਥੀ ਪੋਥੀ ਦੱਖਣ ਯਾਤ੍ਰਾ ਕੇ ਸਮੇਂ ਭਾਈ ਰੂਪੇ ਕੇ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਪਰਮ ਸਿੰਘ ਕੋ ਦਸਮੀਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਕੀ ਬਖਸ਼ੀ ਹੋਈ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਬਾਗੜੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਾਸ ਹੈ। ਬਾਗੜੀਆਂ ਗ੍ਰਾਮ ਨਾਭੇ ਕੇ ਸਮੀਪ ਹੈ।

੧੦ ਤੀਰ

ਪੰਜ ਤੀਰ ਇਸ ਪੋਥੀ ਕੇ ਸਾਥ ਹੀ ਬਖਸ਼ੇ ਥੇ ਸੋ ਭਾਈ ਰੂਪੇ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਚਤ੍ਰ ਸਿੰਘ ਕੇ ਪਾਸ ਹੈਂ।

੧੧ ਸ਼ਸਤ੍ਰ

ਤਿੰਨ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਦਸਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਕੇ ੨ ਤਲਵਾਰਾਂ, ੧ ਕਟਾਰ, ਨਾਭੇ ਕੇ ਰਾਜ ਮੇਂ ਕਪੂਰ ਗੜ੍ਹ ਗਾਉਂ ਮੇਂ ਨਾਥਾ ਸਿੰਘ ਨਿਹੰਗ ਕੇ ਡੇਰੇ ਮੇਂ ਹੈਂ।

੧੨ ਜਾਮਾ

ਏਕ ਜਾਮਾ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਕੇ ਗਲ ਕਾ ਨਾਭੇ ਸ਼ਹਿਰ ਰਾਜਾ ਕੇ ਘਰ ਮੇਂ ਹੈ। ਉਸਕਾ ਨਾਮ ਸਿਰੇਪਾਉ ਹੈ। ਚੋਲਾ ਖੀਨ ਖਾਫ ਕਾ ਛੀਂਟੀ ਬੂਟੀ ਰੰਗ ਸਿਆਹ ਹੈ। ਇਸਕੇ ਸਮੀਪ ਪ੍ਰਤਿ ਦਿਨ ਸਵਾ ਰੁਪਏ ਕਾ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਅਰ ਧੂਪ ਦੀਪ ਹੋਤਾ ਹੈ।

੧੩ ਪੰਜ ਵਸਤਾਂ

ਪਾਂਚ ਵਸਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੋਂ ਕੀ ਮਹਾਰਾਜ ਪਟਿਆਲੇ ਕੇ ਘਤ ਹੈਂ। ਏਕ ਪੀਛੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੀ ਬਖਸ਼ੋਂ ਮੇਂ ਲਿਖਾ ਬਰਛਾ ਰੰਗ ਬਦਾਮੀ ਹੈ। ਛੜ ਮੇਂ ਡੇਢ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸੋ ਜੌਹਰ ਹੈ।

ਮਹਾਰਾਜ ਕਾ ਬਖਸ਼ਿਆ ਦੂਸਰਾ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ "ਮੇਰਾ ਘਰ ਸੋ ਤੁਮਾਰਾ ਘਰ। ਤੁਮਾਰਾ ਘਰ ਸੋ ਮੇਰਾ ਘਰ।" ਇਸ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਵਾਲਾ ਹੁਕਮ ਨਾਮਾ ਹੈ। ਤੀਸਰਾ - ਸ਼੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ ਹੈ ਜਿਸ ਪੈ ਲਿਖਾ ਹੈ "ਜੋ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੇਗਾ ਸੋ ਨਿਹਾਲ ਹੋਵੇਗਾ।" ਚੌਥਾ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਹੈ ਜਿਸਕੇ ਆਦਿ ਪੜ੍ਹੇ ਪੈ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਕੇ ਦਸਤਖਤ ਹੈਂ। ਸੰਮਤ ੧੮੮੫ ਮੇਂ ਬਿਲਾਸ ਪੁਰ ਕਾ ਰਾਜਾ ਖੜਕ ਚੰਦ ਦੇ ਗਿਆ ਥਾ।

ਪਾਂਚਵਾਂ ਕੋਟਲੇ ਰਾਜ ਸੇ ਏਕ ਪਠਾਣ ਕਾ ਦੀਆ ਸ਼੍ਰੀ ਸਾਹਿਬ ਆਇਆ ਹੁਆ ਹੈ। ਜੇਹ ਪੀਛੇ ਲਿਖੀ ਸਭ ਵਸਤੂ ਸਰਕਾਰ ਪਟਿਆਲਾ ਕੇ ਬ੍ਰਿਧ ਪੁਰਖ ਬਾਬਾ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੇ ਬੁਰਜ ਮੇਂ ਸਥਾਪਨ ਕਰੀ ਹੁਈ ਹੈਂ। ਪ੍ਰਤਿ ਦਿਨ ਸਵਾ ਰੁਪਏ ਕੇ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕਾ ਭੋਗ ਲਗਤਾ ਹੈ ਔਰ ਧੂਪ ਦੀਪ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਉਹਾਂ ਹੀ ਜ੍ਵਾਲਾ ਮੁਖੀ ਕੀ ਜੋਤ ਹੈ।

੧੪ ਕਟਾਰ

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਏਕ ਕਟਾਰ ਦੀਨੇ ਲਖਮੀਰ ਕੋ ਬਖਸ਼ੀ ਸੋ ਲਖਮੀਰ ਕੀ ਪੋਤੀ ਅਪਨੇ ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਭਦੌੜ ਲੇ ਆਈ। ਅਬ ਭਦੌੜ ਸਰਦਾਰੋਂ ਕੇ ਹੈ।

੧੫ ਤੀਰੋਂ ਕੇ ਮੁਖ

ਪਹੋਏ ਸੇ ਦੋ ਕੋਸ ਪੱਛਮ ਸਜਾਣਾ ਗ੍ਰਾਮ ਹੈ। ਉਹਾਂ ਗੁਰਦ੍ਵਾਰੇ ਮੇਂ ਬੜੇ ਵਜ਼ਨਦਾਰ ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਕੇ ਤੀਰੋਂ ਕੇ ਮੁਖ ਹੈਂ। ਕੁਛ ਮੁਖੀਓਂ ਬਿਨਾਂ ਖਾਲੀ ਤੁੱਕੇ ਭੀ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹੈਂ। ਸਿੱਖ ਰੂਖਾਣ ਹੈਂ। ਇਨ ਕੇ ਬਡੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਸਾਥ ਜੰਗ ਮੇਂ ਰਹੇ ਥੇ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਕੇ ਮਿਲੇ ਹੁਏ ਹੈਂ।

੧੬ ਗੁਟਕਾ

ਏਕ ਗੁਟਕਾ ਗੁਰੂ ਕੀ ਬਾਣੀ ਕਾ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸੁਥਰਾ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਕੋ ਦੀਆ। ਉਸਨੇ ਅਪਣੇ ਚੇਲੇ ਰਜਾਲ ਸ਼ਾਹ ਕੋ ਬਖਸ਼ਾ। ਰਜਾਲ ਸ਼ਾਹ ਕੇ ਝੈਂਗੜ ਸ਼ਾਹ, ਸਹਜਾ ਨੰਦ ਦੋ ਚੇਲੇ ਥੇ। ਦੋਨੋਂ ਮੇਂ ਸੇ ਗੁਟਕਾ ਝੈਂਗੜ ਸ਼ਾਹ ਕੋ ਦੇਣਾ ਚਾਹਤਾ ਥਾ। ਉਸਕੇ ਗੁਜ਼ਰਨੇ ਸਮੇਂ ਝੈਂਗੜ ਸ਼ਾਹ ਕਹੀਂ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਸਹਜਾ ਨੰਦ ਹਾਜ਼ਰ ਥਾ। ਉਸੀ ਕੋ ਦੀਆ। ਸੋ ਸਹਜਾ ਨੰਦ ਕੇ ਸਾਧੋਂ ਪਾਸ ਹੈ। ਸਹਜਾ ਨੰਦ ਕੇ ਸੁਥਰੇ ਡੰਡੇ ਨਹੀਂ ਬਜਾਤੇ। ਡੰਡੇ ਝੈਂਗੜ ਸ਼ਾਹ ਕੇ ਸੁਥਰੇ ਬਜਾਤੇ ਹੈਂ।

੧੭ ਹੁਕਮਨਾਮੇ

ਏਕ ਹੁਕਮ ਨਾਮਾ ਗੁਰੂ ਦਸਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਸੰਮਤ ੧੭੪੨ ਮੇਂ ਸਢੌਰੇ ਵਾਸੀ ਬੁੱਧੂ ਸ਼ਾਹ ਸੱਯਦ ਕੋ ਬਖਸ਼ਿਆ। ਜਬ ਭੰਗਾਣੀ ਜੁੱਧ ਮੇਂ ਉਸਨੇ ਬੇਟੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਾਏ ਥੇ।

ਏਕ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਦਸਮ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਸੰਮਤ ੧੭੬੨ ਮੇਂ ਨੂਰ ਪੁਰ ਗ੍ਰਾਮ ਕੇ ਸੱਯਦੋਂ ਕੋ ਦੀਆ। ਜਿਨੋਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਕੀ "ਯੇਹ ਸਹੀ ਉੱਚ ਕੇ ਪੀਰ ਹੈਂ, ਹਮ ਜਾਣਤੇ ਹੈਂ" ਐਸੀ ਗਵਾਹੀ ਦਈ ਥੀ।

ਏਕ ਹੁਕਮ ਨਾਮਾਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਸੰਮਤ ੧੭੬੨

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸੋਂ ਨਬੀ ਖਾਂ ਗਨੀ ਖਾਂ ਪਠਾਣੋਂ ਕੋ ਬਖਸ਼ਿਆ, ਜਿਨੋਂ ਨੇ ਮਾਛੀ ਵਾੜੇ ਸੇ ਮਹਾਰਾਜ ਕੀ ਸਵਾਰੀ ਕਾ ਪਲੰਘ ਉਠਾਇਆ ਇਨ ਸੇ ਔਰ ਹੁਕਮ ਨਾਮੇ ਸਮਾਨ ਅਰਦਾਸੋਂ ਕੇ ਹੈਂ। ਕਹੀਂ ਸੇ ਕੁਛ ਮੰਗਵਾਣਾ ਹੁਆ, ਸਿੱਖ ਕੇ ਨਾਮ ਲਿਖ ਦੀਆ। ਸੋ ਇਨ ਕੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ। ਔਰ ਬਹੁਤ ਲੋਗੋਂ ਕੋ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਬਸਤ੍ਰ ਹੀ ਬਖਸ਼ੇ ਹੈਂ। ਕਹੀਂ ਕਹੀਂ ਪੋਥੀ, ਭੂਖਣ ਭੀ ਦੀਏ ਸੋ ਪੀਛੇ ਲਿਖੇ ਗਏਂ ਹੈਂ ; ਦੇਵੀ ਪ੍ਰਤੱਖ ਕਰਾਣੇ ਵਾਲੇ ਕੋ ਸਵਾ ਲਾਖ ਰੁਪਿਆ ਦੱਖਣਾ ਦੇ ਬਿਦਾ ਕੀਆ। ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਿਖਤੇ ਹੈਂ, ਇਸ ਲੀਏ ਹੁਕਮ ਨਾਮਾ ਦੇਣਾ ਸਮਝ ਮੇਂ ਨਹੀਂ ਪੜਤਾ ਔਰ ਮਹਾਰਾਜ ਕੋ ਕੌਣ ਸੰਕਟ ਸਮਾ ਥਾ ਜੋ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖ ਸਿੱਖਣੀਆਂ ਕੋ ਗਹਿਣੇ ਰਖਤੇ।

੧੯ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ

ਏਕ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਬੰਦੇਵਾਲ ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਸਾਹਿਬ ਮੇਂ ਹੈ। ਇਸ ਮੇਂ "ਤਲੇ ਰੇ ਬੈਸਾ ਊਪਰ ਮੂਲਾ" ਪਾਠ ਹੈ। ਅਵਰ ਸਭ ਮੇਂ 'ਸੂਲਾ' ਪਾਠ ਹੈ।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਮਤ ਗੁਰੁ ਤੀਰਥ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਤਾਰਾ
ਹਰਿ ਨਰੋਤਮ ਰਚਿਤੇ ਗੁਰੂੰ ਕੀ ਵਸਤੂਓਂ
ਕੇ ਨਿਵਾਸ ਥਾਨ ਬਰਣਨੰ ਸਮਾਪਤ ੧੪।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ।

ਸੰਮਤ ੧੫੨੬ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਾ ਅਵਤਾਰ ਹੁਆ। ਸੰਮਤ ੧੮੦੪ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੇ ਮਹਿਲ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ ਸਮਾਪਤ ਹੁਈ। ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ ਕੇ ਗੁਜਰਨੇ ਪੀਛੇ ਏਕ ਬਰਸ ਮੁਹੰਮਦ ਸ਼ਾਹ ਗੱਦੀ ਪੈ ਰਹਿਆ। ਯਾਂਤੇ ਸੰਮਤ ੧੫੨੬ ਸੇ ਲੇ ਸੰਮਤ ੧੮੦੫ ਤੱਕ ਜੋ ਜੋ ਹਿੰਦ ਮੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਹੁਏ ਉਨ ਕਾ ਸੰਮਤ ਬਿਕ੍ਰਮਾਜੀਤੀ ਮੇਂ ਗੱਦੀ ਬੈਠਣਾ, ਪ੍ਰਲੋਕ ਹੋਣਾ ਹਕੂਮਤ ਕਰਣਾ, ਗੱਦੀ ਨਸ਼ੀਨ ਗੁਰੋਂ ਸੇ ਮਿਲਣਾ ਸੋ ੧੪੫੦ ਈਸ੍ਵੀ ਤੋਂਲੈ ੧੭੪੯ ਈਸ੍ਵੀ ਤੱਕ ਲਿਖਤੇ ਹੈਂ। ਇਸੀ ਮੇਂ 'ਆਵਨ ਅਠਤਰੇ, ਜਾਨ ਸਤਾਨਵੇਂ' ਕਾ ਅਰਥ ਭੀ ਸਮਜਕ ਸਿੱਧ ਹੋਗਾ।

੧ ਬਹਲੋਲ ਲੋਦੀ – ਗੱਦੀ ਨਸ਼ੀਨੀ ੧੫੦੭, ਪ੍ਰਲੋਕ ਗਮਨ ੧੫੪੫, ਹਕੂਮਤ ੩੮ ਬਰਸ ਕੀ। ਚੇਤ ਮੇਂ ਤਖਤ ਬੈਠਾ, ਕੌਮ ਕਾ ਪਠਾਣ, ਲੋਦੀ ਅੱਲ ਥੀ। ਹਿੰਦ ਮੇਂ ਪਠਾਣੋਂ ਮੇਂ ਪਹਿਲੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਯਹੀ ਹੁਆ। ਇਸ ਕੇ ਤਖਤ ਬੈਠਨੇ ਕੇ ਸਾਲ ਸੇ ੧੯ ਬਰਸ ਪੀਛੇ ੧੫੨੬ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਾ ਅਵਤਾਰ ਹੁਆ। ਬਹਲੋਲ ਸਾਵਣ ਮੇਂ ਗੁਜਰਾ।

੨ ਸਿਕੰਦਰ ਲੋਦੀ – ਗੱਦੀ ਨਸ਼ੀਨੀ ੧੫੪੫, ਪ੍ਰਲੋਕ ਗਮਨ ੧੫੭੪, ਹਕੂਮਤ ੨੯ ਬਰਸ ਕੀਤੀ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਭਾਦ੍ਰੋਂ ਮੇਂ ਤਖਤ ਬੈਠਾ। ਦਿੱਲੀ ਕੋ ਛੋਡ ਕੇ ਇਸ ਨੇ ਆਗਰਾ ਰਾਜਧਾਨੀ ਬਣਾਈ। ਕਬੀਰ ਜੀ ਕੋ ਰੀਂਗਾ ਮੇਂ ਇਸੀ ਨੇ ਗਿਰਵਾਇਆ ਥਾ। ੧੫੭੫ ਮੇਂ ਕਬੀਰ ਪ੍ਰਲੋਕ ਪਧਾਰੇ। ਪੋਹ ਮੇਂ ਸਕੰਦਰ ਲੋਦੀ ਸਮਾਪਤ ਹੁਆ।

੩ ਇਬਰਾਹੀਮ ਲੋਦੀ– ਗਦੀ ਨਸ਼ੀਨੀ ੧੫੭੪, ਪ੍ਰਲੋਕ ਗਮਨ ੧੫੮੩, ਹਕੂਮਤ ੯ ਬਰਸ ਕੀ। ਇਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਕੇ ਸਮੇਂ ਬਾਬਰ ੧੫੭੫ ਮੇਂ ਹਿੰਦ ਪੈ ਪਹਿਲੀ ਚੜਾਈ ਕਰ ਅਟਕ ਸਮੀਪ ਕਾ ਮੁਲਖ ਲੇ ਕਰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਸੰਨ ੧੫੭੬ ਮੇਂ ਅਗਲੇ ਬਰਸ ਫੇਰ ਆਇਆ। ਤਬ ਪੀਛੇ ਸੇ ਖਬਰ ਪੁੰਚੀ ਕੋਈ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਬਦਖਸ਼ਾਂ ਕੀ ਓਰ ਸੇ ਚੜ ਆਇਆ ਹੈ। ਬਾਬਰ ਪੀਛੇ ਹੀ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਫੇਰ ਤੀਸਰੀ ਚੜਾਈ ੧੫੭੭ ਮੇਂ ਕਰ ਸਿਆਲਕੋਟ ਪੁੰਚਾ। ਜਹਾਂ ਤਹਾਂ ਖੋਜ ਖੋਜ ਕਰ ਪਠਾਣ ਮਾਰੇ। ਹਿੰਦ ਕਾ ਬੀਸ ਹਜ਼ਾਰ ਆਦਮੀ ਆਪਣੀ ਲੌਂਡੀ, ਗੁਲਾਮ ਅਟਥਾਤ ਦਾਸ, ਦਾਸੀ ਬਣਾਇਆ।

ਇਸੀ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸੇ ਮੇਲ ਹੋਇਆ। ਬਾਬਰ ਕੇ ਏਮਨਾਬਾਦ ਪਹੁੰਚਣ ਸੇ ਏਕ ਰੋਜ਼ ਪਹਿਲੇ ਏਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਏ। ਪਠਾਣੋਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਮੰਗੀ ਸੰਤੋਂ ਕਾ ਨਿਰਾਦਰ ਕੀਆ। ਇਸ ਲੀਏ ਨਿਰਾਦਰ ਕਾ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਸੁਣ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਕੋਪ ਹੋ ਕਰ ਸਮੀਪ ਆਏ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਕੋ ਭਵਿਖਤ ਬਾਣੀ ਸੁਣਾਈ।

ਇਨ ਪਠਾਣੋਂ ਕੇ ਮਾਰਣੇ ਵਾਲਾ ਤੈਮੂਰ ਬੰਸ ਕਾ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਮੁਗਲ ਬਾਬਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸੰਮਤ ੧੫੭੮ ਕੇ ਸਮੀਪ ਸਤੁੱਤਮੋ ਕਲ ਰੋਜ਼ ਏਮਨਾਬਾਦ ਮੇਂ 'ਆਵਨ' ਆਵੇਗਾ। ਅਰ ਇਸਕੇ ਬੰਸ ਕੇ ਲੋਗ ਸਾਤ ਗੱਦੀਓਂ ਮੇਂ ਪੂਰੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਔਰੋਂ ਮੇਂ ਟੂਟੀ ਫੂਟੀ ਹਕੂਮਤ ਕਰ ੧੭੬੫ ਮੇਂ ਨਾਦਰ ਕੇ ਆਵਣ ਸਮੇਂ ਪਚਾਨਵੇਂ ਕੇ ਸਮੀਪ, ਸਤਾਨਵੇਂ ਮੇਂ ਜਾਨ, ਅਪਣੇ ਤੇਜ਼ ਸੇ ਹੀਨ ਹੋ ਜਾਵੇਂਗੇ। ਤਬ ਉਨ ਦਿਨੋਂ ਸੇ ਲੇ "ਹੋਰ ਭੀ ਉਠਸੀ ਮਰਦ ਕਾ ਚੇਲਾ" ਸੰਮਤ ੧੮੧੫ ਮੇਂ ਦੂਸਰੇ ਆਲਮਗੀਰ ਕੇ ਵਕਤ ਜਹਾਂ ਤਹਾਂ ਮਰਦੋਂ ਕੇ ਚੇਲੇ ਉਠੇਂਗੇ। ਭਾਵ ਇਸ ਦੇਸ ਮੇ ਮੇਰੇ ਦਸਮ ਰੂਪ ਕਾ ਚੇਲਾ ਖਾਲਸਾ ਉਠੇਗਾ। ਦੱਖਣ ਮੇਂ ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟ ਕੇ ਚੇਲੇ ਮਰਹੱਟੇ ਉਠੇਂਗੇ। ਦਿੱਲੀ ਆਗਰੇ ਕੇ ਮੱਧ ਜੱਟ। ਰੁਹੇਲ ਖੰਡ ਮੇਂ ਰੁਹੇਲੇ। ਦੱਖਣ ਪੂਰਬ ਮੇਂ ਈਸਾ ਮਰਦ ਕੇ ਚੇਲੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਉਠੇਂਗੇ ਸੋ ਰਾਜ ਕਰੇਂਗੇ।

ਜਬ ਏਮਨਾਬਾਦ ਮੇਂ ਬਾਬਰ ਆਇਆ, ਰਾਤ ਮੇਂ ਉਸ ਕੋ ਸੁਪਨ ਹੁਆ ਕਿ ਈਹਾਂ ਏਕ ਬਡੇ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਪੁਰਖ ਹੈਂ ਉਨਕੇ ਮਿਲ, ਵੋਹ ਤੇਰੀ ਇਬਰਾਹੀਮ ਕੇ ਜੰਗ ਮੇਂ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰੇਂਗੇ। ਅਰ ਤੇਰੇ ਬੰਸ ਮੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਬਖਸ਼ੇਂਗੇ। ਸੋ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਾਕਾਲ ਉਠ ਬਾਬਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਪਾਸ ਗਿਆ ਔਰ ਬਹੁਤ ਮੋਲ ਕੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਜ਼ਰ ਕਰੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕੁਛ ਨਾਂ ਲੀਆ। ਤਬ ਫਕੀਰੋਂ ਕੇ ਜੋਗਜ ਜਾਣ ਸਾਤ ਮੁੰਨੀ ਭੰਗ ਕੀ ਚੜ੍ਹਾਈ। ਸੋ ਲੇ ਸਾਤ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਬਖਸ਼ੀ; ਅਰ ਬਚਨ ਕੀਆ ਇਬਰਾਹੀਮ ਕੇ ਜੰਗ ਮੇਂ ਸਹਾਇਤਾ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਕਰੇਂਗੇ। ਗੁਰੋਂ ਕੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕੀ ਖਬਰ ਦੌਲਤ ਖਾਨ ਲੋਦੀ ਨੇ ਭੀ ਦੀ ਥੀ। ਦੌਲਤ ਖਾਨ ਆਪਨੇ ਬੇਟਿਓਂ ਕਾ ਕਾਤਲ ਜਾਣ ਇਬਰਾਹੀਮ ਸੇ ਬਿਗੜ ਬਾਬਰ ਸਾਥ ਮਿਲਾ ਹੁਆ ਥਾ। ਅਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕੋ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਨਿਵਾਸ ਸੇ ਅੱਛੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਤਾ ਥਾ।

੪ ਬਾਬਰ - ਗੱਦੀ ਨਸ਼ੀਨੀ ੧੫੮੩, ਪ੍ਰਲੋਕ ਗਮਨ ੧੫੮੭, ਹਕੂਮਤ ੪ ਬਰਸ ਕੀ, ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਬਾਬਰ ਕੀ ਫੌਜ ਓਰ ਛੋਤੇ ਪਾਂਚ ਹਜ਼ਾਰ ਮਸਤ ਹਾਥੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਸੇ ਇਬਰਾਹੀਮ ਕੀ ਫੌਜ ਓਰ ਫਿਰੇ। ਤਬ ਪਾਂਚਵੀਂ ਚੜਾਈ ਮੇਂ ਬਾਬਰ ਨੇ ਪਾਣੀਪਤ ਕੇ ਖੇਤ ਮੇਂ ਇਬਰਾਹੀਮ ਸੇ ਫਤਹ ਪਾਈ। ਮੱਘਰ ਮੇਂ ਦਿੱਲੀ ਕੀ ਗੱਦੀ ਬੈਠ ਚਾਰ ਬਰਸ ਜੀਤਾ ਰਹਾ। ਔਰ ਮੱਘਰ ਮੇਂ ਹੀ ਗੁਜ਼ਰਾ।

੫ ਹਮਾਯੂੰ - ਗੱਦੀ ਨਸ਼ੀਨੀ ੧੫੮੭, ਪ੍ਰਲੋਕ ਗਮਨ ੧੬੧੩, ਹਕੂਮਤ ੨੬ ਬਰਸ, ਪੋਹ ਮੇਂ ਤਖਤ ਬੈਠਾ ਇਸ ਹਮਾਯੂੰ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਕੇ ਭਾਈ ਸੂਰੀ ਖਾਨਦਾਨੋਂ ਕੇ ਪਠਾਣੋਂ ਸੇ ਮਿਲ ਗਏ ਥੇ। ਇਸ ਲੀਏ ਸੰਮਤ ੧੫੯੭ ਮੇਂ ਜੋਹ ਦਿੱਲੀ ਸੇ ਭਾਗ ਕਰ ਜਾਤਾ ਹੁਆ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੋ ਮਿਲ ਸਿੰਧ ਕੇ ਦੇਸ ਮੇਂ ਅਮਰ ਕੋਟ ਮੇਂ ਗਿਆ। ਤਬ ੧੫੯੯ ਮੇਂ ਇਸਕਾ ਬੇਟਾ ਅਕਬਰ ਪੈਦਾ ਹੁਆ। ਪੀਛੇ ਦਿੱਲੀ ਕੀ ਗੱਦੀ ਪੈ ਛੀ ਬਰਸ ਸ਼ੇਰਸ਼ਾਹ ਰਹਾ। ਆਠ ਬਰਸ ਸਲੇਮਸ਼ਾਹ ਰਹਾ। ਦੋ ਬਰਸ ਮੁਹੰਮਦ ਸ਼ਾਹ ਅਦਲੀ, ਜਿਸ ਕਾ ਵਜ਼ੀਰ ਚੂਸਰ ਬਣੀਆਂ ਹੇਮੂ ਥਾ। ਅਦਲੀ ਕੇ ਸਮੇਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਹਮਾਯੂੰ ਚੇਤ ਸਾਵਣ ਮੇਂ ਬੈਠ ਪਾਂਚ ਮਹੀਨੇ ਪੀਛੇ ਪੋਹ ਮੇਂ ਪ੍ਰਲੋਕ ਪਧਾਰਾ।

੬ ਅਕਬਰ - ਗੱਦੀ ਨਸ਼ੀਨੀ ੧੬੧੩, ਪ੍ਰਲੋਕ ਗਮਨ ੧੬੬੨, ਹਕੂਮਤ ੪੯ ਬਰਸ ਹਮਾਯੂੰ ਕੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਹੋਣੇ ਪੀਛੇ ਅਕਬਰ ਸ਼ਾਹ ਦਿੱਲੀ ਕੋ ਆਇਆ। ਆਗੇ ਸੇ ਅਦਲੀ ਕਾ ਵਜ਼ੀਰ ਹੇਮੂ ਬਣੀਆਂ ਫੌਜ ਲੇ ਕਰ ਪਾਣੀਪਤ ਮੇਂ ਅਕਬਰ ਸੇ ਲੜਾ। ਉਸ ਕੋ ਫਤਹ ਕਰ, ਦਿੱਲੀ ਆਗਰੇ ਹੋ ਬੰਗਾਲਾ ਫਤਹ ਕੀਆ। ਰਜਪੂਤੋਂ ਸੇ ਮੇਲ ਕਰ ਕੇ ਡੋਲਾ ਲੇਣੇ ਕੀ ਚਾਲ ਕਰੀ। ੧੬੨੪ ਮੇਂ ਚਿਤੌੜ ਗੜ ਫਤਹ ਕਰ, ਕਸ਼ਮੀਰ ਕੋ ਜਾਤਾ ਹੁਆ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਜੀ ਕੋ ਮਿਲਾ। ਲੰਗਰ ਵਾਸਤੇ ਗ੍ਰਾਮ ਦੀਏ। ੧੬੬੨ ਕੇ ਕਾਤਕ ਮੇਂ ਗੁਜ਼ਰਾ।

੭ ਜਹਾਂਗੀਰ - ਗੱਦੀ ਨਸ਼ੀਨੀ ੧੬੬੨, ਪ੍ਰਲੋਕ ਗਮਨ ੧੬੮੪, ਹਕੂਮਤ ੨੨ ਬਰਸ। ਮੱਘਰ ਮੇਂ ਤਖਤ ਬੈਠਾ। ਇਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸ਼ੇਰ ਅਫਗਨ ਸਿਪਾਹੀ ਕੀ ਬੇਵਾ ਔਰਤ ਵਿਆਹੀ। ਜਿਸ ਕਾ ਨਾਮ ਨੂਰ ਜਹਾਂ ਬੇਗਮ ਥਾ। ਸੰਮਤ ੧੬੬੮ ਮੇਂ ਦੀਵਾਨ ਚੰਦੂ ਕੇ ਕਹਿਣੇ ਸੇ ਪੰਦ੍ਰਾਂ ਬਰਸ ਕੀ ਅਵਸਥਾ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦਿਲੀ ਮੰਗਵਾਏ। ਦਿੱਲੀ ਸੇ ਹਟ, ਅਗਲੇ ਬਰਸ ਮੇਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਕਸ਼ਮੀਰ ਗਏ। ਜਹਾਂਗੀਰ ੧੬੮੪ ਕੇ ਕਾਤਕ ਮੇਂ ਗੁਜ਼ਰਾ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਂ - ਗੱਦੀ ਨਸ਼ੀਨੀ ੧੬੮੪, ਪ੍ਰਲੋਕ ਗਮਨ ੧੭੧੫, ਹਕੂਮਤ ੩੧ ਬਰਸ। ਪੋਹ ਮੇਂ ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਂ ਤੁਖਤ ਬੈਠਾ। ਇਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸਾਢੇ ਛੇ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਕਾ ਤੁਖਤਿਤਾਊਸ ਬਣਵਾਇਆ । ਆਗਰੇ ਮੇਂ ਤਾਜ ਗੰਜ ਬਣਵਾਇਆ। ਦਿੱਲੀ ਕੀ ਸ਼ਹਿਰ ਪਨਾਹ, ਕਿਲਾ ਔਰ ਸਭ ਬਡੀ ਇਮਾਰਤ ਇਸੀ ਕੇ ਸਮੇਂ ਬਣੀਂ। ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਕੋ ਕਹਾ ਇਸ ਪੈ ਕਿਰਪਾ ਰੱਖਣੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਆ "ਜੈਸਾ ਹਮਾਰੇ ਸੇ ਵਰਤੇਗਾ, ਤੈਸਾ ਰਹੇਂਗੇ" ਸੰਮਤ ੧੬੮੯ ਮੇਂ ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਂ ਕੇ ਭੇਜੇ ਮੁਗਲ ਖਾਂ ਸਰਦਾਰ ਸੇ ਪਹਿਲਾ ਜੰਗ ਹੁਆ। ਪੀਛੇ ਅਵਰ ਭੀ ਹੋਤੇ ਰਹੇ।

੯ ਆਲਮਗੀਰ ਨੌਰੰਗ - ਗੱਦੀ ਨਸ਼ੀਨੀ ੧੭੧੫ ਪ੍ਰਲੋਕ ਗਮਨ ੧੭੬੪, ਹਕੂਮਤ ੪੯ ਬਰਸ। ਜੇਠ ਮੇਂ ਤਖਤ ਬੈਠਾ।

ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ, ਮਿਰਜਾ ਸੁਜਾਹ ਔਰ ਮਿਰਜਾ ਮੁਰਾਦ, ਇਨ ਅਪਣੇ ਭਾਇਓਂ ਕੋ ਮਾਰ, ਬਾਪ ਕੋ ਕੈਦ ਕਰਾ। ਯੇਹ ਅਧਰਮੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਬਣ ਗਿਆ। ਸੇਵਾ ਜੀ ਮਰਹੱਟੇ ਸੇ ਬਹੁਤ ਬਰਸ ਲੜਤਾ ਰਹਾ। ਇਸੀ ਕੇ ਪਾਂਓਂ ਸੇ ਮੁਗਲੋਂ ਕਾ ਰਾਜ ਗਿਆ ਇਸੀ ਨੇ ੧੭੧੫ ਮੇਂ ਗੱਦੀ ਬੈਠ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਜੀ ਬੁਲਾਏ। ਉਨ੍ਹੋਂ ਨੇ ੧੭੧੬ ਮੇਂ ਰਾਮਰਾਇ ਭੇਜਾ। ੧੭੧੮ ਕੀ ਮੱਘਰ ਸੁਦੀ ਨੌਮੀ ਕੋ ਰਾਮ ਰਾਇ ਕੇ ਕਹਿਣੇ ਸੇ ਇਸੀ ਕੇ ਬੁਲਾਏ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਦਿੱਲੀ ਪਹੁੰਚ ਪ੍ਰਲੋਕ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਪਹੁੰਚੇ। ਇਸੀ ਕੇ ਬੁਲਾਏ ੧੭੩੨ ਮੇਂ ਗੁਰੁ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦਿੱਲੀ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਪਧਾਰੇ ।

੧੦ ਸ਼ਾਹ ਆਲਮ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ - ਗੱਦੀ ਨਸ਼ੀਨੀ ੧੭੬੪, ਪ੍ਰਲੋਕ ਗਮਨ ੧੭੬੯, ਹਕੂਮਤ ਪ ਬਰਸ। ਹਾੜ ਮੇਂ ਤਖਤ ਬੈਠਾ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਕੇ ਮਰਣੇ ਪੀਛੇ ਚੰਬਲ ਕਿਨਾਰੇ ਜੰਗ ਕਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਸਹਾਇਤਾ ਸੇ ਫਤਹ ਪਾਇ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੁਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਨ ਸੇ ਸਰਹੰਦ ਕਾ ਸੂਬਾ ਔਰ ਕਈ ਆਦਮੀ ਮਾਂਗੇ। ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਮੇਂ ਬਿਗਾੜ ਪੜਤਾ ਸਮਝ ਇਸ ਨੇ ਬਹੁਤ ਦਿਨੋਂ ਮੇਂ ਦੇਣੇ ਮਾਨੇ। ਇਸ ਲੀਏ ਦੱਖਣ ਦੇਸ ਪਹੁੰਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬੰਦਾ ਭੇਜਾ। ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਕੇ ਵਕਤ ਮੇਂ ਸਰਹਦ ਉਜਾੜੀ, ਸੂਬਾ ਮਾਰਿਆ। ਔਰ ਬਹੁਤ ਮੁਲਖ ਬਿਗਾੜਾ। ਪੋਹ ਮੇਂ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਗੁਜ਼ਰਾ।

੧੧ ਜਹਾਂਦਾਰ ਸ਼ਾਹ - ਗੱਦੀ ਨਸ਼ੀਨੀ ੧੭੬੯, ਪ੍ਰਲੋਕ ਗਮਨ ੧੭੭੦, ਹਕੂਮਤ ੧ ਬਰਸ। ਬੈਸਾਖ ਮੇਂ ਤਖਤ ਬੈਠਾ। ਯੇਹ ਬਹੁਤ ਨਾਲਾਇਕ ਥਾ। ਏਕ ਭੀ ਬਰਸ ਨ ਰਹਾ। ਇਸਕੇ ਸਮੇਂ ਭੀ ਬੰਦੇ ਕੀ ਮਾਰ ਧਾੜ ਬਣੀ ਰਹੀ। ਪੋਹ ਮੇਂ ਗੁਜ਼ਰਾ।

੧੨ ਫਰੁਖਸੀਅਰ - ਗੱਦੀ ਨਸ਼ੀਨੀ ੧੭੭੦, ਪ੍ਰਲੋਕ ਗਮਨ ੧੭੭੬, ਹਕੂਮਤ ੬ ਬਰਸ। ਪੋਹ ਮੇਂ ਤਖਤ ਬੈਠਾ। ਇਸ ਕੇ ਸਮੇਂ ਮੇਂ ਬੰਦਾ ਸਿੱਖੀਂ ਸੇ ਬਿਗੜ ਗਿਆ ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਇਸ ਲੀਏ ਬੰਦਾ ਪਕੜ ਕਰ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਆ। ਸਿੱਖੋਂ ਕੋ ਭੀ ਬਹੁਤ ਖਰਾਬੀ ਹੁਈ। ਮਾਘ ਮੇਂ ਗੁਜ਼ਰਾ। ਪੀਛੇ ਸੇ ਤੀਨ ਮਹੀਨੇ (੧੩) ਸੰਮਸਦੀਨ, ਤੀਨ ਮਹੀਨੇ (੧੪) ਮੁਹੰਮਦ ਰਹੀ ਤਖਤ ਬੈਠ ਗੁਜ਼ਰੇ।

੧੫ ਮੁਹੰਮਦ ਸ਼ਾਹ - ਗੱਦੀ ਨਸ਼ੀਨੀ ੧੭੧੯, ਪ੍ਰਲੋਕ ਗਮਨ ੧੮੦੫, ਹਕੂਮਤ ੨੯ ਬਰਸ ਭਾਦ੍ਰੋਂ ਮੇਂ ਤਖਤ ਬੈਠਾ। ਇਸ ਕੇ ਸਮੇਂ ੧੭੯੫ ਕੇ ਫਾਗਨ ਮੇਂ ਦਿੱਲੀ ਪਹੁੰਚ ਨਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਕਤਲਿਆਮ ਭਾਵ ਸਭ ਲੋਗ ਕਤਲ ਕਰਾਏ। ਪੈਂਤੀ ਦਿਨ ਦਿੱਲੀ ਮੇਂ ਠਹਿਰ ਸ਼ਹਿਰ ਕੋ ਲੁਟਵਾ ਕਰ ਜਾਤਾ ਹੁਆ ਬੱਤੀ ਕਰੋੜ ਕਾ ਮਾਲ ਲੇਕਰ ਕਾਬਲ ਕੋ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਉਸੀ ਮੇਂ ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਂ ਵਾਲੇ ਤਖਤਿਤਾਊਸ ਕੋ ਭੀ ਲੇ ਗਿਆ। ਤਬ ਸੇ ਹੀ ਮੁਗਲੋਂ ਕੇ ਰਾਜ ਕੀ ਪੂਰੀ ਖਰਾਬੀ ਹੋਣੇ ਲਗ ਪੜੀ। ਅਰ ਇਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸੇ ਪੀਛੇ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਕੇ ਵਕਤ ਮੇਂ ਹੈਦਰਾਬਾਦ, ਲਖਨਊ ਵਾਲੇ ਸੁਤੰਤ੍ਰ ਹੋ ਗਏ। ਚੰਬਲ ਪ੍ਰਜੰਤ ਮਰਹੱਟੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਦੱਖਣ ਪੂਰਬ, ਬੰਗਾਲੇ ਮੇਂ ਸਰਕਾਰ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਫੈਲ ਗਈ।

ਅਹਿਮਦਸ਼ਾਹ ਸੇ ਪੀਛੇ ਆਲਮਗੀਰ ਦੂਸੇ ਕੇ ਵਕਤ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਸ਼ਹਿਰ ਦਿੱਲੀ ਮੇਂ ਹੀ ਰਹਿ ਗਈ। ਦਿੱਲੀ ਆਗਰੇ ਕਾ ਸਮੀਪ ਭਰਤਪੁਰ ਵਾਲੇ ਜਾਟੋਂ ਨੇ ਰੋਕਾ। ਮੁਰਾਦਾਬਾਦ, ਬਾਂਸ ਬਰੇਲੀ ਵਾਲਾ ਪਾਸਾ ਰੁਹੇਲੇ ਪਠਾਣੋਂ ਨੇ ਰੋਕਾ। ਪੰਜਾਬ ਸਿੱਖੋਂ ਕੀ ਬਾਰਾਂ ਮਿਸਲੋਂ ਕੇ ਸਰਦਾਰੋਂ ਨੇ ਰੋਕੀ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੧੨ ਮਿਸਲਾਂ

੧ ਭੰਗੀਆਂ ਕੀ ਮਿਸਲ ਕਾ ਨਾਮੀ ਸਰਦਾਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ, ਬੀਸ ਹਜ਼ਾਰ ਫੌਜ, ਸਵਾ ਕਰੋੜ ਕੇ ਮੁਲਖ ਕਾ ਮਾਲਕ ਹੋ ਗੁਜ਼ਰਾ। ਅੰ-ਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਇਨ ਕੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਥੀ। ਜੇਹ ਭੰਗ ਬਹੁਤ ਪੀਤੇ ਥੇ, ਇਸ ਲੀਏ ਨਾਮ 'ਭੰਗੀ' ਕਹਾਏ।

੨ ਮਿਸਲ ਕਨਈਓਂ ਕੀ – ਮਾਲਕ ਜੈ ਸਿੰਘ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਫੌਜ ਅਰ ਕਈ ਲਾਖ ਕੇ ਮੁਲਖ ਕਾ ਮਾਲਕ ਹੋ ਗੁਜ਼ਰਾ। ਰਾਜਧਾਨੀ ਇਨ ਕੀ ਸੋਹੀਆਂ ਗ੍ਰਾਮ ਥੀ। ਜੇਹ ਸ੍ਰਦਾਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਵਤ ਬਾਂਕਾ ਟੇਢਾ ਬਣਾ ਰਹਿਤਾ ਥਾ। ਇਸ ਲੀਏ ਨਾਮ ਘਨਈਏ ਪੜਾ। ਇਸੀ ਸਰਦਾਰ ਕੀ ਪੋਤੀ ਸ੍ਰਦਾ ਕੌਰ ਕੀ ਬੇਟੀ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕੇ ਬਿਆਹੀ ਗਈ ।੨।

੩ ਮਿਸਲ ਨਕਈਓਂ ਕੀ – ਮਾਲਕ ਸਰਦਾਰ ਕੌਰ ਸਿੰਘ ਨਾਮੀ ਹੁਆ। ਇਨ ਕੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਚੁਹਣੀ ਸ਼ੇਖੁਪੁਰਾ ਥੀ। ਇਸੀ ਮਿਸਲ ਕੇ ਸਰਦਾਰ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਕੀ ਬੇਟੀ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਹਾਰਾਜ ਕੀ ਪਟਰਾਣੀ ਥੀ। ਜਿਸ ਕਾ ਬੇਟਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ, ਪੋਤਾ ਨੌ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਹੁਆ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੇ ਜਨਮ ਵਾਲੇ ਦੇਸ਼ ਕਾ ਨਾਮ ਨੱਕਾ ਹੈ, ਤਹਾਂ ਕੇ ਵਾਸੀ ਹੋਣੇ ਸੇ ਨਾਮ ਨਕਈ ਪੜਾ ॥ ੩ ॥

੪ ਮਿਸਲ ਰਾਮਗੜੀਓਂ ਕੀ ਕਾ ਨਾਮ ਸਰਦਾਰ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਤਰਖਾਣ ਆਠ ਹਜ਼ਾਰ ਫੌਜ ਔਰ ਬੀਸ ਲਾਖ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਕੀ ਆਮਦਨੀ ਵਾਲ੍ਹਾ ਹੋ ਗੁਜ਼ਰਾ। ਅੰ-ਮ੍ਰਿਤਸਰ ਕੇ ਰਾਮਗੜ੍ਹ ਕਿਲੇ ਮੇਂ ਰਹਿਣੇ ਸੇ ਇਸ ਕਾ ਨਾਮ ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਏ ਹੁਆ ॥੪॥

੫ ਮਿਸਲ ਸੁੱਕ੍ਰਚੱਕੀਆਂ ਕੀ – ਨਾਮੀ ਸਰਦਾਰ ਚੜਤ ਸਿੰਘ, ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕਾ ਦਾਦਾ, ਆਠ ਹਜ਼ਾਰ ਫੌਜ, ਬਾਰਾਂ ਲਾਖ ਕੇ ਮੁਲਖ ਕਾ ਮਾਲਕ ਥਾ। ਰਾਜਧਾਨੀ ਕੁੜਰਾਂ ਵਾਲ੍ਹਾ ਥੀ। ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਕੀ ਦਇਆ ਸੇ ਇਸ ਕਾ ਪੋਤਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਿੱਖੋਂ ਕਾ ਮਹਾਰਾਜ ਹੋ ਗੁਜ਼ਰਾ। ਸ਼ੁੱਕ੍ਰ ਚੱਕ ਇਨ ਕਾ ਪਹਿਲਾ ਗ੍ਰਾਮ ਥਾ, ਇਸ ਲੀਏ ਸੁੱਕ੍ਰਚੱਕੀਏ ਕਹੇ ਜਾਤੇ ਹੈਂ ॥ ੫ ॥

੬ ਮਿਸਲ ਡੱਲ੍ਹੇ ਵਾਲਿਆਂ ਕੀ – ਨਾਮੀ ਸਰਦਾਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਖੱਤ੍ਰੀ ਹੋ ਗੁਜ਼ਰਾ ਹੈ। ਇਸੀ ਮੇਂ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਗੈਬਾ ਬਡਾ ਨਾਮੀ ਹੁਆ। ਆਠ ਹਜ਼ਾਰ ਫੌਜ, ਕਈ ਲਾਖ ਕੀ ਆਮਦਨੀ ਥੀ। ਰਾਜੋਂ, ਰੋਪੜ,ਨਕੋਦਰ ਰਾਜਧਾਨੀ ਥੀ। ਡੱਲ੍ਹੇ ਗਾਉਂ ਕੇ ਵਸਣੇ ਵਾਲੇ ਡੱਲ੍ਹੇ ਵਾਲੀਏ ਕਹਾਏ।੬।

੭ ਮਿਸਲ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਵਾਲੀ – ਇਨ ਕੇ ਨਾਮੀ ਸਰਦਾਰ ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ ਭੰਗਾ ਸਿੰਘ ਹੁਏ। ਰਾਜਧਾਨੀ ਅੰਬ੍ਹਾਲ੍ਹਾ ਅਰ ਥਨੇਸਰ ਥੀ। ਖਾਲਸੇ ਕੇ ਜੰਗ ਸਮੇਂ ਨਿਸ਼ਾਨ ਪਕੜ ਆਗੇ ਹੋਤੇ ਥੇ। ਇਸ ਲੀਏ ਇਨ ਕੀ ਮਿਸਲ ਕੋ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਵਾਲੀ ਬੋਲਤੇ ਹੈਂ। ੭।

੮ ਮਿਸਲ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਕੀ – ਖਾਲਸੇ ਕੀ ਫੌਜ ਮੇਂ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਅਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਨਾਮੀ ਸ਼ਹੀਦ ਕਹਾਤੇ ਅਰ ਆਗੇ ਹੋ ਲੜਤੇ। ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਕੇ ਵਕਤ ਮੰਮਤ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

੧੮੧੮ ਮੇਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੰਗ ਕਰ ਪ੍ਰਲੋਕ ਪਧਾਰੇ। ਬੰਸ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਕਾ ਸਜਾਦਪੁਰ ਮਾਜਰੀ ਮੇਂ ਹੈ। ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਕੇ ਸੰਗੀ ਰੋਪੜ ਪਾਸ ਪਰਖਾਲੀ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਹੈਂ ।੮।

੯ ਮਿਸਲ ਕਰੋੜੀਆਂ ਕੀ – ਕਰੋੜਾ ਸਿੰਘ ਖੱਤ੍ਰੀ ਇਨ ਮੇਂ ਬਡਾ ਨਾਮੀ ਹੋ ਗੁਜ਼ਰਾ ਹੈ। ਇਨ ਹੀ ਮੇਂ ਸ੍ਰਦਾਰ ਬਘੇਲ ਸਿੰਘ ਹੁਆ। ਜਿਸ ਨੇ ਤੀਨ ਮਹੀਨੇ ਦਿੱਲੀ ਮੇਂ ਹੁਕਮ ਕਰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਔਰ ਬੜੇ ਕਾਮ ਕੀਏ। ਇਨ ਕੀ ਬਾਰਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਫੌਜ ਔਰ ਬੀਸ ਲਾਖ ਕੀ ਆਮਦਨੀ ਥੀ। ਰਾਜਧਾਨੀ ਇਨ ਕੀ ਦੁਆਬੇ ਮੇਂ ਭੰਗਾ ਗ੍ਰਾਮ ਅਰ ਜਮਨਾ ਕਿਨਾਰੇ ਛਲੌਂਦੀ ਥੀ। ਕਰੋੜਾ ਸਿੰਘ ਕੇ ਨਾਮ ਸੇ ਕਰੋੜੀਆਂ ਕੀ ਮਿਸਲ ਕਹਾਈ। ੯।

੧੦ ਮਿਸਲ ਫਰਜੁੱਲਾ ਪੁਰੀਆ ਕੀ – ਇਸ ਮੇਂ ਨਾਮੀ ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਹੋ ਗੁਜ਼ਰਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੇ ਕਪੂਰਥਲੇ ਵਾਲੇ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਕੋ ਲਾਇਕ ਕੀਆ। ਫਰਜੁੱਲਾ ਪੁਰ ਕਾ ਨਾਮ ਸ੍ਰਿੰਘ ਪੁਰ ਰੱਖਾ। ਇਸ ਲੀਏ ਕਪੂਰ ਸ੍ਰਿੰਘ ਸਿੰਘ-ਪੁਰੀਆ ਕਹਾਇਆ। ਜਲੰਧਰ, ਮਨੌਲੀ ਇਸ ਕੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਥੀ। ੧੦।

੧੧ ਮਿਸਲ ਆਹਲੂਵਾਲੀਆਂ ਕੀ – ਲਾਹੌਰ ਸਮੀਪ ਆਹਲੂ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਵਸਣੇ ਵਾਲਾ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਕਲਾਲ ਇਸ ਮੇਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੁਆ ਹੈ। ਜਿਸਕੀ ਕਪੂਰਥਲਾ ਰਾਜਧਾਨੀ ਥੀ। ਇਸ ਨੇ ਪਾਂਚ ਹਜ਼ਾਰ ਫੌਜ, ਪੰਦ੍ਰਾਂ ਲਾਖ ਕਾ ਮੁਲਖ ਰੋਕਾ। ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ ਸੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ। ਆਗੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਖਾਲਸੇ ਮੇਂ ਬਡੇ ਬਡੇ ਨਾਮੀ ਸਰਦਾਰ ਹੀ ਛਕਾਇਆ ਕਰਤੇ ਥੇ ॥ ੧੧ ॥

੧੨ ਮਿਸਲ ਫੂਲਕੀ —ਫੂਲ ਕੇ ਬੇਟੇ ਰਾਮੇ ਕਾ ਪੁੱਤ੍ਰ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਬਡਾ ਬਹਾਦਰ ਹੁਆ। ਜਿਸਕੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਪਟਿਆਲਾ ਹੈ। ਇਸੀ ਕੇ ਛੋਟੇ ਭਾਈਓਂ ਕੇ ਭਦੌੜ ਰਾਮਪੁਰ ਜੈਸੇ ਮਕਾਨ ਹੈ। ਫੂਲਕੇ ਦੂਜੇ ਬੇਟੇ ਤਿਲੋਕੇ ਕੇ ਬੰਸ ਮੇਂ ਉਪਜੇ ਹਮੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਨਾਭਾ ਰਾਜਧਾਨੀ ਬਣਾਈ। ਗਜਪਤ ਸਿੰਘ ਨੇਂ ਜੀਂਦ ਬਣਾਈ। ਗਜਪਤ ਸਿੰਘ ਕੀ ਬੇਟੀਕਾ ਬੇਟਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਹਾਰਾਜ ਹੁਆ। ੧੨।

ਕੈਂਥਲ ਕੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਭਾਈ ਭਗਤੂ ਕੇ ਬੰਸ ਮੇਂ ਉਪਜੇ ਦੇਸੂ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਣਾਈ। ਫਰੀਦ ਕੋਟ ਕੀ ਲਾਹੌਰ ਕੇ ਰਾਜ ਜਾਨੇ ਸਮੇਂ ਕਪੂਰੇ ਕੇ ਬੰਸੀ ਪਹਾੜ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਣਾਈ।

ਪੀਛੇ ਕਹੇ ਸਭ ਸਿੱਖੋਂ ਮੇਂ ਪ੍ਰਬਲ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਹੁਆ। ਇਸਨੇ ਪੰਥ ਖਾਲਸੇ ਕਾ ਬਡਾ ਨਾਮ ਬਢਾਇਆ। ਗੁਰੂ ਥਾਨੋਂ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰੀ। ਗੁਰੂ ਬੰਸ ਕੇ ਲੋਗੋਂ ਕਾ ਬੜਾ ਮਾਣ ਕੀਆ। ਅਰ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣੇ, ਬੇਸਵਾ ਰਖਣੇ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਮਹਰਾਜ ਕੇ ਮਤ ਕੀ ਕਰੜੀ ਰੀਤ ਭੀ ਢਿੱਲੀ ਕਰੀ। ਪੁਰਾਣੇ ਸਿੱਖੋ ਮੇਂ ਇਨ ਸੇ ਬਚਣਾ ਭੀ ਸਿੱਖੀ ਧਰਮ ਕਾ ਮੂਲ ਥਾ। ਅਰ ਹਿਕਾਇਤੋਂ ਮੇਂ ਸੁੱਖਾ ਪੀਣਾ ਲਿਖਤੇ ਗੁਰੋਂ ਨੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣੀ ਕਠਨ ਸਮੇਂ ਮੇਂ ਭੀ ਬੰਦ ਕਰੀ ਹੈ। ਦੇਖਾ ਚਾਹੋ ਤੋ ਦੇਖੋ ਪੰਦ੍ਰਵੇਂ ਚਰਿਤ੍ਰ ਮੇਂ। ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਮੇਂ ਭੀ "ਝੂਠਾ ਮਦੁ ਮੂਲ ਨ ਪੀਚਈ" ਐਸੇ ਵਸ ਚਲਤੇ ਨਾ ਪੀਣਾ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਲਿਖਾ ਹੈ। ਅਰ ਘਾਸ ਖਾਣੇ ਹਾਥੀ ਘੋੜੇਂ, ਬੈਲੋਂ ਬਰਾਬਰ, ਔਰ ਮਾਸ ਖਾਣੇ ਸ਼ੇਰ ਬਘਿਆੜ, ਬਿੱਲੇ ਬਲ ਕਾ ਕਾਮ ਭੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਤੇ। ਰਹੋ ਬਿਚਾਰ।

ਰੋਕੀ ਵਸਤ ਕੀ ਬੰਦੀ ਖੋਲਣੇ ਮੇਂ ਭੀ ਗੁਰੂ, ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ, ਕੁਲ ਬਡੇ ਭੂਪ ਕਾ ਡਰ ਨਾਂ ਰਖਣਾ ਹੀ ਬੀਜ ਜਾਣ ਪੜਤਾ ਹੈ। ਯਾਹੀ ਤੇ ਬਡੀ ਅਮੀਰੀ ਅਤੀ ਰੰਕੜਾ ਛੋਤ ਧਰਮ ਕਾਮੋਂ ਹੇਤ ਨਰੋਂ ਕੀ ਅਧਮਮ ਦਸ਼ਾ ਭਲੀ ਹੈ। ਅਤੀਰੰਕਤਾ ਮੇਂ ਉਦਰ ਕਾ ਫਿਕਰ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਅਤੀ ਅਮੀਰਤਾ ਮੇਂ ਕਾਹੂੰ ਕੀ ਮਾਨਤਾ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਮੇਂ ਜੇਹ ਨਮਿੱਤ ਹੈ। ਜਬ ਪ੍ਰਜੰਤ ਪੁਰਖ ਕੇ ਸਿਰ ਪੈ ਕੁਲ ਕਾ, ਰਾਜਾ ਕਾ, ਗੁਰੂ, ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਕਾ ਡਰ ਰਹਿਤਾ ਹੈ ਤਬ ਪ੍ਰਜੰਤ ਮੁਜਾਦਾ ਮੇਂ ਚਲਤਾ ਹੈ। ਜਬ ਅਧਿਕ ਐਸ਼ਵਰਜ ਔ ਹੁਕਮ ਕੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੇ ਨਿਡਰ ਹੋ ਜਾਤਾ ਹੈ, ਮੁਜਾਦਾ ਸੇ ਨਿਕਸਤਾ ਹੁਆ ਅਨੇਕੋਂ ਕੋ ਸਾਥੀ ਬਣਾਇਕੇ ਬਿਗਾੜਤਾ ਹੈ। ਐਸੇ ਸਮੇਂ ਮਤ ਕੇ ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ ਭੀ ਔਰੰਗਜੇਬ ਕੇ ਕਾਜ਼ੀਓਂ ਵਤ ਉਸ ਕੇ ਵਰਤਨ ਕੇ ਅਨੁਕੂਲ ਬਚਨ ਨਿਕਾਸ ਲੇਤੇ ਹੈਂ। ਅਥਵਾ ਅਪਨੀ ਭੇਟ ਪੂਜਾ ਲੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਓਰ ਸੇ ਮੁਖ ਬੰਦ ਕਰ ਮਾਨੋਂ ਦੇਖਕੇ ਅਣਡਿੱਠ ਕਰਣਾ ਗੁਰੂ ਕਾ ਬਚਨ ਸਫਲਾ ਕਰਤੇ ਹੈਂ।

ਕਿੰਚ ਸ੍ਵਾਰਥੀ ਲੋਗੋਂ ਕੀ ਸੁਣਤਾ ਭੀ ਕੌਣ ਹੈ। ਕੁਸੰਗੀਓਂ ਸੇ ਭਰੇ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਕੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬੇਸਜਾਦਿ ਲਹਰੋਂਮੇ ਪੜਾ ਮਰ ਕੇ ਹੀ ਪਾਰ ਨਿਕਸਤਾ ਹੈ। ਜੀਤਾ ਹੁਆ ਖੁਸ਼ਾਮਦੀ ਲੋਗੋਂ ਮੇ ਰਾਜਾ ਨਿਹਕਲੰਕ ਹੋਤੇ ਹੈਂ, ਜ ਚਾਹੇ ਸੋ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਕਰੇ। ਐਸੇ ਸੁਣ ਬੀਚ ਹੀ ਗੋਤੇ ਖਾਤਾ ਹੈ। ਕਬੀ ਜੇਹ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਕਰਤਾ ਜੋਕਰ ਗਰਮੀ, ਸਰਦੀ, ਭੂਖ, ਤ੍ਰਿਖਾ ਅਵਰ ਲੋਗੋਂ ਕੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ ਤਬ ਕਲੰਕ ਕਾ ਹਿੱਸਾ ਤੁ ਸਭ ਸੇ ਬਚ ਕੇ ਲੱਗੇਗਾ। ਯਾਹੀ ਤੇ ਰਾਵਣ ਕੋ ਪਰਾਈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਚੁਰਾਣੇ ਕਾ, ਯਾਦਵ ਕੁਲ ਕੋ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣੇ ਕਾ, ਪਾਂਡਵੋਂ ਕੋ ਜੂਆ ਖੇਲਣੇ ਕਾ ਭਾਰੀ ਕਲੰਕ ਲਗਾ ਲਿਖਾ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਕਿੰਚ ਪ੍ਰਥਮ ਪ੍ਰਿਥੀਪਤ ਕੋ ਅਪਨੀ ਅਪਨੀ ਓਰ ਲਗਾਣੇ ਕੀ ਆਸ਼ਾ ਭੀ ਅਨੇਕ ਰਖਤੇ ਹੈਂ। ਨਿਖਲ ਪਰਜਾ ਧਰਮ ਨਿਆਇ ਹੇਤ ਅਪਨੀ ਓਰ, ਕੁਮੰਤ੍ਰੀ ਰਾਜਾ ਕੀ ਦੇਹ ਅਨੰਦ ਭੋਗ ਹੇਤ ਹੋਤੀ ਹੈ, ਐਸੇ ਸੁਣਾਇ ਅਪਨੀ ਓਰ, ਗਵੱਯਾ ਤਾਨਾਰੀਰੀ ਸੁਣਾਇ ਅਪਨੀ ਓਰ, ਬੇਸਿਆ ਨਾਚ ਗਾਇਣ ਸਰੀਰ ਅਰਪਣ ਕਰ ਅਪਣੀ ਓਰ, ਮੌਲਵੀ ਪੰਡਤ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸਿਖਾਇ ਅਪਨੀ ਓਰ, ਵੈਦਜ ਜੋਤਸ਼ੀ ਰੋਗ ਸੋਗ ਕੀ ਬਾਤੇਂ ਸੁਣਾਇ ਅਪਣੀ ਓਰ ਕਰਣਾ ਚਾਹਤੇ ਹੈਂ। ਜੋਕਰ ਉੱਤਮ ਪ੍ਰਾਰਬਧ ਸੇ ਖਟ ਇੰਦ੍ਰੀਂਓਂ ਪੈ ਹੁਕਮ ਵਾਲੇ ਪੁਰਖੋਂ ਕੀ ਸਿਖਿਆ ਸੇ ਦੂਲੋ ਸੌਰ ਗਿਆ ਤਬ ਤੋ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਮੇਂ ਸਭ ਕਾਮ ਪੂਰੇ ਕਰਤਾ ਆਪ ਸਭ ਕਾ ਸੁਖਦਾਈ ਬਣ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਕਾਹੂ ਮੰਦ ਬਜਸਨ ਵਾਲੇ ਏਕ ਕੇ ਹਾਥ ਚੜ੍ਹ ਸੁਭ ਸੰਗ ਸੇ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਤਬ 'ਤਪੋਂ ਰਾਜ, ਰਾਜੋਂ ਨਰਕ' ਬਚਨ ਸਫਲਾ ਕਰ ਚਲ ਦੇਤਾ ਹੈ। ਇਸੀ ਲੀਏ ਚਾਹੀਏ ਕਿ ਸੁਭ ਮਾਰਗ ਮੇਂ ਔਖਾ ਹੋ ਕਰ ਭੀ ਚਲੇ। ਏਕ ਰਾਜਾ ਕੇ ਸੀਧੇ ਰਾਹ ਚਲਣੇ ਸੇ ਅਨੇਕ ਲੋਗ ਸੀਧੇ ਰਾਹ ਚਲਤੇ ਹੈਂ। ਸੋ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਉਸੀ ਕਾ ਪੁੰਨ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਏਕ ਕੇ ਕੁਰਾਹ ਚਲਣੇ ਸੇ ਅਨੇਕ ਕੁਰਾਹ ਚਲਤੇ ਹੈਂ ਸੋ ਉਸੀ ਕੇ ਜ਼ਿੰਮੇ ਪਾਪ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਰਹੋ ਬਿਚਾਰ।

ਏਹਾਂ ਉਕਤ ਕਥਾ ਗੱਦੀ ਵਾਲੇ ਸ਼ਾਹੋਂ ਕੇ ਗੁਰੋਂ ਸੇ ਮੋਲ ਬਿਰੋਧ ਔਰ ਤਿਲੰਗ ਰਾਗ ਕੀ ਤੁਕ ਕੇ ਅਰਥ ਹੇਤ ਲਿਖੀ ਜਿਸਮੋ 'ਜਾਣ ਸਤਾਨਵੇਂ' ਪ੍ਰਸੰਤ ਮੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੋਂ ਕੀ ਚਰਚਾ ਆਗੇ ਦਸਮ ਸਰੂਪ 'ਮਰਦ ਕੇ ਚੇਲੇ' ਸਿੰਘੋਂ ਕੀ ਚਰਚਾ ਲਿਖੀ।

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਮਤ ਗੁਰੁ ਤੀਰਥ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਤਾਰਾ ਹਰਿ ਨਰੋਤਮ ਰਚਿਤੇ ਤੁਕ ਕੇ ਅਰਥ ਗਜਾਨ ਹੇਤ ਪਾਤਸ਼ਾਹੋਂ ਸਿੰਘੋਂ ਕਾ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਬਰਣਨੰ ਸਮਾਪਤ। ੧੫॥

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਗੁਰੁ ਤੀਰਥ ਜਾਤ੍ਰਾ ਕੀ ਬਿਧਿ

ਜਬ ਕੋਈ ਪੁਰਖ ਤੀਰਥ ਜਾਤ੍ਰਾ ਕਰਣੀ ਚਾਹੇ ਤੋ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਬਸਤ੍ਰਾਦਿ ਸੁੱਧੀ ਕਰੇ। ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਭੁਜਨ ਪਾਠਾਦਿ ਨਿਤ੍ਯ ਕਰਮ ਕਰ ਪੀਛੇ ਸਿੱਖੰ ਕੋ, ਬ੍ਰਾਹਮਣੰ, ਅਤਿਥੀਓਂ ਕੋ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿ ਛਕਾਇ ਧਨ, ਧਾਨ, ਇਸਤ੍ਰੀ, ਪੁੱਤ੍ਰ ਆਦਿਕੋਂ ਸੇ ਚਿੱਤ ਕਾ ਪ੍ਰੇਮ ਉਠਾਇ ਮਨ ਮੰ ਤੀਰਥ ਕੋ ਸ੍ਵਾਮੀ ਗੁਰੁ ਜੀ ਕਾ ਧਿਆਨ ਕਰਤਾ ਹੁਆ ਜਾਤ੍ਰਾ ਸਮੇਂ ਪਤਾਸੇ, ਮਿਸ਼ਰੀ, ਮੇਵਾ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਔਰ ਭੇਟਾ ਲੈਕਰ ਗੁਰੁ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੇ ਸਨਮੁਖ ਖੜਾ ਹੋ –

ੴ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ ॥ ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਸਹਾਇ । ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਭਗਉਤੀ ਜੀ ਕੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੧੦ ॥ ਪ੍ਰਿਥਮ ਭਗਉਤੀ ਸਿਮਰਕੈ, ਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਲਈਂ ਧਿਆਇ ॥ ਫਿਰ ਅੰਗਦ ਗੁਰ ਤੇ ਅਮਰਦਾਸ ਰਾਮਦਾਸੈ ਹੋਈਂ ਸਹਾਇ ॥ ਅਰਜਨ, ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਨੂੰ ਸਿਮਰੌ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਰਾਇ ॥ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਧਿਆਈਐ ਜਿਸੁ ਡਿਠੇ ਸਭ ਦੁਖ ਜਾਇ ॥ ਗੁਰ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਿਮਰੀਐ ਘਰ ਨਉ ਨਿਧਿ ਆਵੈ ਧਾਇ ॥ ਸਭ ਥਾਈਂ ਹੋਇ ਸਹਾਇ ॥੧॥ ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਆਪੇ ਸਾਜੈ ਕਰੇ ਆਪ ਆਪੇ ਆਣੈ ਰਾਸ ॥ ਤਿਸੈ ਆਗੈ ਨਾਨਕਾ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਖਲਿ ਕੀਚੈ ਅਰਦਾਸ ॥੧॥ ਦੁਇ ਕਰ ਜੋੜ ਕਰੀ ਅਰਦਾਸ ॥ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਤਾ ਆਣੈ ਰਾਸ ॥ ਸ੍ਰਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਪੂਰਣ ਪਰਮਾਤਮਾ ਜੀ ਕਾ ਧਿਆਨ ਧਰ ਬੋਲੋ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ ॥ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਿਰੰਕਾਰ ਜੋਤੀ ਸਰੂਪ, ਦਸੋਂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀਆਂ ਜੀ ਕੇ ਚਰਨ ਕਮਲੋਂ ਕਾ ਧਿਆਨ ਧਰ ਬੋਲੋ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਾ ਧਿਆਨ ਧਰ ਬੋਲੋ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ। ਸਰਬ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਕਾ ਧਿਆਨ ਧਰ ਬੋਲੋ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ। ਸਰਬ ਸੰਤਾਂ ਭਗਤਾਂ ਕੀ ਕਮਾਈ ਕਾ ਧਿਆਨ ਧਰ ਬੋਲੋ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ !

ਬੋਲੋ ਜੀ ਵਾਹਗੁਰੂ। ਜੀ ਸਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਆਪ ਕਾ ਸਿੱਖ ਪ੍ਰਸਾਦ ਲਿਆਇ, ਹਾਥ ਜੋੜ ਅਰਦਾਸ ਕਰਾਇ ਆਪ ਕੇ ਤੀਰਥੋਂ ਕੀ ਯਾਤ੍ਰਾ ਕੋ ਜਾਤਾ ਹੈ। ਵਾਟੇ, ਘਾਟੇ ਸਹਾਈ ਹੋਣਾ। ਨਾਮ ਦਾਨ ਇਸ਼ਨਾਨ ਮੇਂ ਪ੍ਰੇਮ ਬਖਸ਼ਣਾ। ਗੁਰਮੁਖ ਕਾ ਮੇਲ, ਸਨਮੁਖ ਕਾ ਦਿਦਾਰ ਕਰਾਵਣਾ। ਸੁਵਾਸ ਸੁਵਾਸ ਆਪਣੇਂ ਚਰਣੋਂ ਮੇਂ ਧਿਆਨ ਬਖਸ਼ਣਾ।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅਰਦਾਸ ਕਰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੇ ਆਗੇ "ਡੰਡਉਤ ਬੰਦਨਾ ਅਨਿਕ ਬਾਰ ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰਥ ॥ ਡੋਲਨ ਤੇ ਰਾਖਹੁ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਕਰ ਹੱਥ ॥" ਪੜਤਾ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਮੁਖ ਸੇ ਤੀਨ ਵਾਰ 'ਵਾਹਗੁਰੂ' ਕਹਿਤਾ ਚਲ ਦੇਵੇ। ਅਗਰ ਆਪ ਅਰਦਾਸ ਨਾਂ ਜਾਣਤਾ ਹੋਵੇ ਤੋ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਾਇ ਚਲ ਦੇਵੇ। ਸੰਕਲਪ ਵਤ ਅਰਦਾਸ ਕਰਣ ਕਰਾਵਣ ਕੀ ਇੱਛਾ ਹੋਵੇ। ਤਬ ਬ੍ਰਹਮਾ ਕੇ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਦੂਸਰੇ ਪ੍ਰਾਰਧ ਮੇਂ, ਸ੍ਵੇਤ ਬਾਰਾਹ ਕੇ ਕਲਪ ਮੇਂ, ਬੈਬਸ੍ਵਤ ਮਨ੍ਵੰਤਰ ਮੇਂ ਕਲ ਕੇ ਪ੍ਰਥਮ ਚਰਣ ਮੇਂ, ਜੰਬੂਦੀਪ ਮੇਂ, ਭਾਰਤ ਖੰਡ ਮੇਂ, ਸੁਮੇਰ ਕੇ ਦਾਹਨੇ ਪਾਸੇ ਸਾਠ ਸੰਮਤੋਂ ਮੇਂ ਅਮੁਕੇ ਸੰਮਤ ਮੇਂ ਅਮੁਕੇ ਮਹੀਨੇ ਅਮੁਕ ਤਿਥ ਵਾਰ ਨਖਤ੍ਰ ਜੋਗ ਕਰਣ ਮੇਂ ਨੀਰੋਗ ਅਵਸਥਾ ਸ਼ਾਂਤਿ ਤੁਸ਼ਟੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਸੰਤਾਨ ਬ੍ਰਿੱਧੀ ਸਹਿਤ ਗਜਾਨ ਭਗਤੀ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਣ ਵਾਲੇ ਤੁਝ ਵਾਹਗੁਰੂ ਕੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਹੇਤ ਹੇ ਵਾਹਗੁਰੂ ਆਪ ਕਾ ਸਿੱਖ ਨਾਨਕਾਣੇ ਆਦਿ ਗੁਰੂ ਤੀਰਥੋਂ ਕੀ ਯਾਤ੍ਰਾ ਕਰੇਗਾ ਸਿੱਖ ਕੀ ਬਾਟ ਘਾਟ ਮੇਂ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨੀ। ਯਾਤ੍ਰਾ ਨਿਰਵ੍ਹਿਘਨ ਸਮਾਪਤ ਕਰਨੀ।

ਐਸੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰ ਮੁਖ ਸੇ ਤੀਨ ਵਾਰ ਵਾਹਗੁਰੂ, ਵਾਹਗੁਰੂ, ਵਾਹਗੁਰੂ ਐਸੇ ਨਾਮ ਲੇਕਰ ਤੁਰੇ। ਅਰ ਤੀਰਥੋਂ ਮੇਂ ਪਹੁੰਚ ਧਨੀ ਪੁਰਖ ਅਪਣੀ ਕਮਾਣੀ ਕਾ ਦਸਮਾ ਹਿੱਸਾ ਮੰਦਰ, ਤਾਲਾਬ, ਨਦੀ ਕੇ ਘਾਟੋਂ ਕੀ ਰੱਛਿਆ ਹੇਤ ਪੁਜਾਰੀਓਂ ਕੋ ਦੇਵੇ। ਅਰ ਪੁਜਾਰੀਓਂ ਕੀ ਆਜੀਵਕਾ ਹੇਤ ਜੁਦਾ ਦੇਵੇ। ਪੁਜਾਰੀਓਂ ਕੋ ਯਾਤ੍ਰਾ ਵਾਲੇ ਪੁਰਖ ਨਾ ਦੇਵੇਂ। ਤਦ ਤੀਰਥ ਸੇਵਾ ਮੇਂ ਲਗ ਆਜੀਵਕਾ ਕੇ ਆਨ ਉਪਾਯ ਛੋਡੀ ਬੈਠੇ ਉਨ ਲੋਗੋਂ ਕਾ ਨਿਰਬਾਹ ਹੋਣਾ ਭੀ ਕਠਨ ਹੈ। ਯਾਂਤੇ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਏ।

ਗੁਰੂ ਤੀਰਥੋਂ ਕੇ ਸਿਵਾਏ ਆਨ ਤੀਰਥੋਂ ਕੇ ਪੁਜਾਰੀ ਗੁਸਾਈ ਬੈਰਾਗੀ ਜੋਗੀ ਜੰਗਮ ਕੁਰਮੀ ਨਾਈ ਆਦਿਕੋਂ ਬਿਨਾ ਬ੍ਰਹਮਣ, ਪੁਜਾਰੀਓਂ ਕੀ ਪੂਜਾ ਤੇ ਜਜਮਾਨੋਂ ਕੇ ਜੰਮੇ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਪੁਰਾਣੋਂ ਕੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੇ ਦਰਗਾਹੋਂ ਬੰਧੀ ਹੁਈ ਹੈ। ਅਰ ਲੇਣਾ ਭੀ ਉਨਕੋ ਖੂਬ ਆਵਤਾ ਹੈ।

ਅਬ ਕੁਝ ਤੀਰਥ ਸ੍ਰਾਧ ਕੀ ਸਾਮਗ੍ਰੀ ਕੇ ਨਾਮ ਲੇਤੇ ਹੈਂ :- ਕੁਛ ਸ੍ਰਾਧ ਕਰਾਈ, ਕੁਛ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਭੋਜਨ ਕੇ ਨਾਮ ਸੇ, ਕੁਛ ਭੋਜਨ ਕੀ ਦੱਖਣਾ ਸੇਂ ਕੁਛ ਛੱਲਾ, ਛਾਪ, ਲੋਈ, ਦੁਸ਼ਾਲਾ ਜਜਮਾਨ ਕੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਕੁਛ ਕੰਨਿਆਂ ਬਾਲਕ ਕੀ ਸ਼ਾਦੀ ਕੇ ਬਹਾਨੇ ਸੇ ਲੇਣਾ। ਏਤੀ ਸਭੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਪੁਜਾਰੀਓਂ ਕੀ ਚਾਲ ਹੈ। ਗਜਾ ਵਾਲੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਪਹਿਲੇ ਤੋ ਜਜਮਾਨ ਕੋ 'ਤੂੰ ਕਲਪ ਖ੍ਰਿਛ ਹੈ' ਐਸੇ ਬਡਿਆ ਕਰ ਲੇਤੇ ਹੈਂ। ਪੀਛੇ ਸੇ ਫੂਲੋਂ ਕੀ ਮਾਲਾ ਸੇ ਜਜਮਾਨ ਕੇ ਹਾਥ ਬਾਂਧ ਦੇਹ ਪੈ ਫੂਲੋਂ ਕੀ ਛਟੀ ਲਗਾਇ ਰਸਤੇ ਕੇ ਖਰਚ ਤੱਕ ਭੀ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਕਰ ਲੇ ਲੇਤੇ ਹੈਂ ਅਰ ਘਰ ਪਹੁੰਚ ਭੀ ਜਜਮਾਨ ਕਾ ਮਾਲ ਲੇਨੇ ਹੇਤ ਰਸਤਾ ਖਰਚ ਪਾਸੋਂ ਦੇਤੇਂ ਹੈਂ। ਖਰਚ ਜਜਮਾਨੋਂ ਕੇ ਮਾਲ ਕੋ ਸ਼ਰਾਬ, ਜੂਏ ਬੇਸਿਆ ਮੇਂ ਕਰਤੇ ਹੈਂ। ਨਾਮ ਆਪਣਾ ਬਾਬੂ ਜੀ ਯਾ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਕਹਾਤੇ ਹੈਂ। ਅਰ ਜਜਮਾਨ ਸੇ ਠੱਗੀ, ਚੋਰੀ, ਯਾਰੀ ਝੂਠ ਛੁਡਾਣੇ ਕੀ ਜਗ੍ਹਾ ਮੂਲੀ, ਬੈਂਗਣ, ਸੰਚੁ, ਅੰਗੂਰ ਫਲ ਛੁਡਵਾਤੇ ਹੈਂ। ਅਰ ਸਿਰੋਪਾਓ ਕੀ ਜਗਾ ਤੀਰਥ ਕੀ ਮੱਟੀ ਵਾ ਹਮਨ ਕੰਡ ਕੀ ਭਸਮ ਯਾ ਕੋਈ ਮੂੱਰਤੀ ਪੈ ਚੜਾ ਫਲ ਫੂਲ ਬਿੱਲ ਪੱਤ੍ਰ ਯਾ ਕੋਈ ਸੁਰਖ ਬਸੰਤੀ ਫੂਲ ਕੀ ਲੀਰ ਜਜਮਾਨੋਂ ਕੋ ਦੇਤੇ ਹੈਂ। ਯਹੀ ਦਸ਼ਾ ਆਨ ਤੀਰਥੋਂ ਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਪੁਜਾਰੀਓਂ ਕੀ ਹੈ।

ਗੰਗਾ ਸਾਗਰ ਕਪਲ ਕੇ ਮੰਦਰ ਮੇਂ ਗੁਸਾਈ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਬੈਰਾਗੀਦੋਨੋ ਹੈਂ। ਕਾਸੀ ਕਾਲ ਭੈਰੋਂ ਕੇ ਮੰਦਰ ਮੇਂ ਜੋਗੀ ਹੈਂ। ਕੇਦਾਰ ਜੀ ਕੇ ਮੰਦਰ ਮੇਂ ਜੰਗਮ ਹੈਂ। ਗੋਦਾਵਰੀ ਤ੍ਰੰਬੁਕ ਕੇ ਮੰਦਰ ਮੇਂ ਕੁਰਮੀ ਹੈ। ਜਵਾਲਾ ਮੁਖੀ ਕੇ ਭੋਜ ਕੀ ਨਾਈ ਹੈ। ਜਗੰਨਾਥ ਕੇ ਆਧੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਧੇ ਭੀਲ ਹੈਂ। ਸੋ ਭੀ ਐਸੀ ਹੀ ਦੁਰਦਸ਼ਾ ਜਜਮਾਨੋਂ ਕੀ ਕਰਤੇ ਹੈਂ। ਗੁਰਦੁਆਰਿਓਂ ਕੇ ਪੁਜਾਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਨੋਂ ਵਤ ਲੇਣਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਤੇ ਇਸ ਲੀਏ ਯਾਤ੍ਰਾ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖੋਂ ਕੋ ਚਾਹੀਏ ਜਬ ਗੁਰੂ ਤੀਰਥੋਂ ਮੇਂ ਜਾਵੇ, ਅਪਣੇ ਧਨ, ਧਾਨ, ਦੇਹ ਪੁਤ੍ਰਾਦਿਕੋਂ ਕੀ ਕੁਸਲ ਹੇਤ ਅਰ ਅਪਣੇ ਬਡਿਓਂ ਕੇ ਨਮਿਤ ਉਨ ਕੋ ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕਾਇ ਔਰ ਪੁਜਾਰੀਓਂ ਕੋ ਧਨ ਬਸਤ੍ਰ ਆਦਿਕ ਅਰਦਾਸ ਦੇਵੇਂ।

ਇਨ ਦਿਨੋਂ ਮੇਂ ਤੀਰਥੋਂ ਮੇਂ ਦੇਨੇ ਸੇ ਰੋਕਣੇ ਵਾਲੇ ਭੀ ਮਤ ਬਹੁਤ ਨਿਕਸੇ ਹੈਂ। ਸੋ ਸਭ ਦੂਸਰੇ ਸੇ ਰੋਕ ਅਪਣੇ ਲੇਣੇ ਵਾਸਤੇ ਬਾਤਾਂ ਬਣਾਤੇ ਹੈਂ ਯਾਂਤੇ ਸ੍ਰਧ੍ਰਜੋਜਨੀ ਅਰ ਦੰਭੀ ਹੈਂ। ਜੋਕਰ ਆਪ ਨਾ ਲੇਣਾ ਚਾਹੇ ਤਬ ਰੋਕਣੇ ਸੇ ਕਿਆ ਕਾਮ ਹੈ। ਉਤਮ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਵਣੇ ਹੇਤ ਰੋਕਤੇ ਹੋਵੇਂ ਤਬ ਜਿਨ ਮਤੋਂ ਸੇ ਰੋਕਤੇ ਹੈਂ ਉੱਤਮ ਉਪਦੇਸ਼ੋਂ ਕਾ ਉਧਰ ਭੀ ਘਾਟਾ ਨਹੀਂ। ਦੇਖਣੇ ਵਾਲਾ ਕੁਛ ਬੁੱਧੀ ਰਖਤਾ ਹੋਵੇ ਸੋ ਨਿਸ਼ੰਗ ਦੇਖ ਲੇਵੇ। ਦੇਖਣੇ ਕੀ ਬੁਧੀ ਨਾ ਰਖਤੇ ਸ੍ਰਧ੍ਰਦਾਸ ਨੇ ਕਾਹੂੰ ਕਾ ਕੰਧਾ ਪਕੜ ਕੇ ਹੀ ਚਲਣਾ ਹੈ ਯਾਂਤੇ ਵੋ ਏਕ ਕਾ ਛੱਡ ਦੂਸਰੇ ਕਾ ਪਕੜ ਲੇਵੇ। ਤਬ ਐਸੇ ਨਿਰਬੁੱਧੀ ਆਦਮੀ ਕੇ ਮਤ ਸੇ ਜਾਨੇ ਕਰ ਭੀ ਕੁਛ ਪਿਛਲੇ ਮਤ ਕੀ ਹਾਨੀ ਨਹੀਂ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਕਾਹੇ ਤੇ ? ਵੋਹ ਜੈਸੇ ਦੂਸਰੇ ਕੀ ਬਾਤਾਂ ਸੁਣ ਪਹਿਲੇ ਮਤ ਸੇ ਗਿਆ ਹੈ ਤੈਸੇ ਤੀਸਰੇ ਕੀ ਬਾਤਾਂ ਸੁਣ ਦੂਸਰੇ ਸੇ ਭੀ ਜਾਵੇਗਾ ਯਾਂਤੇ ਉਸ ਬੇਸਿਆ ਤੁੱਲ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੇ ਨਿਰਬੁੱਧੀ ਕੋ ਕਹੀਂ ਸੇ ਭੀ ਕੁਛ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਤਾ। ਨਿਸ਼ੰਕ ਦੂਸਰੇ ਪੁਰਖ ਕੀ ਅਕਲ ਕੇ ਭਰੋਸੇ ਪਹਿਲੇ ਮਤੋਂ ਮੇਂ ਦੋਸ਼ ਸਮਝੇ ਅਰ ਘਾਟਾ ਬਤਾਵੇ। 'ਜੈਸੇ ਇਨ ਦਿਨੋਂ ਮੇਂ ਦਯਾਨੰਦ ਕੀ ਬੁੱਧੀ ਪੀਛੇ ਲਗੇ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜੀ ਦਯਾ ਨੰਦੀ ਲੋਗ ਸਮਝਤੇ ਹੈਂ। ਅਰ ਪੂਰਬ ਮਤੋਂ ਮੇਂ ਘਾਟਾ ਬਤਾਵਤੇ ਹੈਂ।

ਅਪਣੀ ਬੁੱਧੀ ਕੇ ਬਲ ਸੇ ਸਮਝਣੇ ਜੋਗਜ ਪੁਰਖ ਕੋ ਪਥਮ ਮਤੋਂ ਸੇ ਹੀ ਉਨ ਬਾਤੋਂ ਕਾ ਲਾਭ ਹੋ ਸਕਤਾ ਹੈ। ਜੋ ਅਨਜਾਣੋਂ ਕੋ ਤਥਾ ਨਿਜਮਤ ਕੀ ਵਿੱਦਜਾ ਪੜੇ ਬਿਨਾ ਆਨ ਮਤ ਕੀ ਵਿਦਜਾ ਪੜ ਨਿਜਮਤ ਮੇਂ ਭੀ ਨਾਨਾ ਦੋਖ ਸੁਣ ਬਾਲੀ ਮੇਂ ਫਿਰਤੇ ਪਾਰੇ ਕੀ ਤਰਾਂ ਥਰਥਰਾਤੀ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੇ ਵਿਦਜਾਵਾਨੋਂ ਕੋ ਨਿਜ ਮਤ ਮੇਂ ਲਿਆਵਣੇ ਹੇਤ ਮੁੰਦਰ ਸਭਾ ਲਗਾਇ ਨਾਨਾ ਚਮਤਕਾਰੋਂ ਸੇ ਦੂਸਰੇ ਨੇ ਕਹਿਣੀ ਹੈ। ਯਾਂਤੇ ਬੇਸਿ ਆ ਵਤ ਬਹੁਣੇ ਪਤੀ ਬਣਾਵਣੇ ਬਿਅਕਲੀ ਹੈ। ਏਕ ਮਤ ਮਾਂ ਥਿਰ ਹੋ ਕਰ, ਸਭ ਕਾ ਉਪਦੇਸ ਸੁਣ, ਸਾਰ ਚੁਣ ਲੇਣਾ ਸਾਰ ਹੈ। ਅਤ ਬਨ ਪੜੇ ਤੋ ਏਕ ਮਾਂ ਥਿਰ ਹੋ ਜੋ ਪੁਰਖ ਕਾਹੂੰ ਭਲੇ ਮਤ ਕੋ ਆਸ੍ਰਯ ਕਰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਕੀ ਸ਼ਰਨ ਮੇਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁਆ, ਐਸੇ ਪੁਰਖ ਕੋ ਨਿਜ ਮਤ ਕੀ ਰੀਤ ਸੇ ਪ੍ਰਮਸ਼ਰ ਕੋ ਸਨਮੁਖ ਕਰ ਦੇਣਾ ਪਰਮ ਪੁੰਨਜ ਹੈ। ਕਾਹੇ ਤੇ ? ਪੁਸ਼ਪ, ਪੱਤ੍ਰਾਦਿ ਅਰਪਨ ਕਰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਕਰਣੇ ਕੀ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਅਪੇਖਜਾ ਭਗਤ ਬਣਾਇ ਪੁਰਖ ਅਰਪਨ ਕਰਣੇ ਸੋ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਅਤੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਵੇ ਹੈ। ਅਰ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਕਰਤਾ ਗੁਰੂ ਭੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਵੇ ਹੈ। ਅਰਪਣ ਕੀਏ ਪੁਰਖ ਕਾ ਭੀ ਮਨੁਖ ਦੇਹ ਧਾਰਣਾ ਸਫਲ ਹੋਵੇ ਹੈ। ਯਾਂਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸੋ ਗੁਰੂਮਤੀ ਨਿਖਲ ਜਨੋਂ ਕੋ ਸੁਣਨਾ ਚਾਹੀਏ। ਜੈਸੇ ਸ਼ਿਵ ਉਪਾਸ਼ਕ ਸ਼ੈਵੋਂ ਕੋ ਦੇ ਲੇ ਕਰ ਹੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਵੇ ਹੈਂ। ਬੈਸਨੋਂ ਬੈਸ਼ਨਵੋਂ ਕੋ ਦੇ ਲੇ ਕਰ ਆਨੰਦ ਹੋਵੇ ਹੈਂ ਤੈਸੇ ਗੁਰੂਮਤੀ ਲੋਗ ਭੀ ਗੁਰੁਮਤੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਦਿ ਲੋਗਨ ਕੋ ਹੀ ਦੇ ਲੇ ਕਰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਵੇਂ। ਨਿਜਮਤ ਕੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੀਨ ਕੋ ਬਿਸੇਖ ਵਸਤ੍ਰ ਨਾ ਦੇਵੇ।

ਸੋ ਸਾਖੀ ਮੇਂ ਲਿਖਾ ਭੀ ਹੈ, "ਹ੍ਵੈ ਸਕੇਸ ਵਾ ਕੇਸ ਬਿਨੁ ਮੋਰੋ ਹੋਇ ਨਿਸੰਗ। ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੋਈ ਬਿਆਸ ਸਮ, ਦੇਵੇ ਦਾਨ ਉਮੰਗ ॥" ਬ੍ਰਾਹਮਣੋਂ ਕੋ ਭੀ ਆਨ ਵਰਣੋਂ ਵਤ ਇਸ ਮਤ ਕੀ ਰੀਤ ਸੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਸੰਬੰਧੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਲੇਣੇ ਮੇਂ ਪਰਮ ਲਾਭ ਹੈ। ਕਾਹੇ ਤੇ? ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਗੇ ਹੀ ਭਗਵਤ ਰਾਮ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਛੱਤ੍ਰੀ ਅਵਤਾਰੋਂ ਕੀ ਮੂਰਤੀਆਂ ਪੂਜਤੇ ਹੈਂ। ਅਰ ਉਨ ਕੇ ਚਰਨੋਂ ਕਾ ਚਰਨਾਮ੍ਰਿਤ ਪੀਤੇ ਹੈਂ। ਥਾਲ ਭੋਗ ਥਾਤੇ ਹੈਂ। ਦਸ ਗੁਰੂ ਭੀ ਵੈਸੇ ਹੀ ਉਨ ਕੇ ਬੰਸੋਂ ਕੇ ਛੱਤ੍ਰੀ ਹੈਂ ਅਰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਕੇ ਅਵਤਾਰ ਹੈਂ। ਮਲੇਛੋਂ ਕਾ ਤੇਜ ਦੂਰ ਕਰ ਵੇਦ ਅਨੁਸਾਰੀ ਧਰਮ ਕੀ ਰੱਖਿਆ ਹੇਤ ਹੂਏ ਹੈਂ। ਯੇਹ ਭੁਵਿਖਜਤ ਕੇ ਪੁਰਬਾਂਰਥ ਮੇਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ। ਜਿਸ ਕੋ ਦੇਖਣੇ ਕੀ ਇੱਛਾ ਹੋਵੇ ਨਿਸ਼ੰਗ ਦੇਖ ਲੇਵੇ। ਦੇਖ ਕੇ ਇਸ ਮਤ ਕੇ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਉਪਦੇਸ਼ ਕੋ ਧਾਰਨ ਕਰੇ ਕਰਾਵੇ। ਦਾਨ ਦੇਵੇ, ਲੇਵੇ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਖੰਡੇ ਕਾ ਔ ਚਰਨ ਕਾ ਅਪਣੀ ਰੁਚਿ ਅਨੁਸਾਰ ਛਕੇ। ਇਸ ਮੇਂ ਕੁਛ ਆਗ੍ਰਹ ਨਹੀਂ।

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦਸਿੰਘ ਜੀ ਕੇ ਸਮੀਪ ਭੀ ਜਿਸ ਕੇ ਨਾਮ ਸੇ ਇਸ ਮਤ ਕੇ ਰਹਿਤਨਾਮੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈਂ, ਨੰਦ ਲਾਲ, ਚਰਨੋਂ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਾਲਾ ਥਾ। ਅਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਮਾਤੁਲ ਭ੍ਰਾਤਾ ਲਾਲ ਚੰਦ, ਕ੍ਰਿਪਾਲ, ਸੰਗੋ, ਕਾਹਰੀ, ਮਾਹਰੀ ਚੰਦ ਤਥਾ ਦਇਆ ਰਾਮ ਪ੍ਰੋਹਤ ਸੇ ਲੇ ਔਰ ਭੀ ਬਹੁਤ ਸਿੱਖ ਵੈਸੇ ਹੀ ਥੇ। ਅਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ੍ਰਾਵਣ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਕਾ ਜਨੇਊ ਨਹੀਂ ਤੋੜਾ। ਇਸ ਸੇ ਆਗੇ ਭੀ ਤੋੜਨ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਨਹੀਂ ਜਾਨ ਪੜਤੀ। ਸਿੱਖਾਂ ਕੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਹੋ ਸੋ ਜੁਦੀ ਬਾਤ ਹੈ। ਜਾਹਰ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਾ ਦੇਹ ਦੇਣਾ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦਸਮ ਜੀ ਨੇ ਤਿਲਕ ਜੰਞੂ ਕੀ ਰਖਿਆ ਹੇਤ ਲਿਖਾ ਹੈ। ਯਾਂਤੇ "ਤਿਲਕ ਜੰਞੂ ਰਾਖਾ ਪ੍ਰਭ ਤਾ ਕਾ" ਇਸ ਤੁਕ ਕਾ 'ਪ੍ਰਭੁ' ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੇ 'ਤਾਕਾ' ਤਿਨ ਖੱਤ੍ਰੀਓਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣੋ ਕਾ ਤਿਲਕ ਜਨੇਊ ਰੱਖਾ। ਐਸਾ ਅਰਥ ਬਦਲਣਾ ਭੀ ਪੜੇ ਪੁਰਖੋਂ ਆਗੇ ਹੋਣਾ ਕਠਨ ਹੈ। ਅਣਜਾਣੋ ਆਗੇ ਨਿਸ਼ੰਗ ਕੋਈ ਦਿੱਲੀ ਪ੍ਰਯੰਤ ਕਾਟਤਾ ਚਲਾ ਜਾਵੇ।

ਜ਼ਿਦ ਕੇ ਅਰਥ ਪ੍ਰਮਾਣ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੋਤੇ। ਪ੍ਰਮਾਣ ਮਾਨੇ 'ਪੁੱਤ੍ਰੀ ਕੌਲ ਨ ਪਾਲਿਤ' ਟਿੱਕੇ ਕੀ ਵਾਰ ਕੀ ਤੁਕ ਕਾ ਜੋ ਸਭ ਗਯਾਨੀ ਲੋਗ ਅਰਥ ਕਰਤੇ ਹੈਂ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ,

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਲੱਖਮੀ ਦਾਸ ਪੁੱਤ੍ਰੋਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਾ ਬਚਨ ਨਾਂ ਮੰਨਿਆ ਇਸ ਲੀਏ ਗੁਰਿਆਈ ਸੇ ਰਹਿ ਗਏ। ਇਸ ਅਰਥ ਸੇ ਵਿਰਧ ਸੱਤਾ ਬਲਵੰਡ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ "ਹਮ ਨੇ ਪੁੱਤ੍ਰੀ ਕੇ ਬਿਵਾਹ ਸਮੇਂ ਬਚਨ ਨਾਂ ਮੰਨਿਆ। ਯੇਹ ਉਦਾਸੀ ਸੰਤੋਂ ਕਾ ਅਰਥ ਕਰਣਾ ਭੀ ਸਭ ਕੋ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੋਗਾ। ਯਾਂਤੇ "ਚਲਿਤ ਧਾਰ ਅਤੀਤ ਕੋ ਭੇਖ ਰਾਈ" ਇਸ ਕਾ ਭੀ ਸੁਧਾ ਅਰਥ ਛੋਡ 'ਰਾਈ' ਰਾਜਾ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੀਤ ਕਾ ਭੇਖ ਦੇਖਣਾ ਚਿੱਤ ਮੇਂ ਧਾਰ ਕੇ ਜੋ ਜੋਗੀ ਬਣਾ ਬੈਠਾ ਥਾ, ਉਸ ਪਾਸ ਚਲੇ। ਯੇਹ ਅਰਥ ਕਰਣਾ ਸਮਜਕ ਨਹੀਂ ਕਾਹੇ ਤੇ? ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਸਪਤ ਵੇਸ ਕੀਏ।

(੧) ਜੋਗਾ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਿੱਖ ਕਾ ਬੇਸਿਆ ਸੇ ਧਰਮ ਰੱਖਣੇ ਹੇਤ ਚੋਬਦਾਰ ਕਾ।

(੨)ਲਾਹੌਰ ਕੀ ਸ੍ਰੀਣ ਖਤ੍ਰਾਣੀ ਅਨੂਪਕੌਰ ਮੇਲੇ ਆਈ ਜੋਗੀ ਕਾ ਵੇਸ ਧਾਰ ਆਪਣੇ ਕੋ ਮਤ੍ ਜਾਨਣੇ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਰ ਰਹੀ ਥੀ, ਤਿਸ ਪਾਸ ਜੈਸੇ ਕੋ ਵੈਸਾ ਹੋ ਕਰ ਮਿਲਣੇ ਹੇਤ ਤਾਂਤਿ ਸਮੇਂ ਅਤੀਤ ਕਾ ਜੋ ਦੋਈ ਵੇਸ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਸਤਾਰਾਂ ਨੰਬਰ ਮੇਂ ਬਿਸਥਾਰ ਸੇ ਲਿਖੇ ਗਏ ਹੈਂ।

(੩) ਸਿੱਖੋਂ ਕਾ ਲੰਗਰ ਬਾਟਨੇ ਮੇਂ ਪ੍ਰੇਮ ਪਰਖਣ ਹੇਤ ਖਟ੍ਟਕਾ ਵਾ ਸਾਧ ਕਾ ਜੋ ਚਾਲੀ ਨੰਬਰ ਮੇਂ ਲਿਖਾ ਗਿਆ ਹੈ।

(੪) ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਮੇਂ ਉਚ ਗ੍ਰਾਮ ਕੇ ਪੀਰੋਂ ਕਾ ਭਾਵ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਮੱਤ੍ਰੇ ਕੇ ਹਾਜੀ ਸੱਜਦੋਂ ਕਾ ਜੋ ਛਿਆਹਟ ਨੰਬਰ ਮੇਂ ਲਿਖਾ ਹੈ।

(੫) ਮੁਕਤਸਰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਸੇ ਪੱਛਮ ਪਾਸ਼ੇ ਪੁਰੋਜ ਪੁਰ ਕੇ ਸਮੀਪ ਦੱਤੂ, ਸੰਮੂੰ ਕੀ ਟਾਲੀਆਂ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ "ਤੇੜ ਲੁੰਕੀ ਮੋਢੇ ਖੇਸ' ਵਾਲਾ ਡੋਗਰੋਂ ਕਾ ਜੋ ਏਕ ਸੌ ਪਾਂਚ ਨੰਬਰ ਮੇਂ ਲਿਖਾ ਹੈ।

(੬) ਮੁਕਤਸਰ ਸੇ ਚਲ ਜੱਸੀ ਗ੍ਰਾਮ ਮੇਂ ਦਿਵਾਨੇ ਸ਼ਾਧੋਂ ਕੇ ਕਹਿਣੇ ਸੇ ਪੁਨਾ ਮਾਛੂ ਵਾੜੇ ਵਾਲਾ ਉੱਚ ਕੇ ਪੀਰੋਂ ਕਾ ਜੋ ਏਕ ਸੌ ਅਠਾਰਾਂ ਨੰਬਰ ਮੇਂ ਲਿਖਾ ਹੈ।

(੭) ਖਾਲਸੇ ਕੀ ਉਤਪਤੀ ਸਮੇਂ ਆਧੇ ਨਾਮ ਅਰ ਚੌਤੀ ਕੀ ਰਸਮ ਪਲਟਾਇ ਕੱਛ ਕੇਸ, ਸੁਕਲਾਂਬਰ ਸ੍ਰੀ ਸ਼ਾਹਿਬ ਵਾਲਾ ਕੇਸਗੜ ਮੇਂ ਰਚਣੇ ਜੋਗ ਖਾਲਸੇ ਕਾ। ਜੋ ਚਾਲੀ ਨੰਬਰ ਮੇਂ ਲਿਖਾ ਹੈ।

ਇਨ ਸਾਤੋਂ ਮੇਂ ਤੀਸਰਾ ਬਟੁਵਾ ਸਾਧ ਕਾ ਹੀ ਸਿੱਧ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਜੋ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮੇਂ ਲਿਖਾ ਹੈ:-

"ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਭੂ ਹੋਏ। ਜਿਸਤੇ ਜਾਨ ਸਕੇ ਨਹਿ ਕੋਏ॥" ਸੋ ਨਾ ਜਾਣ ਸਕਣਾ ਦੋਨੋਂ ਸੇ ਹੀ ਬਣਤਾ ਹੈ। ਬਟੁ ਵੇਸ ਸੇ ਯਾ ਸਾਧ ਵੇਸ ਸੇ। ਅਬ ਭੀ ਲੰਗਰ ਬਾਂਟਨੇ ਕੀ ਪਰਥ ਹੋਤ ਅੰਗਰੇਜ ਲੋਗ ਕੰਗਾਲੇ ਯਾ ਸਾਧ ਫਕੀਰ ਬਣ ਕਰ ਹੀ ਜਾਤੇ ਹੈਂ। ਵੈਸੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਗਏ। ਯਾਂਤੇ ਉਕਤ ਕਹੇ ਸਾਤ ਵੇਸੋਂ ਮੇਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕੱਛ, ਕੇਸ ਵਾਲੇ ਸਾਤਵੇਂ ਵੇਸ ਬਿਨਾ ਜੋਕਰ ਅਵਰ ਪਾਂਚ ਵੇਸੋਂ ਕਾ ਸ੍ਵੀਕਾਰ ਹੈ ਤਬ ਛਠੇ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਅਤੀਤ ਵੇਸ ਵਾਲੀ ਤੁਕ ਕਾ ਅਰਥ ਬਦਲਣਾ ਭੀ ਅਨੁਚਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਸ ਕਾ ਧਾਰਣ ਨਾ ਮਾਨੇ ਔਰੋਂ ਕਾ ਧਾਰਣਾ ਭੀ ਨਾ ਮਾਨਣਾ ਹੋਗਾ।

ਐਸੇ ਭਏ ਕਥਾ ਕੀ ਪੋਥੀਓਂ ਕੇ ਬਚਨੋਂ ਕੋ ਝੂਠੇ ਸਿੱਧ ਹੋਣੇ ਸੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਵੈਸ ਵਾਲੇ ਮਤ ਕਾ ਭੀ ਮੂਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲੇਗਾ। ਯਾਂਤੇ ਮਾਨਣਾ ਚਾਹੀਏ। ਜੈਸੇ ਗੁਰੁ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਉਦਾਸੀ ਕਾ ਵੇਸ, ਹਾਜੀ ਕਾ ਵੇਸ, ਧਾਨਕਾਦਿਕੋਂ ਕੇ ਵੇਸ ਕੀਏ, ਐਸੇ ਇਨਹੋਂ ਨੇ ਭੀ ਪੂਰਬ ਕਹੇ ਸਭੀ ਕੀਏ। ਯਾਂਤੇ "ਚਲਿਓ ਧਾਰ ਅਤੀਤ ਕੋ ਭੇਸ ਰਾਈ" ਤੁਕ ਕਾ ਤਥਾ "ਤਿਲਕ ਜੰਞੂ ਰਾਖਾ ਪ੍ਰਭ ਤਾ ਕਾ।" ਪੁਨਾ "ਪੁੱਤ੍ਰੀ ਕੋਲ ਨ ਪਾਲਿਓ" ਤੁਕੋਂ ਕੇ ਵਹੀ ਅਰਥ ਹੈਂ ਜੋ ਸੀਧੇ ਕਥਾ ਕੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਦਿਖਾਈ ਦੇਤੇ ਹੈਂ, ਯਾਂਹੀ ਤੇ – "ਦਾਨ ਦੀਓ ਇਨਹੀ ਕੋ ਭਲੋ" ਇਤਿ ਆਦਿ ਬਚਨ ਭੀ ਨਿਜ ਮਤ ਕੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਰਹਿਤ ਦੁਰਗਾ ਅਰਾਧਨ ਕਰ ਕਰਾਵਣੇ ਵਾਲੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਪ੍ਰਤਿ ਨਿਜ ਮਤ ਕੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਦਿ ਸਿੱਖੋਂ ਕੋ ਹੀ ਦਾਨ ਕੀ ਵਿਧੀ ਕੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਦਕ ਹੈਂ, ਏਤਾ ਵਿਸ਼ੇਖ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖੋਂ ਕੋ ਮੁਖਜ ਕਰ ਛੱਤ੍ਰੀ ਧਰਮ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੈ। ਅਰ ਛੱਤ੍ਰੀ ਧਰਮ ਵਾਲੇ ਕਾ ਪੰਨਜ ਕੀ ਵਸਤੁ ਲੇਣੇ ਸੇ ਤੇਜ ਘਟ ਜਾਤਾ ਹੈ, ਯਾਂਤੇ ਨਾਂ ਲੇਹਾ ਚਾਹੀਏ। ਇਸ ਲੀਏ ਜੋ ਭਜਨ ਪਾਠ ਕਰਣੇ ਵਾਲੇ ਨਿਜ ਮਤ ਕੇ ਸੇਵਕ ਬ੍ਰਹਮ ਧਰਮ ਵਾਲੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸਾਧੂ, ਗ੍ਰੰਥੀ, ਪੁਜਾਰੀ ਹੈਂ ਅਸਲ ਮੇਂ ਜੇਹ ਬਚਨ ਉਨ ਕੋ ਦਾਨ ਦੇਹਾ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸੂਚਨ ਕਰੇ ਹੈਂ। ਜੋਕਰ ਸਭੀ ਸਿੱਖੋਂ ਕੋ ਕਹਿਤੇ ਤਬ ਆਨੰਦ ਪੁਰ ਜੀ ਮੇਂ ਪੂਜਾ ਕਾ ਧਨ ਸਤਲੁਜ ਦਰਿਆ ਮੇਂ ਨਾ ਥਾਪਨ ਕਰਤੇ ਬਲਕਿ ਸਿੱਖੋਂ ਕੋ ਖਾਣੇ ਦੇਤੇ ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਖਾਣੇ ਨਹੀਂ ਦੀਆ। ਯਾਂਤੇ ਸ਼ਸਤ੍ਰ ਧਾਰੀ ਸਿੱਖੋਂ ਕੋ ਦਾਨ ਲੇਣੇ ਕਾ ਅਧਿਕਾਰ ਕਹਿਣੇ ਪੈ ਬਚਨ ਨਹੀਂ। ਕਿੰਤੂ ਭਜਨ ਪਾਠਾਦਿ ਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮ ਧਰਮ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖੋਂ ਪ੍ਰਤਿ ਹੈ। ਯੇਹ ਤੱਤ੍ਵ ਹੈ।

ਯਾਂਤੇ ਜਨੇਊ ਰਖਣੇ ਕੇ ਅਧਿਕਾਰ ਵਾਲੇ ਜਨੇਊ ਰੱਖੇਂ। ਪੰਤੂ ਜਨੇਊ ਪਹਿਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਸੇ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੀਨ ਸੋ ਨਾਂ ਪਹਿਰੇ। ਸਰਬਥਾ ਨਾ ਪਹਿਰੇਂਗੇ ਤਬ ਜਾਤੀ ਕੇ ਲੋਗੋਂ ਮੇਂ ਉਨ ਕੇ ਨਾਤੇ ਰੁਕਣੇ ਸੇ ਬਡਾ ਦੁੱਖ ਹੋਗਾ। ਦੂਸਰੇ ਗੁਰੂ ਕਾ ਅਵਤਾਰ ਧਰਮ ਰੱਖਿਆ ਹੇਤ ਨਹੀਂ ਸਿੱਧ ਹੋਗਾ। ਜੇ ਕਰ ਗੁਰੋਂ ਨੇ ਜਨੇਊ ਕੇ ਅਧਿਕਾਰੀਓ ਕਾ ਰਖਣਾ ਹੋਤਾ ਤਬ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਕਾ ਜਨੇਊ ਡੋਰੇ ਹੇਤ ਨਾਂ ਲੇਤੇ। ਲੀਆ ਹੈ ਤੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਮੇਂ ਨਾ ਲਹਾਤੇ। ਜਨੇਊ ਕੇ ਭੀ ਰਖਾਣੇ ਕੀ ਇੱਛਾ ਨਹੀਂ ਥੀ। ਯੇਹ ਅਸ਼ੰਕਾ ਹੋਵੇ ਤਬ ਜੋ ਸਭ ਲੋਗੋਂ ਕੋ ਭਾਵੇ ਸੋ ਭਲਾ ਹੈ। ਰਹੋ ਜਨੇਊ ਵਿਖਾਦ।

ਬੇਟੀ ਕੇ ਨਾਤੇ ਮੇਂ ਵਿਖਾਦ ਨਹੀਂ। ਵੋਹ ਗੁਰੋਂ ਨੇ ਅਪਣੀ ਅਪਣੀ ਜਾਤੋਂ ਮੇਂ ਹੀ ਰੱਖਾ ਹੈ। ਕਾਹੇ ਤੇ? — "ਸ੍ਰਿਸਟ ਸਭ ਇਕ ਵਰਣ ਹੋਈ ਧਰਮ ਕੀ ਗਤਿ ਰਹੀ" ਤਥਾ "ਸ਼ੰਕਰ ਵਰਣ ਪ੍ਰਜਾ ਸਭ ਹੋਈ॥ ਏਕ ਜ਼ਾਤ ਕਾ ਰਹਾ ਨ ਕੋਈ॥" ਐਸੇ ਦੋਨੋ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬੋਂ ਮੇ ਸੰਕਰ ਵਰਣੋਂ ਕਾ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਨਿਖੇਧ ਕਰਤੇ ਗੁਰੋਂ ਨੇ ਸਿੱਖੋਂ ਮੇਂ ਪਰਸਪਰ ਵਰਣੋਂ ਕੀ ਬੇਟੀ ਕੀ ਸਾਂਝ ਨਹੀਂ ਤੋਰੀ। ਰੋਟੀ ਕੀ ਸਾਂਝ ਭੀ ਅੱਛੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੋਜ ਕੇ ਦੇਖਾ ਜਾਵੇ ਤੋ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬੋਂ ਕੀ ਤੋਰੀ ਹੁਈ ਨਹੀਂ। ਯੇਹ ਦੇਸੀ ਚਾਲ ਹੈ। ਕਾਹੇ ਤੇ? ਇਸ ਦੇਸ ਮੇਂ ਸਭ ਸੇ ਮੁਖ ਜਾਤੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਖੱਤ੍ਰੀਓਂ ਕੀ ਪੱਕੀ ਰੋਟੀ ਖਾਇ ਲੇਤੇਂ ਹੈਂ ਅਰ ਅਵਰ ਜਾਤੀ ਕੇ ਘਰੋਂ ਸੇ ਭੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੋ ਕੇ ਹੀਦੇ ਕੀ ਰੋਟੀ ਆਤੀ ਹੈ, ਵੋਹ ਭੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਖਾਤੇ ਹੈਂ। ਖੱਤ੍ਰੀ ਬਨੀਓਂ ਸੇ ਥੋਰਾ ਪਰਹੇਜ਼ ਰਖਤੇ ਹੈਂ। ਬਨੀਏ ਸ਼ੂਦ੍ਰੋ ਸੇ ਸੰਕੋਚ ਨਹੀਂ ਰਖਤੇ। ਸੀਰਣੀ ਦੂਧ ਕੀ ਦੁਕਾਨੋਂ ਮੇਂ ਤੋ ਮੁਸਲਮਾਨੋਂ ਕੀ ਛੁਹ ਛੁਹਾਈ ਕਾ ਸੰਕੇਤ ਭੀ ਦੁਕਾਨਦਾਰੋਂ ਨੇ ਦੂਰ ਕੀਆ ਹਆ ਹੈ। ਯਾਂਤੇ ਰੋਟੀ ਕਾ ਇਸ ਦੇਸ ਮੇਂ ਆਗੇ ਹੀ ਮੇਲ ਹੈ। ਗੁਰੋਂ ਨੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਆ।

ਜੇਕਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਇਸ ਬਾਤ ਕਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਤੇ ਤਬ ਬਿਬੇਕੀ ਸਿੰਘ ਨਾਂ ਬਣ ਸਕਤੇ। ਜੋ ਇਸ ਮਤ ਮੇਂ ਲਕੜੀ ਧੋ ਕਰ ਜਲਾਤੇ ਹੈਂ। ਅੰਨ ਧੋ ਕਰ ਆਟਾ ਪੀਸਤੇ ਹੈਂ। ਅਰ ਅਪਣੇ ਹਾਥ ਸੇ ਹੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਬਣਾਤੇ ਹੈਂ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਆਪ ਜੋ ਛੋਟੀ ਜਾਤਿ ਕੇ ਸਿੱਖੋਂ ਕੇ ਘਰ ਮੇਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਤੇ ਰਹੇ ਜੈਸੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਭਾਈ ਲਾਲੂ ਏਮਨਾਬਾਦੀ ਕੇ ਸੋ ਪੁਰਾਣੀ ਚਾਲ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਤੇ ਰਹੇ। ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਕੇ ਅਵਤਾਰੋਂ ਕੀ ਯਹੀ ਰੀਤਿ ਹੈ। ਅਪਣੇ ਭਗਤੋਂ ਕਾ ਭੋਜਨ ਪ੍ਰੇਮ ਸੇ ਪਾਵੇ ਹੈਂ। ਜੈਸੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਬਿਦਰ ਕੇ ਪਾਇਆ। ਰਾਮ ਨੇ ਭੀਲਣੀ ਕੇ ਚਾਖੇ ਬੇਰ ਖਾਏ। ਸ਼ਿਵ ਬਿਸ਼ਨ ਕੋ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸਪਸ਼ਟ ਹੀ ਚਾਰੋਂ ਬਰਣ ਭੋਗ ਲਗਾਤੇ ਹੈਂ। ਅਰ ਜਗਨ ਨਾਥ, ਸ੍ਰੀ ਗੰਗਾਦਿ ਥਾਨੋਂ ਮੇਂ ਚਾਰੋਂ ਬਰਣ ਏਕ ਥਾਨ ਮੇਂ ਖਾਤੇ ਹੈਂ। ਯਾਂਤੇ ਏਕ ਥਾਨ ਮੇਂ ਖਾਣੇ ਕੀ ਚਾਲ ਪੱਛਮ ਮੇਂ ਤੁਰਕ ਰਾਜ ਕੇ ਅਧਿਕ ਤੇਜ ਕੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੇ ਪੜੀ ਹੈ। ਔਰ – ਜਗੰਨਾਥਿ ਥਾਨੋਂ ਮੇਂ ਮਹਾਤਮ ਕੀ ਪੋਥੀਓਂ ਕੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੇ ਪੜੀ ਹੈ। ਵੈਸੇ ਮਹਾਤਮ ਪ੍ਰਤਿਪਾਦਕ ਪੋਥੀਓਂ ਕੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੇ ਭੀ ਇਸ ਮਤ ਮੇਂ ਸਮਝੋ।

ਅਵਰ ਮਤੋਂ ਮੇਂ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਕੀ ਪਖਾਣ ਮੂਰਤੀਓਂ ਆਗੇ ਧਰ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਕੋ ਅਰਪਣ ਕਰਣੇ ਕੀ ਰੀਤ ਹੈ। ਇਸ ਮਤ ਮੇਂ ਸਰਬ ਕੇ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਕੇ ਜਸ ਪ੍ਰਤਿਪਾਦਕ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਕੋ ਹੀ ਪਰਮਾਤਮ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸ੍ਵਰੂਪਮਾਨ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਅਰਪਨ ਕਰਣੇ ਕੀ ਰੀਤ ਹੈ। ਬਚਨ ਭੀ ਹੈ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਮੇਂ "ਪੋਥੀ ਪਰਮੇਸਰ ਕਾ ਥਾਨ" ਯਵਨ ਲੋਕ ਪੋਥੀ ਮੂਰਤ ਸੇ ਬਿਨਾ ਹੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਕੋ ਭੋਗ ਲਗਾਵਤੇ ਹੈਂ ਅਰ ਸਦਾ ਸਭ ਦੇਸੋਂ ਕੇ ਮਿਲ ਕੇ ਖਾਤੇ ਹੈਂ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੋਂ ਕੋ ਯੇਹ ਚਾਲ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ। ਵੋਹ ਏਕ ਥਾਨ ਮੇਂ ਬੈਠ ਰੋਟੀ ਜਦੇ ਮੁਦੇ ਪਾਤ੍ਰੋਂ ਮੇਂ ਖਾਤੇ ਹੈਂ। ਪਾਣੀ ਭੰਗੀਓਂ ਕਾ ਭੀ ਪੀ ਲੇਤੇ ਹੈਂ।

ਫਿਰਕੇ ਭਾਵ ਮਤੋਂ ਕੇ ਅਵਾਂਤਰ ਭੇਦ ਇਨ ਯਵਨੋਂ ਮੇਂ ਭੀ ਹਿੰਦ ਕੇ ਮਤੋ ਵਤ ਬਹੁਤ ਹੈਂ ਜੈਸੇ – ਮੂਸਾ ਕੇ ਇਕ ਹੱਤਰ ਫਿਰਕੇ ਹੈਂ। ਈਸਾ ਕੇ ਬਹੱਤਰ ਫਿਰਕੇ ਹੈਂ। ਮੁਹੰਮਦ ਕੇ ਤਿਹੱਤਰ ਫਿਰਕੇ ਹੈਂ। ਏਕ ਏਕ ਫਿਰਕਾ ਇਨ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸਭ ਕਾ ਆਪ ਕੋ ਸ੍ਵਰਗੀ ਮਾਨਤਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਰਹੇ ਸਭ ਕੋ ਨਰਕੀ ਬੋਲਤਾ ਹੈ। ਹਿੰਦ ਮੇਂ ਨਾਸਤਕ ਲੋਗੋਂ ਕੇ ਅਨੇਕ ਭੇਦੋ ਮੇਂ ਜੈਨ ਮਤ ਕੇ ਢੂੰਢੀਆ ਲੋਕ ਆਪ ਕੋ ਸ੍ਰੇਸ੍ਟ ਮਾਨਤੇ ਹੈਂ। ਪੂਜੋਂ ਕੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਤੇ ਹੈਂ। ਆਸ੍ਤਿਕ ਲੋਗੋਂ ਮੇਂ ਸ਼ੰਕਰ ਮਤ ਕੇ ਦੰਡੀ ਸੰਨਿਆਸੀ ਆਪ ਕੋ ਸ੍ਰੇਸ੍ਟ ਮਾਨਤੇ ਹੈਂ। ਮਠ ਧਾਰੀ ਗੁਸਾਈਓਂ ਕੀ ਬਹੁਤ ਨਿੰਦਾ ਕਰਤੇ ਹੈਂ। ਚੌਥੀ ਸਾਲ ਕੇ ਕੁੰਭ ਮੇਂ ਗੰਗਾ ਜੀ ਪੈ ਇਸੀ ਬਾਤ ਕਾ ਝਗੜਾ ਹੁਆ ਥਾ। ਬੈਸਨਵੋਂ ਮੇਂ ਆਚਾਰੀ ਲੋਗ ਆਪ ਕੋ ਬੜਾ ਮਾਨਤੇ ਹੈਂ। ਔਰ ਬੈਰਾਗੀਓਂ ਕੋ ਛੋਟਾ ਜਾਨਤੇ ਹੈਂ। ਦੁਰਗਾ ਉਪਾਸ਼ਕ ਬੀਰ ਚੱਕ੍ ਵਾਲੇ ਵਾਮੀਓਂ ਸੇ ਦਿਬ੍ਜ ਚੱਕ੍ ਵਾਲੇ ਕੌਲ ਔ ਘੋਰੀ ਲੋਗ ਅਪਣੇ ਕੋ ਪਰਮ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਸਮਝਤੇ ਹੈਂ। ਉਨ ਕੋ ਨਿਊਨ ਮਾਨਤੇ ਹੈਂ। ਇਨ ਕਾ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਗੁਰਮਤ ਨਰਣਯ ਮੇਂ ਲਿਖਾ ਦੇਖ ਲੈਣਾ।

ਗੁਰੂਮਤ ਮੇਂ ਉਦਾਸੀਓਂ ਮੇਂ ਨਾਂਗੇ, ਸਿੱਖੋਂ ਮੇਂ ਨਿਹੰਗ ਅਪਣੇ ਕੋ ਉਤਮ ਅਵਰੋਂ ਕੋ ਅਲਪ ਮਾਨਤੋ ਹੈਂ। ਬਰਣੋ ਮੇਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਅਪਣੇ ਕੋ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਜਾਨਤੇ ਹੈਂ। ਪੰਤੂ ਬਿਚਾਰਵਾਨ ਪੱਖ ਪਾਤ ਹੀਣੋ ਕੇ ਔ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਕੇ ਸਮੀਪ ਬਡਾਈ ਉਨ ਕੀ ਹੈ ਜੋ ਪੁਰਖ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਮੇਂ ਅਰ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਕੀ ਭਗਤੀ ਮੇਂ ਪੂਰੇ ਹੈਂ ਅਰ ਦਇਆ, ਖਿਮਾ, ਸਤਜ ਭਾਖਣਾਦਿ ਉੱਤਮ ਸੁਭਾਵੋਂ ਕੇ ਸਹਿਤ ਔ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧਾਦਿ ਮੰਦ ਸੁਭਾਵੋਂ ਸੇ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਯਾਹੀ ਭਾਵ ਪੈ ਗੁਰੂ ਵਚਨ ਹੈ "ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਕਿਨੇ ਨ ਪਾਇਓ ਪੂਛਹੁ ਗਿਆਨੀਆ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਜਾਇ'' ਗੁਰ ਦਸਮ ਜੀ ਭੀ ਲਿਖੇ ਹੈਂ ''ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਅਹੰਕਾਰ ਲੋਭ ਹਠ ਮੋਹ ਨ ਮਨ ਸਿਉਂ ਲਿਆਵੈ। ਤਬ ਹੀ ਆਤਮ ਤਤ ਕੋ ਦਰਸੈ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਕਹ ਪਾਵੈ।

ਬਾਹਰ ਕੇ ਸਭ ਚਿੰਨ ਸਿਪਾਹੀਓਂ ਕੀ ਵਰਦੀਓਂ ਵਤ ਸਭ ਮਤੋਂ ਮੈਂ ਪ੍ਰਿਥਕ ਪ੍ਰਿਥਕ ਸੰਪ੍ਰਦਾਯ ਕੀ ਪਛਾਣ ਕੇ ਲੀਏ ਹੈਂ ਧਰਮ ਕੇ ਲੀਏ ਨਹੀਂ।

ਜੇਕਰ ਬਾਹਰਲੇ ਚਿੰਨ ਹੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਕੇ ਮੇਲ ਮੈ ਕਾਰਣ ਹੋਵੈਂ, ਤਬ ਭੀਤਰ ਕੇ ਕਪਟੀ ਅੌ ਉੱਪਰ ਸੇ ਬਾਹਰ ਕੇ ਚਿੰਨੋਂ ਵਾਲੇ ਪੁਰਖੋਂ ਕਾ ਨਾਮ ਠੱਗ ਅਰ ਬਗਲੇ ਭਗਤ ਨਾਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਏ। ਕਹੇ ਸਭੀ ਹੈਂ, ਯਾਂਤੇ ਬਾਹਰਲੇ ਚਿੰਨ ਧਰਮ ਸਿੱਧੀ ਕੇ ਤਥਾ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕੇ ਕਾਰਣ ਨਹੀਂ ਯਾਹੀ ਭਾਵ ਸੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਅਪਣੇ ਮਾਰਗ ਕੇ ਪੱਕੇ ਚਿੰਨ ਕੇਸੋਂ ਕੋ ਭੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕੇ ਹੇਤੁਤਾ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਸੇ ਨਿਖੇਧ ਕਰੀ ਹੈ ਜੋ ''ਕੇਸ ਧਰੇ ਨ ਮਿਲੈ ਹਰਿ ਪਿਆਰੇ'' ਅਰ ਔਰ ਭੀ ਸੰਪੂਰਣ ਭੇਖੋਂ ਕੇ ਚਿੰਨੋਂ ਹੀ ''ਖੂਕ ਮਲ ਹਾਰੀ'' ਇਤਿ ਆਦਿ ਪਾਠ ਸੇ ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ ਮੈਂ ਬਿਸਤਾਰ ਸੇ ਨਿਖੇਧੀ ਕਰੀ ਹੈ। ਭਾਵ ਇਸ ਪਾਠ ਕਾ ਯੇਹ ਹੈ ਮਲ ਮੂਤ੍ਰ ਭੁਖਸ਼ੀ ਘੋਰ ਮਾਰਗ ਸੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕੀ ਆਸਾ ਵਾਲੇ ਸੂਰੋਂ ਕੋ, ਬਿਭੂਤ ਮਲ ਆਸਾ ਵਾਲੇ ਗਜ ਗਰਧਭੋਂ ਕੋ, ਮਸਾਨ ਵਸ ਆਸਾ ਵਾਲੇ ਸਿੰਗਾਲੋਂ ਕੋ, ਮਠੋਂ ਮੈਂ ਇਕਾਂਤ ਵਸ ਆਸਾ ਵਾਲੇ ਉਲੂਓਂ ਕੋ ਤੀਰਥੋਂ ਮੈਂ ਡੋਲ, ਆਸਾ ਵਾਲੇ ਬਨੋਂ ਮੈਂ ਫਿਰਤੇ ਮ੍ਰਗੋਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

कौ, मौन से आसा वाले ब्रिछौं कौ, जती रहि आसा वाले बीजड़िउं कौ, नगन पाउं फिर आसा वाले बैंदूं कौ मुखीआ समझै। ऐसे ही औरौं का निखेध है। आदि ग्रंथ साहिब में सपशट ही लिखा है – 'भेखी प्रभु न पाईऐ बिन सची सिखं॥' अब इस बिचार में बहुत किआ कहैं। सभ देसौं में फिर देखो, छाक जे तीन ही पंते होवैंगे, अधिक निछुन कहीं नहीं मिलैंगे। जांते वेद से उपदेश सुनो तहां भी मंद सुभावों कौ छोड़ शुभ सुभावों से सद गती की प्रापती सुनैंगे। पुराणों से सुनै, तहां भी वही बात है। शासत्र, सिम्रती, सूत्र, संपिता इतिहासों से सुनै तहां भी इसी रीति से तरना लिखा है। उतम सुभावों कौ छोड़ मंद सुभावों से काहू मत में सद गती नहीं लिखी। जिस में लिखी है सो वाम मत प्रमाण नहीं। जांते जो पुरख अपने उपदेशों कौ उतम, अवरों के उपदेशों कौ मंद लिखते हों गे सो केवल घुमारी अपने बरतन ही सलाहती है। इस दृशटांत वत अपने मत में लगावण हेत और संसार में आपनी प्रसिधी हेत कहिते हैं, और कुछ प्रजोजन नहीं प्रतीत होता।

अपनी प्रसिधी संसार कौ सचा मानने वाले लोगों ने ही नहीं चाही, झूठा कहिने वालिओं ने दस गुनी बध के चाही है। जैसे बोध मत की पोथीआं

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਡੁਬਾਵਣੇ ਸੇ ਸ਼ੰਕਰਾਚਾਰਜ ਨੇ। ਤਥਾ ਈਸ਼ੂਰ ਕੀ ਵਿਦਯਾ ਕਾ ਬਿਸਤਾਰ ਕਰਣ ਕੇ ਬ੍ਯਾਜ ਸੇ ਇਤਿਹਾਸ ਪੁਰਾਣ ਰਚ ਅਪਣੀ ਬਾਣੀ ਕਾ ਬਿਸਤਾਰ ਕਰਤੇ ਬਜਾਸ ਰਿਖੀ ਨੇ। ਤਥਾ ਸਿੰ-ਮ੍ਰਿਤੀਆਂ ਰਚ ਆਨ ਰਿਖੀਓਂ ਨੇ। ਏਵੰ ਬੇਦ ਬਾਣੀ ਕਾ ਸੱਚਾ ਅਰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਣ ਕੀ ਪ੍ਰਤਿਗਿਆ ਕਰ ਨਿਊਨ ਬੁੱਧੀ ਲੋਗੋਂ ਮੇਂ ਅਪਣੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਕਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਤੇ ਇਨ ਦਿਨੋਂ ਕੇ ਬੇਦ ਬਿਆਖਿਆਤਾਰੋਂ ਨੇ ਯਹੀ ਦਸ਼ਾ ਯਵਨੋਂ ਕੇ ਆਲਮ, ਫਾਜ਼ਲ, ਰੌਂਸ, ਕੁਤਬ ਪੈਗੰਬਰੋਂ ਕੀ ਹੈ। ਸੋਈ ਬਚਿੱਤਰ ਨਾਟਕ ਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਭ ਕੀ ਸੰਸਾਰ ਮੇਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਚਾਹਣੇ ਕੀ ਇੱਛਾ ਬਰਨਨ ਕਰੀ ਹੈ। ਯਥਾ –

"ਜੋ ਜੋ ਹੋਤ ਭਜੋ ਜਗ ਸਜਾਨਾ ॥
ਤਿਨ ਤਿਨ ਅਪਨਾ ਰਾਹ ਚਲਾਨਾ ॥"

ਯਾਂਤੇ ਨਿਸਚੇ ਕਰੋ, ਜੋ ਦੂਸਰੋਂ ਕੋ ਨਿੰਦ ਕੇ ਅਪਣੀ ਬਡਾਈ ਕਰਤੇ ਹੈ, ਵੋਹ ਸਭੀ ਸ੍ਵਾਰਥੀ ਹੈਂ। ਏਤਾ ਬਿਸੇਖ ਹੈ ਜਿਨ ਮਤੋਂ ਕਾ ਮੂਲ ਹੀ ਸਿਥਲ ਹੈ ਵੋਹ ਨਿਸ਼ੰਕ ਹੀ ਨਿੰਦਣੇ ਜੋਗ ਹੈਂ। ਜੈਸੇ ਚਾਰ ਭੂਤੋਂ ਸੇ ਜਗਤ ਕੀ ਰਚਨਾ ਮਾਨਤਾ ਚਾਰ ਵਾਕ ਮਤ ਨਿੰਦਾ ਜੋਗ ਹੈ, ਉਸ ਕੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰੇ।

ਗਰਧਬੋਂ ਕੋ ਖੇਤ ਖੁਲਾ ਦੇਣਾ ਭੀ ਬੁੱਧੀ ਕਾ ਕਾਮ ਨਹੀਂ। ਕੁਛ ਸੱਚ ਝੂਠ ਪਰਖ ਕੇ ਹੀ ਮਤ ਮੇਂ ਕਮਰ ਬਾਂਧਨੀ ਸਾਰ ਹੈ। ਦੈਵ ਜੋਗ ਸੇ ਪਹਿਲੇ ਝੂਠੇ ਮਤ ਮੇਂ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਟ ਹੋ ਗਏ ਕੋ ਪੀਛੇ ਸੇ ਖਬਰ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਤਬ ਨਿਸ਼ੰਗ ਉਸ ਕੋ ਛੋਡ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਆਗੇ ਚੱਲ ਦੇਵੇ। ਫੁੱਟੀ ਨੌਕਾ ਪੈ ਚਤੁ ਪ੍ਰਬਲ ਨਦੀ ਕੇ ਬੇਗ ਮੇਂ ਰੁੜ ਜਾਣਾ ਭੀ ਭਲਾ ਨਹੀਂ। ਸੋ ਮਤ ਕਾ ਸੱਚਾ ਪਣ ਏਤਾ ਹੀ ਹੈ। ਨਿਰਲੋਭੀ ਸ਼ਤਜਵਾਦੀ ਗੁਰੂ ਕੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੇ ਸੱਚੀ ਵਸਤੂ ਕੋ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਦੇਣਾ। ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਣੇ ਕੇ ਨਿਖਲ ਉਪਾਓਂ ਮੇਂ ਪਹਿਲਾ ਉਪਾਉ ਗੁਰ ਤੀਰਥੋਂ ਮੇਂ ਪ੍ਰੇਮ ਹੈ। ਯਾਹੀ ਭਾਵ ਸੇ ਪਹਿਲੇ ਬਿਸ਼ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਕੇ ਸਾਖਿਆਤ ਅਵਤਾਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੇ ਤੀਰਥੋਂ ਸੇ ਲੇ ਤਿਨ ਕੇ ਅੰਸ ਕਲਾ ਰੂਪ ਨਿਖਲ ਅਵਤਾਰੋਂ ਕੇ ਤੀਰਥੋਂ ਕਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਲਿਖਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਲੋਗ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੋ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਕਾ ਭਗਤ ਮਾਤ੍ਰ ਜਾਣਦੇ ਹੈਂ। ਅਰ ਮਛ, ਕੱਛ, ਬਰਾਹ, ਨਰਸਿੰਘ, ਹੰਸ, ਹਜ ਗ੍ਰੀਵ ਕੋ ਬਿਸ਼ਨੂੰ ਕਾ ਪੂਰਾ ਅਵਤਾਰ ਮਾਨਤੇ ਹੈਂ।

ਭਗਤ ਕਾ ਅਰਥ ਸੇਵਕ ਹੈ। ਬਿਸਨੂੰ ਕੇ ਅਵਤਾਰ ਸ਼ਰਬ ਕੇ ਸ੍ਵਾਮੀ ਹੋਤੇ ਹੈਂ। ਸੇਵਕ ਨਹੀਂ ਹੋਤੇ। ਯੇਹ ਵਾਰਤਾ ਭਗਤ ਮਾਤ੍ਰ ਕਹਿਣੇ ਮੇਂ ਹੇਤੁ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ ਸੋ ਯੇਹ ਕਹਿਣਾ ਕੇਵਲ ਅਗਜਾਨ ਸੇ ਹੈ। ਕਾਹੇ ਤੇ? ਗੀਤਾ ਮੇਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ ਕਿ "ਜੋ ਭਗਤ ਜੈਸੇ ਭਾਵ ਸੇ ਮੁਝ ਕੋ ਸੇਵਤੇ ਹੈਂ ਮੈਂ ਭੀ ਉਨਕੋ ਉਸੀ ਸਖਜ, ਦਾਸ ਭਾਵੋਂ ਸੇ ਸੇਵਤਾ ਹੂੰ" ਇਸ ਕਹਿਣੇ ਸੇ ਅਵਤਾਰੋਂ ਮੇਂ ਭਗਤ ਪੁਣਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਹੀ ਸਿੱਧ ਕੀਆ ਹੈ। ਕਿੰਚ ਦੁਸ਼ਟੋਂ ਕੇ ਬਿਨਾਸ ਸਹਿਤ ਧਰਮ ਕੀ ਰੱਖਿਆ, ਔ ਸੰਤੋਂ ਕੀ ਰੱਖਿਆ ਹੇਤ ਸਭੀ ਅਵਤਾਰ ਹੁਵੇ ਹੈਂ। ਸੋਈ ਸੰਤੋਂ ਕੀ ਸੇਵਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਕੇ ਕਰਣੇ ਵਾਲੇ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਸਭੀ ਅਵਤਾਰ ਭਗਤ ਹੈਂ। ਯਾਂਤੇ ਮੁਝਸੇ ਹੀ ਸਭ ਬਿਸ੍ਵ ਹੋਵੇ ਹੈਂ। ਇਸ ਲੀਏ ਮੈਂ ਸਭ ਕਾ ਕਰਤਾ ਹੂੰ। ਕਾਹੂੰ ਅਵਤਾਰ ਕੇ ਐਸੇ ਲਿਖਣੇ ਸੇ ਤਾਂ ਕੋ ਸਰਬ ਕਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਜਾਣ ਲੇਣਾ। ਅਰ ਹੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ! ਮੈਂ ਆਪਕਾ ਸੇਵਕ ਹੂੰ। ਐਸੇ ਸੇਵਕੋਂ ਕੋ ਗੁਰੂ ਭਗਤੀ ਬਤਾਵਣੇ ਹੇਤ ਕਾਹੂੰ ਕੇ ਸੇਵਕ ਲਿਖਣੇ ਸੇ ਤਾਂ ਕੋ ਭਗਤ ਮਾਤ੍ਰ ਜਾਣ ਲੇਣਾ। ਜਾਨਣੇ ਵਾਲੇ ਕਾ ਅਗਜਾਨ ਹੈ। "ਮੈਂ ਸਰਬ ਕਾ ਕਰਤਾ ਹੂੰ" ਐਸੇ ਕਹਿਣੇ ਵਾਲੇ ਕੇ ਹੀ ਅਵਤਾਰ ਮਾਨਣਾ ਹੋਵੇ ਤਬ ਮੈਂ ਹੀ ਸੂਰਜ ਹੁਆ, ਮੈਂ ਹੀ ਸਰਬ ਮਨੁੱਖੋਂ ਕਾ ਬਾਪ ਮਨੂੰ ਹੁਆ। ਐਸੇ ਵੇਦ ਮੇਂ ਵਾਮਦੇਵ ਕੇ ਕਹਿਣੇ ਸੇ ਤਾਹੀਂ ਕੋ ਮੁਖਜ ਅਵਤਾਰ ਮਾਨਣਾ ਚਾਹੀਏ। ਪੁਰਾਣ ਮੇਂ ਤਾਂ ਕੋ ਅਵਤਾਰਤਾ ਲਿਖੀ ਨਹੀਂ। ਯਾਂ ਤੇ ਅਹੰਕਾਰ ਕੇ ਬਚਨ ਸੇ ਔਰ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਕੇ ਬਚਨ ਸੇ ਸ੍ਵਾਮੀ ਸੇਵਕ ਭਾਵ ਕਾ ਨਿਰਣਯ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇ, ਐਸੇ ਨਾ ਮਾਨੇ।

ਸੀਤਾ ਬਿਯੋਗ ਸਮੇ ਕਹੇ ਰਾਮ ਕੇ ਬਚਨੋਂ ਸੇ, ਰਾਧਾ ਸਾਥ ਪ੍ਰੇਮ ਸਮੇਂ ਕਹੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੇ ਬਚਨੋਂ ਸੇ, ਤਿਨ ਕੋ ਅਵਤਾਰਤਾ ਛੋਡ ਅੱਛੀ ਰੀਤ ਕਾ ਭਗਤ ਨਹੀਂ ਸਿੱਧ ਹੋਵੇਗਾ। ਜੇਕਰ ਰਾਮ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਕੇ ਬਚਨ ਦੇਹ ਧਾਰੀ ਕੀ ਦਸ਼ਾ ਸੂਚਨ ਪੈ ਹੈ ਤਬ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਬਚਨ ਭੀ ਉਸੀ ਭਾਵ ਪੈ ਜਾਣੋ। ਯਾਂਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਭਗਵਾਨ ਕੇ ਮੁਖਜ ਅਵਤਾਰ ਹੈਂ। ਔਰ ਜਿਨ ਪੁਰਾਣੋਂ ਕੇ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਔਰੋਂ ਕੋ ਪੂਰੇ ਅਵਤਾਰ ਸਮਝਤੇ ਹੈਂ ਤਿਨਮੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਅਵਤਾਰਤਾ ਭੀ ਭਵਿਖਤ ਪੁਰਾਣ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਮੈਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ।

ਭਵਿਖਤ ਪੁਰਾਣ ਕੇ ਪੂਰਬ ਭਾਗ ਮੈਂ ਅਠਾਈਸਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਵਿਖੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਖ ਕੇ ਹਾਥ ਕੀ ਰੇਖਾ ਸੇ ਸੁਭਾ ਸੁਭ ਚਿੰਨ ਲਿਖੇ ਹੈਂ ਅਰੋ ਖੜਾਨਨ ਮੈਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ ਪਾਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਆ। ਜੋ ਕਲਜੁਗ ਮੈ ਰਾਜ ਚਿੰਨ੍ਹੋਂ ਵਾਲੇ ਪੁਰਖ ਹੋਵੈਂਗੇ ਤਿਨ ਕਾ ਮੇਰੇ ਕੋ ਬਰਨਨ ਕਰੋ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਸੁਣ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ ਨੇ ਰਾਜਾ ਪ੍ਰੀਖਜ ਸੇ ਲੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਰਾਜਾਲੋਗਨ ਕਾ ਬਰਨਨਕਰ ਪੀਛੈਬਡੇਅਧਰਮੀ ਰਾਜਾ ਲੋਗਨ ਕਾ ਬਰਨਨ ਕੀਆ। ਜਿਨ ਕੇ ਦੁਰਾਚਾਰ ਮੈਂ ਮਲੇਛੋਂ ਕੀ ਬ੍ਰਿਧੀ ਹੋਵੇ। ਮਲੇਛ ਬੁਰੇ ਕਾਮ ਕਰਣੇ ਵਾਲੇ ਕਾ ਅਰ ਜਿਸਕੀ ਬਾਣੀ ਸਪਸ਼ਟ ਨਾਂ ਸਮਝੀ ਜਾਵੇ ਉਸਕਾ ਨਾਮ ਹੈ।

ਮੁਸਲਮਾਨੋਂ ਕਾ ਹਿੰਦੂਓਂ ਨੇ ਕੁਛ ਸਪਸ਼ਟ ਅਰਬੀ ਬੋਲੀ ਕੇ ਨਾਂ ਸਮਝਣੇ ਸੇ ਦੂਸਰਾ ਜ਼ਿਦ ਸੇ ਮਲੇਛ ਨਾਮ ਕਰ ਲੀਆ ਹੈ। ਜੈਸੇ ਮੁਸਲਮਾਨੋਂ ਨੇ ਜ਼ਿਦ ਸੇ ਆਰਯ ਲੋਗੋਂ ਕਾ ਨਾਮ 'ਹਿੰਦੂ' ਰਖ ਲੀਆ ਹੈ। 'ਹਿੰਦੂ' ਯਵਨੋਂ ਕੀ ਭਾਖਾ ਮੈਂ ਠੱਗ, ਚੋਰ, ਗੁਲਾਮ ਕਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਆਰਯ ਵੇਦ ਮੈਂ ਚਾਰ ਬਰਣੋ ਕਾ ਨਾਮ ਹੈ। ਪੂਰਬ ਕਹੇ ਅਧਰਮੀ ਮਲੇਛੋਂ ਕੇ ਨਾਸ ਕਰਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਤੇਤੀ ਸਲੋਕ ਸੇ ਲੇ ਚੌਤਾਲੀ ਸਲੋਕ ਪ੍ਰਯੰਤ ਗਿਆਰਾਂ ਸਲੋਕੋਂ ਮੈਂ ਨਿਖਲ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਲਿਖਾ ਹੈ। ਆਧੇ ਤੇਤੀ, ਪੂਰੇ ਚੌਤੀ ਪੈਤੀਸ ਮੈਂ ਅਵਤਾਰ ਹੋਣੇ ਕਾ ਥਾਨ ਪਸਚਮ ਦੇਸ, ਬੇਦੀ ਬੰਸ, ਨਾਨਕ ਨਾਮ, ਖੱਤ੍ਰੀ ਕੁਲ ਮੈਂ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਜਨਮ ਰਿਖਿ ਬ੍ਰਹਮ ਗਜਾਨ ਕੀ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਕਾ ਪ੍ਰਬੁੱਤ ਕਰਣੇ ਵਾਲਾ ਬਿਸ਼ਨੁੰ ਕਾ ਅਵਤਾਰ ਲਿਖਾ ਹੈ। ਛੱਤੀਸਵੇਂ ਸੋ "ਪੁਨਾ ਪੁਨਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰੇਗਾ ਕਹਿਣੇ ਸੋ ਅੰਗਦਾਦਿ ਗੁਰੁ ਅਵਤਾਰ ਲਿਖੇ ਹੈਂ ਯਥਾ —

ਏਵੰ ਵੈ ਧਰਮ ਪ੍ਰਾਚਰਯੰਭਵਿਸਯਤਿ ਯਦਾ ਕਲੌ ॥੩੩
ਤਦਾਵੈ ਲੋਕ ਰਖਸ਼ਾਰਥੰ ਮਲੇਛਾਨਾਂ ਨਾਸ਼ ਹੇਤਵੇ ।
ਪਸ਼ਿਚਮੇ ਤੁ ਸ਼ੁਭੇ ਦੇਸ਼ੇ ਵੈਦੀ ਵੰਸ਼ੇ ਚ ਨਾਨਕੋ ॥੩੪
ਨਾਮਨਾ ਭੁਵਿਰਾਜਰਸ਼ੀ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੈਕ ਮਾਨਸ: ।
ਭਵਿਸਯਤਿ ਕਲੌ ਸਕੰਦ ਤਤ੍ਰ ਵਿਤ ਕਲਯਾਹਰੇ ॥੩੫॥

ਇਤਯਾਦਿ ਭਵਿਸ਼ਯਤ ਪੁਰਾਣ ਮੇਂ ਚੌਤਾਲੀ ਸਲੋਕ ਪ੍ਰਯੰਤ ਦੇਖੇਂ ।

ਇਨ ਸਲੋਕੋਂ ਮੇਂ ਕਹੀ ਵਾਰਤਾ :—

"ਅਬ ਮੈਂ ਕਹੌਂ ਭਵਿਖਤ ਪਰਬਾ ।
ਜਿਸ ਬਿਧਿ ਕਹਿਓ ਬਜਾਸ ਰਿਖਿ ਸਰਬਾ ॥"

ਐਸੇ ਪ੍ਰਤਗਿਆ ਕਰ ਸੋ ਸਾਖੀ ਮੇਂ ਬਰਨਨ ਕਰੀ ਹੁਈ ਹੈ । ਇਨ ਕਾ ਬਿਸੇਖ ਅਰਥ ਲਿਖਣੇ ਕਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਨਹੀਂ । ਗੁਰੁ ਜੀ ਕੀ ਅਵਤਾਰਤਾ ਬੋਧਕ ਛੱਤੀਸ ਪ੍ਰਯੰਤ ਸਲੋਕੋਂ ਕਾ ਭਾਵ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਲਿਖ ਦੀਆ ਹੈ । ਅਰ ਜਨਮ ਕਰਮ ਕੇ ਥਾਨ ਗੁਰੁ ਤੀਰਥੋਂ ਮੇਂ ਲਿਖ ਦੀਏ ਹੈਂ ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

– ਭਗਤਾਂ ਕੇ ਨਾਮ –

ਮੇਰੀ ਇਛਾ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਮੇਂ ਲਿਖੇ ਭਗਤੋਂ ਕੇ ਜਨਮਾਦਿ ਥਾਨ ਲਿਖਣੇ ਕੀ ਭੀ ਥੀ। ਪਰੰਤੂ ਇਨ ਦਿਨੋਂ ਮੇਂ ਸੁਣਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਬੀਰ ਪੰਥੀ ਸਾਧੋਂ ਨੇ ਕਾਂਸੀ, ਕਬੀਰ ਕੇ ਜਨਮ ਥਾਨ ਕਬੀਰ ਚੌਰੇ ਮੇਂ ਰੱਖੇ ਕਬੀਰ ਕੇ ਰੱਛ ਤੁਰ ਜੈਸੇ ਸਾਮਾਨ ਦਾਹ ਕਰ ਦੀਏ ਅਰ ਲੋਈ ਕੋ ਇਸਤ੍ਰੀ, ਕਮਾਲ ਕੋ ਬੇਟਾ, ਕਬੀਰ ਕੋ ਜੁਲਾਹਾ ਅਰ ਰਾਮਾ ਨੰਦ ਜੀ ਕਾ ਚੇਲਾ ਮਾਨਣਾ ਭੀ ਛੋਡ ਦੀਆ ਹੈ।ਕਬੀਰ ਕੋ ਸਤ ਕਾ ਪੈਗੰਬਰ ਨੂਰੀ ਸੂਰਤ ਇੱਛਾ ਧਾਰੀ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ। ਸਤ ਕੋ ਸਰਬ ਕਾ ਸ੍ਵਾਮੀ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ। ਅਰ ਸਰਬ ਲੋਕੋਂ ਕੋ ਸਤ ਕੇ ਬੇਟਿਓਂ ਮੇਂ ਨਿਰੰਜਨ ਕੇ ਪੁੱਤ੍ਰ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨ, ਮਹੇਸ਼ ਕੇ ਉਪਾਸ਼ਕ ਬਤਾਵਤੇ ਹੈਂ। ਅਰ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਜੋ ਨਾਮ ਜਪਤੇ ਹੈਂ ਸੋ ਸਭ ਨਾਮ ਨਿਰੰਜਨ ਕੇ ਹੈਂ। ਅਰ ਨਿਰੰਜਨ ਕਾ ਨਾਮ ਹੀ ਕਾਲ ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਹੈ। ਤਿਸ ਮਹਾਂ ਕਾਲ ਕੋ ਜੀਤ ਕੇ ਸਰਬ ਲੋਗੋਂ ਕੇ ਉਧਾਰ ਹੇਤ ਕਬੀਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁਏ। ਅਰ ਨਾਮ ਕਬੀਰ ਕਾ ਜੰਗ ਜੀਤ ਤਥਾ ਗਜਾਨੀ ਜੀ ਹੈ ਐਸੇ ਸੁਣਾਤੇ ਹੈਂ।

ਸੋ ਜਾਨ ਪੜਾ ਪਹਿਲੇ ਕਾਹੂੰ ਕਬੀਰ ਪੰਥੀ ਸਾਧ ਕੋ ਪੀਛੇ ਕਹੀ ਸਭ ਬਾਤੋਂ ਕਾ ਸ੍ਵਪਨਾ ਹੁਆ। ਉਸਨੇ 'ਅਨੁਰਾਗ ਸਾਗਰ' ਨਾਮੀ ਪੋਥੀ ਮੇਂ ਲਿਖ, ਕਬੀਰ ਕੇ ਮਾਂ, ਬਾਪ,

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਔਰਤ, ਲੜਕੇ, ਨਾਮ ਥਾਮ ਕਾ ਪੱਤਾ ਹੀ ਦੂਰ ਕੀਆ। ਯਾਂਤੇ ਮੈਂ ਭੀ ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਲਿਖੋਂ। ਕੋਈ ਦਿਨ ਮੈਂ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਮੈਂ ਲਿਖੇ ਪਹਿਲੇ ਭਗਤ ਵਤ ਔਰ ਭਗਤੋਂ ਕੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਜਨ ਉਨ ਕਾ ਭੀ ਐਸਾ ਹੀ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਲਿਖੇਂਗੇ। ਤਬ ਸਭ ਕੇ ਜਨਮ ਥਾਨ ਲਿਖੇ ਝੂਠੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਵੇਂਗੇ। ਇਸ ਲੀਏ ਸਭ ਭਗਤੋਂ ਕੇ ਲਿਖਣੇ ਛੋਡ ਦੀਏ।

ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ ਭੀ ਕਬੀਰ ਭਗਤ ਕਾ ਅਨੁਰਾਗ ਸਾਗਰ ਵਾਲਾ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਪਹਿਲੇ ਸੁਣ ਲੇਤੇ ਤਬ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਮੈਂ ਕਬੀਰ ਕੇ ਨਾਮ ਕੀ ਬਾਣੀ ਨਾਂ ਹੀ ਚੜ੍ਹਾਵਤੇ। ਕਾਹੇ ਤੇ? ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਮੈਂ ਲਿਖੇ 'ਮੇਰੀ ਬਹੁਰੀਆ ਕੋ ਧਨੀਆ ਨਾਉ' ਇਤਿਆਦਿ ਬਚਨੋਂ ਕੋ ਕਬੀਰ ਪੰਥੀ ਝੂਠਾ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ। ਜੋ ਇਸ ਬਾਤ ਕੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਕਰਨੀ ਚਾਹੇ ਸੋ 'ਅਨੁਰਾਗ ਸਾਗਰ ਗ੍ਰੰਥ' ਤਥਾ ਫਰੀਦ ਕੋਟ ਕੇ ਸਮੀਪ 'ਦੋਦੇ ਗ੍ਰਾਮ' ਵਾਸੀ ਪਰਮਾਨੰਦ ਕਬੀਰ ਪੰਥੀ ਕੀ 'ਕਬੀਰ ਮਨਸੂਰ' ਕਿਤਾਬ ਦੇਖ ਲੇਵੇ।

ਵਾਸਤਵ ਸੇ ਉਨ ਕਾ ਲਿਖਣਾ ਮਿਥਿਆ ਸਿੱਧ ਹੋਤਾ ਹੈ। ਕਾਹੇ ਤੇ? ਕਬੀਰ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੀ 'ਬੀਜਕ ਬਾਣੀ' ਮੈਂ ਅਪਨੇ ਕੋ ਜੁਲਾਹਾ ਲਿਖਤੇ ਹੈਂ। ਯਾਂਤੇ ਕਬੀਰ ਜੀ ਕੇ ਬਚਨ ਸੇ ਹੀ ਅਨੁਰਾਗ ਸਾਗਰ ਕੋ ਝੂਠਾ ਸਿੱਧ ਹੋਣੇ ਸੇ ਅਨੁਰਾਗ ਸਾਗਰ ਸਹੀ ਕਾਹੂੰ ਕਬੀਰ ਪੰਥੀ ਕੋ ਸ੍ਵਪਨਾ ਹੁਆ। ਸ੍ਵਪਨੇ ਕਾ ਬ੍ਰਿਸਥਾਰ ਕਬੀਰ ਮਨਸੂਰ ਕਿਤਾਬ ਮੈਂ ਕੀਆ ਹੈ। ਯਾਂਤੇ ਸਿੱਧ ਹੋਤਾ ਹੈ ਕਬੀਰ ਜੁਲਾਹਾ, ਲੋਈ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਇਸਤ੍ਰੀ, ਕਮਾਲ ਬੇਟਾ,ਰਾਮਾਨੰਦ ਗੁਰੂ ਯੇਹ ਸਭ ਜਾਗ੍ਰਤ ਕੀ ਕਥਾ ਸੱਚੀ ਹੋਣੇ ਸੇ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਮੇਂ ਲਿਖਾ "ਮੇਰੀ ਬਹੁਰੀਆ ਕੋ ਧਨੀਆ ਨਾਉ" ਇਤਿਆਦਿ ਸੱਚ ਹੈ। ਰਹੋ ਅਧਿਕ ਬਿਚਾਰ।

ਅਬ ਕੁਛ ਅਪਨਾ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਲਿਖਤੇ ਹੈਂ

ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੁਝ ਕੋ ਕੁਰਛੇਤ੍ਰ ਭੂਮੀ ਮੇਂ ਸਨਿਹਤ ਤੀਰਥ ਕੇ ਕਿਨਾਰੇ ਅਰਥ ਸਹਿਤ ਇਸ਼ਟ ਮੰਤ੍ਰ ਕਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀਆ। ਜਿਸ ਕਾ ਅਰਥ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੀ ਟੀਕਾ ਮੇਂ ਕੁਛ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦਾਰਥ ਕੀ ਟੀਕਾ ਮੇਂ ਲਿਖਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰ ਸੂਚਨ ਕੀਆ, ਹਮਾਰੇ ਬ੍ਰਿਧ ਪੁਰਖ ਤੀਰਥ ਵਾਸ ਕਰਤੇ ਰਹੇ ਹੈਂ, ਯਾਂਤੇ ਤੀਰਥ ਮਹਿਮਾ ਲਿਖਣੀ ਤਥਾ ਵਾਸ ਕਰਣਾ ਭਲਾ ਹੈ। ਇਸੀ ਲੀਏ ਜਬ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ ਵਿਦਜਾ ਪੜ੍ਹਾਵਣੇ ਹੇਤ ਰੱਖੇ ਪੰਡਿਤ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਸਨਮੁਖ ਸਿੱਖਾਂ ਕੋ ਪੜ੍ਹਾਵਣੇ ਸੇ ਜਵਾਬ ਦੀਆ ਤਬ ਹਮਾਰੀ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਕੇ ਬ੍ਰਿਧ ਪੁਰਖ ਗ੍ਰੰਥ ਜੀ ਕੇ ਅਰਥ ਵੇਤਾ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੇਵਕ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੋ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਚੰਦਨ ਸਿੰਘਾਦਿ ਬਾਰਾਂ ਔਰ ਸਾਥ ਦੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕਾਂਸ਼ੀ ਤੀਰਥ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ ਵਿਦਜਾ ਪੜ੍ਹਣੇ ਹੇਤ ਭੇਜਿਆ।

ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੜ੍ਹਣੇ ਸਮੇਂ ਜਹਾਂ ਜਾ ਕਰ ਰਹੇ ਉਹਾਂ ਅਬ ਬਡਾ ਨਾਮੀ ਥਾਨ ਚੇਤਨ ਬਟ ਬਣਾ ਹੁਆ ਹੈ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਜਿਸ ਕਾ ਅਸਲ ਨਾਮ 'ਜੱਤਨ ਬੱਤ' ਹੈ। ਸਾਖੀਓਂ ਸਹਿਤ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਈ ਬਰਖ ਵਾਸ ਕਰ ਵਿਦਜਾ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਸਮੀਪ ਪਹੁੰਚ ਅਨੇਕ ਸਿੱਖੋਂ ਕੋ ਪੜਾਈ। ਜਿਨ ਮੇਂ ਏਕ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੀ ਅੱਛੇ ਹੁਏ। ਜਿਨੋਂ ਨੇ ਕੁਛ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੀ ਟੀਕਾ ਕਰੀ। ਅਰ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਕੀ ਵਾਰ ਕੀ ਟੀਕਾ ਕਰੀ। ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕੇ ਅਰਥੋਂ ਕੀ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਚਲਾਈ।

ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੇ ਸੇਵਕ ਜਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਾਂਸੀ ਮੇਂ ਉਸੀ ਥਾਨ ਮੇਂ ਜਾਇ ਰਹੇ ਜਹਾਂ ਪਹਿਲੇ ਪੜਨੇ ਗਏ ਸਾਥੀਓਂ ਸਹਿਤ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਹੇ ਥੇ।

ਜਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੇ ਮੇਹਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੁਏ। ਉਨ ਕੇ ਅੰਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਉਨ ਕੇ ਚੇਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਚੇਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੇ ਦੋ ਸਿਖ ਹੁਏ। ਏਕ ਚਰਨ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਾਲੇ ਮੋਤੀ ਰਾਮ ਜੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ। ਦੂਸਰੇ ਖੰਡੇ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਾਲੇ ਸਦਾ ਸਿੰਘ ਜੀ। ਯੇਹ ਬਡੇ ਨਾਮੀ ਪੰਡਿਤ ਜਿਨਹੁ ਨੇ ਬੇਦਾਂਤ ਕੇ ਅਤੀ ਕਠਨ ਗ੍ਰੰਥ ਅਦ੍ਵੈਤ ਸਿੱਧੀ ਪੈ ਬਡੀ ਸੁਗਮ ਸਾਰ ਚੰਦ੍ਰ ਕਾ ਟੀਕਾ ਕਰੀ ਹੈ।

ਬਰਨਾਲੇ ਮੇਂ ਜਬ ਸੰਮਤ ੧੮੨੪ ਮੇਂ ਭਾਈ ਨਿੱਕਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਾਸਿਸਟ ਕੀ ਕਥਾ ਕਰਾਈ ਉਸ ਸਮੇਂ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੇ ਤਥਾ ਚੰਦਨ ਸਿੰਘਾਦਕੇਂ ਕੇ ਸਿੱਖਜ ਕੁਇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਿਨ ਕਾ ਮਕਾਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨਿਰਮਲਿਓਂ ਕਾ ਬੁੰਗਾ ਹੈ। ਸਮੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਿਨ ਕੇ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਪੁਰ

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਫਤਿਆਬਾਦ ਸੇ ਲੇ ਮਕਾਨ ਹੈਂ। ਮਿਲਾਪ ਸਿੰਘ ਜਿਸ ਕੀ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਮੇਂ ਮਲ ਸਿੰਘੀਏ ਸਾਧ ਹੈਂ। ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜਿਨ ਕੇ ਬਹਾਲ ਸਿੰਘ ਕੇ ਸਾਧ ਹੈ। ਲੋਚਾ ਸਿੰਘ ਜਿਨ ਕੇ ਖਡੂਰੀ ਸਾਧ ਹੈਂ। ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜਿਨ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੀਏ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੇ ਸੰਤ ਹੈਂ। ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਿਨ ਕੇ ਖੁਦਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੇ ਸਿਸ਼ਜ ਹੈਂ। ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਮੋਖ ਪੰਥ ਕਾਰ ਔ ਤਿਨ ਕੋ ਸਿੱਖਜ ਗਰਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਜਿਨ ਕੇ ਕਪਾਲ ਮੋਚਨ ਕੇ ਮਕਾਨ ਹੈਂ।

ਐਸੇ ਐਸੇ ਔਰ ਬਹੁਤ ਪੜੇ ਸੁਣੇ ਮਹਾਤਮਾ ਲੋਕ ਜਹਾਂ ਤਹਾਂ ਸੇ ਮੰਗਵਾਏ ਅਰ ਕਾਂਸ਼ੀ ਸੇ ਸੱਦਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੰਗਵਾਏ। ਕਥਾ ਸ੍ਰਵਣ ਕਰਣੇਆਏ ਸੱਦਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਭ ਕੋ ਬੈਠਾਇ ਸੰਕੇਤ ਕਰਾਇ ਗਏ। ਜੋ ਪੁਰਖ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਕੇ ਮਾਰਗ ਮੇਂ ਇਸ ਨਿਖ੍ਰੀ ਪੱਖ ਮੇਂ ਸਾਧੂ ਵੇਸ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਕੋ ਆਨ ਮਾਰਗੋਂ ਮੇਂ ਪੰਥ ਕੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਹੇਤ ਮੜੀ ਮਠ ਸਿਖਾਵਨੇ ਕੇ ਥਾਨ ਪੰਚ ਕੋਸ਼ ਬਿਬੇਕ ਔ ਅਰਥੋਂ ਸਹਿਤ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ ਗੁਰਮੁਖੀ ਵਿਦਜਾ ਸਿਖਾਓ।

ਉਸ ਸਮੇਂ ਸੇ ਲੇ ਇਸ ਮਾਰਗ ਮੇਂ ਵਿਦਜਾ ਪੜਣੇ ਕੀ ਅਰ ਬਿਚਾਰ ਕਰਣੇ ਕੀ ਅਰ ਬਿਰਕਤ ਰਹਿਣੇ ਕੀ ਰੀਤ ਚਲੀ। ਇਸ ਲੀਏ ਸਿੱਖੋਂ ਕਾ ਰਾਜ ਫੈਲਣੇ ਸਮੇਂ ਇਨ੍ਹੋਂ ਨੇ ਕਹੀਂ ਜਾਗੀਰ ਨਹੀਂ ਲਈ। ਅਰ ਉਦਾਸੀ ਸਾਧੂਓਂ ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਅਖਾੜੇ ਬਾਂਧ ਜਹਾਂ ਤਹਾਂ ਜਗੀਰਾਂ ਲਈਆਂ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਬਡੇ ਮਕਾਨ ਬਣਾਏ। ਜੋ ਅਬ ਤੱਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜੀ ਜੈਸੇ ਥਾਨੋਂ ਮੇਂ ਅਖਾੜੇ ਬਣ ਰਹੇ ਹੈਂ।

ਸੱਦਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੇ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੁਏ, ਯੇਹ ਬਡੇ ਪੰਡਿਤ ਥੇ। ਕੁਰਖੇਤਰ ਮੇਂ ਕੁਬੇਰ ਤੀਰਥ ਪੈ ਇਨਕਾ ਥਾਨ ਹੈ। ਅਰ ਕੁਬੇਰ ਵਾਲੇ ਧਰਮ ਧ੍ਵਜਾ ਅਖਾੜੇ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਮਹੰਤ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਨ ਕੇ ਸ਼ਿਸਜ ਹੈਂ।

ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੇ ਸ਼ਿਸਜ ਹੀ ਹਮਾਰੇ ਪੜਦਾਦਾ ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੁਏ ਉਨਕੇ ਜਸੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੁਏ। ਉਨਕੇ ਮੁਝ ਭ੍ਰਮਰ ਕੋ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਗੰਧੀ ਦਾਤਾ ਸ੍ਰੀ ਮਤ ਮਹੋਪਕਾਰੀ ਗੁਰੂ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੁਏ। ਜਿਨ ਕੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੇ ਪ੍ਰਥਮ ਸੰਮਤ ੧੯੨੨ ਕੀ ਮੱਘਰ ਸੁੱਦੀ ਪੁੰਨਜਾਂ ਕੋ ਦ੍ਵਾਦਸ ਸਹੰਸ੍ਰ ਮੋਖ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੇ ਤਿਲਕ ਕਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁਆ। ਪਸਚਾਤ ਅਮਰ ਮੇਦਨੀ ਕੋਸ਼ੋਂ ਸੇ ਦਸ ਸਹੰਸ੍ਰ ਨਾਮ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਕਰ ੧੯੨੩ ਕੀ ਕਤਕ ਸੁਦੀ ਪੁੰਨਿਆਂ ਕੋ ਚਾਰ ਸਹੰਸ੍ਰ ਸਲੋਕ ਕਾ "ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤਰੁ ਕੋਸ਼" ਬਣਾ। ਪਸਚਾਤ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਅਰਥ ਬਿਚਾਰ ਕਾ ਪਰਮ ਸਹਾਈ ਖਟ ਸਹੰਸ੍ਰ ਆਠ ਸੈ ਸੰਖਿਆ 'ਗੁਰਮਤ ਨਿਰਣਯ ਸਾਗਰ' ਗ੍ਰੰਥ ਸੰਮਤ ੧੯੩੮ ਮੇਂ ਮਾਘ ਵਦੀ ਛਠ ਕੋ ਸਮਾਪਤ ਕੀਆ। ਇਸ ਪਸ਼ਚਾਤ ਬਾਣੀ ਕੇ ਅਰਥੋਂ ਮੇਂ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੇਨੇ ਹੇਤ ਪਾਂਚ ਸੌ ਪਛੱਤਰ ਸਲੋਕ ਸੰਖਿਆ 'ਪਰੀਖਜਾ ਪਰਕਰਣ'

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਚਾਰ ਸੈ ਬਾਈ ਸਲੋਕ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦਾਰਥ।' ਦੋ ਸੈ ਅਠਾਸੀ ਸਲੋਕ ਸੰਖਿਆ 'ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਪਰਦਰਸ਼ਨ।' ਗੁਰ ਬੰਸਾਵਲੀ ਅਰਥਾਤ 'ਗੁਰੂ ਬੰਸ ਤਰੂ ਦਰਪਣ' ਜੋਹ ਚਾਰੋਂ ਸੰਮਤ ੧੯੩੫ ਮੇਂ ਸਮਾਪਤ ਕੀਏ।

ਜਪ, ਰਹਿਰਾਸ, ਆਰਤੀ, ਸੋਹਿਲਾ, ਹਜ਼ਾਰੇ ਸ਼ਬਦੋਂ ਕੀ ਟੀਕਾ ਛੇ ਹਜ਼ਾਰ, ਛੇ ਸੌ ਸੋਲਾਂ ਸਲੋਕ ਸੰਖਿਆ ਸੰਮਤ ੧੯੩੭ ਜੇਠ ਸੁਦੀ ਤ੍ਰੈਦਸੀ ਕੋ ਸਮਾਪਤ ਕਰੀ। ਪਸਚਾਤ ਅਠਾਰਾਂ ਹਜ਼ਾਰ, ਨੌ ਸੌ, ਸਾਢੇ ਸਤਵੰਜਾ ਸਲੋਕ ਸੰਖਿਆ 'ਭਗਤਬਾਣੀ' ਕੀ ਟੀਕਾ ਸੰਮਤ ੧੯੩੯ ਕੀ ਫਾਗਣ ਵਦੀ ਸ਼ਿਵ ਚਤਰ ਦਸੀ ਕੋ ਸਮਾਪਤ ਕਰੀ। ਪਸਚਾਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੀਰਥ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਚਾਰ ਸਹੱਸ੍ਰ ਸਲੋਕ ਸੰਖਿਆ ਸੰਮਤ ੧੯੪੦ ਕੀ ਪੋਹ ਸੁਦੀ ਸਪਤਮੀ ਕੋ ਸਮਾਪਤ ਕਰੀ। ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਕੇ ਨਾਮੋ ਕਾ ਕੋਸ਼ ਤਥਾ ਟੀਕਾ ਭੀ ਅਲਪ ਰਹੇ ਸੋ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਕਿਰਪਾ ਸੇ ਪੂਰਨ ਹੋ ਸੰਖਿਆ ਸਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸਤ ਹੋਂਗੇ। ਪੂਰਬ ਲਿਖਾ ਸਮਸਤ ਪ੍ਰਸਸਤ ਸ੍ਰਿਸਤਿ ਕਰ ਕ੍ਰਿਤ ਨਗਰ ਪਟਿਆਲੇ ਮਹਾਰਾਜ ਕੇ ਮਕਾਨ ਕੋਠੀ ਧਰਮ ਗੜ ਮੇਂ ਹੁਆ।

ਗੁਰਮੰਦਰ ਰਚਨਾ ਕੀ ਲਾਗਤ ਔ ਅਜੀਵਕਾ ਸਹਿਤ ਤਿਨ ਕੋ ਬਣਨ ਕੇ ਸੰਮਤ ਤਵਾਰੀਖ ਖਾਲਸਾ ਮੇਂ ਪੰਥ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਤਾ ਹਮਾਰੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਗਜਾਨੀ ਜੀ ਲਿਖੇਂਗੇ।

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਦੋਹਿਰਾ –

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਿਖਲ ਕੇ, ਨਾਯਕ ਨਰਕ ਨਿਵਾਰ ॥
ਨਿਜ ਤੀਰਥ ਪ੍ਰਿਯ ਜਨਨ ਕੋ, ਦੇਹ ਪਦਾਰਥ ਚਾਰ ॥ ੨ ॥
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰਬ ਹੀ, ਬਿਨਜ ਸੁਣੋ ਬਰ ਏਹ ॥
ਨਿਜ ਤੀਰਥ ਪ੍ਰਿਯ ਜਨਨ ਕੋ, ਮੁਖ ਮਾਂਗੋ ਸੋ ਦੇਹੁ ॥ ੨ ॥

ਇਤਿ ਸ੍ਰੀ ਮਤ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਚਰਣ ਸਿਖਜ ਤਾਰਾ ਹਰਿ ਨਰੋਤਮ ਰਚਿਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਤੀਰਥ ਸੰਗ੍ਰਹਿ, ਤੀਰਥ ਗਗਨ ਬਿਧਿਆਦਿ ਮਿਸ੍ਰਤ ਰਚਨਾ ਸਮਾਪਤਾ॥ ੧੬ ॥ ੧ ॥

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

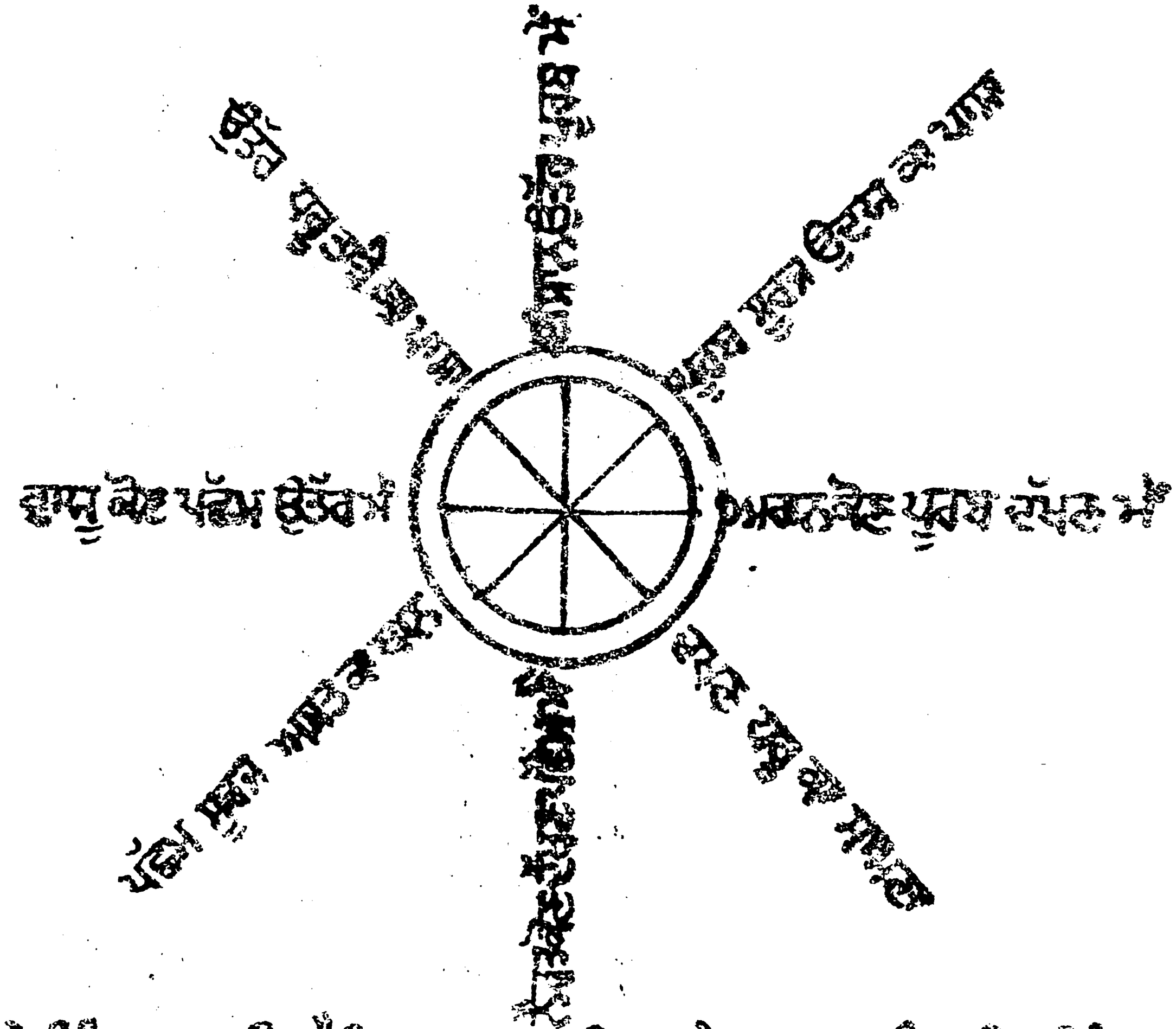

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

ਪੰਨਾ ੩: ਸਾਹਿਤ ਦੀਆਂ ਵੰਨਗੀਆਂ

ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਰੂਪ

ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਦੋ ਰੂਪ ਹਨ, ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਵਿਤਾ ਅਤੇ ਮੁਕਤ ਕਵਿਤਾ।

ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਵਿਤਾ

ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਵਿਤਾ ਉਹ ਕਵਿਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਕਥਾ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਛੰਦ-ਬੱਧ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਵਿਚ ਛੰਦ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਤੁਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵੀ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਤੁਕਾਂ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਤੁਕਾਂਤ ਵੀ ਮਿਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਕਥਾ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਕਥਾ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅੰਗ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ

B-1271

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org

Digitized by Panjab Digital Library | www.panjabdigilib.org